Roskilde University

Risici og ramthed

vedtagelser, performance og definitionsmagt : et studie af kommunikationsprocesser mellem myndigheder, borgere og medier i forbindelse med ulykken på N.P. Johnsens fyrværkerifabrik i Kolding i 2004 samt orkan og højvandsvarsel i Skive i 2005

Andersen, Nina Blom

Publication date:
2008

Citation for published version (APA):
Andersen, N. B. (2008). *Risici og ramthed: vedtagelser, performance og definitionsmagt : et studie af kommunikationsprocesser mellem myndigheder, borgere og medier i forbindelse med ulykken på N.P. Johnsens fyrværkerifabrik i Kolding i 2004 samt orkan og højvandsvarsel i Skive i 2005*. Roskilde Universitet.
http://hdl.handle.net/1800/3734

General rights
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

Take down policy
If you believe that this document breaches copyright please contact rucforsk@kb.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Download date: 03. Jul. 2025

Risici og ramthed

- vedtagelser, performance og definitionsmagt

Et studie af kommunikationsprocesser mellem myndigheder, borgere og medier i forbindelse med ulykken på N.P. Johnsens Fyrværkerifabrik i Kolding i 2004 samt orkan og højvandsvarslet i Skive i 2005

Nina Blom Andersen
Ph.d.-afhandling
Kommunikation, CBIT,
Roskilde Universitetscenter
Februar 2008

Forord

Jeg vil først og fremmest sige tak til alle de mennesker med relation til Skive og Kolding, som jeg har talt med undervejs i mit arbejde. Alle har hjulpet mig med at forstå processerne omkring de to hændelser. Både borgere såvel som ansatte i de berørte organisationer. Det gælder dem jeg har inddraget direkte i analysen, og dem der har bidraget til at give mig en baggrundsviden. Mange lukkede mig ind og deltog i et interview eller havde tid til en lille snak i en vanskelig tid. For flere var hverdagen præget af krise, og mange havde dagen fyldt med opgaver, der syntes så meget vigtigere end at deltage i et interview til et forskningsprojekt. De interview har lært mig mere, end jeg nogen sinde vil være i stand til at læse mig til.

Gode kollegaer på Institut for Kommunikation, Virksomhed og Informationsteknologier, CBIT, på RUC skal også have tak. Min forskningsgruppe, KPC, skal særlig fremhæves. Alle i gruppen har bidraget til processen med stor interesse for min arbejdsproces, og hver har på forskellig vis haft betydning for og konstruktiv indflydelse på processen. Den smittende optimisme i forskningsgruppen har fastholdt min tro på projektet.

Ph.d. projektets følgegruppe skal også have en stor tak: Anders Nørregaard, Karsten Ive og Flemming Andersen har deltaget fra Beredskabsstyrelsen. Peter Viggo Jakobsen og Helle Malmvig har deltaget fra Dansk Institut for Internationale Studier, og Oluf Danielsen, Kim Schrøder og Bente Halkier fra CBIT på RUC har også siddet med. Oluf har derudover vejledt mig undervejs. Jeg har oplevet, at følgegruppen på balanceret vis har skabt både nogle rammer såvel som en frihed, der har gjort det muligt for mig at forene kravene til en akademisk afhandling og en rekvireret opgave.

I Beredskabsstyrelsen løb Karsten Ive, Kontor for Udredning og Analyse, projektet i gang med entusiasme, og gav mig den hjælp, jeg havde brug for i den første tid, hvor jeg forsøgte at finde vej ind i problemstillingen. Senere blev jeg tilknyttet Kontor for Uddannelse, hvor Flemming Andersen har fulgt projektet til dørs. Flemming har fulgt arbejdet med engagement og interesse, men også med respekt for forskningsprocessen og for at videnskabelige studier indimellem går deres helt egne vegne. Jeg kunne ikke have ønsket mig det anderledes.

Mange andre folk i Beredskabsstyrelsen har holdt i hånden, når det var nødvendigt, og hjulpet mig til en øget indsigt i praksisser i det danske beredskab. Jeg vil i den forbindelse fremhæve min kontakt til: Kasper Borg Nielsen, der har hjulpet mig med små og store forefaldende problemer. Paw Feilbo Myrndorff, der har bidraget konstruktivt både til indholdet af sirenevarslingsundersøgelsen såvel som til processen omkring udarbejdelsen, og som derudover har hjulpet til med slukning af småbrande. Lars Blunck og Thomas Dybro Lundorf, som jeg har haft gode faglige samtaler med undervejs i forløbet.

Også en stor tak til Leysia Palen fra University of Colorado i Boulder, der inviterede mig på besøg i The Natural Hazard Center. Mit ophold i Boulder og ikke mindst samtaler med Leysia, Sophia Liu og Kathleen Tierney har medvirket til, at jeg har fundet mit eget ståsted i forskningsfeltet om store ulykker.

Birgitta Höijer og Larsåke Larsson fra Örebro Universitet lyttede, gav gode råd og konstruktiv kritik på et tidspunkt i processen, hvor jeg skulle beslutte, hvilke veje studiet skulle gå i og hvilke

veje, der skulle fravælges. De har også hjulpet mig godt på vej med deres gode kendskab til forskningsfeltet.

Fabienne Knudsen fra Syddansk Universitet har fungeret som sparringspartner i små og store spørgsmål af såvel teoretisk som processuel karakterer, og givet mig mod og tro på opgaven.

Henning Olsen fra Socialforskningsinstituttet har kommenteret skarpt og konstruktivt på spørgeskemaet til sirenevarslingsundersøgelsen med stor forståelse for afhandlingens teoretiske ramme.

Uden for Kolding, Skive, universiteter og styrelser har Mads Blom og Rikke Winch ydet sproglig revision på vanlig kontant vis, ligesom de hele vejen igennem har ydet mig kvalificeret fagligt modspil på tværs af faggrænser. Det har jeg værdsat. Ulrik Schneider har været en konstruktiv samtalepartner i spørgsmål om arbejdsliv og hjulpet mig med at få nye perspektiver på den del af min praksis. Kim Bjørke har ydet en uundværlig indsats med udskrivning af de mange og lange interviews og medietekster. Indsatsen har været præget af præcision og høj kvalitet, og det har været af stor betydning for mig igennem hele analysearbejdet.

Og så skal jeg for øvrigt understrege, at trods god hjælp fra alle disse mennesker, så er ansvaret for afhandlingen mit alene.

Til sidst skal jeg sige tak til min familie. Morten og Iben har med begrænset interesse og skepsis fundet sig i forholdene i specielt det sidste år, og har heldigvis, på insisterende manér, sørget for at store ulykker ikke er blevet hele mit liv. Bjarne har bidraget med rammer og god energi hele vejen igennem. Det var ikke gået uden.

Afhandlingen er dedikeret til Inger Andersen.

Indholdsfortegnelse

Kapitel 1	Indledning	1
Kapitel 2	Forskningsfeltet	11
	Anvendelsesorienteret forskning	13
	Det radikalt kritiske perspektiv	24
	Borgernes betydningsdannelse	34
	Organisations- og ledelsesperspektiv	40
	Medialisering	46
	Konklusion	54
Kapitel 3	To cases	56
Kapitel 4	Introduktion til studiets teoretiske ramme	66
Kapitel 5	Metode	74
Kapitel 6	Analysedel I: Vedtagelser af trusler	90
	Teoretisk indledning	91
	Analyse	107
	Borgernes vedtagelser af trusler – Kolding	113
	Borgernes vedtagelser af trusler – Skive	136
	Fascination af ild, fyrværkeri og vandmasser	150
	Beredskabets vedtagelser af trusler – Kolding	152
	Beredskabets vedtagelser af trusler – Skive	168
	Mediernes vedtagelser af trusler – Kolding	179
	Mediernes vedtagelser af trusler – Skive	186
	Konklusion – analysedel I	192

Kapitel 7 Analysedel II: Performance af kategorier 196
Teoretisk indledning 197
Analyse 209
Kategorien ramthed 209
Kategorier i familien 238
Kategorien borgere 253
Kategorien beredskab 275
Kategorien medier 300
Sammenvævninger med kønskategorien 314
Konklusion – analysedel II 322

Kapitel 8 Analysedel III: Kampe om definitionsmagt 325
Teoretisk indledning 326
Analyse 342
Konklusion – analysedel III 372

Kapitel 9 Konklusion 376

Resumé 386

Abstract 389

Litteraturliste 391

Bilag A: Interviewguides

Bilag B: Survey af befolkningens kendskab til myndighedernes intentioner med det danske sirenevarslingssystem

Kapitel 1

Indledning

Hvordan kan man forstå kommunikationsprocesser i forbindelse med store ulykker og alvorlige hændelser[1]? I en række tekster beskrives problemstillingen som et trekantsdrama (fx Nordlund 1994, Palm 1998, Sandberg & Thelander 1998, Hillve & Weibull 1996). Nordlund (1994) tegner en ligesidet trekant og placerer myndighederne, medier og borgerne ved hver af de tre spidser. Nordlund peger på, at det er optimalt om trekanten kan skitseres som ligesidet i den forstand, at de tre aktørgrupper både giver udtryk for deres forståelse af situationen, og at de lytter til hinanden. Aktører i alle tre grupper har ret til information ligesom de har ret til at ytre sig og blive hørt. Kommunikationen skal være åben og afspejle tillid. Det er desværre sjældent, at denne demokratiske vision gør sig gældende i kriser, skriver Nordlund (ibid.)

Forståelsen af, at kommunikation i krisesituationer skal forstås som processer mellem borgere, myndigheder og medier, ligger på linie med ordlyden af det ph.d. stipendium som Beredskabsstyrelsen opslår i 2004 i samarbejde med Roskilde Universitetscenter. Beredskabsstyrelsen ønsker svar på, hvordan myndighederne kan forbedre den strategiske kommunikation med medier og borgere, i tilfælde af en alvorlig ulykke eller katastrofe. I opslaget står der:

[1] Det er alene litteraturen om systemkriser og trusler mod større grupper af borgere, der behandles i dette studie. I litteraturen skelnes der mellem ulykker, der knytter sig til fx dødsfald i trafikken, uhelbredelige sygdom og ulykker, der kun involverer en enkelt person eller en familie på den ene side og store ulykker og alvorlige hændelser på den anden side. En skelnen mellem livskriser og systemkriser kan beskrive denne forskel (Jarlbro 2004, s. 16). Alvoren kan være lige stor for den enkelte aktør, men der er træk, der adskiller hverdagslivsorienterede ulykker fra ulykker, der truer større grupper af borgere (Hewitt 1997).
Det skal understreges, at den engelske betegnelse *catastrophe* kun optræder sjældent i litteraturen, der knytter sig til forskningsfeltet. Katastrofebegrebet refererer til hændelser med yderst alvorlige konsekvenser. Jarlbro (2004) skelner mellem 'katastrofer, dvs. mycket omvälvande händelser, såsom jordbävningar, översvämningar m.m. samt stora olyckshändelser med många omkomna', 'humanitära kriser, såsom mellanstatsliga konflikter, krig m.m.' og 'extraordinära händelser, som skiljer sig från normaltillståndet och kan variera i styrka. Hit hör såväl snöstormar och elavbrott som mindre olyckor' (ibid. s. 28).

’Beredskabsstyrelsen ønsker en undersøgelse af befolkningens opfattelse af risici i forbindelse med større ulykker og katastrofer og den rolle som kommunikationskanaler og -medier spiller. I den forbindelse lægges der især vægt på følgende:

- En analyse af hvilke kommunikationskanaler, -redskaber eller mekanismer der har indflydelse på risikoopfattelse og reaktionsmønstre under store ulykker eller katastrofer i det nuværende danske samfund

- En analyse af mulighederne for at forbedre
    - brugen af forskellige kommunikationskanaler, -redskaber og mekanismer hos myndigheder og organisationer med beredskabsopgaver, og
    - samarbejdet mellem massemedier på den ene side og på den anden side myndigheder og organisationer med beredskabsopgaver.

- Konkrete forslag til hvordan myndigheder og organisationer med beredskabsopgaver kan kommunikere effektivt med befolkningen om risici.

(…)
Ligeledes skal undersøgelsen belyse kendskab og holdninger til det eksisterende sirenevarslingssystem blandt repræsentative befolkningsgrupper i Danmark.’

Beredskabsstyrelsen skriver videre, at der både skal fokuseres på risiko- og krisekommunikation før, under og efter en hændelse.

Det er altså ikke kun i forskningssammenhænge, men også blandt myndighederne, at der er fokus på kommunikationen mellem de tre aktørgrupper.

Undervejs i arbejdet med dette studie bliver jeg anbefalet at foretage et brud med Nordlunds trekant og forståelsen af, at kommunikationen finder sted mellem de tre aktørgrupper. Argumentet lyder, at den har domineret forskningen i mange år, og at der er behov for nye perspektiver på kommunikationsprocesserne. Det er en udfordring, jeg har forsøgt at tage op i flere omgange, men som synes vanskelig at foretage et grundlæggende brud med.

For også i feltarbejdet, hvor jeg undersøger kommunikationen i forbindelse med en stor ulykke, der står de tre aktørgrupper centralt i fortællingerne[2]. Jeg taler med et par, der bor tæt på en farlig virksomhed, hvor der en dag udbryder brand. Parret ved godt, at der er brand i nærheden. De følger nemlig situationens udvikling i flere timer på radioen, hvor der i mange omgange orienteres om, at politiet evakuerer området, hvor de bor. Men branden bekymrer dem ikke. De har fuld tillid til, at redningsberedskabet får ilden under kontrol, for sådan plejer det at være. De udskyder selv deres

[2] I interviewene er der fokus på fortællinger om de tre aktørgrupper, men der kan også godt identificeres andre aktørgrupper, fx forsikringsselskaber og virksomhedsejere. Men de optræder kun perifert i analyserne i dette studie.

evakuering til lidt senere, hvor de har en aftale et andet sted. Også dette praksiseksempel understreger, at aktørgrupperne borgere, myndigheder og medier er vigtige at tage i betragtning, når man analyserer kommunikationsprocesser i forbindelse med en ulykke.

Men eksemplet understreger også en anden væsentlig pointe. Selvom det enkle budskab om fx en evakuering er kendt og bliver formidlet til mange, så er det ikke ensbetydende med, at det bliver efterlevet. Borgere håndterer ikke altid en trussel som beredskabsmyndighederne ønsker det. Dette viser sig gentagende gange i det empiriske materiale. Ikke kun i spørgsmålet om varsling, men også i tiden efter en ulykke. Borgerne skaber kun i nogle tilfælde samme mening på baggrund af de budskaber de modtager og de handler kun i nogle tilfælde i overensstemmelse med beredskabets anvisninger. Det forhold kalder på nærmere forklaring og det kommer dette studie med nogle bud på.

Studiet tilbyder *ikke* et brud med den grundlæggende forståelse af, at kommunikationsprocesserne mellem de tre aktørgrupper udgør en vigtig del af kommunikationen i det sociale rum, der er præget af en trussel eller en stor ulykke. Der tilbydes i stedet svar på, hvorfor det ikke kun handler om tilgængelighed af informationer, når beredskabsmyndighederne ønsker at borgerne forstår og håndterer en situation på en særlig måde.

En overordnet ramme og tre analysetilgange

Erkendelsesinteresserne i dette studie refererer overordnet til et praksisteoretisk perspektiv, der bygger på en pragmatisk, konstruktivistisk epistemologi (Reckwitz 2002, Halkier og Jensen 2007). Det empiriske materiale bliver analyseret ud fra tre forskellige praksisteoretiske optikker. Formålet med dette analysedesign er at producere viden, der kan afdække flere og forskellige forhold, der er medkonstituerende for kommunikationen i forbindelse med store ulykker og alvorlige hændelser. Analyseresultaterne kan ses som et bidrag til at skabe et mere nuanceret blik for de udfordringer myndighederne står overfor, når de skal kommunikere med borgere og medier om risici, trusler og efter en ulykke.

I analysedel I er der fokus på, hvordan aktører forstår en trussel i en situeret praksis. Analysen tager udgangspunkt i to situationer, hvor aktører i en afgrænset lokal kontekst har forholdt sig til og

håndteret en potentiel trussel: Under branden på N. P. Johnsens Fyrværkerifabrik i Kolding i november 2004 og i forbindelse med orkanen og højvandsvarslet i Skive i januar 2005. Det er forholdet mellem materialitet og socialitet, der er genstandsfelt for denne analyse. Det skal vises, at trusler som brand, eksplosioner, orkan og vandstigninger ikke skal betragtes som materielle fænomener, men i stedet med fordel kan forstås med udgangspunkt i en social praksis. Det er en central antagelse i analysen, at man må tage udgangspunkt i aktørernes forskellige praksisser for at forstå deres håndtering af en trussel.

Analysen kommer omkring håndteringen i praksisser blandt beredskabsmyndigheder, medier og borgere. Formålet er bl.a. at vise, hvordan de forskellige aktørers hverdagspraksis og erfaring har betydning for håndteringen, og hvordan det kan vanskeliggøre beredskabsmyndighedernes arbejde. Den teoretiske optik, der udgør rammerne for analysen, er nyere tekster inden for retningen: Science-Technology-Society Studies. Analysen trækker bl.a. på tekster af John Law og Annemarie Mol.

I del II er der ikke længere alene fokus på forståelserne af risici og trusler, men også på perioden efter en ulykke. Analysen knytter sig både til det empiriske interviewmateriale om branden i Kolding og orkanen og højvandsvarslet i Skive. Her analyseres interviewpersonernes vurderinger af performance, der knytter sig til forskellige sociale kategorier som fx *politi*, *journalister* og *forældre*. Det vises, hvordan vurderingerne af egen og andres performance får betydning for, hvordan nogle interaktioner lever op til aktørernes forventninger, mens andre interaktioner er mere konfliktfyldte.

Antagelsen er, at sociale kategorier som fx *politi*, *journalister* og *forældre*, der knytter sig til de forskellige aktørers praksis, har betydning for udfaldet af kommunikationsprocesser. Det skal vises, hvordan velkendte kategorier kommer under pres i en krise, antager nye udtryk og vurderes anderledes end under ordinære forhold. Samtidig skitseres det også, hvordan nye sociale kategorier opstår.

Analysen bygger på en teori om, at aktører vurderer egen og andres performance med udgangspunkt i en række både universelt forankret og lokale sociale kategorier. Den teoretiske ramme er produceret på baggrund af en poststrukturalistisk forståelse af sociale kategoriers betydning for udfaldet af praksisser i det sociale rum.

Mens del I og II er fokuseret på at forstå kommunikationen mellem aktørerne med udgangspunkt dels i lokalt situerede forhold og dels i interaktioner, så er analysedel III anderledes. Her er der i højere grad fokus på de strukturelle forhold, der har betydning for aktørernes forståelser af store ulykker. Her er det alene kommunikationsprocesserne efter ulykken i Kolding, der analyseres. Der peges for det første på, at praksis efter en ulykke kan forstås i et feltperspektiv, der er inspireret af Pierre Bourdieus prakseologi. Denne tilgang bygger på en antagelse om, at aktører i et felt indtager forskellige positioner, og at der er en kamp om retten til dels at definere situationen og dels om fordelingen af ressourcer positionerne imellem.

De tre teoretiske tilgange viser, at det nok er vanskeligt at komme udenom aktørgrupperne borgere, myndigheder og medier, men at grupperingerne er mangefacetterede og der bl.a. derfor er mange forhold, der har betydning for udfaldet af kommunikationen. Grupperne er på samme tid konstante og foranderlige og derfor må kommunikationen begribes ud fra mere end en enkel teoretisk optik.

Problemformulering

Jeg vil med udgangspunkt i analyserne argumentere for, hvordan man kan forstå kommunikationsprocesser i forbindelse med store ulykker og alvorlige hændelser. På denne baggrund skitseres det, hvilke udfordringer det rejser for myndighedernes kommunikationsindsats.

Jeg efterstræber bl.a. gennem valget af forskningsdesign at acceptere og forholde mig til kompleksiteten i det sociale omkring de to danske hændelser, der analyseres. Kommunikation før, under og efter en ulykke eller hændelse skal derfor forstås i et praksisteoretisk perspektiv. Med udgangspunkt i denne overordnede ramme stilles der tre spørgsmål til det empiriske materiale:

1. Hvordan vedtages risikable situationer og trusler i aktørernes forskellige situerede praksisser, og hvilken betydning har vedtagelserne for aktørernes håndtering?
2. Hvordan vurderer og karakteriserer aktører egne og andres performance i forhold til udvalgte sociale kategorier, og hvilken betydning har det for udfaldet af interaktioner i det sociale rum?

3. Hvordan tildeles der anerkendelse og privilegier efter en ulykke, og hvilken indflydelse har det på definitionsmagten i det sociale rum? Denne analyse er særligt fokuseret på forløbet efter en teknologisk relateret ulykke.

Studiet har til formål at skabe bedre forudsætninger for myndighedernes videre arbejde med tilrettelæggelse af strategiske kommunikationsindsatser.

Multiperspektivisme

Valget af flere forskellige teoretiske analysetilgang kan betegnes som ’multiperspektivistisk’ (Phillips 2001). Det er en tilgang, der har flere funktioner. Det betyder indledningsvis, at studiet ikke er udtryk for en forståelse af, at det er muligt at afspejle en problemstilling i det sociale rum i et et-til-et forhold.

Law (2004) argumenterer for, at den empiriske samfundsvidenskab *generelt* er både usikker og problematisk, fordi den ikke er i stand til at afspejle den virkelighed den studerer og fordi virkeligheden i sig selv er flygtig. Forholdene omkring de to analyserede cases er både uklare, diffuse, uspecifikke, flygtige, emotionelle, undvigende osv. osv. (ibid.). Det betyder fx, at dette studie vil efterlade spørgsmål, der aldrig bliver undersøgt eller artikuleret som følge af, at videnskabelige studier i en eller anden udstrækning er nødt til at skabe simplificeringer.

Men det er på den anden side ikke ensbetydende med, at der ikke er en orden i studiet. Valget af tre ikke-priviligerede analyseoptikker er udtryk for en intention om ikke at producere *en* enkel orden, men flere ordner, og søge at favne kompleksiteten i det sociale:

> '… if we say that we *have* no overview and we cannot catch it all, this should not be misread as a confession of professional incompetence. Rather, it expresses a refusal to make an order, a single - simple - order that expels complexity' (Law & Mol 2002, s. 7).

Valget af tre forskellige analysetilgange betyder, at studiet ikke skaber *et* nyt, enkelt og entydigt billede af virkeligheden, der skal udfordre det eksisterende, der fx er udtrykt hos Nordlund (1994) og i Beredskabsstyrelsens opslag. Studier skaber i stedet *nogle* nye billeder, der udfordrer det eksisterende billede, men som også udfordrer hinanden. En enkel analyseramme, der er renset for

modsætninger og stridspunkter, skaber forståelse af, at alting kan forklares ud fra et perspektiv. Studiet her er ikke kun *et* alternativ til en gængs forestilling netop fordi, at de tre analyser også udfordrer hinanden. Analyserne vil kaste nyt lys på store ulykker og alvorlige hændelser, hvilket kan bidrage til en udvikling af de eksisterende forståelser af måder at håndtere sådanne hændelser på (Alvesson & Sköldberg 1994).

Men multiperspektivismen er også udtryk for et politisk projekt, herunder en måde at håndtere et rekvireret forskningsprojekt, der på flere måder er udtryk for en politisk interesse. Det er en strategi, der bl.a. har til hensigt at understøtte det kritiske og politisk sigte med arbejdet (Phillips 2001)[3]. Når man anvender flere perspektiver end et, så er det muligt at demonstrere, at den sociale verden kan forstås og konstrueres på flere forskellige måder. Valget af den ikke-privilegerede analysekonfiguration bidrager til en afdækning af magtens operationer, fordi analyserne bl.a. peger på, at der altid er andre muligheder for at forstå og derfor også at håndtere social praksis omkring ulykker.

Hensigten med studiet er også at identificere et forandringsperspektiv. I bedste fald kan multiperspektivismen bidrage til praksis ved, at nogle får øjnene op for, at problemstillinger kan håndteres på andre måder, og at de forsøger at gøre tingene anderledes næste gang. I al fald er det demonstreret, at der er forandringspotentialer.

Makrotekster og forskningsmidler

I forlængelse af denne epistemologiske placering er der yderlige et forhold, der skal diskuteres. Det er spørgsmålet om i hvilken grad studiet ligger i forlængelse af, eller formår at bryde med, de eksisterende og udbredte forståelser af den problemstilling, der analyseres. Alvesson & Skjöldberg (1994) peger på *makrotekstens* indflydelse på den videnskabelige produktion. Indenfor samfundsvidenskaben bør det altid diskuteres, hvad det er for problemstillinger, forskeren er optaget af, og hvorfor det lige præcis er de problemstillinger, der er havnet i centrum for forskningen. Wacquant (1993b) skriver, at der ofte er stærke bånd mellem sociologien og staten, men at der er for lidt fokus på dette forhold. Ofte gør socialvidenskaben statens problemer til sine

[3] Se også Laws (2004) diskussion om videnskab ligger tættest op ad politik eller sandhed.

egne problemer (Bourdieu 1997, s. 101). Det er en problemstilling, der ikke mindst er vigtig at forholde sig til, når forskningen er rekvireret og udtryk for et politisk projekt. Bourdieu påpeger betydningen af, at sociologien forholder sig kritisk til de problemstilling den behandler: ’Man kan aldrig tvivle for meget, når det drejer sig om staten’ (ibid., s. 98).

Midlerne til dette forskningsprojekt stammer fra den særlige bevilling beskrevet i Akt 19 af 10. oktober 2001. I bevillingen er der afsat '… en større samlet pulje målrettet en systematisk forskning og vidensindsamling på beredskabsområdet' (Beredskabsstyrelsen 2004a, s. 3). Midlerne til bl.a. dette studie er udløst som konsekvens af terrorangrebene i USA d. 11. september 2001 og med det formål at igangsætte vidensindsamling og forskningsaktiviteter, der styrker det danske beredskab. Det er mindre sandsynligt, at der var blevet bevilliget midler til forskning i problemstillinger omkring ulykker og kommunikation, hvis ikke truslen om terror mod Danmark prægede den politiske dagsorden.

Betydninger af brud med makro-teksten

I en række officielle dokumenter problematiseres kommunikationen mellem beredskabsmyndigheder og borgere. Der udtrykkes fx ønske om at være i stand til at *optimere* og *effektivisere* kommunikationen, så borgerne ikke er i tvivl om beredskabsmyndighedernes vurdering af en trussel (se fx Beredskabsstyrelsen 2005b s. 18-21, Den tværministerielle arbejdsgruppe om terrorbekæmpelse 2005, s. 138-139, Udvalget for National Sårbarhedsudredning 2004, s. 105-111). I andre officielle dokumenter udtrykkes der en kritik af borgerne. Der er beskrivelse af, at folk ikke følger de anvisninger de får og der tegnes et billede af: ’… en befolkning, der tilsyneladende er blevet mere ligeglad med myndighedernes og samfundets advarselssignaler’. (Beredskabsudviklingsenheden 2003, s. 17, se også Beredskabsstyrelsen 2003 s. 33). Det er i langt overvejende grad udfordringerne i kommunikationen i forbindelse med varslingssituationer, der fokuseres på i disse tekster. Varslingen betragtes som et problem uden nærmere begrundelse for, at det er kommunikationen i forbindelse med truslen, der problematiseres.

Jeg overtager ikke disse problematiseringer, og de kommer ikke til at udgøre grundlaget i dette studie. Grundlaget udgøres i stedet dels af en forståelse af, at kommunikationsprocesser *også* er

komplekse i tilfælde af store ulykker, dels af den eksisterende teori om praksis i forbindelse med store ulykker og dels på analyserne af de to cases.

I et forsøg på at være opmærksom på problemstillingen omkring politikkers indflydelse på forskningsresultatet, så er hovedvægten ikke lagt på myndighedernes syn på de udfordringer, de står overfor i forbindelse med store ulykker og alvorlige hændelser. Selvom myndighedernes praksis er inddraget og analyseres i studiet, så er hovedvægten lagt på borgernes praksis. Det er denne tilgang, der bl.a. viser, at det ikke entydigt er myndighederne, der har problemer med borgerne, men at borgerne også har en del problemer med myndighederne. Det er borgernes praksis, som de to cases skal forstås gennem. Men jeg er både *gået i lære* (Bourdieu 1977/2003, s. 18-19) hos borgere, beredskabsmyndigheder og hos medieaktører for at forstå deres praksisser.

Hewitt (1998) skriver om betydningen af, at der i studier af store ulykker gives stemmer til dem, der er udsatte og ikke bliver hørt. I analyserne viser det sig, at borgere i Danmark, der har været udsat for en stor ulykke nok bliver hørt gennem medierne, men at der er så mange flere og nuancerede fortællinger om erfaringen med en ulykke, der aldrig bliver dækket af medierne.

Jeg vil grundlæggende argumentere for, at en af forskningens vigtigste opgaver er at producere en ’kættersk diskurs’ om den sociale problemstilling, der analyseres (Prieur 2002a, s. 118). En af de kættersker diskurser i dette studie er bl.a. forsøget på at af-naturalisere de tre sociale kategorier: Myndigheder, borgere og medier. Det sker ved at vise, at de tre aktørergruppers praksisser ikke nødvendigvis er så entydige som det umiddelbart ser ud.

Læsevejledning

Kapitel 2 er en præsentation af forskningslitteraturen om store ulykker og alvorlige hændelser. Her præsenteres de diskussioner, som på den ene side danner baggrund for dette studies analyser, og som jeg på den anden side ønsker at bidrage til med teoretiske optikker, der kan skærpede blikket for de kommunikative udfordringer.

I kapitel 3 diskuteres det, hvilke forskelle og sammenfald, der er mellem de to cases, der er omdrejningspunkt for studiets analyser, ligesom det vurderes, i hvilken grad det er muligt at sammenligne dette studie med en række andre studier i store ulykker eller alvorlige hændelser.

I kapitel 4 præsenteres det praksisteoretiske perspektiv, der udgør den overordnede ramme for studiets empiriske analyse, og som samler de tre analysedele, der belyser hver deres dele af kommunikationsprocesserne. I kapitel 5 gør jeg rede for studiets metodologi og for produktionen af de kvalitative interview, der ligger til grund for analysen, ligesom det empiriske materiales udsigelseskraft diskuteres.

Herefter præsenteres analyserne af det empiriske materiale i kapitlerne 6, 7 og 8. Analyserne falder i tre dele. Jeg indleder hver del med en præsentation af det teoretiske udgangspunkt efterfulgt af analysen. Der konkluderes så i forhold til hver af de tre analyser. Afslutningsvis har jeg udarbejdet en samlet konklusion for hele studiet.

Interviewguidene, der ligger til grund for produktionen af de kvalitative interview, er placeret i Bilag A, mens Bilag B er en redegørelse for en kvantitativ analyse af befolkningens kendskab til betydningen af varslingen med sirener. I Bilag B diskuteres det også i hvilken grad denne del af studiet kan bidrage til hovedstudiet, der bygger på en kvalitativ metodologi og som tager udgangspunkt i et praksisteoretisk perspektiv.

Kapitel 2

Forskningsfeltet

Dette kapitel er en præsentation af en række træk ved den forskning, der på forskellig vis relaterer sig til studiets overordnede problemstilling: At forstå kommunikationsprocesser i forbindelse med store ulykker og alvorlige hændelser. Kapitlet er både en skitsering af nogle træk i den historiske og epistemologiske udvikling i forskningsfeltet samt en introduktion til de dele i litteraturen, der har særlig fokus på praksisser blandt borgere, organisationer og medier. Til trods for at de tekster der gennemgås er optaget af forskellige dimensioner ved store ulykker og alvorlige hændelser og til tider har modsatrettede forståelser af problemstillingerne i det sociale rum, så bidrager de ikke desto mindre alle på forskellig vis til diskussionerne i dette studies analyser.

En del af teksterne knytter sig til det felt, der på engelsk betegnes som *disaster-studies* eller *disaster-research*, mens andre tekster i højere grad knytter sig til traditionerne *krisekommunikation* og *risikokommunikation*. Teksterne relaterer sig under alle forhold til problemstillinger, der falder ind under den betegnelse, som jeg har valgt at gøre brug af studiet igennem: Store ulykker og alvorlige hændelser.

Disposition

Indledningsvis præsenteres nogle træk i de tekster, der har et anvendelsesorienteret perspektiv. Her er der fokus på, hvordan man kan optimere organiseringen af et samfund i forbindelse med store ulykker og alvorlige hændelser, så det etablerede liv, rutinerne og strukturerne svækkes mindst muligt.

Principperne og de teoretiske antagelser, som denne tilgang baserer sig på, møder ofte modstand i tekster, der er præget af en radikalt kritisk og konstruktivistisk tilgang til at forstå fænomenerne. De vil efterfølgende blive gennemgået.

Så ændrer gennemgangen karakter. I resten af kapitlet er det forskellige praksisser, der er omdrejningspunkt for gennemgangen. Blikket rettes først mod en gruppe af studier med fokus på borgernes betydningsdannelser i forbindelse med potentielle risici, en varslingssituation eller en ulykke, der er sket. De studier, der gennemgås, er etnografiske i deres form og går tæt på fortællinger og processer i gruppen af borgere.

Derefter introduceres der til studier, der beskriver ledelsesmæssige og kommunikative udfordringer, som offentlige myndigheder, politikere og private virksomheder møder i forbindelse med en ulykke eller en alvorlig hændelse. Her er der fokus på analyser af fx politikeres og lederes betydning for mediernes dækning af en alvorlig hændelse, og hvordan kommunikationen med borgerne håndteres.

Og endelig skal perspektiver på mediernes og medialiseringens rolle skitseres. Mediernes dækning og formidling af myndighedernes budskaber kan spille en central rolle, når nogle er i fare, under en ulykke og i perioden efter. Mediernes praksis og medialiseringen kan være medkonstituerende for de involveredes betydningsdannelse og et uomgængeligt element i kommunikationsprocesserne.

Priviligering af praksis

Det er komplekst at trække klare linier i et forskningsfelt. Den skelnen, som fremstår i dette kapitel, kan til en hver tid diskuteres og andre linier kan trækkes. To træk, der dog går igen, er den sociologiske nysgerrighed, der relaterer sig til processer i et samfund, der er i krise samt en priviligering af praksis som analysegenstand.

De inddragede tekster er fokuseret på praksisser, uden der dermed er enighed om hvilke praksisser, der er mest oplagte og relevante at studere. De teoretiske perspektiver, der gennemgås i kapitlet, trækker på forskellige forståelser af praksis: Individuelle, kollektive, organisatoriske, planlagte, improviserede, situerede, medialiserede og diskursive praksisser. Og de lægger på forskellig vis op

til analyser af disse praksisser. Der er andre og flere tilgange til at forstå risici, ulykker og risikoforståelse, der ikke bliver præsenteret selvstændigt i dette studie. Jeg afgrænser mig fra selvstændige behandlinger af (mindst) to forskningstraditioner: Den psykologiske forskning i risikoperception og -kognition samt den strukturalistiske og samfundsdiagnosticerende. Den psykologiske forskning er ikke optaget af praksis (se fx Slovic 2000/2004) (se kritik af psykologerne hos fx Tierney 1999, Perrow 1984/1999, Vaughan 1997). Det samme gør sig gældende i den del af forskningslitteraturen, der dels er strukturalistisk (Douglas 1966/2005, Douglas & Wildavsky 1982), og som dels er optaget af samfundsdiagnostik (Luhmann 1973/1999, Beck 1992/1994, Giddens 1990/1995). Disse tekster beskriver på forskellig vis problemstillinger i forhold til sikkerhed, risici og tillid, men fra et mere overordnet perspektiv (se kritik af samfundsdiagnostikken i bl.a. Tierney 1999).

Præsentationen knytter sig primært til de overordnede problemstillinger i forskningsfelterne. Den skal læses som en introduktion til tekster, der på den ene eller anden måde relaterer sig til problemstillingerne, som dette studie bygger på. Sidst i kapitlet skitserer jeg, hvordan de præsenterede tilgange på forskellig vis rummer perspektiver, der kan bidrage til en forståelse af strategiske kommunikationsprocesser. Litteraturen byder dog også på en lang række detailorienterede pointer, der kan belyse, underbygge eller kontrastere studiets analyseresultater. Disse konklusioner og perspektiveringer bliver kun i mindre grad præsenteret i dette kapitel, men inddrages i stedet i forbindelse med analyserne.

Anvendelsesorienteret forskning

I dette afsnit skal tekster, der har et anvendelsesorienteret sigte præsenteres, og nogle centrale træk ved teksterne bliver fremhævet.

Gilbert (1998) skriver, at der bliver udviklet en systematisk og omfattende forskning i store ulykker i USA under den kolde krig. Militæret fatter interesse for forskning, der kan give en forståelse af, hvordan borgere er forberedte på alvorlige hændelser, og hvordan de reagerer i varslingssituationer. Den praktiske og nærliggende tanke er, at studier af folks reaktioner på store naturrelaterede eller teknologiske ulykker kan give indblik i, hvordan folk vil reagere i den langt *værre* situation, at

Østblokken angriber USA med atomvåben og situationen udvikler sig til en krig. Krigen er den virkelige krise, som mange frygter vil indtræffe. I en årrække kommer store ulykker til at fungere som en form for generalprøver, hvor forskere - på militærets foranledning - vurderer og evaluerer processerne.

I den tidlige anvendelsesorienterede forskning er der fokus på, hvordan borgerne håndterer situationer, hvor de er udsat for en trussel eller en fare og hvor myndighedernes indsats er rettet mod at sikre folks overlevelse (Tierney m.fl. 2001). Formålet er at finde frem til graden af *forberedelse* blandt borgerne samt de muligheder og begrænsninger, myndighederne står overfor i tilfælde af en varsling af store grupper af borgere på kort tid. I mange studier fremsættes der direkte anbefalinger til, hvordan myndigheder kan forbedre deres arbejde med at optimere beredskabet i forbindelse med varslingsopgaver (Fritz & Matthewson 1957, Williams 1964).

Men med tiden udvikles forståelsen af problemstillingerne, så der er ikke længere kun er fokus på statens og militærets interesse i at håndtere kontakten til borgerne i tilfælde af en trussel. Der kommer en større diversitet i problemstillingerne og blikket på akutfaser og varslingsopgaver udvides til også at omfatte forebyggelse og håndtering af opgaver efter en ulykke. Der kommer større fokus på, hvordan myndigheder og andre organisationer kan blive bedre til at håndtere ulykker. Borgernes forberedelse og forståelse af varslinger er ikke længere eneste fokuspunkt. Udviklingen fører, som det beskrives herunder, til et stadig mere kritisk blik på beredskabsorganisationers arbejde og tilgang til opgaverne.

Tierney m.fl. (2001) skriver, at specielt den første generation af den anvendelsesorienterede forskning er præget af funktionalistiske grundantagelser. Spørgsmålene i studierne antager forskellige former, men refererer altid tilbage til et ønske om at finde frem til to forhold: Om et samfund kan håndtere en alvorlig ulykke eller et angreb på tilfredsstillende vis samt hvordan samfundet igen kan komme på benene så hurtigt som muligt. Tilgangen bygger på en forståelse af, at det eksisterende samfund er bevaringsværdigt og skal genetableres helt som før. Tierney m.fl. (ibid.) påpeger, at et af de mest udbredte citater, der søger at definere en stor ulykke i et socialvidenskabeligt perspektiv, bærer præg af denne funktionalisme. Det stammer fra en tekst af Fritz, der karakteriserer en alvorlig hændelse som:

> 'An event, concentrated in time and space, in which a society, or a relatively self-sufficient subdivision of a society, undergoes severe danger and incurs such losses to

> its members and physical appurtenances that the social structure is disrupted and fulfillment of all or some of the essential functions of the society is prevented' (Fritz 1961, citeret i ibid. s. 8).

Det funktionalistiske perspektiv har godt tag i mange af både de ældre og nyere tekster til trods for, at studierne ikke er præget af mange ontologiske og epistemologiske refleksioner. Det funktionalistiske præg afspejles i højere grad i studiernes problemstillinger og deres løsningsforslag. Nogle argumenterer, at tilgangen i højere grad har været præget af den generelle forskningskultur og traditionerne i feltet end udtryk for et bevidst valg (ibid.)[4].

I nogle tekster argumenteres der omvendt for, at forskningsfeltet er inspireret og præget af den symbolske interaktionisme (Phillips 2002, Wachtendorf 2004, Mileti og Darlington 1997). Jeg vil argumentere for, at der er hold i begge argumenter, men det synes nok mest præcist at betegne *metodologien* indenfor den anvendelsesorienterede forskning som inspireret af den symbolske interaktionisme (fx Blumer 1969). Der er et ønske om at komme tæt på de sociale og situerede processer i forbindelse med ulykker og fokusere på aktørernes handlinger og interaktioner. Konklusionerne på analyserne har, med det dominerende fokus på genoprettelse og stabilisering, ikke desto mindre funktionalistiske træk.

Den nyere anvendelsesorienterede forskning kan siges at bygge på nogle af de samme funktionalistiske antagelser som den ældre litteratur. Der har udviklet sig en mere kritisk distance til myndighedernes håndtering af store kriser, og formålet med forskningen er ikke i samme grad som tidligere defineret af myndighederne. Men der er stadig en interesse i at finde frem til, hvordan man gennem planlægning og organisering kan håndtere store ulykker og alvorlige hændelser. Både så aktørerne kommer så gnidningsfrit gennem en krise som muligt, og så samfundet igen kan genvinde sin eksisterende form i en fart (se fx Helsloot & Ruitenberg 2004, Neal & Phillips 1995, Enarson & Scanlon 1999, Haque 2000, Mileti & Fitzpatrick 1993, Sutton 2003 og 2004, Wachtendorf 2004, Fothergill 2000, Perry & Lindell 2003, Palen & Liu 2007).

[4] Kreps & Drabek (1996) arbejder hen imod et kombineret funktionalistisk og konstruktivistisk perspektiv. Argumentet lyder, at den funktionalistiske teori ikke kan begribe og forstå de sociale problemer en ulykke afstedkommer. Funktionalismen har kun øje for genoprettelsen og stabiliseringen, men ikke for årsagerne til at en ulykke medfører sammenbrud i det sociale.

- faser og zoner

Den anvendelsesorienterede tilgang byder på et stort udvalg af modeller og definitioner, der relaterer sig til tid og stedmæssige forhold. Der er fx bud på, hvordan den sociale håndtering af risici kan opdeles i forskellige faser og hvilke opgaver, der knytter sig til de forskellige faser (Rossi 1993, Dynes 1983, Olson 2000) [5]. I studierne argumenteres der for fordelene ved overensstemmelse i brugen af typologier. Det gør det bl.a. muligt for myndigheder at trække på forskningsresultaterne i planlægningen af indsatser (se fx Enarson 1998).

I mange studier refereres der til, hvilke faser i et forløb, der er genstand for analyse og studierne afgrænses ofte i forhold til en faseforståelse (Wachendorf 2004 analyserer fx ’respons’ og ’recovery’ faserne). I disse tekster pointeres det, at man ikke nødvendigvis bør interessere sig for kronologien i forbindelse med en krise, men at det også er muligt at foretage et nedslag og analysere udvalgte aktiviteter eller processer. Der argumenteres dog for, at der er nogle faser, der er mere centrale i forståelsen af en ulykke end andre:

> 'I would argue, however, that the emergency response phase is most important in understanding the entire process, since the combination of preexisting community organizations and emergent behaviour are the critical elements that effects subsequent phases of the proces' (Dynes 1998, s. 125).

I andre studier er der ikke samme fokus på indsatsen i forbindelse akutfasen (’emergence respons’) men på graden af forberedelse (’preparedness’) i et lokal samfund (Tierney m.fl. 2001, Tierney & Baisden 1979, Mileti & Fitzpatrick 1992 og 1993).

---

[5] Dynes skriver om en udbredt definition af faser: 'The first phase, *mitigation*, generally refers to any activity which would eliminate or reduce the probability of occurence of an emergency event (…) The next stage, *preparedness*, focuses on planning activities which would minimize disaster damage (…) The third stage, generally termed *emergency response*, is designed to provide assistance for types of disaster casualties (…) The fourth stage, *recovery*, centers on those activities which continue beyond the emergency phase and move toward the reestablishment of the community system' (1983, s. 654). Samme faseforståelse benytter Rosenthal m.fl. (1989), der henviser til, at det er en faseforståelse, der også benyttes af USAs beredskabsstyrelse, FEMA (ibid. s. 14).
Et andet bud på faseopdeling kommer fra Olson (2000). Han skelner mellem ulykker, der sker pludseligt og hændelser, der er resultat af en tydelige accelererende proces og argumenterer for følgende faseopdeling: 'rapid-onset' disasters (e.g. earthquakes, hurricanes toxic spills): (1) Pre-Impact, a period of indefinite length preceding the event; (2) Impact, those moments or hours in which the community sustains its direct physical losses; (3) Response, the period in which rescue and the saving of lives from impact effects are the paramount activities, usually lasting a maximum of a month; (4) Recovery, when the basic life support systems (water, power, sanitation, food and energy supply lines, medical facilities, etc.) of the affected community are repaired at least temporarily; and (5) Reconstruction, another period of indefinite length when the community rebuilds for the long-term. The phases for a slow-onset disaster (e.g., drought desertification, famine) would be slightly different. 'Pre-recognition' would replace Pre-Impact as phase 1, and 'Recognition' would similarly replace Impact as phase 2. The other three phases (Response, Recovery, and Reconstruction) remain the same' (2000 s. 268)

I tekster, der diskuterer hvilke modeller over stedmæssige forhold, der kan bidrage til at belyse processerne omkring en ulykke, arbejdes der med at opdele et geografisk område i forskellige zoner alt efter, hvordan og hvor hårdt en ulykke har ramt. Det er ikke interessen for de fysiske skader, der er omdrejningspunktet for modellerne, men den sociale praksis, der knytter sig til de forskellige zoner og på tværs af de forskellige zoner, der er interessant. Antagelsen er, at aktørerne har forskellig tilknytning til hhv. de hårdeste og de mindre alvorligt ramte områder, og alt efter tilknytning har de forskellig legitimitet i forhold til at opholde sig i zonerne. I den forstand får den stedmæssige dimension en betydning for aktørernes håndtering (se fx Fritz & Mathewson 1957, Kendra & Wachtendorf 2003).

Denne tilgang til at analysere alvorlige hændelser er et bud på at skabe struktur og overblik. Den synes oplagt at anvende i myndighedsregi og i forskningssammenhænge, hvor der er interesse for at foretage komparative analyser mellem forskellige hændelser.

- fokus på håndtering

Omdrejningspunktet for analyserne i den anvendelsesorienterede forskning er i høj grad den organiserede håndtering af situationer og problemstillinger, der på den ene eller anden måde knytter sig til store ulykker. Ofte beskæftiger teksterne sig med samspillet mellem borgere og organiserede praksisser, men det varierer, hvilke organisationer eller organiseringsformer, der er fokus på.

Det understreges flere steder, at det er aktørernes *håndtering*, der er i forgrunden for analyserne. *Meninger* og *holdninger* har ikke samme relevans, når man skal studere den sociale praksis: 'It is important to study behaviour, not attitudes, because attitudes are not good predictors of behaviour' (Dynes m.fl. 1994, s. 9, se også Mileti & Fitzpatrick 1992 og 1993). Antagelsen er, at det er de faktiske handlinger, der har betydning for, om folk dør eller overlever, hvis de er udsat for en fare, ligesom det er handlinger, der bidrager til den fysiske reetablering af et ødelagt miljø.

Den aktør- og håndteringsorienterede forskning bygger på en forståelse af, at borgere, der er involveret i en stor ulykke, i meget høj grad handler kompetent og rationelt, den usædvanlige situation taget i betragtning. Ikke dermed sagt at borgerne handler i overensstemmelse med myndighedernes anvisninger. Der er netop et ønske om at gøre op med myndighedernes antagelser

om, at borgerne bør efterleve de anvisninger, de præsenteres for. Håndteringer af farlige situationer er netop influeret af mange forskellige faktorer og kan derfor være komplekse at forudsige. Borgerne vil ikke altid følge myndighedernes retningslinier, men de vil ofte klare situationen alligevel (se bl.a Mileti & Fitzpatrick 1993, Alexander 2000).

I en del af studierne antages det, at handlinger og social praksis har komplekse årsager, kan være vanskelig at forudsige og ikke fungerer i overensstemmelse med stimuli-respons forståelser. Men der bliver på samme tid gjort en stor indsats for at udarbejde modeller, der disse forbehold til trods, alligevel søger at forudsige borgeres efterlevelse af myndighedernes anvisninger. Perry (1994) udvikler og diskuterer fx en model, der kan forudsige forløbet af en evakueringsproces, så det er muligt på forhånd at vurdere, om borgerne vil efterleve myndighedernes anvisninger i tilfælde af en varslingssituation. Denne model er testet i forhold til forskellige typer af ulykker: Naturrelaterede og teknologisk relaterede, forudsete og uforudsete. Og i andre tekster, der bygger på samme forståelser, skitseres der fx diagrammer, der tager højde for alle de komplekse forhold, der hindrer borgerne i at handle i overensstemmelse med de officielle retningslinier for at håndtere en risikabel situation (se fx Alexander 1993 og 2000, Mileti & Fitzpatrick 1992). I disse tekster beskrives varslingssituationer på den ene side som komplekse men på den anden side som determinerede i en eller anden grad. Varslinger anses altså som mulige at gennemskue og til at forudsige i en vis grad.

- kompetent håndtering

Der udvikler sig med årene en stadig mere nuanceret forståelse af, hvor sammensatte forhold, der ligger til grund for borgernes håndtering af en truende situation. Men samtidig bliver der også mere fokus på karakteren af borgernes håndtering. Den er ikke blot betinget af en række komplicerede faktorer. Den er også *god*.

Det bliver en central antagelse indenfor den senere anvendelsesorienterede forskning, at borgerne handler kompetent og håndterer situationerne autonomt og fornuftigt. De tager vare på sig selv og andre og er i stand til at tage højde for den situation, de står i, også selvom de ikke er orienteret om myndighedernes anvisninger (se bl.a. Dynes 1994, Quatantelli 1998, Tierney 2003, Helsloot & Ruitenberg 2004). Hypotesen lyder, at borgerne i høj grad er i stand til at håndtere en alvorlig hændelse eller en stor ulykke, og at myndighederne i deres tilrettelæggelse af indsatser skal tage

højde for og anerkende disse kompetencer. Der er udbredt enighed om, at de med andre ord skal udvise større tillid til borgerne. Det understreges, at styrken ved tilgangen er, at den er karakteriseret ved at lede efter kontinuitet og ikke morbiditet, i forbindelse med alvorlige situationer. I denne forskningstradition er det et princip at skabe blik for orden, når andre kun kan få øje på kaos (om specielt Quarantellis fastholdelse af dette perspektiv, se Dynes m.fl. 1994). I en lang række studier understreges det, at borgernes håndteringer er konstruktive (se fx Gilbert 1998).

Forståelserne af borgernes kompetente håndtering knytter sig dog ikke kun til truende situationer. Også i processerne efter en ulykke udviser borgere omsorg og socialt sindelag. Det påpeges flere steder, at det ofte er borgere, der yder den første indsats med hensyn til at redde liv i forbindelse med fx jordskælv og oversvømmelser, fordi det tager tid, før det organiserede beredskab når frem. Men også i forbindelse med det lange træk i form af fx genopbygning og genetablering af et samfund, der hjælper og støtter borgerne i høj grad hinanden og udnytter ikke situationen til eget bedste (Dynes 1994). Det understreges, at det er et træk, myndighederne skal være bedre til at tage højde for.

Det er dog ikke kun karakteren af borgernes håndtering, der er genstand for analyse. I flere studier anerkendes og understreges de kompetencer, der udvikles i organisationer med beredskabsopgaver. Nyere studier fokuserer bl.a. på organisationernes flexibilitet, kreativitet og entreprenørskab under indsatser, hvor omfattende ødelæggelser og destabilisering stiller krav til nye måder at håndtere en indsats på (Neal & Phillips 1995, Kendra & Wachtendorf 2003, Wachtendorf 2004, Sutton 2003). Andre påpeger dog beredskabsmyndighedernes utilstrækkelighed i forhold til at opbygge og prioritere systemer og beredskaber, der er i stand til at tage hånd om store kriser og ulykker (Mileti 1999).

- afvisning af myter

I den anvendelsesorienterede forskningstradition bliver der gjort meget for, at understrege borgernes kompetencer og sociale indstilling i forbindelse med alvorlige hændelser. Det er en forståelse, der er i opposition til de billeder, myndigheder og medier ofte tegner. Her beskrives borgere typisk som irrationelle, handlingslammede, paniske, vrangvillige, asociale og ude på at udnytte situationen til egen fordel. Forståelserne er så udbredte og så vanskelige at ændre, at de bliver karakteriseret som

myter. Der er især to myter, som mange studier diskuterer og søger at modbevise: Myterne om panik og plyndringer (Peek & Sutton 2003, Tierney 2003, Dynes 1994, Barsky 2006).

Myten om panik knytter sig til situationer, hvor borgerne står overfor en trussel. Gennem en række studier af farefulde situationer, vises det, at folk tager vare på sig selv og andre. De foretager oftest nogle fornuftige valg og bringer sig i sikkerhed, også i tilfælde hvor processerne ikke er ledet af myndighedspersoner. Dette viste sig bl.a. under terror angrebet i New York i 2001, hvor folk i World Trade Center evakuerede sig selv og hinanden under ordnede forhold (Tierney 2003)[6].

Myten om plyndringer knytter sig til perioden efter en alvorlig ulykke, hvor de ordinære rammer og reguleringer er helt eller delvis sat ud af kraft. Her viser studierne, at folk hverken udnytter situationen eller er asociale. De udviser til gengæld god fornemmelse for, at alle har brug for hjælp, og at der er nogle, der kan have mere presserende problemer, end de selv har. Der er ikke tendens til, at man bedrager andre for egen vindings skyld.[7]

Problemet med myterne knytter sig ikke alene til en utilfredshed med, at der florerer fortællinger, der viser sig ikke at stemme overens med den sociale praksis. Som det skal vises i afsnittet herunder, så er problemet med myterne, at de får en negativ indflydelse på myndighedernes håndtering af indsatser i forbindelse med store ulykker og alvorlige hændelser.

- kritik af bureaukratiske kommando- og kontrol forståelser

Forholdet mellem borgere og myndigheder er et centralt diskussionspunkt i den anvendelsesorienterede forskning. Der er bl.a. fokus på, hvilke tilgange myndighederne kan anlægge i deres indsatser for at sikre og hjælpe borgerne. Kritikken af myndighederne bliver mere markant med årene. Der er på den ene side stadig et ønske om at optimere relationerne og interaktionerne mellem aktørgrupperne med henblik på at sikre liv og værdier og genrejse et

[6] Der er få undtagelser fra dette mønster, men det kan bl.a. identificeres i situationer, hvor folk er lukket inde på lille plads. Panik kan være en dimension fx i tilfælde af brande på steder, der er svære at flygte fra (se fx Tierney 2003).

[7] Det understreges fra flere sider, at hypotesen om borgernes uselviske og social indstilling primært er identificeret i forbindelse med naturrelaterede ulykker (se bl.a. Peek & Sutton 2003).

samfund, der har lidt skade. Men der er på den anden side en stigende skepsis overfor myndighedernes tilgange til indsatserne.

Diskussionen knytter sig bl.a. til udviklingen i relationen mellem borgere og myndigheder og ikke mindst den øgede betoning af militære principper og brugen af militæret i forbindelse med indsatser i USA. Der skelnes mellem civilt og militært prægede indsatser (Dynes 1994). Den militært orienterede håndtering baserer sig på en forståelse af, at en risikabel situation er præget af kaos og mangel på ledelse og retning og derfor skal håndteres som et fjendtligt angreb. De civilt orienterede indsatser er til gengæld egnet til situationer, der er præget af tillid til samfund og borgere, og hvor det handler om at hjælpe borgerne i gang med selv at genetablere deres hverdag (Tierney m.fl. 2001). Graden af militær betoning i en indsats afhænger af, hvordan de ansvarlige myndigheder læser situationerne og mener, at de bør løses (Dynes 1983).

I nogle tekster beskrives forståelsen af kommando- og kontrol logikken, som den mest oplagte måde at styre en indsats på, ligefrem som en myte. Der sker nemlig ikke sammenbrud i den offentlige orden i forbindelse med store ulykker og alvorlige hændelser. Men myndighedernes forståelse er stadig funderet i logikken fra den kolde krig, og derfor opretholder de en forståelse af, at det kræver stærk ledelse, kontrol og militære kommandostruktur at guide samfundet igennem en krise (Palen & Liu 2007, Tierney 2003, Tierney m.fl. 2006). Planlægning af indsatser er i for høj grad baseret på forståelser af, at folk *skal* følge en vedtaget plan. Det påpeges, at planlægningen hellere skal baseres på analyser af, hvordan borgerne sandsynligvis vil håndtere en truende situation: 'Much emergency planning is based on attempting to get people to behave according to a plan. Evacuation routes have been chosen because they are convenient for the police to monitor rather than because they are convenient for the evacuees' (Dynes 1983, s. 656). Kommando og kontrol perspektivet i den bureaukratiske form er en fejlslagen metode, der ikke tager højde for den opgave, der skal løses. Det er en af grundene til, at den er uhensigtsmæssig.

Der bør i stedet arbejdes med andre former for løsningsmodeller (Tierney 2003, Dynes 1994). Myndighederne skal arbejde på at basere deres planlægning og faktiske indsatser på den problemløsende human resource model:

> 'Actual community crisis response networks look nothing like the command-and-control hierarchies that are the stuff of disaster myths. Rather, they consist of loosely-coupled collections of individuals, groups, and organizations that continually change

> and have permeable boundaries. Command-and-control models do not work in disasters because authority and responsibility are distributed, not centralized, and because so many of those who take part do so outside the boundaries of official agencies' (Tierney 2003, s. 42).

Tierney peger bl.a. på, at evakueringen af dele af Manhattan under terrorangrebet i New York i 2001 var et privat initiativ, der foregik som en decentralt ledet håndtering, uden myndighederne var involveret. Det overser myndighederne dog ofte. De har tendens til at betragte de udsatte borgere som passive og hjælpeløse, og de iværksætter derfor paternaliserende tiltag (Dynes 1994).

Der arbejdes på at udvikle metoder til inddragelse af borgerne i indsatser på langt mere deltagende og demokratisk vis. Palen og Liu (2007) skitserer, hvordan brugen af IKT ved fremtidige indsatser kan betyde, at myndighederne ikke længere vil være i stand til at opretholde monopolet på ledelsen af indsatser. Borgerne vil til gengæld blive mere og mere involveret i indsatser gennem brugen af fx Internettet, der giver mulighed for, at store grupper kan kommunikere i uredigeret form udenom de traditionelt redigerede medier. Hypotesen lyder, at denne udvikling vil undergrave de militære træk ved indsatserne, til gavn for borgerne. De vil i højere grad få mulighed for at involvere sig i beslutninger om sikring af sig selv og egne genstande. Det skal understreges, at en tekst som denne i højere grad er af præget af idealistiske træk end konkrete og håndterbare beskrivelser af, hvordan nye informations og kommunikations teknologier kan bringes i spil.

Myten om betydningen af den centraliserede og militære ledelsesform tjener to formål. Der opretholdes en forståelse af, at det er myndighederne, der sidder inde med eksperticen i at håndtere situationerne, og at betydningen af en stærk og centralistisk ledelse ubetinget er en fordel. Og det er på samme tid et argument for ikke at inddrage borgere og organisationer, uden myndighedsansvar, i planlægningen af indsatser i forbindelse med fremtidige ulykker. Myten bidrager med andre ord til at undergrave muligheden for at udvikle demokratiske og deliberative processer i forbindelse med indsatser under store ulykker (Tierney 2003, Dynes 1994).

Denne myte har flere konsekvenser. Der bliver et øget krav om stærkere styring i forbindelse med fremtidige indsatser. Det argumenterer Tierney m.fl. (2006) med udgangspunkt i en analyse af forståelserne af behovet for en militær indsats i New Orleans efter oversvømmelserne i 2005. Forståelsen var fejlagtig, argumenterer de, men der er ikke desto mindre skabt øget fokus på behovet for militære styrker i forbindelse med store ulykker. Det skaber for det første en øget

militarisering i samfundet, hvilket forfatterne mener, er uhensigtsmæssigt. Det andet problem er, at de kræfter og ressourcer, der bindes til stærke ledelses- og kontrolforanstaltninger dræner ressourcerne fra en vigtigere opgave: Genetablering og genopbygningen af samfundet.

- perspektiv på social organisering

Det sidste træk ved den anvendelsesforskning, der skal præsenteres her, er retningens fokus på offentlige, private, statslige og lokale organisationer og deres indsatser i forhold til borgerne. For nogle er staten den mest oplagte instans at analysere i denne sammenhæng: '(T)he state is clearly central to the examination of routines, exceptions and exception routines' (Stallings, 1998, s. 130). For andre er det organiseringer på lokalt niveau 'the community', der er omdrejningspunkt (Dynes 1998), mens flere nyere studier er optaget af de private organisationers indsatser (Sutton 2003).

I den anvendelsesorienterede tilgang betragtes ulykker som fænomener, der svækker organisationer og de ordinære processer i de berørte organisationer. Det er i denne sammenhæng organisationernes opgave at tilpasse sig situationen så hurtigt og så effektivt som muligt. Den store forskningsmæssige interesse i forløbet omkring disse hændelser skyldes, skriver Dynes (1998), at situationerne giver maksimeret mulighed for at forstå, hvordan de sociale systemer fungerer.

Indenfor denne forskningsretning har nysgerrigheden og interessen i de sociale processer bidraget til en opmærksomhed på de konstruktive og positive træk ved det sociale under en krise. Teksterne afspejler dog et ønske om at forbedre og kvalificere processerne endnu mere. Der er på den ene side en kritisk indstilling overfor myndighedernes indsats, gennem understregningen af behovet for en højere grad af demokratisering samtidig med, at der på den anden side udtrykkes et ønske om at bidrage til optimere processerne til gavn for alle. Intentionen er, at resultaterne af forskningen kan bringes i spil i praksis i de organisationer og organisering, der arbejder med forskellige former for beredskab.

- opsamling

I en præsentations- og introduktionstekst som denne kan linierne i et forskningsfelt se meget veldefinerede ud. Det er de ikke nødvendigvis. Teksterne er valgt som eksempler på den

anvendelsesorienterede forskning, og de har en række fællestræk, men adskiller sig på den anden side også fra hinanden og kan på nogle punkter være vanskelige at sætte i samme bås. Teksterne har den udbredte empiriske orientering til fælles, mens de også er fælles om de ikke særlig eksplicitte teoretiske antagelser om social praksis og processer. Diskussioner af epistemologisk karakter er ligeledes fraværende.

Den anvendelsesorienterede retning er i højere grad fokuseret på *organisering*, hvilket nedtones i dette studie, hvor der til gengæld er mere blik på de forhold, der medkonstituerer kommunikationen.

Men den anvendelsesorienterede forskning bidrager alligevel til dette studie på flere måder. Forståelsen af at borgere håndterer ulykker aktivt er en vigtig pointe, som specielt analysedel I og II bygger på. Ligesom i de præsenterede tekster, så vælger jeg *ikke* at se borgerne som hjælpeløse og jeg mener heller ikke, at der i alle henseende er behov for den kontrolorienterede tilgang, som myndighederne lægger for dagen i forbindelse med alvorlige hændelser.

Et af de mest markante træk i forskningstraditionen er, at der med årene er udviklet en stigende distance og kritik af de myndigheder og organisationer, hvis praksis teksterne er optaget af. Men forskningen er stadig præget af ønsker om at bidrage til forebyggelse, sikring mod trusler, optimering af varslinger og reetablering af samfund så godt og så hurtigt som muligt efter en stor ulykke. Interesse for at forstå samspillet mellem myndigheder og borgere er også omdrejningspunkt i analysedel I og II, der bl.a. diskuterer, beredskabsmyndighedernes kontakt til borgerne under vanskelige vilkår.

Det radikalt kritiske perspektiv

I opposition til anvendelsesorienterede retning finder man bl.a. den radikalt kritiske og konstruktivistisk orienterede tilgang til forståelse af store ulykker og alvorlige hændelser. I dette afsnit skal nogle af hovedtrækkene i denne tilgang præsenteres. Ovenfor blev de kritiske træk i den anvendelsesorienterede forskning pointeret, og det er derfor vigtigt at understrege, at de to retninger er kritiske på forskellig vis. I det radikalt kritiske perspektiv er det de strukturelle samfundsvilkår, der er genstand for kritik, mens den anvendelsesorienterede forskning i højere grad kritiserer

specifikke samfundsinstitutioner for deres eksisterende praksisser, der forsøges ændret. Samtidig er den radikalt kritiske tilgang i højere grad, og mere eksplicit, baseret på konstruktivistisk teori.

Den anvendelsesorienterede forskning kritiseres for at være funktionalistisk i den forstand, at den bygger på en teknokratisk forståelse af samfundets funktion. Den arbejder med andre ord på basis af præmisser, som myndigheder - magthavere - har defineret. Sådan lyder det i en grupper tekster, der også er optaget af problemstillinger i forbindelse med store ulykker og alvorlige hændelser, men som er i opposition til den anvendelsesorienterede og funktionalistiske tænkning. Her er der fokus på andre dimensioner af praksis, end dem den anvendelsesesorienterede forskning tager udgangspunkt i. Der er med andre ord et ønske om at diskutere nogle nye og anderledes perspektiver på kriser og store ulykker og forfatterne søger at igangsætte en debat, de mener er fraværende i litteraturen.

- kritik af teknokratisk perspektiv

Med en ofte citeret og ganske markant tekst fra 1983 søger Hewitt at skabe et opgør med den funktionalistiske tænkning. Her efterlyses en opposition til de eksisterende antagelser om forskningens opgaver i forbindelse med store ulykker og alvorlige hændelser. Hewitt argumenterer for, at myndighedernes problem med uforudsete hændelser er, at de er ukontrollerbare. De er vanskelige at styre og kan være et teknokratisk mareridt. Ulykker er et sammenbrud i kontrol, og derfor udfordrer store ulykker samfundets effektivitet, fordi myndigheder til enhver tid ønsker at opretholde kontrollen. Hewitt kritiserer på samme vis den del af forskningen, der griber dette teknokratiske perspektiv og gør det til sit eget og mener at forskningen på denne måde løber magthavernes ærinde[8]. Bolin m.fl. (1998) lægger sig i forlængelse af denne forståelse og kritiserer den anvendelsesorienterede forskning for at være mere optaget af systemernes opgaver og indsatser end de bevægelser og den indsats, der kan identificeres blandt borgerne.

Hewitt (1998) mener, at der har udviklet sig et marked for ulykker. Som forsker kan man skaffe mange forskningsmidler, hvis man har en funktionalistisk og anvendelsesorienteret tilgang til

[8] Det er både den sociologisk og den geografisk orienterede forskning, der kritiseres af Hewitt (1983). Der er dog andre tekster, der deler Hewitts kritik af den traditionelle sociologiske tilgang, men som stadig er optaget af at forstå de fysiske aspekter og planlægningsmæssige konsekvenser af store ulykker (Alexander 2000, Oliver-Smith 1998).

problemstillingerne omkring store ulykker. Derfor er der så megen forskning, der har til intention at udgøre en modpol til risici og alvorlige hændelser og finde løsningen på, hvordan der kan opretholdes og genetableres ro og orden så hurtigt som overhovedet muligt efter en stor ulykke. Interessen i at finde frem til, hvordan man kan optimere og effektivisere genoprettelsesfasen efter en ulykke er ikke kun problematisk, fordi den ikke er optaget af borgernes perspektiv. Den kritiseres også af Hewitt (ibid.) fordi genopretning i langt de fleste tilfælde er domineret af udefrakommende instanser og myndigheder fremfor borgerne i lokalsamfundet. Og det betyder, at genoprettelse er paternalsk og kolonial i sin form, hvilket ikke er til gavn for samfundet på længere sigt. Den mest optimale genopbygning er den, som borgerne selv er ansvarlig for (Hewitt 1997, Enarson & Meyerless 2004)[9].

- definitionsmagt

I radikalt kritiske tekster lyder argumentet, at der ikke er noget essentielt ved kriser og ulykker. Kriser er konstruerede og politisk funderede konstruktioner. Store ulykker fører til kamp om definitionsmagten, bl.a. fordi den definerede grad af alvor har betydning for tildelingen af ressourcer:

> 'The multiplicity of meaning generated out of the diverse voices in the rapid sequence of events creates an arena in which interpretation becomes a very contested field. In this arena of contestation, the power of representation is particular crucial in the politics of defining the occurrence and extent of disaster and aid distribution. Determining when a disaster has occurred and how much and how long aid is necessary are functions of the politics of its representation' (Oliver-Smith 1996, s. 309).

En ulykke skal forhandles for at give mening, specielt når det drejer sig om at tiltrække ressourcer i form af hjælp og bistand.

Det kommer bl.a. til udtryk, når man analyserer forskellen mellem forståelserne af alvoren af ulykker i hhv. højt udviklede og mindre udviklede lande[10]. En stor del af den anvendelsesorienterede forskning afspejler vestligt orienterede problemstillinger, mens ulykker i lande, hvor befolkningen er økonomisk ringe stillet, ikke belyses på samme grundige vis. Der er

[9] På dette punkt er der enighed med fx Dynes (1994). Myndighedernes paternalistiske fremfærd, der ser borgere som passive og hjælpeløse, kritiseres fra begge sider.
[10] Se Wisner m. fl. (2004) for begrebet 'less developed country'.

altså større interesse for alvorlige hændelser i lande med institutionaliserede, avancerede og centralt koordinerede beredskaber end i lande, hvor offentlige beredskabssystemer ikke prioriteres, hverken politisk eller økonomisk. Det er et af de forhold, der ligger til grund for den radikalt kritiske retnings anti-essentielle perspektiv. Når et mindre udviklet land rammes af en ulykke, skal der indledningsvis kæmpes en kamp for at definere situationen som en *disaster*. Det er en betingelse for at landet kan kvalificere sig til at modtage donationer fra andre lande (Alexander 1997).

- sårbarhed

Indenfor den radikalt kritiske retning er der fokus på borgernes sårbarhed i tilfælde af en stor ulykke. Sårbarhedsbegrebet refererer til, at der er nogle mennesker, der i udgangspunktet er dårligere stillet end andre. De har færre muligheder, færre ressourcer og deres situation er kun i lille eller ingen grad på dagsordenen. Det er en udbredt antagelse, at sårbarheden i forbindelse med en ulykke er stærkt forbundet til borgernes sårbarhed under normale omstændigheder. Folk der er fattige, undertrykte og uden indflydelse er mere udsatte, hvis der sker en krise end medborgere med ressourcer (Wisner m.fl. 2004[11], Bolin m. fl. 1998, Fordham & Ketteridge 1998).

Sårbarhed skal ikke forveksles med kapacitet til at handle og tage vare på sig selv og sine nære. Folk har i høj og udstrakt grad kompetence til at håndtere deres liv. Der er bare nogle, der har flere ressourcer end andre. Hvis de involverede i en alvorlig hændelse, betragtes og behandles som om de hverken har ressourcer, handlekraft eller sociale relationer, så fører det til, at de bliver behandlet som passive modtagere af hjælp (Wisner m.fl. 2004).

Sårbarheden tager sig forskelligt ud verdensdele, regioner og lande imellem. Men der er også forskel i sårbarheden de forskellige kategorier af borgere imellem i det samme samfund. Den ulige distribuerede sårbarhed er et centralt analysepunkt i de dekonstruktionistiske tekster. Sårbarhed knytter sig til mange forskellige karakteristika. Det er ofte dem, der er mest udsatte, der har færrest ressourcer til at håndtere en ulykke (Hewitt 1998, Tierney 1999, Wisner m. fl. 2004). De er ofte udsatte for mange andre risici og trusler, end dem der lige stammer fra store ulykker. Ofte kan de mest sårbare borgeres liv ses som 'permanent emergency' (Bankoff 2003, s. 12).

[11] 'At Risk' af Wisner m.fl. (2004) er 2. udgave af bogen 'At Risk' af Blaikie m. fl. (1994). 2. udgaven er mere præcis i beskrivelsen af sårbarhedsbegrebet, og derfor refereres der i dette studie til denne udgave. I tekster fra før 2004, bliver der dog henvist til Blaikie m.fl. (1994), når der refereres til bogen.

Tab og konsekvenser efter en ulykke vil som regel være ulige fordelt over en række forhold som: Indkomst, alder, køn, etnicitet, race, klasse og erhverv, handikap, immigrationsstatus, kaste, socialt netværk m.m. (se bl.a. Wisner m. fl. 2004, Cutter m. fl. 2006, Barnshaw 2006, Santos-Hernández 2006, Enarson 1998, Fordham & Ketteridge 1998). Det gælder både, når mere og mindre udviklede lande rammes. For der er også grupper af borgere i lande, der er kendetegnet ved at have strukturerede og velfungerende beredskaber, der er mere sårbare end andre (Barnshaw 2006, Bolin m.fl. 1998, Hewitt 1997). Ulykker i økonomisk ressourcestærke og stabile lande kaster derfor ofte lys på uligheder og grader af sårbarhed, der ikke er blevet diskuteret og sat på dagsordenen før en ulykke. Oversvømmelserne i New Orleans i 2005 viser fx sårbarheden blandt sorte fattige borgere i New Orleans (James & Rashed 2006).

Det er de forhold, der gælder under normale omstændigheder, der definerer sårbarheden i forbindelse med en stor ulykke, men det kræver en specifik analyse af hver situation at forklare fx kvindernes sårbarhed i en specifik situation:

> ’However, the empirical discovery of an association or correlation does not explain the process that gave rise to the association. For example, the finding that domestic violence against women increased after hurricane Andrew has to be understood in process terms. It is not female gender itself that marks vulnerability, but gender *in a specific situation*’ (Wisner m. fl. 2004, s. 16, min kursivering NBA).

De daglige forhold slår igennem under store ulykker, og derfor er de daglige forhold ligeså interessante at analysere som kriserne, mener Hewitt (1998). Med det perspektiv rokkes der ved det isolerede fokus på krisesituationer, som bl.a. præsenteres i den anvendelsesorienterede tilgang. Der lægges i stedet op til analyser, der perspektiverer ulykken i forhold til de strukturer, der også er i spil i hverdagen. Andre peger på, at årsagerne til undertrykkelse både før og i forbindelse med en ulykke kan være mange og bunde i komplekse årsager, men opfordrer til at eksklusionsmekanismerne i forbindelse med en krise bliver belyst (Enarson 1998).

Eksklusioner kan ske ved at en gruppe med bestemte karakteristika glemmes, og at der derfor ikke kan tages højde for deres særlige behov. Men eksklusionen kan også finde sted ved, at en gruppe gentagne gange fremstilles i et bestemt lys. En form for eksklusion kan identificeres i mediernes dækning af oversvømmelserne i New Orleans i 2005, hvor sorte borgere i vid udstrækning blev portrætteret i medierne som skyldige i omfattende plyndringer og andre kriminelle handlinger

(Austin & Miles 2006 og Barsky 2006). En helt anden form for eksklusion præsenteres af Enarson & Scanlon (1999), der påpeger at kvinder ofte fremstilles som passive, sørgende og grædende efter en ulykke i modsætning til mænd, der handler og er ansvarlige for genopretning.

- studier af politikker

Et andet træk ved den dekonstruktionistiske retning er interessen for at studere politikker. Rosenthal (1998) argumenterer for, at det er nødvendigt at forske nærmere i politikkers betydning for definitionen af kriser. Der skelnes i den forbindelse skarpt mellem analyser *for udvikling af politikker* og analyser *af politikker*: '… analysis for policy and analysis of policy' (Michaels 2003, s. 16-17). Den anvendelsesorienterede forskning kritiseres for at bidrage til udvikling af politikker. Det er derimod forskningen i politikkerne, som den radikalt kritiske retning påpeger behovet for.

Tierney (1999) skriver, at forskningen i højere grad bør beskæftige sig med at kontekstualisere årsagerne til store ulykker. I nogle af teksterne knytter dette kritiske perspektiv sig til en anbefaling af, at analysere en given problemstilling som forholdet mellem diskurs, ideologi og praksis i et givet samfund (se bl.a. Hewitt 1998). Det er altså ikke kun de realpolitiske beslutninger, men i lige så høj grad de overordnede diskurser og ideologier i samfundet, der bør være genstand for analyse. Det skal forskningen i store ulykker være bedre til. I retningen argumenteres der for i højere grad at lægge afstand til forståelserne af, at ulykker alene finder sted enten som følge af fysiske, tekniske eller menneskelige fejl.

Analyser, der forsøger at kontekstualisere risici og ulykker, antager flere former. Der er dels tekster, der kritiserer sårbarheds- og risicipolitikker i tilknytning til spørgsmål om erhvervspolitik, økonomi og ressourcer. Dels er der tekster, der kritiserer politikker, der henter legitimitet i videnskaben.

Haddens (1994) analyse af erhvervspolitikkens betydning for vurderinger af risici viser fx, at producerende virksomheder og industrier i USA i højere grad bliver hørt i spørgsmålet om risikovurderinger end miljø- og borgergrupper. Tierney (1999) mener, at teknologisk relaterede risici og risikable situationer defineres på baggrund af et politisk ønske om vækst og blomstrende erhvervsklima. Den sociale magt knytter sig i dette perspektiv til de økonomisk ideologiske samfundsstrukturer.

Men også det videnskabelige samfund gøres til genstand for analyse. Det er ikke mindst videnskabelige logikker og vedtagelser af risikoforståelser, der bidrager til den politiske vedtagelse af sårbarhed i et givet samfund. Forskere og eksperter bidrager til disse vurderinger, og det er uhensigtsmæssigt at flere grunde.

Antagelsen lyder, at dele af det videnskabelige samfund er tæt koblet til staten og magthaverne, fordi viden og magt er uløseligt knyttet til hinanden i et moderne samfund. Men en kritisk orienteret forskning har mulighed for at analysere, hvilke vidensformer der er omdrejningspunktet, når der diskuteres risikoforståelser. Det kan fx være vidensformer, der henter legitimitet i kemi, geologi, statistik, psykologi eller sociologi (Dean 1998). Argumenter fra fysikken eller geologien kan bidrage til enten at fokusere på eller negligere en risiko ved produktionen på en virksomhed eller et naturfænomen. Statistikken kan bidrage med udregninger af sandsynligheder for hændelser med meget alvorlige konsekvenser (se eksempel på analyse af den danske atomkraftdebats betydning for udvikling af politikker i Danmark, Danielsen 2006).

Med hensyn til fx teknologiske risici, der er kendetegnet ved lille sandsynlighed, men stor konsekvens, så pointerer Lagadec (1982), at videnskaben ikke er i stand til at udtale sig videnskabeligt om en given risiko, fordi risikoen ikke kan efterprøves videnskabeligt. I spørgsmål om sikkerhed i forbindelse med giftige stoffer, sikkerhed på atomkraftværker o.lign, er der derfor slet ikke tale om videnskabelige risikovurderinger, kun om politiske beslutninger. Sådan en betragtning kan ses som en dekonstruktion af de videnskabelige rationaler, der ligger til grund for, at specielt meget risikable virksomheder og produktionsforhold kan vurderes som hhv risikable eller sikre.

Perrow (1984/1999) og Tierney (1999) påpeger, at videnskaber som psykologi og sociologi kan bringes i spil i arbejdet på at påvirke og forandre befolkningens risikoopfattelse, så den stemmer overens med myndighedernes beslutninger om fx placeringer af farlige virksomheder eller indførelse af nye teknologier, som fx atomkraft. Det trækkes også frem som eksempler på former for videnskabelige produktion, der legitimerer magthavernes interesser og som bør mødes med kritik.

Cutter (2003) diskuterer, at en anden problematisering i forhold til de stærke bånd mellem videnskab og udvikling af politikker er, at videnskaben kan tage fejl. Videnskaben er ikke en afspejling af virkeligheden, men en konstruktion. Cutter (ibid.) peger på, at videnskaben i sig selv er sårbar for at tage fejl og fremsætte risikovurderinger, der viser sig ikke at være i overensstemmelse med virkeligheden. Videnskaben giver udtryk for, at den arbejder med en absolut rationalitet, hvilket er en misforståelse. Perrow (1984/1999) er fortaler for, at der skal fokus på sociale eller kulturelle rationaliteter frem for absolutte videnskabelige rationaliteter. Han peger på betydningen af at skabe en mere dialogisk omgang med risikovurderinger mellem lægfolk og eksperter.

- perspektiv på social forandring

I den første del af dette kapitel bliver nogle af hovedlinierne i den anvendelsesorienterede forskning præsenteret. Her konkluderer jeg, at et samlende punkt indenfor denne tilgang var en interesse i at analysere den formelle organisering af et samfund i forbindelse med en ulykke, og hvordan man bedst muligt organiserer indsatser fremover. Ulykker ses i den sammenhæng bl.a. som en mulighed for at analysere samspillet mellem den formelle organisering og de øvrige aktiviteter i samfundet, bl.a. borgernes aktiviteter. Herefter blev den radikalt kritiske retning, der er i opposition til den anvendelsesorienterede tilgang, præsenteret. Den er optaget af diskursive og hegemoniske praksisser og har derfor en noget anden dagsorden. Uenighederne og diskussionerne er mange teksterne imellem, men der er enighed på nogle punkter.

Et sammenfald er interessen for at komme tættere på et samfund, dets styrker og svagheder og den udvikling, reorganisering og forandring, der sker i forbindelse med en ulykke. Et samfund i krise er et godt udgangspunkt for en analyse af dette samfund, synes indstillingen inden for begge retninger. Store ulykker er et vindue, hvorigennem man kan betragte og forstå samfundet i øvrigt.

> '(D)isasters expose the ills and weaknesses in society (…) disaster is usually juxtaposed with resilience: it is a convulsion in the social system but not necessarily - indeed, not usually - a decisive one' (Alexander 2000, s. 21).

I de dekonstruktionistisk orienterede tekster støder man på forståelsen af, at store ulykker viser noget generelt om samfundet, bl.a. om forholdet mellem de strukturer, der skabes omkring en stor ulykke og de øvrige samfundsstrukturer.

En stor ulykke er en totaliserende hændelse, og igennem en sådan hændelse kan man få endnu bedre forståelse for, hvordan social forandring sker. For ulykker skaber også potentielle muligheder for social forandring, selvom det ikke altid er tilfældet (Oliver-Smith 1996). Et centralt spørgsmål i den forbindelse er, om de uligheder, der eksisterede i samfundet før ulykken, bliver genskabt, eller om det er muligt, at nye grupper får indflydelse og får en bedre position end før (Barnshaw 2006). De eksisterende magtforhold kan blive destabiliseret som følge af en ulykke, og det er positivt, for kamp om magten og definitionsretten skaber dynamik. Og hvor der er bevægelse, er der potentiale for social forandring.

I den antropologiske forskning er der tradition for at arbejde med begrebet empowerment: Frigørelse fra, og omvæltning af, undertrykkende strukturer. Alvorlige hændelser *kan* sætte samfundsstrukturerne fundamentalt på prøve og *kan* være potentiale for politiske forandringer. Ulykker *kan* fungere som udgangspunkt for en accelerering af forandring, der var under opsejling før ulykken.

> ’Disasters create contexts in which power relations and arrangements can be more clearly perceived and confronted, which transforms political consciousness, shapes individual action, and strengthens or dissolves institutional power arrangements' (Oliver-Smith 1996, s. 309).

Men sociale forandringer og empowerment er ikke nødvendigvis altid udfaldet af en ulykke.

- opsamling

I sammenligning med den anvendelsesorienterede tilgang, så ekspliciteres det teoretiske udgangspunkt i den radikalt kritiske tilgang i højere grad. Den er konstruktivistisk i sit udgangspunkt og fokuseret på analyser af magt, ideologi, struktur og kamp. Den hegemoniske magtudøvelse, der bl.a. sker gennem diskursive praksisser, er i høj grad den praksisform, der er omdrejningspunkt for analyserne. Det betyder også, at den radikalt kritiske retning er optaget af at afdække det, der ikke umiddelbart er til at få øje på i en krisesituation: Kampene om definitionsretten.

Den radikalt kritiske retning diskuterer den problemstilling, der også er beskrevet i indledningen til dette studie og som skal tages op igen i konklusionen: I hvilken udstrækning forskningen gør

statens og myndighedernes ønske om at kontrollere og genoprette et samfund i krise til sin egen problemstilling.

I det omfang den konstruktivistiske forskningsretning er optaget af de eksisterende strukturer, så er det med henblik på at analysere forandring og ikke i at styrke det eksisterende. Det er de grundlæggende samfundsstrukturer, der betragtes som årsag til, at borgere udsættes for store ulykker og alvorlige hændelser, at borgerne kan have svært ved at komme igennem en krise, og at ulighed ofte reproduceres i genoprettelsesfasen, der trods alt er en mulighed for at strukturere samfundet på ny vis. Det er en radikalt kritisk grundantagelse som jeg vil bringe med mig til analysedel III i dette studie, der handler om mulighed for forandring af de måder, som der bliver kommunikeret om risici og ulykker i det danske samfund.

Det radikalt kritiske perspektiv er mindre optaget af enkelte organisationers håndtering og afstår fra at komme med anbefalinger til konkret håndtering af en ulykke. De har i stedet fokus på borgerne i forbindelse med store ulykker og alvorlige hændelser. Men hvor den anvendelsesorienterede tilgang i høj grad skærer kategorien *borgere* over en kam, har konstruktivisterne et langt mere nuanceret syn. De har særligt blik for de udsatte og fokuserer på specielle gruppers sårbarhed. Sårbarhedsbegrebet diskuteres og udvikles i en kommunikationsorienteret retning i analysedel II i dette studie.

Empiriske genstandsfelter

Indtil nu har præsentationen knyttet sig til to dominerende teoretiske retninger indenfor forskningen i store ulykker og alvorlige hændelser. Herfra antager præsentationen en anden form. Det er ikke længere teoretiske og epistemologiske træk, der udgør omdrejningspunktet for disponeringen, og der kan ikke på samme vis identificeres ensartethed og fælles antagelser i teksterne som i gennemgangen ovenfor.

Det er i stedet studiernes empiriske genstandsfelter, der disponerer teksten. Gennemgangen knytter sig til tekster om store ulykker og alvorlige hændelser, der beskæftiger sig med hhv. borgeres

betydningsdannelse, organisationers, lederes og politikeres håndtering samt mediers praksisser og medieteksters betydning.

Denne gennemgang har en anden form end gennemgangen herover. Forskningsfelterne er mindre fokuserede og ikke målrettet et særligt praktisk eller teoretisk projekt. Det betyder at gennemgangen skitserer forskellige træk og fremhæver studier af konkrete hændelser i højere grad end den fremhæver fællestræk og udvikling indenfor et forskningsfelt.

Borgernes betydningsdannelse

Borgernes fortællinger kan være en tilgang til at forstå praksisser i forbindelse med store ulykker. Der er opmærksomhed på kategorien *borgere* i en række tekster, hvoraf nogle skal præsenteres her. Der er ikke mange sammenfald i de teoretiske forklaringsrammer og formål med disse studier. Men der er til gengæld sammenfald i metodologien på det punkt, at studierne er kvalitative.

Dele af den anvendelsesorienterede forskning i store ulykker er optaget af spørgsmål om betydningsdannelse. Men perspektivet på betydningsdannelse relaterer sig her til de stadier og faser, som myndighedernes forståelser knytter sig til: Forberedelse, indsats, genopbygning o.lign. Samtidig bygger studierne ofte på kvantitative data (se fx Fitzpatrick & Mileti 1994). Denne tilgang bygger på forskernes forståelser af processer, der igen er afledt af myndighedernes definition af situationen.

Andre studier udgør en modpol til studier af praksis, der knytter sig til de formelt definerede problemstillinger (Kroll-Smith & Gunter 1998). De tager udgangspunkt i borgernes praksis og betydningsdannelse. Disse studier er kvalitativt orienterede, ofte etnografiske i deres form og de tager udgangspunkt i de problemstillinger og emner, der defineres af borgerne.

Kroll-Smith & Gunter (1998) beskriver forskellen mellem de to tilgange gennem en lille anekdote, de har fået fortalt af sociologen Steve Picou, der har analyseret betydningen af olieforureningen fra tankskibet Exxon Valdez i små samfund i Alaska:

> 'On his last visit to the village he addresses a citizen's workshop on the aftermath of the spill. In the course of his presentation he describes the village as entering the

> recovery stage. Shortly after the workshop he is standing on a corner and overhears the following conversation between two people, referred to as persons A and B:
> A - What is going on at the lodge?
> B - Dr. Picou's back in town making a presentation.
> A - Well, did he ride in on his white horse to tell us all about our problems?
> B - He's talking about stages people go through after disaster.
> A - Really. Well, what stage are we in?
> B - Recovery.
> A - Cool. Sounds good to me.' (s. 172).

Faser, der er defineret i samspil mellem myndigheder og forskere, har ikke altid noget med borgernes virkelighed at gøre. Derfor er der behov for at analysere borgernes forståelser af en krise, som borgerne selv definerer situationen.

- processer, der er genstand for analyse

Ulykker ses i dette perspektiv bl.a. som usikkerhed og uklarhed i kommunikationsprocesser. Der opstår forstyrrelse i praksis, når aktører og strukturer ikke kan følge med i opretholdelsen af logikker, hvilket ofte er tilfældet i forbindelse med en stor ulykke. Så bevæger betydningsdannelsen sig ud i grænselandet: 'For a community, disaster means the loss of key standpoints in common sense, and the difficulty of understanding reality through ordinary mental frameworks' (Gilbert 1998, s. 17).

Vedtagelse af mening og betydningsdannelse sættes under pres i forbindelse med en krise eller en ulykke. Der skal skabes mening under ekstreme forhold: Tab af liv, kvæstelser, store materielle ødelæggelser og store forandringer. Det rejser spørgsmål om synd, skyld, moral, etik, det hellige og det politiske. Selv det guddommelige kan der blive sat spørgsmålstegn ved (Oliver-Smith 1996, s. 308-309). Det kræver under alle omstændigheder nye vedtagelser eller revision af de gamle.

Der peges yderligere på, at betydningsdannelsen ikke blot er udtryk for en individuel stillingtagen til den nye situation, og den ulykke eller de hændelser man eventuelt har været vidne til. Den er i høj grad også produkt af interaktioner og andre former for kollektive processer.

- perspektiver på betydningsdannelse

Bl.a. fordi begreber som store ulykker og alvorlige hændelser er brede og kan dække over mange forskellige situationer (se gennemgang i Kapitel 3), og fordi teksterne trækker på forskellige teoretiske antagelser, så tegner de forskellige studier nogle divergerende billeder af betydningsdannelsesprocesserne i borgernes forståelser og fortællinger.

- nedbrud i social sammenhængskraft

En række centrale studier af borgernes betydningsdannelse i forbindelse med alvorlige hændelser har ganske entydige konklusioner: Sociale relationer, lokal kultur og den sammenhængskraft, der kan identificeres i et samfund under ordinære omstændigheder, ophører i forbindelse med alvorlige teknologisk relaterede ulykker.

Erikson (1976 og 1994) ønsker at gøre op med de positive beskrivelser af den betydningsdannelse og det fællesskab, der opstår i samfund efter naturrelaterede ulykker. Han refererer til ældre studier, der bruger karakteristikker som 'eufori', 'kammeratskab, 'demokratisk bekymring', 'lidelsesfællesskab', 'altruistiske samfund' og 'post-disaster utopia' om forholdene i lokalsamfundet efter en ulykke (Erikson 1976, s. 200-201). Disse positive karakteristikker af det sociale er muligvis dækkende i forbindelse med naturrelaterede hændelser, men gør sig ikke gældende efter teknologisk relaterede ulykker, argumenterer Erikson. Der genereres kun dårlige relationer, og der etableres ikke noget konstruktivt.

Den samme tilgang ses ligeledes hos Kroll-Smith & Couch (1990), der også analyserer en teknologisk hændelse. De beskriver, hvordan alle gode relationer i lokalsamfundet ødelægges, og hverdagen udelukkende bliver præget af konflikter. Forfatterne peger, ligesom Erikson (1976 & 1994) på, at den sociale sammenhængskraft destrueres i forbindelse med en teknologisk ulykke. Der kommer ikke noget nyt og konstruktivt i stedet. Picou & Gill (2000) beskriver, hvordan en voldsom olieforurening fører til, at små samfund går i opløsning. Borgerne trækker sig tilbage fra det sociale liv og de bidrager ikke på engageret vis til fællesskabet, som de gjorde før. De engagerer sig ikke til trods for, at de alle er underlagt den samme ulykkelige situation.

- konstruktion af nye betydninger

I andre tilgange er der interesse for at analysere de dynamiske processer og produktionen af nye betydninger, der kan præge en alvorlig hændelse. Det er en kontrast til de ovennævnte studier, der er optaget af sammenbrud i betydningsdannelse, og som ser konflikter i en alvorlig krisesituation som fastlåste.

Det vises, hvordan borgere forholder sig aktivt til deres egen situation og position i kampen om at definere situationen i forbindelse med en alvorlig hændelse. Wynne (1996a og 1996b) analyserer de konflikter, der opstår mellem fåreavlere i Cumbria og britiske eksperter fra centraladministrationen efter Tjernobylulykken i 1986. Eksperter registrerer radioaktiv forurening i området og begynder at diktere en række restriktioner i landbruget til store gener for fåreavlerne. Fåreavlerne er afhængige af myndighederne, selvom de er skeptiske overfor håndtering af sagen og oplever at blive ringeagtet af myndighederne. Det betyder, at de står overfor en stor opgave med hensyn til at balancere tillid og mistillid i en situation, som de har svært ved at influere[12].

Store ulykker betyder ikke, at betydningsdannelsen ophører. Button (2006) argumenterer for, at kriser fører til dynamik, fordi der skal tages stilling til en helt ny situation:

> 'In the wake of a disaster victims and their families often struggle to regain control over their life and assign meaning to the event. One way to uncover this meaning-making process is to examine survivors 'narrative accounts" (ibid. s. 429).

Button skriver, at specielt udsatte borgere, der er glemt og ikke oplever at blive prioriteret, skaber *mod-fortællinger* i sådanne situationer. Betegnelsen dækker over, at betydningerne går på tværs af, eller ligger meget langt fra de officielle forklaringer og forsøg på at skabe betydning med en ulykke. Efter oversvømmelserne i New Orleans i 2005 var der en modfortælling blandt fattige sorte borgere om, at digerne omkring byen ikke var brudt sammen på grund af presset fra vandet, men at myndighederne havde sprængt digerne i stykker for at ødelægge byen, der var præget af stor etnisk diversitet og meget fattigdom.

I disse analyser er borgerne frataget deres velkendte handlerum. De er fastlåst i vanskelige situationer, hvor de ikke længere har deres ordinære muligheder for at handle. Men de er ikke frataget muligheden for at skabe mening og fortællinger. De producerer og udvikler deres sociale og

[12] Se Lidskog (1996) for lignende tilgang til analyse af borgeres håndtering af risikoen for dioxinforurening i Seveso, Italien efter en ulykke på en fabrik i byen.

kulturelle identitet (Wynne 1996a) og arbejder på igen at få kontrol over egen situation (Button 2006). Dette sker i høj grad gennem produktion af fortællinger, der sætter myndighederne i et dårligt lys og undergraver deres autoritet.

- kompleksitet i erfaringer

I andre studier er der fokus på de konstruktive og positive processer, der også igangsættes efter en stor ulykke. Borgerne kan opleve store ulykker som både forfærdelige og positive. Der kan være komplekse og modsatrettede oplevelser i et forløb. Hændelser er også er præget af gensidig hjælp borgerne imellem, hvor alle involverede gør sig store anstrengelser for at få genoprettet samfundet og fællesskabet og få hverdagslivet i hver enkel husstand i gang igen (Hoffmann 1998, Finlay 1998).

- kreative udtryk

Et lidt anderledes blik på de konstruktive og skabende processer, der også kan identificeres i forbindelse med en krise, møder man i studier om kreativ og kunstnerisk produktion. Shrivastava (1987) beskriver borgeres brug af poesi og produktion af protestsange efter Bhopal ulykken i 1984. Gennem den kulturelle produktion udtrykkes der både kritik mod myndighederne samtidig med at den kulturelle identitet blandt borgerne reproduceres. De kulturelle udtryk opretholdes til trods for ulykken.

Law & Singleton (set 2007) viser, at selv borgere, der er i karantæne i forbindelse med det omfattende udbrud af kogalskab i Storbritannien i 2001, skaber nye fortællinger og nye former for betydningsdannelse bl.a. gennem produktion af digte, fotografier mm. Det særlige i denne situation er, at produktionen på den enkelte gård ikke kan forhandles med andre. Den afspejler derfor mere lokale narrativer end de metanarrativer i Bhopal, som Shrivastava (1987) beskriver.

- teoretiske positioner

Studierne af borgernes betydningsdannelse i forbindelse med store kriser er præget af kvalitative analysetilgange. Men der er stor forskel i de teoretiske antagelser og forståelser af sociale processer, som de præsenterede tilgange bygger på. Det betyder også, som vist, at konklusionerne falder forskelligt ud. Wynne (1996a og 1996b) baserer fx sine konklusioner på en modernitetsteoretisk

forståelse af, hvordan mennesker skaber deres egen identitet med udgangspunkt i den situation, de står i (se også Horlick-Jones 1995). Button (2006) er til gengæld mere optaget af begrebet narrativitet uden at knytte det eksplicit til en forståelse af identitet.

Men der er ikke kun forskel på, hvilken teoretisk betydning borgernes betydningsdannelse tillægges. Der er også divergerende opfattelser af, hvordan man som forsker eller analytiker skal forholde sig til krisens eller ulykkens årsag. Wynne (1996a og 1996b) argumenterer, at eksperternes forståelser og viden om risici, årsager til og konsekvenser af alvorlige hændelser er konstrueret på samme vis som borgernes. I Wynnes perspektiv er det ikke interessant, hvilken årsagsforklaring, der er den rigtige, for den ene forståelse af situationen er ikke den anden overlegen. Det placerer teksten som et eksempel på et studie med en konstruktivistisk tilgang til risici, kriser og vidensformer.

I modsætning til denne forståelse står Kroll-Smith & Couch (1991), der nok ser borgernes betydningsdannelse som socialt produceret og som udtryk for *symbolsk mening*. Men når det gælder forståelsen af årsagen til en hændelse, så er de repræsentanter for en materialistisk og marxistisk orienteret tilgang. De har ikke en relativ tilgang i deres forståelse af årsager, som fx Wynne, men er optaget af at forklare årsagerne til en krise eller ulykke. De argumenterer, at sociale aktører nok skaber mening i forhold til de fysiske og materielle forhold, men at årsagen til teknologiske ulykker skal findes i den kapitalistiske industris udnyttelse af fx naturressourcer uden hensyntagen til små samfund og de mennesker, der rammes af de afledte ulykker. Erikson (1976 og 1994) positionerer ikke på samme måde sine studier som marxistisk inspirerede, men deler Kroll-Smith og Couchs syn på teknologiens udnyttelse af naturressourcer i det moderne samfund som årsag til kriser i den sociale praksis. I dette perspektiv er produktionsvilkårene derfor medvirkende til ulykkerne.

- opsamling

Der er stor diversitet i forståelserne af borgernes betydningsdannelse, hvilket ikke mindst skyldes de forskellige teoretiske antagelser, der ligger til grund for studierne. De er dog alle kvalitative og etnografisk inspirerede i metodologisk forstand ligesom dette studie, hvor borgernes forståelser og håndtering af alvorlige hændelser, er i centrum. Den teoretiske tilgang i dette studie deler på nogle punkter træk med de studier, der her er præsenteret, men er mere orienteret omkring processernes kommunikative dimensioner.

De empiriske resultater i de gennemgåede studier peger på, at betydningsdannelsen i et samfund kan forstås fra både et koncensus- og et konfliktperspektiv. Studiet af de to danske cases er ikke i udgangspunktet fokuseret på enten et koncensus- eller konfliktperspektiv. Begge former for processer skal i stedet inddrages og favnes.

Endelig peger teksterne på, at ulykkens udløsende faktor, dvs om ulykken er natur- eller teknologisk relateret, kan have betydning for processerne efter hændelsen og for relationerne i det sociale rum. I studiets tredje analysedel skal det diskuteres, om der er særlige træk ved teknologisk relaterede ulykker, der har betydning for borgernes forståelse af en ulykke og for kommunikationsprocesserne.

Organisations- og ledelses perspektiv

Det strategiske perspektiv refererer til de ledelsesmæssige udfordringer som politikere, offentlige myndigheder og private virksomheder står overfor i forbindelse med en krisesituation. Litteraturen, der inddrages her, knytter sig ikke kun snævert til forskningen i *disasters*, men i højere grad til den langt bredere betegnelse *krise*. Overordnet set, er der fokus på nogle af de samme institutioner og organisationer, som i anvendelsesorienterede forskningstradition, fx lokale og statslige organisationer med ansvar for beredskab. Men i tekster om det strategiske perspektiv er det ikke beredskabsindsatsen i forbindelse med en ulykke, der har til formål at minimere faren for mennesker, dyr og materiel og sikre genopbygning efter ødelæggelser, der er omdrejningspunktet. Som det skal vises herunder, er der i stedet fokus på, hvordan organisationer håndterer ansvaret i bredere forstand, hvilket også omfatter den interne ledelse i en organisation og den del af ledelsesopgaverne, der rækker udover organisationen og som bl.a. indebærer kommunikationen med medier og borgere.

Det er organisationers praksis omkring 'impression management', der er genstand for analyse (Rosenthal m. fl.1989 s. 20). En krise handler ikke kun om at afværge eller minimere en ulykke og reparere skaderne i det fysiske miljø. Det handler også om *'image* eller *omdømme'* (Johansen & Frandsen 2007, s. 17). Forståelsen lyder, at store ulykker eller alvorlig hændelser leder til kriser i den forstand, at fx politikere, virksomheder og myndigheder mister kontrol med situationen og skal

kæmpe for at genvinde den. Det er bl.a. gennem kommunikationsindsatser, at kontrollen kan genvindes (’t Hart 1993). I denne tilgang er der både interesse for offentlige og private organisationer samt private virksomheders krisekommunikation (Johansen & Frandsen 2007, Lagadec 1993).

- organisationer i kriser

Kriser er forstyrrelse af bureaukraters, politikeres og private virksomheders ordinær praksis, og organisationerne er ikke altid gode til at håndtere forstyrrelser, lyder antagelserne. Det er problematisk, fordi specielt bureaukratiet i stigende grad præges af kriser.

Et moderne samfund er præget af komplekse processer, hvor der sker fejl og opstår kriser. Samtidig er der pres på politikere og offentlige myndigheder for at beskytte borgere mod trusler og uventede hændelser. Offentlighedens forventning til organisationer om at tage ansvar for ting, der går galt, bliver større og større og indvarsler nye tider. Det kræver en omstilling fra den ordinære bureaukratiske praksis (Bovens & 't Hart 1996, Boin m.fl. 2005). Det skal understreges, at udviklingen får hård kritik med på vejen i nogle af teksterne. Bovens & 't Hart (1996) skriver, at krise og fejl betragtes som patologiske tilstande i offentligheden frem for at blive set som udtryk for komplekse processer, der gavner samfundet på langt de fleste punkter, men som indimellem bryder sammen:

> '…we no longer accept misfortune as a cause of social ills, someone has to be blamed for them (…) government has become an ever more readily available scapegoat (ibid. s. 147).

Det er en samtidsdiagnose, der opstilles her, og der peges i teksterne på, at måden at håndtere dette faktum er at gå bort fra at betragte kriser som undtagelser, der lammer organisationernes praksis, når de indtræffer. Det anbefales i stedet, at organisationerne begynder at håndtere kriser rutiniseret. Der argumenteres for, at krisehåndtering kan læres (Rosenthal m.fl. 1989).

I denne retning lyder forståelsen, at der er brug for kriseledelse på to fronter: Internt i de organisationer, der er ramt af kriser og eksternt i forhold til medier og borgere. Der beskrives en lang række forhold, der gør sig gældende for udfordringerne internt i organisationen, og som kræver, at der ledes og håndteres på andre måder end i en hverdagskontekst. Ledelsen af de

opgaver, der knytter sig til ekstern krisehåndtering, handler i høj grad om at lægge en strategi for den eksterne kommunikationsindsats og styre kommunikationen (ibid.)

- ekstern kriseledelse

I denne gennemgang skal der gøres mere ud af de hypoteser, der omhandler den eksterne kriseledelse, fordi der i dette studie er mere fokus på kommunikationen mellem myndigheder, medier og borgere end der er på den interne kommunikation i de involverede organisationer.

En af kriseledelsens store udfordringer er PR-området. I denne optik ses krisekommunikation kun i mindre grad som en aktivitet, der har til hensigt at få en gruppe borgere til at handle på en bestemt måde, for at sikre sig selv (se dog Boin m.fl. 2005 for fokus på begge dimensioner). Krisekommunikation betragtes i højere grad som symbolsk handling (Larsson (red.) 2004, s. 11).

Der er væsentlig mere fokus på relationen og håndteringen af mediernes forventninger, end der er på borgernes fokus, i tekster der er optaget af krisekommunikation. Medierne betragtes i de fleste tekster som den store udfordring i krisehåndteringen. Mediernes opmærksomhed stiller krav til organisationer i krisesituationer. Der er pres på organisationer for at forklare og undersøge, hvad der er gået galt. Ofte igangsætter medierne det, der betegnes som et 'blame-game' (Boin m. fl. 2005, s. 105) i forbindelse med en krise. Dette spil om skylden skal håndteres kompetent af ledere i de involverede organisationer. Det understreges dog, at mediernes dækning af en krise ikke altid udmunder i et krav om at finde skyldige eller placere et ansvar. Medierne kan nemlig også håndtere en krise helt modsat og vise sig som ukritiske ekkoer af fx en regering (ibid. s. 74). En udfordring i forbindelse med kriseledelsen er således at forstå og forudse de logikker som medierne opererer på baggrund af.

- eksempler på kriseledelse og kommunikation

Empiriske studier af offentlige myndigheders krisehåndtering skal inddrages som illustration på logikkerne i ansvarlige organisationers ledelsesniveau og som eksempler på opgaver og dilemmaer i forbindelse med store ulykker og alvorlige hændelser. Der refereres til et studie af kriseledelse i forbindelse mordet på den svenske udenrigsminister i 2003 for at understrege både de eksterne og

interne dimensioner i myndigheders ledelsesmæssige opgaver. Derefter skitseres de engelske myndigheders tilbageholdelse af oplysninger til medier og offentlighed om terrorangrebene i London i 2005. Og endelig præsenteres forskellige organisationers PR-strategier i forbindelse med grundvandsforureningen ved Hallandsåsen i Sverige i 1997.

- interne og eksterne opgaver

Den svenske udenrigsminister Anna Lindh dør efter et knivoverfald i 2003. Det er en krise, der er yderst alvorlig for ministerens familie, men som også er en krise for landet, og som derfor stiller krav om ledelse blandt de mange myndigheder og organisationer, der er involveret (Larsson (red.) 2004). Udenrigsdepartementet, statsrådet, statsministeren, politiet og sygehuset, hvor Anna Lindh bliver opereret efter overfaldet og senere dør, er alle aktører med ansvar for at kommunikere med offentligheden, og de har på forskellige tidspunkter centrale roller i opgaven med at orientere offentligheden om hændelsen, og om hvordan den bliver håndteret.

Departementet og det svenske statsråd skal både håndtere kravet om, at medierne orienteres hurtigt og korrekt om situationen, fordi hændelsen er en politisk krise for landet. Men samtidig skal der tages hånd om organisationen internt, fordi ministerens død også er ulykkelig for medlemmerne af den svenske regering og departementet, der havde mistet en kær kollega.

I kriser er der et presserende ønske fra medierne om at få indsigt i situationen og viderebringe myndigheders vurderinger. Efter overfaldet på Anna Lindh oplever politiet på samme tid et massivt pres, hjælp og kritik fra medierne. Medierne vil gerne dække politiets arbejde, for medierne ønsker også en opklaring af mordet. De videreformidler alle informationer fra politiet– både det politiet ønsker kommer ud, og det politiet ikke ønsker. Samtidig er der en udbredt bekymring for, at opklaringsarbejdet slår fejl ligesom tilfældet var med opklaringen af mordet på Oluf Palme i 1986. Da efterforskningen går i en gal retning, fører det til voldsom kritik i medierne, der mister tilliden til, at politiet løser opgaven. Politiet skal både lede efterforskningen og tage beslutninger om, hvordan medierne skal håndteres. De skal handle og udvise handling. De skal håndtere en indsats og samtidig kontrollere, at deres image ikke lider skade (Larsson (red.) 2005).

- kontrol

I studiet af kommunikationen mellem myndigheder og offentligheden i forbindelse med terrorangrebene i London i 2005 diskuteres det, hvornår myndigheder skal informere om alvorlige hændelser, og om viden skal tilbageholdes af strategiske årsager (Deverell m.fl. 2006). Rapporten bygger på en forståelse af, at der er særlige hensyn at tage, når der er tale om terroraktioner. I sådanne tilfælde skal al kommunikation forankres i bureaukratiet og godkendes på politisk niveau. Den lokalt ansvarlige politimyndighed kan ikke gå ud og informere om hændelsen på egen hånd.

I timerne fra den første til den fjerde bombe springer i London er myndighederne klar over, at der er tale om et terrorangreb. De orienterer ikke desto mindre mediere om, at der er tale om ulykker på grund af strømafbrud[13].

I tilfælde af terror er det af stor betydning, at myndighederne kun fortæller, hvad de ved med sikkerhed, lyder argumentet (Deverell m.fl. 2006, s. 22). Også til trods for at medierne og borgerne ikke bliver orienteret om situationen så hurtigt som muligt. Afvejningen handler om: 'att kunna möta de behov av information som allmänhet och media har under en kris, samt att hantera och minska den osäkerhet som skapas vid en allvarlig kris' (Deverell m. fl. 2006, s. 20). Myndighederne skal bidrage til betydningsdannelsen, uden at skabe mere usikkerhed end godt er. Det er hensynet til efterforskningen, der angives som grund til tilbageholdelse af informationer.

- image

Etableringen af en banestrækning gennem den svenske Hallandsås i 1990'erne udvikler sig til en omfattende forureningsulykke. I arbejdet med at sikre en tunnel bliver der anvendt kemikalier, der ikke kun viser sig at være en trussel mod de bygningsarbejdere, der har anvendt kemikalierne, men som også forurener grundvandet til fare for miljø, dyr og mennesker. Der er flere organisationer, der på den ene eller den anden måde er involveret i ulykken og som står overfor en stor PR-opgave i forhold til borgere og medier (Palm 1998).

[13] Det er først det fjerde og sidste angreb i en bus på gaden, der med tydelighed viser, at der er tale om bombesprængning. Det fører til en orientering af medierne om den faktiske årsag til alle fire ulykker. Ulykkerne i undergrunden er ikke synlige, og det kræver vidneudsagn at vende mediernes blik mod den virkelige årsag. Det giver myndighederne et forspring, skriver forfatterne. Hvad det forspring nytter eller har af betydning for at skabe mindre uro eller sikre efterforskningen, nævnes ikke i rapporten (Deverell m.fl. 2006).

Palm (1998) viser, at en af de centrale problemstillinger efter ulykken er spørgsmålet om ansvar. Entreprenøren Skanska udfører tunnelarbejdet for det svenske jernbaneselskab Banverket, men betyder det, at det er den ene eller begge organisationer, der er ansvarlige for forureningen? Banverket har besluttet at føre en tunnel gennem en sand- og grusbaseret undergrund, og Skanska, der har haft til opgave at finde løsninger, der kan sikre tunnelen mod sammenstyrtning, har valgt et bruge giftige produkter i den forbindelse.

Men i diskussion af placeringen af et ansvar bliver også producenten af det stof, der forurener, Rhone-Poulenc Sweden, inddraget, fordi der stilles spørgsmålstegn ved, om de har deklareret produktet på tilstrækkelig vis (Lofstedt 1999). Båstad kommune, hvor forureningen finder sted, bliver også omdrejningspunkt for diskussionerne: For hvem har egentlig til opgave at sikre miljø og mennesker mod organisationer og virksomheder, der ikke er i stand til at sikre miljøet? (Palm 1998).

Palm (ibid.) beskriver de forskellige aktørers strategier. Kommunen udnævner en talsmand, opretter telefonlinier og et psykosocialt støttecenter som led i deres håndtering. Det er vigtigt for kommunen, at borgerne oplever, at kommunen er engageret og handlekraftig, på borgernes side og gør alt, hvad den kan for at hjælpe borgerne igennem krisen (ibid. s. 18).

Banverket ansætter en lokal kommunikationsansvarlig i Båstad. Banverket understreger, at valget falder på kvinde, der bl.a. skal bløde op på Banverkets image som ’en hård och okänslig miljömarodör’ (ibid. s. 27). Derudover kommer generaldirektøren fra Banverket på personligt besøg hos nogle af de mest ramte familier. Banverket understreger, at strategien i organisationen er, at de gerne vil i dialog med borgerne om forløbet, at de beklager forløbet dybt, og at de ramte skal hjælpes bedst muligt (ibid. s. 25-26).

Endelig er der Skanska, der også har en strategi om at vedgå sit ansvar og understreger, at de gør alt for at hjælpe de ramte borgere. De arbejder ud fra en åbenhedspolitik og har et PR-firma til at hjælpe i processen med at kommunikere med de ramte borgere. Skanska har mange hensyn at tage i processen. Det er ikke kun blandt borgerne, at virksomheden skal være opmærksom på sit image. De ramte tunnelarbejdere og aktionærer i virksomheden skal der fx også være opmærksomhed på.

- opsamling

Forståelsen af kriseledelse og krisekommunikation adskiller sig fra den forståelse af ledelse, der optager den anvendelsesorienterede forskningsretning. Kriseledelse ses i større udtrækning om at kontrollere og styre *holdninger* end at styre *handlinger*. Det er den symbolske karakter ved kriseledelsen, herunder opretholdelse af kontrol med informationer, der er fokus på. I flere tekster er det en antagelse, at det i stor udstrækning er i relationen til medierne, at kriseledelsen finder sted. Medierne ses som den primære udfordring, mens der ikke i samme grad er fokus på relationen til borgerne. Det fører indimellem til en forståelse af, at kontrol over mediernes dækning er ensbetydende med kontrol af situationen.

Dette studie viser, at beredskabsmyndigheder såvel som borgere og aktører fra medierne anser kriseledelse og krisekommunikation som vigtige del af beredskabets opgaver i forbindelse med de to danske hændelser, jeg studerer. Men ikke alene. Udover at forstå kriseledelse og krisekommunikation som god omtale i medierne, så er de også optaget af håndtering af interaktioner. Netop fordi at hændelserne er lokalt afgrænsede, så er en del af kontakten mellem beredskabsmyndigheder, medier og borgere personlig. I del II præsenteres forståelser af kriseledelse blandt de aktører, der er fokus på i dette studie.

Medialisering

I en årrække var forskning i mediedækning i forbindelse med store ulykker fokuseret på spørgsmål om præcision i dækning og om effektiviteten af transmissionen i forbindelse med varslinger (Mileti & Fitzpatrick 1992, Mileti & Darlington 1997). Denne tilgang er mindre udbredt i nyere tekster. Selv indenfor den funktionalistiske tilgang er der skepsis omkring mulighederne for at optimere varslingsprocesserne yderligere. Skepsissen kommer bl.a. til udtryk i følgende betragtning: 'While one of the characteristics of the emergency period is the search for information, most of the factual information is not known until much later in the social proces' (Dynes 1998, s. 114). Argumentet lyder altså, at den virkelig problemstilling er, at en varslingssituation ofte er præget af uklarhed og usikkerhed, så der ikke er tydelige og optimale budskaber til medier og borgere. Af den grund er det

problematisk at fokusere for entydigt på spørgsmålet om, hvordan der kan arbejdes hen mod yderligere former for optimering af mediedækningen.

Der er generelt stor sandsynlighed for, at kriser og alvorlige hændelser bliver dækket tæt af medierne. Journalister og redaktører oplever, at de spiller en central rolle i disse situationer og ser sig som en del af indsatsen. Samtidig er ulykker gode historier, der øger salget af aviser, omfanget af lyttere og seere eller tiltrækker brugere på andre måder.

Der er en række analytiske tilgange til forståelse af mediernes håndtering af alvorlige kriser. Medialiseringens betydning behandles ud fra vidt forskellige optikker i litteraturen. Her skal der indledningsvis introduceres til litteratur, der beskæftiger sig med sociale praksisser på nyhedsredaktioner. Så skal tilgangen, der er optaget af sproganalyser af medieteksterne og/eller brugen af billeder og andre visuelle effekter i forbindelse med dækningen, præsenteres. Og endelig skal der peges på den del af forskningen, der er optaget af borgernes reception af mediedækningen og samspillet mellem betydningsdannelse i medierne og betydningsdannelsen i andre sociale kontekster.

- praksis blandt medieaktørerne

Der er studier, der beskæftiger sig med medieaktørers praksis og håndtering af kriser, ligesom der er studier af myndigheders, virksomheders og borgeres praksis. Træk ved praksis blandt medieaktører skal præsenteres herunder.

Medier er organiseret på måder, der gør dem i stand til at handle meget hurtigt og tilrettelægge produktionen i forhold til en krisesituation om den sker i lokalområdet eller på den anden side af jorden: 'På sätt och vis är detta ett av nyhetsorganisationens främsta kännetecken: att alltid förvänta det oväntade' (Odén m. fl. 2005, s. 174). På ganske kort tid kan journalister og fotografer omstille sig, finde utraditionelle løsninger og prioritere på nye måder med det formål at dække en hændelse så tæt som muligt.

Medierne bliver ofte hurtigt orienteret om ulykker og alvorlige hændelser. I forbindelse med tsunamien, der ramte Sydøstasien i 2004 var svenske medier orienteret om situationen før

myndighederne. I denne sammenhæng spiller nye mobile medier en central rolle. De giver muligheder for samspil mellem medierne og de berørte borgere trods distance og vanskelige forhold. Det sker også, at redaktioner modtager nyhedstelegrammer om en hændelse, før myndighederne begynder at udtale sig (ibid.). Det er ikke sikkert, at myndighederne informerer fuldstændigt om situationen, muligvis fordi de selv har et fragmentarisk indblik i omfanget af en hændelse. Det kan betyde, at medieaktørerne får en forstærket oplevelse af at være ganske centrale aktører, der bidrager til at skabe overblik.

Ofte beskriver journalister og redaktører, at de føler en ansvarlighed overfor borgerne i forhold til at rapportere fra brændpunktet:

> ’We already knew that we had lost everything we owned, but we knew that the people who depended on this newspaper were a fiercely loyal group of readers and we couldn’t abandon them’ (Moritz 2006, s. 358).

Da New Orleans er oversvømmet i 2005, er det i en periode livsfarligt at opholde sig i byen. Men medarbejderne forbliver på redaktionerne, fordi de oplever, at de er forpligtede til at udføre deres arbejde. Dels for at viderebringe viden om situationen til borgere, der er evakuerede, til dem der er blevet tilbage og ikke mindst for at gøre resten af landet opmærksom på den fortvivlende situation. Oplevelserne kan være voldsomme for de aktører, der dækker begivenhederne. De oplever død, ødelæggelse, desperation og fortvivlelse i forbindelse med deres arbejde[14].

Medierne guides af en række nyhedskriterier (Schultz 2005). Kriteriet om, at dækningen skal have relevans for læsere/seere, skal i nogle tilfælde afvejes i forhold til kriteriet om at dække sensationelle begivenheder. Situationen omkring døde, tilskadekomne og savnede svenskere i Thailand får fx større bevågenhed i svenske medier end tsunamiens konsekvenser i en række andre lande, hvor skaderne på både befolkninger og samfund er langt mere omfattende:

> '…de händelser och förhållanden som drabbar eller rör mediernas egen publik får mer uppmärksomsamhet än de som inte gör det. Det handlar återigen om nyhetspublikens möjlighet att identifiera sig och känna sig berörd, två grundläggande förutsättningar för att skapa intresse och tilldra sig uppmärksamhet,' (Odén m.fl 2005, s. 183).

[14] En hændelse kan også begrænse mediernes arbejde på andre måder. Mulighederne for at rapportere kan være begrænsede. Svenske journalister har problemer med at sende tekster til redaktionerne i Sverige, ikke mindst fra Indonesien efter tsunamien i 2004, mens aviserne i New Orleans er afskåret fra at udkomme i trykt version og derfor kun udkommer i en version på nettet, efter oversvømmelserne i New Orleans i 2005. Medieaktørerne beskriver, hvordan de finder på løsninger og ikke giver op, fordi de oplever, at det er deres ansvar at dække begivenhederne for borgernes skyld (Odén m.fl. 2005, Moritz 2006).

I forbindelse med alvorlige hændelser kan redaktioner blive stillet i etiske dilemmaer. Det kan være på grund af billedmateriale, der er meget voldsomt. Spørgsmålet rejser sig, om billederne er for voldsomme at vise. Efter terrorangrebet på World Trade Center i 2001, viser tv optagelser, at mennesker fra de øverste etager i bygningerne, springer ud af vinduerne. Mogensen (2007) skriver, at journalister og redaktører på TV-stationer i USA vælger ikke at bringe disse klip af hensyn til familierne til de folk, der kaster sig ud.

Dilemmaerne knytter sig dog ikke kun til spørgsmål om billeddækning. I 1996 skyder og dræber en elev 16 andre elever og en lærer på en skole i Skotland. Medieaktørerne er yderst varsomme med, hvor kritisk de skal dække hændelsen bl.a. af hensyn til familierne til de dræbte. Det betyder, at kritikken af myndighedernes omgang med våbentilladelser, der muliggør, at eleven overhovedet er bevæbnet, først rejses sent (Berrington & Jemphrey 2003).

- opsamling

Medierne er kendetegnet ved deres fleksible organisering. De er velorienterede om optræk til spektakulære hændelser og er hurtig tilstede og klar til at dække begivenhederne, hvis de vurderer, at en situation kan udvikle sig. Men både præsentationen herover og analysen af ulykken i Kolding viser, at i tilfælde af alvorlige hændelser, så kan medieaktørerne ikke altid forstås som observatører, der beskriver situationen fra sidelinien. De kan være ligeså involverede i hændelsen som borgere og beredskabsmyndigheder samtidig med, at de skal beskrive det, der sker omkring dem.

Medieaktørerne har erfaring med at håndtere usædvanlige situationer. De har rutine i at håndtere det urutiniserede. Men alvorlige hændelser kan udfordre denne rutine, hvor der skal tages vanskelige beslutninger, der ikke opleves at være en rutine for. I analysedel I og II skal medieaktørernes opgaver og håndtering i forbindelse med de to cases analyseres.

- tekstanalytisk tilgang

Medietekstanalyser er et redskab, der kan anvendes for at skabe blik for, hvilke pointer medierne bidrager med ved en alvorlig hændelse. I analyserne diskuteres det ofte, hvor stor og hvilken

betydning mediernes dækning har for forståelserne af en ulykke i samfundet generelt. Quortrup (2002) argumenterer:

> 'Massemediernes bidrag til samfundet er at levere 'facts', eller mere præcist (…) 'quasi-objekter', dvs. udsagn som i den videre offentlige kommunikation kan forudsættes som fælles anerkendte kendsgerninger. Tilsvarende skal verden fyldes med aktører, som vi alle kender og anerkender: quasi-aktører. Endelig er det mediernes bidrag til samfundet at sammenkæde disse quasi-objekter og -aktører i det, man tilsvarende kunne kalde quasi-relationer. Massemedierne beskriver med andre ord ikke verden, som den er, men de beskriver verden som det, der *anerkendes* som 'kendsgerninger" (Quortrup 2002, s. 149-150).

Medierne sætter rammerne, udvælger og definerer nogle temaer og forenkler begivenhederne. Men de gør det indenfor en ramme, der er velkendt. De temaer, medierne rejser, er på forhånd anerkendt som gyldige emner i den offentlige diskussion. Hvem der er deltagere, eller medvirkende i den offentlige debat specificeres dog sjældent nærmere i disse medietekstanalyser. Modtagerne betegnes fx blot som *offentligheden* (Quortrup 2002) eller *vi* (Chouliaraki 2004).

I flere tekster lyder antagelsen, at medierne foretager en udvælgelse af problemstillinger, der dækkes mere eller mindre indgående og at denne udvælgelse bl.a. har en kompleksitetsreducerende funktion. I analyser af mediedækningen efter terrorangrebet på New York i 2001 peges der fx på, hvilke temaer medierne var optaget af: Medfølelse for dem der blev ramt af angrebet (Chouliaraki 2004), det godes kamp mod det onde (Nordström 2002) og religionskonflikten mellem islam og kristendommen (Quortrup 2002). Men dermed ikke sagt, at alle medier er optaget af de samme temaer i forbindelse med en krise, for analyserne viser også, at medierne er optaget af forskellige problemstillinger i forbindelse med en alvorlig hændelse (Odén m.fl. 2005).

Et formål med medietekstanalyser kan være at analysere temaer, der tages op af medierne, for at få en mere nuanceret forståelse af dækningens betydning for den offentlige debat. Men det kan også være et ønske om at vise, hvordan nogle temaer behandles og diskuteres intenst, mens andre temaer ikke inddrages. De sidste betegnes som ekskluderede temaer (se fx Larabee 2000 og Chouliaraki 2004, Daley & O'Neill 1997/1999). Mange små samfund bliver ramt, da tankskibet Exxon Valdez forulykker og forurener et stort kystområde i Alaska i 1989. En del af de ramte samfund er beboet af oprindelige folk fra området. Men de særlige problemstillinger, forureningen medfører for disse grupper, bliver ikke dækket i medierne (Daley & O'Neill 1997/1999).

I tekster, der er optaget af inklusioner og eksklusioner i mediedækningen, diskuteres det sjældent, om de problemstillinger, der tages op af medierne, er mere eller mindre relevante og vedkommende i sammenligning med de problemstillinger, der ikke tages op. Det er også kun sjældent, at der tages stilling til, om dækningen er i overensstemmelse med virkelige og faktiske forhold.

Spørgsmålet om hvorvidt en dækning af en krise er korrekt eller misvisende, er dog central i andre tekster, hvor medieteksternes sandfærdighed problematiseres. I nogle tekster er det mediernes videreformidling af rygter og usande udsagn samt afhængigheden af myndighedernes udlægning af en krise, der problematiseres. Tierney m.fl. (2006) analyserer mediedækningen af ødelæggelserne i New Orleans efter orkanen Katrina i 2005. De konkluderer, at medierne spiller en stor rolle for udfaldet af krisehåndteringen. Medierne rives med af myterne omkring eskaleringen af kriminalitet, og dækningen er medvirkende til, at der træffes beslutning om at indsætte militæret for at opretholde ro og orden i byen. Forståelsen af, at de civile myndigheder ikke har kapacitet og kompetence til at løfte opgaven, understøttes i medierne, der derigennem får betydning for, hvordan en stor ulykke faktisk bliver håndteret. Mediernes dækning influerer på den måde på de socialt konstruerede metanarrativer og den hegemoniske diskursive praksis, der understøtter magthavernes interesser gennem en misvisende dækning af begivenhederne. Det understreges, at medierne i USA selv er yderst selvkritisk efter forløbet, men at de ikke desto mindre spiller en central rolle for eskaleringen af indsatsen (se også Berrington & Jemfrey 2003).

Mediernes forbindelser til de ramte områder og interessenter i område under ordinære omstændigheder kan have betydning for dækningen. Graden af nærhed eller distance mellem medierne og lokalt ramte områder er afgørende for, hvilke temaer og problemstillinger, der dækkes (Quortrup 2002, Gawronski m. fl. 2006). Gawronski m.fl. (2006) argumenterer for, at medier tæt på begivenhederne er mindre kritiske overfor de lokale dispositioner end medier, der er på afstand af lokalområdet. Forskellen i dækningen skyldes, at de lokale medier skal være varsomme med at fornærme lokale interesser, fordi medierne på lang sigt er afhængige af gode relationer til lokale aktører og institutioner. Dette parameter, som forfatterne betegner 'the Distance-Courage Relationship', kan altså have betydning for, hvilke temaer der inkluderes og ekskluderes i de forskellige medier.

Endelig peges der på, at mediedækningen er afhængig af det eksisterende billedmateriale fra en hændelse (Chouliaraki 2004, Clarke 1997/1999, Larabee 2000, Quortrup 2002, Nordström 2002, Odén m. fl. 2005). Både tsunamien i Sydøstasien i 2004 og terrorangrebene mod USA i 2001 er begivenheder, med et stort udbud af billeder. Til sammenligning med disse hændelser var færgen Estonias forlis i 1994, hvor mange svenskere druknede, en hændelse, der sandsynligvis ikke fik tilsvarende mediedækning, af den grund, at der ikke var nogen billeder af ulykken (Odén m.fl. 2005).

- opsamling

I den medietekstanalytiske tilgang lyder antagelsen, at medierne i høj grad bidrager til den offentlige forståelse af en alvorlig hændelse og er særligt centrale medspillere i forbindelse med krisesituationer. Det fremgår, at mediernes dækning dog aldrig skal ses som en fuldstændig dækning af det hændte, men at der sker hhv inklusioner og eksklusioner i dækningen, ligesom dækningen i høj grad er afhængig af konteksten. Den samme hændelse dækkes forskelligt i forskellige medier.

I analysedel III i dette studie skal mediernes dækning af hændelsen i Kolding diskuteres. Her skitseres nogle af de problemstillinger medierne tager op efter en ulykke og det diskuteres, hvilke problemstillinger der ikke tages op. Men i modsætning til præsentationen herover, så bliver mediernes dækning af udvalgte problemstillinger diskuteret i forhold til de problemstillinger, der optager borgerne efter ulykken.

I de medietekstanalyser, der præsenteres i dette afsnit, er der kun sporadisk fokus på diskussionen af, hvordan modtageren forstår medietekster eller, hvordan medieteksterne indgår i aktørernes betydningsdannelse. I afsnittet herunder skal forskningen, der er specifikt optaget af samspillet mellem tekst og modtager, præsenteres ligesom samspillet mellem betydningsdannelsen i medierne og i andre sociale sammenhænge diskuteres.

- reception

I dette afsnit skal forståelser af samspillet mellem mediernes repræsentationer og borgernes oplevelse af en hændelse skitseres. Borgere stifter oftest bekendtskab med alvorlige hændelser gennem medierne, der derfor har stor betydning for den generelle forståelse af hændelsen i befolkningen. Men det sker også, at borgere på den ene eller anden måde selv er involveret i en alvorlig hændelse, og i disse sammenhænge står folk overfor opgaven at skabe mening med situationen, både på baggrund af egne oplevelser og erfaringer og på baggrund af mediernes dækning.

Mediedækningen af en alvorlig hændelse er central for, hvordan mennesker, der ikke er involveret, forstår det, der er sket, samt hvordan de skaber mening i forhold til deres egen situation (Höijer 2004, Odén m.fl. 2005). Men selvom sekundære medierede erfaringer er en central kilde til at forstå verden, er det langt fra ensbetydende med, at forholdet mellem mediedækningen og folks opfattelse af en alvorlig hændelse er enkel. Den er kompleks (Höijer & Rasmussen 2005, s. 11).

Borgere kan fx udtrykke kritik overfor udvalgte politikeres og myndigheders håndtering af en alvorlig hændelse, de er bekendte med gennem medierne, men til trods for at medierne kan anlægge en hård kritik mod ansvarlige myndigheder, så giver borgerne alligevel udtryk for en udstrakt grad af generel tillid til disse myndigheder. Mediernes kritiske linie overtages med andre ord ikke fuldstændig af borgerne. Der er ligheder at spore mellem mediernes dækning af en hændelse og borgernes opfattelser af forløbet, men der er ikke tale om at borgerne kopierer de medierede diskurser og gør dem til sine egne (Odén m.fl. 2005).

Folk opsøger flere medier og følger mere med i tilfælde af store ulykker eller kriser, men de tilkendegiver på samme tid, at mediedækningen er for overvældende (Höijer & Rasmussen 2005). De forholder sig også kritisk i forhold til de fejl, medierne begår i dækningen. Det er generelt en velkendt strategi, at borgeres kritiserer medierne, når de har et behov for at distancere sig til en begivenhed, der står centralt på dagsordenen og som dominerer mediedækningen (Höijer 2004, Höijer & Rasmussen 2005).

Medierne er en tydelig aktørkategori i krisesituationer med diffuse processer, der kan være vanskelige at gennemskue og kritisere. Der er med andre ord en opmærksomhed på mediernes

dækning og håndtering af en situation blandt borgere, der ikke er involveret, ligesom der kan identificeres en kritisk distance til disse processer.

Men det sker også, at mediebrugere selv er involveret i de situationer, medierne behandler. Olausson (2005) har bl.a. analyseret forståelserne af en ulykke blandt unge mennesker, der er involveret i og berørt af diskoteksbrand, hvor 63 andre unge mennesker omkommer. Analysen af betydninger i medierne og blandt de unge viser, at mediernes fokus på skyld, ansvar og insinuationer om at branden er påsat, ikke overtages ukritisk af de unge. De forholder sig distanceret til mediernes behov for at forklare og udpege ansvarlige eller gerningsmænd.

Derudover viser analysen, at mediernes fokus på de unges sorg over ulykken og de kammerater, de har mistet, både optager medierne og de unge. De unge anerkender og fremhæver denne del af mediernes dækning, fordi denne sorgdiskurs (ibid. s. 91) er en forståelse, der står centralt i deres egen betydningsdannelse efter ulykken. Mediernes dækning af sorgen har skabt et fælles fokus, der har overtrådt skelnen mellem mediediskurser og forståelser blandt aktørerne.

- opsamling

Introduktionen til studier af mediereception i forbindelse med alvorlige hændelser understreger, at forholdet mellem mediernes dækning og borgernes forståelser er kompleks. Både når hændelser berør folk direkte, men også i de tilfælde, hvor borgerne ikke har nogen direkte relation til hændelsen. I studiets tredje analysedel diskuteres sammenfald og forskelligheder mellem de involverede borgeres forståelser og mediernes dækning af fyrværkeriulykken i Kolding og diskussion kobles til analysen af, hvilke temaer der hhv. inkluderes og ekskluderes efter en ulykke.

Konklusion

I dette kapitel er der præsenteret en række træk ved forskningen i store ulykker eller alvorlige hændelser, der på forskellig vis knytter sig til analyserne i dette studie. Den anvendelsesorienterede tilgang, der på nogle punkter er funktionalistisk og optaget af organisering er blevet præsenteret. Derefter er den radikalt kritiske perspektiv, der bl.a. er en teoretisk kritik af den

anvendelsesorienterede retning, skitseret. De to retninger har forskellige teoretiske grundlag, men er også optaget af forskellige processer i det sociale rum i forbindelse med en ulykke. Derefter er forskellige studier, der enten har fokus på borgeres, myndigheders og mediers praksis i forbindelse med en ulykke blevet præsenteret, ligesom diversiteten og sammenfaldende i studierne er blevet diskuteret.

Nogle pointer i litteraturen understøtter de forhold og bevægelser, som jeg fremanalyserer. Nogle gange er der tale om klare paralleller, mens der andre gange er tale om mere diffuse sammenfald ligesom der også er forhold i studiets empiriske materiale, der peger i helt andre retninger end det der er beskrevet i den eksisterende litteratur.

Dette studie tager udgangspunkt i borgernes forståelser og håndteringer af alvorlige hændelser. Det er analysen af interviewene med borgerne, der er i centrum, men beredskabsmyndighedernes og medieaktørernes fortællinger inddrages også for at pege på kompleksiteten i håndteringen i det sociale rum, der er udsat for en trussel eller en ulykke. Undervejs i analysen skal der refereres til linierne i dette kapitel, der nok inddrager forskellige forskningsretninger og præsenterer studier, der bygger på divergerende teorier og metoder, men som ikke desto mindre har det empiriske genstandsfelt tilfælles: Praksisser i forbindelse med store ulykker og alvorlige hændelser.

Dette studie bygger på en konstruktivistisk tilgang, og selvom der er fokus på en specifik problemstilling og nogle teoretiske tilgange, der ikke kan identificeres i forskningsfeltet, så betyder det ikke, at der ikke er ligheder med andre studier. Der er både paralleller til andre konstruktivistisk orienterede studier og til studier, der ikke er konstruktivistiske. Den forskning, der er præsenteret i dette kapitel, er empirinær og det skal gennem studiet vises, at der er en række træk ved folks håndtering af ulykker, der også kan identificeres på tværs af teoretiske optikker. Af den grund refereres der bredt til andre studier.

Kapitel 3

To cases

To cases er valgt som omdrejningspunkt for dette studie: Branden på N. P. Johnsens Fyrværkerifabrik i Kolding d. 3. november 2004 og orkanen d. 8. januar 2005, der medførte en risiko for oversvømmelse ved Skive Fjord. Udvælgelsen af disse to cases er pragmatisk. Store ulykker og alvorlige hændelser, der berører større grupper af borgere indtræffer sjældent i Danmark. Opgaven i forbindelse med casevalget har derfor været at vurdere, hvilke alvorlige hændelser, der kunne være konstruktive at studere.

Et kriterium for udvælgelse af cases til dette studie har været at forløbene skulle stå i nogenlunde frisk erindring blandt de involverede. Det har derfor været et kriterium, at de studerede hændelser er indtruffet efter studiets påbegyndelse i oktober 2004. Et andet centralt kriterium har været, at hændelserne på den ene eller anden vis har berørt borgere i Danmark og involveret dele af det danske beredskab.

Fyrværkeribranden i Kolding er så omfattende en case, at den har fået status som hovedcase i dette studie. Risikoen for oversvømmelse i Skive forblev ved en risiko og udviklede sig ikke voldsomt, og derfor inddrages denne hændelse som en bicase. Analysen af processerne i Skive har til formål at nuancere, kontrastere og diskutere analyseresultaterne af hovedcasen.

Karakteristikker ved de to cases

Analyser af interaktioner og kommunikationsprocesser i forbindelse med de to cases skal diskuteres i forhold til den eksisterende litteratur undervejs i dette studie. Det er derfor indledningsvis på sin

plads at sammenholde karakteristikkerne ved de to cases i forhold til karakteristikkerne ved de ulykker og alvorlige hændelser, der behandles i litteraturen. Det gør det muligt at vurdere, i hvilken grad der dels kan drages paralleller mellem de to cases og dels mellem analyseresultaterne i dette og andre studier.

Først introduceres der til diskussionen om, i hvilken grad den materielle årsag til en ulykke har betydning for processerne i det sociale rum. Derefter skal det skitseres, hvilken betydning casenes koncentration i både tids- og stedmæssig forstand kan have for de sociale processer. Endelig peges der på muligheder og begrænsninger for generalisering i forhold til andre cases, og det diskuteres, i hvilken grad studiet af de to cases kan bidrage til den eksisterende litteratur.

Ulykkers karakter

Hændelsen i Skive bliver i dette studie kategoriseret som *naturrelateret*, mens ulykken i Kolding bliver kategoriseret som *teknologisk relateret*. I nogle tekster argumenteres der for, at der er væsensforskelle i de sociale processer, alt efter ulykkens udløsende faktor[15]. Forskellene accentueres i tekster, hvor forfatterne holder fast i egenarten af de forskellige former for ulykker: De naturrelaterede (fx Mileti & Fitzpatrick 1993), de teknologisk relaterede (fx Erikson 1976, 1994) eller fx krig og terror, der er resultat af overlagt menneskelig handling (fx Sattler 2003). I disse tekster pointeres det, at folk håndterer og forstår ulykker på forskellig vis, alt efter den udløsende faktor.

Der er andre, der stiller spørgsmålstegn ved, om der er essentielle forskelle mellem fx naturrelaterede og teknologisk relaterede ulykker (Lagedec 1982, Alexander 1993, Wisner m.fl. 2004). Der argumenteres bl.a. for, at naturrelaterede ulykker sjældent kun er forårsaget af naturkræfter alene, men ofte forstærkes i kraft af dårlig planlægning eller problematiske politiske beslutninger. Oliver-Smith (1998) argumenterer, at en alvorlig hændelse skal ses som en

[15] Brand på fyrværkerifabrikken samt højvande og orkan vil i dele af litteraturen blive omtalt som hændelsernes *agent* (fx Oliver-Smith 1996). Jeg mener at begrebet er uhensigtsmæssigt. Ulykkers *udløsende faktorer* er en mere rammende betegnelse (Wisner m. fl. 2004).

kombination af en potentiel destruktiv agent, fra det naturlige eller teknologiske miljø og en populations sårbarhed. Man kan ikke forstå ulykken uden også at tage højde for det sociale.

Ulykker er traditionelt blevet set som en kopi af en krig, skriver Gilbert (1998). I denne forståelse kan man se en ulykke som forårsaget af noget udefra kommende, og samfundet er i den forbindelse en enhed, der skal reagere mod en aggression. I dette traditionelle perspektiv skal årsagen til ulykken findes udenfor samfundet, og en indsats betragtes som en kamp mod en fremmed hær eller en fjende. Paradigmet kan stadig identificeres i mange tekster, argumenterer Gilbert (ibid., se også Dynes 1994). Det er et billede, der er simpelt og ukompliceret at forholde sig til. Gilbert (ibid.) mener, at det er uhensigtsmæssigt at se udløsende faktorer og samfund som to separate og uafhængige størrelser[16] (se også Wisner m.fl. 2004).

Dette studie bygger også på antagelsen om, at det er for enkelt at pege på, at det alene er de fysiske hændelser eller trusler, der fører til forandringer i det sociale rum[17]. Analyserne skal vise, at der er en række andre forhold, der betinger processerne efter en ulykke end de udløsende faktorer. Det er i stedet spørgsmålet om, hvordan ulykken forstås i den sociale kontekst, der er i fokus. Ulykkernes udløsende faktorer bliver ikke set som altafgørende for håndteringen i det sociale rum. Det skal vises, at der både er paralleller og forskelle mellem de to hændelser, der umiddelbart er væsensforskellige.

[16] Litteraturen kan læses som udtryk for et kontinuum af forskellige tilgange til at forstå agenten som en socialt konstrueret størrelse. Dynes (1983) argumenterer for, at '…disaster can mean the *social disruption* created by the physical event' (s. 653). Perry (1998) og Stallings (1998) giver fx udtryk for, at agenten nok kan betragtes som socialt konstrueret til en vis grad, men de maner også til besindighed og argumenterer for en mere modereret forståelse af den gensidige produktion mellem agent og samfund. De ønsker at opretholde synet på agenten som et fænomen med en ekstern oprindelse. I Miletis seneste tekster (se fx 1999) drages der klare paralleller mellem forskningen i det organisatoriske perspektiv på hhv. natur- og teknologisk relaterede risici. Forståelsen er, at naturrelaterede risici i stigende grad er menneskeskabt. Det er den sociale organisering, der fører til fx mere ekstreme vejrsituationer, fordi økosystemer presses eller ødelægges. Den geografiske planlægning - eller mangel på samme - har ført til at flere mennesker end tidligere er potentielt udsat for ulykker.

[17] Ulykker og alvorlige hændelser stammer ikke kun fra fysiske faktorer. Sikkerhedsproblemer med fx computere eller på Internettet er også eksempler på trusler, fordi de kan føre til svækkelse af eksisterende tillidsforhold og skabe store problemer i det sociale rum (Perrow 1984/1999).

Forløbs- og tidsperspektiv

I nogle tekster understreges det, at hændelser, der opstår *pludseligt*, deler særlige træk. Fothergill (1998) skelner mellem diffuse kriser og kriser, der indtræder øjeblikkelige. Hun mener, at forskningen skal orientere sig om det øjeblikkelige og pludselige. En lignende forståelse findes hos Quarantelli (2005), der understreger, at uventethed er et træk, der i særlig grad forener en række hændelser og muliggør sammenligninger[18].

I Skive varsles der om højvande nogle dage i forvejen, mens den faktiske vandstigning og den orkan, der falder sammen med vandstigningen strækker sig over en eftermiddag og aften. Branden i fyrværkerifabrikken i Kolding udvikler sig over nogle timer før de ødelæggende eksplosioner indtræffer. Man kan spørge, om de to cases begge er karakteriserede ved at være pludselige, og om der på den led kan drages paralleller mellem dem.

Truslen om oversvømmelse i Skive kan i en vis grad siges at være forudset. Trainor m. fl. (2006) påpeger, at der kan være forskelle i processerne omkring en ulykke alt efter, om den er varslet i kortere eller længere tid, fordi det skaber forskellige muligheder og begrænsninger for de aktører, der er involverede. De argumenterer fx for, at orkanen Katrina, der ramte flere sydstater i USA i 2005, var en ulykke med 'a slow onset' (ibid. s. 313), fordi orkanen var varslet i flere dage i forvejen. Det understreges, at det specielt i analyser af varslingsproblematikker er vigtigt, at man sammenligner med situationer, der ligner[19]. Af denne grund bliver der i analysen af håndteringen af truslen i de to cases diskuteret, hvad korte og lange vaslingsforløb har af betydning for aktørernes håndtering.

I andre tekster er der en kritisk tilgang til forståelserne af det *pludselige* ved ulykker. Som truslen om højvande i Skive viser, så er naturrelaterede ulykker sjældent mere pludselige, end at de

[18] Der er dog flere eksempler på ulykker, der er identificeret i en lang periode, og som kun langsomt stiger i intensitet før de alvorlige konsekvenser viser sig. En af dem er mund- og klovsygen, der ramte Storbritannien i 2001. En alvorlig hændelse af denne karakter betegnes af Law & Singleton (set 2007) som en 'silent toxic'. Se også Erikson (1994) og Kroll-Smith & Couch (1990) om teknologiske ulykker, der ikke er uventede.

[19] Andre har langt videre forståelser af ulykker med 'a slow onset', end at hændelserne er varslet nogle dage i forvejen. Betegnelsen benyttes også i tekster, hvor definitionen er noget anderledes. Her karakteriserer 'slow-onset' fx tørke og sult. Ulykker med langsomt afsæt forudses i denne optik ikke nogle dage forud, men er derimod mulige at identificere måneder og år i forvejen (fx Olson 2000, Wisner m. fl. 2004). Denne anvendelse står i modsætning til fx jordskælv, orkaner, giftudslip, der er hændelser med 'rapid-onset'.

optræder med jævne mellemrum. Det kan derfor forventes, at håndteringen i en vis grad er rutiniseret. I Skive kan højvande betragtes som et kronisk problem mere end som et akut fænomen (Alexander 1993 og 1997).

Spørgsmålet er, om teknologisk relaterede ulykker og terror er af anderledes karakter. Nok er branden i Kolding umiddelbart kendetegnet ved at være uventet, og håndteringen er præget af mangel på erfaring (Lagedec 1982). Men der peges på den anden side på, at ulykker med alvorlige konsekvenser sjældent kommer som nogen fuldstændig overraskelse (Erikson 1994 og Alexander 1993, 1997). Både studiet af processerne i Skive og i Kolding bliver analyseret på baggrund af denne forståelse. Risici, potentielle trusler og store ulykker kan opstå mere eller mindre uventet, men de er samtidig fænomener, der i en vis grad er integreret i samfundet (Perrow 1984/1999). Det understreger behovet for at analysere det sociale og materielle som en enhed (Alexander 1997).

Studiet bygger på en analysestrategi, der ikke alene ser på indsatsen for at afværge og afbøde ødelæggelser, men som også har blik for perioderne før og efter en truende situation. Hewitt (1997) peger på, at umiddelbare skader kan betegnes som primære ødelæggelser, men at der også kan tilstøde sekundære og tertiære ødelæggelser m.v efter en ulykke. Specielt studiet af ulykken i Kolding viser, at hændelsens konsekvenser rækker længere end den ødelæggelse eksplosionerne på fabrikken forårsagede. I Kolding opstår der bl.a. problemer med forsikringsselskaberne omkring erstatning, der er konflikter omkring forståelsen af årsagen til hændelserne, og der er diskussion om, hvorvidt området er forurenet af de mange kemikalier fra fyrværkeriet, der er eksploderet, og om undergrunden har taget skade af de rystelser, eksplosionen medførte.

Det skal med Rosenthal (1998) vises, at forståelsen af at en ulykke er en kulmination efterfulgt af en periode, hvor der genopbygges og ordenen genetableres, er en begrænset forståelse af processer omkring ulykker. Rosenthal påpeger, at der er:

> 'no reason why the aftermath of a disaster could not take on critical proportions worse than the disaster itself' (ibid., s. 152).

Sted og lokaliseringsperspektiv

Hændelserne i Skive og Kolding er karakteriseret ved at være geografisk lokale. De to cases lever på den led umiddelbart op til en den anvendelsesorienterede forsknings forståelse af, at alvorlige hændelser knytter sig til et veldefineret stedperspektiv (se også præsentationen i Kapitel 2, hvor forståelsen af, at social praksis knytter sig til bestemte zone tæt på eller langt fra en ulykke præsenteres af fx Fritz & Mathewson 1957 og Kendra & Wachtendorf 2003).

Men analysen af hændelsen i Kolding viser, at en forståelse, der alene har blik for processer i et lokal geografisk afgrænset område, er utilstrækkelige for at forstå praksisser i det sociale rum før, under og efter en ulykke. Det skal vise sig, at en eksplosionsbrand på en fyrværkerifabrik i Holland i 2000 har betydning for aktørernes håndtering i Kolding. Ulykken i Kolding kan vanskelig forstås i et kommunikationsstudie uden at inddrage hændelsen i Holland. Ej heller er det kun lokale aktører i Kolding, der er involveret i processerne før og efter ulykken. Der er en række myndigheder og politikere uden for Kolding, der er involveret i ulykken. Deres håndtering får betydning efter ulykken. Bl.a. i spørgsmålet om myndighedernes ansvar for risikovurderingen af fabrikken. Her er det ikke entydigt, hvor en myndigheds ansvar begynder, og en anden myndigheds ansvar hører op (se også Larsson & Nohrstedt 1996)[20]. Det skal vises, at kontekster ikke kun er geografisk lokale.

[20] Andre former for ulykker og trusler trodser logikken om, at en ulykke har et geografisk lokaliserbart centrum eller udspring. Hewitt (1997) peger på, at fx sygdomme, forgiftning eller forurening af fødevarer og nedbrud i el-forsyning nok kan have et geografisk udspring, men at de trusler, der er forbundet med hændelserne, ikke er geografisk afgrænsede. Det er ikke mindst den store udveksling af varer, services og folks færden på tværs af lande, regioner og kontinenter, der betyder, at distributionen af risici bliver en faktor, der også bør inddrages i karakteristikker af store ulykker.
Forskningen i store ulykker og alvorlige hændelser skal fremover vende blikket mod transnationale forhold omkring risici og store ulykker. Det argumenterer Rosenthal (1998). Globaliseringen betyder, at risici og ulykker i stigende grad trodser grænser, og at distributionen af risici vil antage nye mønstre. Den tidligere så klare skelnen mellem ressourcesvage lande og lande med god økonomi og velfungerende formaliserede beredskaber er under pres. Bankoff (2003) er umiddelbart på samme linie: Globalisering vil betyde nye risici og trusler, fordi der skabes nye og ukontrollerbare distributionsprocesser, hvor fx sygdomme, voldsomme klimatiske forhold terrorisme og andre risici ikke længere er forbeholdt de fattige udviklingslande.

Smalle eller brede definitioner

Studiet placerer sig endelig i en diskussion om, hvorvidt konsekvenserne af en ulykke har betydning for, hvilke teoretiske tilgange, der kan trækkes på i forklaringsrammen. En specifik hændelse er i flere sammenhænge genstand for ivrig debat: Ulykken på atomkraftværket, Three Mile Island i Harrisburg, Pennesylvania i 1979. Fejl i processer på værket førte til en situation, der var så kritisk, at en del af befolkningen i området blev evakueret, og endnu flere valgte at evakuere sig selv. I nogle tekster argumenteres der for, at denne hændelse ikke kan kategoriseres som en stor ulykke på linie med de andre hændelser, der analyseres i feltet: 'Three Mile Island was defined as an emergency, and was certainly a potential disaster' (Kreps 1998, s. 35).

Hændelsen satte et stort område i alarmberedskab, den strakte sig over en lang periode, beredskaber på alle niveauer var involveret, og forløbet skabte debat i hele verden i mange år. Men der kom ingen til skade i forbindelse med udslippet. Det er dette forhold, der skaber diskussion om graden af hændelsens alvor. Spørgsmålet er, om konsekvenserne af en hændelse har betydning for, hvorvidt der kan drages paralleller mellem hændelser med forskellige konsekvenser. I så fald kan man spørge, hvilke former for konsekvenser en hændelse skal have for at kvalificere sig til at blive beskrevet i *disaster* termer?

Jeg mener ikke, at konsekvenserne af en ulykke skal holde sig indenfor veldefinerede grænser for at kunne profitere af *disasterforskningen* og bidrage til den. Jeg placerer mig i forlængelse af tekster, der pointerer, at det er forbundet med problemer at foretage klare afgrænsninger (se fx Alexander 1997, Dombrowsky 1998). For hvilke forståelser af sårbarhed, omfang eller konsekvens skal udgøre definitionsgrundlaget? Hvornår er en hændelse alvorlig, og hvornår er en ulykke stor nok? Er det relevant at referere til antallet af døde og kvæstede, det monetære tab, de geofysiske definitioner, behovet for udefrakommende hjælp og alvoren af de dønninger, ulykken sender igennem det politiske system og samfundet som helhed?

Ved branden i Kolding dør en brandmand, mens flere bliver såret i forbindelse med indsatsen. Derudover lider borgernes hverdag og fysiske rammer skade. For nogle er skaderne mindre i omfang, mens andre mister alt, hvad de ejer i forbindelse med eksplosionerne. Det skal vises, at aktørerne bl.a. på denne led er berørte af situationen i lang tid efter. Ulykken medfører derudover

store udgifter til genopbygning af området og igangsætter en række tiltag og omstruktureringer af politisk og administrativ karakter. I Skive er der ikke nogen, der kommer til skade, hverken som følge af højvande eller orkan. Husene på havnen og bag diget ved åen bliver ikke oversvømmet, fordi vandet aldrig når op i de højder, der er varslet. På den led er det begrænset, hvilket sammenfald der er mellem de to cases. Men der en del af borgerne i Skive, der har erfaring med oversvømmelser, og de peger på, at oversvømmelser også har en markant indflydelse på hverdagen og familiernes praksis i en periode efter, at et hus har stået under vand.

Det er ikke kun omfanget eller konsekvenserne af en hændelse, der indgår i diskussionen om smalle er brede definitioner. Teknologisk- og naturrelaterede ulykker som eksplosionsbrand, trusler om oversvømmelser og orkaner har den traditionelle anvendelsesorienterede forsknings interesse[21]. Studiet lever på den måde op til ønsket om at opretholde en eksklusivitet omkring, hvilke hændelser der kvalificerer til at blive betragtet som en *disaster*, der kan identificeres fra nogle sider. Her argumenteres der bl.a. for, at konfliktbaserede ulykker, som fx terror, ikke kan betegnes som *disasters*, da denne betegnelse kun dækker konsensusbaserede ulykker. Krig, tilbageholdelser, terrorisme og sociale uroligheder kan have nok så alvorlige konsekvenser for de involverede, men det er ikke et argument for at benytte betegnelsen *disasters* om disse hændelser (Quarantelli 1993, 1998 og 2005).

Argumentet lyder, at hændelser, der er baseret på *konsensus*, har særtræk og derfor ikke kan sammenlignes med hændelser, der er udløst af ondskab eller mangel på social indstilling. Ved traditionelle ulykker som fx de naturrelaterede opfører de involverede sig pænt og civiliseret (Quarantelli 2005). Peek & Sutton (2003) bidrager til forståelsen af, at man normativt kan skelne mellem *pro-sociale* og *anti-sociale* handlinger. De mener, at praksisser i det sociale rum efter en ulykke enten kan kategoriseres som det ene eller det andet[22].

[21] I en række tekster er der udarbejdet lister over, hvad der kan betagnes som store ulykker. Der er detaljerede oversigter over hhv natur relaterede og teknologisk relaterede ulykker, herunder ulykker til søs, på land, i forbindelse med transport, industri og når mange mennesker er samlet til fritidsaktiviteter eller kulturelle arrangementer m.m. (se bl.a. Lagedec 1982 og Helsloot & Ruitenberg 2004).

[22] Der er også fortalere for, at hændelser som fx civile uroligheder, krig, terror, AIDS, sult og forurening kan karakteriseres som *disasters*. Der argumenteres for, at sådanne hændelser kan forklares med træk fra disasterforskningen, og at forskningen i terror, krig og konflikter kan bidrage til *disasterforskningen* (fx Oliver-Smith 1998, Wisner m.fl. 2004).

I dette studie skelnes der ikke mellem pro-sociale og anti-sociale handling, og der bliver ikke taget stilling til, om de fremanalyserede håndteringer er gode eller dårlige. Studiet bygger i stedet på en forståelse af, at der kan identificeres sociale processer af forskellig karakter, men at det er vanskeligt at vurdere, om de er enten pro- eller antisociale.

Der er fra mange sider i forskningsfeltet forsøg på at definere feltet og de cases, der kvalificerer til betegnelsen disaster og som dermed kan bidrage til forskningen fremover. Men der er også nogle, der ikke mener, at et forskningsfelt har behov for fælles definitioner. Her er antagelsen tværtimod, at udbuddet af forskellige definitioner nødvendigvis må vokse, når et forskningsfelt og viden *indenfor* et område vokser (se fx Kroll-Smith & Gunter 1998).

Der er med andre ord kamp om definitionsretten. Hvem har ret til at benytte betegnelsen *disaster*? I Perry og Quarantellis blik er det forskerne, der skal definere, hvornår en hændelse kvalificere til denne betegnelse (Perry 1998, Quarantelli 1998). Men spørgsmålet, der også blev rejst i kapital 2, er om forskerne ikke ofte overtager myndighedernes definitioner af situationen, og det således faktisk er myndighederne, der definerer hændelsernes karakter (Britton 2005, Fordham 1998). Perry (1998) og Quarantelli (1998) diskuterer ikke, om borgernes oplevelse af situationen kan have betydning for karakteristikken af en hændelse (som fx Buckle 2005), eller hvilken betydning medierne har for, at flere hændelser karakteriseres som disasters (Rosenthal 1998). Dombrowsky (1998) sammenfatter diskussionen på følgende måde:

> '… the term 'disaster' has only ephemeral significance. It is a trigger, a flag to signal a meaning, a stimulus to produce a specific reaction' (s. 21).

Begrebet er *også* et kampmiddel.

Opsamling

Jeg melder mig i kampen med dette studie. Her er der fokus på de sociale processer før, efter og under en ulykke og studiet bygger på en forståelse af, at der er andre forhold end de umiddelbare ødelæggelser og skader, der har betydning for, hvordan en ulykke bliver håndteret.

Det er en teknologisk relateret ulykke, der er hovedcase i studiet mens en naturrelateret ulykke udgør bicasen, og som derfor belyses i mindre grad. Derfor kan casene ikke sammenlignes på alle punkter. Jeg vil alligevel argumentere for, at der er særlige træk ved processerne i det sociale rum i tiden efter en teknologisk ulykke, hvilket også er en hypotese i dele af den eksisterende litteratur. Det er bl.a. spørgsmålet om ansvar og årsag, der i høj grad gøres til genstand for diskussion, hvilket analyseres i analysedel III.

Men der er også paralleller mellem ulykkerne. Det kommer bl.a. til udtryk i analysedel II, hvor det er de sociale kategorier i en lokal praksis, som fx forældre og politi, der analyseres.

Der er fokus på det som myndighederne karakteriserer som varslingsperioder i begge cases og der er på nogle punkter sammenfald i måderne som beredskabet varsler på i forbindelse med de to hændelser, ligesom borgerne evakueres i begge cases. Der er derfor særlig fokus på udfordringerne i forbindelse med evakueringer i studiet.

Det er i analysedel I, at perioderne, der har været præget af en trussel, bliver analyseret. Hvorvidt de to hændelser skal betragtes som pludselige kan diskuteres. Højvande er som ovenfor skrevet et vilkår ved at bo tæt på Skive Fjord og meteorologerne er i stand til at varsle i god tid forud for vandstigninger. Spørgsmålet er, hvor pludselig en ulykke på en fyrværkerifabrik kan siges at være. I Kolding er der diskussion om det risikable ved virksomheden i flere år og fyrværkeriulykker er kendt fra andre lande. Ulykken kommer ikke desto mindre bag på både myndighederne og nogle af borgerne.

Endelig er dette studie karakteriseret ved et fokus på kommunikationsprocesser i en lokal, geografisk afgrænset praksis. Det betyder, at interviewpersonerne refererer til en række interpersonelle interaktioner. Medierne spiller en rolle for processerne omkring hændelserne, men der er også høj grad af interaktion mellem borgere og borgere og beredskabsmyndigheder imellem. En stor del af kommunikationen er derfor lokalt situeret. Det er bl.a. udfaldet af disse kommunikationsprocesser, der er genstand for analyse i analysedel II.

Kapitel 4

Introduktion til studiets teoretiske ramme

Dette kapitel er en introduktion til det praksisteoretiske perspektiv, der udgør studiets overordnede teoretiske ramme. Det praksisteoretiske perspektiv forener studiets tre analysedele, der bygger på forskellige teoretiske optikker. Der bliver også introduceret til forståelsen af fordelen ved at arbejde med en ikke-privilegeret analysekonfiguration, hvilket vil sige, at der ikke er en af de tre tilgange, der er mere central eller mere grundlæggende end de andre. Forskningsprocessen, der har ledt til de valgte tre analyseoptikker, skitseres også.

Praksisteoretisk perspektiv

Det praksisteoretiske perspektiv fungerer som den overordnede analytiske ramme i studiet, fordi det er i stand til at favne og på nogle punkter forene forskellige analysetilgange, der hver især har deres styrker og fokuspunkter på det sociale.

Analyser af de to cases, der begge tager udgangspunkt i interviewpersonernes fortællinger om oplevelser med truende situationer og analysen af fortællingerne om tiden efter ulykken i Kolding, kan vanskelig favnes af en enkelt teoretisk optik. Det er *processer*, der er genstand for analyse og det betyder, at der er fokus på praksis og betydningsdannelse i tiden før, under og efter en trussel, ligesom fortællingerne både knytter sig til problemstillinger af individuel karakter, interaktioner med andre aktører såvel som strukturelle samfundsforhold. Der er ligeledes problemstillinger, der knytter sig til rutiniserede forhold og opgaver med håndteringer, som interviewpersonerne aldrig har prøvet før. Studiet bygger på en ikke-privilegeret analysestrategi. Det vil sige, at der ikke er

nogen af analyserne, der er afledt af andre analyser[23]. Det betyder også, at de kan læses uafhængigt af hinanden.

Tilgangen, der er valgt som overordnet ramme for analysen, har praksis som omdrejningspunkt. Reckwitz (2002) argumenterer for, at der i en række forskellige teoretiske optikker er en sammenfaldende interesse for at forstå problemstillinger, der omhandler forholdet mellem social handling og symbolsk betydningsdannelse (ibid. s. 244). Der drages i denne forståelse paralleller mellem tekster fra så forskellige teoretikere som: Bourdieu, Giddens (tidlige tekster), Foucault (sene tekster), Garfinkel, Butler, Latour, Taylor og Schatzki (ibid. s. 243-244). Tilgangen karakteriserer Reckwitz som praksisteoretisk. Der er træk ved disse teorier om social praksis, der adskiller sig fra en række andre kulturteoretiske perspektiver, bl.a. gennem en begrebsbrug og nogle centrale analytiske fokuspunkter[24].

I de tekster, Reckwitz (ibid.) kategoriserer som praksisteoretiske, genfindes der problemstillinger af fælles socialteoretisk art. Han argumenterer for, at der er en række idealtypiske karakteristika ved teorierne, som ikke nødvendigvis kan genfindes i alle de inddragede tilgange, men som nærmere kan ses som analytiske fokuspunkter, der forener tilgangene og adskiller dem fra andre kulturteorier. De karakteristika, Reckwitz fremhæver ved praksisteorierne, præsenteres kort herunder, og det skitseres, hvordan de knytter sig til en eller flere af studiets analysedele.

I analysedel I bliver aktørers håndtering af praksis, der involverer *ting*, analyseret (ibid. s. 252). Det er relationen mellem det sociale og materialiteten, der er omdrejningspunkt, for at forstå hvordan aktører forholder sig til trusler i form af brande og højvande. Det er aktørernes forskellige former for *viden* (ibid. s. 253) i forhold til truslerne i de to cases, der analyseres. Praksisteoriens vidensbegreb er i høj grad knyttet til forståelsen af viden som historisk og kulturel specifik: 'Every practice contains a know-how knowledge of ethno-methods' (ibid. s. 254).

[23] Phillips (2001) peger i modsætning til den ikke-priviligerede konfiguration på en tilgang, hvor der sker en import fra den ene teoretiske tilgang til den anden. Udgangspunktet for denne forståelse er, at der er en teoretisk tilgang der *privilegeres*, mens andre teorier *bidrager* til at belyse den komplekse problemstilling. I den sammenhæng er der tale om, at de teoretiske rammer, der medbelyser, skal oversættes til den centrale teoretiske ramme.

[24] Reckwitz peger på, at der kan identificeres fire *kulturteoretiske tilgange*, der alle i en eller anden grad har hentet inspiration i tekster af Wittgenstein, Heidegger og Weber. Gruppen af kulturteorier adskiller sig igen fra to andre overordnede socialvidenskabelige tilgange: Den utilitaristiske rational choice-teori og den normorienterede handlingsteori. Den sidstnævnte har bla. Durkheim og Parsons har bidraget til.
De *kulturteoretiske tilgange*, som den praksisorienterede kulturteori adskiller sig fra, er: Fænomenologiske tilgange, kulturel tekstualisme og kulturel intersubjektivitet (danske betegnelser, der er udviklet af Halkier & Jensen 2007).

I analysedel II analyseres en række kategorier, der performes af aktørerne før, under og efter en ulykke. Performanceforståelsen privilegerer *kroppen* (ibid. s. 251) og interaktionerne i det sociale rum. Men interaktioner forstås også igennem *mentale aktiviteter* og knytter sig i en eller anden udstrækning til rutiniserede måder at se verden på. Det vises i analysen, at performative praksisser både er kropslige og mentale.

I analysedel III er der fokus på *diskursive praksisser* (ibid. s. 254). Det vises, at *diskurser* i et socialt rum fungerer ved at sammenknytte en række kropslige, mentale, vidensmæssige praksisser. Det vises også, at det er vanskeligt at forstå praksis udenom eksisterende og historisk magtfulde diskurser, når aktørerne skal skabe mening med en ulykke.

Det er en grundantagelse i alle analysedele, at social praksis er udtryk for et forhold mellem *struktur* og *proces* (ibid. s. 255). Strukturer opretholdes gennem rutiner, men der kan også ske brud og skift i de eksisterende strukturer. Forandringer er funderet i praksisser. De finder sted, når der opstår kriser i den rutiniserede praksis:

> 'Routinized social practices occur in the sequence of time, in repetition: social order is thus basically social reproduction. For practice theory, then, the 'breaking' and 'shifting' of structures must take place in everyday crisis of routines, in constellations of interpretative indeterminacy and of the inadequacy of knowledge with which the agent, carrying a practice, is confronted in the face of a 'situation'.' (ibid. s. 255).

Endelig er det i alle tre dele en grundantagelse, at det er aktøren, der er bærer af og udfører praksis. Social praksis skal derfor også begribes gennem begrebskategorien *aktøren/individet* (ibid. s. 256). Aktøren er et krydsfelt for praksisser uden at være yderliggående hverken som social autonom eller marionet i en struktur. Reckwitz understreger i den sammenhæng, at praksis ikke udføres som udtryk for nogen højt reflekteret eller rationel strategi, men på baggrund af aktørens praktiske sans.

Det skal understreges, at teorierne ikke knyttes sammen gennem eksplicitte referencer til begrebet *praksis*. Det er tilfældet i nogle tekster, mens det er fraværende i andre. Fx benytter Bourdieu (1990/1997) begrebet og betegner sit bidrag til teorierne om social handling og symbolsk betydningsdannelse som prakseologi. Mol bruger i stedet betegnelsen praxiography (2002/2005 s. 33) som betegnelse for sit bud på en tilgang til forholdet mellem viden og det sociale uden på noget tidspunkt at referere til Bourdieus arbejde. Men til trods for, at både Mol og Bourdieu bidrager til to af de tre teoretiske analyserammer i dette studie, og har praksisbegrebet i centrum, så er det hverken

den enes eller den andens definitioner af praksis, der privilegeres i denne overordnede ramme. Det er sammenfaldene i perspektiverne på praksis, der knytter teorierne sammen.

Reckwitz (2002) præsenterer ikke noget nyt blik på social praksis i refleksionen over de fællestræk i teorierne. Det er i stedet argumentationen for lighed og sammenfald i en række optikker på den sociale praksis, der er væsentlig. Fordelen ved at arbejde ud fra en forståelse af, at de forskellige teorier kan siges at have et fælles perspektiv på det sociale, er at der åbnes for muligheden for at arbejde med en konfiguration af forskellige analysetilgange, der kan understøtte forståelsen af, at den virkelighed, der analyseres, er kompleks (Halkier & Jensen 2007).

Reckwitz (2002) har et teoretisk ærinde med sin tekst og knytter ikke sine teorianalyser til nogen empirisk problemstilling. Teksten er et ambitiøst bud på udviklingen af en praksisteori, men er alene teoretisk orienteret omkring muligheder for oversættelse mellem tilgange, der har fælles fokuspunkter, og som er orienteret mod samme problemstillinger i analyser af det sociale.

Formålet med dette studie er ikke at teoretisere, men at analysere empiriske problemstillinger, der alle kan siges at relatere sig til praksisser i sociale, men som bedst kan favnes ud fra en række forskellige teoretiske optikker, der er mere specifikke og præcise at bringe i spil i en analyse, end hvad Reckwitz kan tilbyde. Så Reckwitz tekst skal fungere som en præsentation af et teoretisk perspektiv, der kan fungere som en overordnet teoretisk ramme for de tre mere specifikke analytiske optikker (Halkier & Jensen 2007)[25].

På baggrund af Reckwitz (2002) og Halkier & Jensen (2007) har jeg produceret en analytisk tilgang, der bygger på en komplementaritetsforståelse. Jeg vil argumentere for, at kompleksiteten i det sociale bedst favnes af en komplementær analysetilgang. Formålet med det analytiske komplementaritetsprincip er 'at begribe så meget af kompleksiteten som muligt ved sociale fænomener' (Halkier & Jensen 2007, s. 1, se også Halkier 2003).

Det bliver af samme grund en vigtig pointe, at analyser, der baserer sig på et praksisteoretiske perspektiv, netop er fokuseret på det situationelle og konkrete i praksisser, fordi det sociale er en

[25] Reckwitz (2002) bruger betegnelsen Practice Theory som samlende betegnelse for de teoretiske tilgange. Han understreger hermed, at der er tale om en *teori*, mens Halkier & Jensen (2007) vælger at betegne forståelsen som et *perspektiv*. Det er Halkier & Jensens (ibid.) forståelse, jeg refererer til.

'dynamisk størrelse som man må forholde sig åbent empirisk til indholdet af' (Halkier & Jensen 2007, s. 13). Empiriske problemstillinger af forskellig karakter kan ikke analyseres ud fra samme optik. Det er i stedet nødvendigt at producere en specifik teoretisk analysekonfiguration fra problemstilling til problemstilling. Konfiguration af teoretiske optikker, fokus og afgrænsninger er valgt til dette studie af store ulykker og alvorlige hændelser, mens andre konfigurationer skal bringes i spil i forbindelse med andre praksisorienterede analyser, der fokuserer på andre problemstillinger (Halkier 2003).

Modstillingen mellem stabilitet og rutiner samt brud og forandringer er et centralt omdrejningspunkt i forbindelse med store ulykker. Analysen skal derfor belyse, hvordan praksis på nogle punkter er præget af omvæltning mens andre forhold forbliver stabile og uændrede. Der er i denne forbindelse behov for en teoretisk ramme, der med udgangspunkt i aktørernes håndteringer af praksis kan skabe forståelse for, hvordan der på samme tid kan ske en opretholdelse af det eksisterende så vel som en udvikling. Det praksisteoretiske perspektiv understreger betydningen af at fokusere på spændfeltet mellem reproduktionen og produktionen i de sociale praksisser man analyserer. Halkier & Jensen accentuerer med andre ord forholdet mellem stabilitet, fleksibilitet og brud (ibid.).

I arbejdet med tre forskellige analyseoptikker i en ikke-privilegeret konfiguration under en overordnet ramme, bliver et krav om stringent kohærens ikke prioriteret. Alvesson & Skjöldberg (1994) argumenterer for betydningen af at bryde med og bytte ud i de eksisterende forståelser. Holder man fast i at følge et stringent teoretisk perspektiv, så fører det ikke til meget andet end opretholdelse af et eksisterende sprogspil. Det hjælper ikke med til at finde svaghederne i den logik, som man er i gang med at væve sig selv ind i, og en enstrenget analyseoptik genererer ikke nogen ny viden. Law (2004) pointerer på samme vis, at det sociale udgøres af mange virkeligheder og ikke kun en, og at dette forhold skal afspejles i en analyse. Det videnskabelige arbejde skal ikke søge at forenkle komplekse sociale processer.

Denne tilgang kan betegnes som multiperspektivistisk (Phillips 2001). Det skal understreges, at tilgangen ikke er udtryk for, at spørgsmål om kohærens ikke skal undersøges. Det er stadig oplagt at diskuteres, i hvilken udstrækning de valgte ontologiske, epistemologiske, teoretiske og metodologiske tilgange er kohærente (Halkier 2001 & Phillips 2001). Der er nemlig forskelligheder

og uoverensstemmelser mellem de forskellige perspektiver, selvom de med Reckwitz (2002) kan siges at være praksisteoretiske.

Abduktiv vidensproduktion

Det empiriske materiale er blevet produceret på baggrund af følgende teoretiske antagelser:
1. Praksis finder sted i et felt, hvor aktørerne indtager forskellige positioner (Bourdieu 1997).
2. Aktører håndterer situationer med udgangspunkt i forskellige praksisser og logikker (Bourdieu 1990/1997).

Der har indledningsvis været mere fokus på at undersøge, hvordan forskellige aktører konstruerer risikoforståelser i farefulde situationer, end der er i det endelige studie (se fx Wynne 1996a og 1996b, Wynne & Irwin (red.) 1996). Men forskningsprocessen har vist, at der med fordel kunne udvikles i den teoretiske ramme

Som feltarbejdet og produktionen af det empiriske materiale er skredet frem har det vist sig konstruktivt at forlade fokuseringen på aktørernes *forståelser* af farer og risici, og i stedet tage udgangspunkt i aktørernes *praksis*, for at forstå håndteringer af fare og risici. Her har en række nyere Science, Technology, Society-tekster (Bl.a. Law 2004 og Mol 2002/2005) vist sig kvalificerede for at begribe betydningen af praksis. Men også den performanceteoretiske optik og betydningen af at forstå interaktioner gennem kategorier har vist sig at være brugbar på grund af interviewpersonernes optagethed af egne og andres udtryk i forbindelse med en risikabel situation og efter en ulykke (Brah & Phoenix 2004, West & Fenstermaker 1995, West & Zimmerman 1987). Empirien har på den måde haft indflydelse på den endelige teoretiske orientering og den analytiske behandling.

Og alligevel har processen langt fra været så enkel, som denne korte præsentation giver indtryk af. Der har været tale om utallige bevægelser frem og tilbage, hvor andre teoretiske perspektiver er forsøgt inddraget og forkastet igen. Det empiriske materiale er blevet bragt i spil i forskellige teoretiske optikker, konstellationerne er blevet vurderet, forkastet, genoptaget, genforhandlet…

Processen, der har ført til det foreliggende resultatet, kan med andre ord betegnes som abduktiv (Blaikie 1993).

Valget af den praksisteoretiske ramme giver plads til, at empirien meddefinerer de teoretiske optikker i højere grad, end hvis den teoretiske ramme kun byggede på en enkel teoretisk tilgang. Empirien har fungeret som et argument i debatten (Alvesson & Skjöldberg 1994). På samme måde har teorien været et argument. Den ene del har ikke været den anden overlegen. Jeg vil argumentere for, at multiperspektivismen og den praksisteoretiske ramme bidrager til at skabe blik for både kompleksiteten og helheden i det empiriske materiale og på den måde støtter op om det abduktive design.

Analysestrategien er altså produceret på baggrund af både den empiriske produktion og teoretiske antagelser. Og analysen er produceret med hensyn til både teori og empiri. Empirien har rejst problemstillinger, der har gjort det nødvendigt at orientere sig i andre teoretiske retninger end den, der indledningsvis var på spil. Og teorien har muliggjort nye og anderledes læsninger af det empiriske materiale.

Opsamling

Det praksisteoretiske perspektiv åbner muligheder for, at man konstruerer en teoretisk konfiguration, der favner de sociale processer, der gør sig gældende for en specifik problemstilling. Et praksisteoretisk perspektiv er derfor ikke entydigt, men kan pege i mange forskellige retninger.

I dette studie er det forskellige teoretiske optikker, der udgør grundlaget for de tre analyser, men de kan alle siges at referere tilbage til en interesse i at forstå aktørers praksisser, og deres håndtering af situationer, der er såvel rutiniserede som uvante. Det praksisteoretiske perspektiv bidrager overordnet set til en diskussion af forholdet mellem aktør og struktur samt stabilitet og omvæltning, som er omdrejningspunkt i alle tre analysedele, om end i forskellig form.

Studiet baserer sig på en konstruktivistisk ontologi og epistemologi. Analyserne er produceret med udgangspunkt i en multiperspektivistisk strategi for at være i stand til at begribe bare en del af den

kompleksitet, der er på spil i de sociale rum i forbindelse med store ulykker og alvorlige hændelser. Formålet med denne strategi er bl.a. at kunne kommentere på hegemonien i de felter, der analyseres (Phillips 2001, Alvesson & Skjöldberg 1994).

De tre analyser, jeg præsenterer i dette studie, er ikke udtømmende for, hvilke analyser der kan udarbejdes i et praksisteoretisk perspektiv og med udgangspunkt i pragmatisk, konstruktivistiske erkendelsesinteresser. De valgte teoretiske tilgange er valgt fordi de kan kvalificere forståelserne af kommunikationsprocesser i forbindelse med trusler og store ulykker og så er de, på baggrund af den abduktive analysetilgang, valgt fordi de kvalificerer forståelserne af processerne i de to hændelser, der analyseres i studiet.

Der finder et oversættelsesarbejde sted i mødet mellem de empiriske problemstillinger og de teorier, der udgør de teoretiske optikker i de tre analysedele. Det skal derfor diskuteres undervejs, hvilke fordele og ulemper der er ved at skabe overensstemmelse mellem de teoretiske tilgange og studiets problemstillinger. Kombinationerne af teoretiske tilgange og empiriske problemstillinger har ikke i alle henseende været bragt i spil i tidligere studie. Derfor skal import, forenelighedsproblemer og forsøg på at skabe komplementaritet teorierne imellem og mellem teorierne og de empiriske problemstillinger diskuteres.

Kapitel 5

Metode

Dette kapitel falder i to overordnede dele. Indledningsvis argumenteres der for, hvilke former for viden, der kan udledes af de kvalitative interview, som store dele af analysen baserer sig på. Forholdet mellem virkelighed og repræsentation i interviewene diskuteres og forholdene som produktionen af interviewene har fundet sted under skitseres. I denne forbindelse kommer jeg ind på, hvilken betydning min interaktion med interviewpersonerne har haft for, at interviewene er faldet ud som de er. Derefter gør jeg rede for, hvordan interviewene er blevet tilrettelagt, hvordan udvælgelsen har fundet sted og hvordan og i hvilken grad interviewene er struktureret.

Forholdet mellem virkelighed og repræsentation

Killian (2002) skriver, at feltarbejde i pludselig opståede store ulykker sjældent er sammenfaldende med at ødelæggelserne: '… disaster research is usually entirely post hoc' (ibid. s. 53). Det gælder også i dette studie. Jeg var der ikke da lagrene sprang i luften i Kolding eller da vandet langsomt blev ved med at stige i Skive Fjord. I fald jeg havde været der, så havde analysen set anderledes ud. Den kunne fx være baseret på observationsstudier, hvor jeg i så fald kun havde haft mulighed for at følge en eller få af de involverede aktører. Det havde givet en anden indsigt end den jeg har genereret i dette studie. I stedet fungerer interviewpersonerne som etnografer (Mol 2002/2005). De fortæller mig om deres praksisser.

Kvalitative interview, der gennemføres efter en ulykke vil typisk været præget af efterrationaliseringer. Killian (2002) beskriver, at borgere ofte tilkendegiver, at de burde have

handlet anderledes, mens repræsentanter fra myndigheder og beredskab på den anden side lægger vægt på, hvor velfungerende indsatsen har været (ibid. s. 85).

Ikke desto mindre lader jeg analyserne af interviewene ligge til grund for studiets konklusioner om, hvordan man kan forstå kommunikation i forbindelse med store ulykker og alvorlige hændelser. Det stiller krav til en diskussion af forholdet mellem virkelighed og repræsentation. Gubrium & Holstein (1997) argumenterer i den forbindelse for, at den kvalitative metodelitteratur står overfor en *repræsentationskrise* (ibid. s. 76) i den forstand, at der er uklarhed omkring, hvad forholdet er mellem virkelighed og de repræsentationer, der kommer til udtryk i kvalitative interview og hvordan man skal forstå grænsen. Det er fortolkningen af virkeligheden, der får virkeligheden til at fremstå for os, uden at vi nogensinde bliver klar over, hvor grænsen mellem virkelighed og repræsentation går.

Dette studie baserer sig på en forståelse, at der er en virkelighed udenfor repræsentationerne, men at den kun kan tage form gennem repræsentationerne ligesom at grænsen mellem virkelighed og repræsentation ikke kan defineres og besluttes engang for alle, men skal diskuteres empirisk (ibid. s. 101).

Jeg tager udfordringen op og argumenterer for, at den multiperspektivistiske analysetilgang, som studiet baserer sig på, er en aktiv diskussion af de til enhver tid dynamiske grænser mellem virkelighed og repræsentation. Den ikke privilegerede analysestrategi er for det første et opgør med forståelsen af, at repræsentationer er en gengivelse af virkeligheden. Men strategien om at udarbejde flere analyser betyder også, at man må definere grænsen mellem virkelighed og repræsentation fra analyse til analyse. De tre forskellige analysetilgang skal bidrage til at understrege, at studiet aldrig bliver udtryk for naturalisme, dvs en analyse af ’life on it’s own terms’ (ibid. s. 102).

I analysedel I er det aktørernes håndtering af de to trusler, der er omdrejningspunkt for hændelserne der studeres. Her er spørgsmålet om grænsen mellem virkelighed og repræsentation påtrængende af den grund, at det er interessen for aktørernes vedtagelser og håndtering af vedtagelser af truslerne, der udgør analysens problemstilling. I denne analyse må det for det første antages, at

interviewpersonernes fortællinger om egen håndtering og oplevelser kan udvikle sig med tiden og kan repræsenteres på forskellige måder[26].
Det skal for det andet understreges, at interviewpersonernes fortællinger ikke bliver læst og analyseret som fuldstændige gengivelse af forløbet. En af de vigtige konklusioner i analysedel I er understregningen af, at håndteringer af truslerne skal forstås i forhold til aktørernes praksisser. Det er ikke centralt, om borgerne hører den ene eller den anden radiostation på et bestemt tidspunkt i forbindelse med varslingen. Det er desuden tilstræbt, at analysere den kompleksitet, der præger interviewene, og som peger på, at håndteringer af trusler ikke kan ses som lineære processer. Analysen peger ikke på nogen entydighed i aktørernes forståelser af en trussel[27].

I analysedel II introducerer jeg bl.a. til den sociale kategori *ramthed*. Jeg argumenterer for, at ramtheden er et udtryk, der præger interaktionerne i et socialt rum, hvor der er sket en ulykke. Begrebet refererer både til fortællinger om udtryk af at være lettet, ked af det, vred, bange, angst, magtesløs såvel som uberørt. Gennem en teoretisk optik, der er optaget af det performative perspektiv ved praksis frem for en essentialisme, understreger jeg, at analysen ikke afspejler folks individuelle og indre oplevelser af en ulykke, men hvordan de udtrykker, at de har det. Jeg tilstræber ikke overensstemmelse mellem virkelighed og repræsentation (se Gubrium & Holsteins kritik af emotionalismen, 1997 s. 57ff).

Grænsen mellem virkelige følelser og fortællinger om følelser er ikke til debat i analysel II. Der er i stedet fokus på fortællinger om interaktioner og om interviewpersonernes vurderinger af egne og andres udtryk i disse interaktioner. Det er de udbredte forståelser af hhv passende og upassende udtryk, der er primær genstand for analyse. Jeg vil argumentere for, at fortællingerne repræsenterer disse forståelser, uanset graden af overensstemmelse mellem fortællinger og faktiske interaktioner.

Det er i den tredje og afsluttende analysedel en grundantagelse, at der ikke er overensstemmelse mellem interviewpersonernes repræsentationer og den virkelighed, de fortæller om. Her stiller jeg

[26] Der er dog også argumenter for, at interviewpersonernes fortællinger om forløbet omkring specielt brandudviklingen i Kolding ikke ændres med tiden. To interviewpersoner fortæller mig, at de har skrevet om deres oplevelser af branden. Det har hjulpet dem med at få hold på forløbet, fortæller de. Efter jeg har interviewet dem, tilbyder de mig begge en kopi af den tekst, de har skrevet. Teksterne stemmer i høj grad overens med det, de fortæller mig i interviewene. Det peger på, at fortællingerne, i hvert fald for nogle, er blevet stabiliserede.
[27] I Killians (2002) behavioristisk orienterede tilgang argumenteres der for, at det er muligt at bruge forskellige kilder og krydsrefererer for at få hold på, hvordan folk i virkeligheden har håndteret situationen. Dette studie har ikke samme formål og gør derfor ikke brug af disse metoder.

spørgsmålstegn ved aktørernes virkelighedsforståelse alene af ulykken i Kolding. Jeg inddrager i den forbindelse også medietekster og officielle redegørelser om ulykken for at understrege, at der er forskellige lag af virkeligheder i det sociale rum. Analysen diskuterer derfor eksplicit grænsen mellem virkeligheden og aktørernes repræsentationer.

Udover at de tre teoretiske tilgange udfordrer en traditionel forståelse af en virkelighed bag repræsentationerne, så strækker feltarbejdet sig over 7 måneder, så feltet udvikler og ændrer sig undervejs. Det er bl.a. forståelsen af årsagen til ulykken, der forandres og udvikles.

Interaktioner mellem interviewpersoner og forsker

- ekstremt og følsomt

Interviewene i Kolding er i særlig grad præget af, at interviewpersonerne har været i krise. I nogle interview kommer interviewpersonerne ind på følelsesladede temaer (Jacobsen & Kristiansen 2001, s. 52) som vrede, angst, sorg og oplevelser af utilstrækkelighed. Nogle fortællinger bærer præg af, at interviewpersonerne står i en ekstrem situation (ibid. s. 51) Feltarbejdet har på den led også påvirket mig (ibid. s. 57).

Jeg har oplevet det som en udfordring at balancere min indlevelse i fortællingerne og situationen for aktørerne i og samtidig distancere mig fra det spil, jeg beskriver der finder sted (Prieur 2002b). For samtidig med at interviewpersonerne er i krise, så kæmper de for retten til at definere ulykken og det er en kamp, som også er genstandsfelt for analysen. Teksten fremstår distanceret, men det er ikke ensbetydende med, at jeg har og har haft en distanceret forhold til feltet og dets aktører undervejs i processen.

Jeg vil gå nærmere i dybden med tre forhold, der på forskellig vis har gjort sig gældende i interviewene, og som jeg vurderer, har betydning for, at det producerede materiale ser ud som det gør. Jeg vil diskutere, hvordan hhv performance af kategorier, magt og anerkendelse af ramthed har betydning i interaktionerne i forbindelse med interviewene.

- kategorier

Jeg argumenterer i indledningen for, at jeg fastholder en forståelse af, at samspillet i forbindelse med en ulykke med fordel kan forstås med overordnet udgangspunkt i de tre sociale kategorier: Beredskabsmyndigheder, medier og borgere. Jeg forsøger ikke at dekonstruere disse kategorier, men vil istedet se nærmere på, hvad der definerer dem, og hvordan de opretholdes[28].

Det betyder bl.a., at jeg i henvendelserne til de interviewpersoner jeg har ønsket at tale med, refererer til deres tilhørsforhold til en bestemt kategori. Det ville have været vanskeligt at få adgang til at interviewe ledere og betjente i Kolding Politi, hvis jeg skulle undgå at tilkendegive, at de netop var involveret i hændelsen i kraft af deres job i politiet. Og ligesom jeg har henvendt mig til dem i kraft af, at de tilhører en speciel social kategori, så har jeg også spurgt dem om deres interaktioner med aktører, der knytter sig til andre sociale kategorier.

Udover at interviewene bl.a handler om interviewpersonernes praksisser, der er domineret af tilhør til forskellige sociale kategorier, så dominerer sociale kategorier også interaktionerne mellem interviewpersonerne og mig som forsker. Interviewet er også et møde mellem kategorier. Jeg fremtræder med min alder, mit køn, mit tilhør til universitetsverdenen, min sjællandske dialekt osv. osv.

Järvinen (2005) peger på, at vi performer vores tilhør til kategorier i interviewsituationen, og at interviewet ikke kun skal ses som interviewpersonens fortællinger om oplevelser og erfaringer, der knytter sig til interviewerens problemstilling. Interviewet skal også ses som ’indtryksstyring’ (ibid. s. 31) fra begge deltageres side. Der er noget på spil. Begge parter vil gerne fremstå troværdige og sammenhængende. Hammersley & Atkinson (1983/1993) beskriver også forskerens indsats som ’impression management’ (s. 78). De understreger, at der nok kan lægges et stort arbejde i at give interviewpersonen et godt indtryk, men at tilhør til den ene eller anden kategori har betydning for udfaldet af interviewet (se også Staunæs & Søndergaard 2005). Jeg oplever undervejs i mit feltarbejde at blive talt til og interageret med som både kvinde, mor, midt i trediverne, sjællænder og universitetsansat.

[28] Staunæs (2004) beskriver sin tilgang til feltarbejdet med blik og interesse for at analysere ’klassiske kategorier’ (ibid. s. 61), og diskuterer i den sammenhæng, hvad en tilgang til feltet uden specifik interesse i de kendte kategorier ville have betydet. Hun argumenterer for, at de velkendte kategorier også ville have vist sig at være på spil.

- magtforhold

Bourdieu (1999) argumenterer for, at der er mange forhold, der betinger udfaldet af et interview. Interviewsituationen skal ses som en relation mellem to positioner, hvor der udøves symbolsk vold på samme vis som tilfældet er i andre relationer (ibid. s. 608).

Det er ikke en homogen gruppe af personer, der er interviewet til dette studie, til trods for at de alle har været involveret i de to hændelser. Der er fx ledere, der er højt placeret i beredskabsmyndigheder, som er ansvarlige for at lede store indsatser i forbindelse med trusler mod borgere, og der er journalister og redaktører, der både medvirker i varslingsforløb og som sætter dagsordenen omkring en ulykke, efter at røgen har lagt sig. Og endelig er der borgere, som det umiddelbart er vanskeligt at tildele nogen definitorisk magt i det sociale rum, jeg studerer.

Det rejser spørgsmålet, om man kan forstå interaktionerne mellem forsker og interviewpersoner ud fra samme perspektiv, eller om det fx er nødvendigt at anlægge forskellige magtperspektiver på interaktionerne i de forskellige interview. Bourdieu (1999) argumenterer for, at den symbolske voldsudøvelse i en interviewsituation bl.a. sker gennem sproget (s. 609). Det tvivler jeg på er tilfældet i dette studie, der netop er præget af spørgsmål, der i høj grad knytter sig til aktørernes praksisser, håndteringer og egne oplevelser og som i udgangspunktet kun i mindre grad er præget af teoretisk genererede problemstillinger.

Interviewpersonerne, der fortæller om hændelserne fra vidt forskellige positioner, bidrager til at definere situationerne gennem deres fortællinger. De repræsenterer hver især et særligt blik på processerne omkring de to hændelser. Finstad (2000) beskriver efter sit feltarbejde i politiet, at politiet er en magtindstans, men holder fast i sit projekt om at se sociale praksis med politiets blik. Det gør jeg ikke på samme måde. Jeg er i højere grad opmærksom på, at beredskabsmyndighedernes blik kun er et ud af flere blikke på de cases, jeg analyserer. Jeg ønsker netop også at skitsere myndighedernes definitoriske magt i forbindelse med store ulykker og alvorlige hændelser.

Det rejser spørgsmålet, om borgerne ikke besidder en lignende definitorisk magt som forskeren skal bryde med. Eller om borgerne er udstødte og uden stemme (Prieur 2002b). Og om dette studie i så fald har til opgave at flytte den definitoriske magt fra medierne og beredskabsmyndighederne over

til borgerne. Jeg ønsker at give borgerne en mere nuanceret stemme, end de tildeles i medierne. Men også beredskabs- og medieaktører er blevet interviewet med det formål, at de skal høres og forstås. Det betyder også, at de tages alvorligt. En borger fortæller bl.a. om sin strategi med at medvirke i medierne på journalisters foranledning med det formål lægge pres på forsikringsselskaberne. Spørgsmålet, der rejser sig i den forbindelse, er om nogle interviewpersoner, som har deltaget i et forskningsinterview, har haft samme strategi: At lægge pres på. Eksemplet peger på betydningen af, at balancere analysen, så alle høres.

- anerkendelse af ramthed

Jeg refererer flere gange til, at nogle af de mennesker jeg interviewer i Kolding, har stået i en vanskelig situation efter ulykken. Deres hverdag har på den ene eller anden måde været præget af krise på det tidspunkt, hvor jeg har interviewet dem. Det præger fortællingerne og det præger interaktionerne mellem mig og interviewpersonerne.

Inden jeg går i gang med feltarbejdet følger jeg med i den omfattende mediedækning af ulykken, hvor borgerne i høj grad udtrykker *ramthed* (se også analysedel II). Det rejser en tvivl hos mig: Er det fornuftigt at bede folk om at fortælle om voldsomme oplevelser til en fremmed forsker. Vil det opleves som trygt?

Tidligt i forløbet, og inden jeg gennemfører de første interview med borgerne, har jeg en samtale med den ledende psykiater fra Kolding Sygehus. Jeg interviewer ham om sygehusets deltagelse i det krisepsykologiske beredskab efter ulykken og jeg forelægger min interviewstrategi og principperne i spørgeguiden og spørger, om det lyder forsvarligt med hans kendskab til borgernes situation.

Hvorfor spørger jeg en fagperson fra en anden videnskabelig regning til råds? Er det fordi jeg tildeler psykiatrien større legitimitet end min egen sociologiske fagtradition? Eller fordi forståelser af kriser er så tæt forbundet med den krisepsykologiske diskurs, hvilket jeg analyserer nærmere i studiets anden del? Krisepsykologien står solidt midt i det sociale rum af store ulykker og alvorlige hændelser, og den diskurs er jeg også underlagt i den indledende fase.

Psykiateren peger overordnet på, at i interaktioner med folk i krise, der er det af stor betydning at anerkende den vanskelige situation, de står i. Jeg tilstræber hele vejen gennem feltarbejdet i Kolding, at det udtryk skal karakterisere interaktionerne mellem mig og interviewpersonerne. Det bliver det centrale princip i min strategi. Men jeg er godt klar over, at det princip ikke knytter sig særligt til krisepsykologien eller psykiatrien. Sociologien råder til det samme. Uanset om interviewpersoner er i krise eller ej, så har de krav på at blive taget alvorligt og blive anerkendt.

Psykiateren er til gengæld skeptisk overfor min plan om at bede folk tage med ud til det sted, hvor de har opholdt sig i forbindelse med branden. Det er en del af mine indledende tanker om interviewene, der udspringer af et ønske om at bringe *projektiv metoder* i spil (Askegaard 1993). Psykiateren argumenterer for, at det er bedre at være i trygge rammer, når man skal fortælle om en farefuld situation, end at blive bragt til stedet. Det råd følger jeg også, men det er jeg til gengæld ikke sikker på at kunne genfinde i den sociologiske metodelitteratur.

Jeg indleder interview med både borgere, beredskabsaktører og medieaktører med at sige, at de er velkomne til at afvise spørgsmål, som de ikke har lyst til at besvare, og at de skal fortælle mig, hvis de bliver kede af det og hellere vil dreje samtalen ind på noget andet. Jeg understreger også, at andre har udtrykt sorg, vrede og frustration i forbindelse med interviewene.

Der er ikke nogen, der på noget tidspunkt afviser mine spørgsmål, men der er flere, der giver udtryk for, at de bliver kede af det undervejs. Nogle græder mens andre tilkendegiver, at de oplever fysisk ubehag, mens de fortæller deres historie. Men alle fortsætter. Det er mit indtryk, at de har fortalt historien mange gange før og til mange mennesker. Jeg er ikke den første og ikke den sidste, de snakker med om deres oplevelser. En græder, da han skal beskrive sin oplevelse af de store eksplosioner på fabrikken og tilkendegiver: ’Jeg græder altid, når jeg når hertil’. Han har talt om det før. Han kender det udtryk, der knytte sig til fortællingen. Det er i modstrid til Bourdieus (1999) forståelse af, at forskeren gennem det kvalitative interview kan fungere som en slags fødselshjælper, så interviewpersonen opnår indsigt og forståelse af egen situation og betingelse (ibid. s. 621). Det er ikke min oplevelse, at det gør sig gældende i størstedelen af interviewene med aktørerne i Kolding. Men der er det særlige forhold ved en interviewsituation, at de ikke kender mig og jeg kun har den tid interviewet varer til at give dem indtryk af, at jeg behandler deres fortælling med respekt.

I løbet af foråret 2005 er der et interview, der får mig til at tvivle på, om det er tilstrækkeligt at forskeren giver udtryk for omsorg og anerkendelse i et interview, der handler om en voldsom oplevelse. Jeg interviewer en person, der har været involveret i indsatsen gennem sit job, om opgaverne i forbindelse med branden, da interviewpersonen på et tidspunkt afbryder sig selv:

> 'A: … jeg kan egentlig godt mærke, at det påvirker mig lidt at sidde og snakke om det nu (…) fordi det… det er først nu jeg egentlig får snakket det igennem: Hvad fanden var det der skete for mig den dag (…)
> N: … du skal sige til, hvis jeg kommer til at spørge om noget du bliver ked af…
> A: Næ, næ, men bare… endelig spørg løs, jeg skal nok stoppe dig, hvis der er… der er ikke noget'.

Interviewpersonen vender flere gange i interviewet tilbage til sin oplevelse af at fortælle om ulykken:

> 'Jeg kan godt mærke, også når du og jeg sidder og snakker, at jeg er sgu ikke kommet over det endnu, der er fandeme mange ting endnu, ikke, hvor jeg slet ikke er afklaret med det her (…) jeg kunne mærke det med det samme, jeg satte mig hen og du smed det kort der op, ikke [laver lyden af en synkebevægelse] føj for fanden, den er ikke sjov i dag'.

Jeg anerkender interviewpersonens fortælling undervejs. Men er det tilstrækkeligt? Interviewet finder sted på min foranledning, det er mig, der kommer og lægger et kort over området på bordet, og interviewpersonen fortæller, at det rører ved nogle følelser. I interaktionen mellem os sker der noget med interviewpersonens forståelse af ulykken. Her synes Bourdieus (1999) forståelse af interviewerens som fødselshjælper at give mening. Men er det godt? Er det formålet med et kvalitativt interview? Det er ikke tilsigtet fra min side.

Undervejs og efter interviewet vender vi flere gange tilbage til interviewpersonens oplevelse af, at interviewet har sat hændelsen i et andet lys, uden at interviewpersonen giver udtryk for at have fortrudt samtalen. Vi taler om måder at komme videre på og betydningen af at have et godt netværk. Men på et tidspunkt skal jeg gå. Jeg kan ikke blive. I dagene efter mailer vi sammen nogle gange. Det er vigtigt for mig at vide, hvordan interviewpersonen har det.

I analysedel II diskuterer jeg, hvilken betydning det har for de folk, der er involveret i ulykken i Kolding, at ramtheden genkendes og anerkendes i interaktioner med andre. Skal min håndtering af udfordringen med interviewet herover ses som udtryk for en socialt og kulturelt betinget

performance? Eller er min håndtering udtryk for 'øjeblikkets moral' (Jacobsen & Kristiansen 2001, s. 114), der gør os alle ansvarlige for andres velbefindende? Øjeblikkets moral:

> '… opstår i mødet mellem mennesker, når de fremtræder for hinanden enten kortvarigt eller gennem længere tid (…) Den er at finde i menneskets natur og ikke i nedskrevne regler eller kodekser formuleret under andre omstændigheder eller kulturelle betingelser (…) den hævder, at vi alle deler den samme menneskelighed og behovet for en menneskeværdig behandling' (ibid., s. 115).

Forståelsen af øjeblikkets moral peger ikke på, at en interviewer performer i overensstemmelse med sociale og kulturelle forventninger, men nærmere på, at relationen mellem mennesker kan begribes ud fra en mere essentialistisk forståelse. Jeg vurderer, at min håndtering af interviewet placerer sig et sted mellem et udtryk og en relationel essens.

- diskussion

Håndteringen af kontakt til interviewpersoner kunne have været anderledes. Strategien for interviewene kunne have haft en helt anden form. Man kan med Järvinen (2005) argumentere for, at jeg som interviewer har været medskaber af det fokus på udtryk af ramthed, som interviewpersonerne fortæller om. Var jeg gået anderledes til værks og havde sat en anden dagsorden for interviewene, så var materialet faldet anderledes ud[29]. På samme vis medproducerer jeg de magtforhold, som jeg argumenterer for er en del af et interview, men som ikke ekspliciteres i interviewene.

Kvale & Brinkmann (2005) ønsker at gøre op med den forestilling, at kvalitative metoder pr definition er etiske. Det kommer an på, hvordan de tilrettelægges, lyder kritikken. Et interview, der betoner *intimitet* og *omsorgsfuldhed* er ikke pr. definition mere etisk end det konfronterende interview, mener de. Dette studies interviewmateriale er produceret ud fra et princip om at anerkende interviewpersonerne, hvoraf flere stod i en krise. Interviewene er ikke præget af intimitet og omsorgsfuldhed, men de er heller ikke konfronterende. Det kan diskuteres om interviewene med folk på ledende poster kunne være tilrettelagt, så de var mere konfronterende. I forbindelse med casen i Kolding mener jeg, at uanset hvor højt interviewpersonerne er placeret i hierarkiet, så har

[29] Killian (2002) skriver, at det er hans erfaring, at selv meget dårlige interviewere, ikke er i stand til at ødelægge folks fortællinger om oplevelser med store ulykker. Interviewpersonerne kommer gerne omkring alt det, de gerne vil fortælle, uanset hvor dårlig kommunikationen er med intervieweren.

ulykken været ekstrem. Men jeg mener også, at det er værd at gå videre med at reflektere over strategier for interview med ledere i forbindelse med store ulykker på en måde, der balancere anerkendelsen og konfrontationen.

Udvælgelse

Herunder gennemgås først udvælgelsen af problemstillinger i forbindelse med interviewene, hvorefter spørgsmål om udvælgelse af interviewpersoner præsenteres.

- tilrettelæggelse af interview

- åbenhed versus fokusering

Ved studiets begyndelse er det ikke fastlagt hvilke cases, der skal analyseres, kun at studiet skal basere sig på analyser af en eller flere cases, der har forskellige træk, for derigennem at bidrage til at belyse forskellige problemstillinger i forbindelse med store ulykker og alvorlige hændelser. Fyrværkeriulykken i Kolding sker mindre end tre uger efter, at jeg er gået i gang med studiet. Det er en stor ulykke i en dansk sammenhæng, så jeg beslutter i samråd med projektets følgegruppe, at studiet skal tage udgangspunkt i denne hændelse.

Det betyder, at jeg på nogle punkter går åbent til feltarbejdet, mens jeg på andre punkter arbejder ud fra en ramme, der er defineret på forhånd. Jeg har et sociologisk og kommunikationsmæssigt teoretisk udgangspunkt, der guider mig i feltarbejdet. Ikke dermed sagt, at jeg ikke udvikler min forståelse af, hvilke teoretiske optikker, der på bedst vis kan spille sammen med empirien for at belyse problemstillingerne i projektet, hvilket også beskrives i kapitel 4. Feltarbejdet er på den led ikke udtryk for en grounded theory tilgang (Strauss 1987), men udtryk for en abduktiv proces (Blaikie 1993). Men jeg har ikke fuldt overblik over alle problemstillinger i den eksisterende litteratur om ulykker og de særlige træk og konklusioner, der er udledt på baggrund af studier af forskellige former for cases (se bl.a. Holmberg 1999, der argumenterer for det konstruktive ved denne tilgang). Udfaldet af denne tilgang bliver, at jeg i de tre analysedele beskriver problemstillinger i en dansk sammenhæng, der på nogle punkter er undersøgt og beskrevet i andre

studier fra udlandet, men jeg peger samtidig på nye problemstillinger, der ikke tidligere er beskrevet.

Denne tilgang betyder, at de problemstillinger, der rejses af interviewpersonerne og træk i interviewmaterialet i høj grad har guidet studiet. Resultatet er ikke udtryk for, at jeg har gennemført feltarbejdet med det formål at beskrive problemstillinger, som jeg mener, savner belysning i den eksisterende litteratur.

Feltarbejdet i Skive, som jeg gennemfører i august 2005, produceres med udgangspunkt i den indsigt jeg har oparbejdet omkring casen i Kolding. Her er der i høj grad fokus på at finde frem til forskelle og sammenfald de to danske cases imellem.

- guide og styring i interviewsituationen

I bilag A er der eksempler på flere interviewguides, der viser hvilke spørgsmål og problemstillinger jeg har bedt interviewpersonerne om at komme ind på i de løst strukturerede interview (Jensen 1998/2007, s. 208). Jeg har i alle interviewene bedt folk om at begynde fortællingen med deres oplevelser fra hhv. d. 3. november 2004 i Kolding eller første gang de i Skive blev opmærksomme på, at der var udsendt et varsel om højvande. Jeg har bedt dem fortælle, hvad de gjorde, hvad de oplevede, hvem de havde kontakter med, og hvilke spørgsmål de stillede sig selv. I Kolding har jeg bedt dem om at fortælle om forløbet fra ulykken og til interviewet, mens interviewene i Skive knytter sig til forløbet alene omkring højvandsvarslet. Jeg har trukket på Dervins (Dervin & Foreman 2003) principper om at spørge konkret til interviewpersonernes håndteringer.

Senere i interviewene har jeg, hvis ikke interviewpersonerne selv er kommet ind på det, spurgt til deres kontakter med andre og deres oplevelser af kommunikationen med andre aktører. Sidst i interviewene har jeg afslutningsvis spurgt til den mere overordnede problemstilling om, hvordan de har oplevet hhv. en trussel om en alvorlig hændelse eller en ulykke, og hvordan de skaber mening med det, der er sket.

- udvælgelse af interviewpersoner

Analyserne af ulykken i Kolding baserer sig på interview med borgere fra 10 husstande. I nogle husstande interviewer jeg 1 person, mens der i andre husstande er par, der deltager i interviewet. 4 ledere og 3 betjente i Kolding politi, 1 medlem af politihjemmeværnet, 4 ledere i Kolding kommune samt tilsammen 6 journalister og redaktører på hhv. Jydske Vestkysten, Radio Scala, Kanal 94 og TVSyd er også interviewet.

Analyserne af hændelsen i Skive er baseret på interview fra 4 husstande, hvor jeg interviewer både enkeltpersoner og par. Derudover er der gennemført 1 interview med en leder i Skive Kommune, 1 med en leder og 2 med betjente i Skive Politi. Og endelig er der gennemført 2 interview på DR Midt og Vest.

- adgang

Aktørerne er under stort pres i tiden efter ulykken i Kolding. Det skaber nogle udfordringer i forhold til at få adgang til feltet. Det er uproblematisk for mig at få kontakt til medieinstitutionerne og Kolding Kommune. Det er vanskeligere at få adgang til Kolding Politi. Jeg kontakter i flere omgange politimesteren for at få lov til at interviewe ledere og betjente, der har været involveret i ulykken. Men jeg bliver afvist med henvisning til, at organisationen har været under stort pres, og at der er fokus på udarbejdelsen af en officiel redegørelse om ulykken. Jeg oplever en høj grad af ’gate-keeping’ (Hammersley & Atkinson 1983/1993). Først i februar bliver jeg budt indenfor.

Der er flere strategier i spil i arbejdet med at skabe kontakt med borgerne, men udfordringen med at få skabt kontakt løser sig, da jeg i forbindelse med et interview med en beredskabsaktøre, bliver introduceret til en borger fra Seest. Jeg spørger, om der er interesse for at deltage i et interview om forløbet omkring hændelsen. Borgeren har ikke selv lyst, men tilkendegiver gerne at ville hjælpe med at skaffe nogle kontakter. Jeg er stødt på en ’sponsor’ (ibid.). I løbet af de første måneder i 2005 får jeg tilsendt navne på 5 personer i Seest, som gerne vil deltage i et forskningsinterview. Det er en udvælgelse, der kan karakteriseres som ’a sampling of convenience’ (se bl.a. Button 2006, Trainor m.fl. 2006).

Jeg er indledningsvis opmærksom på, at der er en variation i klassiske sociale kategorier som alder og køn, men også i forhold til, hvor store skader der er på husstanden, hvilket er en indikation på graden af forstyrrelser i hvert fald i de fysiske rammer. Men interviewene viser sig også at variere på en lang række andre punkter. Jeg vurderer, at de udtrykker en tilfredsstillende variation til trods for, at jeg har fået kontakten gennem den samme sponsor. Det er snebold-metoden, der skaffer mig kontakten til de næste fem hjem i Seest (Trainor m.fl. 2006). Dels ved at nogle af de første fem kontakter i området hjælper mig og dels ved at andre hjælper mig med at skabe kontakt.

Det er næppe sandsynligt, at interviewpersonerne fra de 10 hjem i Seest udtrykker nogen form for repræsentativitet i forhold over 2000 borgere i området, men jeg vil argumentere for, at der er en stor variation i interviewmaterialet, og at det er muligt at generalisere på baggrund af materialet.

Det er ikke alle borgerne, der tilkendegiver at de har tid, lyst og kræfter til at deltage med det samme. Vi finder i disse tilfælde frem til et tidspunkt, hvor de mener, at de har overskud til at deltage. Af den grund produceres interviewene i tidsrummet fra februar til juni.

- enkelt- og duo interview

I nogle husstande har jeg interviewet en person, mens jeg i andre husstande har interviewet par. Interviewene med par er underlagt andre dynamikker af interaktionistisk karakter end interviewene med enkelt personer (Halkier 2002). I analyserne er der kun i mindre grad fokus på, hvilke forhandlinger der finder sted mellem parrene i de tilfælde, hvor de begge deltager. Men interviewene viser, at der er mange forhandlinger mellem mennesker, der kender hinanden godt og som i vid udstrækning har erfaret de samme ting og har forholdt sig til de samme vilkår.

- interview der indgår i analysen

Jeg har gennemført flere interview end dem, der er inddraget i analysen og som der citeres fra. De interview jeg har gennemført har alle bidraget til at give mig til en nuanceret indsigt og forståelse af processerne omkring de to cases, men det er ikke alle interviewene jeg inddrager i analysen og som jeg citerer fra. Jeg har udeladt nogle interview med folk, der har spillet en rolle i beredskabet; det gejstlige beredskab, det krisepsykologiske beredskab, i kommunen, i politi og i politihjemmeværn. Valget om ikke at inddrage alle interviewene handler om at afgrænse analysen.

Formidling

- genkendelse og anonymitet

Der refereres til interviewpersonernes stillingsbetegnelse, når det har betydning for analysen. I andre sammenhænge er det uinteressant med stillingskategorien og der refereres alene til, at interviewpersonen fx er *leder* i beredskabet. Det er en understregning af, at fortællingerne ikke er udtryk for en personlig fortælling, men er udtryk for oplevelserne fra en *position*. Derfor refereres der i disse sammenhænge ikke til forhold, der gør det muligt at genkende interviewpersonerne.

I citater og gengivelser af fortællinger fra interviewene med borgerne er der gennem alle analyserne tilstræbt, at interviewpersonerne ikke kan genkendes. Det betyder i nogle sammenhænge, at der er lagt et *røgslør* (Jensen, 1998/2007) over citaterne og gengivelserne af fortællingerne i den forstand, at jeg har ændret ved træk i fortællingerne, der gør det muligt at genkende de personer, der har deltaget.

- fra tale til skrift

Størstedelen af interviewene, der ligger til grund for analysen er udskrevet af Kim Bjørke. Jeg har selv udskrevet en mindre del af interviewene. Principperne for udskrift er at følge det talte sprog, selvom det ikke lever op til fx krav om syntaks som i det skrevne sprog. Samme princip følges, når der citeres fra interviewene. Sproget er ikke rettet til, så det lever op til regler for skriftsprog. Det talte sprog afspejler interviewpersonernes oplevelser af hændelserne.

Følgende markeringer anvendes i citaterne i analysen:
Pauser er markeret med: …
Klip i interview er markeret med: (…)
Opklarende begreber eller referencer er markeret i en parentes, fx: (naboen)
Referencer til, hvad der sker i interviewsituationen, er markeret med firkantet parentes, fx: [finder billedet]
I gengivelser af samtaler i interviewene refereres der til interviewpersonerne med bogstaverne A og B, mens der refereres til mine spørgsmål og kommentarer med bogstavet N.

Opsamling

I dette afsnit bliver forholdet mellem virkelighed og repræsentationer i kvalitative interview diskuteret, med henblik på at vurdere i hvilken udtrækning det producerede materiale er udtryk for processer, der har fundet sted. Studiet bygger ikke på en forståelse af, at fortællingerne er *fuldstændige* gengivelser af interviewpersonernes oplevelser og erfaringer. Fortællinger ses også som anerkendte og legitime forestiller om praksis og håndteringer af kritiske situationer.

Derudover skitseres det, hvordan tilrettelæggelse af interview og interaktioner i interviewsituationer kan have betydning for det producerede materiale og de analyser, der er genereret på baggrund af interviewene. Det er bl.a. overvejelser over interaktioner med mennesker, der udtrykker ramthed, der præsenteres.

Endelig gøres der rede for omfanget af interview i hhv. Kolding og Skive, hvordan udvælgelsen af interviewpersoner har fundet sted og i hvilken udstrækning, der kan generaliseres ud fra materialet.

Kapitel 6

Analysedel I

Vedtagelser af trusler

Teoretisk indledning

Denne første analysedel tager udgangspunkt i de perioder i Kolding og Skive, der har været præget af farer, og hvor der har været en materiel trussel mod mennesker og ting. I afsnittet undersøges det, hvilke relationer der er mellem en fare og aktørernes praksis samtidig med, at analysen kommer til at fungere som introduktion til de to cases.

Analysen af farefulde hændelser vil tage udgangspunkt i forholdet mellem det sociale og det materielle i forskellige situerede kontekster, og omdrejningspunktet er en forståelse af, at de involverede aktører håndterer en trussel med udgangspunkt i deres egen praksis. Analysen vil vise, hvordan aktørerne har forstået og skabt viden om de potentielle risici ved hhv. brand i en fyrværkerifabrik, samt vandstandsstigning og orkan og deres håndtering i denne forbindelse. I et praksisteoretisk perspektiv er denne analyse fokuseret på aktørers håndtering af praksis, der involverer *ting* og *vidensformer* i relationen mellem aktørerne og tingene (Reckwitz 2002, s. 252-254).

Det teoretiske udgangspunkt for analyserne er nyere tekster indenfor retningen: Science, Technology, Society, også kaldet STS[1]. Her har fx John Law og Annemarie Mol forsøgt at videreudvikle forståelser af dynamik og kompleksitet i relationerne mellem det sociale og det materielle[2]. Som det vil fremgå af denne indledende teoretiske præsentation, så står en *lokal og situeret praksisforståelse* centralt i denne tilgang og de tekster, der danner udgangspunkt for studiets første analysedel.

[1] Retningen præsenteres ofte som STS. ’Science-Technology-Society Studies' er det ene bud på, hvad forkortelsen dækker over. Andre argumenterer, at STS er en forkortelse for: 'Science and Technology Studies’ (Jensen m.fl. 2007, s. 7).

[2] Gad & Jensen (2007) betegner disse tekster som en ’post-ANT’ tilgang. Det er altså teorier, der videreudvikler Actor-Network teorien. Udviklingen er også beskrevet i Law (1999/2006).

I denne introduktion skal de teoretiske antagelser, der ligger til grund for analysen, præsenteres, ligesom lighedspunkter og forskelligheder mellem dette studie og den teoretiske optik i nyere STS-tekster skal diskuteres.

Jeg indleder med en præsentation af den ikke-hierarkiske vidensforståelse, der er udgangspunkt for denne første analyse. Derefter introducerer jeg til forståelsen af relationer mellem materialitet og socialitet i forhold til trusler og risici. Det fører videre til introduktionen af *praksis*, som er det analytiske omdrejningspunkt i denne tilgang til at forstå forholdet mellem materialitet og socialitet. Endelig diskuteres det, hvilke fordele der er ved at forlade forståelsen og brugen af begrebet *konstruktioner* og i stedet arbejde med udgangspunkt i begrebet *vedtagelser*, når man er optaget af problemstillinger, hvor hverdag og rutiniserede praksisser afløses af situationer, der er præget af mangel på erfaring. Farefulde hændelser vil nemlig blive betragtes som situationer, der kun er lille eller ingen erfaring med blandt aktørerne. Situationerne stiller i den forstand andre krav til håndtering end i tilfælde af rutiniserede praksisser.

Vidensforståelse

I analysen af forståelser af farer og risici i forskellige situeringer og blandt forskellige aktørgrupper er der ikke nogen vidensformer, der bliver privilegeret til fordel for andre. Jeg vil ikke argumentere, at fx beredskabet i Kolding har en mere korrekt og indsigtsfuld forståelse af det risikable ved en fyrværkeribrand end borgerne. Om det er myndigheder, beredskab, eksperter, videnskabsfolk, borgere, lægfolk eller andre, så analyseres deres viden om det risikable på samme vis[3]. Der er ikke nogen forståelser af hverken risici eller sikkerhed, der skal privilegeres over andre. En central karakteristik ved hele STS traditionen, og ikke kun de nyere tekster, er interessen for vidensforståelser og hvordan der skabes erkendelser i forhold til materialitet i det sociale rum. Det er i den forbindelse en central antagelse, at viden er det, som folk opfatter som viden (Olesen 2007).

En række STS tekster forpligter sig til denne pointe ud fra en antagelse om, at formålet med forskning er: '… at udrede det studerede tema *indefra*, fordi der ikke kan etableres nogen rigtig

[3] Et eksempel på et studie, der trækker på den antagelse, og som er optaget af forholdet mellem risici og sikkerhed, er Wynne (1996a og b), som der også refereres til i kapitel 2.

definitorisk forståelse af praksis *udefra'* (Gad & Jensen 2007, s. 107). Dette princip kommer i analysen til udtryk ved, at borgeres, beredskabers og mediers forståelser af truslerne i form af brand i fyrværkerilagre og varsler om højvande analyseres hver for sig, med udgangspunkt i de forskellige kategoriers egne kontekster og på egne præmisser.

Den ikke-hierarkiske vidensforståelse er et opgør med opretholdelsen af en rangorden mellem eksperter og ikke-eksperter, mellem videnskab og ikke-videnskab, mellem myndigheder og lægfolk. Pointen er, at man ikke kan skelne mellem rationelle og irrationelle overbevisninger og det er udtryk for en upartiskhed i forhold til eksisterende hierarkier, der bygger på forståelser af, at fx eksperters viden er af højere kvalitet end fx lægmands viden. I STS traditionen udtrykkes dette bl.a. på følgende vis:

> 'Enhver kandidat til en objektiv standard for viden og overbevisninger repræsenterer i sig selv en mængde overbevisninger, der kan føres tilbage til nogle 'sociale interesser" (Olesen 2007, s. 22-23).

Den sociale kontekst skal altså til enhver tid tages i betragtning, når man analyserer vidensformer. De kan ikke analyseres i sig selv[4].

Analysen går tæt på interviewpersonernes fortællinger om håndtering og praksis ud fra en forståelse af, at det er de involveredes håndteringer, der gør de risikable situationer til det, de er. Når interviewpersonerne i Skive fortæller udramatisk om højvandsvarsler, så afspejler det sig i analysen, og så kommer højvandsvarslet til at fremstå udramatisk. Det er aktøren, der viser forskeren, hvordan tingene gøres, og som giver udtryk for, hvordan ting forstås, fordi det er aktøren, der har indsigten[5]. Denne tilgang til at analysere og undersøge vidensformer udspringer også af STS-traditionen, der langt hen ad vejen har udtrykt ønske om at være tro overfor - ikke mindst - etnometodologiske principper (Latour 1999, Mol 2002/2005).

---

[4] STS-studier præget af forskernes refleksion over egen forskning i et ønske om at understrege denne pointe. Det er en pointe i STS-studierne, at de ikke skal læses som afspejling af virkeligheden (Olesen & Kroustrup 2007).

[5] Det skal dog understreges, at studier af praksisser, der involverer komplekse relationer mellem materialitet og socialitet, ikke bygger på nogen ensartet metodologi. Der er eksempler på studier, der bygger på dokumentanalyser (Law 2002, Law set 2007) mens andre studier bygger på observationsstudier, eventuelt kombineret med kvalitative interviewstudier (Mol 1999 & 2002/2005). Mol (2002/2005) beskriver, hvordan hun betragter brugen af interview som en metode, hvor de interviewede fungerer som etnografer udi egen praksis.

Praksisser og vidensformer i politiet, de kommunale redningsberedskaber og på medievirksomhederne kan, som det også vises i analysen, i høj grad relateres til en organisatorisk praksis. Det ligger i tråd med, at studier i STS-traditionen ofte fokuserer på vidensforståelser og praksisser i institutionaliserede og organiserede sammenhænge (Law & Mol 1995, Mol 2002). Praksisser i institutionaliserede rammer er dog kun en del af dette studies analyse af praksis i truende og farefulde situationer. Myndighedernes og mediernes praksisser udspiller sig nok i institutionaliserede rammer, men borgernes praksis vil ikke blive betragtet og analyseret, som om de er organiseret på samme vis.

Materialitet, socialitet og relationer

I kapitel 3 bliver der introduceret til diskussionen om betydningen af en ulykkes udløsende faktor, når man skal forstå de sociale processer omkring store ulykker og alvorlige hændelser. Har jordskælvet, terroranslaget eller gasudslippet betydning for, hvilke sociale processer ulykken afstedkommer? Eller er den udløsende faktor helt uden betydning? I denne analyse lyder svaret, at frem for at fokusere på enten materialiteten eller socialiteten som årsag til processerne, så er det istedet relationerne mellem socialitet og materialitet, der skal være genstandsfelt for undersøgelsen. Både materialitet og socialitet er nemlig effekter af relationer, og de producerer derfor hinanden. Uden hinanden vil de ikke være noget (Law & Mol 1995).

I en traditionel forståelse af forholdet mellem det materielle og det sociale vil man argumentere for, at en risiko eller en trussel eksisterer forud for både eksperters eller lægfolks håndtering. Det er en forståelse, der bygger på antagelsen om, at der er en definitiv virkelighed *derude*. Jeg vil med Law (2004) argumentere, at dette er en singulær forståelse[6]. Law argumenterer, at både relationel materialitet og relationel socialitet er produceret interaktivt: 'It tells that entities take their form and acquire their attributes as a result of their relations with other entities' (Law 1999/2006, s. 3)[7].

[6] Law (2004) refererer bl.a. til Robert Mertons tekster som eksempler på dette traditionelle perspektiv.
[7] Latour & Woolgar (1979/1986) udforsker det materielle, i deres studier af naturvidenskabelige forskeres arbejde med at forstå og forklare materialitet. De vil ikke betegne sig selv som materialister, for ikke alting kan forklares ud fra det materielle. Naturvidenskabsfolks præsentationer af realiteter er nemlig konstruerede bl.a. gennem arbejdsprocesser i laboratorier, viser Latour & Woolgar (ibid.). Men de fastholder, at der er en vis grad af virkelighed udenfor fx videnskabsfolks erkendelser af virkeligheden - i dette tilfælde naturvidenskabelige fænomener. Der er noget, der definerer og sætter grænser for vores måde at forstå verden på. Law (2004) mener, at Latour & Woolgar (1979/1986)

I analysen skal det vises, hvordan forskellige aktører fortæller om deres oplevelse af det, der umiddelbart burde være den samme hændelse, fx en ildebrand, på måder, der gør det vanskeligt at argumentere for, at de refererer til den samme hændelse. For nogle synes situationen yderst truende og risikabel, mens den for andre fremstår tilforladelig og ufarlig. At et umiddelbart entydigt materielt fænomen antager mange forskellige udtryk er et forhold, der også har fanget bl.a. Laws interesse. Law (2004) beskriver fx, hvordan man kan gå i gang med at studere et objekt eller en problemstilling, der synes veldefineret, men hurtig vil finde ud af, at der ikke er *et* objekt, men *flere forskellige* objekter, der er genstand for de involveredes praksis. Det er rent faktisk ikke så lige til at indkredse et objekt, som det umiddelbart kan synes.

Som det er tilfældet i denne analyse af aktørers forståelser af potentielt farefulde situationer, så beskriver Law (2004) også erfaringer med, at det objekt der studeres, kan forandrer sig fx fra interview til interview. I forbindelse med feltarbejdet til et studie af en medicinsk diagnose finder Law og en kollega ud af, at de studerer 'a shape-changing object' (2004, s. 79). Objektet skifter efter den praksis, de tager udgangspunkt i: Lægernes, psykologernes, patienternes, klienternes, socialrådgivernes etc etc. For at få en bedre forståelse af dette forhold, så må analyser af samspillet mellem det materielle og det sociale tage udgangspunkt i aktørernes forskellige praksisser.

I analyserne af relationen mellem aktørernes praksis og truslerne i forbindelse med både fyrværkeribrand og forhøjet vandstand tager jeg ikke stilling til spørgsmålet om farlighed eller risiko ved de to hændelser. Ej heller til årsagssammenhænge og spørgsmålet om, hvorfor hændelserne falder ud, som de gør. Jeg vil med inspiration fra Law (2004) anlægge en analysestrategi, der ikke er optaget af, om der er noget virkeligt *derude* i en endelig form, der venter på at blive opdaget. Analysen er i stedet orienteret omkring spørgsmål af mindre singulær og definitiv karakter, mere optaget af kompleksitet og leder hen mod multiple frem for entydige svar.

Det skal vises, at i spørgsmål om forhold mellem materialitet og socialitet, der er det nødvendigt at diskutere, hvilken form for *out-thereness* en analyse tager udgangspunkt i (Law 2004, fx s. 31).

---

anskuer spørgsmålet om virkeligheden som om den i en vis grad er uafhængig af og vigtigere end de sociologiske forsøg på at forstå den.

Det er bl.a. et opgør med den mindre konstruktivistiske forståelse af store ulykker og alvorlige hændelser, der er optaget af den udløsende faktors betydning for håndteringerne i det sociale rum, men som samtidig bygger på en entydig forståelse af det *derude* (fx Quarantelli 1998*)*. I analysens konklusion diskuteres det, hvilke fordele der er ved at arbejde med en antagelse om flere virkeligheder udenfor den enkelte betragters forståelse frem for en singulær virkelighedsforståelse, når man fx skal forstå kompleksiteten i en truende situation.

Praksis

Omdrejningspunktet for den første analyse i dette studie er relationen mellem en trussel og aktørernes praksis. Borgernes, myndighedernes og mediernes praksisser er alle udgangspunkter for at forstå forholdet mellem materialitet og socialitet, i dette tilfælde forholdet mellem en trussel og aktørernes håndtering af situationen. Det skal vise sig, at det sociale og det-ikke sociale interagerer i en kompleksitet og at både sociale og materielle realiteter konstitueres i praksis. Og det skal vises, hvordan en trussel kan forstås gennem aktørernes håndtering af truslen. Denne tilgang er inspireret af Mol (fx 2002/2005), der primært er optaget af at analysere relationen mellem det sociale og det materielle i forbindelse med medicinske praksisser og diagnoser. Mol har kun i mindre grad beskæftiget sig med praksis i forbindelse med trusler[8].

I dette studie fokuseres primært på praksisser og hændelser, mens objekter og materialitet privilegeres i mindre grad. Det er igennem praksisser, at objekter og materialitet bliver præsenteret. Dette træk betyder, at der ikke er en gennemgang af forløbene omkring fyrværkeribranden eller højvandsvarslet i analysen, fordi truslerne ikke bliver betragtet som passive objekter i midten af et socialt rum. Tilgangen bygger i stedet på en forståelse af flere virkeligheder. Så virkeligheden i forbindelse med truslerne blive multipliceret (Mol 2002).

Materialiteten ved hændelserne skal analyseres i den grad, at folk skaber mening med den i forhold til egen praksis. Håndteringen af materialitet gennem indsatser, der er målrettet bekæmpelse af ildebrand i containere med fyrværkeri og højvande, spiller en mindre rolle i dette studie, end det ville have gjort i en ramme, der havde ligget i forlængelse af fx Mols analyser (2002), der lægger

[8] Se dog Law & Mol (set 2007).

mere vægt på materialiteten. Der er altså ikke særlig fokus på indsatsen for at bekæmpe branden i Kolding eller hvordan der er Skive er indsatser for at forhindre vandet fra Fjorden i at trænge ind i kloaksystemerne.

Analysen bygger på en antagelse om, at aktørerne i de to cases har påvirket og udviklet de trusler, de har stået overfor, gennem deres praksisser. Det er på forskellig vis sociale praksisser, der har genereret truslerne i både Kolding og Skive. På samme måde som risici ved brand og oversvømmelse påvirker aktørernes praksisser. Aktørerne har med andre ord været medskabere af virkeligheden og materialiteten (Olesen & Kroustrup 2007, s. 105 og Mol 2002). Studiet baserer sig på antagelse om, at aktørerne er med til at skabe virkeligheden og materialiteten og omvendt.

Jeg analyserer primært kvalitative interview i dette studie, det vil sige at jeg analyserer *fortællinger* om håndteringer, for jeg var ikke til stede i Kolding og i Skive i forbindelse med de truende situationer. Hvis jeg i stedet havde observeret og analyseret de måder folk håndterede situationen på, så havde resultaterne set anderledes ud på en række punkter. Fortællingerne er præget af det der er sket. Hændelsen i Skive udvikler sig ikke alvorligt og derfor fortæller borgerne om overblik og distance til hændelsen. Ulykken i Kolding er langt mere alvorlig og med store konsekvenser for mange og det præger fortællingerne, hvor der i mange tilfælde er udtryk af efterrationalisering. Analyser er fortællinger om håndtering er ikke mindre *rigtige* end observationer af håndteringer. Fortællinger og håndteringer skal i stedet forstås som to forskellige former for praksis i det praksisteoretiske perspektiv (Reckwitz 2002).

- perspektivisme, multipel virkelighed og praksisfraktioner

I STS-tekster af nyere dato er det en pointe at arbejde med en forståelse af multiple virkeligheder og praksisfraktioner som modstilling til *perspektivisme* (Law 2004, Mol 2002/2005). Hvis man studerer trusler og store ulykker med et perspektivistisk udgangspunkt, så vil det være en grundantagelse, at forskellige aktører har forskellige syn på en trussel. Men hvis man i stedet arbejder med en analyseoptik, der bygger på forståelser af multiple virkeligheder og praksisfraktioner, så vil der i stedet blive fokuseret på de *praksisser*, der knytter sig til truslen, frem for *synspunkter* på truslen:

> 'Rather than being seen by a diversity of watching eyes while itself remaining untouched in the centre, reality is manipulated by means of various tools in the course of a diversity of practices' (Mol 1999, s. 77).

I fald dette studie trak på et perspektivistisk syn, så ville konklusionerne lyde, at borgere, medieaktører og beredskabsaktører forholder sig forskelligt til den samme brand eller det samme højvande. Denne forståelse er for så vidt et fint skridt væk fra et monopolistisk syn på virkelighed og sandhed, hvor det antages at forskellige aktører har entydige og sammenfaldende forståelse af en risiko. Men perspektivismen tilbyder kun en mangedobling af betragteren og ikke af virkeligheden. Mol (1999) skriver om perspektivismen:

> 'It multiplied the eyes of the beholders. It turned each pair of eyes looking from its own perspective into an alternative to other eyes (…) mutually exclusive perspectives, discrete, existing side by side, in a transparent space. While in the centre the object of many gazes and glances remains singular, intangible, untouched' (s. 76).

I denne tilgang betragtes virkeligheden som passiv. Der sker jo ikke rigtig noget, blot fordi et objekt beskues fra flere vinkler.

I en multipel virkelighedsforståelse er der i stedet ikke blot en virkelighed, der er flere og de er præget af aktivitet, for aktørerne i de forskellige praksisser er medskabere af virkelighederne. Gennem understregningen af, at virkelighed skal betragtes gennem studiet af *multiple praksisser*, er det muligt at pointere, at aktørerne er med til at skabe virkelighed og relationer mellem trussel og håndteringer. De eksisterer nemlig ikke bare af sig selv (Mol 2002).

Men der er ikke alene tale om en multipel virkelighedsforståelse. Virkelighederne finder også sted i praksisfraktioner (Law 2004). Det betyder, at de forskellige praksisser i fx Skive i forbindelse med stormflodsvarslet nok skaber forskellige virkeligheder, men at disse virkeligheder ikke er isolerede. Fraktions-begrebet refererer til relationerne mellem forskellige praksisser, mellem de forskellige aktørers håndtering af en truende situation og mellem de forskellige aktører. Selvom analyserne viser forskelle i håndtering af truslen aktørerne og aktørgrupperne imellem, så skal det også vises, hvilke relationer der er mellem praksisserne. Nogle borgere er optaget af, hvordan myndighederne forstår situationer og følger de officielle anvisninger tæt. Andre borgere er i højere grad optaget af, hvad naboer eller bekendte foretager sig og koordinerer deres praksisser i denne relation. Nogle af disse relationer er stærke, mens andre har mere delvis karakter. I analysen vil jeg bl.a. vise, hvordan

forskellige praksisser er forbundne, uden at være det på alle måder og i alle dimensioner. Praksisser overlapper på nogle punkter, mens de på andre punkter slet ikke er i kontakt (ibid.).

- situeret og lokal praksis

Fyrværkeribranden i Kolding og stormflodsvarslet i Skive er umiddelbart lokale hændelser i den forstand, at de materielle trusler knytter sig til et velafgrænset geografisk område.

Men praksis er situeret på mange andre måder end blot en geografisk situering. Der refereres også til situerede forståelser, viden, praksisser mm. Viden har troværdighed i den lokale sociale kontekst ligesom overbevisninger knytter sig til sociale interesser, og derfor er der en afhængighed af lokal accept, uden at *lokal* behøver at knytte sig til et geografisk område. Det er en central STS pointe, at

> '… en hvilken som helst antagelse eller overbevisning, (…) skal undersøges gennem en afdækning af de lokale, specifikke årsager til, at individer eller sociale grupper tror på den' (Olesen 2007, s. 20).

Dette princip gør sig også gældende i dette studie. Politiets og det danske redningsberedskabs forståelse af store indsatser kan fx betragtes som en situeret viden. Det er en viden, der er udredt indenfor disse institutioner, men som sandsynligvis ikke optager folk.

Situeringsforståelsen refererer til at praksis er konstitueret på baggrund af både historiske, kulturelle og materielle forhold (Mol 1999, s. 75). Praksisser er altså afgrænset og defineret af mange andre forhold end en fysisk afgrænsning, ligesom der indenfor en afgrænset geografisk lokalitet kan være en række vidt forskellige praksisser. Praksisser blandt aktørerne i dette studies cases har *nogle* geografiske, materielle, kulturelle og historiske referencer til fælles. Men håndteringen af trusselsituationerne falder ikke desto mindre meget forskelligt ud. Det peger på, at der kun i nogen grad er tale om et sammenfald i praksisser[9].

[9] Se også Clarke (2005), der har lignende pointer, men bygger på en anden teoretiske tilgang.

Vedtagelser

Trusselsforløbene i de to cases udspiller sig over kort tid. I Kolding er der tale om få timer mens truslen præger praksis i Skive i nogle få dage. Af denne grund når forståelserne af trussel og risiko aldrig at få en stabiliseret og rutiniseret form, som de praktiseres igennem. Ikke dermed sagt at hændelserne ikke håndteres. Det gør de. Men håndteringen får aldrig en stabiliseret form i den enkelte aktørs praksis. Det stiller krav om en analyseoptik, der priviligerer dynamik frem for stabilitet. Af denne grund skal Mols (2002) forståelse af dynamiske processer i forbindelse med *vedtagelser* af viden danne udgangspunkt for analysen. Jeg fravælger tilgange med interesse for processer, der fører til stabiliseringer og lukninger (som fx Latour & Woolgar 1979/1986).

Der kan identificeres en række stabile vedtagelser i det empiriske materiale. I Skive er de involverede aktører godt klar over, at et højvandsvarsel på 2,40 meter over daglig vande udgør en trussel. Men materialet er også præget af en række *umiddelbare vedtagelser*, der i høj grad er nye og ikke knytter sig til nogen rutiner. I Skive falder højvandsvarslet fx sammen med en orkan, hvilket aktørerne ikke har erfaring med fra tidligere. Det skal vises, at de umiddelbare vedtagelser af truslen åbner op for forhandling af situationen og stiller krav til nye vedtagelser i den korte tid, truslen præger praksis. Analysen er derfor også fokuseret på mødet mellem stabile og dynamiske vedtagelser.

Mols (2002/2005) og Laws (2004) tilgang er på nogle punkter et udtryk for en bevægelse væk fra centrale tekster indenfor STS traditionen (fx Woolgar & Latours 1979/1986) såvel som indenfor den konstruktivistiske videnskabsteori. I de ældre tekster argumenteres der for, at naturvidenskabsfolk *konstruerer* viden om materielle forhold, og det vises, hvordan praksisser og procedurer i forskningslaboratorier har betydning for generering af viden. Law og Mols brud finder bl.a. sted på begrebsplan. Betegnelserne *socialt konstrueret* og *sociale konstruktioner* erstattes til fordel for betegnelsen *vedtagelser* (se bl.a. Mol 1999). Antagelsen lyder, at objekter og relationer mellem materialitet og socialitet løbende *vedtages* i praksis (ibid.).

Mol bruger de engelske betegnelser *to enact* og *an enactment*. Der findes ikke danske betegnelser, der helt dækker disse begreber. Enact kan oversættes til de danske betegnelser: *Udføre* eller *vedtage* (Nielsen 1964/1989). Begrebet har nemlig en dobbeltbetydning. Det refererer både til en

lovgivningsmæssig kontekst, hvor man fx vedtager en lov, men begrebet knytter sig samtidig til en teaterkontekst, hvor en rolle eller et stykke spilles eller udføres[10].

I dansk sammenhæng oversætter Olesen & Kroustrup (2007) Mols begreb ’to enact’ til det danske begreb *udføre*. Jeg vælger ikke desto mindre at oversætte til *vedtagelse*. Det sker af to grunde. For det første fordi jeg analyserer fortællinger i interview og ikke observerer på handlinger, der udføres. For det andet fordi analysens problemstilling knytter sig til situationer, der er præget af forandring og mangel på stabilitet. De to danske oversættelser af begrebet har hver deres styrke og kan siges at relatere sig til forskellige problemstillinger.

Mol har et ønske om at bringe mere bevægelse og proces ind i Science, Technology, Society traditionen, hvilket hun gør med sin teoretiske optik. Men det skal understreges, at hun har en anden problemstilling og er optaget af andre praksisser end Woolgar & Latour, som hun kritiserer. Woolgar & Latours forståelse af konstruktioner bygger på en forståelse af: '… at når først vidneudsagn har stabiliseret sig som facts og teorier, får de en selvfølgelig karakter, og det bliver vanskeligt at undersøge, hvordan de blev konstitueret' (Olesen & Kroustrup 2007, s. 65). I denne forståelse antages det, at objekter kan være under konstruktion, men at de så vokser op og bliver stabiliserede. De kommer til at fremstå statiske. Woolgar & Latour er i deres arbejde optaget af de processer, der fører til stabiliseringer og lukninger (Olesen 2007). Når der ikke længere er tvivl, diskussion og uafklarethed om en problemstilling, og når en forklaring er så stabil, at den ikke længere bliver taget op og revideret, så er der sket en lukning.

I den traditionelle STS tradition er der et pluralistisk syn på konstruktioner. Der er en forståelse af, at der har været alternative og konkurrerende konstruktioner af virkeligheden i spil på et tidspunkt, men at de alternative konstruktioner, der kunne udfordre den dominerende, er forsvundet eller er blevet skubbet til side, før de er kommet til deres ret. Mol er i opposition til denne pluralistiske forståelse, fordi det er en '… plurality projected back into the past. There have been might-have-beens, but now they have gone. The losers have gone' (Mol 1999, s. 77). Mol argumenterer, at

[10] Mol har i tidligere tekster (bl.a. 1999) trukket på en forståelse af, at materialitet og praksisser *performes*. I denne sammenhæng ville oversættelsen af det engelske *enactment* til det danske *udførelse* ligge i fin forlængelse. Men i sin tekst fra 2002/2005 afviser Mol fortsat at knytte performancebegrebet til sin teori og forståelse af praksis (se s. 34 ff).

konstruktionsbegrebet nok knytter sig til bevægelse og processer, men også stabiliseringer og lukninger. Mol tilbyder en priviligering af det foranderlige.

Dermed ikke sagt, at Woolgar & Latours (1979/1986) fokus på processer, der fører til stabiliseringer og lukninger ikke kunne være bragt i spil i en analyse af de to cases, der optræder i dette studie. Men så skulle den analyserede problemstilling og afgrænsningerne have set anderledes ud. Diskussioner af risici og sikkerhed i perioden op til de to trusselsperioder kan have været præget af, at forståelser har været under konstruktion, hvorefter de er blevet stabiliseret. Ikke sådan at forstå, at der nødvendigvis har været enighed blandt alle involverede om det risikable eller sikre ved at bo tæt på fyrværkerifabrikken eller Skive Fjord. Dette studie viser, at der har været forskellige konstruktioner af risici blandt aktørerne, men at disse konstruktioner har været stabile hos den enkelte aktør eller aktørgruppe over en længere periode. Jeg har dog fravalgt at analysere disse processer i denne teoretiske optik (problemstillingerne omkring risikoforståelsen før ulykken rejses dog i analysedel III igen, men i en anden teoretisk optik).

Jeg er heller ikke særskilt optaget af, hvilke eventuelle vedtagelser, stabiliseringer og lukninger, der kan identificeres blandt aktørerne efter ulykkerne i deres forståelser af ulykkerne. I forbindelse med mit feltarbejde i Kolding, der strækker sig over 7-8 måneder, synes det som om, at der opstår en lukning i forståelserne af fyrværkeribranden blandt repræsentanterne fra myndighederne. Der syntes dog stadig at være bevægelse i vedtagelserne eller konstruktionerne i gruppen af borgere og i medierne i denne periode. Det er ikke kun spørgsmål om årsagerne til og forløbet af branden, der optager borgerne, det er også spørgsmål om rystelser og forskydninger i undergrunden, der kan udrette skader på husene på længere sigt og usikkerheden omkring forurening af området som følge af den eksplosionsagtige afbrænding af de store mængder fyrværkeri.

Det er helt sikkert muligt, at de processuelle og foranderlige vedtagelser, der er på spil efter en ulykke, med tiden bliver til konstruktioner, der fremstår stabilt og er lukkede. Men jeg vil samtidig antage, at det er sandsynligt, at der ikke nødvendigvis er overensstemmelser mellem konstruktionerne blandt de forskellige aktørgrupper med deres forskellige praksisser. Det er sandsynligvis sådan, at de lukninger, der foretages i politisk/myndigheders praksis, ikke er i overensstemmelse med de lukninger, der foretages blandt fx borgerne. En sådan analyse er dog også

fravalgt i denne teoretiske optik (Problemstillingen rejses dog i en anden teoretisk tilgang i analysedel III).

- magt

De farefulde situationer der bliver analyseret i dette studie, når aldrig at blive domineret af en forståelse frem for andre. Kampen om definitionsmagten falder ikke ud til hverken den ene eller den anden aktørgruppes fordel, før fabrikken springer i luften, og højvandsvarslet afblæses. I forståelsen af at materialitet vedtages er der også fokus på, hvordan nogle aktørgrupper sætter sig på de mest udbredte definitioner af et fænomen og skubber andre vedtagelser til side. Law (1999, 2004) er fx optaget af, hvordan nogle praksisser spiller en ledende rolle og andre søges ekskluderet. Han argumenterer for, at vedtagelser kan have magtfulde konsekvenser, fordi de bidrager til at skabe realiteter, der hhv anerkendes og ekskluderes.

I Laws optik foregår praksisser ikke bare ved siden af hinanden. Der er nemlig en række måder, hvorpå man kan regulere forskelle. Law (2004) argumenterer for, at der fx er et hierarki i forklaringer på materialitet, men har samtidig blik for dynamikken i hierarkiernes løbende vedtagelser og genvedtagelser og understreger, at hierarkierne ikke nødvendigvis er konsistente[11].

Processerne omkring vedtagelser fører ikke kun til eksklusioner på grund af hierarkier. Indimellem skal der tages nogle beslutninger, der knytter sig til et materielt fænomen, til trods for at der er uklare signaler eller modsatrettede tegn, der gør det vanskeligt at vedtage fænomenet. I sådan et tilfælde tages nogle vedtagelser mere alvorligt end andre. Der foretages også ofte *rationaliseringer* (Law 2004) for at skære igennem en kompleksitet. I rationaliseringsprocessen vedtages der så nogle forklaringer på, hvorfor der er opstået diskrepans, hvorfor der er modsætninger i resultaterne og hvordan man skal forstå de modsætninger. Det fører ligeledes til eksklusioner.

[11] Mol refererer også til eksistensen af hierarkier, men analyserer ikke hierarkierne specifikt (2002/2005, s. 63 og 2002).

Afgrænsning

Der er også træk ved en række centrale studier indenfor området, der ikke kan genfindes i dette studie. Interessen for videnskabsfolks arbejde står stærkt indenfor denne tilgang, ikke mindst naturvidenskabsfolks arbejde. I denne forbindelse er der fx meget fokus på, hvordan viden knytter sig stærkt til brugen af apparater, målere, procedurer for undersøgelser o.lign. Fx skriver Latour om den del af STS traditionen, der betegnes som Actor-Network Theory, at den er præget af stor interesse for aktørernes interaktioner gennem forskellige former for brug af: '…devices, inscriptions, forms and formulae, into a very local, very practical, very tiny locus' (1999 s. 17). Det er der mindre fokus på i dette studies analyse. Mol (2002) privilegerer ligeledes analyser af procedurer for håndtering af materialitet og herunder apparater, der bringes i spil i praksis som led i opretholdelse af praksis og forståelser. STS traditionen er i den forstand, i langt højere grad end tilfældet er i dette studie, optaget af rutiniserede praksisser.

I andre problemstillinger, der knytter sig til spørgsmål om risici, vil der være et fokus på stabiliseringer og lukninger (Latour & Woolgar 1979/1986). Det ville fx være interessant at fokusere på konstruktioner af sikkerhed og risiko med udgangspunkt i eksperternes praksis. I forbindelse med fyrværkeriulykken i Kolding kunne jeg fx have analyseret, hvordan man har forholdt sig til klassificeringen af farligt fyrværkeri og udviklet indsatsmæssige retningslinier i forbindelse med brand i fyrværkericontainere i Beredskabsstyrelsen. Eller hvad der ligger til grund for Kolding kommunes tilladelser, til at virksomheden N. P. Johnsens Fyrværkerifabrik kunne udvide lagerkapaciteten. Eller hvordan Vejle Amt har håndteret miljøgodkendelserne for virksomheden. Eller hvordan politikredsen har arbejdet med sikkerhedsprocedurer i forbindelse med risikoen for indbrud og ildspåsættelse. Og i forbindelse med højvandsvarslet i Skive kunne jeg have set på Skive Kommunes håndtering af risikoen for vandstigning i Skive Fjord og deres prioritering af vedligeholdelse af digerne. Eller jeg kunne have valgt at arbejde nærgående med praksis for højvandsvarsler på Danmarks Metereologiske Institut. Eller set på hvordan man for mange år siden valgte at inddæmme engområder omkring Skive Fjord, hvilket i følge interviewpersonerne giver højvande mindre areal at spredes på. Jeg ser disse processer som en del af den praksis, jeg analyserer, men har fravalgt at analysere dem nærmere i dette studie.

Et studie af lokale videnskonstruerende processer omkring risici og sikkerhed kunne igen være angrebet ud fra en tredje vinkler. Jeg kunne have undersøgt vedtagelser eller konstruktioner af en *potentiel* risiko på en udvalgt lokalitet. Uden egentlig interesse for om der indtræffer en faktisk trussel eller fare. Det kunne være forståelserne af det risikable ved en Seveso-virksomhed, transport af farlige kemikalier, påsejling af en større bro, giftdepoter i undergrunden, kraftige og hyppige vandstigning som følge af klimaforandringer, epidemiske sygdomme eller terroraktioner. Bare for at nævne nogle eksempler.

Disse tilgange ville også have været bud på lokale og situerede studier af videnskonstruerende processer, der knytter sig til spørgsmål om sikkerhed og risiko.

Opsamling

Analysen af aktørernes forståelser af farefulde hændelser bygger på antagelsen om, at aktørers praksis har betydning for, hvordan de vedtager og håndterer situationen. Law og Mol tilbyder en analysetilgang der fokuserer på dynamikken i det sociale rum og på de processer, der ikke opnår nogen fast og rutiniseret form, men som ændres og forhandles. Jeg vil argumentere for, at det er et fokus, der øger forståelsen af kompleksiteten i en varslingssituation og derved kaster lys på de udfordringer myndighederne står overfor.

Forståelsen af at materialiteten vedtages i relationen mellem det materielle og det sociale er en distancering til forståelsen af en singulær virkelighed. Med udgangspunkt i interviewmaterialet vise analysen, at det giver mening at decentrere objektet i en analyse af folks håndtering af en trussel. Det er en forståelse, der bl.a. har politiske implikationer, fordi den fratager alle aktørerne i det sociale rum retten til at definere en trussel eller en farefuld hændelse overfor andre. Det bliver til enhver tid den enkelte aktørs praksis, der udgør definitionsgrundlaget. Det betyder bl.a. at myndighederne fratages retten til at definere materialiteten, i hvert fald i et teoretisk perspektiv.

I analysen betones fokus på aktørernes vedtagelse af situationen med udgangspunkt i praksis (Mol 2002/2005). Jeg har ikke observeret aktørernes håndtering og udførsel af praksis i forbindelse med de to hændelser, men jeg analyserer i stedet på deres fortællinger om deres håndtering. Jeg adskiller

mig på den led fra Mol og Law gennem mit fokus på aktørernes fortællinger om håndteringen af trusler, ligesom jeg i mindre grad privilegerer en analyse af materialitet. Mol og Law har en distance til aktørerne, som jeg forsøger at gøre op med. Jeg mener, at farefulde situationer og medicinske praksisser berører folk, og det tilstræber jeg at afspejle i analysen i højere grad end Mol og Law gør det.

Jeg vil endelig påpege, at tilgangen hos Mol og Law har den styrke, at den privilegerer dynamikken og det foranderlige. Men det kan diskuteres om teorien er nuanceret nok til at fange kompleksiteten i mødet mellem det dynamiske og det mere stabile. For som analysen viser, så er der nogle vedtagelser af materialitet, der er langt mere stabile end andre. I forhold til problemstillingen i denne første analysedel, så efterlyses der et blik for mødet mellem vedtagelser, der har forskellige grader af stabilitet.

Analyse

Principper for analyse

Dette afsnit er en analyse af udvalgte interviewpersoners oplevelse af situationen i de to cases i den periode, hvor deres praksis har været præget af en potentiel trussel. I Kolding drejer det sig om perioden fra branden begyndte i en container med fyrværkeri om eftermiddagen d. 3. november 2004 til efter eksplosionerne i de store lagerhaller samme dag om aftenen. I Skive strækker perioden sig over flere dage. Der bliver varslet storm og vandstandsstigninger nogle dage inden d. 8. januar 2005, hvor vandet stiger i Skive Fjord og faren for oversvømmelse var størst.

Blandt myndigheder betegnes disse perioder som *indsatsfaser* (Beredskabsstyrelsen 1999a). Begrebet knytter sig til myndighedernes opgaver og praksis. Borgerne i Seest og Skive har et andet perspektiv på perioderne. Det er muligt, at nogle har oplevet, at de er blevet varslet af myndighederne og været målgruppe for mediernes dækning, men som jeg viser i analysen, så er perioderne primært præget af, at borgerne forsøger at skabe mening med situationen og håndtere den.

De lokale og regionale mediers praksis er igen defineret af andre opgaverne. Medieaktørernes praksis orienterer sig mod myndighedernes praksis for at kunne viderebringe myndighedernes budskaber til borgerne, og samtidig dækkes hændelserne journalistisk og på mediernes egne præmisser med de vinklinger, som journalister og redaktører vurderer, er relevante for lyttere, læsere og seere. Altså med udgangspunkt i en ordinær praksis for dækning af spektakulære begivenheder.

Det er alene denne analyse, der knytter sig specifikt til en afgrænset tidsperiode i processerne omkring de to hændelser. Fokus på disse udvalgte perioder, der er præget af fysiske trusler, er inddraget af primært to grunde:

Det er for det første en relevant metodologisk pointe at foretage en særskilt analyse af brandudviklingen i Kolding d. 3. november. Truslen mod mennesker og ting udgør kun nogle ganske få timer af den samlede tid, som borgerne omkring fyrværkerifabrikken sammenlagt har brugt på ulykken og dens konsekvenser. Men de timer er ikke desto mindre en central del af oplevelsen og erfaringen blandt de borgere, jeg har interviewet. Borgernes fortællinger om de få timer, hvor ilden udviklede sig, er derfor relevant at studere nærgående ud fra et etnografisk princip (Law 1999, Mol 2002/2005). For det andet, så efterspørger studiets rekvirent, Beredskabsstyrelsen, analyser af forløb, der er præget af farer. Derfor er det mindre studie af et højvandsvarsel inddraget. Casen i Skive er valgt netop fordi situationen blev ved en trussel og aldrig udviklede sig til en ulykke. Risikoen for oversvømmelse blev ved en risiko, fordi vandet ikke steg så voldsomt som først forudset. Af den grund er perioden, hvor der er fokus på denne fare, et centralt omdrejningspunkt i interviewene fra Skive. Men det skal også vises, at interviewpersonernes fortællinger ikke kun knytter sig til tiden fra der varsles om stormflod til varslingen afblæses. Der er en række forhold uden for en truende situation, der har betydning for håndteringen af situationen.

Det er indledningsvis fortællinger om borgernes vedtagelser af risici i forbindelse fyrværkeribranden i Kolding, der skal analyseres. Herefter analyseres borgernes oplevelse af stormflodsvarslingen i Skive og forskelle og sammenfald i borgernes vedtagelser de to hændelser imellem diskuteres. Analysen af fortællinger blandt myndighedsaktører og medieaktører følger samme struktur.

Som det også bliver understreget i den teoretiske indledning til denne analysedel, så baserer analyserne sig på interviewpersonernes *fortællinger* om deres vedtagelser i, og håndtering af, situationerne. Resultaterne af analysedel I ville se anderledes ud, hvis jeg havde observeret deres håndteringer og udførsler af praksis i forbindelse med de truende situationer (se fx Mol 2002/2005).

Analysen af de forskellige aktørgruppers vedtagelser følger i en vis udstrækning samme struktur. I analysen af Seest-borgernes fortællinger er der først fokus på, hvilke umiddelbare forhold omkring hændelserne, der bidrager til aktørernes vedtagelser. Analysekategorien betegnes som *Tegn og umiddelbare forhold*, der knytter sig til hændelsen. Derefter inddrages aktørernes erfaring med, kendskab til og viden om den fare, der står overfor. *Lokal situering og historicitet* er betegnelsen for denne analysekategori. Endelig skal det analyseres, hvordan aktørerne fortæller om deres

håndtering i situationerne, hvor de står overfor opgaven af tage stilling til en potentiel fare. Kategorierne knytter sig til Mols (2002) teori om forholdet mellem det materielle og det sociale, men er udvalgt som omdrejningspunkt på baggrund af det empiriske materiale. Strukturen i analysen afspejler med andre ord den abduktive analyseproces.

Den abduktive tilgang betyder samtidig, at analysekategorierne, der knytter sig til Seest-borgernes forståelser af hændelsen i Kolding ikke er mulige at applikere fuldstændig i forhold til analysen af fortællingerne blandt borgerne i Skive, beredskabsaktørerne i Kolding osv. Begrundelserne for forandringer og udvikling i analysekategorierne skal præsenteres i takt med, at de forskellige aktørgruppers fortællinger analyseres.

Formålet med analysen er at vise, at borgernes praksis i en trusselssituation er præget af mange andre aktiviteter end lige at modtage beredskabets varslinger og efterleve dem. En af de pointer, der kan læses ud af både dette studie og forskningslitteraturen i øvrigt er, at beredskabet først og fremmest skal forstå, at deres indflydelse på folks håndtering af en farefuld situation i nogle tilfælde er begrænset (Perry & Lindell 2003, Helsloot & Ruitenberg 2004). Borgernes og beredskabsaktørernes håndteringer er funderet i vidt forskellige praksisser, og det er en væsentlig grund til at det kan være vanskeligt at sætte sig i andres sted, særligt i en situation, der er præget af usikkerhed og fare. Beredskabsaktørerne forstår ikke altid borgernes praksis og håndtering af en potentielt farlig situation, og borgerne forstår heller ikke altid beredskabsaktørerne. Selvom det umiddelbart synes at være den samme trussel, der binder dem sammen, så er deres praksisser og strategier for håndtering yderst forskellige.

- fravalg af analyseperspektiver

Fortællingerne bliver ikke forstået i hverken tidsmæssig, geografisk, afstandsmæssige eller meteorologisk forstand. Den tids- og stedmæssige tilgang, som i mange sammenhænge præger beredskabets forståelse af hændelser (Kolding Politi 2005a, Beredskabsstyrelsen 2004c), og som er udbredt i de anvendelsesorienterede studier af store ulykker (fx Dynes 1998, Tierney m.fl. 2001), bliver derimod udfordret. Herunder skal der argumenteres for fraværet af denne tilgang til analysen.

- tid

Det er borgernes oplevelser af og erfaringer med de to hændelser, der er udgangspunktet i dette studie. Borgernes fortællinger knytter sig kun yderst sporadisk til datoer og eksakte tidspunkter på dagen. I interviewene ses det, at interviewpersonerne bremses i deres fortællinger i de tilfælde, hvor jeg efterspørger tidsmæssige præciseringer. Forståelserne af trusselsforløbene knytter sig ikke i særlig stor udstrækning til tidspunkter.

Det er anderledes med repræsentanter fra beredskabet. Nok kan de blive usikre på tidspunkter og have svært ved at tidsfæste specifikke oplevelser, men de er organiseret i kulturer, der fokuserer på tidsregistrering. Mange gange har jeg i interview med repræsentanter fra politiet hørt vendinger, i retning af: 'Du må ikke lige holde mig op på tidspunktet, men hvis du er interesseret, kan vi se i *minutrapporten*, hvornår det ene eller det andet skete'. Da jeg interviewer indsatslederen fra Kolding Politi, medbringer han minutrapporten fra d. 3. november 2004. Han siger flere gange undervejs, at det både er godt og skidt at bladre i den, mens vi snakker. Han synes, at registreringen får ham til at huske ting, han egentlig havde glemt. Men han bliver i tvivl om, hvorvidt det er den rigtige måde at fortælle om hændelsen på. Jeg lader det være op til ham at vurdere, hvordan han vil fortælle. Han kigger indimellem i minutrapporten og lader den i en vis udstrækning lede historien. Det er min oplevelse, at den giver fortællingen en kronologisk form, der havde været anderledes uden rapportens tilstedeværelse.

Beredskabsaktørerne er vant til at referere til stringente tidsangivelser. Man kan slå op i minutrapporten og blive forsikret om en beslutning, der er blevet taget og om handlinger, der er blevet udført. Eller man kan blive nødt til at revidere sin opfattelse af, hvad der skete, hvis ens erfaring og hukommelse ikke er i overensstemmelse med det der er registreret. Betydningen af tidsangivelse dominerer også i nogle dokumenter om og evalueringer af indsatsen i Kolding (Kolding Politi 2005a og Beredskabsstyrelsen 2004c).

Borgerne fortæller i forhold til mange andre logikker end dem, der knytter sig til tids- og stedangivelser. Her er interviewene ikke stringent kronologiske og refererer sjældent til tidsbestemte begivenheder. Borgerne i Seest omtaler ikke eksplosionerne i forhold til tidspunkter, som politiet. De betegner eksplosionerne som ’de små’ eller ’de store’ eller ’den første’ eller ’den anden’ eller 'the big bang'. På samme måde angiver borgerne i Skive ikke præcis, hvornår de første

gang blev opmærksomme på varslingerne, men nogle er sikre på, at det er ’flere dage’ før lørdag. Analysen i dette kapitel bryder altså på dette punkt både med en del af den eksisterende forskningskultur og med myndighedernes kultur omkring tidsregistrering. Det er i stedet borgernes mindre tidspræcise tilgang til at fortælle om hændelser, der definerer formen (Boin 2005).

- sted

På min vej rundt hos interviewpersonerne i Skive og Kolding medbringer jeg kort over områderne. Intentionen er, at kortene skal fungere projektivt (Askegaard 1993). Det vil sige, at de skal hjælpe fortællingerne i gang eller videre, ligesom de kan fungere som en hjælp til at huske forløbene.

I interview med betjente, der er i kontakt med borgere i forbindelse med indsatserne, fungerer kortene efter hensigten. De bruger dem til at genkalde sig situationer på de forskellige veje og i kontakterne ved de forskellige huse. I interviewene med borgerne har kortene en anden betydning. En del af de mennesker jeg interviewer i Kolding er genhuset andre steder i byen eller uden for Kolding, og her hjælper kortet over Seest mig til at finde ud af, hvor de bor og give mig et indtryk af forholdene omkring deres hjem. De bruger også kortet til fx at forklare, hvor deres venner og bekendte opholder sig under branden, eller bruger kortet når de skal forklare om deres færd rundt i området. I Skive bruger borgerne og myndigheder i høj grad kortet over byen og fjorden, når de præsenterer mig for deres vedtagelser af, hvordan vandstandsstigninger i fjorden, på havnen, i åen og bækken kan udvikle sig til oversvømmelser og om digerne. Derudover viser kortene i langt de fleste tilfælde at have en god funktion i forhold til at sætte interviewene i gang.

Oplevelserne af de to hændelser kan godt analyseres langt mere stednært og geografisk præcist, end det bliver i analysen her. Hvis man gør det, kan et af formålene være, at man ønsker at forstå interviewpersonernes risikovurdering i forhold til, hvor tæt de er på branden i Kolding eller Skive Fjord, eller hvad deres placering i landskabet, terrænet eller vindforholdene betyder for deres opfattelse af fare.

I forbindelse med branden i Kolding, kan det være rimeligt at hævde at folk, der opholder sig tæt på fabrikken må opleve faresignalerne mere voldsomt end dem, der er på arbejde i den anden ende af Kolding by. Der er samtidig et kuperet terræn i området omkring fabrikken, og derfor er der ikke

ensartet udsyn til fabrikken, ilden, røgen og de mange raketter, der bliver skudt af sted. Vinden betyder at lyden, lugtene, røgen og nedfaldet fra branden føres i en bestemt retning, mens det andre steder kan være svært at få øje på, at der er noget galt.

Det er dog vanskeligt at finde belæg for sammenhænge mellem fysisk placering og vedtagelser af farer i interviewmaterialet. Folk, der opholder sig i de områder, hvor tegnene på fare er tydelige ud fra en fysisk og materiel vurdering, fortæller ikke nødvendigvis, at de oplever situationen som mere truende end folk der er længere væk og mindre eksponeret for situationens udvikling. Der er ikke nogen årsagssammenhæng at spore i det materiale, der ligger til grund for dette studie. Materialet peger i stedet på betydningen af at tage udgangspunkt i interviewpersonernes praksis for at forstå vedtagelserne af truslerne.

Det betyder, at jeg analyserer materialet ved at stille spørgsmål til den praksis, som situationen forstås i, frem for at stille spørgsmål til den tids- og stedmæssige kontekst.

Borgernes vedtagelser af trusler - Kolding

Tegn og umiddelbare forhold

Den indledende relation mellem materialitet og socialitet i en risikabel situation, skal præsenteres i dette første afsnit. Det skal her vises, hvad der sker, når uventede tegn og forhold pludselig gør sig gældende i praksisser, der ellers er præget af rutinisering og stabilitet. Udbrud af brand på fyrværkerifabrikken i Seest betyder, at der er nye og anderledes indtryk at forholde sig til. Truslen skal vedtages, og det skal vises, at det sker med udgangspunkt i aktørernes ordinære praksisser. Truslen vedtages indledningsvis på baggrund af en kompleksitet af lyd, syn og lugt. Men også som resultat af kommunikation med andre, hvor vedtagelserne af faren forhandles.

- lyd, syn og lugt

Fyrværkeribranden i Kolding er en ulykke, der skaber opmærksomhed. Nogle beskriver en til tider infernalsk støj. Fyrværkeriet, røgen og flammerne er også til at få øje på. Det er en trussel, hvor materialiteten giver sig til kende.

I Kolding fortæller borgerne, hvordan uventede forhold og tegn bidrager til vedtagelser af situationen og vurderingen af, om det er en risikable, truende og alvorlig situation, man står overfor. Det skal vedtages om tingene er, som de plejer, eller situationen er anderledes, om der er kontrol med branden og alting vender tilbage til normalt lige om lidt, eller der er tegn på, at noget er helt galt. Vedtagelserne er foranderlige for den enkelte aktør over de timer, branden står på, og vedtagelserne varierer fra person til person. Der finder ikke stabiliseringer eller lukninger sted.

Lyden spiller en rolle i Seest. Folk bliver opmærksomme, fordi de hører lyde, de ikke kender. Nogle slår det hen i et stykke tid, men alle bliver på et tidspunkt nødt til at tillægge lyden mulige grunde. For nogle er det oplagt at knytte lyden til fyrværkerifabrikken. De husker lyden af prøveafskydninger og laver koblingen med det samme. For andre er det ikke ligeså nærliggende at drage den parallel. En borger tænker fx, om det er vaskemaskinen, som han lige har sat i gang, der

er i stykker. For han ved ikke, hvor han ellers skal placere lyden. Borgerne reagerer på den anderledes lyd. De gør hvad de kan for at skabe mening.

En sidder på sit arbejde, i en anden del af Kolding, og lytter sig frem til, at der er noget, der ikke lyder som det plejer:

> 'Så lige pludselig så kunne jeg høre, at det sådan sagde nogle mærkelige lyde udenfor, og jeg tænkte: Tordner det – altså, og det var jo ikke sådan rigtig til at tordne, så jeg synes, at det lød godt nok mærkeligt. Så tænkte jeg: Det var da underligt. Så gik der et stykke tid. Så synes jeg, at det lød sådan knitrende – sådan ligesom når de … altså, de … de skyder jo af indimellem … har gjort oppe på fyrværkerifabrikken øh … men det har jo været om aftenen, så jeg tænkte: Det virker da altså lidt underligt'.

Men der er flere aspekter end blot en usædvanlig lyd, der bidrager til vedtagelserne af, at tingene ikke er som de plejer. *Synet* spiller også en central rolle. En interviewperson, der bor tæt på fabrikken, hører lyden af fyrværkeri og ser røgen, hvilket får ham til at gå over på fabriksområdet for at se, hvad der sker. Han ser, hvordan det kommunale redningsberedskab begynder slukningsarbejdet og synes, at containerbranden *ser* farlig ud:

> '… jeg ser, at der står nogle containere…. og så hvæser og sprutter det ud og sådan med de containere, og jeg tænkte: Nej, nu er det bare om at komme væk…og brandmændene, de smed også, hvad de havde i hænderne og løb i læ bagved brandvognen'.

Interviewpersonen bor tæt på stedet og har i mange år bekymret sig over opbevaringen af de store mængder fyrværkeri. Han synes, branden ser farlig ud der først på eftermiddagen, men han forbinder ikke på dette tidspunkt sin vurdering af brandens farlighed med risikoen for hans egen bolig.

Det er nødvendigt at være opmærksom på borgernes praksis for at forstå, hvordan de læser og skaber betydning med de umiddelbare uventede tegn og forhold ved branden. To eksempel kan bidrage til at understrege, at borgernes praksis har betydning for vedtagelserne af en risiko.

Branden *ser* forskellig ud, alt efter hvem man spørger. En kvinde fortæller om sin oplevelse efter hun er blevet forenet med sine børn. De er på sikker afstand af branden og har besluttet sig for at køre ud af byen. Inden de kører står hun og betragter branden:

> '…vi kunne godt se at der var ild i den og gang i den derovre, men vi… på det tidspunkt… vi bildte i hvert fald os selv ind, at vi kunne godt se, at der var ild i nogle

> huse også, sådan, men vi var lidt i tvivl om det var fabrikker, eller hvad det nu var deroppe… og så… egentlig stille og roligt, fordi vi synes, at det så ud som om, at vinden drev væk fra vores område'.

Huset synes ikke at være i farezonen i forhold til vindretningen og hun er sammen med familien, så hendes praksis synes ikke truet.

En anden kvinde står overfor opgaven at hente sit store barn ud fra området. Barnet er alene hjemme og har ringet flere gange, bange og grædende. Hun kører fra arbejde og ind mod hjemmet for at få barnet væk og i sikkerhed. Men det tager tid at komme ind i området, og det er farefuldt at komme ud igen, fordi det på det tidspunkt er meget nedfald fra branden. Hun fortæller bl.a. om de syn, der mødte hende på vej ind i området:

> '… det brænder i sådan nogle bunker, og det brænder oppe på… i hækkene, og det kommer ned, og jeg tænker… jeg tænker virkelig: Hold da kæft, det her, det… er jo… er jo krig eller sådan'.

Hun oplever, at der stadig er en stor opgave foran hende: At komme ud af området med barnet og i sikkerhed. Det præger hendes vedtagelse af truslen.

De to historier viser forskellige vedtagelser af farer. Men de peger også på, at de to interviewpersoner til dels deler den praksis, der er udgangspunkt for vedtagelserne af materialiteten. For dem er kontakten og relationen til ens børn central for, hvordan man oplever en trussel. Det er af betydning at have sine børn hos sig og være i sikkerhed. I denne forståelse handler det ikke blot om at forstå aktørernes *perspektiv* på branden, det handler om at forstå aktørernes *praksis*, for at forstå hvordan de håndterer situationen, for den har stor betydning (se Mol 2002/2005).

Politiet beder tidligt i forløbet beboere i nærheden af fabrikken om at gå indenfor. De henviser til, at der er fare for giftig røg fra branden, og derfor er det ikke forsvarligt at være ude. Det argument er der en beboer, der har svært ved at forstå. Han kan ikke *lugte* noget, så han deler ikke betjentens risikoopfattelse. Han mener ikke, at det giver mening, at røg er giftigt, hvis ikke det afgiver nogen ubehagelig lugt.

Truslen i Kolding giver sig til kende. Den kan ses og høres. Det er langt fra alle trusler der materialiserer sig på samme måde. Det er et forhold man skal være opmærksom på, når man skal

forstå borgernes håndtering af situationen som branden udvikler sig og specielt når man skal drage paralleller og diskutere perioden i forhold til andre trusler.

- beredskabet

Branden medfører et stort opbud af køretøjer med udrykning: Politi, det kommunale beredskab, Falck og ambulancer. Lyden af udrykningskøretøjer skaber ikke overraskende opmærksomhed. Børnene synes det er spændende, at der både kommer politi og brandvæsen. Det er de ikke vant til i Seest. Men opbuddet af køretøjer genererer også andre betydninger, der er forskellige og modsatrettede: Tryghed, forvirring og bekymring.

Når politi og brandvæsen er på stedet, så er det ensbetydende med, at situationen er under kontrol siger en. En anden afviser, at de mange køretøjer gør ham bekymret, men synes alligevel, at omfanget er tankevækkende:

> '…det har ikke noget med panik at gøre, men hvor der var af køretøjer…'.

Flere peger på, at den faktor, der skaber bekymring, er det store opbud af ambulancer. Brandbiler konnoterer, at en brand bliver slukket lige straks. Men ambulancer skaber ikke tryghed på samme måde:

> '… det var noget af det værste af det, der kom simpelthen så mange ambulancer, og så var jeg godt klar over, at det var vist mere alvorligt end man lige umiddelbart…'.

Men uligheden i fortolkningerne af køretøjer fra politi og redningsberedskab på den ene side og ambulancer på den anden side, går kun til et vist punkt. På et tidspunkt går selv mange brandbiler hen og bliver bekymrende.

Citaterne viser ikke desto mindre, at borgerne har stor tillid til redningsberedskabet. Mange er ikke i tvivl om, at redningsberedskabet kan slukke branden og afværge yderligere problemer. Brandbiler er et godt tegn. Problemstillingen viser sig senere i både denne analyse og de to næste analysedele. Tillid kan være en barriere i en varslingssituation.

- kommunikation

Interviewpersonerne fortæller ovenfor om vedtagelser på baggrund af forskellige tegn og forhold. Men det bliver ikke blot ved en registrering af uventede indtryk. Der sker en fortsat dynamisk vedtagelse i processen mod en håndtering. Den individuelle vedtagelse får snart følgeskab. For om man selv bliver opmærksom på, at det brænder på fabrikken, eller man erfarer det gennem andre, så gælder det, at de fleste interviewpersoner hurtig kommer i kontakt med andre. Dem, der ikke er i området, erfarer ikke selv situationen til at begynde med, men bliver i mange tilfælde opsøgt af andre.

I de kommunikationsprocesser og interaktioner, der nu opstår, byder alle ind med deres bud på en vedtagelse af truslen. I kontakt og kommunikation med andre er der nogle, der bliver beroliget, andre bliver bekræftet i deres bekymring, og endelig er der nogle, der får deres vedtagelse udfordret. Processen er dynamisk og foranderlig (Mol 2002/2005) og rationaliseringerne (Law 2004) er kun midlertidige. Situationen vedtages som enten farlig, forbigående eller sikker. Kommunikationsprocesserne, der ikke når at blive præget af stabiliseringer eller lukninger, bidrager til forskellige former for håndtering og forandring i praksisser.

- medialiseret kommunikation

Fra myndighedernes side er der en idealiseret forestilling om, at meddelelser, der sendes ud gennem medier, med myndighederne som afsender, bør danne grundlag for folks håndteringer i trusselssituationer, ligesom der er stor vægt på sirenevarslingssystemets betydning i forbindelse med varslinger (Kolding Politi 2005a, Beredskabsstyrelsen 2003). Som det vises herunder, så skal betydningen af medialiserede budskaber, og mediernes dækning forstås mere nuanceret. Mange mennesker er opmærksomme på, hvilke budskaber der formidles gennem medierne. I Kolding er særligt radioen i fokus. Men det skal vises, at de medialiserede budskaber i mange tilfælde kun er et bidrag til vedtagelser af situationen. De skal først og fremmest være i overensstemmelse med borgernes viden og praksis i øvrigt.

Hvis man skal orientere sig gennem medierne, så er det for det første nødvendigt, at man enten har en radio, tv, computer eller andre elektroniske medier til rådighed (PDA, mobiltelefon med nyhedstjeneste, Smartphone mm). Men det kræver yderligere, at man oplever at være i sikkerhed i

en grad, så der er tid og ro til at orientere sig. Det er ikke alle, der oplever den ro, før de har forladt området og mener at have bragt sig selv og eventuelle familiemedlemmer i sikkerhed. Dernæst skal man finde frem til de medier, der rent faktisk dækker hændelsen. En interviewperson leder først efter oplysninger på www.koldingbynet.dk, men da der ikke er nogle oplysninger at hente, så går hun videre til de regionale mediers hjemmesider. Her bliver branden dækket.

Borgere der fortæller, at de hører radio, mens branden udvikler sig i Kolding, refererer til DRs regionale station Kanal 94 og Koldings lokalradio Scala. I en familie, der bor lige uden for evakueringszonen, tænder de tidligt for radioen. Manden orienterer sig gennem hele eftermiddagen og fortæller, at han er opmærksom på, hvad de siger. Da kvinden vil køre op for at handle i supermarkedet i Seest hen på eftermiddagen, så fraråder han det:

> '… så råber jeg lige ud af døren: Prøv lige at lade være med at gå derop, fordi… nærområdet til fabrikken eller til den container er evakueret'.

Han har stor tillid til radioen i denne situation og til myndighedernes meddelelser. Til daglig lytter familien kun sporadiske til Kanal 94, som de primært betragter som et medie, de orienterer sig mod i ekstraordinære situationer. Fx i tilfælde af snestorm.

I en anden husstand lytter de på samme vis gennem hele eftermiddagen. De er orienterede omkring situationen og lytter til budskaberne om evakueringen. De hører også, at beboerne på deres egen vej skal evakueres. Men de forlader ikke huset. De bliver hjemme, selvom de ikke er i tvivl om, at politiet henstiller til, at man forlader sit hjem:

> '…du (sagde) et eller andet med, at du turde godt blive der (…) ellers ville vi være kørt (…) og så blev vi enige om 'nå, så bliver vi' (…) vi skulle jo ned og spille badminton der klokken syv'.

Parret er faste lyttere og udtrykker stor tillid til Kanal 94. Men det betyder ikke, at de efterlever evakueringsmeddelelsen.

En interviewperson fortæller, at hun først begynder at lytte til radioens dækning af begivenhederne, efter at hun har forladt det evakuerede område og oplever at være i sikkerhed. Hun husker, at det bliver sagt i radioen, at der nok kan komme nogle eksplosioner, men hun får ikke indtryk af, at eksplosionerne på nogen måde kan blive så voldsomme, som tilfældet er. En anden fortæller, at på baggrund af radioens dækning, er det hendes indtryk, at branden er under kontrol. Hun lægger godt

mærke til, at de samtidig udvider evakueringsområdet, men hovedindtrykket er, at situationen er under kontrol og ilden er ved at blive slukket. Det er altså blot et spørgsmål om tid før de kan vende tilbage.

Branden på fyrværkeribranden dækkes i alle Radioaviser på DR fra kl. 15, d. 3. november (Cd-rom 2). Kanal 94s eftermiddagsprogram begynder alle hverdage efter Radioavisen kl. 15. Eftermiddagsprogrammet d. 3. november 2004 består alene af dækningen af situationen i Seest kombineret med musik (Cd-rom 3).

Fra omkring kl. 15 dækker den lokale Radio Scala også branden (Cd-rom 1 – det er kun interview med politiets presseofficer, der er gemt). Mediedækningen er altså tæt. Meddelelser fra politi og myndigheder bliver videregivet så hurtigt, som redaktionerne modtager dem. Budskaber om udviklingen i evakueringen gentages hyppigt og opdateres løbende, ligesom der gøres rede for, hvilke skoler folk skal søge hen på. Her er der tale om præcise og klare budskaber, som anviser måder at håndtere evakueringen på. Teksterne afspejler ikke uklarhed.

Efter kl. 15.30 er der en række telefoninterview med politiets presseofficer, der understreger, at der er tale om en ’katastrofesituation’, at ’ilden ikke er under kontrol’, ’katastrofealarm på sygehuset i Kolding, Århus Sygehus og Odense Universitetshospitalerne’ og at der er ’fare for, at der kommer nye eksplosioner’. Budskaberne bliver gentaget af journalister og studieværter eftermiddagen igennem (Cd-rom 1-40, Cd-rom 3-93/246/287/312/592).

Men der er også forhold ved branden, der ikke bliver sagt noget om eller som omtales i uklare vendinger. Politi udtaler sig ikke om, hvor voldsomme eksplosioner, der forudses, kun at der kan komme flere. Der er uklarhed omkring, hvilken trussel branden udgør. I Radioavisen kl. 16 fortæller en reporter, at ’tidligere på dagen var de meget, meget, meget voldsommere, men det er som om, at det begynder at ebbe ud’ (Cd-rom 2, lin 41).

I Radioavisen kl. 17 fortæller en rapporter, at brandbilerne er trukket ud af området, fordi det er farligt at være i området. Han siger ligeledes, at ’man kunne jo måske, og det er så kun en formodning, have en formodning om, at man nu simpelthen lader… det brænde ned’ (Cd-rom 2-91, se også Cd-rom 3-441). Senere fortæller en reporter, at han har hørt, at der stadig er nogle, der forsøger at begrænse branden (Cd-rom 3-564). Det efterfølges af en reportage, hvor der bliver sagt ’Måske er man bange for en endnu større eksplosion (…) det jeg har hørt, det er, at der også er et lager, hvor man stadig frygter, at der er risiko for, at der gå ild i det’ (Cd-rom 3-619). Og endelig

kort før de store lagre eksploderer, er der en reporter der siger ’herfra kan jeg stadig se, at fyrværkeriet, det bliver ved og ved og ved med at eksplodere, det er ikke de samme voldsomme eksplosioner som tidligere på dagen, men bare sådan konstante… eksplosioner af fyrværkeri’ (Cd-rom 3-678).
Nok er *anvisninger* til borgerne om håndteringen af situationen klar. Men radiodækningen fra DRs Radioaviser og Kanal 94 skaber ikke et klart billede af *risikoen* og *truslen* ved situationen.

Radiodækningen er massiv i omfang i løbet af eftermiddagen d. 3. november 2004, men der er ikke desto mindre nogle af beredskabets vigtige vurderinger, der ikke blev videreformidlet: De borgere, der orienterer sig gennem hhv. den regionale og den lokale radiostation, bliver aldrig præsenteret for indsatsledelsens formodning om, at der kommer en meget voldsom eksplosion. De borgere, der vedtager situationen med udgangspunkt i mediernes dækning, har derfor andre forudsætninger for vedtagelser end de borgere eller repræsentanter for myndighederne, der bliver præsenteret for indsatsledernes vurdering af, at der kan gå brand i store mængder af fyrværkeri, hvilket vil føre til en voldsom eksplosion. Det er muligt, at nogle borgere ville have håndteret situationen anderledes, hvis de havde haft samme forudsætninger for at vedtage risikoen som de aktører, der var orienteret om trusselsvurderingen.

Flere af de opmærksomme radiolyttere, der præsenteres ovenfor, lytter så opmærksomt, at de kan huske, hvad der bliver sagt i radioen, flere måneder efter ulykken. En fortæller om sit arbejde med at huske, om der på noget tidspunkt bliver sagt i radioen, at ulykken vil ende med de voldsomme eksplosioner:

> ’… jeg forsøgte at få ind i mit hoved, om det var mig, der havde overhørt nogle informationer i forhold til… om det store brag kunne komme, men det fik vi jo ikke at vide på noget tidspunkt, at… som jeg opfatter det, så fanger jeg ikke, at der ligger en reel eller potentiel fare for at det her kan simpelthen give et mega-monsterbrag’.

Han kan ikke huske at have hørt det. Det undrer ham, at myndighederne ikke videreformidler deres vurderinger af, at situationen vil udvikle sig dramatisk.

I nogle af fortællingerne bliver medierne dog slet ikke nævnt i forbindelse med varslingssituationen, til trods for at interviewpersonerne opholder sig hjemme i, hvad der til at begynde med, er relativ rolige omgivelser. Interviewpersonerne kæder ikke situationen sammen med muligheden for at

blive informeret nærmere gennem fx radioen. De giver ikke udtryk for at have brug for at blive nærmere orienteret eller være i underskud for viden.

Analysen viser, at de aktører, der orienterer sig gennem medierne gør det på meget forskellige måder, og at der langt fra kan peges på et sammenfald i deres håndtering, selvom de har hørt de samme radioprogrammer. Det peger på, at mediernes ønske om at bidrage i en varslingssituation og beredskabets mulighed for at orienterer borgerne om en potentiel trussel gennem medierne ikke er en strategi, der er tilstrækkelig i en varslingssituation. Det skal dog understreges, at studier af varslingsforløb viser, at borgere nævner medier, og specielt radio, som centrale kilder (Perry 1983, Nord 1998, Jarlbro m.fl. 1997). Men som det også vises herover, så peges der på, at medierapporteringen kan være modsætningsfuld og at mediernes vedtagelse af truslen ikke er stabil selv over kort tid (Nord 1998).

Men radioernes og de regionale mediers websider er altså langtfra centrale i alle fortællinger. Det betyder, at det er nødvendigt at interessere sig for, hvilke andre relationer, der får betydning for vedtagelsen af situationen.

- kommunikation i sociale netværk

I en familie vil der ofte være en eller anden form for overensstemmelse i vedtagelserne og håndteringerne af en trussel (se fx Tierney m.fl. 2001). Herunder er der fokus på, hvordan praksis bliver vedtaget i en husstand i forbindelse med en trussel. Nogle interviewpersoner giver udtryk for overensstemmelse i vedtagelserne af situationen i hjemmet. I de tilfælde er der ikke behov for forhandling. Men der er også fortællinger om et større arbejde med at skabe overensstemmelse i vedtagelserne, så familien kan håndtere faren som en enhed.

Et par fortæller, hvordan kvinden og barnet oplever branden på meget nært hold. Manden er på arbejde udenfor Kolding, og selvom de er telefonisk kontakt flere gange i løbet af eftermiddagen, så får han aldrig nogen sinde forståelse af, hvad der er på færde. De beskriver begge, at det er en vanskelig situation at stå i, fordi de erfarer forløbet så forskelligt, og derfor har meget forskellige vedtagelser af situationen. Kvindens håndtering redder barnet og hende selv i sikkerhed, men i løbet af eftermiddagen er hun alene nødt til at vedtage situationen på baggrund af sine indtryk.

I en anden familie er alle hjemme i løbet af eftermiddagen. Parret diskuterer situationen, men vurderer den forskelligt. Kvinden beslutter at tage ud og handle til trods for, at partneren synes, at det er uansvarligt. De er ikke enige om risikoen. De forhandler og søger at skabe overensstemmelse i vedtagelserne. Men det går ikke. Derfor er de ikke enige om håndteringen.

I en tredje husstand hører de i radioen, at politiet evakuerer beboerne på den vej, hvor de bor. Uden nærmere forhandling begynder de så småt at pakke sammen for at forlade huset. Da siger den ene '… jeg tør godt blive her'. De indstiller afgangen og vender tilbage til deres gøremål. De er repræsentanter for betydningen af, at man håndterer en truende situation som en enhed. De er ikke enige om det fornuftige i at blive hjemme, men får alligevel vedtaget en plan, som de begge kan tilslutte sig: De forlader først hjemmet, når de alligevel har en aftale. De er stadig i hjemmet, da de store lagerhaller eksploderer, og det er en meget voldsom oplevelse for dem.

Men det er ikke kun i husstanden, at man er i familie. Der kommunikeres også med andre familiemedlemmer - i og udenfor Kolding. Og med naboer, kollegaer, venner. Og med mere perifære kontakter: Pædagogerne i børnenes institutioner, buschaufføren og folk man kommer i snak med på gaden. Nogle af dem kender man af udseende, mens der er andre man aldrig før har mødt. Der foregår med andre ord en tæt og ivrig udveksling.

Borgere, der er hjemme i løbet af eftermiddagen, har kontakt med naboer, genboer eller andre de kende fra området. Enten snakker de sammen ude på gaden eller også ringer de til hinanden. Disse interaktioner falder forskelligt ud. Samtaler med naboerne falder ud som udveksling af synspunkter om oplevelsen af truslen. Der er ikke nogen interviewpersonerne, der fortæller, at de håndterer situationen med reference til naboer og genboers vedtagelser. Det er interviewpersonernes egne individuelle vedtagelser af risikoen, der leder håndteringen af situationen.

Den telefoniske kontakt mellem naboer, genboer eller andre gode bekendte, der bor i området er til gengæld central for vedtagelserne blandt de interviewpersoner, der ikke er hjemme. Nogle fortæller, at de slet ikke er bekendt med branden, før de bliver ringet op af andre. En fortæller om alle de mennesker, der ringer for at orientere hende og med forslag til, hvordan hun skal håndtere

situationen. I forbindelse med sådanne samtaler tillægges folks vedtagelser forskellig vægt, alt efter hvor stor tillid man har til deres dømmekraft i øvrigt.

Men der er også telefonopkald fra folk udenfor Seest og Kolding. De ringer til dem, de kender i området for at bidrage med den viden, de sidder inde med. Fx ringer en søster fra Herning. Hun vil sikre sig, at familien i Seest lytter til Kanal 94. Et andet familiemedlem, der arbejder lidt udenfor Kolding, ringer for at fortælle, at han kan høre branden, og at der er nedfald der, hvor han arbejder, til trods for at det er langt væk.

En kvinde fortæller, hvordan hun modstræbende lader sig evakuere på foranledning af en bekendt der ringer fra et andet sted i Kolding. Den bekendte, der sidder udenfor området, vedtager truslen helt anderledes end kvinden i Seest, der ellers er langt tættere på.

Kommunikationen med familiemedlemmer, bekendte og andre har betydning for vedtagelserne. O'Brien (2003) skriver, at medier og IT kan have en stor betydning i varslingssituationer, men at sociale kontakter alligevel står centralt for borgernes forståelser:

> 'Although communication technology has developed dramatically in the past two decades, calling spouses, parents, friends, and family members appears to be as important as it was 40 years ago' (2003, s. 365).

I flere studier påpeges det, at interpersonel kommunikation er vigtig for folks vedtagelse af situationen (fx Perry 1983, Nord 1998). Den er et vigtigt bidrag til mediernes dækning af en farefuld hændelse.

- interpersonel kommunikation med politiet

Nogle af interviewpersonerne bliver evakueret af politiet. Der er fortællinger om ganske korte samtaler med betjente. I disse fortællinger efterlever beboerne betjentenes korte besked uden nærmere forhandling. Men der er også en fortælling om en borger og en betjent, der gentagne gange diskuterer, om situationen er farlig eller ej. Borgeren deler på ingen måde betjentens risikoopfattelse, og de diskuterer gang på gang, om det er nødvendigt at efterleve betjentens anvisning, når nu borgeren selv vil beslutte, hvordan situationen skal håndteres. Først da containerne eksploderer midt på eftermiddagen, bliver der skabt overensstemmelse mellem

betjentens og borgerens vedtagelser af truslen, og borgeren forlader området på betjentens anvisning. Dette interaktionsforløb bliver analyseret nærmere i analysedel II.

- sirenevarsling

Oplevelserne og fraværet af oplevelser med sirenevarslingerne i Kolding skal også inddrages[12]. I nogle af interviewene fortæller interviewpersonerne, at de har oplevet en eller flere sirenevarslinger i løbet af de timer, hvor branden udviklede sig. Det er forskellige sirenevarslinger, de refererer til, og de har forstået varslingerne forskelligt[13].

En interviewperson udtrykker en generel forståelse for, at det er alvor, når sirenen lyder. Men da hun hører den d. 3. november, så oplever hun at være i tryg afstand og mener derfor ikke, at sirenen er henvendt til hende. Sirenen kommer i stedet til at fungere som en forsikring om, at hun har vurderet situationen rigtig i og med, at hun har kørt sin familie udenfor byen. Sirenen kan derfor ikke være henvendt til hende, for hun er overbevist om, at hun har gjort det rigtige.

Lyden af sirenen kan altså understrege og forsikre en om, at man har gjort det rigtige uden man af den grund søger nærmere information om den meddelelse, der knytter sig til varslingen. En anden interviewperson fortæller, at han ikke selv husker, at han har hørt sirenevarslingen, men har fået fortalt, at den lød. Han reflekterer over, at han ikke husker sirenen, og konkluderer, at han var på vej ud af området, da sirenen lød, og at den derfor ikke har været henvendt til ham. Han understreger hermed, at man ikke er opmærksom på et varslingselement som sirenen, når man er overbevist om at være i gang med at bringe sig selv i sikkerhed. I sådan en situation lægger man med andre ord lyden bag sig.

Nogle stiller sig uforstående overfor sirenevarslingen, der kommer lige før eksplosionerne af de store lagre. Der må være tale om en fejl tænker en, og en anden fortæller, at de er flere, der står og diskuterer, at det må være varmeudviklingen, der får systemet til at kollapse og sirenen til at lyde. De interviewpersoner fortæller samstemmende om deres vedtagelser: De oplever, at det ikke kan

[12] Sirenevarslingen analyseres også i en anden optik i bilag B.
[13] Ifølge myndighederne blev der sirenevarslet to gange lokalt i Seest d. 3. november. Varslingerne er registreret kl. 15.38 og 17.42 (Kolding Politi 2005a og Beredskabsstyrelsen 2005b).

være med overlæg, at sirenen er sat i gang. Det passer ikke med deres oplevelse af brandudviklingen. Da de hører sirenen, er de helt overbevist om, at ilden snart er slukket, så de kan vende tilbage til deres hjem igen. Den ene hører Radio Scala på sin bilradio, hvor de lige forinden siger, at ilden er under kontrol. Derfor tager folk ikke særlig notits af sirenerne.

Interviewpersonen viser med denne fortælling, at hun forsøger at skabe betydning med sirenen i forhold til sin egen situation. Hun forhandler med sig selv og dem, der står omkring hende, om sirenen kan betyde noget for deres praksis. De snakker om de forskellige tegn de bl.a. får fra radioen, men ender med at vurdere, at de ikke kan håndtere situationen anderledes end de gør: De står i sikker afstand og betragter branden. Men kort tid efter eksploderer de store lagre, og det udvikler sig til en yderst ubehagelig oplevelse for kvinden, der en kort overgang er sikker på at blive slået ihjel af trykbølgen og varmeudviklingen fra eksplosionen. Eksplosionen slår ikke nogen ihjel på den afstand, hvor hun står. Men hun oplever ikke, at afstanden er sikker i forhold til at undgå en meget ubehagelig oplevelse. Sikker afstand er med andre ord en relativ størrelse.

I fortællingerne er der det fællestræk, at der ikke er nogen, der har håndteret sirenevarslingerne i overensstemmelse med myndighedernes intention: At gå indenfor, lukke døre, vinduer og ventilationsanlæg og orientere sig gennem Danmarks Radio eller TV2. Hvorfor ikke?

Nogle giver udtryk for, at de ikke er bekendte, eller kun delvis bekendte med retningslinierne. Flere giver dog udtryk for, at sirenevarslingen nok hentyder til, at man skal gå indenfor eller lytte til radioen. Ud fra en forståelse af, at aktørers praksis har betydning for vedtagelser af situationen (Mol 2002/2005) skal det påpeges, at interviewpersonerne udtrykker, at deres praksis ikke giver mulighed for, at de kan orientere sig alene mod sirenerne og deres betydning. Enten står de overfor nogle opgaver, der skal løses og hvor der ikke er levnet plads til, at de stopper op og begynder at fortolke sirenens betydning ind i den praksis, de er optaget af. Eller også oplever de, at der er tale om en fejl eller at varslingen ikke er henvendt til dem.

- risikoforståelse

Den umiddelbart situerede kontekst byder på mange uventede tegn, forhold og indtryk i løbet af eftermiddagen og bliver en vigtig dimension i vedtagelserne af truslen ved branden. Folk forhandler

og genforhandler situationen og faren i løbet af eftermiddagen. De beboere, der har forholdt sig til branden fra tidligt om eftermiddagen, har arbejdet på at vedtage situationen i flere timer. Der bliver søgt indtryk, viden og vurderinger for at skabe betydning med det, der sker.

Nogle forstår eksplosionerne af de to containere midt på eftermiddagen som en kulmination. Nu må det værste være overstået. Andre oplever samme eksplosioner som et alvorligt vendepunkt. Indtil har de vurderet, at situationen har været helt under kontrol. Herefter har de ikke tillid til, at tingene går i sig selv igen. Endelig er der fortællinger om stor skepsis først på eftermiddagen. En familie forlader området med det samme, hvorefter de ved at lytte til radioen vedtager, at situationen er under kontrol, og at det er et spørgsmål om tid, før branden er bekæmpet, og alle kan vende hjem.

Det er ikke mange overensstemmelser mellem interviewpersonernes oplevelser af hvilken risiko branden udgør. Det er forskellige tegn, der lægges til grund for vurderingerne i de forskellige fortællinger.

- opsamling

Blandt de fleste borgere er vedtagelserne af truslen ikke stabil før de store lagerhaller eksploderer lidt før kl. 18. Men det betyder ikke, at de ikke arbejder på at vedtage situationen i løbet af eftermiddagen. Der er en række forskellige forhold i forbindelse med hændelsen, der har betydning for borgernes vedtagelser. Branden giver sig til kende og borgerne lægger mærke til, at der er noget, der ikke er som det plejer. Så selvom interviewpersonerne giver udtryk for forskellige vedtagelser af truslen, så tager de alle stilling til tegn og umiddelbare forhold i lokalområdet. Men det er ikke kun branden, der bidrager til vedtagelsen af truslen. Det er også beredskabets indsats, der kommer til udtryk gennem det store opbud af brandbiler, politibiler og ambulancer. Og sirenevarslingerne.

Der er flere radiokanaler, der dækker forløbet omkring branden, men der finder heller ikke en stabilisering sted i vedtagelser af truslen før de store lagerhaller eksploderer. Radiokanalernes dækning af branden bidrager til mange borgeres vedtagelse af situationen, men det er ikke ensbetydende med, at borgerne vedtager truslen på samme måde, blot fordi de lytter til radiokanalernes dækning.

Kontakten til andre, fx familie, venner og naboer, har i nogen grad betydning for den enkelte aktørs vedtagelser, men det gør sig igen gældende, at kontakten ikke har nogen entydig betydning for hvordan situationen håndteres. Men det er tydeligt, at interviewpersonernes håndteringer i højere grad er udtryk for forhandling i *familien* end det er udtryk for forhandling med *naboer, bekendte eller andre*.

Tegn og umiddelbare forhold har en betydning for, hvordan borgerne håndterer situationen, men vedtagelserne og håndteringerne kan ikke forstås uden at tage udgangspunkt i borgernes praksis. Det betyder også, at varslinger i medierne, sirenevarsling, kontakt med politiet og forhandling med familie, venner, bekendte osv. nok har en betydning, men de har ikke nogen enestående betydning for borgernes håndtering. De forskellige kommunikationsformer kan bidrage til vedtagelserne og de understøtter til en vis grad hinanden, men de kan højest ses som et element i borgernes vedtagelse af en trussel.

Det er langt fra kun oplevelserne i løbet af eftermiddagen, der får betydning for håndteringen. Historien får betydning i den forstand, at forhandlinger af risikoen ved fyrværkerifabrik, der ligger flere år tilbage, pludselig bliver aktuelle.

Lokal situering og historicitet

Herunder skal det vises, hvordan borgernes kendskab til og forståelser af fyrværkerifabrikken som sikker eller risikabel på forskellig vis får betydning for vedtagelserne fra truslen onsdag d. 3. november 2004.

- kendskab til N. P. Johnsens Fyrværkerifabrik

Borgerne bliver nødt til at vedtage situationen, når tingene ikke er, som de plejer. Det bliver ikke bare ved en konstatering af, at tingene er anderledes. For interviewpersonerne er det, der ligner og lyder som afskydning af fyrværkeri enten bekendt, anderledes eller fuldstændig forkert og malplaceret.

Der er derfor stor forskel på, hvordan beboerne indledningsvis oplever, at de skal tage notits af lyden. Der er nogle interviewpersoner, der fortæller, at de bider mærke i lyden, fordi fabrikken for flere år siden blev pålagt ikke at foretage prøveafskydninger i Seest. Prøveafskydningerne blev i den sammenhæng henlagt til et sted udenfor byen. Lyden vækker opmærksomhed, selvom den på den anden side ikke er ukendt.

Andre er mindre overraskede over lyden, fordi fabrikken jo netop tit foretager prøveafskydninger i Seest. Nogle giver dog udtryk for, at de indledningsvis tænkte, at der blev skudt meget af:

> ’Nå de er ved at fyre gamle raketter af over på… for det gør de nemlig engang imellem (…) eller prøver nye, det gør de nemlig, så… men det var altså temmelig meget’.

Eller, at:

> 'det er sgu’ da grov nok, det var sgu’ da voldsomt som de bliver ved (…) ja, så tænkte jeg, at det er jo også snart nytår'.

Andre overraskes over lyden, fordi de mener, at prøveafskydningerne plejer at finde sted om aftenen.

Der kan identificeres to grupperinger, der har ganske forskellige oplevelser af fabrikkens praksis med at foretage prøveafskydninger af fyrværkeri. Er der en entydig virkelighed bag disse forskellige erfaringer? Gennem forskellige metoder kan man forsøge at verificere, om det er den ene eller den anden gruppe af beboere der har ret. Man kan prøve at finde frem til officielle dokumenter, som fx politivedtægter eller regler indenfor miljølovgivningen, der kan give svar på, om der har været lovligt at prøveaffyre fyrværkeri indenfor de sidste år. Hvis prøveaffyringer på fabrikken i Seest har været ulovlige ifølge reglerne, så kunne man kontakte ejerne af fabrikken med en forsigtig forespørgsel: Har de overtrådt reglerne i de sidste år og afprøvet lidt fyrværkeri, selvom de ikke måtte?

Jeg har ikke foretaget sådan nogen ekstra undersøgelser. Jeg vil i stedet pointere, at det er vigtigere at forholde sig til, at en del af beboerne har oplevet prøveafskydning som en praksis i Seest, og at lyden fra branden d. 3. november 2004 derfor ikke skaber en voldsom indledende opmærksomhed. Men en anden del af borgerne bliver mistænksomme ved lyden, fordi prøveaffyringer netop ikke længere er praksis og helt tilforladelige. Jeg vil pege på, at eksemplet viser, at der ikke er et objekt eller en materiel virkelighed i midten af socialiteten og praksisserne (Law 2004, Mol 2002/2005). Virkeligheden og materialiteten er multipel.

Den mere anvendelsesorienterede pointe er, at vedtagelser af en fare ikke skal forstås i forhold til en række objektive kriterier og tegn på, at noget *tydeligvis* er galt. Den enkelte borgers praksis udgør omdrejningspunktet for vedtagelsen af en risiko. Det er mere kompliceret at forstå og forholde sig folks forskellige praksisser, end det er at arbejde ud fra en forståelse af, at der er en objektiv dimension ved en trussel.

Det er dog ikke alle i Seest, der kender til fyrværkerifabrikken. Det gør en forskel i fortællingerne, om man kender til diskussionen om sikkerheden ved fabrikken eller ej. Kender man ikke til fabrikken og diskussionerne, så ligger det ikke lige for at koble tegn på en brand i en container med fyrværkeri til risikoen for katastrofelignende tilstande og voldsomme ødelæggelser. En beboer, uden kendskab til debatten om sikkerheden, fortæller at han indledningsvis ikke knytter lyden af fyrværkeri til Seest, men til et arrangement i byen. Da han så bliver opmærksom på røg, brandbiler og politibiler, så er hans bekymring orienteret mod skolen, hvor børnene er. Er det mon der, det brænder? Han er ikke klar over, hvilken kontekst han skal knytte de uventede tegn til. Han forsøger at vedtage materialiteten (Mol 2002/2007), men det er en diffus vedtagelse.

Det er på baggrund af en hurtig orientering fra nogle ansatte på skolen, at fyrværkerifabrikken bliver central i hans vedtagelse af situationen. Han er ikke bekendt med diskussionerne om sikkerheden versus faren ved fabrikkens placering. Han har ikke de samme forudsætninger for at sætte tegn som ild i en container med fyrværkeri ind i den samme kontekst, som mange andre borgere.

De andre interviewpersoner er bekendt med fyrværkerifabrikkens eksistens. Men den historiske kontekst spiller ikke samme rolle i borgernes vedtagelse af truslen, da de erfarer, at der er brand i

fabrikken. En kvinde ser tidligt i forløbet fra sit køkkenvindue, at der er brand på fabrikken. Hun ringer til politiet for at spørge, hvad der sker, og de råder hende til at forlade området. Det gør hun med det samme. Hun snakker kort tid efter med en bekendt, der har haft et ærinde på politistationen, hvor alting er kaos. Det bekræfter kvinden i, at: 'det er sgu' ikke godt det her'. Hun vedtager tidligt, at situationen er alvorlig.

En anden kvinde er allerede orienteret om branden, da hun forlader sit arbejde i byen. Men hun henter alligevel sine børn og kører hjem. Hun er tryg og overbevist om, at branden vil blive slukket og aldrig kommer til at udgøre en fare for hende og familien. Da hun kommer hjem, er hun i telefonkontakt med en ven, der bor udenfor Seest, der er bekymret over branden:

> ’Så sagde jeg ’Nå men altså, det skal du da ikke, altså så slemt er det da ikke… altså jeg havde slet ikke (…) jeg havde det virkelig sådan, at det kunne jeg slet ikke forestille mig kunne ske’.

Kvinden slår det hen. Det er en unødig bekymring set med hendes øjne, for hun er overbevist om, at det er sikkert at være hjemme.

Fordi man kender til virksomheden er det ikke ensbetydende med, at der er overensstemmelse i vedtagelserne af en risiko ved en brand på stedet. Ulykken i Seest er dog kendetegnet ved, at de fleste borgere er orienteret om virksomhedens eksistens. Dette forhold betyder, at der kan trækkes paralleller til andre teknologisk relaterede ulykker, hvor borgerne kender til den potentielle risiko for en ulykke (bl.a. Kroll-Smith & Couch 1990). Forholdene er anderledes end i forbindelse med ulykker, der fx finder sted i forbindelse med transport af farligt affald. Her er borgerne mindre opmærksomme på den potentielle risiko og det kan stille beredskabet overfor andre udfordringer (Nord 1998, Jarlbro m.fl. 1997).

- forforståelse af risiko og fare ved fabrikken

I Kolding knytter vedtagelserne af risikoen ved at bo ved en fyrværkerifabrik sig til en anden geografisk lokal kontekst langt fra Seest: Byen Ensceede i Holland, år 2000. Her eksploderer en fyrværkerifabrik i et beboelseskvarter med 26 dræbte, mange sårede og store materielle ødelæggelser til følge. Nogle beboere i Seest er optaget af sikkerheden ved N.P. Johnsens Fyrværkerifabrik, da fabrikken får tilladelse til at udvide kort tid efter ulykken i Holland. Der er i

den sammenhæng uenighed om, hvordan risikoen ved N.P. Johnsens Fyrværkerifabrik skal vedtages (se også denne proces analyseret i en anden teoretisk ramme i analysedel III).

Nogle er usikre, mens andre er helt ubekymrede. Det skal i denne sammenhæng pointeres, at der ikke er nogen af de bekymrede interviewpersoner, der fortæller om en daglig usikkerhed og bekymring omkring fabrikken. Vedtagelsen af risikoen ved fabrikken kan ikke siges at være forhandlet hyppigt i årene fra 2000 til branden i 2004. Der er sket en stabilisering hos den enkelte borger eller i den enkelte familie, hvor der i de mellemliggende år ikke har været forandringer eller bevægelser i vedtagelse af truslen. Det er en problemstilling, man sjældent forholder sig til og tænker på. Diskussionerne er nok dynamiske, og der er forsøg på at skabe rationaliseringer (Law 2004), det vil sige en klar stillingtagen, de forskellige vedtagelser imellem i 2000, men derefter går den dynamiske debat i stå. Når snakken falder på fabrikken, så laver man lidt grin med, at man bor tæt på en 'krudttønde', men det genererer ikke daglig usikkerhed og bekymring.

Interviewpersonerne peger på flere forhold, når de fortæller om deres oplevelse af sikkerheden i Seest. For det første har myndighederne lovet, at fabrikken ikke er farlig. Det er nogle andre fysiske og materielle forhold, der gør sig gældende i Seest til forskel fra Holland. De kan ikke sammenlignes i en risikovurdering, forklarer det kommunale beredskab. Der er ikke sammenfald i materialiteten i Holland og Kolding og derfor er der ikke sammenfald i risici. For det andet, så har fabrikken ligget i Seest i mange år, uden der er sket noget.

I hverdagen tænker man altså ikke over, om det er farligt at bo der. Det er under diskussionerne i 2000, at fabrikkens sikkerhed er til forhandling og genstand for diskussion. Ellers ikke. Og oplevelsen af usikkerhed knytter sig specielt til udvidelsen af fabrikken. Nogle nævner, at fabrikken udvider, men at murene bliver forstærket og sikkerheden forbedres i denne forbindelse.

Men branden betyder, at stabiliserede vedtagelser genåbnes og genvedtages eller erstattes af nye vedtagelser. Vedtagelserne bliver igen dynamiske og derfor bringes Mols teori i spil (2002/2005). Nogle interviewpersoner kender, som vist ovenfor, slet ikke til fabrikken. Andre er først for nylig blevet gjort bekendt med fabrikkens eksistens. Man kan godt bo i Seest uden at være bekendt med fabrikkens og diskussionerne fra 2000. Mere central er fabrikken ikke i den lokale kontekst. Andre igen har altid kendt til fabrikken og er ganske orienteret om diskussionerne om sikkerheden, tager

stilling i vedtagelserne om sikkerheden uden nogensinde at være klar over, hvor i Seest fabrikken egentlig er placeret, og uden at kende til afstanden mellem hjemmet og fabrikken. Det har ikke været nødvendigt at orientere sig om de faktiske fysiske og materielle forhold for at deltage i debatten. Men nu åbnes der igen for relationen mellem socialitet og materialitet.

- opsamling

Det er ikke muligt at forstå vedtagelserne af truslen uden også at inddrage historien i lokalområdet. Stabiliseringen i vedtagelsen af truslen ved fabrikken bliver udfordret, da borgerne bliver opmærksomme på branden. Men det er ikke muligt at pege på en enkel sammenhæng mellem bekymringer tilbage i tiden og håndtering under branden. Nogle af de borgere, der har været bekymrede forlader hurtigt området, men det er ikke dem alle, der indledningsvis forbinder branden med de voldsomme ødelæggelser i Holland i forbindelse med en ulykke på en fyrværkerifabrik 4 år tilbage.

Borgere, der bor tæt på industriområder, med potentielt risikable virksomheder er i mange tilfælde orienteret om forholdene i lokalområdet. Irwin m.fl. (1996) viser, at det ikke er ensbetydende med daglige bekymringer over ulykker. Det er et resultat, der ligger på linie med fortællingerne, der er præsenteret herover. Ligesom det også vises i dette studie, så peger Kroll-Smith & Couch (1990) på, at borgere i et lokalområde kan have meget divergerende opfattelser af det risikable ved udviklingen i en teknologisk relateret ulykke.

Håndtering

I analysen herover er der fokus på borgernes vedtagelser af farer og risici i forbindelse med branden på fyrværkerifabrikken. Det er også beskrevet, hvad der bidrager til de involveredes vedtagelser af situationen. Både forstået som de uventede situationelle forhold og som den lokale kontekst i form af historie og stabiliserede vedtagelser.

Antagelsen i analysen er, at vedtagelser på den ene eller anden måde kommer til udtryk i aktørernes håndteringer af situationen. Alle, der er klar over, at der er noget andet på spil end der plejer at

være, eller at situationen er potentielt risikabel, de håndterer situationen. Men aktører, der ikke til daglig står overfor farlige eller truende situationer, er ikke er vant til at håndtere sådanne opgaver. Nogle håndterer situationen ved at fortsætte deres almindelige praksis og hverdags rutiner, mens andre håndterer situationen anderledes radikalt. Alle er dog nødt til at tage afsæt i deres hverdagsliv. Herunder skal to strategier præsenteres for at vise, at håndtering både kan komme til udtryk som en fortsættelse af den daglige praksis eller som et fuldstændigt brud med ordinære strategier.

Et par vælger at blive hjemme selvom de hører i radioen, at folk på deres vej skal evakueres. De beslutter, at de først vil forlade hjemmet i forbindelse med, at de alligevel skal køre til badminton senere på aftenen. Maden står i ovnen, og der er ingen grund til ikke at spise hjemme. De vedtager, at branden ikke er en trussel for dem, og der er ikke nogen grund til at køre, før det passer ind i dagens program i øvrigt. Parret fastholder deres ordinære og rutiniserede praksis og håndterer truslen med udgangspunkt i deres hverdagsliv og ikke med udgangspunkt i en vedtagelse af faren ved branden.

En kvinde kører fra arbejde for at hente sit store barn, der er alene hjemme i huset. Det er en tur, der forløber helt anderledes, end turen hjem plejer. Situationen stiller krav til, at kvinden håndterer turen på en måde, der ligger langt fra hendes ordinære praksis:

> '… da jeg så kommer op i krydset (…) der kan jeg ikke komme over, for der begynder de at spærre af, så jeg panikker, fordi der begynder sirenerne også, så bliver jeg eddermaneme ræd (…) og så ser jeg, at de ruller de der underlige bånd udover krydset, fordi de vil spærre af. Så panikker jeg jo, så jeg kører bare over for rødt, og er ved at køre to motorcykelbetjente ned (…) op på fortovet og videre forbi'.

Der kan anlægges (mindst) to betragtninger på denne fortælling. Kvinden håndterer situationen fordi hendes vedtagelser tilsiger hende, at situationen er så speciel, at hun overtræder en række regler, hun ikke ville overtræde under normale omstændigheder. Håndteringen er ikke ordinær, netop fordi det er en ekstraordinær situation. Men hendes håndtering knytter sig på den anden side til vedtagelsen om, at hun har ansvaret for barnets sikkerhed, hvilket ikke på samme måde kan siges at være ekstraordinært. Det er ganske ordinært for forældre at tage hånd om deres børns sikkerhed. (Se også analysedel II). Håndteringen er på samme tid udtryk for rutinisering og fuldstændig mangel på rutinisering.

- opsamling

Håndteringer af farefulde hændelser tager udgangspunkt i hverdagen og i de velkendte sociale relationer. Man kan fortsætte sin praksis og holde fast i rutinen i en situation, der er præget af fare, fordi det er trygt og meningsfuldt. Men situationen kan også betyde, at man gør helt andre ting end man normalt ville gøre, netop for at holde fast i sin praksis. I dette tilfælde er det fastholdelsen i praksis som *mor*, der betyder, at der brydes med praksis for at overholde færdselsreglerne.

Begge eksempler understreger betydningen af at forstå, at familier ofte handler som en enhed. Tierney m.fl. (2001) beskriver denne form for håndtering som 'household emergency respons' (s. 83). Begrebet refererer til, at familier i udstrakt grad håndterer en trussel sammen og skaber overensstemmelse i vedtagelserne af trusler. Det gør beredskabets indsats mere enkel i de tilfælde, hvor familien handler samlet i overensstemmelse med varslingerne. Men det vanskeliggør på den anden side beredskabets indsats, hvis familien handler på anden vis. Forståelsen af at husstande i de fleste tilfælde handler samlet viser, at beredskab ikke kun varsler enkeltindivider, men at varslinger i højere grad håndteres i mindre grupper som fx familier.

Konklusion

Analysen af borgernes vedtagelser af truslen i forbindelse med fyrværkeribranden i Kolding i 2004 stemmer overens med trækkene i den eksisterende litteratur om borgeres forståelser af trusler. I den eksisterende litteratur understreges det, at borgere er opmærksomme og i udbredt grad søger at orientere sig i en situation, der er præget af potentiel fare (Mileti & Fitzpatrick 1992). I litteraturen er der også fokus på, hvordan borgerne vedtager en trussel på baggrund af mediernes dækning af situationen, interpersonel kommunikation og tidligere erfaringer med lignende trusler.

Som analysen af mediedækningen viser, så er situationen omkring truslen i Kolding karakteriseret ved, at beredskabets varslinger formidles gennem flere kanaler, at budskabet om at forlade hjemmet er enkelt og at varslingerne bliver gentaget mange gange. Derudover strækker truslen sig kun over nogle få timer. Det er forhold, der beskrives som centrale for at en varsling fungerer efter beredskabets hensigt (Tierney m.fl. 2001). Selvom varslingen håndteres hensigtsmæssigt, så er det ikke desto mindre vanskeligt at varsle mange mennesker. Beredskabet står overfor en stor opgave,

for det er beredskabets opgave at overbevise borgerne om betydningen af at efterleve varslingerne. Trainor m.fl. (2006, s. 312) refererer til en udbredt antagelse i litteraturen om, at det er beredskabet der bærer bevisbyrden, når noget farefuldt er under opsejling.

Men det er ikke kun mediernes bidrag og beredskabets håndtering af varslingen, der diskuteres i litteraturen. Den interpersonelle kommunikations betydning understreges også (Mileti & Darlington 1997). Det er ikke altid, at medierne spiller en rolle (O'Brien & Atchison 1998). Der peges på, at folk gerne orienterer sig i flere retninger (ibid. og Mileti & Fitzpatrick 1992) som analysen herover også viser.

Det understreges, at der sjældent er nogen varslingsopgaver, der forløber glat og ukompliceret (Tierney m.fl. 2001, s. 86). Mileti & Fitzpatrick (1993) påpeger, som også vist i analysen, at varslinger fører til, at nogle borgere fortsætter deres praksis som hidtil, at nogle bliver opmærksomme og søger yderligere viden om situationen mens andre med det samme tager forholdsregler. Også selvom beredskabet håndterer varslings opgaven omhyggeligt.

En central problemstilling i situationer, der er præget af farer og trusler, er dog i langt de fleste tilfælde, at beredskabet sjældent har fuldt overblik over processen og helt er i stand til at gennemskue konsekvenserne af situationen (Mileti & Darlington 1997). Så selvom beredskabet meddeler sig klart og gennem mange kanaler, så er det ikke ensbetydende med, at borgerne forstår trusselsvurderingen. Der kan med andre ord ikke forventes konsistens i meddelelserne, hvilket mediedækningen i forbindelse med branden i Kolding også viser. Denne inkonsistens bidrager til, at borgerne sjældent alene er orienteret mod beredskabets meddelelser. De orienterer sig i mange retninger for at vedtage situationen og for at danne sig et indtryk.

Borgernes vedtagelser af trusler - Skive

Analysen af vedtagelserne af hændelsen i Kolding skal diskuteres i forhold til analysen af vedtagelserne af risikoen for oversvømmelser i Skive d. 8. januar 2005. Det viser sig, at der er en række identiske processer omkring vedtagelser af farer og håndtering de to cases imellem. Men der er også forskelle. Sammenfald og forskelle skal diskuteres igennem analysen, der overordnet er holdt i samme struktur og disposition som analysen af situationen i Kolding. Der er dog forskelle, der gør, at analysekategorierne tager sig anderledes ud på nogle punkter. I Skive er der erfaringer med stormvarsler og højvande. Det betyder, at der er en anden form for historicitet i den lokale kontekst end tilfældet er i Kolding. Processerne omkring vedtagelserne og håndteringerne falder ud på andre måder.

Tegn og umiddelbare forhold

- varslinger

Trusler om oversvømmelser er ikke et ukendt fænomen i Skive, ligesom borgerne har erfaringer med varslinger. Vedtagelserne af, hvilke forhold, der fører til forhøjet vandstand, er stabiliserede i Skive:

> ’Vandet blæser jo ind fra fjorden af, det blæser jo ind i åen, som går hernede bagved, og det er derfor… så er det at det stiger’.
>
> ’Og så ved vi jo, at når det har blæst kraftigt fra vest i lang tid, og hvis det så drejer, så kommer det’.

I dag kommer varslerne fra Danmarks Metereologisk Institut (DMI) længe før vandet. Varslerne lægger grunden for vedtagelserne, opmærksomheden, bekymringen og forholdsreglerne i beredskabet i Skive og blandt borgerne tæt på havnen og åen. Varslingerne er centrale for vedtagelserne af situationen, men det skal vises, at de giver en anden betydning end i Kolding. I Skive har mange af borgerne en stabiliseret viden og erfaringer, som varslerne vedtages i forhold til:

> ’… der begyndte jo at komme vejrmeldinger, der sagde, at der ville komme forhøjet vandstand, og den ville… den ville komme 2,40 over daglig vande (…) og så sagde vi

> ’ups’, for vi ved at diget kan tage cirka to meter… og så er det slut. Og så bor vi jo i et hul, i en sø sådan set, for der er diger hele vejen rundt’.

For at være i stand til at vedtage situationen løbende igennem eftermiddagen d. 8. januar 2005 så holder de sig orienteret i medierne. En kvinde fortæller, at hun følger med i, hvordan situationen udvikler sig andre steder i Limfjorden. Hun fortæller, at der går seks timer fra vandet presses ind i Limfjorden ved Vestkysten, til det når Skive Havn. Det er en stabiliseret vedtagelse, der står centralt i hendes forståelse af, hvordan situationen udvikler sig. Vedtagelsen er stabil, fordi den er historisk og erfaret.

Der er generelt stor overensstemmelse mellem interviewpersonerne i forståelsen af, hvilke forhold der fører til vandstandsstigninger og i værste fald kan betyde oversvømmelser. Der defineres nogle årsager, der under nogle bestemte betingelser kan føre til nogle kendte konsekvenser.

Medierne er centrale i den indledende varsling af risikoen for stormflod i Skive. Beboerne følger udviklingen i radio, på tv og på Internettet. DMI er den kilde, der producerer prognoserne for vandstandsstigningen. Borgerne orienterer sig på DMIs egen hjemmeside de hører om DMIs varslinger i medierne, og endelig ved de, at de kommunale myndigheder også følger DMIs varslinger. Vedtagelserne om truslen i den konkrete kontekst udgår i alles forståelse fra DMI.

Interviewpersonerne i Skive viser forskelligheden i forståelser af, hvilke medier, der er velvalgte at orientere sig gennem i en kritisk situation som fx i forbindelse med et stormflodsvarsel.

DMIs hjemmeside er anvendelig og besøges ofte. Nogle benytter den også til hverdag, mens andre primært benytter den i særlige situationer, som d. 8. januar 2005. Den er nem at gå til og forklarer tingene, så de er til at forstå. Det er ikke alle, der besøger hjemmesiden, men det er ikke udtryk for utilfredshed eller problemer med at finde de oplysninger, man søger. Det handler i stedet om at foretrække andre former for medier end nettet.

En fortæller, at hun foretrækker at lytte til radioen. Hun mener ikke, at fjernsynet er noget oplagt medie i en situation, hvor de venter på nyheder om, hvordan vejret udvikler sig, herunder udviklingen i vind- og vandforhold. TV er for tungt og langsomt et medie til, at den seneste viden bliver sendt så hurtig som muligt:

> ’… jeg ser da nyhedsoversigterne, men de skal jo have billeder med, før de kommer med noget, og derfor er det mere langsommeligt end i radioen, hvor man bare ringer ind og så kommer det med det samme, ikke. Det skal jo ikke redigeres eller noget andet. Så derfor regner jeg med, at det kommer før i radioen’.

Radioen står centralt i borgernes forståelse af, hvilket medie, der er bedst til at dække en truende situation. DRs regionalradio, DR Midt og vest, er et medie, de bruger til hverdag og som de sætter pris på. Men der sker bevægelser i præferencerne i forbindelse med fx en orkan og et varsel om forhøjet vandstand. En påpeger, at det er mest oplagt at lytte til den lokale Radio Skive i sådan en situation. Regional radioen sender fra Holstebro og dækker et stort område, men interviewpersonen er kun interesseret i, hvad der sker i Skive, og ikke i hvad der sker andre steder. En anden argumenterer modsat, at situationen i Skive afhænger af forholdene andre steder omkring Limfjorden, og at DRs regional derfor giver det bedste overblik.

Det område, DR Midt og vest dækker, er ramt af orkanen d. 8. januar 2005. De sender ekstraordinært i løbet af eftermiddagen og hele aftenen. Her orienterer de om konsekvenserne af vejret i hele området, og det er ikke kun Skive, der er genstand for dækningen.
De orienterer om risikoen for at opholde sig udenfor, hvor træerne vælter, og de videreformidler politikredsenes budskab om, at folk skal undgå unødig udkørsel (CD-rom 11-21).
Mellem kl. 15 og 16 er der en længere orientering om situationen i Skive. Vicepolitiinspektøren interviewes og fortæller, at borgere på udvalgte veje vil blive evakueret senere, i fald vandet stiger så meget som prognoserne varsler. Det understreges, at det ikke er endelig vedtaget, og der gøres nøje rede for omfanget af en mulig evakuering (CD-rom 11-116).
I Radioaviserne gentages politiets råd om ikke at gå udenfor i store dele af landet, og det understreges, at der er flere mennesker, der bliver dræbt i løbet af eftermiddagen på grund af orkanen.
På TV2 sendes der ekstranyhederne fra om formiddagen, og på DR indleder de ekstra-udsendelserne kl. 12. Nyhedsredaktionerne er fuldt bemandet trods weekenden, fordi der gennemføres en stor landsdækkende indsamling til lande i Sydøstasien, der er ramt af tsunamien kort før nytår. De organisatoriske rammer er med andre ord til stede for denne massive dækning af orkanen.
Tvs dækning svarer til radioens dækning. Der er mange steder, der er berørt af vejret i højere eller

mindre grad. Nogle steder har vinden ført til store skader, og andre steder er det vandstigninger, der er problemet. Nyhedsudsendelserne på TV er kendetegnet ved, at meteorologerne får god tid til at forklare om vind og vandforhold forskellige steder i landet.
Situationen i Skive dækkes på linie med situationen andre steder. I DRs tv-avis kl. 18.30 interviewes vicepolitiinspektøren fra Skive, der fortæller om muligheden for, at borgere tæt ved åen og havnen i Skive vil blive evakueret senere på aftenen (DVD 1-500).
I Nyhederne på TV2 kl. 19 fortæller teknisk direktør fra Skive Kommune om den mulige evakuering (DVD 3-133).

DMI holder sig alene til opgaven med at vedtage vandstandsprognosen, vindretningen og vindstyrken, mens medierne dækker den generelle situation i byen. Borgerne i Skive står selv overfor opgaven at vedtage, hvad den varslede vandstand betyder for lige præcis deres bopæl. For nogle er det yderst alvorligt, når vandstanden er to meter over daglig vande, mens vandstanden for andre kan nå højere op, før det skaber problemer for deres bolig. For husstandene på havnen er det klart defineret, hvornår en given vandstand vil få konsekvenser for lige netop dem. I området syd for åen er det mere kompliceret. Her er husene placeret bag et dige, og det betyder, at der kan være flere årsager til, at en vandstigning kan resultere i en oversvømmelse. Diget kan blive oversvømmet, men hvornår det sker, er mere usikkert end ved havnen, fordi digernes højde varierer. Diget kan også bryde sammen, før vandet når op til kanten. Og endelig kan vandet løbe bagom diget og oversvømme området. Det er med andre ord en mere diffus situation, borgerne står overfor i dette område. Der er mindre stabile vedtagelser omkring risikoen end på havnen. Borgerne skal altså orientere sig om prognoserne, men de skal vedtage situationen i forhold til deres egen husstand og vurdere, hvordan de skal forholde sig til vedtagelsen.

Interviewpersonerne i Skive udtrykker en udbredt tillid til DMIs vandstandsprognoser og en næsten lige så udbredt tillid til de lokale myndigheders opfølgninger på DMIs målinger. Varslernes rigtighed diskuteres ikke. Der er ikke nogle af interviewpersonerne, der sætter spørgsmålstegn ved, om der er store mængder vand på vej ind i Skive Fjord. Men det er ikke ensbetydende med, at beboerne ikke selv handler og bidrager til at vedtage risikoen. Et par fortæller:

> ’A: Du spørger, om vi sidder og følger i fjernsynet, hvad de siger der, nej, det gør vi ikke (…) Nej, vi går ud og kigger på vejret (…)

B: Ja, vi ved mere om det, end de gør'.

Varslinger fra DMI *bidrager* altså kun til vedtagelserne af truslen. Der er andre forhold i konteksten, som der også skal tages i betragtning.

Som i Kolding, så er radioen et medie borgerne har tillid til og som de orienterer sig gennem. Interviewpersonerne i Skive adskiller sig fra interviewpersonerne i Kolding ved, at de ikke er i tvivl om, at det er hensigtsmæssigt at følge med i medierne. Det er en udbredt vedtagelse, at man skal orientere sig i en varslingssituation. Det er af betydning at følge med i mediernes og DMIs vedtagelser af truslen. Men det er ikke tilstrækkeligt at følge mediernes og DMIs vedtagelser. Det skal vises herunder, at de kombinerer med deres egne lokale vedtagelser.

- synet

Det er naturligvis en mulighed blot at orientere sig gennem DMI om vandstandsprognosen for Skive Fjord. Men interviewpersonerne præsenterer det ikke som en aktiv og selvstændig håndtering. I Skive er det praksis, at man holder sig orienteret omkring de lokale forhold, når der er fare for vandstigning. Ved at være opsøgende bidrager man nemlig selv aktivt til at vedtage risikoen for, om vandet stiger i en grad, så digerne ikke kan holde det tilbage (Mol 2002/2005). Sidder man bare derhjemme og lytter til prognoser, så er man underlagt andres vedtagelser.

Synet er en faktor, der har betydning for vedtagelsen af truslen i Skive, ligesom i Kolding. En kvinde holder øje med vandstanden i toilettet, som hun har lært det af sin far (se også Cox 1998 om at have lært håndtering af truende situationer af sine forældre). Vandstanden i toilettet er en god indikator på vandstanden i fjorden, der påvirker kloaksystemet. Men hun går også tur på diget sidst på eftermiddagen til trods for, at blæsten er af orkanstyrke.

En borger på havnen fortæller, at man altid går på havnen, når der er højvande. Turene ned til kajkanten og orienteringen i vejrudsigten er aktiviteter, der supplerer hinanden, når truslen skal vedtages. Folk på havnen går i fast rutefart ned og ser, hvordan vandet stiger. De ved hver især, hvor højt eller lavt deres eget hus er placeret i forhold til kajkanten. Vedtagelserne af truslen sker i mødet mellem den umiddelbare kontekst og den historiske kontekst (Mol 2002/2005).

Et sted syd for Skive Å gøres der en yderligere indsats for at holde øje med, hvordan situationen udvikler sig. En borger laver selv en vandmåler - et bræt - der bankes ned ved å-breden, så folk på den side af åen er i stand til at holde øje med vandstigningen dagen igennem. Der er nemlig forskellige vilkår omkring Skive Fjord. Ved havnen er kajkanten et veldefineret fast fixpunkt, når beboerne skal orientere sig om udviklingen i vandstanden. De har ikke ligeså veldefinerede redskaber andre steder omkring fjorden, og nogle steder etablerer de derfor deres egne måleinstrument: Brættet i åen. Brættet er et element i den helt lokale vedtagelse af, hvordan situationen udvikler sig. Det er et redskab til brug for vedtagelse af materialiteten (Mol 2002/2005). Der er behov for redskaber som et bræt i åen og viden om niveauforskellen mellem havnens kajkant og husets sokkel i forbindelse med vedtagelserne.

- beredskabets performance

> '… selvfølgelig er man… har man antennerne ude alle vegne, ikke også, og prøver at finde ud af… går lidt hen af vejen og ser, hvordan der ser ud henne ved bækken, og hvor mange mand arbejder derhenne… (…) og så sætter de noget pumpeværk op (…) og så lukker de kloakkerne, tager dækslerne af og lukker ned i kloakkerne'.

Interviewpersonen holder øje med andres håndtering. Både hvordan det kommunale beredskabs indsats skrider frem, og hvad de andre på havnen foretager sig. Hun ved, hvad hun skal holde øje med. Tegnene hjælper hende med at skabe betydning, der kan underbygge hendes egen forståelse. I Kolding er det ambulancer og brandbiler, der bidrager til at skabe mening med situationens alvor. I Skive er det bl.a. antallet af frivillige fra Beredskabscenteret, der lægger sandsække ud og omfanget af pumper, der bliver kørt ned til havnen. Borgerne i Skive inddrager også beredskabets aktiviteter i deres vedtagelse af situationen.

- opsamling

I Skive har borgerne tillid til varslingerne og de har erfaringer med at orientere sig i varslinger i medier og fra DMI. De holder også øje med beredskabets håndtering. De har tillid til, at den er i overensstemmelse med truslen. Men der er også situationelle forhold, der ikke er institutionaliserede, som de er optaget af. De lader ikke bare andre vedtage truslen. De deltager selv aktivt. Det sker bl.a. fordi, borgerne nær havnen og åen i Skive på nogle måder står overfor den samme trussel: Højvande. Men deres boliger er forskelligt placeret og er bygget på forskellige måder, og det betyder, at den samme vandstand vil skabe større ødelæggelserne hos nogle end hos andre. Det er forholdene omkring den enkelte bolig, der har betydning for, hvordan man vedtager situationen.

Lokal situering og historicitet

- erfaring

En væsentlig forskel mellem de to cases i dette studie er som sagt spørgsmålet om *erfaring*. I Skive er der erfaringer med forhøjet vandstand og stormflod. Det er godt nok ikke alle de borgerne, der er interviewet til dette studie, der har erfaring med oversvømmelse, men den lokale praksis ved Skive Havn og Å er generelt orienteret omkring risikoen for forhøjet vandstand. Det er altså ikke en forudsætning at have en personlig erfaring for at håndtere truslen med erfaring. For det er muligt at trække på den lokale historiske erfaring.

Interviewpersonerne syd for åen fortæller, at de ikke selv har erindringer eller erfaringer, med at området syd for åen har været oversvømmet. En husker dog, at hendes forældre har fortalt om deres erfaringer og at faderen gik vagt på diget, når der var stormflodsvarsler, da hun var barn.

På havnen har de til gengæld erfaringer med voldsomme oversvømmelser. Værst var det i 1981. Interviewene med borgerne på havnen bærer præg af denne erfaring. Da jeg indleder interviewene med at bede disse interviewpersoner fortælle om deres oplevelse i forbindelse med stormfoldsvarslingen i januar 2005, så begynder de deres fortælling med oversvømmelsen i 1981. Den hændelse er udgangspunkt for deres praksis i forbindelse med samtlige stormflodsvarsler i årene efter. Også den i januar 2005.

Interviewpersonerne på havnen fortæller, hvordan de bruger deres erfaring fra tidligere oversvømmelser og varslinger, hver gang de står overfor en ny varsling.

- interpersonel kommunikation

I Skive har de før vedtaget risici for oversvømmelse, digernes kvalitet, kommunens beredskab og truslen mod hvert enkelt hus. Nogle af beboerne deler erfaringer og har man endnu ikke selv nogen erfaring, så er der naboer eller andre i området, der gerne deler deres oplevelser[14]. En interviewperson har dog nok hørt og lært meget i sit lokalområde, men ved ikke præcist, hvad der vil ske med netop sit eget hus, for han har ikke prøvet det før.

Kommunikationen handler i høj grad om, hvordan hver enkelt griber situationen an og forholder sig. Der er i mindre grad fokus på en fælles vedtagelse af truslen, fordi forholdene skifter fra hjem til hjem. Betydningen af den interpersonelle kommunikation er ikke på samme måde afgørende for, hvordan den enkelte borger vedtager situationen.

Der er dog en borger, der fortæller om sin beslutning om at efterleve beredskabets ønske om at folk lader sig evakuere. Borgeren bliver opmærksom på, at der er gode bekendte i samme område, hvis hus er placeret højere og dermed mere sikkert, der efterlever politiets henstilling:

> '… så hørte jeg de ville tage væk. Og hvis de ville tage væk, derovre, hvor der ingen vand kommer (…) så ville jeg også tage af sted'.

Borgerne er orienteret om, hvordan andre håndterer situationen, og det kan få betydning for deres egen vedtagelse af truslen. I dette tilfælde falder håndteringen ud, så den er i overensstemmelse med politiets ønsker.

- opsamling

Den interpersonelle kommunikation har, som også vist i analysen af borgernes vedtagelse af truslen i Kolding, betydning for vedtagelsen af truslen. Men kontakten mellem borgerne i Skive har

[14] Der er muligt, at der omkring havnen og åen ligefrem vil kunne identificeres en praksislæring, der knytter sig til praksissen: At håndtere oversvømmelser (Wenger 1998).

alligevel en anden karakter. Flere borgere har erfaringer med truslen, så derfor har kommunikationen også træk af rutinisering. Men selvom truslen opleves som tilbagevendende og en del af den lokale erfaring, så er forholdene ved de enkelte hjem unikke, og borgernes håndtering sker derfor i mindre grad med blik for andres håndtering. Borgerne er på samme tid alene og del af en lokal praksis, når de vedtager truslen.

Håndtering

- truslerne mod hjemmet

Blandt interviewpersonerne kan der identificeres to overordnede strategier, når det gælder håndtering af den potentielle trussel, som en oversvømmelse er mod hjemmet og dets værdier.

Der er indledningsvis interviewpersoner, der fortæller, at de bruger meget tid og mange kræfter på at sikre så mange ting i huset som overhovedet muligt. En kvinde begynder allerede flere dage i forvejen at bære ting fra stueetagen op på første sal. I dette hjem har de oplevet alvorlige oversvømmelser tidligere. Hun fortæller, at hun i dagene op til håber på, at det ikke bliver så slemt, men hun flytter ikke desto mindre tingene ovenpå. De har lært af erfaringerne. De har klinker på gulvene, lette møbler og alting er opbevaret i lette kasser, der er lige til at tage under armen og bære rundt på. Voldsomme oversvømmelser skaber meget rod og kaos i et hjem, og derfor er der taget højde for, at der kan ske oversvømmelser. Der er konstrueret nogle rammer, der gør det relativt enkelt at håndtere et varsel om forhøjet vandstand. Der er en etableret en praksis og nogle rutiner, der gør det muligt at håndtere situationen. Risikoen for stormflod er en vedtagelse, der er stabiliseret i en grad, så rammerne bærer præg af det.

Borgerne i Skive har et handlerum i kraft af den lange varslingsperiode. De har tid til at flytte tingene rundt i huset og sikre værdierne. En interviewperson fortæller, hvordan politihjemmeværnsfolk og andre myndigheder med beredskabsopgaver kontakter folk tæt på havnen og åen for at varsle dem om, at de sandsynligvis vil blive evakueret senere på aftenen. Manden handler på denne besked. Han vurderer, at hvis han ikke selv må være hjemme, så vil han være mest tryg ved at have bragt sit indbo i sikkerhed på den øverste etage i huset.

I andre husstande arbejder de ikke på samme måde på højtryk for at sikre indboet. Der kan nemlig også identificeres håndteringsstrategier, i modstrid til de ovenfor præsenterede. En kvinde der bor i et etplanshus, siger:

> '… det eneste vi havde lavet derhjemme, det var at vi havde flyttet vores computer op på sofabordet på computerværelset, fordi hvis der kom vand, så kunne det ikke betale sig (…) du kunne ikke flytte en reol… hvor skulle du sætte spisebordet hen?'.

Der er ikke overensstemmelse i vedtagelserne omkring betydningen af at sikre hjemmene. Det skyldes, at folk har forskellige forståelser af, hvor alvorligt det er at få vand ind i huset, men det skyldes også, at folk har forskellige fysiske rammer. Der er flere handlemuligheder i hjem, hvor tingene kan bæres fra grund- og kælderplan til andre steder, end i et etplanshus. Men i hvilken grad er det de materielle rammer, der afgrænser eller muliggør borgernes handlinger og muligheder for at forebygge ødelæggelser, og i hvilken grad er der tale om at indtage en position? I analysedel II skal forskellene i positioner analyseres nærmere.

- trusler mod liv

I forhold til højvandsvarslet knytter samtalen om sikkerhed og trussel sig primært til hjem og indbo. I interviewene kommer vi også ind på, om en oversvømmelse udgør en fare for liv og helbred, men der er langt fra enighed om blandt interviewpersonerne om svaret på dette spørgsmål.

Der er forskellige vedtagelser af, om en oversvømmelse er en trussel mod folks liv:

> '… hvis vandet det kommer, ikke også (…) Jeg kan da svømme herfra, jeg kan da godt se at gamle mennesker og børn og sådan noget, de skal da ikke være her'.

> 'Vi er jo langt fra der, altså som man har i udlandet, skal vi sige orkan i USA, det er jo slet, slet ikke det niveau vi kører på. Der er ingen livsfare her, medmindre folk opfører sig som tåber (…) og selvom vandet skulle stige en halv meter over soklen, jamen, så kan du sgu da kravle op på en stol og sætte dig, altså du dør jo ikke, vel?'.

Interviewpersonen, der ikke er meget optaget af at sikre indbo, er til gengæld fokuseret på risikoen for, at nogen kommer til skade. For hende er det vigtigste, at mennesker ikke kommer noget til:

> 'Altså (huset) det er døde ting, jeg vil hellere have, at mennesker kommer godt afsted'.

De ser oversvømmelser som alvorlige. De vægter truslen mod hhv. mennesker og materiel forskelligt, og selvom den ene interviewperson understreger betydningen af sikkerheden mod borgerne, så er der ikke nogen der anskuer en oversvømmelse som en overhængende trussel mod liv.

- når flere risici definerer situationen

Situationen omkring varsling af forhøjet vandstand håndteres i høj grad på baggrund af stabile vedtagelser, og bl.a. af den grund adskiller casen i Skive sig fra den i Kolding. Men der er et forhold ved varslingerne og truslen om oversvømmelse d. 8. januar 2005, hvor der ikke kan trækkes på stabile vedtagelser. Skive bliver nemlig også ramt af en orkan.

Beboerne i Skive oplever at være varslet om risikoen for forhøjet vandstand i god tid. Det er en trussel, de har tid til at indstille sig på. Den orkan, der rammer Skive hårdt samme dag, er de ikke på samme måde opmærksomme på i forvejen. Vedtagelsen af orkanen og de risici, der er forbundet med den hændelse, skal på en eller anden vis kobles til vedtagelserne af højvandsvarslet. Forhøjet vandstand i Skive Fjord er langt fra altid forbundet med voldsom blæst på Skive egnen.

En beboer fortæller, at det skaber yderligere bekymring, da tagstenene begynder at falde ned fra taget lørdag eftermiddag. Nu har hun lige indstillet sig på, at faren kommer nedefra og udefra havet, i form af vand. Men vinden begynder nu også at udgøre en trussel mod hjemmet og sikkerheden.

Det fører til forhandlinger af, hvordan de to hændelser skal vægtes i forhold til hinanden. Er orkanen en større trussel mod sikkerheden end højvandsvarslet eller omvendt? Hvordan skal man tage vare på sig selv, sin familie og sit hjem, når der opstår farer fra flere forskellige sider? Situationen stiller krav til prioritering af, hvilke risici praksis skal orientere sig imod. Der skal vedtages et hierarki de to trusler imellem (Law 2004), så der kan prioriteres mellem håndteringer, der retter sig mod de to trusler.

Folk der bliver evakueret tilbydes at overnatte i Skive Hallerne, men det er langt fra alle, der tager imod det tilbud. Mange har familie og venner eller et sommerhus, de kan tage ud i i nærheden af

Skive, og her vil de hellere indlogeres. Men de voldsomme vindforhold gør, at flere forbinder det med fare at køre udenfor byen:

> ’Jeg har en søster, der bor uden for byen, men der turde vi ikke køre ud (…) der kunne vælte et træ foran os, ikke, så altså… og de havde jo sagt, at det var farligt at køre ud. Så derfor syntes jeg, at vi måtte hellere blive her’.

Folk får til opgave at finde nye løsninger og ikke ty til det mest oplagte.

En interviewperson er opmærksom på faren ved både en oversvømmelse og ved at opholde sig udenfor i orkanen (I12-82). Han understreger, at det er vigtigt, at familien bliver indenfor i blæsevejret. Men samtidig er han optaget af risikoen for at indboet bliver skadet og ødelagt, hvis huset oversvømmes. Han har nogle venner i byen, der kommer og hjælper ham med at flytte alle tingene højest op i huset. Jeg spørger, om det ikke er risikabelt, at vennerne kører udenfor i orkanen

> ’… altså hvad fanden skulle de gøre (…) de havde jo også hørt [varslingerne] dengang de sagde, at det var galt hernede, og så ringede jeg jo og så kom de jo herned og hjalp os… ja, men der skete jo ikke noget’.

Det er nødvendigt at forhandle de to risici mod hinanden. Hvis interviewpersonen og vennerne tager udgangspunkt i risikoen for at køre udenfor, så kommer tingene ikke i sikkerhed. Interviewpersonen giver udtryk for, at vedtagelsen om at sikre værdierne prioriteres højere end betydningen af at holde sig indenfor i sikkerhed mod vinden. Men prioriteringen er ikke ensbetydende med, at orkanen bliver betragtet som ufarlig. Truslen bliver bare midlertidig suspenderet fordi den ellers spænder ben for en anden forebyggende aktivitet. Der sker en rationalisering (Law 2004). Efterfølgende er det ikke en rationalisering, der opleves som problematisk af interviewpersonerne. Der skete jo ikke noget med vennerne…

- opsamling

Håndteringen af højvandsvarslet er kendt for flere, og den er præget af en vis grad af rutinisering. Vedtagelsen af truslen knytter sig i høj grad til, at hjemmene tager skade af oversvømmelser og at det er forbundet med et stort og omfattende oprydningsarbejde, hvis der kommer vand ind i husene. Der er i mindre grad fokus på truslen mod liv og helbred.

Der er til gengæld ikke erfaring med at håndtere en orkan og højvande på samme tid. Det betyder, at situationen ikke kan vedtages alene på baggrund af erfaringerne eller fortællingerne om andres erfaringer. Det bliver dog håndteringen i forhold til sikring af hjemmet, der er mest udbredt i fortællingerne. Borgerne er nødt til at vedtage et hierarki og nogle rationaliseringer. Ellers bliver det for indviklet at håndtere situationen.

Konklusion

Højvande er en tilbagevendende begivenhed i Skive. Der er lokal erfaring med vedtagelser af sådan en trussel på baggrund af DMIs og det lokale beredskabs varslinger, umiddelbare forhold ved fjorden og andre aktørers håndtering. Det betyder, at de kan trække på en række stabile vedtagelser, når de skal håndtere situationen. Men til trods for at vedtagelsen af truslen på nogle punkter knytter sig til kollektive erfaringer, så står hver borger overfor opgaven at vedtage i truslen i forhold til lige præcis de forhold, der gør sig gældende for den enkeltes bopæl.

Det skal understreges, at varslingerne om højvande formidles flere dage i forvejen. Det betyder, at borgerne har tid til at indstille sig på truslen. I analysen af borgernes håndtering af situationen i Kolding er det en pointe, at borgernes håndtering sker med udgangspunkt i deres ordinære og rutiniserede praksis. I Skive har de helt andre muligheder for at være på forkant med situationen. Det betyder, at borgernes fortæller, at deres praksis lørdag 8. januar 2005 i høj grad handler om at håndtere situationen. Interviewene handler kun i mindre grad om at *bryde med* eller *forhandle* den rutiniserede praksis for at håndtere truslen om oversvømmelse.

Der er en række erfaringer og stabile vedtagelser omkring truslen i Skive, der bl.a. betyder at vedtagelsesprocesserne er anderledes end dem, der kan identificeres i Kolding. Fordham (1998) peger på, at erfaringer med tidligere trusler på flere måder kan have betydning for hvordan borgere vedtager en trussel. Tidligere erfaringer med mindre alvorlige hændelser kan fx betyde, at folk har en afslappet tilgang til varslinger. Hun beskriver dette forhold som et erfaringsfængsel; ’prison of experience’ (ibid. s. 131). Hvis tidligere trusler ikke har udviklet sig så alvorligt, så kan borgerne have tendens til at tage lettere på varslerne (Trainor m.fl. 2006). Tierney m. fl. (2001) peger på den

anden side på, at tidligere erfaringer på andre punkter betyder, at folk er bedre orienteret om, hvordan de skal håndtere en trussel (s. 38).

Der skal afslutningsvis understreges, at erfaringer med naturrelaterede ulykker, kan gå i arv i familier. I Skive er der interviewpersoner, der refererer til forældrenes oplevelser med oversvømmelser. Sådan et historisk repertoire kan have betydning for, hvordan folk håndterer en trussel. Cox (1998) peger på eksempler, hvor familiens erfaringer og erfaringerne med forældres håndteringer kan ses som en kompetence. Trainor m. fl. (2006) peger på den anden side på, at det ikke altid er kompetente håndteringsstrategier, der går i arv.

Fascination af ild, fyrværkeri og vandmasser

Der er et forhold, der går på tværs og forener mange interviewpersoner i både Kolding og Skive og som derfor skal inddrages her som en lille *forstyrrelse* af den orden, der er skabt omkring borgernes vedtagelser (Law 2004). I analysen herover påpeges borgernes indsats for at håndtere truslerne på konstruktiv vis og på baggrund af den enkeltes vedtagelse af truslen. Men parallelt med disse fortællinger er der også fortællinger om fascination af den materialitet, der udgør truslen mod liv og ejendele:

> '…nu er jeg ærlig i forhold til, at man også bliver draget af den der forbandede ild (…) hjernen slår fra og man vender sig om mod brandstedet, så det var sådan halvt: Du skal ikke gå der op. Og halvt: Hvorfor skal du egentlig ikke bare op og rode i det [vi griner]'.

Samtidig med at det er nødvendigt at vedtage og håndtere situationen i Kolding, så er der flere, der fortæller, at de holder øje med det flotte fyrværkeri. Nogle steder larmer det dog desværre så meget, at folk modstræbende er nødt til at gå indenfor. Andre kører flere gange forbi et udkigspunkt uden for Seest, hvor man kan se fyrværkeriet på sikker afstand. Hvis man er fascineret af fyrværkeri, så nyder man synet. En af interviewpersonerne fortæller, hvordan han efter eksplosionerne af de store lagerhaller er overbevist om, at familiens hus er brændt helt ned. Han finder ikke desto mindre et sted med god udsigt, så han kan følge med i situationen til trods for sin bekymring. En hændelse, der fører så meget ødelæggelse med sig, beskrives altså på samme tid som fascinerende.

Men fascinationen gælder ikke kun ild, brandbiler og fyrværkeri. Den gælder også vand og beredskabet i forbindelse med højvandsvarslet i Skive:

> '…altså der er jo også en vis spænding ved det, at nu sker der endelig noget, ikke også'.

Men vandet kommer ikke i de mængder, som prognoserne har indikeret. Næste dag vil interviewpersonen gerne ned på havnen:

> '… men man måtte stadig ikke køre ned til havnen (…) for at se efter, hvor højt vandet, det var dernede (…) det er jo nok spændingen ved at se, hvor højt vandet har været dernede og hvor meget det har taget skade'.

Truslen om oversvømmelse er også fascinerende blandt dem, der ikke har egne erfaringer med et hus fuld af vand. En interviewperson fortæller, at til trods for at området er evakueret, så kører han tilbage i løbet af natten for at se, hvordan det står til med huset. På det tidspunkt er alarmen afblæst,

og politihjemmeværnet lader ham køre ind til sit hus. Han er både bekymret for sit hus og nysgerrig. Undervejs i interviewet vender han flere gange tilbage til et spørgsmål, som han arbejder hårdt med at vedtage i løbet af lørdagen: Hvor kommer vandet fra i fald vandstanden bliver på 2,40 m over daglig vande? Han siger, at det eneste han egentlig mangler i forløbet, det er at finde ud af, hvor vandet rent faktisk kommer fra:

> '… altså det jeg manglede i det her forløb, det var: Kom nu, det her forbandede vand, fordi jeg vil se, hvor det er henne (…) det kunne være fedt at opleve, hvis det kommer, og så selv stå der'.

Man kan indvende, at det ikke er overraskende at interviewpersonerne i Skive ser sådan på situationen: Vandstigningen blev aldrig så alvorlig, og efterfølgende viser det sig, at ingen er kommet til skade, og vandet heller ikke ødelægger huse og indbo. Men fascinationen er også til stede til trods for at ødelæggelserne i Kolding er så omfattende.

Beredskabets vedtagelser af trusler - Kolding

Fortællingerne blandt beredskabsaktører adskiller sig på mange punkter fra borgernes fortællinger om vedtagelser og håndteringer af truende situationer. Sætter man interviewene med de to aktørgrupper overfor hinanden, så viser det, forskellen i de praksisser, der er udgangspunkt for hhv. borgernes og beredskabets vedtagelser af og håndtering af truslerne.

I det følgende skal beredskabets praksisser og vedtagelser af en truende situation analyseres. Her bygger håndteringerne i høj grad på rutiniserede praksisser i sammenligning med borgerne, der ikke har rutiniserede praksisser for håndtering af truende situationer. Ikke dermed sagt, at interviewene alene indeholder fortællinger om stabile vedtagelser og sikkerhed i håndteringen. Beredskabsaktører kommer også i tvivl. De forkaster vedtagelser og kommunikerer med andre for at blive overbevist om egne vedtagelser eller for at forkaste dem. Beredskabets praksis adskiller sig alligevel fra borgernes på dette centrale punkt. Der er kendte procedurer for, hvordan man håndterer en uventet situation. Der er stabile vedtagelser om, hvordan man vedtager, forkaster og genforhandler en situation, der er alt andet end stabil. Erfaringen kommer fra andre hændelser, der ligner branden på fyrværkerifabrikken, selvom de slet ikke ligner. I denne sammenhæng bliver Mols (2002/2005) fokus på de åbne processer og de dynamiske vedtagelser til en vis grad udfordret. For der er også stabilitet på en række pointer. Som det skal vises, så kommer stabiliteten fra de organisatoriske rammer og procedurer for at håndtere det dynamiske.

Derudover beskriver beredskabsaktørerne, at de har en faglig indsigt og viden. Det er ikke ensbetydende med, at alle aktører i beredskabspositioner har fuldt overblik over risikable situationer, at de er enige, konsistente i deres praksis og at de ikke tager fejl. Hændelsen i Kolding viser netop, at beredskabet kan tage fejl af situationer, at der ikke altid er fælles fodslag mellem de forskellige aktørers håndtering, og at den faglige viden kan være i uoverensstemmelse med, hvordan en ulykke faktisk udvikler sig. Men beredskabets ordinære praksis giver dem en rutine i at vedtage situationer. Det afspejler sig bl.a. i overensstemmelsen i de forskellige interviewpersoners forståelser af fare og risici i forbindelse med hændelserne, strategier for håndtering samt strukturen og rammerne for fortællingerne.

Fordi praksis tager sig anderledes ud i beredskabet end blandt borgerne, så ændrer dispositionen for analysen sig endnu en gang på nogle punkter. Interviewene med beredskabsaktørerne i Kolding er indledningsvis analyseret ud fra betydningen af tegn og umiddelbare forhold. Dernæst skal betydningen af erfaring beskrives, og til sidst konkluderes der, hvilken betydning organisatoriske praksisser har for beredskabets håndtering af branden i Kolding. Dispositionen af analysen af håndteringen af stormflodsvarslet i Skive skal præsenteres efter analysen af beredskabet i Kolding.

Tegn og umiddelbare forhold

Indsatslederen fra Kolding Politi og indsatslederen fra Koldings kommunale redningsberedskab er ansvarlige for hhv. den koordinerende og den tekniske indsatsledelse i forbindelse med branden på N. P. Johnsens Fyrværkerifabrik (Beredskabsstyrelsen 1999a). De ankommer til fabriksområdet kort tid efter, at der er slået alarm på grund af brand i en container med fyrværkeri onsdag d. 3. november 2004.

De fortæller begge, at de ikke indledningsvis er foruroligede over meldingen i alarmen til trods for, at der er tale om brand i en container med fyrværkeri og ikke om en almindelig brand i en container med fx affald. Det er ikke på grund af en formodning om, at situationen kan udvikle sig ganske alvorligt, at en indsatsleder fra politiet tager af sted. Det er fordi, at N. P. Johnsens Fyrværkerifabrik er underlagt Risikobekendtgørelsen (Bekendtgørelse nr 106 af 01/02/2000). Det er nemlig ikke ordinær praksis at sende en indsatsleder fra politiet ud til en containerbrand. Det er ikke vedtagelsen af truslen ved materialiteten, der har betydning for at politiet sender en indsatsleder, men en organisatorisk defineret og derfor stabil vedtagelse.

Den første vurdering på stedet lyder, at det brænder i en 40 fods container, der står åben. Ilden fra denne container antænder nogle kasser med fyrværkeri, der står på jorden og fyrværkeri i en anden åben 40 fods container. Ikke langt derfra står der to lukkede 20 fods containere, som brandvæsenets indsatsleder er bekymret for også bryder i brand på grund af varmepåvirkningen fra branden i den store åbne container. Redningsberedskabet forsøger at slukke brandene i de åbne containere og sprøjter samtidig vand på de to lukkede container for at køle dem ned, så de ikke også går i brand.

Politiets indsatsleder iværksætter tidligt en evakuering af husene på den sydlige side af Sandbjergvej, dvs nord for fabrikken, fordi røgen fra branden blæser i den retning. Politiets indsatsleder vurderer, at røgen er giftig og farlig at indånde og beder derfor nogle betjente om at sørge for, at folk der står og kigger på branden på en høj, vest for fabrikken, går deres vej. Noget af fyrværkeriet skyder i den retning, hvor de står, og de kan blive ramt, hvis de bliver stående.

Sådan lyder indsatsledernes umiddelbare vedtagelser af situationen og strategi for indsatsen. Fortællingerne afspejler ikke tvivl, uklarhed i vedtagelser eller forhalinger af håndtering. De afspejler beslutsomhed.

De to indsatsledere tager sig af hhv brandindsatsen og de opgaver, som politiet har ansvaret for i forbindelse med en brand, herunder borgernes sikkerhed. De beskriver, hvordan de vurderer situationen først på eftermiddagen:

> ’Vi ved, at fyrværkeri, hvis det begynder at brænde, så er det farligt, altså det er jo ikke noget, der pludselig popper op (…) (men) der er slet ikke nogen af os, der er i tvivl om… et par timer, og så er det slukket og så kører vi hjem igen… altså Herre Gud, ikke’.
>
> ’… faktisk fra klokken 14.04 til klokken 15.25, da den første eksploderer… lige før den eksploderer, der er vi faktisk fuldstændig enige om, at nu… nu har vi sgu fat i den, fordi der var det hele ligesom dæmpet ned og vi havde check på bygninger og det hele der’.

På den ene side er de sikre på, at branden nok skal komme under kontrol, og at den ikke udvikler sig. På den anden side er det ikke lige til at vurdere branden:

> ’… vi har nogle skiftende billeder, at så kommer der ild ud, og så kommer der tyk sort røg ud, og så kommer der helt lys røg ud (…) jo lysere røgen bliver, jo mere fuldstændig forbrænding, ikke også, og det veksler lidt, og det fortæller os, at… at der sker et eller andet i de containere, som vi ikke kan styre’.

Det betyder på den anden side, at de er enige om, at de er usikre. Indsatslederen fra politiet kan se i minutrapporten, at han melder til stationen lidt over kl. 15, at de vurderer, at en af de lukkede containere kan bryde i brand:

> ’Vi er faktisk voldsomt usikre på det tidspunkt, om vi kan … om vi kan holde den container kølet ned’.

Han tilkendegiver, at vedtagelserne forandrer sig. De er hele tiden på spil, og de går ikke hen og bliver statiske. Relationen mellem materialitet og socialitet er ikke stabil (Mol 2002/2005).

Kl. 15.25 eksploderer en container pludseligt. De giver udtryk for, at det er helt uventet. Udover at eksplosionen skaber uklarhed, så fører det også en række andre voldsomme hændelser med sig. En brandmand får hjertestop, og flere bliver hårdt sårede. Nu har situationen udviklet sig i en uventet retning. Indledningsvis ved de ikke præcis, hvor mange der er kommet til skade, men de rekvirerer ambulancer og får de svært tilskadekomne af sted på sygehuset. Udover at folk er kommet til skade, så betyder eksplosionerne også, at ilden breder sig til lagerbygningerne:

> '…da røgen letter (ser jeg) at nogle af raketterne, de er… fordi eksplosionen har trykket en aluminiumsport ind til den hal, hvor returvarerne står (…) jeg ser, at der er raketter og alle muligt ting på vej ind igennem'.

Indsatslederne bliver enige om nødvendigheden af at trække brandfolkene og sig selv tilbage. Også selvom det indebærer, at de må lade brandmanden med hjertestop ligge tilbage (I41-233). Mens de løber væk fra de brændende containere, så kommer der yderligere en eksplosion. Denne eksplosion indtræffer kl. 15.34. Den bidrager til endnu mere uklarhed. De er lige ved at få et overblik ovenpå den første eksplosion, og så indtræffer den anden:

> '… altså, vores overblik, det er ligesom det der stykke papir, ikke også, der flagrer lidt i vinden, og der kæmper vi i de 7 minutter for at få fat i det stykke papir, der hedder overblik, igen… og da den anden container eksploderer, og vi sådan lige har fået styr på det, så er det ligesom, at vi fanger det der overblik igen og siger (…) nu er vi altså nødt til at trække ud af området, hvis vi ikke trækker ud nu, så går det galt'.

Vedtagelserne forandres hele tiden, men det er til stadighed centralt for myndighedsaktørerne at genvedtage situationen og håndtere opgaverne på baggrund af den seneste vedtagelse. Politiets indsatsleder vurderer nu, at der skal evakueres yderligere blandt borgerne i området. Ikke længere på grund af faren for indånding af giftig røg, men på grund af faren for yderligere eksplosioner.

De er nødt til at revurdere situationen:

> '… vi siger til dem (ledelsen på politistationen), at den store hal ikke er gået endnu, og vi har fået at vide ved direktøren, at 60-65% af den samlede lagerbeholdning af fyrværkeri er inde i den store hal (…) så det vi kunne frygte, det var, at den eksploderede den store, og… det var vi næsten klar over, at den ville gøre.

Det står nu klart, at ilden vil brede sig, og at de ingen mulighed har for at slukke den. De vedtager, at det må brænde, også selvom branden med stor sandsynlighed vil medføre eksplosioner i de haller, hvor den største del af fyrværkeriet opbevares. Indsatslederne fortæller, at opgaven herefter består i at planlægge, hvordan de skal håndtere indsatsen efter en eksplosion.

Et andet sted i byen, på afstand af fabriksområdet i Seest, bliver der i løbet af eftermiddagen samlet en række ledere fra kommunen, der i samarbejde med ledere fra Kolding Politi har til opgave at tage hånd om de strategiske og operationelle ledelsesopgaver (Beredskabsstyrelsen 1999a). Aktørerne på politistationen er opdelt i krisestaben, der har det strategiske ansvar for indsatsen og kommandostationen (KSN), der har det operationelle ansvar (ibid.)[15]. Det er i samarbejde mellem lederne på politistationen og på brandstedet, at håndteringen vedrørende sikringen af borgerne vedtages.

På politistationen vedtages og genvedtages situationen eftermiddagen igennem. De modtager rapporter ude fra området, som de skal forholde sig til og træffe beslutninger på baggrund af. Vedtagelserne af den umiddelbare situation bliver ikke stabile. Fortællingerne afspejler, at de kontinuerligt forholder sig til rapporterne om de umiddelbare situationelle forhold, som de modtager fra området.

Efter de to containere er eksploderet, skal det bl.a. besluttes, hvor mange borgere, der skal evakueres. Spørgsmålet er, om det er borgere i en radius på enten 500 eller 1000 meter fra brandstedet, der skal forlade deres hjem. Politiinspektøren fortæller om processen, der fører til vedtagelse af evakueringszonen:

> '… vi ved ikke, hvornår det her vil eksplodere, hvis det vil eksplodere i et stort brag, og der er der så det modhensyn, i den evakuering, at få borgerne på 500 meter ud af husene, ud på vejene og der så kommer en eksplosion, hvor der er mursten og alt muligt, der ryger gennem luften, modsat at vi får dem helt væk ud til 1000 meter (…) der er flere instanser, der siger 1000 meter, men der er også nogle modhensyn, der er også nogle, der mener at 500 meter er nok'.

På stationen diskuterer de, hvor lang tid der vil gå, før ilden vil få de store haller til at eksplodere. Vælger man at evakuere et stort område, så tager det længere tid, og så kan det hænde, at der er mennesker på gaderne, på vej ud af området, mens der sker en eksplosion. Det kan være farligere at

[15] Indsatsen på brandstedet betegnes som det taktiske ledelsesniveau (Beredskabsstyrelsen 1999a)

opholde sig på gaden end i et hus på en vis afstand fra en eksplosion. Der er ikke nogen, der med sikkerhed er i stand til at sætte tid på, hvor lang tid, der vil gå, inden der sker en eksplosion. Men beredskabschefen giver et bud. Han ser på, hvor tæt fabrikshallerne ligger, hvor lang tid der vil gå, inden hallerne når at varmepåvirke hinanden, og hvordan bygningerne er konstrueret:

> ’Så nåede jeg frem til ca to timer fra den sidste eksplosion… og så opfandt vi det begreb, der hed ’sikkerhed+’ og så blev vi enige om 1 ½ time (…), og det var det, politiinspektøren skulle bruge til at vurdere: Kan vi fjerne folk fra 750 husstande, ca. 2000 mennesker, kan vi fjerne dem indenfor den tid?’.

Denne vedtagelse af brandudviklingen medvirker til at definere, hvor mange borgere, der skal evakueres.

I interviewene er der forskellige fortællinger om forudsigelserne af en eller flere meget store eksplosioner. På brandstedet vedtager indsatslederne, at fordi brandslukningen er indstillet, så vil det føre til, at lagerhallerne eksploderer før eller siden:

> ’… det får de at vide oppe på politistationen (…) den kommer, det er sikkert’.

Interviewene med lederne på politistationen afspejler ikke den samme sikkerhed. Beredskabschefen peger på, at han er bekymret for den lagerbygning, hvor der opbevares mest fyrværkeri:

> ’… det er den største bekymring, for jeg ved, at *hvis* den går i luften, så giver det simpelthen et monsterbrag’ (min kursivering, NBA).

Politiinspektørens fortælling afspejler større usikkerhed. Han er ikke sikker på, at alle lagrene vil eksplodere:

> ’… vores vurderinger er, at de meldinger vi får derude, det er hvis den kommer så kommer den snart for vi ved jo stadig ikke (…) det var jo imod alle eksperters prognoser (…) så langt ude i… i ’worst case’ havde jeg nu ikke troet…’.

De tilkendegiver ikke, at de er usikre, men de er på den anden side heller ikke sikre på, hvad der vil ske. Vedtagelsen stabiliseres ikke fuldstændig på politistationen ifølge interviewene. Den står på den anden side heller ikke åben, for al aktivitet er orienteret imod flere store masseeksplosioner: Brandindsatsen, evakueringen af borgerne og tilrettelæggelsen af det civile beredskab, der knytter sig til ansvaret for indkvartering og forplejning af de evakuerede borgere.

Lukningen af vedtagelserne om truslen for en eksplosion sker lidt før kl. 18, da de store eksplosioner indtræffer. De sætter et foreløbigt punktum for de dynamiske vedtagelser af truslen,

der knytter sig til brand i et lager med fyrværkeri. Jeg spørger indsatslederen fra redningsberedskabet, der har været sikker på, at hele lageret ville springe i luften, om han havde forestillet sig at eksplosionerne ville være så voldsomme som de var:

> ’Nej, det havde jeg ikke. Jeg vidste godt at det ville være voldsomt, men ikke så voldsomt… nej, fandeme nej’.

Efterfølgende finder der stadig en række forhandlinger af trusler sted. Det skal bl.a. vedtages om den voldsomme brand og varmeudvikling kan føre til ildstorm. Og indsatslederne bliver bekymret for, om der løber naturgasledninger under Seest, der kan tage skade.

Aktørerne på politistationen vedtager situationen, forkaster og vedtager på ny. De tager udgangspunkt i det, de ser, hører, får fortalt og diskuterer med andre. Der kan på nogle punkter drages paralleller til nogle af de opgaver, borgerne i Seest står overfor. En af forskellene mellem borgernes og myndighedernes mulighed for at vedtage situationen er, at myndighederne har langt bedre forudsætninger for at vurdere den umiddelbare situationelle kontekst. Det er ikke alle beredskabsaktører, der er fysisk tæt branden, men så er de i tæt kontakt med nogle, der er fysisk tæt på, og derigennem kan de kontinuerligt forholde sig til rapporterne om de situationelle forhold.

I interviewene med borgerne i Kolding har de situationelle forhold stor betydning for vedtagelserne af truslen. Det har de også i beredskabet, men vedtagelserne af truslen sker i høj grad på baggrund af rutine, erfaring og med en organisatorisk praksis som ramme.

Erfaring

Heller ikke i denne analyse er det tilstrækkeligt at undersøge aktørernes vedtagelser af en risiko ved blot at lytte til fortællingerne om de situationelle forhold. Det er nemlig langt fra de eneste forhold, der har betydning for, hvordan aktørerne fra beredskabet håndterer situationen. Når indsatslederne fortæller om udviklingen af brandene i container, så tilkendegiver de nok, at de indimellem tvivler på, om de er i stand til at forhindre branden i at udvikle sig. Fortællingerne indeholder flere elementer af usikkerhed. Men aktørerne præsenterer på samme tid sig selv som erfarne og fagligt velfunderede.

De beskriver deres erfaring med og viden om brande, brande i containere med fyrværkeri, store indsatser, om de særlige karakteristika ved og konstruktionen af, fabrikken. Viden og erfaring er med aktørernes egne ord med til at skabe sikkerhed såvel som tvivl om, hvordan situationen skal håndteres. Erfaring er ikke nødvendigvis det samme som at have klare svar på alting og kunne forudse et forløb fuldstændig.

I interviewene med betjentene, der er involveret i evakueringen af borgerne, der afspejler erfaringen og den faglige identitet sig også, om end på en lidt anden vis. Betjentene følger ikke på samme måde som indsatslederne udviklingen i branden, og nogle er helt afskåret fra at blive orienteret om indsatsledernes risikovurderinger gennem eftermiddagen. Men de tilkendegiver, at de har en generel viden om sikkerhed, som de trækker på i løbet af eftermiddagen, mens de løfter den opgave, de har fået stillet. De har stabiliserede vedtagelser at vedtage de situationelle forhold på baggrund af

Betjentene vender mange gange tilbage til, hvordan de i løbet af eftermiddagen igen og igen forholder sig til de risici, de står overfor: Den generelle risiko ved branden, risikoen ved at være på åben gade og få nedfald fra branden i hovedet, risikoen ved at køre for tæt på fabrikken og ikke mindst risikoen for at store mængder af fyrværkeri kan springe i luften uden nærmere varsel. Vedtagelserne af truslerne har betydning for deres håndtering, færden og den måde, de går til opgaven på. De er opmærksomme, fordi de er erfarne.

Der er ikke nogen af lederne på politistationen, der tidligere har oplevet en situation magen til denne, men til trods for det, så er der flere af lederne, der tilkendegiver, at de har erfaringer med

lignende problemstillinger. De fortæller, hvordan de med baggrund i deres erfaringer fra militæret diskuterer, hvor galt det kan udvikle sig, hvis der er store dele af fabrikkens varebeholdning, der eksploderer. De har bl.a. erfaring med ammunition, sprængninger og sikkerhedsafstande.

Beredskabet har ikke en stabiliseret vedtagelser om lige præcis den materialitet, de skal håndtere. Men de har stabiliserede vedtagelser om materialitet på en række andre områder. Og der er erfaringer herfra, de trækker på i deres håndtering af sagen.

Håndtering

- håndtering i en organiseret og velkendt struktur

Beredskabsaktørerne er i tvivl mange gange. Der er bl.a. tvivl om, hvordan borgere og indsatspersonel er bedst sikret, hvis eller når der indtræffer en stor eksplosion. Men de tager alligevel beslutninger og fører dem ud i livet. Interviewene med repræsentanterne fra beredskabet er generelt tætte med fortællinger om *handling* i intentionel forstand:

> ’Nu har vi den her kendte problemløsningsmodel, hjulet, ikke… der sådan kører… (…) hvad ved vi nu, hvad gør vi så, hvad giver det anledning til og hvad sker der så (…) den kører 100 gange i minuttet (…) vi har jo dels en uddannelse, og dels har vi et plansæt, og så har vi et handlingsberedskab’.

I analysen ovenfor vises det, hvordan der i beredskabet løbende vedtager, hvilken trusler der er for skader på mennesker og materiel på baggrund af udviklingen af branden. Det vises også, at vedtagelserne både baserer sig på den umiddelbare situerede kontekst og på aktørernes erfaringer, faglighed og specifikke viden. Aktørerne giver altså udtryk for, at de håndterer situationen på baggrund af brandens udvikling samt deres egen forudsætninger for at vedtage situationen. I dette afsnit skal det vises, hvilke andre forhold der yderligere bidrager til at konstituere beredskabets håndtering. Beredskabets håndtering kan ikke forstås uden at inddrage den eksisterende organisatoriske praksis. Her er rammerne for håndtering nemlig i høj grad givet på forhånd. I modsætning til borgerne.

Den organisering, der får betydning for vedtagelserne og håndteringen, skal ses i flere perspektiver. Den ordinære organisering af både det kommunale beredskab og politiet bringes i spil hver eneste dag og udfordres sandsynligvis jævnligt. Det betyder, at aktørerne har en rutine og erfaring med de

organisatoriske rammer, deres egen position, men også med hvilke positioner de andre aktører indtager.

Derudover er der velkendte og anerkendte procedurer for, hvordan arbejdet omkring en større indsats struktureres (Beredskabsstyrelsen 1999a). Det er procedurer, der eksisterede længe før, der udbrød brand i en kasse med fyrværkeri, der blev tabt i forbindelse med omlæsning af en container med fyrværkeri. Der eksisterer velbeskrevne regler for hhv politiets og det kommunale beredskabs opgave i tilfælde af indsatser i Danmark, og den opgavefordeling er velbeskrevet og afprøvet i mange andre sammenhænge (Udvalget for National Sårbarhedsudredning 2004).

Men der er også forhold omkring virksomheden, der har betydning for, hvilke procedurer beredskabet trækker på i forbindelse med indsatsen. Beredskabschefen orienteres om branden fordi virksomheden er en risikovirksomhed, der er underlagt Risikodirektivet (Bekendtgørelse nr. 106, af 01/02/2000). Det betyder, at der skal være ekstra opmærksomme på risikable situationer. Han kommer ud til fabriksområdet kort tid efter, at redningsberedskabet har modtaget alarmen og vurderer, at han, situationen taget i betragtning, skal sætte sig i kontakt med politiets kommandostation. Det gør han, fordi han får uklare meldinger om vurderingen af branden i kontakten med indsatslederne på fabrikkens område. Usikkerheden betyder, at beredskabschefen vedtager, at situationen skal håndteres ifølge ’trin 2 i beredskabet’. Det betyder, at beredskabschefen og politiinspektøren opretter en kommandostation på politistationen som supplement til ledelsen af brandstedet. Der er altså specifikke procedurer at forholde sig til, hvilket er kendetegnende for håndteringer i organisatoriske rammer (Mol 2002/2005). Håndteringen er velbeskrevet, og beredskabschefen er på velkendt grund. En af beredskabets opgaver er, med andre ord, at fylde den eksisterende ramme ud.

En del af procedurerne for alarmering af ledere på forskellige niveauer i kommunens forvaltninger og for oprettelsen af en kommandostation, hvor politi og redningsberedskab samarbejder, er lokalt funderet. Men der er også organisatoriske rammer af national karakter, der kan inddrages og trækkes på. Kommandostationen på politistationen tager fx kontakt til Forsvarets Sprængningskommando og Beredskabsstyrelsens Kemikalieberedskabsvagt, og der tilkaldes assistance til indsatsen hos bl.a. nabokommunerne, Politihjemmeværnet og Beredskabsstyrelsens centre. For blot at nævne nogle af de strukturer, der står til rådighed og bringes i spil.

Endelig fortæller alle de interviewede ledere om den praksis, der er i Kolding for at gennemføre øvelser, hvor både politi og kommunale myndigheder er involveret. Så på øvelsesplan er der også erfaringer med vedtagelser af kritiske situationer, risici og trusler og håndtering af sådanne situationer.

Der er tilrettelagt strukturer, der er stabiliserede på både lokalt, regionalt og nationalt niveau. Det er med udgangspunkt i disse stabiliserede strukturer at vedtagelserne finder sted.

- grænsedragning

Men procedure er ikke kun organisering af mange mennesker og udvikling af strukturer, der kan tages beslutninger indenfor. Procedurer er også, at aktørerne kender deres position i organisationen.

Det står centralt i interviewene, at den enkelte aktør nok er klar over sine *egne* opgaver, muligheder og handlerum. Men fornemmelsen for *grænsedragning* er en ligeså central praksis. Vedtagelsen af, hvilke opgaver, der knytter sig til egen position, gør sig også gældende i forståelsen af, hvilke opgaver der *ikke* knytter sig til positionen. Og vedtagelserne er ganske stabile og er ikke til forhandling. Fornemmelse af at holde fokus og udelade problemstillinger, der ikke knytter sig til ens opgave, står stærkt i fortællingerne blandt beredskabsaktørerne. I politiet er der også veldefinerede kommandoveje og en praksis for, hvem der uddeler opgaver, og hvem der efterlever dem.

Men grænsedragning er ikke kun forbeholdt spørgsmålet om arbejdsopgaver og ansvarsområder. Det har også betydning i andre sammenhænge. I forbindelse med evakueringen, skal der tages beslutninger om, hvilke husstande der skal evakueres, og hvilke der ikke ligger indenfor den zone, hvor der er risiko for alvorlige skader i forbindelse med en eksplosion. Aktørerne gør sig overvejelser over, hvor grænsen skal trækkes. Som citaterne herunder viser, så refereres der både til erfaringer med at grænser og om at finde nogle procedurer, der er til at håndtere:

> '… altså jeg er ikke i tvivl om, at hvis vi er ude på 1000 meter, så er vi sikre, for jeg har set så mange sprængninger i mit liv…'.

> 'Man er nødt til at (…) omsætte en evakuering til praksis, ikke. Man kan ikke sige: Vi kører lige igennem din have. Altså, det… det omsættes jo til praksis, og der handler

> det så om nogle veje, vi diskuterer… vi flytter de her veje ud fra, hvordan de ligger og terrænets beskaffenhed i øvrigt'.

Erfaringen med andre indsatser og opgaver betyder, at aktørerne har erfaring med at fokusere på del-elementer i forbindelse med en kompleks problemstilling og udelade andre problemstillinger. Erfaringen handler også om at være i stand til at flytte grænserne for, hvad der er inkluderet i en opgave og hvad der er ekskluderet.

- kommunikation, kommando og omgang med ordre

En anden karakteristik ved beredskabets organisering skal fremhæves. Der er nogle strukturelle rammer for kommunikationen og en kommunikationspraksis, der er en rutiniseret del af hverdagen. I politiet og redningsberedskab er der en løbende radiokontakt mellem de involverede parter under branden, der gør det muligt at forhandle og vedtage situationen. Politiets indsatsleder er i kontakt med den vagthavende på politistationen hele eftermiddagen. Det betyder, at ledelsen på stationen hele tiden kan følge indsatslederens vurdering af situationen samtidig med, at de over politiradioen kan videregive indsatslederens ordre til betjentene i området. Derudover har indsatslederen også personlig kontakt med en række betjente i området.

Kommunikationen over radioen bidrager ikke kun til uddeling af ordre og til vurderinger af branden. Radioen har mindst en yderligere funktion. Radiokommunikationen giver deltagerne aktørerne i beredskabet en fornemmelse af situationen og resten af beredskabets håndtering: En betjent fortæller, at hans første indtryk af branden kommer fra kommunikationen på politiradioen:

> '… der er rigtig tryk på radioen, og vi kan godt høre, at det er ikke bare en lille skraldespandsbrand, eller et eller andet , altså det lyder… vi kunne godt høre på hende, der sidder derinde, uden at hun virker vildt stresset, at vi kunne godt høre på den måde, hun sender folk rundt, at der begynder at blive travlt'.

Indsatsledernes vurdering af, at branden vil føre til en meget stor eksplosion, bliver både sendt ud på radioen og formidlet til de betjente, som indsatslederne havde fysisk kontakt med ude i området. Indsatslederen fra brandvæsenet fortæller, at han er meget optaget af at få gjort opmærksom på risikoen for en stor eksplosion, for han har en fornemmelse af at det bliver voldsomt.

- ansvar og omsorg for hinanden

Men det er ikke blot procedurer, strukturelle forhold og systemer, der har betydning for praksis og håndtering blandt aktørerne fra myndighederne. Aktørerne i organisationerne har også i høj grad fokus på de kulturelt definerede rammer. Det er et centralt omdrejningspunkt i fortællingerne, at man tager ansvar for hinanden i beredskabet. Indsatslederen beskriver, hvordan han sidst på eftermiddagen vurderer, at situationen nu er så farlig, at mandskabet skal sørge for at trække sig tilbage i en defineret afstand fra fabrikken sidst på eftermiddagen:

> '…der er vi (…) derhenne hvor vi siger: Nu er vi altså nødt til at have folk ud, vi kan ikke… vi kan ikke spille hasard med svendenes liv'.

Tilbagetrækningen betyder, at der ikke længere foregår evakueringen i boligområdet tættest på branden. Den opgave er indstillet af hensyn til betjentenes sikkerhed.

Men ansvarligheden overfor hinanden i organisationen knytter sig ikke kun i forholdet mellem ledere og betjente. Betjentenes håndtering af opgaverne i løbet af eftermiddagen sker i høj grad ud fra vedtagelser om betydningen af at udvise ansvarlighed og omsorg for hinanden. En betjent fortæller, hvordan denne etik er ganske konstituerende for hans håndtering af indsatsen. Han er hele tiden meget opmærksom på sine kollegaer, og de gange, de kort taler sammen i evakueringsforløbet, understreger de overfor hinanden, at de skal passe på sig selv og hinanden (se også Finstad 2003 om hvordan betjente tager vare på hinanden).

- nedbrud i rammer og systemer

Beredskabsaktørerne fortæller om en organisatorisk praksis, der er velegnet til at indrette sig på en given situation, og som har teknologien, systemerne, procedurerne og rammerne for at *handle* i intentionel forstand. Hvor beredskabet er, er der dynamik. Beredskabet søger at håndtere situationen omkring truslen ved at følge udviklingen i branden. Det formår de også med ganske få undtagelser. For det sker, at rammerne for denne praksis svigter, og det skaber problemer med håndteringen. En betjent er lige kommet ind på politistationen, da de store lagre eksploderer:

> 'Der er slet ikke stille, da vi kommer, der løber folk rundt hele tiden og der er ledere til højre og til venstre, og telefoner der ringer og… vi kan høre, at der er knas i radioen hele tiden (…) der er hele tiden noget, der står og blinker, så vi kan godt se, at de er stressede herinde (…) Men så kommer eksplosionen så, og så bliver der fuldstændig stille herinde… og… det er jo så, fordi radionettet, det sætter simpelthen ud af det tryk, der kommer (…) men det vi alle sammen… grunden til at der ikke er nogen, der

> siger noget, det er, at vi tænker jo det samme: Hvor mange kollegaer har vi mistet (…) ja, går der et minut… går der to minutter, det er jo lang tid, når man bare står og venter… og så forsøger vagthavende så derinde at melde ud, og så begynder det sådan… ligeså stille kommer der så gang i kommunikationen (…) der går så igen yderligere et par minutter, så begynder der ligeså stille at ringe telefoner igen'.

Der er ingen radiokontakt og kommunikation med skadestedet i minutterne efter eksplosionerne. Det betyder, at aktørerne midlertidig er frataget muligheden for at håndtere situationen, for de ved ikke på hvilken baggrund situationen skal vedtages. De er frataget kontakten, fornemmelsen og overblikket. De er på bar bund, indtil radiokontakten bliver genetableret.

Men det er ikke kun de få minutter, hvor hele beredskabet er frataget rammer og systemer, der underbygger mulighederne for at vedtage situationen, at der sker nedbrud. Indtil nu peger analysen på, at beredskabets adskiller sig fra borgerne i en situation, der er præget af en trussel. Der kan peges på, at beredskabet er privilegeret i kraft af sin struktur og organisering i sammenligning med gruppen af borgerne, hvis praksis og rutiner langt fra er gearet til vedtage og håndtere farer. Men interviewmaterialet viser også, hvor tæt beredskabsaktører er på at stå i situationer, der har paralleller til borgernes praksis, der er præget af mangel på indsigt i situationen og brandens potentielle konsekvenser.

Betjentene, der evakuerer borgere i området, er udstyret med en bærbar radio. Det er via den bærbare radio, at betjentene orienteres om ledelsens vedtagelser af situationen og modtager ordre om de opgaver, der skal løses i området. Der er, ifølge interviewmaterialet, mindst to grundlæggende problemer med radioerne: Der er ikke nok, hvilket betyder, at det ikke er alle betjente, der har radiokontakt med stationen, og radioerne er af dårlig kvalitet. Et særligt forhold for radiokommunikationen gør sig gældende i Kolding i forbindelse med fyrværkeribranden. Branden er så larmende, at det vanskeliggør radiokommunikationen.

Det får konsekvenser for to betjente. De er, i modsætningen til andre beredskabsaktører, ikke klar over at indsatslederne har beordret alt personel ud på en sikkerhedsafstand på 400 meter, fordi de forudser de meget store eksplosioner. De er i området, for at færdiggøre afspærringen og sikre, at der ikke er nogle borgere, der kommer til skade. På politistationen er de ikke klar over, hvor i området de to betjente er, deres meldinger er ikke blevet registreret. Betjentene er meget tæt på

fabrikken, da de store lagre springer i luften lidt før kl. 18, men får reddet sig i sikkerhed bag en mur, så de ikke kommer til skade:

> '… jeg finder ud af, at der var ingen, der vidste, at vi var nede i det område… vi havde taget en opgave af os selv, fordi vi ikke havde samvittighed til at køre derfra, og vi havde godt nok informeret dem om det, men der ingen der havde… der var ingen… folk havde måske hørt det, men den var druknet i alt det andet, den var ikke blevet skrevet ned, der var ingen der huskede på den… måske har de ikke engang hørt den (…) (beskeden om tilbagetrækning) er kommet ud på radioen, men jeg har ikke hørt det, og det kan der være flere årsager til, at jeg ikke har hørt det, det kan være fordi, at jeg er ude af bilen og kun har den lille radio, eller det kan være fordi, der er så meget larm og støj'.

Forløbet optager organisationen i tiden efter ulykken. Det er fortællingen om en undtagelse. Det skulle ikke være sket. Organisationens praksisser skulle have forebygget manglende sammenfald i vedtagelserne af hvad der er sikkert, og hvad der er forbundet med fare.

Beredskabets håndtering kan ikke forstås uden at forstå den organisatoriske ramme. Strukturer, procedurer og tekniske systemer udgør grundlaget for beredskabets praksis. Det betyder dog ikke, at beredskabet i Kolding kun trækker på kendte rammer og procedurer. De bliver også nødt til at improvisere, for der er ikke nogen, der har en specifik erfaring med lignende indsatser (se Wachtendorf 2004 om improvisation i forbindelse med store indsatser). Den organisatoriske ramme og de kendte procedurer er ikke desto mindre forhold der betyder, at beredskabets håndtering trækker på stabile vedtagelser, i et helt andet omfang end borgerne er i stand til. Analysen viser, at til trods for beredskabets erfaring med improvisatorisk håndtering, så vanskeliggør det den dynamiske håndtering af situationen, hvis de fratages en del af rammerne (se også Reuss-Ianni 1983).

Konklusion

Beredskabsaktører vedtager en trussel med udgangspunkt i tegn og umiddelbare forhold, ligesom borgerne gør. Men der er også en række forhold, der betyder at beredskabet har helt andre forudsætninger for at vedtage en truende situation. De har en erfaring, der kan være både specifik men også generel og de har ikke mindst en struktur, nogle rammer og en række teknologier til

rådighed, når de skal vedtage en trussel. Rammerne giver mulighed for at aktørerne forhandler og forkaster vedtagelser, og håndtere situationen i overensstemmelse med seneste vedtagelse.

Både beredskabsaktører og borgere vedtager trusler i forbindelse med branden i Kolding. Borgernes vedtagelser er meget divergerende. Der er ikke den samme diversitet blandt beredskabsaktørerne, men analysen viser, at der på den anden side heller ikke er overensstemmelse. Beredskabsaktørerne på brandstedet er sikre på, at de store lagerhaller springer i luften, mens lederne på politistationen er mindre sikre. Det understreger Mileti & Darlingtons (1997) pointe om, at beredskab og myndigheder ikke har fuldt overblik over en trussel, og at vurderingerne sjældent vil være konsistente i en situation, der er præget af en trussel. Derfor kan varslinger være uklare til trods for at beredskabet tilstræber klarheden i budskaberne.

Analysen af beredskabets håndtering er bl.a. inddraget for at kunne sige noget om de kommunikationsproblemer, der kan opstå mellem borger og beredskab i tilfælde af truende situationer. Finstad (2003) skriver om politiets arbejde, at det er *hændelsesstyret*. På baggrund af analysen herover vil jeg argumenterer, at beredskabets håndtering af truslen i Kolding viser, at arbejdet i alle dele af beredskabet er hændelsesstyret. Det kan borgernes håndtering af hverdagen ikke siges at være. Den er i højere grad styret af rutiner og velkendt praksis. Men samtidig med, at håndteringen har et hændelsesstyret præg, så er der også en udstrakt grad af rammer i beredskabet for, hvordan en hændelse skal håndteres.

Den store forskel på praksisser blandt borgerne og i beredskabet medvirker til, at det kan være vanskeligt at forstå hinanden. Omgang med beskeder, ordre og kommunikation er et forhold, hvor der kan peges på en forskel. Borgerne orienterer sig ikke i en velkendt struktur, som beredskabsaktører gør. De beslutter i situationen, hvor de vil orientere sig og hvilke informationer de vil opsøge. Borgernes og beredskabsaktørernes vedtagelser falder forskelligt ud, og det skyldes ikke mindst at de har forskellige forudsætninger for at vedtage en trussel.

Beredskabets vedtagelser af trusler - Skive

Tegn og umiddelbare forhold

I interviewene med beredskabsaktører i Skive om situationen d. 8. januar 2005 er der ikke kun fokus på højvandsvarslet. Fortællingerne er i ligeså høj grad mod orkanen, der også stiller store krav til beredskabet den dag. Jeg spørger til interviewpersonernes oplevelse af dagen, og de fortæller både om håndtering af opgaver, der knyttede sig til orkan og højvande. For beredskabet er det orkanen, der skaber mest forstyrrelse i praksis og som stiller de største krav til en indsats (I49-1007). Varslet om højvande stiller ikke krav om en ligeså stor indsats, fordi opgaven forbliver en varslingsopgave. I interviewene med beredskabsaktørerne sammenvæves indsatsen i forhold til orkanen og højvandsvarslet sig.

- vedtagelser i samspil mellem prognoser og syn

Myndighedernes vedtagelse af risiko for højvande efterfulgt af oversvømmelser knytter sig, ligesom tilfældet er blandt borgerne, til Danmarks Metereologiske Instituts (DMIs) prognoser. Aktørerne i Skive trækker altså på samme kilde i deres arbejde med at vedtage truslen om højvande. Beredskabsaktørerne beskriver, ligesom borgerne, hvordan vedtagelserne og håndteringen af den potentielle trussel i meget høj grad afhænger af DMIs prognoser.

På politistationen orienterer og forholder den vagthavende sig også løbende til DMIs varsler d. 8. januar. Både de varsler der gælder vindforholdene, men også vandstandsprognoserne. Kommunen og politiet er orienteret om varslerne forud for dagen. De er forberedte på, at vind og vandstand kan udvikle sig og skabe vanskeligheder i byen og politikredsen.

Myndighederne og borgerne er langt hen ad vejen på linie i deres vedtagelser af truslen om højvande. De udtrykker alle tillid til varslingerne, men oplever ikke, at de er i stand til at vedtage situationen på ordentlig vis, hvis ikke der kan suppleres med andre tegn. Kommunens driftsingeniør

fortæller, at det er en fast procedure for ham at køre ned forbi havnen hver dag på sin vej til arbejde for lige at vurdere vandstanden med egne øjne.

I løbet af lørdag d. 8. januar melder medarbejdere fra kommunen og politihjemmeværnet, der har opgaver i byen og politikredsen, hvordan situationen udvikler sig rundt omkring til lederne i kommunen og på politistationen. Disse observationer indgår sammen med DMIs prognoser i ledernes vurderinger af, hvordan situationen skal håndteres. Det er vigtigt for lederne at høre vurderinger ude fra området. Situationen bliver også vedtaget på baggrund af disse vurderinger.

Politiets ledelse skal sidst på natten mellem lørdag d. 8. og søndag d. 9. vedtage om evakueringen af husene på havnen og bag diget kan ophæves eller fortsat skal opretholdes. Det afhænger i udgangspunktet af DMIs prognoser. Men vedtagelsen er problematisk, fordi DMIs prognoser gennem hele dagen og aftenen viser sig ikke at holde stik. Vandstanden i Skive Fjord kommer aldrig op i de højder, der er blevet varslet. Tidspunktet for, hvornår vandet vil stå på sit højeste flyttes hele tiden fremad. Prognosen begynder at miste sin betydning for vedtagelsen af situationens alvor og den potentielle trussel. Men truslen skal ikke desto mindre vedtages. Andre forhold bliver derfor i højere grad taget i betragtning.

Før politiet beslutter at ophæve evakueringen, så beder vicepolitiinspektøren kommunens driftsingeniør om at køre ud på digerne og foretage en visuel inspektion. Den visuelle inspektion fører til en vedtagelse af, at digerne vil holde højvandet tilbage, og der ikke sker en erosion af digerne. Politiets ledelse ophæver derefter evakueringen.

Beredskabsaktørerne giver udtryk for, at målingerne i form af prognoser fra DMI nok har stor betydning for tilrettelæggelsen af indsatsen, men at de ikke kan stå alene. Målingerne bliver hele tiden forholdt til de faktiske observationer af, hvordan situationen udvikler sig. Målingerne og synet er to umiddelbare forhold, der er vigtige for myndighedernes vedtagelser. Men som det skal vises herunder, så er det langt fra de eneste forhold, der har betydning for myndighedernes vedtagelser og håndtering.

- vedtagelser af risici

Prognosen om højvande er alvorlig. På et tidspunkt viser den, at vandstanden vil blive 2,40 meter over daglig vande. Digerne er dimensioneret til højvande på 2 meter. Sådan en prognose får kommunen til at reagere hurtigt. Det er en alvorlig situation, hvis det sker. Højvande i det omfang kan føre til, at vandet kommer til at stå så højt, at det glider ind over kanten på digerne. Presset fra vandet kan samtidig betyde, at digerne eroderer, dvs at de ødelægges af vandpresset, før vandstanden er 2 meter over daglig vande. Det er vanskeligt at afgøre på forhånd, om det vil ske. Det afhænger nemlig af digernes kvalitet. Vicepolitiinspektørens vedtagelse af om evakueringen af borgerne skal igangsættes, afhænger af, om kommunen kan garantere, at digerne ikke vil erodere, før vandstanden er 2 meter over daglig vande:

> '… hvor højt kan vandet gå op? Et er hvis vandet løber over digerne, det er så… det er en ting, men hvis nu det kommer helt op til digekanten: Kan digerne så holde? Og det kunne de ikke… den garanti kunne de ikke give os'.

Derfor igangsættes en frivillig evakuering. For nok er prognoserne alvorlige og nok kan kommunen ikke garantere, at digerne ikke eroderer. Men det er forhold, der betyder, at ledelsen i politiet tøver med vedtagelsen af at gennemføre en tvungen evakuering:

> 'Jeg valgte at sige: Vi tvangsevakuerer ikke folk, det gør vi ikke (…) der er jo mange ting, og så… det er jo også… jeg tror af en at de ting, det er, at prognosen hele tiden forskubber sig (…) det som hele tiden var den værste forudsigelse, den… den nåede vi aldrig'.

Så evakueringen vedtages på baggrund af de alvorlige prognoser. Men misforholdet mellem prognoserne og de faktiske målinger får på den anden side betydning for vedtagelsen af, at prognoserne ikke spiller den altdominerende rolle for beredskabets håndtering. De foretager en rationalisering (Law 2004). De beslutter, at prognoserne får en højere status i hierarkiet end de faktiske målinger. Men de faktiske målinger betyder på den anden side, at evakueringen ikke er tvungen.

Igangsættelse af evakueringen er dog ikke ensbetydende med, at der ikke arbejdes på at sikre og forstærke digerne. Politihjemmeværnet lægger sandsække på digerne for at forhøje dem med 10-20 centimeter. Beredskabet vedtager, at det er en vigtig indsats. Men det er en kompliceret opgave. For det første bliver sandsækkene båret ud på digerne, da der er risiko for, at digerne tager skader, hvis de bliver kørt ud med maskiner. For det andet er orkanen så kraftig, at arbejdet må indstilles i en periode.

Blandt betjentene er der forskellige vedtagelser af risikoen for orkaner og for højvande. En giver udtryk for ikke at have været udsat for fare i forbindelse med sin færden og opgaveløsning under orkanen i løbet af eftermiddagen, aftenen og natten. Betjenten mener heller ikke, at borgerne har været udsat for nogen risiko i forbindelse med højvandsvarslet. Han mener, at vandet stiger langsomt i tilfælde af en stormflod, og at der ikke er nogen fare for at drukne under de omstændigheder. En anden betjent foretager en anden vedtagelse. Han oplever, at det er forbundet med en vis fare at opholde sig udenfor i orkanen, netop fordi man ikke har overblik over, hvad der kan komme flyvende, og man kan komme voldsomt til skade, hvis man får noget i hovedet. Han giver samtidig udtryk for, at der kan være farer forbundet med oversvømmelser, også selvom vandet stiger langsomt:

> '… altså, hvad sker der i et hus, der bliver oversvømmet… gamle installationer og hvad bliver elektrisk og ikke elektrisk og strømmen og sådan nogle ting'.

- opsamling

I Skive er vedtagelser af risiko for oversvømmelse om ikke en rutine, så en del af praksis. Der knytter sig derfor en række stabiliserede vedtagelser til truslen. Beredskabet ved hvilke tegn og umiddelbare forhold de skal orientere sig mod: DMIs prognoser og de faktiske målinger af vandstanden. Udfordringen d. 8. januar 2005 er, at der løbende er et misforhold mellem prognoserne og de faktiske målinger. Det skaber dynamik omkring vedtagelserne, der ikke lukker sig. For risikoen for oversvømmelse knytter sig ikke kun til vandstanden. Den knytter sig også til digernes kvalitet. Det er mere usikkert, om de er stærke nok til at holde vandet tilbage. Vurderingen af digernes kvalitet bygger i høj grad på visuelle vurderinger.

Der skal foretages nogle rationaliseringer i forløbet, så det bliver klart, hvilke opgaver, der skal prioriteres og hvordan håndteringen skal tilrettelægges. Den del af rationaliseringerne, der omhandler truslen om oversvømmelse, omsættes til en indsats, der involverer borgerne: Evakueringen. Aktørerne tilkendegiver at sikringen af borgerne kunne være tilrettelagt på andre måder, men at der bliver truffet en beslutning – en rationalisering – der omsættes til en evakuering i løbet af aftenen.

Lokal situering og historicitet

Beredskabsaktørerne i Skive kommer alle selv ind på, hvor længe de har haft arbejdsmæssig tilknytning til stedet. Erfaringerne udgør en referenceramme og bidrager til den enkeltes vedtagelse af situationen. Flere giver udtryk for tillid til digernes kapacitet. De er blevet stærkere i forhold til, hvor dårlige de var for nogle år tilbage. En betjent husker, at oversvømmelserne har været så voldsomme tidligere, at folk kunne ro rundt i gaderne i både. Han afviser ikke, at situationen d. 8. januar 2005 kan udvikle sig voldsomt, men er på den anden side skeptisk i forhold til ledelsens igangsætning af evakuering først på aftenen. Han ville selv have set tiden og situationen an. Betjenten har til opgave at evakuere borgerne på havnen, hvor han tidligere har oplevet oversvømmelser. Han siger på baggrund af sine erfaringer, at han ved, at folk ikke bryder sig om at forlade hjemmet og tingene.

Vicepolitiinspektøren fortæller, at han ikke er så lokalkendt i Skive og derfor ikke har så mange erfaring at trække på i forhold til højvandsvarslet. Derfor knytter hans vedtagelser sig i høj grad til prognoserne. Han fortæller videre, at der er delte meninger blandt personalet om, hvorvidt det var hensigtsmæssigt med en tidlig evakuering, men at der er enighed i krisestaben om, at en tidlig evakuering er den bedste løsning. Både betjente og ledere har nok sammenfald i faglig viden og erfaring med operationer, der involverer sikkerheden for mange borgere og de forholder sig til de samme prognoser fra DMI. Men der er forskelle i erfaringsgrundlag, og det betyder, at de ikke nødvendigvis når frem til samme vedtagelse, når det gælder håndteringen af en risikabel situation.

Faglighed og erfaring med vandstande, højvande og digekapacitet fra lignende situationer kommer også til udtryk hos kommunens driftsingeniør. Han beskriver, hvordan han i sin vedtagelse af situationen og risikoen for oversvømmelse trækker på målinger og visuelle indtryk, men at målingerne også vedtages på baggrund af bl.a. nogle matematiske modeller. Han oplever at have udviklet en rygmarvsfornemmelse for, hvordan prognoserne skal tolkes. Denne rygmarvsfornemmelse får ham til flere gange i dagene op til d. 8. januar at tænke, at der er noget galt med prognoserne, og han venter på, at DMI korrigerer dem. Men det sker ikke. Han sætter alligevel sin lid til prognoserne og hans håndtering af misforholdet mellem prognoser og rygmarvsfornemmelse falder ud til fordel for prognoserne. Han vedtager, at fraværet af korrektioner må betyde, at prognoserne er valide.

Han fortæller også, at han har god brug af at sparre med en kollega i forløbet. Kollegaen udmærker sig bl.a. ved at have arbejdet i Skive kommune i mange år og have et meget detaljeret kendskab til byen og til tidligere oversvømmelser. Kollegaens kapacitet knytter sig til viden om lignende situationer i lokalområdet, og det er en viden, som er af betydning for kommunens driftsingeniør.

- opsamling

Erfaring bidrager til vedtagelser af truslen i samspil med tegn og umiddelbare forhold i situationen. Men på forskellig vis. For nogle beredskabsaktører sker der en rationalisering i den forstand, at erfaringerne med lignende situationer får større betydning for vedtagelsen af truslen end prognoser, syn og faktiske målinger. Andre rationaliserer ved at prioritere modsat. I de tilfælde tildeles erfaringer større betydning end tegn og umiddelbare forhold.

Håndtering

Som tilfældet med situationen i Kolding d. 3. november 2004, så baserer beredskabets håndtering af situationen i Skive sig også i høj grad på baggrund af velkendte og på forhånd definerede organisatoriske rammer og praksisser. Stormvarsler er et element i arbejdet med totalberedskabet i Skive, og der er derfor udviklet *specifikke* strukturerer til lige præcis denne situation.

I Kolding er der ikke arbejdet specifikt med at udvikle et beredskab i tilfælde af brand i samtlige lagre på N.P. Johnsens Fyrværkerifabrik med en voldsom eksplosion til følge, og derfor bliver indsatsen i Kolding i høj grad håndteret med udgangspunkt i den kendte og øvede *generelle* organisatoriske praksis. Den generelle organisatoriske praksis spiller også en rolle for håndteringen i Skive, men der er nogle yderligere rammer, der er målrettede højvandsvarsler i Skive. Der er tale om nogle på forhånd definerede procedurer og teknikker.

- procedurer

Efter orkanen i 1999 er det vedtaget, at DMI skal varsle beredskaberne om en truende situation. Og der er faste og veldefinerede vedtagelser af, hvilke procedurer der derefter skal følges.

I kommunen har de året rundt et døgnberedskab, hvor medarbejdere på skift har ansvaret for at følge med i DMIs prognoser for højvande i Skive Fjord. For at løse den opgave er de ansvarlige medarbejdere koblet op til det elektroniske varslingssystem derhjemme, så de kan overvåge situationen og varsle organisationen døgnet rundt, hvis der varsles kritiske vandhøjder. Det er DMIs prognoser, der danner grundlag for kommunens vurdering af, om situationen er kritisk eller ej.

Fordi højvandsvarsler er et tilbagevendende fænomen i Skive, er procedurerne ikke alene definerede på forhånd, de er også afprøvede i forbindelse med tidligere varsler. De er nedskrevet i en varslingsmanual. Det er stabile vedtagelser af, hvornår beredskabet skal optrappes. De forskellige trin i beredskabet er fast definerede i forhold til vandstandsprognoserne. Kommunen har en række tidligere afprøvede tekniske foranstaltninger, som de sætter i værk: Uddeling af sandsække, ventiler der skal lukkes, vand der skal pumpes på udsatte steder, virksomheder på havnen der skal varsles mm. Forskellige niveauer i beredskabet skal varsles i forhold til alvoren i prognosen. En yderligere procedure, der er defineret, er vedtagelserne af, at de relevante medier skal kontaktes. Der er med andre ord ikke umiddelbart behov for forhandling eller improvisation (Wachtendorf 2004) i disse situationer, fordi de er defineret i forhold til DMIs prognoser.

Kommunens driftsingeniør fortæller, at han efterfølgende har orienteret sig i DMIs evaluering af højvandsvarslerne i disse dage. Her fremgår det at prognoserne passer utrolig godt mange steder i landet, med undtagelse af Skive Fjord. Han giver udtryk for, at myndighederne har tillid til prognoserne og til, at de er udtryk for reelle vurderinger. Hvis DMI indregner en sikkerhedsmargen, så der altid varsles en højere vandstand, end man faktisk har regnet sig frem til, så bliver det problematisk at lade prognoserne ligge til grund for praksis. Så vil det kommunale beredskab begynde at tage for let på varslerne:

> '… vi kan jo selv blive udsat for det, som nu folk bliver udsat for, når… hvis man evakuerer dem for tit… altså for mange prognoser, der viser et højt niveau i forhold til det faktisk målte. Så kommer man let derhen og siger: Ah, men det kommer ikke til at passe, det her'.

Der er dog spørgsmål, der er til forhandling, selv i forbindelse med veldefinerede indsatser. D. 8. januar 2005 kompliceres situationen af, at der både er højvandsvarsel og orkan. Der er ikke erfaring med dette sammenfald. Politiet beskriver, at de håndterer situationen som to operationer, men at de kun opretter en kommandostation. Men det er en beslutning, der tages på dagen. Det er ikke på forhånd vedtaget, hvordan man på det organisatoriske og proceduremæssige plan vælger at håndtere sådan en situation.

Selvom der er en række veldefinerede og afprøvede procedurer, så er det dog ikke ensbetydende med, at de fungerer optimalt. Kommunens driftsingeniør peger på, at procedurerne viser sig ikke at være præcise og tilstrækkelig velbeskrevet på en række punkter. Forløbet d. 8. januar 2005 har bl.a. betydet, at kommunen har arbejdet med at skabe mere præcise beskrivelser af, hvilke medier kommunen skal varsles, og hvordan det skal ske.

Som det er tilfældet i Kolding, så sker der også et nedbrud i rammerne i Skive, der viser sårbarheden i den ellers så tilrettelagte og veldefinerede praksis, der er omdrejningspunkt for håndteringen af truslerne: Strømmen går:

> '… nu var det nede på det gamle Vejvæsen (griner), men der sad vi med stearinlys hele vejen rundt på kontoret (…) der skal vi jo… altså det kan godt være, at vi skal have en trådløs forbindelse til en bærbar, sådan at vi kan komme den vej ind (…) men i og med at strømmen forsvandt, det fik jo også en til at tænke over, jamen… hvis den er væk, hvor er vores værktøjer så henne. Altså vi kan selvfølgelig gå til bassinet og se direkte, hvor højt… men altså'.

Vedtagelserne afhænger af procedurer og af de tekniske muligheder. De udgør rammen for organiseringen og for muligheden for dynamiske vedtagelser.

- organiseringen

Opgaverne er klart definerede: Det er kommunen, der holder øje med vandstanden og varsler politiet, hvis situationen bliver kritisk, for digerne er kommunens anlæg. Det er på den anden side også defineret, at det ikke er kommunens opgave at vurdere, om folk skal evakueres, hvem der skal evakueres og hvornår. Det er politiets opgave.

Situationen falder sammen med at politihjemmeværnet afholder nytårsparole samme dag og er samlet i byen. Det er derfor oplagt at bringe denne del af organiseringen i spil og politihjemmeværnet bliver en vigtig støtte for politiet i håndteringen af situationen i Skive. Politihjemmeværnet kan kaldes ind, når ledelsen skønner det, men det er en fordel for denne indsats, at organiseringen er samlet på dagen.

Men organiseringer udenfor kommunen og politikredsen bliver også bragt i spil. Politiets ledelse kontakter den del af den organisatoriske struktur, der betegnes politiregionen (Beredskabsstyrelsen 1999a/Udvalget for National Sårbarhedsvurdering 2004). Det er igennem regionen, at der tildeles materiel fra fx Beredskabsstyrelsens centre og kaserner, for det er politiregionen, der prioriterer fordelingen af ressourcer og materiel i en situation som d. 8. januar 2005, hvor store dele af landet er ramt af en orkan, og mange politikredse og kommuner har brug for ekstra bistand.

Der er brug for den materielle bistand fra politiregionen, men vicepolitiinspektøren giver udtryk for, at det på den anden side er en belastning at bede om hjælp fra regionen, der gennem hele forløbet beder om statusmeldinger og situationsrapporter. Det er opgaver, der er meget dårlig tid til, når der er to operationer i gang i politikredsen. Organiseringer, der er kendte og som der kan trækkes på, er i mange tilfælde en hjælp. Men de kan, som vicepolitiinspektøren tilkendegiver, også være en hæmsko, fordi der stilles krav til, at der, parallelt med håndteringen af en eller flere indsatser, skal håndteres opgaver af bureaukratisk karakter.

- grænsedragning

Erfaringen med at orientere sig om egen arbejdspraksis og ikke involverer sig i opgaver på andre niveauer og andre dele af organiseringen er ligeså præsent og eksplicit formuleret som blandt myndighederne i Kolding. I Skive beskriver en leder, at han holder sig i baggrunden og har overblikket over hele situationen uden at involvere sig i detailspørgsmål. Opgaverne skal fordeles blandt vagthavende, betjente og kompagnicheferne for politihjemmeværnet, der hver især tager sig af de dele af indsatsen, de har ansvar for.

- en øvelse

De interviewede aktører, der er involverede i indsatserne i Skive d. 8. januar 2005 har overordnet set samme vedtagelse af situationen, da jeg interviewer dem nogle måneder efter: Det var en god øvelse. Deres praksis, der er kendetegnet ved at finde sted i organiserede og procedureorienterede rammer, giver dem mulighed for at anlægge dette blik. De giver udtryk for en forståelse af, at det er sandsynligt, at de kan komme til at stå i mere alvorlige situationer, der stiller endnu større krav til det lokale beredskab. Derfor ser de positivt på erfaringen. Deres praksis tilsiger dem, at de løbende skal arbejde med at udvikle organiseringer, procedurer, samarbejde og teknikker.

- opsamling

Håndteringen knytter sig til kendte procedurer. I Skive handler det i mindre grad om improvisation end til fældet er i Kolding, for procedurerne er afprøvet i lignende situationer. Derfor er procedurerne i vid udstrækning præcise i forhold til behovene. Men beredskabet ser alligevel at procedurerne kan forbedres og udvikles. For de er sikre på, at procedurerne skal udfyldes og bringes i spil en anden gang igen.

Konklusion

DMIs prognoser, aktørernes visuelle vurdering er tegn og umiddelbare forhold, der indgår i vedtagelsen i truslen i Skive. Men disse tegn er i modstrid med hinanden. De giver ikke noget tydeligt billede af, hvilken trussel beredskabet står overfor. Derfor skal der foretages en rationalisering, så situationen kan bliver håndteret. Men udover at tegn og umiddelbare forhold ikke peger i samme retning, så har aktørerne forskellige erfaringer, som indgår i deres vedtagelser. For nogle er erfaringerne ensbetydende med at truslen nedtones, mens andres erfaringer understreger, at der skal tages højde for den værst tænkelige siuation. Forskelligheden i erfaringer bliver også underlagt en rationalisering, så borgerne kan få klar besked om beredskabets vurdering af situationen og så en indsats kan igangsættes.

Beredskabet i Skive har erfaring med truslen om oversvømmelse. De har en række stabiliserede vedtagelser om, hvordan de skal håndtere sådan en trussel og en velkendt organisatorisk ramme, der

skal fyldes ud. Men det betyder ikke, at vedtagelserne ikke er også er dynamiske og bevægelige. Der er nemlig forhold ved den specifikke situation, som ikke tidligere er erfaret, fordi der udover højvandsvarslet også er orkan i området. Det betyder, at truslen ikke alene vedtages i de kendte og afprøvede rammer. Nye forhold af situationel karakter dukker op, og det skal beredskabet forholde sig til. Det stabiliserede møder det dynamiske.

Håndteringen sker med blik for at sikre folk, dyr og materiel i situationen. Det er også baggrunden for borgernes håndtering. Men borgerne og beredskabet adskiller sig bl.a. på det punkt, at beredskabet ser indsatsen som en øvelse i at håndtere en trussel, som de forventer igen. Borgerne giver ikke på samme måde udtryk for at øve sig med henblik på at situationen gentager sig selvom de er klar over at situationen kan bliver aktuel igen.

Mediernes vedtagelser af trusler - Kolding

Beredskaberne i Skive og Kolding prioriterer kontakten til medierne i de to cases der analyseres i dette studie, om end de prioriterer og håndterer kontakten på forskellig vis.

Mediernes vedtagelser af potentielle trusler skal inddrages i denne analyse, fordi medierne har betydning for mange borgeres vedtagelser af truslerne i de to cases. Hypotesen er, at mediernes dækning får betydning for borgernes vedtagelser, både i kraft af at medierne videreformidler beredskabets vedtagelser, men også i kraft af, at de medierne også formidler egne vedtagelser.

Tegn og umiddelbare forhold

Medierne bliver generelt hurtig orienteret om optræk til ulykker, indsatser der involverer beredskabet og andre hændelser, med spektakulære træk. Det gælder også for de lokale og regionale medier i og omkring Kolding d. 3. november 2004. Journalister og redaktører bliver enten opmærksomme på branden på fyrværkerifabrikken via Ritzau, fordi de orienterer sig på politiets radioer eller fordi de bliver kontaktet af folk, der tidligt ved, at der er udbrudt brand og som mener, at det er væsentligt for medierne at vide. Medierne har en række forskellige kilder og trækker på kendte kommunikationskanaler, hvilket betyder, at de er godt orienteret om, hvad der sker. Også inden at myndighederne tager beslutning om at kontakte eller varsle dem.

En lokal journalist skynder sig af sted til området, da han hører, at der er udbrudt brand. Han er overbevist om, at den hurtig bliver slukket igen, og derfor gælder det om at være på stedet, mens der stadig er noget at rapportere om og tage billeder af.

De journalister, der opholder sig i området, arbejder på at vedtage truslen på baggrund af det de hører, ser og får fortalt. Hvor stor en trussel udgør branden egentlig? En bliver passet op af en person tæt ved fabrikken først på eftermiddagen, da branden er under udvikling:

> ’… der var han henne og have fat i mig: Det her har du simpelthen dit liv for kært til, sagde han’.

Men journalisten forstår ikke, hvad han egentlig skal lægge i dette udsagn og det er først efter eksplosionerne af lagerbygningerne, at han bliver klar over, at det er ejeren af fabrikken, der har talt til ham.

Truslen er ikke entydig. Medieaktørerne oplever det som alvorligt, da containerne springer først på eftermiddagen, men derefter er der forskellige forståelser af situationen. En vedtager på baggrund af det han ser, at ilden ebber ud, og at truslen derfor mindskes. En anden kender mange af betjentene, der deltager i indsatsen i Seest, der fortæller ham om indsatsledelsens vurdering af, at de store eksplosioner vil indtræffe. Det tager journalisten til efterretning og skynder sig hjem på redaktionen. Ikke af frygt for at være i området under eksplosionerne, men for at nå at skrive et indlæg til webben og planlægge den følgende dækning med redaktørerne, inden han skal ud og overvære de voldsomme eksplosioner.

Medieaktørerne i området har en anden kontekst at tage udgangspunkt i end de har på redaktionerne. På redaktionerne har de ikke det umiddelbare indtryk af, hvad der sker i området og er ikke i stand til at vedtage truslen på baggrund af andre aktørers håndteringer. De har til gengæld bedre kontakt til politiets pressetalsmand, som de er i telefonisk kontakt med flere gange i løbet af eftermiddagen. Denne kontakt skaber dog ikke nogen entydig forståelse af risikoen. På en redaktion i Kolding forstår de først ulykkens omfang, da de kan høre og mærke de store lagerhaller eksplodere. På en anden redaktion synes en interviewperson, at det er svært at vedtage truslen på baggrund af den telefoniske kontakt med journalister i området. Han synes til gengæld, at kontakten til politiets pressetalsmand peger på, at situationen er ganske alvorlig, uden at han har et helt klart indtryk af, hvilken trussel ilden egentlig udgør. Hans lokale kendskab til Kolding gør desuden, at han er bekymret for om brandudviklingen kan ramme nogle af de naturgasledninger han ved, der er gravet ned i byen.

Samtidig med at medieaktørerne har til opgave at dække situationen, så vedtager de selv, hvad det er for en trussel, de står overfor. Medierne baserer indledningsvis deres vedtagelser af en trussel på baggrund af et netværk af kontakter og i flittig kommunikation med andre. Det er en kontakt der har betydning for vedtagelserne, men som alligevel ikke er tilstrækkelig for forståelsen. Derfor

inddrager de også tegn og umiddelbare forhold som fx synet i deres vedtagelser. Men de inddrager også deres erfaringer.

Erfaring

Flere af de medieaktører, der er involveret i dækningen af branden, har erfaring med dækning af kritiske hændelser. Men der er kun en journalist, der fortæller om sin erfaring med dækning af ulykker på virksomheder, der producerer eller opbevarer farlige stoffer. Journalisten ser derfor med stor alvor på den trussel branden på fyrværkerifabrikken udgør, ikke mindst i forbindelse med sirenevarslingerne:

> '… umiddelbart efter den første eksplosion, ikke, der hørte jeg jo… der hørte jeg jo at sirenerne gik, ikke, og der blev jeg satanedeme bange, du… (…) der kunne jeg godt mærke, at der begyndte min puls altså at køre hurtigere (…) Sidste gang jeg hørte dem her, det var engang i Fredericia, hvor Kemira brændte og der var jeg tilfældigvis også på arbejde derovre (…) og der tænkte jeg, nej for helvede, er vi nu der igen, ikke, fordi det der i Fredericia, det var mindst lige så svært (…) altså, det er jo sådan i min verden et eller andet sted synonymt med, at nu erklærer vi undtagelsestilstand, ikke'.

For ham knytter praksis for sirenevarsling sig til meget kritiske situationer og han hører varslingen i Kolding som udtryk for, at situationen er alvorlig.

Medieaktørerne har ikke mange erfaringer med en situation som den de står i, til trods for at de har erfaring med at dække store ulykker og alvorlige hændelser. De trækker på de erfaringer de har.

Håndtering

Medieaktørernes håndtering af branden knytter sig i høj grad til de organisatoriske rammer. Rammerne har forskellige karakterer. Der er både rammer i form af de nyhedskriterier, medieaktørerne vurderer, at hændelsen skal dækkes på baggrund af. Så er der rammer i form af det tekniske udstyr, der betinger, at de kan rapportere til både avis, web, radio og fjernsyn. Og endelig så er de lokale og regionale medier, der inddrages i denne analyse knyttet til større organisationer med flere redaktioner forskellige steder i landet, som der er forskellige former for samarbejde med.

- dækning

Hvordan skal en brand i en container med fyrværkeri dækkes? Interviewpersonerne giver alle udtryk for, at de ikke forventer, at branden udvikler sig, men at de ikke desto mindre vælger at dække hændelsen. En redaktør understreger, at medier er organiserede på måder, så de på flexibel vis er i stand til hurtig at ændre i prioriteringerne i løbet af en dag. Praksis er, at det er af betydning at være til stede, i fald der sker noget væsentligt. Sker der til gengæld ikke noget, så vendes blikket hurtigt i andre retninger.

Journalister skal rapportere om situationen. Deres praksis er betinget af denne opgave. De er i kontakt med deres respektive redaktioner, som de plejer at være. Men situationen taget i betragtning, er der langt mindre dialog om, hvordan opgaven skal løses end til hverdag, fordi kollegaer og redaktører også er optaget af den ekstraordinære situation. Og fordi støjniveauet vanskeliggør telefonkontakt. De er i højere grad alene om at tage beslutningerne om dækningen og vedtage den trussel de skal rapportere om.

Og de dækker også selvom situationen er potentiel farlig. Det er mediernes raison d'être. Nogle distancerer sig til truslen:

> '… vi er sat i verden for at beskrive, hvad der sker, og nu må vi ikke tabe hovedet'.

En anden beskriver betydningen af at blive på sin post, selvom situationen ser ud til at kunne udvikle sig ganske alvorligt:

> '… jeg var egentlig lidt magtesløs, synes jeg'.

Der er en række organisatoriske vilkår og rammer, der har betydning for hvordan medieaktørerne vedtager truslen. De har gode organisatoriske muligheder for at prioritere det pludselige. Og medierne dækker branden, selvom medieaktørerne kan opleve, at den er ligeså stor en trussel for dem, som for de borgere de formidler til (Moritz 2006).

- teknik

TVSyd, der ligger i Kolding sætter tidligt et kamera på taget af bygningen til at optage i retning mod branden. På redaktionen beslutter de at streame optagelserne, så det er muligt at se

brandudviklingen direkte på tv-stationens hjemmeside. Mediernes hjemmesider supplerer avis, radio og tv og giver muligheder for yderligere dækning af situationen.

Kanal94s journalist er indledningsvis afhængig af sendevognens begrænsede rækkevidde i forbindelse med sin dækning. Senere løber sendevognen dog tør for strøm og journalisterne fra radioen må derfor gå over til at rapportere på mobiltelefoner.

De tekniske muligheder og begrænsningerne har betydning for medieaktørernes praksis.

- organisationsstrukturer

TVSyd sender på de faste sendetidspunkter, der er lagt i TV2s flade. De har ikke mulighed for at sende mere, selvom det er vedtaget, at en alvorlig trussel præger området. Men TV2 Nyhederne beder TVSyd om at bidrage til dækningen af ulykken, og de dækker derfor hændelsen til mere end eget medie.

DRs regionalradio sender ordinært på hverdags eftermiddage. Redaktionen vælger at rydde fladen, dvs aflyse de programsatte punkter og alene dække brandudviklingen. De har i løbet af eftermiddagen kontakt til DRs Radioavis, som de sender indslag til. Her er der en fleksibilitet, der fører til en tæt dækning af branden. Radio Scala, der er en del af Mediehuset Jydske Vestkysten, er præget af samme flexibilitet. Her ændrer de også i programmet i løbet af eftermiddagen, så de alene dækker branden.

På Jydske Vestkystens Kolding-redaktion oplever de, at det er vanskeligt at forhandle situationens alvor med avisens hovedredaktion i Esbjerg. Journalister og redaktører i Kolding skal bede hovedredaktionen om at få ekstrasider stillet til rådighed i torsdagens udgave, men det er en vanskelig opgave, fordi redaktørerne i Esbjerg ikke deler Kolding redaktionens vedtagelse af situationen. I Esbjerg har de ikke de samme tegn og umiddelbare forhold at vedtage situationen på baggrund af. Det er et stort problem at få dem til at forstå omfanget af eksplosionerne, og redaktionen i Kolding får ikke forhandlet sig til tilstrækkelig med sider. Omfanget af tildelte sider understreger en ulykkes omfang og alvor. Men i Kolding oplever de, at ulykken er langt mere alvorlig end de fire sider hovedredaktionen tildeler dem.

De regionale og lokale medier, der er inddraget i analysen er ikke selvstændige medier. De er del af en større struktur, der har betydning for, hvordan situationen vedtages og i sidste ende bliver præsenteret for borgerne.

- opsamling

Der er forskel på de vedtagelser, medieaktørerne foretager af relationen mellem egen situation og materialitet på den ene side og de vedtagelser, der bliver formidlet gennem medierne til borgerne på den anden side. Der er med andre ord diskrepans mellem den enkelte medieaktørs vedtagelse af en trussel og den dækning, som borgerne oplever.

Tekniske rammer kan begrænse dækningen, men det kan også være forhold af organisatorisk karakter, der betyder, at mediernes dækning ikke modsvarer medieaktørernes oplevelse af en situation.

Konklusion

Medierne trækker på et finmasket net af kontakter og har gode muligheder for at kommunikere med en række andre aktører i processen omkring vedtagelsen af en trussel. Men derudover er hændelsen i Kolding præget af, at en række medieaktører er til stede tæt ved fabrikken og at dækningen derfor også baserer sig på egne indtryk af tegn og umiddelbare forhold omkring branden. Journalister og redaktører har kun i lille grad erfaring med store teknologiske relaterede trusler, men trækker på deres erfaring med håndtering af andre alvorlige hændelser. Det får betydning for medieaktørernes håndtering af den truende situation, som de ikke er i tvivl om at de skal dække til gavn for borgerne. Endelig er de betinget af en række organisatoriske rammer, som nok giver dem mulighed for at danne sig et indtryk af truslen, men som samtidig kan begrænse mulighederne for at videreformidle disse indtryk til lyttere, seere og læsere.

Analysen af medieaktørernes fortællinger om situationen i Kolding og situationen i Skive, der analyseres herunder, lægger op til at forståelsen af *praksisfraktioner* (Law 2004) bringes i spil. Der

er en kontakt mellem beredskabets og mediernes praksisser, der i en vis grad er formaliseret, men som på den anden side er udtryk for vedtagelser i situationen. Beredskabet er opmærksomme på at involvere medierne i varslingen, men medierne er ikke en del af beredskabets organisatoriske praksis. Medierne håndterer situationen på baggrund af deres egne organisatoriske praksisser men med tæt kontakt til beredskabet. Der er fraktioner af praksisser mellem de to aktørgrupper, der er sammenfaldende.

Medieaktørerne har tættere kontakt til ledelsen i beredskabet end borgerne har, og dermed til beredskabets vedtagelser af situationen. I Kolding fortæller medieaktører på nogle punkter om deres håndtering som en del af beredskabet. Men der er samtidig dele af deres vedtagelser af situationen, der sker på egen hånd og som ikke ligger på linie med beredskabets vedtagelser. Det betyder at de vedtagelser af truslen, der formidles til borgerne gennem medierne placerer sig et sted mellem beredskabets og medieaktørernes egne vedtagelser.

Mediernes vedtagelser af trusler - Skive

I forbindelse med orkan og højvandsvarsel d. 8. januar 2005 karakteriserer det vedtagelserne af truslen om oversvømmelse, at DR Midt og Vest ikke har nogen journalister til stede i Skive. Analysen af DR Midt og Vests dækning viser i særlig grad, hvilken betydning kommunikationen mellem mediet og beredskabet har for dækningen af truslen, når der ikke er mulighed for at vedtage en trussel med udgangspunkt i de lokalt situerede forhold.

Tegn og umiddelbare forhold

DR Midt og Vest har hverken journalister eller fotografer til stede i den lokale kontekst, som jeg har valgt som udgangspunkt for situationen d. 8. januar 2005: Skive. De sidder i DRs regionalradio i Holstebro og skal dække situationen i hele regionen. Det betyder, at vedtagelserne finder sted på andre måder.

- kommunikation

Varslerne kommer i god tid, dvs flere dage i forvejen, så radioen har tid til at forberede sig på de opgaver, der kan opstå i forbindelse med dækningen.

Som truslen om orkan og højvande nærmer sig, er det bl.a. i kontakten med beredskaberne, at medierne vedtager de trusler, der er forbundet med hændelsen. Praksisfraktionerne (Law 2004) mellem medierne og beredskabet karakteriserer mediernes dækning af en potentiel trussel, som analysen af mediernes håndtering af ulykken i Kolding viser. Men DR Midt og Vest har problemer med kontakten til Skive Politi, hvilket problematiserer dækning af situationen i Skive. Der er kun mindre grad af kobling mellem praksisserne. Det er aktørerne på radioen, der kontakter politiet for at forklare, at det er nødvendig at holde radioen orienteret om situationen:

> '… det var mig, der tog lige og ringede til vagthavende (…) og der fik jeg forklaret vagthavende: Jeg synes I er nødt til at tage hensyn til, at nu sidder vi her ikke… og vi har kontakt med ret mange, ikke… det er jo nok ret klogt at bruge lidt tid på os (…)

> jeg har fuld forståelse for, at det også er en usædvanlig situation for dem, de er jo blevet kimet ned af folk, men der tror jeg, at myndighederne engang imellem (…) vil opleve at det godt kan betale sig at bruge de to minutter fordi de sparer måske 50 opringninger'.

Derudover adskiller truslen omkring vind og vandstand d. 8. januar 2005 sig fra hændelsen i Kolding på det punkt, at medieaktørerne ikke uden videre overtager beredskabernes og DMIs vedtagelser af trusler. Aktørerne på DR Midt og Vest understreger dermed denne analyses pointe om, at relationen mellem materialitet og socialitet skal forstås med udgangspunkt i de forskellige aktørers praksisser (Mol 2002/2005). En interviewperson distancerer sig til de vedtagelser af trusler, som man ofte kan støde på i medierne:

> '… vejret har svært ved at leve op til den virkelighed, som man prøver at skabe i medierne… altså vejret, det arter sig som regel en smule anderledes og knap så dramatisk'.

Forståelsen er, at vedtagelserne af en trussel, der knytter sig til vejrforhold, ikke kun stammer fra medierne, men også fra meteorologerne. En medieaktør mener, at to konkurrerende meteorologiske institutter har betydning for prognoser, der ikke altid stemmer helt overens med det faktisk observerede vejr:

> '… det er lidt underligt, at der er to forskellige vurderinger. Om Vejr 2 er ligeså godt som DMI, det tager jeg ikke stilling til, der skal bare være en af slagsen'.

Medieaktørerne på DR Midt og Vest har erfaring med, at vedtagelser af en trussel om voldsomt vejr knytter sig til forskellige aktørers praksis. Vedtagelserne er ikke nødvendigvis udtryk for det faktiske vejr.

På radioen er det af denne grund praksis, at de fx i tilfælde af situationer, med *forhøjet beredskab* understreger, at det er beredskabets vurdering og at radioen formidler beredskabets vedtagelser. Nogle år tilbage har der været en situation, hvor radioen har videregivet beredskabets budskab om, at folk skulle undgå al unødig udkørsel. Det førte til en del debat. Nogle mennesker blev af den grund hjemme fra arbejde og blev trukket i løn af deres arbejdsgiver. På radioen ønsker de at gøre det til en del af praksis at understrege, at varslerne er beredskabets vedtagelse af risikoen. Hermed udtrykker de også, at vedtagelser ikke er en afspejling af en singulær virkelighed (Mol 2002/2005). De distancerer sig gennem disse praksisser til beredskabernes forståelse, som de ikke overtager og

gør til egen forståelse. Beredskabets vedtagelser knytter sig til beredskabets praksis. Også på denne led er der en mere løs kobling mellem mediet og beredskabet.

D. 8. januar 2005 er der mange trusler, der definerer situationen i DR Midt og Vests dækknings område. Orkanen præger store dele af området og der er højvandsvarsler og digebrud flere steder. Orkanen medfører trafikale problemer. Veje er spærret på grund af væltede træer og det offentlige transportsystem er i mange tilfælde forhindret i at fragte folk rundt. Derudover forsvinder strømmen mange steder.

Historicitet og erfaring

Opgaven med at dække en situation, der er præget af voldsomt vejr og forhøjet beredskab er en del af medieaktørernes praksis. For en aktør er der dog tegn på, at situationen er mere alvorlig end tidligere. Sallingsundbroen bliver spærret:

> ’Så er man klar over, at det… det er ikke sket før i min tid, jeg har været her… siden broen blev indviet i ’78’.

Beredskabets lukning af broen bidrager til vedtagelse af truslen som alvorlig.

Erfaring betyder, at de på radioen har en stabiliseret vedtagelse af, hvordan en risikabel situation skal dækkes. Men de giver samtidig udtryk for, at der er mere end en måde at dække en situation med forhøjet beredskab på. Praksis for dækning er tilvalgt, for sådanne situationer kan dækkes på mange måder. Det understreges, at der skal tages højde for den regionale kontekst. På redaktionen har de på baggrund af prognoserne talt om, hvordan situationen skal dækkes:

> ’… det vil ruske godt i træerne. I København vil de nok sige at det stormer slemt (…) vi kan altid gasse det op’.

Men de vælger ikke at ’gasse det op’:

> ’… det blæser jo tit herovre, ikke også, så graden af den… altså den skal være rimelig, det skal være rimeligt, når det er voldsomt. Altså, vi er lidt mere… afbalanceret… vestjyderne i forhold til vejret, tror jeg, end andre steder i landet (…) Du kan godt sætte dig ind… virkelig med dramatik i stemmen, ikke også (…) men det er vigtigt at få det ned i et niveau som… som er stille og roligt’.

Forståelserne understreger pointen om, at materialiteten skal forstås med udgangspunkt i en situeret praksis (Mol 2002/2005). I dette tilfælde peger interviewpersonerne på den kulturel geografisk situerings betydning for vedtagelsen af en materiel trussel:

> '… når vi laver programmer: Altid være i pagt med befolkningen, ikke. Vi skal også være, kan man sige, i pagt med det, der er… altså virkeligheden, ikke… ikke det der med at blæse en situation unødigt op og ikke skabe panik, frygt… men altså, reelt gengive det, der er problemet'.

De har prøvet det før og de har erfaring med, hvordan de skal vedtage truslerne.

Organisering

- teknik

Samtidig med at DR Midt og Vest skal dække hændelserne i området i radioen, så har de også til opgave at dække begivenhederne for DRs tv-avis. Og den dækning involverer billeder. Det betyder, at radioen skal arrangere og organisere de tekniske rammer, der er nødvendige for at billeddækning. Det er nødvendigt at beslutte, hvilke steder i området, der skal dækkes til tv på forhånd, fordi dækningen er forbundet med en række tekniske begrænsninger. De tekniske forhold omkring billeddækning betyder, at det ikke er muligt at omdirigere sendevognen til andre fx mere udsatte steder, når først orkanen rammer regionen. På radioen peger de på, at praksis med billeddækning er langt mere kompliceret end radiodækning, der kræver mindre grad af teknisk udstyr. Tv-avisen prioriterer, at billeddækningen skal finde sted i Løgstør. DR Midt og Vest afgiver af den grund en journalist til Løgstør, der både skal sende til tv og radio. DR Midt og Vest dækker også situationen i området for Radioavisen.

- organisationsstruktur

DRs regionalradioer har en fleksibilitet, der betyder, at den regionale redaktion selv kan beslutte om de vil ændrer i programmerne ligesom de kan 'tage senderen', dvs at de kan sende fra regionalradioen på P4 selvom der ikke i udgangspunktet er programsat udsendelser fra den regionale station. Specielt i weekenden sender regionalredaktionen kun i begrænset omfang. DR Midt og Vest beslutter at håndtere situationen ved at sende ekstraudsendelse fra kl. 14 til 22, også

selvom det betyder, at det er nødvendigt at aflyse premieren på et nyt kulturprogram. Det er ikke umiddelbart en nem beslutning. På redaktionen har de set frem til denne premieredag.

- opsamling

DR Midt og Vest er ikke tilstede i Skive. Det er ikke organisatorisk muligt at være alle de steder, hvor der er optræk til en trussel, når en hel region er præget af voldsomt vejr, som tilfældet er det d. 8. januar 2005. Derudover er der også tekniske forhold, der betyder, at der skal ske en prioritering af, hvilke områder, der sendes billeder fra. Der er ikke en fleksibilitet i organisationen, der gør at det er muligt at dække lige tæt i hele området. Der er til gengæld en anden form for fleksibilitet på DRs regionalradioer. De har mulighed for at ændre i P4s udsendelser i den forstand, at de kan ændrer i programmerne ifald de skønner, at det er hensigtsmæssigt.

Konklusion

DR Midt og Vests dækning af orkan og højvande knytter sig i mindre grad til tegn og forhold i Skive end tilfældet er i forbindelse med truslen i Kolding, og der er mindre kontakt mellem beredskab og radio end tilfældet er i Kolding. Det er bl.a. derfor, at der kun er lille sammenfald i praksisfraktioner mellem beredskabet i Skive og radioen i Holstebro. Derudover er der stor forskel mellem de to cases i forhold til beredskabets prioritering af lokal og regionalradioer. Tv prioriteres i højere grad i Skive. Radioen er alligevel i stand til at dække situationen i Skive, men der er mange andre hændelser og trusler, der skal dækkes d. 8. januar 2005, fordi hele regionen er ramt af orkan og højvande. Til trods for, at dækningen af situationen i Skive ikke synes at være fyldestgørende i DR Midt og Vests forståelse, så tilkendegiver flere interviewpersoner i Skive, at de oplever at være godt orienteret om situationen ved at lytte til den regionale radio.

Analysen af mediernes dækning af situationen i Skive understreger, at vedtagelser af trusler skal forstås i en organisatorisk og kulturel kontekst (Mol 2002/2005), og understreger hermed en af denne analyses centrale pointer. I interviewene med medieaktører på DR Midt og Vest bliver der givet udtryk for en forståelse af, at vedtagelser af materialitet er et relationelt forhold mellem socialitet og materialitet, og at vedtagelser skal forstås med udgangspunkt i aktørers praksisser. Fortællingerne fra medieaktørerne i Skive afspejler hypotesen om multiplicitet (ibid.).

Interviewpersonerne fortæller, hvordan vedtagelsen af en trussel i en praksis ikke nødvendigvis stemmer overens med vedtagelsen i en anden praksis. Deres fortællinger ligger tæt op af analysens teoretiske pointer (Mol 2002/2005, Law 2004).

Konklusion – analysedel I

I denne første analysedel er der fokus på aktørernes vedtagelser af truslerne i forbindelse med branden på fyrværkerifabrikken i Kolding og orkanen og højvandsvarslet i Skive ligesom analysen fungerer som en introduktion til de to cases. Med udgangspunkt i Mols og Laws teoretisk antagelser om, at aktørers praksis har betydning for relationen mellem materialitet og socialitet, så vises det, hvordan hhv borgeres, beredskabsaktørers og medieaktørers vedtagelser af situationen med fordel kan forstås med udgangspunkt i en analyse af aktørernes praksis.

Analysen peger på, at tegn og umiddelbare forhold, historicitet og erfaringer samt organisatoriske rammer og procedurer har betydning for aktørers håndtering af en trussel, om end vægtningen og forholdet mellem disse faktorer falder forskelligt ud. Udfaldet afhænger af hvilke aktørgruppers praksisser, der er fokus på og hvilke trusler, der er genstand for analyse.

Analysen viser, at beredskabets og mediernes praksisser i høj grad er i stand til at rumme det uforudsete og det pludselige. Det er borgernes praksisser i mindre grad. Borgernes fortællinger afspejler at deres håndtering af specielt truslen i Kolding skal forstås med udgangspunkt i deres ordinære praksis, der er orienteret mod rutiner og ikke mod det uforudsete.

Der er en række ligheder mellem de perioder, hvor aktørerne i de to lokale kontekster står overfor en potentiel trussel, der i begge tilfælde resulterer i en evakuering af borgerne. I begge cases er der flere medier, der dækker hændelserne. Medierne prioriterer at dække begivenhederne tæt, så borgene har gode muligheder for at orientere sig om situationens udvikling. Beredskaberne er i begge cases opmærksomme på betydningen af at holde kontakt til de elektroniske medier og giver udtryk for betydningen af at involvere medierne i den del af indsatsen, der handler om at varsle borgerne. Men samtidig med at medierne inddrages, så er kontakten mellem politibetjente og borgere en del af indsatsen. Politiet kontakter borgerne i husstandene i området i forbindelse med evakueringerne. Tierney m. fl. (2001) understreger, at denne strategi nok er tidskrævende og lægger beslag på en stor del af en politistyrke, men at det er den bedste metode, når der skal skabes overensstemmelse mellem beredskabets og borgernes forståelse af en trussel. Oversat til analysens

teoretiske ramme, kan man sige, at direkte kontakt mellem politi og borgere er en konstruktiv strategi, når der skal skabes praksisfraktioner, der kan få betydning for borgernes håndtering.

Analysen viser, at borgerne ikke nødvendigvis er enige i beredskabets vurdering af truslerne i både Kolding og Skive. I Kolding giver flere udtryk for, at evakueringen er en overreaktion. Men borgerne har ikke desto mindre en grundlæggende tillid til beredskabets indsats i forbindelse med truslerne og mediernes dækning af forløbene. Denne tillid er ikke selvfølgelig. Studier peger på, at grupper af borgere i New Orleans, USA, kun havde lille tillid til medier og beredskab i forbindelse med orkanen Katrina i 2005 (Trainor m.fl. 2006), hvilket får betydning for, hvor mange der lader sig evakuere. I Danmark kan der på samme vis være grupper af borgere, der ikke har tillid til beredskabets og mediernes varslinger, og det er problematisk i en varslingssituation. Men det er som vist ikke tilfældet, i de to cases jeg studerer.

Der er også en række forskelle mellem de to cases i spørgsmålet om vedtagelserne af truslen. Varslingen om højvande i Skive kommer fra DMI. DMIs prognoser er tilgængelige for alle aktører. Både nationale, regionale og lokale medier, vicepolitiinspektør såvel som borgere med bopæl tæt på havnen. Der er ikke nogen, der varsles før andre. Alle trækker på den samme kilde, når de skal vedtage situationen. Det er ikke mindst Internettets fortjeneste. Politiet beslutter at iværksætte en evakuering på baggrund af prognoserne og det er et skridt borgerne ikke er helt enige i er nødvendigt. Men det er tydeligt for borgerne, på hvilken baggrund politiets beslutning bliver taget. Der er ikke nogle af de interviewede borgere, der ikke kan forstå den vedtagelse, der ligger til grund for evakueringen, selvom de ikke har lyst til at forlade deres hjem.

Det forholder sig anderledes i forbindelse med fyrværkeriulykken i Kolding. Her er det uklart for borgerne, hvilke vedtagelser af situationen, der ligger til grund for politiets beslutning om evakueringen. Derfor er det også svært for nogle af borgerne at forstå, hvorfor politiet evakuerer området. Trusselsvurderingerne er uklare for borgerne, men der er heller ikke overensstemmelse i beredskabet om, hvordan situationen vil udvikle sig. Af den grund er det også vanskeligt at dele beslutningsgrundlaget med andre. Og formidlingen af truslen er langt fra så tydelig som tilfældet er i Skive.

De to ulykker har ganske forskellige træk. I Skive har de erfaring med oversvømmelser, mens ingen i Kolding har erfaring med brande i lagre med fyrværkeri. Der er både blandt borgere, beredskab og medier kendte strategier for håndtering af højvandsvarsler. Det er en situation, der har oplevet før og vil opleve igen. Men hverken borgere eller beredskab har erfaringer med specifikke teknologiske ulykker som branden i Kolding. Det betyder også at situationerne håndteres ganske forskelligt i de to cases.

Analyserne af håndteringerne af de to trusler bliver diskuteret og sammenlignet med resultater af analyser af andre hændelser. Det viser sig, at der er en række fællestræk med andre hændelser, af både teknologisk- og naturrelateret karakter. Ikke mindst i borgernes håndteringer, der er velbeskrevet i litteraturen. Dette studie kan dog bidrage til den eksisterende forskning om aktørers håndtering af trusler.

Der er mange studier, der er fokuserede på betydningen af kommunikation mellem forskellige aktører, mediernes formidling af beredskabets budskaber, sirenevarslinger mm for at forstå håndteringer af varsler. Men jeg vil argumentere, at det er vigtigt også at tage højde for at vedtagelser sker på baggrund af *tegn og umiddelbare forhold* og at den enkelte aktørs *praksis* spiller en central rolle for håndteringen. Det er en nuancering af det til tider ensidige fokus på kommunikation som enten mediedækning eller interpersonel kommunikation.

Et teoretisk formål med analysen er at foretage et brud med forståelsen af en singulær virkelighed. Analysen viser, at vedtagelser af materialitet skal forstås med udgangspunkt i den enkelte aktørs praksis, og at der derfor ikke er en entydig materialitet, der truer aktørerne i de to cases. Opgøret med forståelsen af et enkelt objekt i centrum for en række sociale praksisser kan bidrage til at forstå, hvorfor aktører forstår en potentiel trussel så forskelligt som analysen viser, at tilfældet er.

Når man tager udgangspunkt i borgernes praksis for at forstå vedtagelser af materialitet, så forklarer det vanskeligheder med at forstå andre aktører, der håndterer situationerne med udgangspunkt i helt andre praksisser. I den forbindelse har denne analyse også et pædagogisk sigte. Hvis en aktør er i stand til at genkende analysens beskrivelser af egen praksis eller relaterede praksisser, så er det mit håb, at det også er muligt at få en bedre forståelse af, at andre håndterer truende situationer med udgangspunkt i deres praksisser.

Mols (fx 2002/2005) teori og analytiske begreber fører til en meget beskrivende analyseform, der er mindre diskuterende end de næste to analyser i studiet. Formen har den pointe, der er skitseret ovenfor: Den giver god indsigt i andres praksisser og den betydning det har for deres håndtering.

Optikken synes at fungere bedst i forhold til borgernes håndtering af en trussel. Fokus på flertydighed, dynamik, processer og manglende lukninger passer godt til beskrivelsen af borgernes håndteringer. Men tilgangen skaber problemer i analysen af beredskabets og mediernes praksisser. Her er der nemlig langt flere stabiliseringer, procedurer, rammer og definitioner, som en uventet hændelse skal forstås i forhold til. Som beskrevet i den teoretiske indledning til analysedelen, så afviser Mol (ibid.) at fokusere på lukninger og konstruktioner. Jeg vil argumentere for betydningen af, at der arbejdet hen mod en teoretisk ramme, der kan analysere processer, med blik for spændfeltet mellem dynamik og stabilitet og mødet mellem vedtagelser og konstruktioner for i højere grad af kunne forstå og begribe relationen mellem socialitet og materialitet.

Kapitel 7

Analysedel II

Performance af kategorier

Teoretisk indledning

I dette afsnit gør jeg rede for den teori, der udgør den analytiske ramme i denne anden analysedel. Her er der fokus på, hvordan interviewpersonerne vurderer og karakteriserer egen og andres performance i forhold til fem udvalgte sociale kategorier: Ramthed, kategorier i familien, borgere, beredskabsmyndigheder og medier. Undervejs vises det, hvordan kategorierne indimellem sammenvæves og medkonstituerer hinanden og afslutningsvis skitseres det, hvordan kategorien køn sammenvæver sig i en række forhold i forbindelse med en trussel og en stor ulykke.

Formålet er at vise, hvordan en del af kommunikationen i interaktionen mellem aktørerne, i forbindelse med truslen og ulykken i Kolding og truslen i Skive, kan forstås med udgangspunkt dels i aktørernes forventninger til egne og andres kategorier og dels med udgangspunkt i den udvikling og forandring, der sker i de analyserede kategorier.

Praksisteoriens fokus på samspillet mellem *kroppen* og *mentale aktiviteter* er omdrejningspunktet i analysen (Reckwitz 2002). Det er fortællingerne om de enkelte aktiviteter, der udgør omdrejningspunktet. Halkier og Jensen (2007) skriver om denne analyseoptik:

> ’Indenfor det praksisteoretiske perspektiv er der både en interesse for en overordnet tilgang til praksis samt for en undersøgelse af de daglige praksisformer (…) Hensigten er at kunne afdække hvordan de enkelte aktiviteter samtidig indgår i den performative opretholdelse af social orden.’ (s. 4).

Kategorier

Staunæs (2004) skriver om sociale kategorier, at de både fungerer som ’orienteringsredskaber’ og ’sorteringsredskaber’ (s. 59). Kategorier bliver i denne analyse indledningsvis forstået som holdepunkter i arbejdet med at orientere sig i egen og andres praksis. Staunæs argumenterer for, at kategorier forstås som ’baggrundsvariable’ (ibid. s. 59) i sociale praksisser. Der er en række forventninger, der knytter sig til en social kategori. Kategorien *journalist* er fx en

differentieringsakse, der er forventninger til. Aktører i journalistkategorien adskiller sig hermed i udgangspunktet fra andre på en række områder. I analysen vises det bl.a., hvordan *journalister* tillægges og tillægger sig selv en række karakteristikker, der har betydning for en del interaktioner.

Analysen bygger på en forståelse af, at aktører fortolker andres og egen praksis i forhold til bestemte kategorier. Kategorier giver pejlemærker, der kan bruges til både at kreditere eller miskreditere aktørernes aktiviteter. Derigennem bliver kategorier også til 'sorteringsredskaber' (ibid. s. 59). For der er en række værdier, der i udgangspunktet tillægges kendte sociale kategorier, og som fungerer hierarkiserende. Der er nogle kategorier, der i udgangspunkt er mere magtfulde end andre (ibid.). Det vises, at fx kategorien politi, er en magtfuld kategori. Ikke kun i kraft af den magt, der lovgivningsmæssigt knytter sig til politiet, men også i kraft af de værdier og forventninger, der knytter sig til denne kategori, både fra aktører i politiet og fra andre.

Den feministisk post-strukturalistiske tilgang er i udgangspunktet optaget af kønskategorier, der præger aktørers praksis hele livet igennem. Kønnet er en central kategori i alle hverdagssituationer og reduceres aldrig til en perifær eller ligegyldig kategori. Kønnet har en betydning i alle interaktioner, og derfor er kønnet en *omnirelevant kategori* (West & Zimmerman 1987, s. 136). Etnicitet er et andet eksempel på en omnirelevant kategori. Det gælder for både køn og etnicitet, at kroppen ofte udtrykker kategorien fysisk, og at aktørerne derfor hele tiden vurderes i forhold til kategorierne (Lykke 2005, Brah & Phoenix 2004, Crenshaw 1994, Staunæs 2004).

Kategorierne, der analyseres i dette studie, er ikke alle globalt omnirelevante på samme måde som køn og etnicitet/race kan siges at være. En analyse af kønskategorier udgør kun en del af de fremanalyserede kategorier[1]. Jeg vil dog argumentere for, at nogle af de fremanalyserede kategorier har en omnirelevant betydning i de lokale kontekster, og at principperne fra den post-strukturalistiske teori om kategorier derfor er konstruktive at bringe i spil.

[1] Klasse er også en kategori, der ofte analyseres med udgangpunkt i den feministiske teori (Skeggs 2004). I tekster, der fx har *alder* (Krekula m.fl. 2005) og *religion* (Appelros 2005) som kategoriale omdrejningspunkter argumenteres der for, at disse kategorier også er omnirelevante (se også Knapp 2005). Martin & Jurik (1996) analyserer kategorierne *køn* og *retsvæsen*, med udgangspunkt i kvinders arbejdsvilkår i politiet, ved domstole og i fængselsvæsenet. I dette studier betragtes *ret* som omnirelevante kategorier i de analyserede kontekster.

Mens der i nogle tekster (fx Brah & Phoenix 2004) primært er fokus på at forstå kategorier som historisk producerede differentieringsakser, så er fx McCall (2005) optaget af kategorier i en både tid- og stedanalyse. Denne analyse lægger sig i forlængelse af McCalls tilgang og søger at begribe både det tids- og stedbestemte ved kategoriseringerne og differentieringsakserne i de felter, der opstår efter en stor ulykke eller en alvorlig hændelse. Efter fyrværkeribranden i Kolding finder der en udvikling sted i kraft af, at eksisterende kategorier forandres og nye kategorier produceres. En analyse af dynamikken i vedtagelsen af kategorier kan give en forståelse af udviklingen i relationerne og for magtforholdet mellem de forskellige aktører. Det eksplicitte fokus på også de lokale situerede praksisser nødvendiggør inddragelsen af de lokale kategorier.

West & Fenstermaker (1995) mener ikke, at en kategori er en rolle eller en status, der læres eller vedtages. For hvordan er man så i stand til at forstå variationer i forskellige situationer? Hvordan specificeres udtryk, der enten er passende eller upassende, til bestemte kategorier? Man kan ikke specificere variationen forud for, at situationen finder sted. Forståelser af begreber som *rolle* og *status* er tilgange, der er alt for individualistiske. West & Fenstermaker efterspørger et mere situationelt perspektiv gennem deres antagelse om, at vedtagelsen af kategorier sker i hver enkelt kontekst.

- anti-, intra- og inter-

Der er flere tilgange til at analysere kategorier. McCall (2005) skelner mellem: Antikategoriale, intrakategoriale og interkategoriale analysetilgange. Den anti-kategoriale analysetilgang er baseret på forståelsen af, at det sociale liv er så komplekst, at det ikke giver mening at arbejde med faste kategorier. Her er forståelsen, at kategorier producerer ulighed. Det er en radikal udlægning af kategoriforståelsen, hvor opretholdelsen af distinktionen mellem borgere, beredskab og medier ikke vil blive betragtet som gangbar. Tilgangen ophæver sådanne kulturelt udbredte differentieringer. McCall (ibid.) betragter en anti-essentialistisk analyse som en dekonstruktion af master-kategorier og derved som en proces, der har et frigørende perspektiv. Tilgangen har et forandringspotentiale i og med, at den afdækker de processer, hvor kategorier vedligeholdes eller udvikles som udtryk for magtudøvelser.

I den intra-kategoriale tilgang er der i udgangspunktet en anerkendelse af eksistensen af stabile og holdbare relationer, der kan udtrykkes gennem sociale kategori. I denne tilgang opretholdes forståelsen af, at der er væsentlige forskelle mellem aktørers praksisser alt efter om det er differentieringsakserne *borgere* eller *ledere i politiet*, der præger aktørernes praksis. Men det er også en tilgang, der levner plads til en kritisk distance til eksisterende kategorier. I den intra-kategoriale læsning har kategorier en ambivalent status, skriver McCall (ibid.). De ses som vildledende konstruktioner, der står i vejen og hindrer muligheden for at få øje på flertydigheden og det heterogene i en situeret praksis. Samtidig kan kategorier bidrage til at sætte fingeren på nogle uligheder og skævheder, former for undertrykkelse og strukturelle forhold, som de involverede i den sociale praksis med fordel kan forholde sig til. McCall peger på, at den intra-kategoriale tilgang er hensigtsmæssig i en analyse af en situeret praksis (ibid.).

Den interkategoriale tilgang er optaget af relationer af uligheder mellem fast konstituerede grupper. Der stilles ikke spørgsmålstegn ved eksistensen af kategorier som køn eller etnicitet. Kategorierne tages for pålydende, og med udgangspunkt i den forståelse analyseres det så, hvordan differentieringsakserne skaber forskellige vilkår i forskellige sociale sammenhænge og situerede praksisser. Der er ikke fokus på kompleksiteten inden for den enkelte kategori i en udvalgt social kontekst (ibid.).

Jeg trækker primært på den intrakategoriale tilgang. Kategoriseringerne i datamaterialet diskuteres og udfordres i overvejende grad gennem denne optik. Jeg vil ikke ophæve kategorierne og ej heller vil jeg alene se forskellen mellem kategorier som fx borgere og beredskabsaktører. Det er også forskellene inden for den enkelte kategori, der skal skitseres. Kategorierne skal udfordres og diskuteres.

Performance

Jeg vil bringe performancebegrebet i spil for at skabe en forståelse for de processer, der bidrager til at vedligeholde og forandre de kategorier, der kan identificeres i aktørernes fortællinger om deres interaktioner og kommunikation i de to cases.

Performancebegrebet er introduceret med den hensigt at dekonstruere udbredte antagelser om, at kønsforskelle er essentialistiske og baseret på naturlige forskelle (Butler 1990/2006, West & Zimmermann 1987, West & Fenstermaker 1995). Det påpeges, at forskellen og ikke mindst uligheden mellem kønnene reproduceres gennem rutiniseret performance, der er indlejret i hverdags interaktioner, hvor aktører performer deres køn og vurderes på deres kønsperformance.

Det er den etnometodologisk orienterede performanceteori, der er udgangspunktet i dette studie[2]. Inden for denne retning skriver West & Zimmermann (1987) om nødvendigheden af at analysere, hvordan kønskategorier producers og vedtages:

> '…how gender is produced in social situations will afford clarification of the interactional scaffolding of social structure and the social control processes that sustain it' (ibid., s. 147).

Jeg vælger at oversætte deres fokus på kønskategorier til et af delformålene med dette studie på følgende måde: Det er nødvendigt at analysere vedtagelsen af kategorier efter en stor ulykke eller en alvorlig hændelse for at forstå den sociale struktur som interaktionerne og kommunikationen finder sted i.

I performanceteorien påpeges det også, at det, der fremstår som naturlige forskelle i kønskategorier i et overvældende omfang af interaktioner, også er historisk og strukturelt betingede forskelle.
I denne tilgang argumenteres der for, at praksis for at *performe en kategori* er en tilegnet egenskab i en situeret handling. Det er fx ikke givet, hvordan man skal performe kategorien *forældre* i forbindelse med en ulykke, der ødelægger ens hjem. Det er en performance man tilegner sig i en kontekst. Praksis skal altså ikke analyseres som et forhold i det enkelte individ, men som et interaktionistisk forhold, der knytter sig til institutionelle arenaer. West & Zimmerman (ibid.) skriver, at det selvfølgelig er individet, der performer kategorierne, men at performance finder sted i en situeret handling.

De forskelle, der vedtages i praksis, vokser ud af kategorierne, argumenterer West & Fenstermaker. De udtrykker ønske om, at: 'reconceptualize 'difference' as an ongoing interactional accomplishment' (1995, s. 9). Forskelle er altså ikke iboende. De skal ses som processer, der

[2] Butler (fx 1990/2006) er også optaget af performance af kønskategorier. Butler spiller en mindre rolle i denne analyse, bl.a. fordi Butlers tilgang er influeret af psykodynamisk teori. Det er et perspektiv ved praksis, der ikke er inddraget i dette studie.

udvikles i intra-aktioner og gennem kommunikation. Eksempelvis er kategorierne *myndigheder, borgere og medier*, der ofte optræder som ’naturlige’ kategorier i forbindelse med kriser (fx Nordlund 1994) i høj grad i proces både før, under og efter en ulykke. Nogle elementer ved kategorierne fremstår statiske og uforanderlige mens andre er dynamiske og mulige at forhandle.

- performance i den situerede praksis

I dette studie er det fortællingerne om forståelser af kategorier, der knytter sig til praksis i de lokale processer, der er i centrum. Det betyder, at den kontekst der etableres efter en stor ulykke kalder på bestemte forståelser af kategorier. Der er nemlig en række forventninger forbundet til en position. Forventninger der knytter sig til forståelsen af eksistensen af en essentiel og naturlig kerne (West & Fenstermaker 1995). Etnometodologiske metoder kan med fordel bringes i spil i forbindelse med en performanceteoretiske analyse, fordi:

> 'the properties of social life which seems objective, factual, and transsituational, are actually managed accomplishments or achievements of local processes' (West & Zimmerman 1987, s. 11).

På baggrund af de to cases undersøges det, hvilke processer der skaber den rutiniserede performance, der *bliver* indlejret i hverdags interaktioner. Forskellige kategorier, fx børneforældre, kan forstås som rutine, en metodisk og gentagende bedrift, der *udfordres* i forbindelse med en ulykke.

Den ikke helt mundrette formulering *at gøre en kategori* genfindes i flere performancestudier (West & Zimmerman 1987, West & Fenstermaker 1995, Butler 1990/2006). Formuleringen har til formål at understrege det performative element ved praksis. Performance af en kategori er en pågående og konstant aktivitet, der er indlejret i hverdagslivets praksis. Men en kategori er ikke essentiel og ej heller en egenskab ved den enkelte aktør. En kategori, fx forældre, er i stedet et træk, der fremkommer i en social situation. At performe forældre er noget folk med børn, der har været udsat for en stor ulykke gør, fordi kategorien forældre står centralt i deres praksis, at de ikke kan undgår det. Det er dog ikke det samme som at sige, at man ikke har noget valg i forhold til at performe de kategorier, man er institutionelt indlejret i. For der er mange forskellige måder at udtrykke kategorien forældre på.

I denne sammenhæng trækker West & Zimmerman (1987, s. 136) på Heritage's begreb om 'accountability' - ansvarlighed. Nok er der mange måder at udtrykke kategorier på, men aktørerne bliver hele tiden vurderet på den måde de udtrykker deres kategorier. De holdes ansvarlige både for de aktiviteter, der er konforme og som lever op til egne og andres forventninger, og for de aktiviteter, der afviger og findes upassende. Ansvarligheden skal forstås som en dimension af aktørerns viden om, at deres udtryk bliver evalueret. Denne evalueringsproces, er et centralt element ved praksis. Det understreges, at kravet om ansvarlighed giver mulighed for at folk udtrykker kategorier i relation til omstændighederne. Når andres udtryk vurderes, så tages omstændighederne omkring udtrykket i betragtning. Folk der vurderer forældres udtryk efter en ulykke tager i betragtning, at familien netop har været udsat for en ulykke.

Folk engagerer sig løbende i deskriptive vurderinger af tilstande hos hinanden. De vurderinger er magtfulde, og de får konsekvenser. De har stor betydning for, hvor folk placeres i sociale hierarkier. En beskrivelse er i sig selv en vurdering. Så når nogle fx beskriver ledere i politiet i forbindelse med en evakuering, så vurderer de samtidig politifolkenes performance. Af samme grund så performer aktører med blik for, hvordan deres udtryk vil blive vurderet, hvordan andre vil opfatte og karakterisere udtrykket. West & Zimmerman citerer Heritage for at skrive, at dette forhold tillader aktøren at designe sine handlinger i relation til omgivelserne, og give andre tilladelse til, ved metodisk at tage bestik af omgivelserne, at genkende en handling for, hvad den er (1987, s. 136). Man er hele tiden genstand for evaluering på grund af de kategorier, man performer.

Det er specielt evalueringsprocesserne, som jeg har mulighed for at undersøge med mit metodologiske design og det datamateriale, jeg har produceret. Man kan sige, at performancetilgangen har blik for produktionen af både udtryk, genkendelse og vurdering af udtryk. Performancebegrebet hjælper med til at analysere, hvad interviewpersonerne fortæller om sig selv og om andre. De giver en indgang til at forstå, hvilke ordensprincipper, der er på spil i den praksis man analyserer.

- nye kontekster, nye udtryk

West & Zimmerman (1987) udlægger Goffman som talsmand for, at kategorier er socialt skrevne dramatiseringer af kulturens idealisering af fx *en politibetjents* eller *en forældres* natur. Disse

kategorier udspilles for et publikum, der er velskolet i præsentationens udtryksform. I dette studie ligger udfordringen i, at de involverede faktisk ikke er velskolede og trænede i at udspille de forskellige kategorier, der er på spil under og efter en ulykke, og at publikummet faktisk heller ikke nødvendigvis er et særlig velskolet publikum, når det komme til at forstå, hvordan spillet fremføres af aktørerne og når det kommer til en forståelse af dramaturgien bagved spillet (se Barsky 2006, for eksempler på mediernes vurderinger af borgeres performance under store ulykker).

Aktørerne kan nok være trænede i spil, hvor de performer kategorierne forældre eller politibetjente, myndigheder og medier. Men de er ikke trænede og velskolede i, at udtrykke den lokale kategori jeg fremanalyserer på baggrund af interviewmaterialet fra Kolding: Kategorien ramthed. Jeg vil argumentere for, at den kategori er central i aktørers praksis, efter ulykken i Kolding. Omstændighederne kan ændre så meget på praksis efter en ulykke eller i forbindelse med en krise, at aktørerne må tilegne sig nogle nye kategorier. Analysen vil vise, hvordan ramtheden kan være en af dem. Kategorierne udspilles både i interaktionen, men der er på samme tid, som herunder beskrevet, en række institutionelle arenaer, der muliggør og fastholder aktørerne i denne kategori. I Kolding skal aktørerne lære at performe ramthed fra den ene dag til den anden. I Skive kan de håndtere opgaven med større sikkerhed. De har nemlig prøvet det før.

Det skal understreges, at der ikke er nogen opskrift eller rettesnor for, hvilke kategorier man tilhører. Afklaringen af om man tilhører en kategori, den står sin prøve i den enkelte situation. Hvis folk kan ses som medlemmer af en bestemt kategori, så kategoriseres de på den måde. Man må prøve sig frem - både som performer og som tilskuer. Man må bringe de kategorier, man kender i spil. Der er ikke så mange andre muligheder. Dagen efter ulykken i Kolding *ser* politiet fx de evakuerede borgere som *hjælpeløse*. Det er en kategori de kender, og derfor kategoriserer de borgerne som hjælpeløse. De bruger de kategorier, der ser ud til at passe. Af samme grund er der nogle borgere, der føler sig dårlig tilpas, når de deltager i de daglige offentlige informationsmøder i dagene efter fyrværkeribranden i Kolding. De kategoriserer nok sig selv som ramte, men de ser ikke sig selv som hjælpeløse på den måde, som myndigheder og medierne ser dem.

Performancetilgangen understreger betydningen af at fokusere på, forstå og præcisere, hvad der sker i den enkelte håndtering af en interaktion på mikroniveau (West & Fenstermaker 1995, West &

Zimmerman 1987). Men analyserne og udsigelseskraften stopper ikke her. Der er flere forhold, som fortalerne for tilgangen gerne vil have i spil.

- samfundsmæssig praksis

Selvom performanceteorien er yderst fokuseret på interaktionen, så understreges det, at det nok er individerne, der performer kategorier, men at vurderings- og evalueringsprocesserne, både er interaktionistiske og institutionelle i deres karakter (West & Fenstermaker 1995). Den lokale praksis er ikke den samfundsmæssige praksis overlegen.

West & Fenstermaker (ibid.) er ganske eksplicitte omkring deres forståelse af, at man ikke kan skille interaktionsprocesser fra en mere overordnet samfundsmæssig produktion af forskelle. Formålet med performancetilgangen er nemlig ikke at analysere situeret handling i sig selv. Formålet er at finde frem til, hvordan forskelle, ulighed og magtforhold på samfundsplan sætter sig igennem i interaktioner. Man analyserer et situeret udtryk for at forstå, hvordan det, der ser ud til at være en *objektiv* egenskab ved det sociale liv, egentlig går hen og får den status, som det gør. I dagene efter ulykken i Seest spiller politiet en central rolle for borgerne i kraft af den tætte kontakt mellem aktørerne på skolerne, hvor der holdes informationsmøder. Politiet beslutter at lede borgerne gennem dagene, og det er et forhold, der fremstår helt naturligt og indlysende blandt alle de involverede.

At performe en kategori, fx betjent eller borger, involverer et kompleks af følelsmæssige, interaktionistiske og mikropolitiske aktiviteter, der kaster nogle forskellige udtryk af sig der fremstår som noget naturligt: Den naturlige politibetjent og den naturlige borger. De ses af aktøren og af aktørens publikum som individuelle karakteristikker, men performanceteoretikerne ser det i stedet som en egenskab ved en situation (parafrasering over citat, West & Fenstermaker 1995, s. 9).

Kategorier vil ikke blive opretholdt og stå så stærkt, som tilfældet er, hvis deres vedtagelse blot er et spørgsmål om udfaldet og forløbet af en række interaktioner. Der er nogle institutionelle rammer og historisk baserede relationer, der danner udgangspunktet for den enkelte aktørs performance og interagerer. Kategorier er altså både et produkt af nogle sociale forhold og et rationale i nogle interaktioner. Før ulykken i Kolding var der nogle generelle forståelser af forholdet mellem kategorien *politi* og kategorien *borger*. Men denne forståelse udfolder sig, bringes i spil, kommer

under pres og skal finde en lokal og konkret form i forbindelse med brandudviklingen d. 3. november og i dagene efter.

Kategorier er et middel til at legitimere nogle af de mest fundamentale skillelinjer i samfundet. Der er forskel på den institutionelt definerede kategori 'borgere, der har været udsat for en stor ulykke' og ’politifolk, der ved lov har ansvaret for at lede store indsatser’, og som herunder har ansvaret for at informere borgerne. Når politifolk og borgerne indgår i interaktion, så kan de ikke undgå at performe de omnirelevante kategorier: Politibetjent og borger. Den uundgåelige performance resulterer i en social orden, der på overfladen giver indtryk af at reflektere 'naturlige forskelle', men som er en magtfuld legitimering af de hierarkiske arrangementer. Udfaldet af interaktionen er det som alle oplever: Tingene er i deres skønneste orden - folk performer i overensstemmelse med de forventninger andre har til dem: Borgerne er hjælpeløse og ude af stand til at gå i gang med at genetablere deres hverdag, mens politiet har overblikket og erfaringen med at guide mennesker gennem kriser. Det gør kategorier til en effektiv og subtil form for undertrykkelse, der synes naturlig. Det er ikke til at gennemskue, at strukturen er kulturelt produceret, og det gør det vanskeligt at stille spørgsmålstegn ved den. Både for den, der performer kategorien og for dem, der vurderer kategorier blive performet.

Kategorier er både et rationale i og et resultat af forskellige sociale situationer, og ikke mindst et middel til at retfærdiggøre nogle fundamentale opsplitninger i samfundet. Afdækker man derfor, hvordan en bestemt kategori udtrykkes, så kan man forstå og afdække nogle af de mekanismer, som fungerer som magtudøvende og som producerer ulighed. Når en aktør performer en kategori passende, i andres øjne, så er alle parter med til at opretholde, vedligeholde, reproducere og legitimere institutionelle forhold, der baserer sig på kategorier. I dette studie handler det bl.a. om, at asymmetrien mellem myndighederne og befolkningen er kulturelt defineret. Det er ikke et naturligt forhold, at myndighederne er klogere, har større overblik og er mindre ramt af en situation end borgerne. Det er dog bredt defineret, ikke mindst hos myndighederne, at tingene forholder sig på den måde.

Sammenvævninger

’Intersectionality’ og ’interlockning systems of oppression’ (Mørck 2005) er engelske begreber, der refererer til antagelsen om, at kategorier sammenvæver sig i praksis. De fletter sig sammen og er medskabende for hinanden. I analysen trækker jeg på Mørcks oversættelse af de engelske betegnelser og benytter den danske betegnelse ’sammenvævninger’ (ibid., s. 67). Der sker en vekselvirkning mellem kategorierne, fordi der oftest er mere end en kategori, der fungerer som differentieringsakse i en aktørs praksis. Kategorierne fungerer både vekselvirkende, samvirkende, i netværk, komplekst, dynamisk eller gensidigt. Det centrale er, at de har en gensidig effekt (Crenshaw 1994).

Lykke (2005) argumenterer, at en sammenvævningsanalyse kan bringes i spil i forbindelse med alle former for magtasymmetriakser, der interagerer og gensidigt konstruerer hinanden. I analyserne af kategorierne ramthed, kategorier i familien, borgere, beredskab og medier, skal det diskuteres, hvordan de på nogle punkter sammenvæves og afslutningsvis skitseres det, hvordan differentieringsaksen *køn* sammenvæves med andre kategorier, der præger aktørers praksis efter en ulykke (ibid.)[3].

Afgrænsning

West & Fenstermaker (1995) påpeger, at den teoretiske optik ikke er i stand til begribe hvordan processer i den situerede praksis er knyttet til den samfundsmæssige praksis. Analysen i dette studie vil være i stand til at begribe processerne i den situerede praksis, men kommer til kort når det gælder en forklaring på, hvor kategorierne stammer fra og hvilke muligheder, der er for at forandre dem frem for at vedligeholde dem. West & Zimmerman (1987) peger på, at der er mulighed for genforhandling og forandring af kategorier, både på det samfundsmæssige niveau og blandt aktører. Men det kan være vanskeligt at finde træk i det empiriske materiale, der understøtter forståelsen af, at dette potentiale er tilstede i forbindelse med en krise.

[3] Lykke (2005) argumenterer for brugen af begrebet intra-agere frem for interagere. I analysen holder jeg fast i begreberne interaktion og interagere.

Opsamling

Det er de lokalt situerede praksisser, der er genstand for analyse, ligesom i studiets første analysedel. Hvor første analysedel er beskrivende og forholder sig til aktørernes håndtering af egen praksis, så er der fokus på møder mellem aktører og praksisser i denne analyse og der fokuseres i langt højere grad på, at interaktioner også kan være udtryk for kampe om magt.

Analysen beskriver processer omkring interaktioner og skærper dermed blikket for, hvorfor aktørerne oplever, at nogle interaktioner falder bedre ud end andre. Det skal samtidig vises, hvordan aktørerne holder sig selv og andre fast, og at råderummet for udtryk er begrænset. Der peges på hvordan kategorier og ikke mindst sammenvævninger af forskellige kategorier kan skabe multiple baser for undertrykkelse i den social praksis (West & Fenstermaker 1995). I den forbindelse vises og diskuteres det, hvordan aktørerne både kan indtage en domineret og dominerende rolle i de praksisser, der er genstand for analysen (se fx Mørck 2005 og Crenshaw 1994).

Analysen tager sit udgangspunkt i interviewpersonernes vurderinger af den lokale praksis, men siger mindre om forbindelsen til den overordnede samfundsmæssige praksis. Fortællingerne om den lokale praksis kan sammenholdes med andre empiriske studier af lokale processer, der i mange tilfælde ligger på linie med processerne i de to cases i dette studie. Understregningen af disse sammenfald undervejs i analysen er ikke udtryk for en forståelse af social essens i forbindelse med store ulykker. Mørck (2005) skriver, at sammenfald mellem kulturer - i dette tilfælde situerede praksisser - ikke er tegn på essentialisme, men på en fælles ophobning af erfaringer. Der er sammenfald i menneskers håndtering og forståelser af store ulykker, netop fordi dele af vores erfaringer er fælles. De udfordringer, som dette til tider stærke sammenfald skaber, diskuteres afslutningsvis.

Kategorien ramthed

Sårbarhed

Som vist i Kapitel 2, diskuteres det i litteraturen om store ulykker, hvordan man kan forstå et samfunds og grupper af aktørers sårbarhed over for store ulykker eller alvorlige hændelser. Sårbarhedsbegrebet relaterer sig til en forståelse af, at ikke alle mennesker har den samme tilgang til ressourcer i tilfælde af en ulykke (Fordham 1998), at borgere, der fx er økonomisk ringe stillede, rammes hårdere af ulykker end borgere, der er økonomisk velstillede (Hewitt 1997), og at den ulige distribuerede sårbarhed er et strukturelt grundvilkår i ethvert samfund (Cutter 2005). Det er et konstruktivt træk at diskutere sårbarhedsbegrebet for at få bedre forståelse for, hvordan man kan tage bedre hånd om folk, og at ulykker rammer nogle borgere hårdere end andre.

Fra den feministisk post-strukturalistiske side debatteres sårbarhed også. Butler (2004) argumenterer for, at sårbarhed er en omnirelevant kategori, på linie med fx køn, med central betydning for den udbredte forståelse af globale, sociale problemer, ulighed og uretfærdighed. Hun diskuterer, hvordan forskellige differentieringsakser sammenvæves og skaber dominansformer i praksis omkring sorg og smerte. Butler behandler sorg og tab som omnirelevante fænomener og 'a grievable life' (ibid. s. 20), dvs et liv, der er værd at sørge over, som en kategori.[4].

Men det er ikke disse optikker, der med vidt forskellige teoretiske tilgange anskuer sårbarhed, som skal bringes i spil i denne analyse. Optikkerne bygger nemlig på en antagelse om, at der er grundlæggende vilkår, der fungerer differentierende efter en ulykke. Det er ikke det forhold, der er omdrejningspunkt for denne analyse. Her er jeg i stedet optaget af at analysere de enkelte aktiviteter

[4] Disse kategorier og fænomener kan ikke siges at følge med det enkelte individ ind i enhver social praksis på samme måde som køn, etnicitet eller klasse. Men Butler (2004) trækker på psykodynamikken og Freud i sin argumentation om, at tab og sorg er omnirelevante kategorier ud fra en forståelse af, at alle mennesker er eksponeret for tabet og sorgen i kraft af, at alle indgår i relationer til andre mennesker. Og det er i relationen, at risikoen for tabet og den efterfølgende sorg, bliver nærværende. Butlers (ibid.) kritik retter sig mod det forhold, at alle mennesker er udsat for tab og sårbare overfor smerte og sorg, men at alle tydeligvis ikke er lige i disse spørgsmål. Skævheden er specielt tydelig i et globalt perspektiv, mener Butler. For det er under bestemte sociale og politiske forhold, at menneskets udsathed bliver særlig tydelig. Hun er derfor optaget af hvilke forhold, der skaber et 'grievable life' (ibid. s. 20) og hvordan denne kategori og differentieringsakse opretholdes og vedligeholdes i en social praksis.

efter en ulykke for at forstå de performative aspekter ved interaktionerne mellem aktørerne (Halkier og Jensen 2007, s. 4).

I dele af litteraturen om store ulykker kategoriseres de mennesker, der har været udsat for en stor ulykke eller en alvorlig hændelse, som *ofre* (Edelstein 2000, Daley & O'Neill 1997/1999). Men det er ikke alle interviewpersoner, der fortæller om sig selv som sårbare og ofre, og det er ikke alle, der giver udtryk for, at de har været udsat for et overgreb eller har brug for særlig beskyttelse, hvilket begreberne *offer* og *sårbarhed* umiddelbart lægger op til.

Lokal kategori

Jeg vil i stedet vise, at det på baggrund af interviewmaterialet fra Kolding er muligt, at introducere en ny kategori: Kategorien ramthed. Den opstår efter fyrværkeribranden. Kategorien er interessant at analysere, fordi den opstår på ganske kort tid og bliver central for interaktionerne i den lokale kontekst[5]. Kategorien bliver en central differentieringsakse i den lokale situerede praksis, der umiddelbart vokser frem på baggrund af en enkel materiel begivenhed. Med udgangspunkt i den etnometodologiske performanceteori (West & Zimmerman 1987, West & Fenstermaker 1995) vises det i denne analysedel, hvordan kategorien både vedtages og udvikles i forhold til de lokalt situerede rammer.

Kategorien er ikke entydig og begrænset i sit udtryk. Det vises, hvordan der er stor diversitet i interviewpersonernes fortællinger om, hvordan de håndterer ulykken i Seest, men antagelsen i analysen er, at deres praksisser i en eller anden form er betinget af kategorien ramthed. De fortæller alle om at være udsat for noget voldsomt og ødelæggende, der har forandret deres hverdag på den ene eller den anden måde. Ulykken har ændret eller begrænset de flestes praksis i kortere eller længere tid. Nogle knytter udtrykket af ramthed i forhold til, at deres ejendom er ødelagt. Nogle i forhold til, at den organisation, de arbejder i, har været presset til det yderste. Nogle i forhold til at have mistet oplevelsen af at være tryg. Og nogle i forhold til, at de troede, at de ville blive slået ihjel under eksplosionerne. Fælles for dem er, at de er *begrænsede* i forhold til at fortsætte deres praksis

[5] Law & Singleton (set 2007) skriver om borgernes situation efter en alvorlig hændelse, at de kan opleve 'the suffering and the hurts' (s. 12) og de er optaget af, hvordan borgere udtrykker sig kreativt. Men performance af kategorien ramthed er ikke en dimension i deres analyse.

som hidtil. De giver samlet set udtryk for, at de ikke længere har deres sædvanlige handlerum, og at deres liv og aktiviteter i en tid efter ulykken er yderst orienteret mod at få den kendte hverdag og praksis i gang igen. De kategorier, de normalt forstår deres rutiner og erfaringer gennem, er ikke længere tilstrækkelige. Der er behov for en ny kategori, som de kan fortælle om deres praksis og håndtering gennem.

Fortællingerne om ramthed handler om oplevelsen af at være begrænset, at have mistet det velkendte handlerum og være frataget mulighederne for at have magten og kontrollen over store dele af sit liv fra den ene dag til den anden. Men fortællingerne handler også om, hvordan borgerne *håndterer* situationen.

Der perspektiveres kort til interviewene fra Skive. Fordi truslen om oversvømmelse ikke udvikler sig til mere end en trussel, er der kun sporadiske fortællinger om ramthed. Når de forekommer er det enten udtryk for borgernes erfaringer fra tidligere oversvømmelser eller deres bekymring for, hvad en oversvømmelse kan udvikle sig til.

Lykke (2005) og Mørch (2005) skriver om betydningen af at eksplicitere, hvilken kategori man sætter i forgrunden i analyse, hvor der optræder flere kategorier. I dette studie er det kategorien ramthed, der er sat i forgrunden. Jeg vælger også at indlede med en analyse af denne kategori. Senere i analysen skal det vises, hvordan denne kategori sammenvæves med andre kategorier og får betydning for aktørernes kommunikation og interaktioner. Andre kategorier kunne være sat i forgrunden, fx køn eller alder, men ramtheden er den kategori, der samler alle interviewpersonernes forskellige udtryk af at være udsat for fare og ulykker og for at håndtere pludselige og radikale ændringer i praksis. Ramtheden er en ny kategori, der opstår og opnår omnirelevans i den lokale situerede praksis i hvert fald for en tid.

Disposition af analysen

Indledningsvis analyseres fortællingerne om ramthed, der knytter sig til ødelæggelserne, der varierer fra mindre skader til fuldstændig destruktion af hjemmet. Hjemmets fysiske tilstand er et materielt forhold som borgerne er nødt til at forholde sig til og håndtere. Men derudover har

hjemmet både en materiel værdi, der kan opgøres, og en symbolsk værdi. Tabet af disse værdier skal ligeledes håndteres. Begge former for tab har indflydelse på borgernes situation og deres interaktioner med hinanden. Destabilisering af de fysiske og kendte rammer, som deres hverdagspraksis ellers har udspillet sig i, optager borgerne.

Fortællingerne om kategorien ramthed knytter også an til oplevelsen af en meget voldsom ulykke, frygten for om man selv og andre dør og om, hvad der kunne være sket. Ramtheden væver sig ind i fortællingerne blandt både borgerne, aktører med arbejdsopgaver i forbindelse med beredskabet og aktører fra medierne, der dækker ulykken. Borgerne er derudover nødt til at håndtere, at de i flere dage er uvidende om, hvilken tilstand deres hjem er i. Men situationen skal håndteres og det vises, hvilke forskellige strategier aktørerne tilvælger og fravælger i arbejdet på en genetablering.

Der er mange måder at udtrykke ramthed på. Interviewpersonernes vurderinger af, hvad der er passende og upassende performance bliver også analyseret. Ramtheden er nemlig ikke forbundet med passivitet. Ramtheden gøres aktivt, men den håndteres forskelligt og kan antage mange former. En ting er sikkert: Apati og inaktivitet opstår kun i kortere tid. Når praksis gennemskæres af ramtheden så hører det til undtagelserne, at aktørerne ikke etablerer nogen strategier for at håndtere den.

Der er flere institutionaliserede tilbud at trække på i forbindelse med håndteringen af ramtheden. Det skal afslutningsvis i analysen vises, hvordan aktørerne trækker på hhv det krisepsykologisk og det gejstlige beredskab i deres håndtering af ramtheden.

Tab af værdier i hjemmet

Der er forskellige former for værdier, der knytter sig til hjemmet. Hjemmet udgør i sig selv en markedsværdi, men der er også en række materielle ting og genstande, der knytter sig til hjemmet, der ingen materiel værdi har, men som til gengæld har affektionsværdi. Derudover, så er der værdier i hjemmet, der er af immateriel karakter. Hjemmet er rammerne for hverdagen og rutinerne. Der er tingene på sin plads. Og endelig har hjemmet været rammen om det liv, der allerede er levet indtil nu og som interviewpersonerne har sat pris på.

- materiel værdi

Hjemmet er en ejendom, der har en materiel værdi, som borgerne arbejder på ikke bliver forringet. Problemerne med at værdisætte skaderne, og diskussionerne med forsikringen om omfanget af økonomiske skade, er en del af nogle af fortællingerne. En siger, at den ulykke har kostet familien 200.000 kroner, der ikke kan blive dækket gennem forsikringen. Han mener, at alle i Seest er blevet ramt på pengepungen, der er i hvert fald ikke nogen, som han har talt med, der har vundet på det.

Men ramtheden kommer ikke kun til udtryk ved, at nogle borgere oplever at lide et umiddelbart værditab, fordi husene ikke bliver repareret optimalt. Det er også bekymringer over, hvilken økonomisk indflydelse ulykken vil få på længere sigt: Hvem vil egentlig være interesseret i at købe et hus fremover i Seest? Ingen kender omfanget af rystelser i jordbunden, hvilket betyder, at der kan vise sig skader langt ud i fremtiden, som vil få husene til at falde i værdi.

- symbolsk værdi

Hvis et hus er meget ødelagt, så er det et privilegium, når forsikringen vurderer, at huset skal rives ned, og der skal bygges et nyt. Det er der umiddelbar enighed om i Seest. Huse med store skader, der ikke bliver revet ned, kan give potentielle økonomiske problemer på længere sigt. Det kan blive vanskeligt at sælge huset. Men hjemmet har også en symbolsk betydning og selvom der er enighed om det økonomisk fornuftige i at få et nyopført hus, så er det ikke så enkelt at rive huset ned, når det kommer til stykket.

For det første knytter den symbolske betydning af hjemmet sig til den daglige praksis, det levede liv og trygheden (se fx Winther 2006 for analyse af hjemlighed i både hjem og andre steder). For et par er situationen den, at huset er så stærkt beskadiget, at forsikringsselskabet vurderer, at det skal rives ned. De har boet i huset i mange år, det er her børnene er vokset op og en stor del af deres fælles liv har udspillet sig. Det er en underlig oplevelse at stå og se en maskine på larvefødder køre rundt inde i stuen og vælte væggene og daske til murene, så de falder sammen. For dem var deres hjem et slot. Det havde været så fint og stort dengang, da de for mange år siden var flyttet ind efter at have boet i en lille lejlighed.

Der er paralleller i fortællingen hos et yngre par. De skal egentlig på samme vis glæde sig over, at forsikringen hurtig træffer beslutning om at rive det meget ødelagte hus ned og bygge noget nyt. De sidder i lejligheden, de bor i efter ulykken, og prøver at kigge på husbrochurer, men det er svært. De troede, at de ville blive glade over beskeden om, at forsikringen ville opføre et nyt hus, men de synes ikke rigtig, at der er noget der er pænt og de har svært ved at forholde sig til et nyt hus. Begejstringen over kompensationen af de materielle værdier overskygger ikke tabet af de kendte og trygge rammer. I Skive taler en interviewperson om truslen om oversvømmelse, at:

> '… det er jo godt nok bare mursten, men (…) der er vel også noget sjæl i det på en eller anden måde'.

For det andet knytter ramtheden sig også til tabet af indbo og genstande med affektionsværdi. Det er ganske håndterbare størrelser som brudekjoler, fotoalbums, julepynt, bøger, hobbies mm. Interviewpersonerne fortæller, at de bekymrer sig over disse ting, i de dage de er afskåret fra at komme ind i området. Fotoalbum rangerer i interviewene som immaterielle værdier, der har størst affektionsværdi. Fotoalbum står øverst på listen over genstande, der er ubærlige at miste:

> 'Jeg har altid sagt: Hvis mit hus, det brænder eller et eller andet, så tager jeg mine fotoalbums med, uanset hvad'.

Men interviewpersonen kan ikke have billederne med, da de flygter fra huset. Hun har det lille barn på den ene arm og det lidt større barn i hånden. Hun bliver nødt til at tage af sted uden billederne. I Skive er tab af fotoalbum også en problemstilling, der optaget borgerne.

Samtlige interviewpersoner giver udtryk for, at det er passende at sørge over tabet af fotoalbum. Det gør sig ikke helt gældende med hensyn til brudekjoler, hobbies og julepynt. Interviewpersonerne beskriver bekymringer over disse genstande i en undskyldende tone eller som et kuriosum, når de fortæller om forløbet omkring ulykken. Et par kan ikke sove den første nat, de ligger begge og spekulerer:

> 'A: … jeg har lige ligget og tænkt på: Det er nu ærgerligt med min fine brudekjole (…) og det var fuldstændig irrelevant, ikke (…) og så tænker han på alle sine antikvariske bøger, de skide bøger, som jeg siger (…)
> B: … jeg har da ligget og tænkt på, hvis nu det brænder dernede, eller huset er faldet sammen: Gud ved, hvordan det så er med min antikvariske bogsamling (…)
> A: Så det er fuldstændig skørt…'.

De fortæller med distance til deres bekymringer over at have mistet disse genstande. De giver udtryk for at disse bekymringer er mindre passende end fx bekymringer over fotoalbums.

Men det er ikke kun deres eget udtryk af ramthed, der optager borgerne. I et interview fortæller en mand, hvor hårdt den fuldstændige ødelæggelse af huset tager på hans partner. Han vurderer ikke, at hendes ramthed er udtryk for frygten for et materielt tab på lang sigt eller brandens tilintetgørelse af nogle specifikke dele af indboet. Han ser hendes ramthed som udtryk for noget andet. Han har i mange år betragtet hendes omsorg over for tingene. Hun var så god til at passe på det, de havde, og det anerkender han hende for. Her er ramtheden udtryk for mødet mellem en mangeårige omhu og eksplosionsbrandens raseren.

- håndtering af praktiske opgaver

Borgerne oplever, at de havde en frihed til at bestemme, hvordan de skulle prioritere og planlægge deres tid og de opgaver, de ville bruge kræfter på, før ulykken. Men det ændrer sig nu. Efter de får lov til at vende tilbage til området igen, så står de overfor så mange opgaver, der skal løses og ting, der skal tages stilling til, på både kort og på lang sigt. Det er borgerne selv, der er drivkraften i at få genskabt de rammer, der skal udgøre basen for deres hverdag fremover. Uanset om deres hus har fået mindre skader eller er total ødelagt.

Hverdagen er fuld af opgaver, man ikke selv har bedt om. Kategorien ramthed får på den måde betydning for de fleste af borgernes hverdag. Det er i form af forhandling med forsikring, skadeservicefirmaer og håndværkere. Men opgaverne knytter sig også til midlertidige flytninger, arbejdsopgaver i huset man selv påtager sig og nogle former for udbedring af skaderne på husene. De opgaver strækker sig over måneder, fortæller mange. En interviewperson sammenfatter sin oplevelse ved at sige, at det grundlæggende er så bøvlet og så besværligt, at man er udsat for så mange vanskelige ting efter ulykken. I Skive udtrykker en borger det på lignende vis. Det er så besværligt med al den oprydning og alle de ting, der bliver ødelagt.

Og så er der al den tid, de har brugt på det praktiske arbejde, der kan betragtes som et økonomiske tab. Det dækkes hverken af husstands- eller indboforsikring.:

> '… hvis man bruger hele sin ferie på at… fridage for at køre til møder, for at kunne køre til det ene og det andet og det tredje, på at flytte… jamen, hvem betaler det? Det er jo dig selv, ikke? (…) altså når de går og siger, at vi får kompensation for det hele. Jamen, det gør vi jo ikke. Altså, det er jo noget fis'.

- opsamling

Man kan både lide et materielt og et symbolsk tab, når hjemmet og de fysiske rammer bliver skadet, og en ulykke, der rammer hjemmet skaber store praktiske udfordringer. Men der er nogle skader og ødelæggelser, der er mere legitime at fremvise end andre. Hjemmet udgør rammerne og derfor skal hjemmet genetableres på ordentlig vis og så hurtig som muligt. Men udfordringen er ikke kun af praktisk karakter, den lægger også beslag på *mentale aktiviteter* (Reckwitz 2002).

Fordham (1998) skriver, hvordan borgere tillægger hjemmet betydning efter en ulykke. Hjemmet opleves som det sted, hvor man er sikker og tryg. Hjemmet er basen for hverdagslivet. Det betyder at fravær af hjemmet og de kendte rammer er ensbetydende med en oplevelse af usikkerhed for mange. Fordham (ibid.) skriver videre, at skader på eller ødelæggelse af hjemmet er et slag for de borgere, specielt kvinder, der er optaget af hjemmets fremtoning.

Tab af tryghed

Der er også andre former for uorden i de betingelser, der har grundlæggende betydning for at hverdagen fungerer for folk i Seest. En borger fortæller:

> '… her har man jo fået sådan en på sine indre linier… et brag eller et slag… ind over sine indre linier, som gør at… at man er blevet påvirket'.

Flere borgere giver udtryk for, at ulykken er en voldsom oplevelse. Eksplosionen beskrives som skræmmende og der er mange, der er bange og utrygge efterfølgende. En del af ramtheden kommer til udtryk ved, at folk er kede af det og ikke oplever sig selv på samme måde som før ulykken. Men de fortæller også, at oplevelserne og situationen har stor betydning for, hvordan de interagerer med andre, både med andre fra området og med folk udefra. I det her afsnit vises det, hvordan de omtalte slag over de indre linier, eller den voldsomme oplevelse, på forskellig vis kommer til udtryk i praksis, og hvordan egne og andres udtryk af ramthed vurderes.

- kulminationen på alle oplevelserne

I flere interview slår interviewpersonerne ned på en bestemt situation, der står særlig tydeligt, og som er omdrejningspunkt for den ramthed, der fortælles med mest smerte. De kan ses som en kulminationen af alle de oplevelser, der danner grundlag for den enkeltes fortælling om ramthed.

Et par fortæller om flugten ud af huset under eksplosionerne af de store lagerhaller:

> '…det er nok det der kan komme op i et mareridt en gang imellem, fordi du [henvendt til partneren] ikke var kommet ud, og jeg føler, at der går så lang tid…'.

Et medlem af politihjemmeværnet fortæller om at holde fortvivlede mennesker tilbage efter eksplosionerne:

> '… jeg genoplevede mange gange (…) alle de der mennesker, og moderen, der skriger efter hendes børn'.

Indsatslederen fra det kommunale redningsberedskab fortæller om en avis' anklage om, at redningsberedskabet ikke gjorde nok for at redde den brandmand, der dør under indsatsen:

> '… (journalisten skriver) at vi forlader en døende brandmand, ikke (…) det var den der ligesom… den gjorde lige at blodtrykket fik en tur'.

Politiinspektøren fortæller om minutterne, der går fra de store lagerhaller eksploderer, til ledelsen på politistationen igen får kontakt til betjentene i området:

> '… de der tre minutter der… vil jo stå mejslet ind i ens… både hukommelse og ens følelser resten af livet'.

Det er vidt forskellige oplevelser i forbindelse med ulykken, der er i centrum for fortællingerne. Der er ikke mange sammenfald, netop fordi oplevelserne har været forskellige.

- kontrafaktisk

En del af beskrivelserne af ramthed udtrykkes i overvejelserne om, hvad der kunne være sket, hvis ulykken havde udviklet sig anderledes. Det optager både borgerne og en del af det indsatspersonel, der havde opgaver i forbindelse med branden.

Spekulationerne er mange. Nogle beskriver deres tanker om, hvordan den generelle situation kunne have set ud. Hvad hvis de store lagre var sprunget i luften bare lidt før? Havde det betydet, at der

var nogle, der ikke var nået langt nok væk og var blevet slået ihjel? Hvad hvis myndighedernes indsats ikke havde været lige så omfattende? Havde det betydet, at der var flere mennesker, der var kommet til skade? I interviewpersonernes forståelse havde ulykken haft langt større konsekvenser i form af døde og sårede, hvis indsatsen havde været en anden.

Andre gør sig overvejelser over, hvordan situationen kunne have udviklet sig for dem selv og deres familie:

> 'Prøv at tænk, hvis det havde været om natten (…) nu vores soveværelse… vi havde overlevet, fordi vi havde kun fået glasskår ind'.
>
> 'Vi tænker også tit: Hvis naboen ikke havde taget ungerne med (…) ville man have evakueret dem, ville de åbne for nogle, der kom og bankede på (…) det er sådan skræmmetanker'.

Der er ikke nogle af de beredskabsaktører jeg interviewer, der har deltaget i indsatsen d. 3. november, der bor i Seest. Deres fortællinger om ramthed knytter sig derfor ikke til tab af hjem eller genstande. Men der er flere, der giver udtryk for oplevelsen af at have fået *et slag over de indre linier*, som borgerne også beskriver. To betjente har deltaget i opgaven med at evakuere borgerne i husene tættest på fabrikken gennem hele eftermiddagen. De fortæller også, at nogle af overvejelserne efter ulykken handler om, at de begge har været meget tæt på branden. Den ene fortæller:

> '… det jeg sådan bliver mest presset af her, det er, når man tænker tilbage, hvor voldsomt det kunne være… altså hvad der kunne være sket med os'.

Sammenstillingen af ulykkens voldsomhed og det faktum, at man ikke selv er kommet til skade optaget interviewpersonerne.

- håndtering af ramthed

I indledningen af dette af afsnit beskrives det, hvordan hverdagen og rutinerne bliver sat ud af kraft efter ulykken i Kolding og at denne destabilisering præger borgerne i lang tid. Men ved hjælp af det praksisteoretiske blik ses det, at aktørerne gør, hvad de kan for at få stabiliseret hverdagen og rammerne igen ganske kort tid efter. I politiet ses dagene med evakueringen som en periode, hvor der i udgangspunkt ikke sker noget for borgerne og møderne på skolen kan i den forbindelse ses som et indslag, der kan bidrage til at aktivere borgerne. I interviewmaterialet er der ingen tegn på, at

borgerne ikke har noget at tage sig til – mødeaktivitet eller ej. De har mange opgaver at løse, også i de første dage. Både de første dage og lang tid efter ulykken er præget af en række ting, der skal håndteres og tages stilling til.

Men udover praktiske gøremål, så er de optaget af at håndtere ramtheden. Det er et forhold ved praksis, som de vil af med. Men uanset hvor gerne de er fri for, at denne differentieringsakse er central for deres hverdag, så er den et omdrejningspunkt.

Strategierne er mangfoldige, og de kan ikke alle uddybes her. Men de spænder over så forskellige udtryk som: At græde, grine, skælde nogle ud, takke nogle, sætte pris på den dagligdag, der var engang, tale med andre, lade være med at tale med andre, skrive om det man har oplevet, gå i gang med at arbejde, sygemelde sig, drikke øl og rødvin, ryge cigaretter, gå lange ture, løbe lange ture, cykle lange ture… listen er lang.

- opsamling

Ramtheden knytter sig til en diversitet af forskellige forhold. Udtrykket knytter sig til særlige elementer i forløbet. Efter ulykken i Kolding handler det bl.a. om, at ens nære og en selv kunne være døde, at man har mistet fornemmelsen af at være tryg, der hvor man før var tryg og at man ikke længere er tillidsfuld og sikker. Hoffman (1998) skitserer, hvordan hverdagen efter en ulykke også er præget af, at man må forholde sig til disse spørgsmål.

Erikson (1976 og 1994) beskriver også dele af disse træk i sine studier af borgeres fortællinger efter en teknologisk ulykke. Jeg vil i modsætning til Erikson argumentere for, at ramtheden ikke er statisk og understrege det sociale aspekt ved kategorien. Ramtheden udtrykkes og aktørerne forsøger at håndtere den gennem forskellige strategier.

En kategori i proces

Det er vigtigt at pointere, at borgerne ikke udtrykker ramtheden på ensartet vis gennem tiden. Udtrykkene forandrer sig både fra dag til dag og over månederne fra ulykken sker og til

interviewene gennemføres. Ramtheden er processuel. Udtryk, der knytter sig til kategorien er i udvikling og langt fra konstante. På samme måde knytter udtrykkene sig til forskellige kontekster.

En interviewperson fortæller, hvordan han to dage efter ulykken har et utrolig behov for at gøre noget:

> '… jeg begynder at ringe rundt for at høre, om der er nogle, der har brug for hjælp'.

Hans partner er også med til interviewet. Hun kommenterer, at hun er meget opmærksom på hans udtryk, som hun på mange måder oplever, er upassende. Men hun tilkendegiver på den anden side også, at hun har en bredere margen i forhold til, hvornår hun vurderer, at hans håndtering går over grænsen og bliver upassende, når hun tager omstændighederne i betragtning. Den udfarende og opsøgende performance varer kun til dagen efter:

> '… det er så først dagen efter, da jeg vågner tidligt, der kan jeg mærke at jeg har brug for at snakke… det var ravruskende galt, jeg havde prøvet noget jeg ikke havde prøvet før (…) og der brød jeg tudende sammen (…) der faldt korthuset'.

Andre fortæller, hvordan ramtheden får voldsom indflydelse på deres hverdag hen over foråret, til trods for, at det er flere måneder siden, at ulykken er sket. En fortæller, at hun bliver sygemeldt i nogle uger i foråret. Det sker, da de flytter hjem i huset, efter at have været genhuset i flere måneder. Hun ser det som udtryk for, at hun både har håndteret forsikringsspørgsmål og reparationen af huset samtidig med, at hun har taget hånd om barnet, der har reageret efter ulykken:

> '… jeg havde overhovedet ingen kontrol med det og jeg kunne ikke sove om natten, fordi jeg begyndte at få mareridt igen… jamen, hvis jeg sendte min datter i børnehave, så var der nok snart alligevel bare nogle, der ringede, at hun var død'.

Hun fortæller, at det først er, da hun kommer hjem, at dette udtryk kommer frem.

Andre giver udtryk for, at det går bedre hen over foråret. Men de genkalder sig indimellem branden. En fortæller, at fx det at deltage i interviewet, får hende til at huske situationen. Det samme sker, hvis hun lugter røg, hvor der ikke skal lugte af røg. Så kommer det hele tilbage. Dufte eller lyde kan få en til at fare sammen, man er mere på tæerne. Men hun kommer også til at tænke på følelserne af at stå midt i det hele, ikke at vide, hvornår man kommer hjem, eller om der er et hjem. Engang imellem får hun en klump i halsen, specielt når hun snakker om det, de har været igennem. Der er opmærksomhed på, at udtrykkene forandrer sig. Men ikke nødvendigvis ved, at aktørerne

kontinuerligt får mere og mere kontrol over, og form på, hverdagen. Ramtheden er vanskelig at forudsige.

En interviewperson gør sig nogle betragtninger over den proces, hun og de andre borgere gennemgår, da hun fortæller om en god bekendt på vejen, der er blevet interviewet til tv flere gange:

> '… om et års tid, hvem har lyst til at stå og høre, hvad man har sagt og gjort i den situation man nu var i der (…) for der er sikkert et eller andet, vi har sagt og gjort, som man måske ikke synes, at… skal ud i hele kongeriget, når nu der er gået et år og det hele er på plads og vi synes, at verden går videre'.

Man kan læse udsagnet som udtryk for, at der er nogle håndteringsstrategier, der er passende, når man tager omstændighederne og den lokale kontekst i betragtning og bliver vurderet af nogle, der er bekendte med betingelserne. Udsagnet tilkendegiver samtidig, at forståelsen af omstændighederne går tabt med tiden, specielt udenfor lokalområdet. I en TV-udsendelse vil mange udtryk tage sig ud som upassende performance.

- opsamling

Ramtheden er ikke kun et individuelt fænomen, som den enkelte selv håndterer på den ene eller den anden måde. Fortællingerne peger også på, at ramtheden kaster mange og forskellige udtryk af sig, og at udtrykkende bliver vurderet af en selv og af andre.

Der er ingen tydelige mønstre i, hvornår ramtheden kommer til udtryk på den ene eller den anden måde. Fordham (1998) påpeger, ligesom en interviewperson fortæller om herover, at i forbindelse med længerevarende evakueringer og store ødelæggelser på hjemmet, der ændrer ramtheden udtryk i forbindelse med, at folk vender tilbage til deres hjem.

Vurderinger af ramthedens udtryk

Der er mange interaktioner, der har den nye situation som omdrejningspunkt den første tid i Seest. Borgerne møder hinanden, de møder repræsentanter for myndigheder, fra medier, fra forsikringsselskaber. De er alle uprøvede i denne situation og det betyder, at der ikke er mange

holdepunkter i arbejdet med at udtrykke kategorien ramthed. Det er svært at vurdere om ens performance lever op til andres forventninger eller ej. Det gør interviewpersonerne sig nogle overvejelser over, da jeg taler med dem. De fortæller om situationer, hvor de har været i tvivl om, deres udtryk var passende eller ej. Et blik på andres performance kan indimellem give en fornemmelse, men ikke altid. Tvivlen kan stadig råde:

> '… han sagde at husene på vores vej er ubeboelige, både mig og naboerne, vi hylede som nogle vilde… altså jeg ved ikke, hvad jeg hylede over'.

Gråden eller grinet er udtryk, der er passende i denne situation. I hvert fald når dem, der oplever det samme som en selv, også græder eller griner. Men derfor kan man godt være i tvivl om det passende ved ens performance. Det er et arbejde at tilegne sig en ny kategori og nye udtryk. Der er ikke andet at gøre end at prøve sig frem og vurdere, hvilke udtryk, man selv synes er passende, og hvad omgivelserne anerkender. Det er en tilpasningsproces:

> '… altså chefpsykiateren han skriver meget fornuftigt [på kommunens hjemmeside], at vi skal kigge på de og de reaktioner, altså holde sig fra overilet brug af sprut og smøger (…) og der kan man godt sådan lige trække på smilebåndet, for den kørte på mange smøger… og den kørte altså også på nogle stive sjusser (…) som en af mine venner spurgte mig: Hvor meget ryger du nu? For han kunne godt se, at jeg fik røget en del'.

Andres blik og vurdering hjælper en til selv at vurdere eget udtryk og muligheden for at udtrykke sig på andre måder.

Men det er ikke alle der oplever, at det er et helt nyt felt, de befinder sig i, selvom hverdagen nok har ændret sig voldsomt. De holder fast i en håndtering, som de grundlæggende mener, har fulgt dem hele livet. Et par fortæller, at de ikke på noget tidspunkt tager sorgerne på forskud. Det har de lært hjemmefra, fortæller de. For hvis nu sorgerne aldrig kommer, så er det dumt at have bekymret sig.

En fortæller om oplevelsen af at performe anderledes end de andre og gør sig overvejelser over egen performance:

> '… det er det mærkelige ved det, det har ikke rørt mig spor… hvad er det man kalder… er det en fatalist eller sådan noget… man kalder… man kalder en, der er totalt uberørt af tingene. Men første gang, hvor vi selv får lov til at gå rundt og komme ind, der vil jeg nok sige, da man står og kigger på huset, der kommer der en klump i brystkassen (…) da den klump, den var væk… nå, ja… så er det bare kørt, og så var det bare ud og have fat i en mester'.

Interviewpersonen kan se, at det er et anderledes udtryk, men det har på den anden side også en styrke. Det fører til handling og håndtering af de opgaver, de nu står overfor.

Borgerne viser, at de gør sig nogle eksplicitte overvejelser over deres performance af kategorien ramthed. Det betyder også, at de kan blive i tvivl om, hvordan de håndterer fx interaktioner med andre, for de har ikke noget repertoire at trække på. Kategorien er langt mindre rutiniseret og forkropsliggjort end fx kategorierne *forældre* eller *politi*.

Der er fortællinger om på forhånd at gøre sig tanker om mulige måder at håndtere situationer. En fortæller, at han sygemelder sig på sit arbejde et par dage efter ulykken fordi han har en opgave langt væk fra Kolding:

> '… jeg vidste jo ikke, hvordan mine reaktioner var, hvis nu… kører jeg ud af byen (…) så når jeg ikke var i nærheden af det'.

Han gennemgår på forhånd, hvilke potentielle reaktioner, der kan komme til udtryk og om det vil være en belastning for arbejdsdagen. Han tilrettelægger den næste dag på baggrund af denne vurdering.

Interviewpersonerne står i en situation, hvor de ikke er i stand til at trække på nogle umiddelbart velkendte kategorier, men de har alligevel en fornemmelse af, at der er et repertoire af potentielle udtryk, der kan betragtes som forventelige, taget omstændighederne i betragtning. Det betyder ikke, at de afstår fra at udtrykke sig, men at de i stedet skal arbejde mere på at skabe mening med egne og andres udtryk.

- omstændighedernes betydning for udtryk

En interviewperson fortæller:

> '… jeg har haft en dag, hvor jeg sådan har været lidt nede over det, men… der var jeg bare så… der var jeg egentlig bare så ked af det, så jeg bare havde lyst til at sætte mig hen i et hjørne og hyle (…) så tænkte jeg: Ah, men jeg siger ikke noget om… jeg går bare lidt stille med det, hvor man egentlig burde bare have… givet sig selv lov til at græde, fordi jeg synes, at jeg har snakket meget om det, men jeg kunne også mærke på kollegaerne sådan, nogen i hvert fald, at de tænkte: At nu må hun fandeme også snart se at være færdig med det der (…) ikke at de har sagt det direkte (…) selvom de har lyttet, men jeg har også et eller andet sted følt, at måske interessen ikke helt har været…'.

Udtrykket af gråd og nedtrykthed forstyrrer hende, fordi det er ukendt. Hun er ikke øvet i udtrykket, det er nogle helt andre udtryk, hun har erfaring med. Det er hende, der plejer at være glad. Så hun må kontrollere udtrykket. Hun skal lade være at udtrykke det, hun også kan udtrykke. Det er en kontrol, hun pålægger sig selv, fordi hun er helt opmærksom på andres vurderinger. Hun har en oplevelse af, at de vurderer, at det er upassende, at hun bliver ved med at tale om tingene. Hun oplever, at hun i så fald ikke lever op til deres forventninger.

Interviewpersonen er opmærksom på de situationelle forhold. Det er der flere der er. En betjent fortæller, hvordan han har lavet en standardversion om sin indsats i forbindelse med branden. Den leverer han, når mere perifære bekendtskaber spørger til hans oplevelser. Det er anderledes med familien og kollegaerne, dem snakker han med på en helt anden måde.

Interviewpersonerne tilkendegiver, at de udtrykker ramtheden forskelligt i forskellige kontekster. I nogle interaktioner præsterer de et mere overfladisk udtryk, mens de i andre interaktioner udtrykker kategorien gennem en højere grad af kompleksitet og ved brug af flere udtryk. Betyder det, at der er en essentiel ramthed på spil? Eller skal det ses som udtryk for, at aktørerne er i stand til at bedrive kategorien målrettet i forhold til de situerede praksisser og interaktioner de indgår i? Og at aktørerne har en god fornemmelse af, hvilke former for performance, der passer til de forskellige situerede praksisser? I denne læsning skal udtrykkene ses som udtryk for det sidste. Med valget af performanceperspektivet hos West & Zimmerman (1987) og West & Fenstermaker (1995) fraskriver jeg mig muligheden for at tage udtrykkene til indtægt for en essentialisme og sorterer mellem ægte og falske udtryk. Men det kan diskuteres, om dette er et af stederne i analysen, hvor empirien peger på alternative tolkninger.

- vurdering af andres håndtering af ramthed

Et blik på andres performance kan hjælpe med til at understrege over for en selv, hvilke former for performance man ikke vil bedrive. Hvis det er svært at forstå bevæggrundene for andres udtryk, så er det også vanskeligt at forstå deres udtryk.

Et par fortæller om busturen, hvor de for første gang skal se, hvordan det står til med deres hus i følgeskab med de andre folk fra området:

> ’A: Vi havde en med i bussen… hun kværnede og hun kværnede og hun kværnede…
> B: Nej det var lige før: Hold din kæft!
> A: Og jeg tænkte: Er hun tosset i hovedet eller hvad? Og vi andre, vi sad stille og roligt…’.

En anden fortæller om sin håndtering af en kollega:

> ’… han var stadig oppe og køre, hvor vi andre, vi var sådan lidt mere: Åh, det er fedt, at komme ned at sidde (…) han var stadig sådan… sådan virkelig talepres (…) hvor jeg tænkte ham skal jeg lige tale med (…) jeg tænkte: Jeg tager lige en snak med ham… altså bare sådan for lige at høre hvordan han har det…’.

Interviewpersonen synes ikke at udtrykket er passende, men involverer sig i kollegaen, for at hjælpe ham med at få håndteret situationen.

Ramtheden er ikke et individuelt eller et psykologisk fænomen. Kategorien er social og derfor få den en betydning for interaktionerne i det sociale rum.

- opsamling

De har ikke erfaring med, at udtryk af ramthed, som følge af en stor ulykke, er den kategori, der udgør omdrejningspunktet for praksis. Det skal de lære. Udtrykket kan ses som en kendt kategori, men den er ikke en rutiniseret del af deres hverdag. Derfor er udtryk af ramthed genstand for højere grad af forhandling end andre mere velkendte kategorier

Der er udtryk af ramthed, der vurderes som passende, mens andre vurderes som upassende. Men udtrykkene holdes hele tiden op mod den særlige situation, der præger de aktører, der har været involveret i ulykken. Men samtidig er der nogle udtryk, der kun kan performes i nogle sammenhænge. I vurderingen af udtryk af ramthed spiller *omstændighederne* en betydning i mere end en forstand. Udtrykkene vurderes med blik for omstændighederne ved ulykken. Omstændighederne omkring ulykken betyder, at folk performer anderledes og vurderes anderledes. Men der skal derudover tages højde for, hvilke omstændigheder ramtheden efterfølgende performes i. Der er nogle udtryk af ramthed, der hører bedre hjemme nogle steder end andre.

Institutionaliserede tilbud om hjælp til håndtering af ramthed

I dagene efter ulykken oprettes der et psykosocialt støttecenter (Fyns Amt m.fl. 2004) på skolen. Det er et tilbud til borgerne om samtaler med krisepsykologisk beredskabspersonale og med repræsentanter fra det gejstlige beredskab, dvs præster. Der er også forskellige arrangementer i byens kirker i dagene efter ulykken, der knytter sig til hændelsen og kirkerne er åbne, så det er muligt at komme forbi og tale med en præst.

I Kolding er der dog ikke kun tilbud om at håndtere ramtheden gennem samtaler med krisepsykologisk personale og præster i de indledende dage efter ulykken. Beredskabspræsterne, Kolding Sygehus og Kolding Kommune giver udtryk for, at tilbuddene gælder så længe borgerne har brug for det.

Det krisepsykologiske og det gejstlige beredskab vil i det følgende blive betegnet som institutionaliserede tilbud om hjælp til håndtering af ramthed. Det vil i det følgende blive vist, hvordan de interviewede borgere og repræsentanter fra myndighederne forstår og håndterer disse tilbud.

- borgernes generelle syn på krisepsykologisk hjælp

Flere borgere tilkendegiver en positiv indstilling til det krisepsykologiske beredskab. De giver udtryk for, at de ikke har erfaring med krisepsykologisk hjælp, men de synes, at det er helt på sin plads med tilbuddene i denne sammenhæng. En siger, at han indtil eksplosionen synes, at det er lidt overkørt med alle de krisepsykologer, der kommer hver gang, der er et tog, der vælter. Men nu har han en fin forståelse af den del af beredskabet. Han anerkender redskabet i denne sammenhæng. Forståelsen bakkes op af andre, der fortæller, at de har lidt svært ved at vurdere, hvornår der er brug for psykologer til at hjælpe folk igennem en krise, men at det i denne situation synes at være på sin plads.

Men i nogle interviews er der skepsis at spore. En borger fortæller om selv at have været udsat for en traumatisk hændelse tidligere uden at have haft noget behov for hjælp i form af samtaler med psykologer eller præster. Borgerens forståelse er, at der ikke er grund til at gøre så meget ud af det.

Kriseterapien er med andre ord overflødig. En anden interviewperson har gennem sit job erfaring med krisepsykologer. Det er ikke en erfaring der er udelukkende positiv. Psykologer kan også gøre mere skade end gavn. Det kommer helt an på, hvilken psykolog man henvender sig til (I10-276).

- myndighedernes generelle syn på krisepsykologisk hjælp

I beredskabsmyndighederne kan man prioritere den krisepsykologiske indsats inden for egne rækker efter en stor ulykke eller alvorlig hændelse. Interviewmaterialet er præget af forskellige forståelser af det konstruktive ved at prioritere denne indsats. I både brandvæsenet, politiet og politihjemmeværnet er der tilbud om samtaler med en krisepsykolog til dem, der er involverede i indsatsen. På nogle af de medier, der har journalister og fotografer til at dække ulykken, er der også tilbud om samtaler med en krisepsykolog.

Interviewpersonerne fra beredskabet, der er involveret i indsatsen, fortæller heller ikke entydigt om deres syn på dette tilbud. Der synes at være en generel og udbredt praksis for at trække på krisepsykologer i politiet. Her fortælles der dels om psykologiske debriefinger, der involverer alle i organisationen og dels om tilbuddet til de ansatte om individuelle samtaler med en psykolog en eller flere gange. Beslutningen om at gennemføre en krisepsykologiske debriefing for alle i politiet, der har deltaget i indsatsen d. 3. november 2004, bliver taget af ledelsen.

Det forholder sig anderledes i andre dele af beredskabet. Her er der mere afstand at spore. I det kommunale redningsberedskab er der et mere distanceret forhold til krisepsykologisk hjælp end i politiet. Fortællingerne giver indtryk af, at der ikke er ligeså direkte italesatte politikker omkring brugen af krisepsykologer i brandvæsenet. Der er på den anden side blik for, at der er nogle af brandfolkene, der har det svært efter ulykken.

Et medlem af politihjemmeværnet oplever, at ledelsen på den ene side har udtrykt distance i forhold til krisepsykologien som redskab:

> '… den måde de sagde det på: Der bliver noget med en psykolog og sådan noget. Et eller andet sted synes jeg de nedgjorde det'.

Ledelsen har på den anden side vist en interesse i at finde ud af, hvordan medlemmerne har det efter de første dages indsats. To måneder efter ulykken gennemføres der en debriefing blandt

politihjemmeværnsfolkene, der har deltaget i indsatsen, men interviewpersonen oplever det som en yderst taktisk debriefing med kun sporadisk mulighed for, at medlemmerne kan fortælle, hvordan de har oplevet opgaverne.

Interviewene efterlader en forståelse af, at der er en udbredt og velkendt praksis i politiet for at ramthed blandt personalet kan håndteres ved hjælp af psykologiske redskaber som debriefinger og individuelle samtaler. Der er divergerende forståelser i organisationen, men overordnet set er der en bred opbakning til, at man trækker på krisepsykologernes faglighed efter voldsomme hændelser. Billedet er mere diffust i redningsberedskabet og politihjemmeværnet. Her er praksis for brug af krisepsykologer ikke ligeså systematiserede og det lader ikke til, at der er den samme praksis for at italesætte eventuelle behov for krisepsykologisk bistand som i politiet.

- eget behov for krisepsykologisk hjælp

- borgerne

> ’Man kunne jo også se, at det var Gud og hvermand, der havde været til psykolog, så det var ikke sådan noget spooky noget (…) det snakkede folk bare om, ligesom at det var da den mest naturlige ting i verden (…) jamen, det har vi egentlig grinet lidt af’.

Citatet herover peger umiddelbart på, at det er helt legitimt at opsøge en psykolog. Men det skal vise sig, at det kalder på forklaring og forhandling, både når interviewpersonerne opsøger psykologer, men også når de ikke gør. Der er kun en ting, der er sikker. Interviewpersonerne forholder sig alle til tilbuddet om krisepsykologisk bistand. Det er en håndtering, man ikke kan vende ryggen til og betragte som uvedkommende.

Der er nogle, der slet ikke er i tvivl om, at de skal opsøge krisepsykologisk hjælp. En siger, at det er ganske nødvendigt for hende. I løbet af foråret oplever hun at være ude af stand til at kommunikere og interagere med sin partner, sine naboer og venner. Det har indtil da været muligt for hende at håndtere ramtheden på andre måder, men det hjælper ikke længere at indgå i disse sammenhænge og snakke med dem, hun kender godt og har snakket med hidtil. I samtalen med psykologen fortæller hun om elementer i ramtheden, der synes vanskelig at tale om med dem, hun kender. Hun finder, at det er helt passende at gå til psykolog.

Men tvivlen om det passende ved at bede om hjælp hos psykologer til at håndtere ramtheden er også til stede. En bliver ved med at være præget af ramtheden. Hun oplever at være meget ked af det og synes ikke selv at kunne komme over det. En veninde, der arbejder på sygehuset fortæller hende om sit indtryk af det krisepsykologiske tilbud:

> '… ved du hvad, der er da mange, der har været mindre igennem, end I har, der har brug for at snakke med en, der har forstand på det. Fordi jeg havde det ligesom lidt sådan: Ah, men altså, jeg har ikke brug for at snakke med en psykolog, vel altså… men altså det er ikke fordi, at det er noget jeg skammer mig over, slet, slet ikke… men jeg havde det bare sådan: Jamen hvad skal jeg egentlig snakke med ham om'.

Hun giver ikke på samme måde, som interviewpersonerne i eksemplerne ovenover, udtryk for, at det er helt passende at trække på krisepsykologerne. Det er på den anden side heller ikke upassende. Det har veninden bekræftet hende i, da hun skitserer omstændighederne: Folk, der har været mindre igennem, har talt med en psykolog. Veninden anser det med andre ord som en passende handling. Det hjælper interviewpersonen til at kontakte krisepsykologen.

Tvivlen om det passende i at opsøge sygehuset for en samtale med en psykolog tager sig anderledes ud for andre. En af interviewpersonerne har talt med sin nabo om at få en samtale. De tager sammen af sted. Ventetiden på den psykiatriske skadestue bekræfter dem i det passende ved denne håndtering:

> '… så var der sådan et stykke papir, hvor der stod, hvilke symptomer man havde i forhold til katastrofe… stress et eller andet… og vi kunne simpelthen sidde og sige: Hak, hak, hak… ved alle symptomerne, så sad vi bar der: Det har vi, det har vi, det har vi'.

Deres oplevelse af ramthed stemmer overens med de institutionaliserede definitioner. Det bekræfter skemaet med symptomer dem i. Så i forhold til egen vurdering, så synes de, det er passende, at de har opsøgt skadestuen. Men de vurderer ikke, at det er passende at sidde på psykiatrisk skadestue, i fald der kommer nogle forbi, de kender. De arbejder begge i byen og synes ikke om, at der måske er kunder eller forretningsforbindelser, der ser dem. På den anden side mener de, at det kan legitimeres, at de sidder der. De bekymrer sig altså om andres vurdering. Folk, der ser dem sidde og vente på psykiatrisk skadestue, vil kun kunne vurdere, at det er passende, hvis de tager omstændighederne omkring ulykken i betragtning. Men det mener interviewpersonen ikke, at der er

sikkerhed for. Håndteringen kan være legitim i forhold til egen vurdering, men der er ikke sikkerhed for at andre også vil opleve, at det er en legitim strategi.

Fortællingerne viser, at der i den lokale kontekst opstår en udbredt forståelse af det konstruktive i at trække på krisepsykologerne. Det præsenteres videre som en anerkendt håndteringsstrategi, som der tales åbent om. Men der kan alligevel stadig identificeres tvivl om, hvorvidt det er passende samtidig med, at der kan identificeres tvivl om, om det er passende at lade være. Mere udbredt og grundfæstet er denne praksis ikke hen over foråret 2005 i Seest.

- beredskabet

Flere betjente og ledere i politiet har som ovenfor beskrevet erfaring med psykologiske debriefinger efter alvorlige hændelser. De har med andre ord et erfaringsgrundlag, der gør det muligt at sammenligne den debriefing de gennemgår efter fyrværkeribranden med andre debriefinger. En siger, at forløbet er mindre givtigt end andre forløb, fordi der er så mange, der skal debriefes. Det betød, at tilrettelæggelsen ikke er optimal. Men betjenten mener dog, at forløbet alligevel har betydning for igangsættelsen af krisebearbejdning.

En anden betjent er meget påvirket af ulykken og kommer allerede samme aften til samtale på psykiatrisk skadestue på foranledning af ledere og andre kollegaer på politistationen. Disse samtaler følges op af flere samtaler med en psykolog på politistationen. Betjenten oplever, at der er en åbenhed i organisationen og en ledelsesmæssig opmærksomhed på, at ansatte i politiet kan have brug for krisepsykologisk hjælp. En leder på stationen bakker op om denne vurdering. Lederen har haft god brug af både den psykologiske debriefing med de andre og med opfølgende samtaler. I hans optik er der ikke forskel mellem betydningen af at behandle et brækket ben eller en voldsom oplevelse. Fortællingerne afspejler, at både ledere og betjente ikke er uvante med at snakke om ramthed og udtryk af ramthed.

Nogle interviewpersoner i politiet stiller spørgsmålstegn ved behovet for krisepsykologer. En mener med baggrund i egen erfaring med traumatiske hændelser, at det er krisebearbejdningen mellem kollegaer, venner og familie, der fungerer bedst. Men han stiller ikke spørgsmålstegn ved ledelsens prioritering af den krisepsykologiske indsats..

I beredskabet kan der identificeres en overordnet anerkendelse af brugen af det krisepsykologiske beredskab efter en voldsom ulykke, men der er på samme tid meget forskellige tilgange til at bruge tilbuddet.

- vurdering af andres behov for krisepsykologi

Blandt interviewpersonerne i Seest er det udbredt at betragte sin egen ramthed gennem en krisepsykologisk optik. Det gælder også vurderingen af andres ramthed, der ligeledes vurderes ud fra krisepsykologiske forklaringsrammer. En kvinde fortæller, at hun nogle dage efter ulykken overvejer, om hun skal sende sin partner til psykolog. Hun har svært ved at forstå hans måde at håndtere situationen på og har en forståelse af, at samtaler med en krisepsykolog vil kunne hjælpe ham til at finde en mere balanceret håndtering.

Borgerne betragter også hinanden, selvom de ikke er i familie. Efter en bustur til en af de veje, der er meget slemt medtaget, kommer de tilbage til skolen. Alle, der har været med på turen, sætter sig sammen i et klasselokale for at tale om det, de har set. De andre kan se, at en af kvinderne, er meget ulykkelig, netop fordi de kender hende. En sygeplejerske kommer ind i lokalet for at høre om der er nogle, der har brug for at snakke. De andre i gruppen gør på stille vis sygeplejersken opmærksom på kvinden og sygeplejersken sætter sig hos hende. Kvinden vil gerne snakke og de får talt om det, hun har set.

Men der er også nogle, man kun betragter på afstand. Man kender mange, når man har boet i området i nogle år, men det er ikke alle, man er lige tæt på og har et fortroligt forhold til:

> '… han er direkte sådan helt arrig (…) han reagerer godt nok voldsomt på det (…) man ville jo egentlig gerne hjælpe, altså, og det bliver man egentlig afskåret fra… og man kan ikke engang spørge: Hvordan har du det? Men det… det dækker jo over, at han virkelig er ked af det'.

Der er en opmærksomhed på hinanden, men der er også tvivl om, hvornår det er passende at blande sig.

- beredskabets vurdering af brugen af krisepsykologisk hjælp

Politifolkene, der leder informationsmøderne på skolen, gør folk opmærksomme på, at der er krisepsykologisk og gejstligt personale de første dage på skolen. En leder fra politiet mener dog ikke, at folk nødvendigvis skal snakke med en psykolog, taget deres situation i betragtning:

> '… der var jo præsteberedskabet og der var psykologer, men hvis folk ikke… hvis folk er kede af det: Jamen, så går du ikke til en psykolog, vel. Det tror jeg også, at jeg sagde til dem på et tidspunkt: Det er ikke… det er ikke nogen sygdom at være ked af det'.

I hans optik skal den ramthed, der præger borgerne de første dage, ikke håndteres ved hjælp af krisepsykologiske redskaber. Det håndteres bedre ved at tale med hinanden i familierne og naboerne imellem.

En anden leder er ikke i tvivl om, at det krisepsykologiske beredskab skal involveres efter ulykken:

> '… der er nogle (dele af beredskabet) der er mere relevante end andre'.

Det har sin berettigelse taget ulykken i betragtning:

> '… hele den situation, der havde været, hvor folk egentlig havde haft dødsangst (…) fordi det kan virkelig give nogle grimme eftervirkninger, hvis man ikke er fokuseret på det fra starten'.

Denne leder inkluderer i højere grad end den førstnævnte det krisepsykologiske beredskab i forståelsen af, hvilke tilbud borgerne skal mødes med.

Efter nogle dage besluttes det at flytte det krisepsykologiske beredskab fra skolen og til Kolding Sygehus. I politiet giver en leder udtryk for, at der kommer for mange folk forbi, der gerne ville snakke med en psykolog, selvom de ikke har brug for det. Flytningen af beredskabet betyder, at de borgere der oplever, at de har et behov for samtaler med en psykolog, skal visiteres gennem den psykiatriske skadestue. Det er ikke længere alle, der har tilgang til tilbuddet. Rationalet lyder, at det kun er dem, der har *brug for det*, der benytter sig af tilbuddet.

- opsamling

Jeg refererer til ramthed og til de krisepsykologiske tilbud om håndteringen af ramtheden uden at forholde mig til om borgere, beredskabsaktører og medieaktører udvikler enten traumer, post traumatisk stress eller andre diagnoser som følge af ulykken. Det er op til den psykologiske

forskning at foretage disse vurderinger (se fx Elklit & Molin 2006). Jeg er optaget af de kommunikative processer og interaktioner i det sociale rum og ikke af aktørernes psyke og diagnoser.

Det er en position, der er i modstrid til en række andre studier af sociale processer efter en ulykke. Her inddrages der analyser af i hvilket omfang borgere udvikler traumer, post traumatisk stress og andre diagnoser efter en ulykke og hvilken betydning det bl.a. har for genopretningen af samfundet (se fx Picou & Gill 1997/1999, Morren m.fl. 2005, Sattler 2003, Fothergill & Peek 2006, Ollenburg & Tobin 1998).

Der er forskellige forståelser af betydningen af en krisepsykologisk indsats efter en voldsom ulykke. Både blandt borgerne og i de forskellige beredskabsorganisationer. Politiet har praksis for at inddrage krisepsykologer i egen organisation i forbindelse med andre former for alvorlige eller kritiske hændelser og har en forståelse af, at en krisepsykologisk indsats kan være konstruktiv. I de andre beredskabsorganisationer italesætter de i mindre grad praksis for at trække på dette tilbud. Der er forhandling om det konstruktive i at trække på tilbuddet og om hvilken betydning krisepsykologien kan have for håndtering af ramtheden.

Borgerne inkluderer i høj grad tilbuddet om den krisepsykologiske i deres fortællinger. Men de har alligevel forskellige forståelser af, i hvilken forstand det er konstruktivt at håndtere ramtheden gennem samtaler med psykologer eller psykiatere.

Et gennemgående træk ved det empiriske materiale, der er produceret i Kolding, er at en del borgere trækker på en forståelse af det konstruktive ved krisepsykologien i forbindelse med deres håndtering af egen ramthed. Men der er ikke nogle, der refererer til *diagnoser* som fx post traumatisk stress.

Det gejstlige beredskabs betydning

Det krisepsykologiske beredskab er ikke det eneste institutionaliserede tilbud til borgerne i Kolding efter ulykken. Præsterne involveres også efter fyrværkeriulykken. Men hvor det krisepsykologiske

beredskab står stærkt i de involveredes forståelse af måder at håndtere ramtheden, udelukkes det gejstlige beredskab i den kollektive forståelse af muligheder for at håndtere ramtheden. Det gælder både i politiet, der har ansvaret for at koordinere indsatsen efter ulykken og blandt borgerne.

Hvor de fleste af borgerne, der deltager i dette studier, fortæller detaljeret om deres forståelse af krisepsykologiens status i området, så er det ganske kortfattet, hvad borgerne har at sige om enten tilbuddene om arrangementer i kirkerne og præsternes tilbud om samtaler. Mange bringer selv krisepsykologien på banen i interviewene. Der er til gengæld kun en borger, der selv nævner, at han har været opmærksom på det gejstlige beredskab. I de andre interview spørger jeg direkte til forståelserne af tilbuddene.

Dem jeg spørger har hørt om tilbuddet, men har ikke tænkt, at det er noget, de har brug for. Der kan i nogle interview identificeres en åbenhed over for tilbuddet, når jeg bringer det på banen. En billiger initiativet, hun ser det ikke som et tilbud af religiøs karakter og mener ikke, at man behøver at være 'specielt religiøs' for at tage imod det. Hun ser det nærmere som en mulighed for at være sammen med andre i samme situation. En anden siger, at det altid er godt at have nogle at snakke med, om det der er sket, uanset hvem det er, inklusiv præster. Andre igen giver udtryk for, at de bruger kirken aktivt til daglig og kender præsterne i byen. Men til trods for, at de inkluderer kirken som et tilbud efter ulykken, så tager de alligevel ikke imod tilbuddet. Endelig er der dem, der mener, at tilbuddene om at bruge den åbne kirke ligger på et forkert tidspunkt mens andre synes, at de har nok at gøre med at passe på familien.

Men der er også tvivl om, hvad tilbuddet kan bringe i den konkrete situation:

> ’… der havde nok måske været et endnu større behov, hvis der var flere, der var døde eller kommet til skade… jeg tror, at… hvad skal man sige… de mere spirituelle eller gejstlige behov… og spørgsmål, de dukker nok mere op, når det er et spørgsmål om liv og død’.

Omstændigheder er med andre ord ikke tilstede for at kirken involveres i håndtering af ramtheden. Under andre omstændigheder havde tilbuddet haft relevans, mener interviewpersonen.

En anden oplever ikke at være målgruppe for tilbuddet:

> ’…altså vi har hørt om det og sådan, men vi har set at det har været meget de ældre, der har brugt det (…) det er i hvert fald min oplevelse (…) dem som vi ved plejer at gå i kirke…’.

Borgerne tager ikke imod præsternes tilbud om at bidrage til at håndtere ramtheden. Det ligger ikke inden for rammerne af dette studie at foretage en dybere analyse af denne afvisning. Men der kan peges på, at det gejstlige beredskab også bliver omtalt med distance i interviewene med lederne i politiet, der har ansvaret for at koordinere den samlende indsats.

En leder siger, at præsterne spiller en rolle i forbindelse med ulykker:

> ’… i tilfælde af, at der er mange dødsbud, som man siger… altså vanskelige og mange dødsbud (…) danskere siger, at de ikke er religiøse… når først man er død og sådan noget, så kommer der nogle følelser (…) der har præsterne virkelig … hvad skal man sige, nogle ting, de kan hjælpe folk med’.

En anden leder siger:

> ’…den store berettigelse for det gejstlige beredskab, mener jeg er, når der er mange døde, fordi de kirkelige handlinger og… og alt det… det perspektiv, som de har noget erfaring (…) men selvfølgelig også, når folk er påvirket, er der også nogle der søger til troen, ikke, og religionen, og finde tryghed og støtte i den (…) altså, de er uddannet til at være præster, ikke også, og de kan vise noget menneskelig omsorg, men… men krisepsykologerne, det er jo dem, der er fagligt og professionelt kan behandle det andet traume, ikke… krisetraumet (…) og når der så endelig er en hændelse, så vil man også gerne med, og det er da fuldt forståeligt, ikke, men der er nogle der er mere relevante end andre’.

Politiet ser, ligesom borgerne, heller ikke præsternes tilstedeværelse og tilbud om håndtering af ramtheden som relevant.

- opsamling

Præsternes bidrag og udtryk er passende i forbindelse med dødsfald. Men der er kun et menneske, der mister livet i forbindelse med eksplosionerne, og det er en brandmand i beredskabet. Så præsternes tilstedeværelse kan, omstændighederne taget i betragtning, ikke bidrage som strategi til håndtering af ramtheden, mener flere. Krisepsykologien ses på den anden side som et fagligt funderet tilbud, som der er god brug for.

Sutton (2004) analyserer præsters og kirkers bidrag til håndteringen af ramtheden efter terrorangrebet i New York i 2001. Sutton (ibid.) diskuterer præsternes og kirkerne tilbud om samtaler og ceremonier i denne forbindelse. Hun pointerer, at præsterne og kirken har en funktion og medvirke til at håndtere situationen, men at præsternes indsats ikke må forveksles med præsternes. Kirkerne skal ikke hjælpe folk med at håndterer traumer, men bidrage med en religiøs og åndelig betydning til det der er sket.

Konklusion

Dette studie bygger på en forståelse af, at ramtheden håndteres, af folk der har været involveret i en ulykke. Det er *dynamik* omkring den kategori, der pludselig opstår som følge af eksplosionerne, for de vil have, at kategorien skal forsvinde igen eller udvikle sig i en retning.

Denne tilgang er på flere måder et opgør med en række centrale studier af de sociale processer efter en ulykke. Erikson (1976 og 1994) og Picou & Gill (2000) beskriver fx, hvordan folk trækket sig tilbage fra de sociale rum og hvordan det lokale liv bliver sat i stå efter en stor ulykke. Jeg forsøger at pege i en anden retning i denne anden analysedel, ved at skabe blik for interaktionerne efter en ulykke. I de følgende analyser skal det vises, hvordan ramtheden sammenvæves med andre kategorier i forskellige interaktioner.

Analysen peger på, at fortællingerne om ramtheden både rummer nogle fælles træk, men også er karakteriseret ved mange forskellige udtryk. Det samme gør sig gældende med borgernes strategier for at håndtere den. De er orienteret mod mange andre strategier end lige de institutionaliserede tilbud som samtaler med krisepsykologer, med præster og arrangementer i kirkerne.

Den store forskel i brugen af de to institutionaliserede tilbud skal i denne forbindelse understreges. Der sker en inklusion af krisepsykologien fra både politiet, der koordinerer indsatsen, og borgernes side, mens tilbuddet om at håndtere ramtheden i samtaler med en præst eller i kirkens rum benyttes i langt mindre grad og ydes langt mindre opmærksomhed. Det gejstlige tilbud ekskluderes.

I denne indledende analyse af kategorien ramthed vurderes det ikke om borgerne i Seest er mere eller mindre sårbare end borgere i andre lokale områder i Danmark eller i sammenligning med lokalbefolkningen i studier af andre teknologisk relaterede ulykker i andre lande. Sårbarhedsbegrebet er en betydningsfuld dimension i forskningen i store ulykker og alvorlige hædelser, men jeg vurderer, at en analyse af kategorien ramthed og dens udtryk i det sociale rum giver bedre blik for lokale interaktioner efter en ulykke, mens sårbarhedsbegrebet er i stand til at pege på de relative forhold omkring borgernes priviligier og ressourcer efter en ulykke. Ramthedsbegrebet skal ikke ses som en kritik af sårbarhedsbegrebet, men som udtryk for en særlig tilgang til de kommunikative problemstillinger i forbindelse med store ulykker og alvorlige hændelser.

Kategorier i familien

For mange af interviewpersonerne i Kolding udspiller en stor del af hverdagslivet sig i familien. For disse borgere betyder ulykken dels, at de praktiske forhold i familien destabiliseres, i det der er mange rutiner, der skal genetableres under nye og anderledes rammer i kortere eller længere tid, og dels betyder ulykken, at relationerne mellem medlemmerne i en familie også destabiliseres. Kategorierne skal udtrykkes på nye og uprøvede måder. Det skal vises, at kategorien ramthed i særlig grad sammenvæves med kategorierne, der knytter sig til familien. Konteksten forandres så radikalt for flere, at det udfordrer de ellers så velkendte og rutiniserede kategorier, der knytter sig til familien.

Hensynet til og omsorgen for børnene står centralt i Kolding. Analysen af kategorien *forældre* i børnefamilierne præsenteres først. Derefter præsenteres analysen af kategorien partner og endelig kategorien øvrig familie.

Kategorien forældre

Jeg har tidligt fravalgt at analysere børns oplevelser af store ulykker. Det rejser nogle helt specifikke metodiske og etiske problemstillinger at interviewe børn, og det er en udfordring, der kan danne grundlag for en selvstændig ph.d. afhandling (Jacobsen 1993). Jeg er derfor taget til Seest og Skive med den intention at interviewe de voksne i husstandene. Det er ikke ensbetydende med, at jeg ikke har kontakt med børnene. Det har jeg flere gange i Kolding.

I de tilfælde hvor børnene er hjemme, der snakker vi lidt sammen, på forældrenes anledning. Nogle gange går børnene frem og tilbage under interviewet og giver indimellem deres besyv med. Andre gange kommer de hen, efter interviewet er overstået, og forældrene får med et spørgsmål eller en kommentar ledt samtalen hen på det, jeg er kommet for at høre nærmere om: Fyrværkeriulykken. Børnene fortæller så, og vi får snakket lidt sammen om de ting, der nu engang optager børnene alt efter deres alder og erfaringer.

Jeg inddrager disse betragtninger som en understregning af, at interviewpersoner med hjemmeboende børn i høj grad fremstiller sig selv gennem kategorien forældre. Både fordi de fortæller om børnenes liv, velbefindende og oplevelser, men også fordi fortællingerne om familiens praksisser i høj grad har børnene som omdrejningspunkt. Ikke mindst når der sættes en stopper for hverdagslivet, og tingene skal vedtages og defineres på ny.

Interviewpersoner i børnefamilier fortæller, hvordan de håndterer situationen med blik for børnene. I fortællingerne støder man ikke så meget på vurderinger af børnenes måder at håndtere situationen på, som man støder på forældrenes vurderinger af deres performance af kategorien *forældre*[6]. Analysen herunder handler om vurderinger af, hvordan man udtrykker denne kategori i forbindelse med en stor ulykke.

Vurdering af performance som forældre sammenvæves som skrevet i høj grad med kategorien ramthed. Forældre, der vurderer, at de har performet kategorien på upassende vis, synes også i højere grad at give udtryk for ramthed end forældre, der vurderer, at de har håndteret kategorien på passende vis. Denne pointe genoptages sidst i analysedelen i forbindelse med en analyse af kategoriernes sammenvævning.

Overskriften på afsnittet *Kategorien forældre* er på nogle punkter misledende. Det er nemlig i høj grad kvinderne, der fortæller om håndteringen af denne kategori. Det vil dog være misvisende udelukkende at referere til kategorien *mor*. For det første, fordi nogle af de fædre, der har hjemmeboende børn fortæller om udtryk, der er identiske med mødrenes. For det andet fordi interviewmaterialet bygger på flere interview med mødre end fædre til hjemmeboende børn. Afslutningsvis i denne analysedel skal det dog diskuteres, om der med fordel kan fokuseres på kategorien *mor*.

[6] Se Forthergill & Peek (2006) om børns håndtering af store ulykker.

- sikring mod livsfare

Det er et centralt princip, at forældre har ansvaret for deres børns overlevelse. Men det er samtidig et princip, som de færreste danske forældre bliver testet i og vurderet på i daglig praksis. Flere fortæller om oplevelsen af at være ansvarlig for børnenes liv eller død under eksplosionerne lidt før kl. 18. Det er et kardinalpunkt i mange forældres fortællinger. Det er derfor forældrenes fortælling om det materielle klimaks i forbindelse med fyrværkeriulykken, der indledningsvis præsenteres.

I et hjem uden for evakueringszonen er der en familie, der opholder sig på stueetagen i huset under de store eksplosioner. Forældrene fortæller, at de med det samme er klar over, at de skal løbe ned i kælderen for at komme i sikkerhed. Den flugt oplever de forskelligt og positionerer sig forskelligt som forældre i deres fortælling. Moren fortæller:

> '… den tur ned af trapperne, det står for mig som noget af det værste, altså… jeg var helt overbevist om at hele huset ville styrte (…) at min egen familie, at den bare var udslettet (…) den yngste var så faldet tre-fire gange ned af trapperne og slået tænderne og jeg kan bare huske, at du hiver ham ned [henvendt til partneren] (…) bagefter har jeg haft det rigtig rigtig skidt med, at jeg ikke føler, at jeg har check på, hvor begge børn er (…) det har virkelig givet stof til eftertanke, men heldigvis siger de, at jeg har været ved dem, men jeg kan bare ikke huske det, det er bare sådan helt sort… [hun bliver ked af det] … tænk hvis man glemte et af sine børn, eller hvis man ikke passer lige godt på dem begge to'.

Faren fortsætter:

> 'Ja, og ikke for at agere maskulin kækhed, men den situation, den oplever jeg ikke på samme måde, jeg tænker ikke på, at huset braser sammen, jeg tænker kun på, at vi skal fra A til B (…) og så går jeg direkte ud og hører radioen lige efter og får at vide, at fabrikken er sprunget i luften. Fint, tænker jeg, så kan der ikke ske mere'.

Det er forskellige karakteristiska, der ligger til grund for den enkeltes vurdering. Kvinden giver udtryk for, at det ikke blot er passende for en mor at sørge for, at børnene overlever. Hun skal også gøre det nænsomt og omsorgsfuldt. Hun tvivler på sin håndtering i forhold til, om de oplever, at hun er der for dem, begge to. Derfor spørger hun om deres vurdering og de bekræfter hende i, at hun har håndteret situation på passende vis. Han trækker ikke på samme vurderingsmatrice, som hun gør. De spørgsmål, der optager hende, optager ikke ham på samme måde.

I andre to familier er de på god afstand af Seest, under de store eksplosioner. De var taget ud til venner og familie nogle kilometer uden for Kolding. Ramthed kommer til udtryk på forskellig vis i

de to fortællinger, men det er centralt for begge, at kategorien forældre er en differentieringsakse, der gennemskærer fortællingen om egen ramthed i forhold til eksplosionen.

Den ene fortæller, at hun er nøgtern, da de store eksplosioner indtræffer. Hun tænker på, om der er mange, der er døde, men oplever at være på afstand og er så glad for sin beslutning om at være kørt uden for byen. Her er børnene i sikkerhed, og det er det vigtigste for hende. Hun kan distancere sig til eksplosionen. Den oplevelse er aldrig central for den måde, hun udtrykker ramthed i interviewet. Hun vurderer nemlig, at hun performer passende mor.

En anden fortæller, at selvom de er på afstand, så bliver børnene frygtelig bange for eksplosionerne og hvad der kan være sket i Seest. Der er kun én passende håndtering i den situation: Udvise omsorg over for børnene og ikke selv at vise frygt og ængstelse.

> ’Alle de mennesker, der er kørt derop, det kan simpelthen ikke lade sig gøre, at de lever mere… det var faktisk det, jeg sådan havde i hovedet (…) så det eneste jeg sådan set ikke tænkte på, det var vores hus (…) jeg tænkte, der er alligevel ikke mere tilbage af det (…) og den ældste havde i hvert fald brug for, at jeg lige sådan fik trøstet hende (…) og den lille, jeg tror også at han flippede lidt ud der, men altså, jeg tog simpelthen bare rundt om dem, og så sad vi egentlig bare’.

Hun kan bekymre sig om flere forskellige ting, men hendes udtryk er vendt mod børnene, som hun skal passe på og udvise omsorg overfor.

I begge fortællinger sættes hensynet til børnene i forgrunden, mens egne tanker og situation sættes i baggrunden.

- at performe ro

Betydningen af at udtrykke ro i forhold til sine børn står centralt i fortællingerne om eftermiddagen d. 3. november, hvor branden udvikler sig på fyrværkerifabrikken og kulminerer med de store eksplosioner. Forældrene fortæller om de ubehagelige oplevelser, de har gennem eftermiddagen, hvor situationen udvikler sig, og hvor de skal tage vare på børnene. De vurderer deres håndtering ud fra et centralt kriterium: Lige meget hvor bange og utrygge de selv er, så skal det ikke komme til udtryk over for børnene. Det er igen mødrene, der præsenterer os for disse fortællinger.

En mor er på vej til den lokale købmand med sit ene barn, da eksplosionerne sker ved halv fire tiden om eftermiddagen. Barnet løber ind til hende, og hun er selv lige ved at græde:

> '… og så siger jeg… jeg var bare nødt til at være rolig, så siger jeg: Nej, skal vi ikke bare gå hjem og hygge os i stedet for at gå til købmanden, vil du ikke op og sidde på min skulder? Og jeg har bare lyst til at spæne hjem, men vi går ligeså stille og roligt'.

Den voksne udviser kontrol og giver ikke udtryk af frygt. Børnene kan med andre ord regne med, at der er styr på situationen. Ligesom der plejer at være.

Men det er ikke alle, der formår at performe ro og kontrol. Nogle familier er så udsat, at den performance, der ellers tilstræbes, ikke kan opretholdes. I et af interviewene møder vi fortællingen om det upassende ved at miste kontrollen, selvom det på ingen måde er muligt at bevare den. Det er fortællingen om at håndtere en situation forkert og imod hensigten. En mor står med sine børn på afstand af branden og ser på fyrværkeriet, da de store eksplosioner indtræffer lidt før kl. 18:

> '… jeg kunne bare mærke den der varme, der kom tættere og tættere på, altså det var virkelig sådan en ildkugle, der ligesom bare nærmede sig, og jeg tænkte bare: Shit, nu går der ild i os (…) så jeg gik fuldstændig i panik'.

Fortællingerne om ro kommer gentagende gange til udtryk i interviewene med forældre til hjemmeboende børn. Det tyder på, at der er en udbredt vedtagelse om, at *ro* er et passende udtryk. Men udtryk af ro er bare en ud af flere forskellige udtryk forældre kan bringe i spil, i bestræbelserne på at skærme deres børn mod det truende, skræmmende, usikre eller ubehagelige.

- at skærme

Det stressende, usikre og uventede er ikke afsluttet med de endelige eksplosioner på fyrværkerifabrikken. I den efterfølgende periode, hvor området er afspærret, familierne vender tilbage til delvis ødelagte huse og/eller skal finde midlertidige bopæle, der er forældrene i høj grad på arbejde med hensyn til at vurdere sig selv og andre.

I de første dage, der er præget af uvidenhed og hyppige møder på Ålykkeskolen og Bakkeskolen, bliver det centralt at undgå at involvere børnene. De forældre, der ikke har børn på de lukkede skoler, præsenterer det som indiskutabelt, at børnene kommer i børnehave igen så hurtigt som muligt. Det er vigtigt, at børnene genfinder deres rutiner:

> '… fordi det var ikke godt for dem at se, hvor stressede de voksne var'.

Nogle forældre, der ikke kan aflevere deres børn på de lukkede skoler, har mulighed for at aflevere børnene hos familiemedlemmer, der gør deres bedste for at fylde dagene ud med rare oplevelser for børnene, mens forældrene er optaget af alle de opgaver, de står overfor. Det bliver præsenteret som et privilegium, at der er nogle andre voksne, der tager over i forhold til børnene.

Der er ingen interviewpersoner, der fremstiller det som en mulighed at tage børnene med til møderne på skolerne. Et forældrepar mener ikke, at børnene skal have den fornemmelse af alle de mennesker, der er så kede af det.

Men det handler ikke kun om at skåne børnene fra at se *andre* mennesker være kede af det og bryde sammen. Det handler også om, at forældrene oplever, at de ikke selv har kontrol over deres håndtering af situationen og egen performance i dagene efter ulykken.

Vurderingen af, hvordan man performer forældre i de indledende dage, knytter sig dog ikke kun til en vurdering af egen håndtering. Den knytter sig også til andres håndtering og i nogle tilfælde fører det til en direkte interaktioner om emnet. Det sker hvis andre, efter interviewpersonernes vurdering, performer kategorien forældre på en upassende måde:

> '… der var faktisk nogle andre, også, hvor jeg havde lagt mærke til flere gange, at de havde deres børn med hele tiden. Jeg var faktisk henne og sige, hvad der var blevet sagt til os, jeg sagde: Jeg skal ikke blande mig, jeg vil bare sige, at vi har fået sådan og sådan at vide, og det kunne jo være… jeg ved ikke, hvordan jeres børn er. Hvor jeg jo indimellem ærligt må indrømme, at jeg tænkte: Hvordan kan man slæbe sine børn med til det, blandt så mange mennesker, der er så kede af det?'.

Konfrontationen kan i teoretisk perspektiv ses som en del af den proces, der handler om at definere kategorien forældre i denne situation, der er præget af så anderledes omstændigheder. Forældrene, der medvirker i interviewene, har nok rutine og erfaring med at vurdere egen og andres performance. Men de har sandsynligvis ikke den store erfaring i at vurdere forældreskab i forbindelse med voldsomme kriser, og da slet ikke i forbindelse med krisemøder på skoler om voldsomme ødelæggelser i et boligkvarter.

Interviewpersonen legitimerer sine håndteringer ved at fortælle, at den ikke blot er udtryk for egen holdning. Fagkundskaben bakker op om synspunktet:

> ’… vi valgte faktisk at spørge en lærer, hvad han ville råde os til, og han var kanongod, han ringede til krisepsykologen fra Kolding Kommune…’.

Sammenbruddet i mulighederne for at fortsætte den daglige praksis stiller krav om nye vedtagelser og forhandlinger af måder at håndtere familielivet på. Både i den enkelte familie, men også i det sociale rum. Men der er hjælp at hente. Håndteringen skal ikke opfindes fra bunden. Der er dels nogle udtryk fra hverdagen, der kan tillempes, og så er lærere og psykologerne til stede og bidrager med institutionaliserede definitioner af, hvilke håndteringer der er passende.

Ramtheden, som den bliver beskrevet i forrige afsnit, udspiller sig ikke kun på møderne på skolen. For det første er det ikke alle, der deltager i møderne og for det andet fortsætter udtrykkene af ramthed lang tid efter afspærringerne ophæves. Det bliver af betydning for forældrene, at børnene ikke oplever det upassende ved de voksnes udtryk. Det bliver en opgave at skærme dem fra de udtryk af ramthed, der også gennemskærer deres praksis:

> ’Søndag går jeg og er rigtig ked af det og går og græder… når børnene ikke ser på det’.

I den første tid bor mange familier i det samme lejlighedskompleks. Det store opbud af familier fra Seest bliver set som et klart privilegium i forhold til at skærme børnene fra forældrenes ramthed. En mener, at børnene har gode vilkår, fordi der hele tiden er forældre, der giver udtryk for overskud i forhold til børnene. Imens har andre forældre mulighed for at udtrykke deres ramthed i forhold til andre voksne. På den måde har forældrene mulighed for at koordinere deres performance i forhold til børnene. De går så at sige ud og ind af udtrykkene af ramthed.

Det er ramtheden, som den kommer til udtryk gennem gråd og følelsesudbrud, der er det udtryk i de voksnes performance, som børnene helst skal skånes for.

- kæledyr

En problemstilling, som flere forældre skal håndtere, er uvidenheden om børnenes kæledyr har overlevet ulykken. Her er der igen udbredt enighed om, at situationen skal håndteres ved at skærme børnene fra bekymringen om dyrene lever. Forældrene fortæller, hvordan de udtrykker ro og kontrol over situationen, så deres egne bekymring om dyrene ikke smitter af på børnene.

Problemstillingen med kæledyrene er et eksempel på forældrenes håndtering af opgaven med at skærme børnene.

En forælder omgås børnenes potentielle bekymringer ved simpelthen at lade være med at fortælle, hvad hun ved: At kattene var inde i huset, der er blevet stærkt beskadiget, da fabrikken eksploderede. I dagene hvor de venter på at komme ind til huset, tvivler hun på, om de har overlevet, men hun undlader med vilje at involvere børnene i den bekymring. En anden forældre sniger sig i ubemærkethed ind til dyrehandlerne for at forhøre sig om, hvor længe marsvinene kan klare sig uden mad og drikke. Bekymringen præsenteres for dyrehandleren, men ikke for børnene.

Fortællingerne om kæledyrene reflekterer flere betydninger. Der er ingen tvivl om, at *børnenes* bekymring for kæledyrene er både legitim og passende. Forældrenes bekymring kan ses som udtryk for, at et fokus på dyrene er et fokus på børnene, og det er som tidligere vist i høj grad passende performance for forældre. Det er en værdi at udvise omsorg for børnenes bekymring for derigennem at være i stand til at kontrollere børnenes bekymringer.

- at konfrontere

Omsorgen for børnene kan dog indimellem også udtrykke sig gennem afskærmningens diametrale modsætning: Konfrontationen. I nogle forældres fortællinger kommer værdien af at konfrontere børnene med situationens alvor også til udtryk.

Et sted synes forældrene, at datteren bliver meget berørt af at komme op til grunden, hvor det ødelagte hus skal rives ned. I samtaler med bl.a. psykologer finder de frem til, at familien ofte kommer forbi grunden, så pigen kan forholde sig til ødelæggelserne. Hun skal konfronteres med situationen.

I en anden familie har forældrene et ønske om at give børnene en forståelse af begivenhedernes alvor. Ikke ud fra en psykologisk optik eller for at hjælpe børnene i gang med sorgarbejdet, men ud fra en samfundsmæssig betragtning. Børnene har ikke tidligere fået lov til at se nyhedsudsendelser i TV, men det bliver de sat til nu. Formålet med at se nyhedsudsendelserne er, at forældrene kan forklare børnene:

> ’… det der er lige bagved jeres skole, det er ikke Bagdad… det ved de heller ikke hvad er, men de var nødt til at have en fornemmelse af, hvad der var sket inden de kom i skole’.

I begge eksempel knytter fortællingen sig til værdien af, at børnene forholder sig til det, der er sket i deres liv.

Er det tilfældigt om forældre betragter det ene eller det andet udtryk som passende i de situationer, de fortæller om? Man kan gå mere undersøgende til værks i analysen af de to strategier, der umiddelbart synes helt modstridende: At skærme og konfrontere. Kan man modsat forestille sig at støde på fortællinger, hvor forældre indtager de diametralt modsatte positioner? I så fald ville den passende håndtering være, at man skærmer børnene fra ødelæggelserne, altså de faktiske og fysiske forhold ved ulykken. Men at man så til gengæld konfronterer dem med de voksnes gråd og fortvivlelse. Det er to eksempler på performance som er vanskelige at forestille sig vil blive anerkendt i denne kontekst (se dog Fordham 1998 for andre vurderingsmatricer).

- at fokusere på børnene

Mange fortællinger handler om, hvordan dagene og tiden efter ulykken i Kolding er præget af usikkerhed, kaos og uordnede forhold. Det er forhold, der passer dårligt med børneforældrenes vurdering af passende omstændighederne for børnefamilier. De praktiske forhold skal være i orden. Er man ikke i stand til at skabe rammer for sine børn, så betragtes det som upassende. Passende performance er at planlægge og prioritere efter, hvad der skaber ro i en tid, der er præget af usikkerhed.

Et par der bor uden for evakueringszonen fortæller, at forældrene oplever det som meget ubehageligt at sove i deres hus i dagene efter eksplosionen, bl.a fordi støjen fra den stadig ulmende brand og indsatskøretøjerne er så påtrængende. De overvejer at indlogere sig hos noget familie uden for Kolding, men synes, at det ville blive for meget for børnene at bryde op og køre af sted. De beslutter derfor at blive hjemme i huset.

En anden familie fortæller, hvordan de har været nødt til at flytte flere gange, før de kommer hjem til deres hus igen. Det er en frustrerende tid, fortæller moderen, der på et tidspunkt trækker en streg

i sandet og sætter forsikringsselskabet en stol for døren: Med henvisning til børnene kræver hun, at de finder en stabil boligløsning, inden de kan flytte tilbage til huset i Seest. Hensynet til børnene er et legitimt argument, som anerkendes af forsikringsselskabet.

I analysen af fortællingerne om ramthed efter ulykken argumenterer jeg for, at den krisepsykologiske optik bliver central for mange borgeres syn på egen ramthed. Det samme gør sig gældende i forældrenes håndtering af børnenes ramthed. Her er den krisepsykologiske diskurs særlig stærk. Forældrene tilkendegiver, at børnenes reaktioner og oplevelser skal forstås i en psykologisk optik og den skal håndteres ud fra psykologiske retningslinier. Eller mere præcist: De fortæller, hvordan de i høj grad trækker på de retningslinier, de har fået af enten lærere, psykologer eller psykiatere:

> '… vi blev simpelthen enige om, jamen vi tager imod de tilbud vi kan (…) og så kan vi jo få det ud af det… som vi kan, også fordi at vi vil ikke stå i den situation bagefter (…) med nogle unger, som… som slet ikke er kommet ovenpå endnu'.
>
> 'Jeg har snakket med en i forhold til… børnene nu oppe på skolen (…) sådan mere på sigt (…) for at se, at der ikke er noget jeg har overset i forhold til dem'.

Som vist i analysen af kategorien ramthed, er der nogle borgere, der slår krisepsykologisk hjælp hen som unødvendigt. De har ikke behov for det, eller også er det ikke relevant for deres vedkommende. Men der er ingen børneforældre, der slår tilbuddet hen som unødvendigt for deres børn. Det er langt fra alle de interviewede, hvis børn har været i kontakt med det krisepsykologiske beredskab, men så har forældrene enten overvejet det, eller haft en afklarende samtale med en psykolog om børnenes reaktioner og behov. Forældrene giver udtryk for, at de lytter opmærksomt til psykologernes anbefalinger og anerkender alle de råd de får og gør alt hvad de kan, for at efterleve fagfolkenes forslag til håndtering af interaktioner med børnene.

- opsamling

Aktører, hvis praksis er præget af kategorien *forældre*, fortæller både om betydning af at performe ro, afskærme og konfrontere børnene. Disse strategier er på nogle punkter i konflikt og de bringes heller ikke vilkårligt i spil. De tilpasses fra situation til situation. Fortællingerne om kategorien knytter sig i høj grad til vurderinger af egne udtryk og i mindre grad til andres udtryk.

Interviewene afspejler, at det er en stor udfordring at have hjemmeboende børn efter ulykken i Kolding. Forældrene er fokuserede på omsorgen for børnene samtidig med at de står overfor en række andre store opgaver, der skal håndteres. Betydningen af at få hjemmet og rammerne til igen at fungere accentueres af hjemmeboende børn.

Fordham (1998) og Forthergill & Peek (2006) beskriver på lignende vis hhv mødres og forældres opmærksomhed på børn efter en ulykke. I disse studier tilkendegiver forældre også, at de mange opgaver håndteres med blik for hensyn til børnene og understreger betydningen af at skærme børnene for de voldsomme begivenheder. Børnene er i centrum for fortællingerne og forældrene vurderer i udstrakt grad egen performance i forhold til egne forventninger til kategorien *forældre*.

Kategorien partner

Til trods for, at kategorien forældre fylder meget i børnefamiliernes fortællinger, så er interaktioner i andre familierelationer også centrale. Herunder interaktioner i parforhold. Lever man sammen i et parforhold, så forhandles både truende situationer og håndteringer efter en ulykke. Der kan være tale om mere eller mindre forhandling, og lille eller høj grad af enighed, men man forholder sig til hinandens vedtagelser og måder at gribe situationen an på.

Først på eftermiddagen d. 3. november 2004 er en familie samlet i hjemmet efter at være kommet hjem fra arbejde og skole. De er orienteret omkring situationen på fyrværkerifabrikken, er ikke blevet evakueret og skal nu finde frem til, hvordan de skal håndtere situationen, som de endnu ikke oplever som truende. De tager udgangspunkt i vidt forskellige omstændigheder i deres planlægning af eftermiddagen. Hun tager udgangspunkt i sin aftale med det ene barn om at gå op til købmanden og købe et Anders And blad. Han taget udgangspunkt i omstændighederne omkring branden, som han orienterer sig om gennem radio. Hun synes, at det lille ærinde er vigtigere end hans bekymring, så hun går af sted med barnet. Hun vurderer, at han udtrykker overforsigtighed mens han vurderer, at hun udtrykker uforsvarlighed og letsindighed. De første containere eksploderer, mens de to er af sted. Udviklingen i branden kommer til at betyde, at det er hans bud på en håndtering, der fremstår passende. Hendes håndtering er til gengæld upassende og hasarderet. Men så klar er vurderingen ikke, inden de tager af sted.

Udfordringen er en anden for et par, der ikke er sammen i Kolding om eftermiddagen. Den ene er stadig på arbejde uden for byen og oplever derfor hændelsen anderledes end den anden, der befinder sig tæt på branden. De mødes i udkanten af byen sidst på eftermiddagen. De har forskellige vedtagelser af situationen, og det fortsætter også efter de hører og ser de store eksplosioner lidt i seks. Der er derfor ikke overensstemmelse i deres forståelser af, hvad der kan være sket med deres hus. Er det ødelagt? Er det brændt? De arbejder på at skabe mening, men de kan ikke tage de samme omstændigheder i betragtning, så de har svært ved at finde frem til en fælles forståelse af, hvor voldsomt det er gået ud over huset. De bliver uvenner over, om de tror, at huset brænder eller ej. Den ene forestiller sig, at situationen er meget værre, end den anden tror.

I et parforhold kan det være en udfordring at skabe overensstemmelse i vedtagelserne. Ikke kun i varslingsperioden men også efterfølgende. Situationen bliver vedtaget og genforhandlet mange gange i tiden efter. Og endelig kan en ulykke også rokke så meget ved de grundlæggende antagelser om, hvordan den anden håndterer og performer i en krise, så det kan være svært at definere sit eget udtryk. I parforhold kan samarbejdet om at håndtere kriser være fast defineret og forhandlet på plads, og derfor kan forstyrrelse i de gængse udtryk ses som endnu en kilde til krise. En kvinde fortæller, at det bliver en hård opgave for hende, at hendes mand bryder sammen og udtrykker sig på måder, hun ikke har set før. Det sætter hende på arbejde, for det er altid ham, der har været det faste holdepunkt for hende.

Det er en udfordring at performe passende partner i en situation, hvor der er så mange nye former for vedtagelser, der skal forhandles på plads: Forhandling af fare og trussel, den efterfølgende periode, der er præget af uvidenhed om hjemmets tilstand og endelig det store arbejde med at få genetableret praksis og rammerne for en hverdag. Det stiller krav til parforholdet. Det er et samtaleemne mellem beboerne, at forløbet har ført til en del konflikter. Nogle italesætter det med distanceret ironi:

> ’Vi snakkede faktisk med nogle, der bor lidt længere nede på vejen (…) og så sagde de: Vi har simpelthen behov for parterapi, når det her er overstået’.

De tilslutter sig denne strategi, for de oplever også at parforholdet bliver sat på prøve gentagende gange.

Interaktionerne i parforholdet belastes efter en ulykke. Erikson (1976) beskriver, hvordan parforholdene i en lille mineby ødelægges efter en stor teknologisk ulykke. Par håndterer ulykken forskelligt og er ikke i stand til at hjælpe og støtte hinanden. Fordham (1998) viser, hvordan pars forskellige håndtering af relationen til børnene kan skabe store konflikter efter en ulykke. Relationen bliver bl.a. sat på prøve, fordi der er en forventning om, at der skal skabes overensstemmelse i håndteringen af vanskelige opgaver.

At performe familiemedlem i øvrigt

Mange af interviewpersonerne har familie i Kolding eller Trekantsområdet. Flere af de ældre borgere har børn, der ikke bor langt væk, og i de yngre familier er der flere, der har forældre boende i kortere afstand fra byen. I interviewmaterialet er der også fortællinger om relationerne til den øvrige familie. Familieforholdene har ikke nødvendigvis været præget af så voldsom en krise før og det betyder, at alle kommer på arbejde. Både når det handler om, hvordan man yder hjælp og modtager hjælp på passende vis. Der er fortællinger om hjælp af helt praktisk karakter, men der er også fortællinger om familiemedlemmer, der yder omsorg og hjælper med at håndtere *slaget over de indre linjer*.

For en familie er bedstemoderens hjælp uundværlig i den lille midlertidige lejlighed:

> ’Bare det at smøre en madpakke, det var jo… man tænkte, at det overlever jeg aldrig, det her… hvor skal jeg finde sølvpapiret henne… hvor min mor, hun var jo fantastisk, altså hun kom (…) hun bespiste os jo alle dagene (…) så vi ikke skulle tænke overhovedet (…) det var en mega hjælp’.

Men det er ikke i alle familier, at behovene for at yde og modtage hjælp er i overensstemmelse. Det beskrives af nogle som en belastning at indgå i interaktionsprocesserne, for kræfterne og energien er sparsom. Nogle af interviewpersonerne forklarer, at man ikke nødvendigvis modtager hjælp og omsorg, uden at skulle give noget igen. Citatet herunder er et eksempel på, at der også stilles krav til modtageren af omsorg og hjælp. Modtageren skal medperforme:

> ’… mine forældre var meget frustrerede over, at de ikke kunne komme herom, fordi jeg sagde: Nå, men bliv væk, altså behovet er kun naboerne (…) så længe vores situation var så kaotisk (…) jeg vidste jo godt, at de ville så gerne komme og hjælpe (…) jeg havde slet ikke behov for ligesom at… at skulle være forklarende eller forsøge at trøste andre eller sådan noget’.

Nogle borgere i Seest fortæller, at familien udgør omdrejningspunktet i lang tid efter ulykken. Det er familien, der på mange måder hjælper. Ikke kun med det praktiske, men også med at håndtere ramtheden, der står centralt i tiden efter ulykken:

> 'A: … vi har klaret os selv, vi har ikke været ved kommunen, vi har ordnet det hele selv, og når vi er kommet så godt over det, så var det fordi vi boede ude ved børnene og de sad tålmodigt, hver eneste aften og hørte på os i tre uger, og lod som om, at det stadig var interessant, og det tror jeg, at det vi har fået lov til at snakke om det (…) de var så tålmodige og sidder og hører på os i tre uger, hver eneste aften (…) vi snakkede meget om, hvad der kunne være sket os (…)
> B: Hun var så sød, hun kom en af de første dage havde hun været inde og købe sådan et rigtig indviklet snitmønster til en jakke og noget fint stof og for… om jeg ikke kunne sy den til hende, du ved, hvor du rigtig skal tænke og måle og regne, altså det havde hun været nede og købe (…) og jeg tror, at det var altså sådan bevidst for at… lad nu hende komme i gang med at tænke på noget andet'.

Barn og svigerbarn hjælper også på mange andre fronter med de praktiske opgaver, der knytter sig til huset. Deres håndtering afspejler på mange måder, at de ser og anerkender forældrenes ramthed. Og forældrene oplever at blive genkendt og vurderer, at der er plads til deres forskellige udtryk af ramthed.

Relationerne til andre familiemedlemmer er også kendetegnet ved forskellige udtryk af omsorg. Men som det vises, så er det ikke altid muligt at skabe overensstemmelse i interaktionerne og få udtrykkene anerkendt.

Konklusion

Håndteringen af en ulykke udfordrer relationerne i en familie. Det er i familien, at man tager vare på hinanden og udtrykker omsorg. Kategorien ramtheden og kategorierne i familien sammenvæves i aktørernes praksisser. Sammenvævningen komplicerer nogle processer og gør andre processer lettere at håndtere. Det er i familien, at der er rum til at udtrykke ramthed, det er her den kan blive håndteret. Men det er også her, at udtrykkene af ramthed skal forhandles.

Det er velkendt, hvordan man udtrykker kategorierne i den enkelte familie, om det er kategorien forældre, partner eller familiemedlem. I familien er man godt kendt med hinandens udtryk, men

ulykken kan ændre udtrykkene, og det skaber udfordringer både hos den der vurderer sit eget ukendte udtryk og hos den, der skal vurderer et ukendt udtryk hos et ellers så kendt familiemedlem.

Det empiriske materiale peger på, at egen performance af kategorien forældre, er genstand for kritisk vurdering. Og materialet peger på, at egen performance af kategorien mor, vurderes endnu mere kritisk. Kønnets sammenvævning med andre sociale kategorier tages endnu engang op sidst i denne analysedel.

Kategorien borgere

I dette afsnit analyseres fortællinger om kategorien *borgere*. Det er fortællinger om både passende og upassende udtryk i forbindelse med en stor ulykke eller en alvorlig hændelse. Analysen baserer sig både på borgernes egne vurderinger af egen og andre borgeres udtryk samt beredskabsaktørernes vurderinger.

Analysen af fortællingerne om kategorien borgere i Kolding indledes med en beskrivelse af det foranderlige ved kategorier. Det tjener som en pointering af, at karakteristikker er dynamiske og ikke skal forstås som endelige konstruktioner. Derefter følger en analyse af aktørernes forståelser af udtrykkene panik, ansvarlighed, ignorance og efterlevelse, der viser sig at have mange facetter og nuancer ved nærmere bekendtskab. Det vises i analysen, hvordan disse udtryk forstås af forskellige aktører i forskellige sammenhænge, og hvornår de vurderes som passende eller upassende. Analysen peger bl.a. på situeringens betydning for vurderingerne.

I analysen af fortællingerne i Skive genfindes fortællinger om udtryk af panik og efterlevelse også som overordnede karakteristikker, men derudover er udtryk af selvstændighed en central karakteristik i borgernes fortællinger om deres egen håndtering. Det vises, hvordan borgernes i denne case arbejder på at balancere udtrykkene af efterlevelse og selvstændighed i forhold til hinanden.

Endelig diskuteres et konvergensudtryk: Udefra kommende borgeres interesser i ulykker og de ramte borgeres oplevelse af denne praksis.

KOLDING

Dynamik, forhandling og forandring

Kriser er præget af skift i betingelser og det har betydning for, hvordan aktører karakteriserer og vurderer sig selv og andre. Indledningsvis præsenteres det, hvordan vurderinger forandrer sig og

begivenheder som en ulykke kan føre til skift i forståelserne af, hvad der hhv. passende og upassende.

Efter fyrværkeriulykken i Enscheede, Holland i 2000 bliver der debat i Seest om sikkerheden ved fyrværkerifabrikken. En gruppe borgere indsamler underskrifter for at gøre kommunen opmærksom på, at flere er utrygge over, at fabrikken udvider sin lagerkapacitet. Kommunen og ejerne svarer bl.a. på henvendelser og underskriftindsamlinger ved at invitere borgere, der bor tæt på, til beboermøde på fabrikken. Her forklarer de om sikkerhedsforanstaltningerne på virksomheden.

Disse hændelser, der ligger fire år tilbage i tiden, da der udbryder brand på N.P. Johnsens Fyrværkerifabrik, går hen og får betydning for interaktioner mellem borgere. Diskussionerne om det sikre eller risikable ved fabrikken tager en radikal drejning. Før har de utrygge borgere problemer med at overbevise de trygge borgere om det problematiske ved fabrikkens placering. Nu er det de borgere, der tidligere var trygge og tillidsfulde overfor kommunens forsikringer, der står overfor en udfordring. Hvordan kan de skabe mening med deres afvisning af protesterne i 2000 efter den voldsomme eksplosionsbrand?

Nogle af de interviewpersoner, der deltager i beboermødet på fabrikken, beskriver hvordan der i 2000 bliver skabt en distance mellem borgerne i spørgsmålet om tillid. En interviewperson fortæller, at kritiske spørgsmål bliver afvist af de kommunale beredskabsaktører på borgermødet. Borgeren oplever afvisningen som en nedgørelse af sine kritiske argumenter, men kategoriserer så til gengæld de borgere, der udtrykker tillid til kommunens forsikringer, som *ukritiske*. Eksemplet viser, at når man kategoriserer sig selv, så kategoriserer man også andre.

En anden borger, der altid har haft tillid til kommunens forsikringer fortæller, at han dagen efter ulykken får stillet spørgsmålet, om han nu fortryder, at han ikke skrev under på protesterne:

> ’Nu er jeg ikke sådan en, der render rundt og skriver under på alting, der kommer (…) Det vil jeg da ikke fortryde, det… det hjælper da ikke noget, at jeg fortryder det. Det havde da ikke hjulpet på fabrikken, den var ikke blevet flyttet af den grund’.

Ulykken har ikke ændret hans egen forståelse af at have performet passende borger. Han mener ikke, at han har været ukritisk, og at en ulykke kan sætte hans udtryk i et andet lys.

Det er der dog andre, der gør. En interviewperson fortæller, at hun ikke skriver under på protesterne, da der bliver samlet underskrifter ind efter ulykken i Holland:

> '… jeg ved ikke om jeg er lidt godtroende, man kan jo heller ikke gå og mistro alle'.

Men ulykken har sat protesterne og hendes egen håndtering af underskriftindsamlingen fire år tilbage i perspektiv. Hun synes, at ulykken er endnu hårdere mod dem, der har protesteret, fordi de jo netop har gjort en aktiv indsats for, at der ikke skulle ske en ulykke.

De andres kritiske indstilling positioneres i forhold til hendes tillid, der ikke længere har samme passende karakter som før. I hendes fortælling er kategorierne ikke statiske, de forandres i forhold til konteksten.

Før ulykken skal de tillidsfulde ikke forsvare deres position til forskel fra de skeptiske. Men efter ulykken vender det. Nu skal man forsvare sin håndtering, hvis man har givet udtryk for tillid.

Det er dog ikke kun i tilknytning til denne problemstilling, at kategorierne er til forhandling og antager nye former og prædikater. Vurderingerne af hvad der er hhv passende og upassende performance i tilknytning til borgerkategorien forhandles, forandrer sig og antager nye former alt efter, hvilken problemstilling diskussionen knytter sig til. Som det skal vises herunder, så er det forskellige udtryk, der bringes i spil og de vurderes med udgangspunkt i konteksten.

Udtryk af panik

Panik er en form for håndtering, som der refereres til fra flere sider og som knytter sig til borgerkategorien. Udtryk af panik forstås forskelligt, men der er overordnet enighed om, at panik er en performance, der skal undgås.

I en trusselsituation er det politiets opgave, at holde tungen lige i munden og bevare overblikket. Det mener en leder i politiet, der til gengæld siger om borgerne:

> '… det kan vi ikke forvente af civilbefolkningen, at de kan, fordi de er i panik, det er mit hus og mit hjem og hvad skal jeg gøre (…) hvis vi ikke får ryddet det område her… folk handler fuldstændig irrationelt og ikke tror på, at det her kan udvikle sig sådan'.

Men forståelsen er også repræsenteret hos en medieaktør, der beskriver, at stemningen er præget af panik sidst på eftermiddagen d. 3. november 2004 i Seest. Det er dog ikke beredskabsaktørerne og medieaktøren selv, der udtrykker panik. Det er borgerne:

> '… man kan mærke, at der er… ikke hos betjentene og mig, men hos mange andre, lidt panik… for ikke at sige meget panik…'.

I borgernes fortællinger trænger spørgsmålet om panik sig også på, men i en noget andet form. Her er panik en potentiel performance i farefulde situationer. De fortæller, hvordan de forsøger at kontrollere deres udtryk, så det ikke er præget af panik, eller også afviser de at være i panik.

En kvinde skal med sine børn ud af området i løbet af eftermiddagen:

> 'Jeg tænker, jamen vi skal jo ud her, og man må jo ikke panikke, og der er ungerne og nu skal du være rolig (…) men jeg er pisseræd, fordi jeg tænker, nu eksploderer det'.

Et ægtepar finder først hinanden sent på eftermiddagen længe efter vejen, de bor på, er blevet evakueret. Jeg spørger, om det har bekymret dem, at de ikke vidste, hvor den anden var henne. Det afviser de:

> '… det var altså kun ganske kort tid, så der var ikke noget panik der overhovedet'.

- opsamling

Panik er et udtryk, der skal undgås. Det er både beredskab og borgere opsat på. Der er på den anden side ikke nogen fortællinger om, hvad der karakteriserer et panisk udtryk, udover at det knytter sig til det *at være bange*. Som vist i Kapitel 2, så er panik et udtryk, der ofte knyttes til borgeres håndtering i forbindelse med en trussel. I forskningslitteraturen argumenteres der i en lang række studier for, at borgere ganske sjældent går i panik i forbindelse med farefulde hændelser, men at der ikke mindst blandt beredskab og medier eksisterer en myte om, at det er tilfældet. Myten får ofte en betydning for beredskabets håndtering af indsatser, der bliver præget af en høj grad af kontrol. Beredskabets kontrol af bl.a. informationer til borgerne legitimeres med henvisning til at folk går i panik, hvis ikke informationer underlægges kontrol eller beredskabet ikke tager kommandoen (Palen & Liu 2007, Tierney 2003, Tierney m.fl. 2006).

Ansvarlighed

Der er ikke på samme måde eksplicitte italesættelser af udtryk af ansvarlighed. Men borgernes fortællinger knytter alligevel an til håndteringer, der udviser ansvar overfor andre. Der er hensynet til familien, der analyseres i analysen af kategorier i familien, men ansvarligheden rækker udover familien. En interviewperson ved at naboens børn er alene hjemme om onsdagen og sørger derfor for at hente dem, køre dem ud af området og aflevere dem på den ene forældres arbejdsplads. En anden interviewperson når ikke at orientere sig om familiens ældre nabo er kommet ud af området og bekymrer sig hele eftermiddagen over, hvad der er sket med naboen.

Ligesom forskningslitteraturen er optaget af at modbevise myten om at folk fx går i panik i en truende situation, så understreges det i en række studier, at borgere håndterer trusler ansvarligt og så godt som deres praksis gør dem i stand til (Mileti & Fitzpatrick 1993, Alexander 2000, Dynes 1994, Quarantelli 1998, Tierney 2003, Helsloot & Ruitenberg 2004). Borgere tager ikke kun ansvaret for sig selv og nærmeste familie, men også, som det er vist herover, for andre borgere. Det er et forhold, der ikke i særlig grad er fokus på blandt beredskabsaktørerne.

Udtryk af ignorance og distance

Tidligt på eftermiddagen oplever politiet, der har ansvaret for kontakten med borgerne i tilfælde af store ulykker, problemer med at evakuere. På dette tidspunkt er det primært borgere, der opholder sig i deres eget hjem, som de har kontakt med. En betjent beskriver, at borgerne på forskellig vis giver udtryk for, at de ikke deler politiets vurdering af, at branden udgør en stigende trussel:

> '… jeg har opfattelsen af, at de synes vi overreagerer'.

Nogle betjente fortæller, at de forsøger at beskrive risikoen eksplicit, for at få folk til at forstå alvoren:

> '… der er nogle håndværkere, der spørger om de kan arbejde færdig… vi siger: I skal bare væk nu (…) nogle siger: Jamen, kan vi ikke lige arbejde… vi er næsten færdige og… vi er jo alligevel så langt væk'.

Borgerne udtrykker med andre ord *distance* i forhold til betjentenes anvisninger og det er et udtryk, der er upassende i beredskabsaktørernes forståelser. Beskrivelserne går igen blandt ledere fra det kommunale beredskab, der på tilsvarende vis beskriver politiets vanskelige opgave med at få folk til at forlade nærområdet efter branden opstår. Lederne på politigården vurderer borgernes udtryk som upassende, også selvom de ikke har deltaget i evakueringsforløbet. De har ikke nogen interaktioner at referere til. Deres fortællinger refererer i stedet til generelle vurderinger og til betjentenes oplevelser, som de har fået genfortalt:

> '… det er alligevel utroligt, at når man har sådan en brand der, at man er obsternasig overfor betjentene som giver dem en ordre (…) det her ville vi ikke gøre, hvis vi ikke mente det var nødvendigt'.
>
> '… folk, de er… fattede jo ikke, at det er farligt, vel… altså i Danmark sker der jo ikke noget, der er farligt (…) det gør jo så, at det er lidt vanskeligt at få folk væk og sådan noget, og det bruger vi så energi på (…) den individuelle nysgerrighed den… den er højere i den her situation, end deres egen omtanke for egen sikkerhed, ikke. Det vil sige, de tænker: Der sker jo ikke noget, herregud, det er jo bare fyrværkeri'.

Evakueringen af borgerne i Seest problematiseres altså gennem karakteristikker af en del af borgerne som *ignorante*, hvilket kædes sammen med en generel karakteristik af *danskeres* ignorance i tilfælde af trusler og farefulde situationer.

I et interview problematiserer en leder på lignende generelle vis borgernes håndtering af sirenevarslinger. Politiet i Kolding varsler med sirener i forbindelse med branden, men lederen tvivler på, hvor mange borgere der efterlever sirenevarslingens budskab om at gå inde, lukke døre, vinduer og ventilationsanlæg og orientere sig gennem Danmarks Radio. Han har ikke tillid til, at varslingen håndteres i overensstemmelse med beredskabets intentioner. Det eneste han er sikker på, at sirenevarslingen fører til er, at en del mennesker ringer til alarmcentralen for at spørge, hvad lyden betyder. Og det er ikke passende. Det er ønskværdigt, om de i højere grad udtrykker ansvar for egen sikkerhed gennem deres håndtering.

Det er dog ikke kun myndighedsaktører, der beskriver borgernes udtryk som upassende. Borgerne vurderer også hinanden. En interviewperson fortæller, at en anden borger er utilfreds med evakueringen om eftermiddagen d. 3. november:

> '… hvorfor skal vi evakueres [han snakker med en sur stemme] …sådan en ældre fyr, der stod sådan og snøvlede og sagde: Ja, det er sgu noget værre panik, det her, de ved sgu ikke en skid om det hele (…) Ham træffer jeg så dagen efter nede på

> Ålykkeskolen og så sagde jeg: Ved du hvad, nu har vi jo så hørt, hvad der egentlig skete (…) det der med, at du var godt sur i går… det er da rart, at du ikke er kommet til skade'.

Den skeptiske borgers vurdering af politiets indsats som panisk involverer ikke interviewpersonen og er ikke henvendt til ham. Men interviewpersonen foretager alligevel en vurdering og konfronterer den skeptiske borger med denne vurdering. Man er ikke forhindret i at bidrage til en vurdering af, hvad der er hhv passende eller upassende udtryk, blot fordi man ikke selv er involveret i en interaktion mellem to aktørkategorier.

Efter en ulykke med så alvorlige konsekvenser som fyrværkeribranden i Kolding, der er det vanskeligt at finde fortællinger om betydningen og værdien i at opretholde en kritisk distance til politiets varslinger og evakueringspraksis. Der er i høj grad konsensus om det passende i at samarbejde og efterleve politiets anvisninger, når man spørger aktørerne efterfølgende. Der er sammenfald mellem de interviewede borgeres og myndigheders forståelser af, hvad der er upassende performance: Ikke at følge anvisningerne.

Men det er kun et overordnet sammenfald. Der kan også identificeres forskelle i beredskabsaktørernes og borgernes vurderinger af, hvilke upassende måder situationen blev håndteret på. Herunder fortæller et par om ikke at efterleve anvisningerne og om at være i tvivl om man har efterlevet anvisningerne. Men de gør det uden at karakterisere sig selv som hverken ignorante, distancerede eller kritiske, hvilket er de karakteristikker beredskabet trækker på.

De lytter til radioen hele eftermiddagen og hører, at den vej de bor på, bliver evakueret. De bliver alligevel hjemme og er i huset, da de store lagerhaller eksploderer. Deres fortællinger om denne håndtering bærer dog ingen spor af et ønske om at positionere sig som kritiske eller distancerede borgere. De er ikke enige i politiets vurdering i løbet af eftermiddagen, men de giver på den anden side heller ikke udtryk for, at de er i opposition eller er ligeglade. De overtager til gengæld efterfølgende politiets kategorisering af deres håndtering som upassende:

> 'Du kan sige, at det var tåbeligt af os at vi bliver når vi er advaret allerede klokken halv fire (…) det var blevet sagt i radioen'.

Når de ser tilbage på deres håndtering, så er de udelukkende i stand til at se den og vurdere den fra den overordnede karakteristik som politiet også trækker på: Folk der ikke efterlevede evalueringsvarslingen karakteriseres som ignorante eller tåbelige.

- korrektion

Beredskabsaktørerne oplever, at det er problematisk at løfte evakueringsopgaven. Men alle borgere kommer ud af området, uden at nogen bliver dræbt eller alvorligt såret. Det ses på den anden side som tegn på, at målet med evakueringen er nået. I fald mange borgere ikke tager politiets evakuering alvorligt, så havde der vel været langt flere sårede og dræbte. Eller…? Vurderingerne af borgerne som ignorante og distancerede skal med andre ord korrigeres. En leder fra politiet nuancerer sin kritik af kategorien *borgere* som nysgerrige, bedrevidende og obsternasige ved at sige:

> '… da endelig det siger bang derude, så reagerer de fornuftigt (…) det er fantastisk. Når først det går op for danskerne, tror jeg, at det er galt det her, ikke… der går bare lige den periode der, hvor nysgerrigheden, den er større'.

Men det er ikke kun det overordnede positive udfald af evakueringen, der betyder, at myndighederne korrigerer deres forståelse af borgerne. Flere politifolk beskriver, hvordan de bliver opsøgt på skolen i dagene efter ulykken:

> '… ham den gamle mand (…) han kommer hen til mig… den dag hvor Kronprins Frederik og Prinsesse Mary, de er her, hvor vi er oppe på Bakkeskolen. Der kommer han hen til mig bagefter… han kan genkende mig, og så siger han: Undskyld… undskyld, hvis jeg ikke lige gjorde som du sagde, at jeg skulle. Og han fortæller mig, at han er inde i huset, da eksplosionen den lyder, og hans ruder går i stykker. Og så er han klar over det: At det kunne være, at han skulle gøre som politiet sagde (…) det tipper, den kommunikation jeg har haft med ham som måske har været dårlig, det tipper over til, at nu bliver den lige pludselig god igen'.

Indledningsvis oplever de begge hinanden som upassende, men det ændres og den nye vurdering betyder, at der er skabt balance i forholdet. Der er enighed om, at borgerens håndtering var upassende, og at betjentenes var passende. Der er korrigeret i interaktionerne.

- opsamling

Vurderingerne af borgerne som ignorante og distancerede i casen i Kolding skal forstås på baggrund af ulykkens alvor. Det er politiets karakteristikker af borgerne, der dominerer fortællingerne, netop fordi politiets håndtering af situationen har betydning for, at der ikke er flere mennesker der er kommet til skade. Ser man tilbage på hændelsesforløbet, så giver beredskabets karakteristikker mening, men i fald branden ikke havde udviklet sig, så ville karakteristikkerne efter en hændelse tage sig anderledes ud. Det viser analysen af borgernes håndtering af truslen i Skive senere i denne analyse. Trainor m. fl. (2006) peger på lignende vis på, hvordan borgere, der ikke efterlever beredskabets budskaber om fx en evakuering, bliver karakteriseret som *irrationelle* (s. 307).

Udtryk af efterlevelse

Borgerne karakteriseres dog ikke kun over en kam som ignorante og distancerede. Der er også fortællinger om møder med borgere, der performer passende.

Interviewpersonerne i politiet oplever, at dele af arbejdet bliver lettere efter de første eksplosioner midt på eftermiddagen. Der sker en udvikling i borgernes håndtering af den risikable situation indenfor ganske kort tid. Nu står flere borgere klar til at blive evakueret, når betjentene kommer løbende ned af vejen. Det lader til, at borgerne har fulgt med i radioens dækning, mener betjentene. De ved, hvor de skal tage hen og de orienterer også gerne betjentene om naboer og genboer, der er taget af sted, så politiet ikke skal bruge tid på at løbe ind til huse, hvor der ikke er nogen hjemme. Borgere, der kun stiller krav om korte og knappe beskeder er uproblematiske og derfor prisværdige.

Nogle kontakter kan dog af forskellige grunde være mere omfattende. Det er ikke nødvendigvis et problem, hvis borgerkategorien performes på passende vis. En betjent løber ind til et hus, hvor en kvinde sidder med tre små børn under et bord i den del af huset, der ligger væk fra fabrikken. Hun tør ikke forlade hjemmet, der ligger tæt på fabrikken. Hun skal have hjælp til at komme derfra med børnene og betjenten får en kollega i en patruljebil til at hjælpe sig med at få de fire sikkert ud af huset og ind i bilen, så de ikke bliver ramt af brændende nedfald. Begge betjente er imponerede over kvindens håndtering af situationen. De er glade for den kontakt, at de taler om den mange gange efterfølgende. Den ene af dem kontakter kvinden for at fortælle hende, at hun havde været et

lyspunkt på en dag, der ellers er præget af møder med mange, der performer kategorien borger på en upassende måde:

> ’Hende der, hun var sej (…) stille og rolig, det udstrålede hun. Og et par dage efter siger min kollega: Kan du huske hende? Så sagde jeg: Jeg skal love dig for, at jeg kan huske hende (…) og så ringede jeg til hende og sagde (…) du skal bare vide, at du var dagens lyspunkt, både min kollega og jeg, vi var dybt imponeret over, hvor stille og rolig og fattet du var’.

Vurderingen af andres performance knytter sig bl.a. til forståelsen af, om de er i stand til at se og anerkende det, man selv performer. Betjentenes fortællinger peger på, at der er behov for disse udtryk, hvis betjentene skal løfte deres omfattende opgave. I analysen af kategorien *beredskab* skal denne interaktion tages op igen.

Det skal dog understreges, at der er forskel på de udtryk beredskabet støder på og de overvejelser, borgerne beskriver, de gør sig, før de enten håndtere en varsling på den ene eller den anden måde. En interviewperson hører i radioen, at den vej hun bor på bliver evakueret. Hun bliver enig med sin partner om, at de hellere må forlade området. Hun synes, at det er unødvendigt at evakuere området, men hun er på den anden side ikke i tvivl om, at de skal tage af sted:

> ’…jeg synes bare det var lidt overdrevet (…) selvfølgelig gør vi det, når de… når det bliver sagt på den måde. Så er det da slet ikke… det stiller jeg egentlig slet ikke spørgsmålstegn ved, om det (…) det kan jo også godt være forskellige måder, man sådan er opdraget på (…) jeg gør bare hvad der bliver sagt [griner]’.

Vurderingen af evakueringen som overdrevet, og positionering af sig selv som skeptisk, kommer ikke til udtryk overfor beredskabet. Håndteringen – parret forlader området – er det udtryk beredskabet bliver mødt med, mens mellemregningerne kun er kendt for borgeren selv.

- problematisering

Men der er også plads til refleksioner over det problematiske ved beredskabets krav om, at borgere omtrent uden varsel, skal efterleve ordre om evakuering.

En betjent, der kommer ud til området kort efter branden er brudt ud, beskriver sine overvejelser over den opgave de står overfor. Betjenten vurderer, at en evakuering er et grænseoverskridende indsats:

> ’… vi er jo inde og… pille ved… ved folks inderste følelser, altså deres grundlovssikrede ret om, at de selv må bestemme, hvor de vil være henne’.

Betjentens indledende forståelse af evakueringsopgaven er, at man ikke uden videre kan forvente, at borgerne efterlever politiets henstillinger.

En anden betjent beskriver paralleller mellem denne opgave og opgaver, der er langt mindre kritiske og hvor der ikke er mange menneskers sikkerhed på spil. Politiets erfaring, specielt fra patruljering i nattelivet, er at folk skal have tingene forklaret, og gerne flere gange, før de samarbejder. Det er der bedre tid til under mindre presserende forhold. I fortællingen understreger betjenten, at det ikke kun er vanskeligt at evakuere i Seest. Det er en fejlagtig generalisering, hvis man tilkendegiver, at borgerne udelukkende performer upassende i varslingsforløbet. Betjenten oplever, at der også er en lang række positive kontakter i løbet af eftermiddagen, men at de desværre forsvinder i politiets generelle fortællinger om forløbet.

En leder i politiet, der nok tilkendegiver sin utilfredshed med upassende performance fra borgernes side giver udtryk for, at det er vanskeligt at definere, hvornår folk selv skal vurdere, hvad der er hensigtsmæssigt for dem og hvornår de skal lade andre om at vurdere situationen og den korrekte håndtering:

> ’(erfaringerne med evakueringen) fortæller lidt om… altså hvor irrationelle mennesker, de egentlig… de handler, ikke. Altså… man gør sig selv til ekspert ikke, man er selvfølgelig også ekspert i sit eget liv, men indimellem skal man måske lytte til nogle, der er ekspert i sikkerhed, ikke’.

En leder i det kommunale beredskab giver udtryk for det samme:

> ’Et eller andet sted gemmer der sig jo i… i ethvert samfund, et behov for, at borgerne… tror på autoriteter i nogle bestemte situationer, men ikke nødvendigvis til hverdag (…) den kritiske borger er borgeren, der selvfølgelig ikke stoler på politikere og på myndighedspersoner mere end godt er… men omvendt så også efterkommer instrukser og ordrer i nogle situationer, hvor man kan sige: Det vil sgu være tåbeligt ikke at gøre det’.

De to er enige om, at i forbindelse med fyrværkeribranden i Seest, der er det nødvendigt at lade andre overtage ledelsen og følge beredskabets instrukser. Men de giver på den anden side ikke udtryk for, at det er ønskværdigt i enhver situation. Det er ikke en udvikling, de ønsker. Spørgsmål er bare, hvor grænsen mellem selv at vurdere og efterleve andres vurderinger, den går.

Uklarheden kommer til udtryk i en borgers fortælling. Han giver udtryk for gerne at ville efterleve myndighedernes anvisninger i varslingssituationen, men efter ulykken kommer han i tvivl om, hvilke retningslinier politiet overhovedet kommer med, som truslen udvikler sig. Han er hjemme i løbet af eftermiddagen og under eksplosionerne, men bor udenfor det evakuerede område og har derfor ikke handlet i modstrid mod politiets ordre. Men han har ikke desto mindre behov for at skabe betydning med sin egen håndtering. Og han undrer sig, når han forsøger at genkalde sig eftermiddagen. Han tilkendegiver, at det er hans hensigt at håndtere situationen *både* i overensstemmelse med politiets anbefalinger *og* med hensyn til sin familie og sit eget bedste. Men han synes, at det er upassende, og hverken i eget eller familiens bedste, at de er i hjemmet, da de voldsomme eksplosioner indtræffer. Det ville have været bedre, om de var kørt langt væk. Men det har politiet ikke tilkendegivet, at de skal. Politiets formodning om, at der vil indtræffe en stor eksplosion, bliver ikke formidlet i radioen. Interviewpersonen efterlever politiets anvisninger og performer samarbejdende borger. Spørgsmålet er, om det er til familiens bedste.

- opsamling

Efterlevelse kan ses som udtryk for, at borgere har forstået et budskab og deler beredskabets trusselsvurdering i en situation. Fortællingerne afspejler bl.a. en forståelse af, at efterlevelse er udtryk for at have forstået truslen på samme måde som beredskabet. Men i nogle tilfælde efterleves beredskabets varslinger uden, at borgerne har forstået årsagen. Nogle borgere er nok opmærksomme på beredskabets varsling og beslutning om en evakuering, uden at være klar over, hvorfor beslutningen er taget. Det betyder i nogle tilfælde, at de ikke efterlever beredskabets anvisninger.

Derfor kan efterlevelse også ses som udtryk for at performe passende i interaktionene med beredskabet. Også i de tilfælde, hvor det er uklart for borgerne, hvorfor beredskabet tager de beslutninger de tager.

Efterlevelse af beredskabets budskab er et udtryk, der er passende i forbindelse med branden i Kolding, uden nødvendigvis at være passende i alle tilfælde. Det passende ved udtryk af efterlevelse diskuteres igen i analysen af evakueringen i Skive.

Udtryk af risikoforhandling

Der er ikke mange uoverensstemmelser mellem beredskabsaktørernes og borgernes vurderinger af, hvad der er passende i forbindelse med en evakueringssituation som den de erfarer i forbindelse med fyrværkeribranden. Men der knytter sig andre problemstillinger end evakueringen til forløbet omkring ulykken i Kolding. Her er der mere distance at spore mellem de forskellige kategoriers forståelser af passende og upassende performance.

Området i en kilometers radius fra brandstedet er lukket i flere dage efter fyrværkeriulykken. Der bliver kun langsomt lukket op til de forskellige dele af området i takt med, at myndighederne gennemgår området for ueksploderet fyrværkeri, og vurderer om det er forsvarligt at opholde sig i de forskellige huse. I så fald må borgerne ikke opholde sig der. Nogle borgere venter i fire dage, nogle må vente længere, før de kan komme ind og selv vurdere hjemmets tilstand.

Lederen af møderne på skolen fortæller, at han understreger overfor borgerne, at afspærringerne skal respekteres, og at beredskabet skal have tid til at sikre området, før nogen kommer ind igen:

> '… brugte jeg den der sætning, den har jeg brugt mange gange i løbet af hele forløbet: Altså nu er vi sluppet med livet i behold, og så skal vi ikke risikere liv og lemmer bare fordi vi ikke kan vente med at komme hjem. Og det skal hverken være med jeres liv og lemmer eller med redningsberedskabets… så… og den købte de jo efterhånden, så…'.

Området er spærret af og bevogtet af politihjemmeværnet. Afspærringen har dels til formål at holde kriminelle væk fra de tomme huse, dels at holde udefra kommende nysgerrige personer væk, men afspærringen holder også borgerne selv ude fra området.

Mens de venter på at komme ind, udarbejdes der foreløbige rapporter om skaderne på husene. Men dels oplever borgerne ikke rapporterne som en endelig og afklarende vurdering, og dels giver de udtryk for et stort behov for at komme hjem og selv orientere sig om husenes tilstand. Nogle har også husdyr, som de gerne vil ind og tage sig af.

De er ikke i tvivl om, at det fra myndighedernes side vil blive betragtet som upassende at forcere afspærringen og begive sig ind i området. Men borgerne overtager på den anden side ikke politiets kategorisering af overtrædelse af dette påbud som upassende. Der er en del fortællinger om borgere,

som det lykkedes at komme ind i området. Bekendte, naboer og genboer sniger sig ind for at få et eget indtryk af ødelæggelserne. Fortællinger om disse borgere er præget af en forståelse for håndteringen, også selvom folk overtræder bestemmelserne:

> '… de var så fornuftige, at de gik ikke så tæt ind'.

Det er med andre til forhandling, hvor upassende det er at forcere en afspærring.

En interviewperson fortæller:

> '… jeg forsøgte så at køre hjem til huset, det… man kan sige, hvad man vil, altså det var bare min tanke, jeg ville bare hjem og se, hvad der var sket (…) men jeg fortalte ikke noget til de andre, for så ville de jo ikke have ladet mig køre [vi griner] jeg skulle bare hjem og se om jeg kunne komme… men jeg kom jo ikke engang en tredjedel hjem, der stod jo afspærringer og det respekterede jeg (…) der er jeg autoritetstro'.

En anden fortæller, at hendes bror forsøger at komme ind. Men det lykkes ikke. Han kører i firmabil og forsøger at ligne en, der har et ærinde inde i området. Da politihjemmeværnet spørger ham, hvad han skal, så svarer han ærligt og de afviser ham. Han gør det for at hjælpe dem, fordi han kan se, at det ville betyde meget for dem at få svar på, hvor galt det står til med huset. Hun er glad for, at han prøver og hun synes ikke, at der er noget upassende ved det. Han lyver jo ikke om sit forehavende, da han bliver spurgt.

Der er dog ikke nogle af de borgere, jeg har interviewet, der tilkendegiver, at de faktisk får forceret afspærringen og de fleste overvejer aldrig, om de skal forsøge at komme ind i området. De kategoriserer sig selv som samarbejdende borgere, der efterlever de retningslinier, der er udstukket af politiet. For disse interviewpersoner er det slet ikke til diskussion, om man forcerer en afspærring. Men de positionerer sig ikke i opposition til de borgere, der gør det.

- opsamling

Det passende ved at efterleve beredskabets henstillinger og forstå en trussel i overensstemmelse med beredskabet kommet til forhandling i dagene efter ulykken. Det er forskellige vurderinger der gælder, alt efter om det handler om at efterleve beredskabets anvisninger i forbindelse med at branden eskalerer eller det drejer sig om faren ved at færdes på egen hånd inde i det afspærrede område. Der er betydelig videre grænser for, hvad der er passende, når de gælder om at komme ind og selv danne sig et indtryk af hjemmets tilstand.

SKIVE

Karakteristikkerne ved kategorien *borger* i forbindelse med ulykken i Kolding skal perspektiveres gennem analysen af karakteristikker af samme kategori i forbindelse med højvandsvarslet i Skive. Det skal vises, at der overordnet er sammenfald i de fremanalyserede karakteristikker, men at de alligevel falder forskelligt ud i de to forskellige cases. Jeg vil på denne baggrund argumentere for, at karakteristikker skal forstås i lokalt situerede kontekster og med hensyn til de trusler, som fortællingerne knytter sig til.

Panik

Panik er også et udtryk, der er på spil i fortællingerne fra Skive. Forholdene omkring risikoen for oversvømmelse er dog anderledes på mange punkter og det får betydning for vurderingerne af panik som udtryk i forbindelse med en varslingssituation. Der er bl.a. langt mere forhandling om, hvilke udtryk, der kan karakteriseres som panik end i interviewmaterialet fra Kolding, ligesom der også er diskussion af, hvad der karakteriserer panikkens modsætning.

For nogle interviewpersoner er handling modsætningen til panik. I Skive er vandstandsprognoserne kendt i flere dage i forvejen, og det giver mulighed for at tage forholdsregler. En interviewperson fortæller, at hun bliver nervøs, da hun bliver bekendt med højvandsvarslet, men hun går med det samme i gang med at sikre de ting, hun kan:

> '… så begyndte fruen jo at blive nervøs, som hun plejer at gøre og begyndte at slæbe op, alt det jeg kan slæbe op af trapperne (…) sørger for, at vi har batterier, fordi sidste gang gik strømmen (…) sørger for, at vi har benzin på bilerne (…) jeg er glad for, at jeg nåede så meget, som jeg gjorde (…) og jeg ikke gik i panik'.

Panik er modsætning til alle de fornuftige forholdsregler, hun tager.

Et andet sted i byen understreger en interviewperson, at det er vigtigt at bevare roen i en situation, hvor der er varslet om risiko for oversvømmelse. Det er ikke hensigtsmæssigt at fare forvirret rundt. I hendes forståelse er det roen, og ikke handlingen, der er panikkens modsætning. Hun forstår ikke folk, der begynder at pakke ting sammen og stable dem højt. Hvis tingene tager skade, så bliver det dækket af forsikringen, så pakkeri og opstabling er unødvendig performance.

I et interview forhandler et par, hvilken performance, der passer sig bedst til en trussel som vandstigning. De diskuterer bl.a. om handling og panik er modsætninger og hvilke handlinger, der er udtryk for panik. Det er indledningsvis brugen af sandsække, der er omdrejningspunkt for deres forhandling. Han mener, at praksis med at lægge sandsække rundt om huset ikke har den store betydning for, om vandet trænger ind eller ej. Sandsækkene kan højest forsinke vandets indtrængen:

> '… der gik der sgu panik i folk… de truede med… var det 2 meter og 40 (…) ja, panik og panik, selvfølgelig er det da alvorligt, men… men det var ligesom, at det var skruet lige højt nok op efter min mening (…) når folk hentede sandsække her, de troede jo fandeme… de troede jo, at det var verdens undergang'.

Partneren indvender, at det forholder sig sådan, at forsikringen er mere indstillet på at hjælpe folk, hvis de selv har ydet en indsats for at holde vandet væk.

Der er nogle, der går i panik i sådan en situation, selvom man ikke kan gøre noget ved naturkræfterne, mener han. Den eneste passende performance, han egentlig er i stand til at pege på, det er at grine af tingene. Galgenhumor passer sig til sådan en situation.

Panik er også et udtryk, der skal undgås i Skive. Men her er der forskellige strategier for at håndtere udtryk af panik og de har i flere tilfælde erfaring med, hvilke strategi de vil bringe i spil. Strategierne diskuteres og forhandles i højere grad end tilfældet er i Kolding.

At balancere udtryk

Borgernes fortællinger afspejler, at de arbejder på at skabe balance i eget udtryk. Håndteringen skal på den ene side afspejle selvstændighed, men må på den anden side ikke blokere for et samarbejde med beredskabet. Det skal vises, at det er passende at distancere sig til beredskabet og andre autoriteter i forbindelse med en trussel om stigende vandstand, samtidig med at denne selvstændighed ikke føres ud i livet uden hensyntagen til beredskabets henstillinger. Borgerne understreger nemlig, at deres håndtering af situationen også er præget af en imødekommenhed overfor myndighederne. I Skive handler fortællingerne i høj grad om at balancere interaktionerne.

- udtryk af selvstændighed og ansvarlighed

> '… der ringer naboen så til mig og sagde: Vi må kraftedeme ikke blive her, sagde han. Så siger jeg: Åh, hold da kæft, jeg skal nok selv bestemme, hvor jeg skal hen [griner] (…) men jeg blev også klogere. Jamen, det er jo deres arbejde for helvede. Men man kan godt blive lidt firkantet'.

Han ved godt, at det er politiets opgave at sørge for sikkerheden, og det er da heller ikke politiet, han er kritisk overfor. Dem har han meget respekt for, og har ikke lyst til at komme i klammeri med dem.

Borgeren tilkendegiver, at han godt kan se, at det er problematisk og belastende for beredskabet, hvis nogle bliver syge eller kommer til skade inde i et oversvømmet område, for så er det vanskeligt at hente dem ud. Men han mener alligevel, det er upassende bare at efterleve deres anvisninger. Det er på sin plads at konfrontere beredskabet med spørgsmålet, om beslutningen er rimelig, og om den også gælder dem, der er i stand til at tage vare på sig selv og deres ejendom. Det må være en ret at være hjemme og bevare overblikket over, hvad der sker med ens ting, mener han.

Det bliver fra flere sider betragtet som passende at tage ansvar for sine ting og kontrollere, hvor galt tingene udvikler sig. En anden fortæller, at hun gerne ville være blevet hjemme. Det er så ubehageligt at forlade hjemmet og ikke vide, hvad der sker med ens ting. Det er ensbetydende med at miste kontrol med situationen.

Der er flere måder at udtrykke ansvarlighed og samtidig indtage en kritisk position gennem en konfronterende performance. En interviewperson har kommunens interne varslingsoversigt i sin besiddelse. Her er der opført, hvem der er ansvarlige for de forskellige dele af indsatsen i tilfælde af højvandsvarsler. Interviewpersonen fortæller om at ringe til de kommunale ledere i forbindelse med højvandsvarsler for at spørge, om deres seneste vurdering af situationen. I interviewet kommenterer partneren på håndteringen:

> 'A: …de har været vældig flinke (…) de kan sådan set godt forstå at jeg gerne vil følge lidt med, ikke… så den har jeg, den instruks har jeg liggende (…) det er ikke alle der har den (…)
> B: …hun er også mere aggressiv end de andre, det kan du godt høre [griner]'.

Det er ikke sædvanligt, at borgere ringer til myndighederne for at spørge til deres vurdering af indsatsen og truslens udvikling. Men for interviewpersonen er det et udtryk for ansvarlighed og selvstændighed.

- udtryk af efterlevelse

Sidst på aftenen d. 8. januar 2005 lægger politiet pres på borgerne, i de mest udsatte områder, for at få dem til at forlade husene, uden at der er tale om en tvungen evakuering. Interviewpersonerne, der deltager i dette studie, forlader deres hjem. Ikke fordi de gerne vil, og ikke fordi de vurderer, at situationen er farlig, men for at hjælpe beredskabet. I en af husstandene siger de til politiet, at de tager af sted, så beredskabet har mindre at bekymre sig om, men at de faktisk helst vil blive for at holde øje med, hvor galt det udvikler sig. Bliver man i hjemmet i sådan en situation, så er der ting man kan nå at redde, fordi man er på stedet og kan se, hvad der sker. Den mulighed har man ikke, når man forlader hjemmet.

Balancen mellem udtryk af selvstændighed og efterlevelse kan dog performes på mange forskellige måder. Ovenfor er der beskrivelser af borgere, der giver udtryk for, at de har en mere korrekt forståelse af risikoen end beredskabet. I fortællingerne giver de udtryk for, at de samarbejder og lader sig evakuere for at hjælpe beredskabet, der har nok af opgaver at se til. Men de tilkendegiver også overfor beredskabsaktørerne, at de er uenige i trusselsvurderingen.

Nogle udtrykker og positionerer sig anderledes til trods for, at de grundlæggende trækker på samme argumentation: Vi er selv i stand til at vurdere situationen, men vi vil ikke komplicere myndighedernes arbejde:

> '… når de kommer og siger sådan: At der er fare, altså, dem tror man jo på… du tror jo ikke… altså, du er ikke selv klog på det område (…) det er dem, der har magten, altså, det er dem, der er kloge, og du ved ingenting om det, men du kan alligevel se noget med dine øjne, ikke'.

I mødet med beredskabet er denne interviewperson mindre konfronterende, men fortællingen rummer alligevel både udtryk af selvstændighed og samarbejde.

- opsamling

I Skive skal udtrykkene balanceres i højere grad end i Kolding. Det er mest passende *alene* at efterleve politiets varslinger i Kolding, men det er ikke tilfældet i Skive. Borgerne står med andre ord overfor en udfordring. Borgerne fra Skive, der er interviewet til dette studie, efterlever i sidste ende beredskabets henstilling om at forlade hjemmet, men de er i tvivl om det er det udtryk de finder mest passende. Der er mange forhold, der har betydning for at de vælger at efterleve evakueringen. Både kontakten med politiet, men også kontakten med naboer og andre bekendte i området.

KOLDING OG SKIVE

Konvergens

I dette afsnit er både borgere i de berørte områder og beredskabsaktører i Kolding og Skive kommet til orde gennem deres vurderinger af egne og andres håndtering. Men det er der andre, der ikke er, fx de folk, der opsøger et område, hvor der enten er fare for en ulykke eller hvor en ulykke har fundet sted. Konvergensbegrebet refererer bl.a. til bevægelserne hen mod et sted, hvor der er sket en ulykke (Fritz & Mathewson 1957, Kendra & Wachtendorf 2003). Aktører der opsøger ulykker positioneres kraftigt af borgerne og beredskabet. Der lægges afstand til de *nysgerriges*, eller de *interesseredes* performance.

Nogle af borgerne i Seest lægger mærke til, at der, i takt med at familierne i området bliver evakueret og forlader området, sker en bevægelse den modsatte vej. Unge mennesker opsøger området for at se, hvad der sker, lyder det. Det karakteriseres som malplaceret at opsøge stedet af nysgerrighed i samme moment som borgere kæmper for at komme ud af området og væk fra faren.

I Skive har de erfaringer med, hvordan ens bopæl kan blive til en turistattraktion efter en ulykke. Det bryder de sig ikke om. De husker tilbage til 1981, hvor folk fra byen tog ned til havnen for at kigge på ødelæggelserne og hvordan nogle derudover kom for at samle brænde og træstykker, der var flydt ud af folks haver. Det opleves som upassende performance. I 1981 havde en familie været nødt til at tømme hjemmet for møbler. Huset var så skadet af vand, at det skulle gennemgå en

omfattende renovering. Folk udefra kørte dog hensynsløst rundt i bil på havnen, hvor de bor, forbi møblerne, der blev sprøjtet til med mudder.

Men det er ikke kun borgerne, der er opmærksomme på denne performance fra folk ude fra området. Det er beredskabsaktørerne også. Betjentene oplever, at en del af opgaverne bliver lettere i løbet af eftermiddagen d. 3. november 2004 i Kolding. Men også kun en del. Udfordringerne knytter sig i stigende grad til trafikken af fodgængere på veje og fortove i området. Her er der stadig folk, der ser ud som om, at de er ude og kigge på fyrværkeri og ildebrand.

Betjentene beder de tilkomne om at forlade stedet, men det er svært at se, at det tages til efterretning. De interesserede deler ikke betjentenes vurdering af, at det er farligt at opholde sig på gaden. De slår advarslerne hen. En betjent beskriver, hvordan denne trafik af tilskuer, der afviser politiets risikovurdering og påbud om at forlade området, bliver en stor udfordring. De interesseredes distancerede og afvisende udtryk må nemlig ikke blokere for opgaven med at passe på de borgere, der stadig ikke er blevet varslet. Selvom situationen er tilspidset, og nogle udtrykker ligegyldighed med evakueringen, så er der stadig en opgave med at sikre de borgere, der ikke har udtrykt ligegyldighed. Men de udefra kommendes performance påvirker politiets arbejde.

Efter eksplosionerne af lagerhallerne lidt i seks står politiet overfor opgaven at undersøge om der opholder sig folk i husene i det afspærrede område. I fald der gør, så skal de ud af området. Men de skal også sikre sig, at der heller ikke er nogle, der ligger og er døde eller sårede. Opgaven kommer dog ikke kun til at handle om at undersøge husene, for der er også folk på gaderne, der er kommet ind i området fordi de er interesserede i, hvad der sker.

Der er enighed blandt beredskabsaktører og borgere om karakteristikkerne af folk, der opsøger områder, der er præget af en trussel eller områder, hvor der er sket en ulykke: Det er upassende. I fald analysen havde inddraget interview med borgere i denne kategori, så havde den været mere kompleks og peget i flere retninger end her, hvor der er bred enighed.

Konklusion

Karakteristikker som panik, ansvarlighed, ignorance og efterlevelse defineres forskelligt de to cases imellem. Casene adskiller sig i konsekvenser, erfaring og udløsende faktorer og jeg vil argumentere for, at karakteristikkerne er afhængige af situeringen. Kategorierne er bevægelige og ikke stabile. Det er vigtigt at forstå forudsætningerne fra hændelse til hændelse.

I Skive er borgerne optaget af at fortælle om balancen mellem udtrykkene, og der er nuancer i vurderingerne af, hvad der karakteriseres som passende performance. Konsekvenserne af ulykken i Kolding synes på den anden side at føre til, at der bliver en smallere margen for, hvad der er passende. Selvstændigheden har trange kår i Kolding indtil dagene efter, hvor nogle borgere begynder at forcere afspærringen for at kommer ind og se til deres hus og der igen sættes skub i karakteristikkerne.

Men analysen viser også, at der i begge cases er sammenfald i borgernes og beredskabets vurdering af passende og upassende udtryk på mange punkter. Der bliver skabt en overensstemmelse på de fleste punkter. Men det er ikke tilfældet i forbindelse med alle hændelser. De skal i den forbindelse peges på, at der ikke kan identificeres mange kontroverser og uoverensstemmelser mellem de borgere og beredskabsaktører, der indgår i de to cases i dette studie. I forbindelse med andre hændelser, hvor der er en støre grad af konflikt mellem de to aktørgrupper vil der sandsynligvis kunne identificeres højere grad af uoverensstemmelse (se fx Trainor m. fl. 2006 om problemerne omkring evakuering i forbindelse med orkanen Katrina i USA i 2005).

Hver gang der åbnes op for en ny problemstilling, og aktører tager stilling til egen og andres håndtering af en situationer, så nuanceres karakteristikkerne og viser, at der ikke er nogle faste og altid gangbare karakteristikker, der knytter sig til en social kategori. Det er en central pointe i den intra-kategoriale analysetilgang (McCall 2005).

Kategorien beredskab

Kategorien beredskab dækker over flere forskellige institutioner og organisationer, der er involveret i indsatsen i Kolding. Både politi, kommune og politihjemmeværn. Denne analyse knytter sig til fortællinger om karakteristikkerne af de tre lokale beredskabsmyndigheder, der bidrager til håndteringen af indsatsen[7]. Som det gælder i de andre analyser i denne analysedel, så skal det også her vises, hvordan de forskellige aktørgrupper karakteriserer beredskabets udtryk, hvilket til tider er sammenfaldende og til tider forskelligt.

I interviewene fra Kolding er der en række forskellige karakteristikker, som beredskabsaktørers udtryk vurderes i forhold til. Det er udtryk af organisering og prioritering, myndighed og kontrol, målrettethed, omhyggelighed, indlevelse og åbenhed. Fortællingerne om disse karakteristikker præsenteres indledningsvis herunder. Derefter analyseres fortællingerne fra Skive.

KOLDING

Udtryk af organisering, overblik og prioritering

Beredskabsaktørerne er optaget af at performe *organisering* i forbindelse med indsatser. En leder udtrykker tilfredshed med beredskabets militære performance. Det paramilitære og effektive udtryk i fx politiet og politihjemmeværnet svarer, for denne aktør at se, til professionel organisering. Det er også et udtryk, beredskabsaktører i Kolding har øvet sig på. Der har været et tæt samarbejde mellem kommunen og politiet i flere år i spørgsmål om sikkerhed og indsatser. De gennemfører mange øvelser, arbejder med planer og spiller planspil.

Men det er ikke hele indsatsen, der følger en militær logik. Der er opgaver, der ikke kan løses gennem denne organiseringsform. Det tager nemlig tid at få overblik over opgavens omfang i

[7] Ledelsen af beredskaberne er lokal, men både politi, redningsberedskab og politihjemmeværn trækker på både materiel og mandskab fra andre dele af landet for at kunne varetage de mange opgaver (Beredskabsstyrelsen 2005b).

Kolding, og det er et ubehageligt forhold, fortæller en leder i kommunen, der er medansvarlig for indsatsen efter ulykken. Han kan lide at kende omfanget af en opgave, når han går i gang med den, og det har ikke været kendt her. Der er fx ikke overblik over evakuenterne, og beredskabet har ikke en systematiseret kontakt med dem. Det er med andre ord ikke alle problemstillinger, beredskabet kan organisere sig ud af gennem kendte strategier og planer fra det militære felt.

En kommune har, ifølge beredskabsloven, ansvaret for, at borgerne har et sted at overnatte, og for at de får noget at spise og drikke i tilfælde af, at de ikke har mulighed for at opholde sig i deres hjem som følge af en ulykke som fx fyrværkeribranden (§ 12, Beredskabsstyrelsen 2004b). Men kommunen har ikke overblik over, hvor mange borgere, der har behov for denne hjælp og hvem, der klarer sig på egen hånd:

> '… jeg ved ikke om det er fordi, at man i den beredskabsmæssige terminologi sådan har sådan en… en lidt… halvmilitær opfattelse af, at hvis vi har 2000 mennesker, så har vi sådan to tredjedel brigade, og det vil kræve så mange… sengestuer, og så mange forplejningsstuer og så meget transportmidler og så meget dit og dat… men det det gør det jo ikke, når det er en civilbefolkning, så… så absorberes den på en eller anden mærkelig måde i civilsamfundet i forvejen. Og det er da i hvert fald et moment, som man kan sige, at man skulle have en korrektionsfaktor at gange ind i situationsspillet med'.

Der er et ønske om at være i stand til at overskue det uoverskuelige, som en civilbefolkning viser sig at være.

I beredskabet har aktørerne en forventning til, at håndteringen af en indsats skal udtrykke *overblik*. En leder i politiet tilkendegiver, at forskellen mellem beredskabsaktører og borgere bl.a. kommer til udtryk gennem overblikket. Selvom situationen er ekstrem, så skal beredskabsaktører bevare fokus og ikke miste fodfæste, og det lader sig gøre, fordi de har erfaringen. Udtryk af overblik bidrager til en positionering af beredskabsaktører samtidig med, at der skabes distance til borgernes håndtering.

Det er dog ikke alle beredskabsaktører, der oplever, at deres performance bidrager til et indtryk af organisering og overblik. Et medlem fra politihjemmeværnet bliver sendt ud til grænsen af det evakuerede område efter de store eksplosioner lidt i seks. Men det er vanskeligt at få lov til at komme i gang med at bidrage til indsatsen, fordi der er uklarhed om, hvilke opgaver der egentlig skal håndteres. De får besked på ikke at foretage sig noget, før de modtager en ordre. Medlemmmet oplever det som meget upassende at sidde og vente på at få opgaven defineret, midt i et kaos af

skrigende og fortvivlede mennesker, der synes at trænge til hjælp fra beredskabet. Aktøren beslutter sig for selv at gå i gang med at hjælpe nogle af de mange mennesker, der ser ud til at være ude af sig selv, selvom ordren lyder, at de ikke skal foretage sig noget.

Senere modtager de besked om, hvilken opgave de kan give sig i kast med: Evakuering af husene, der grænser op til afspærringsområdet. De går i gang med at evakuere området, men efter noget tid modtager de besked om, at folk alligevel gerne må blive. De starter forfra med denne nye besked til de borgere, de kort forinden har bedt om at tage af sted. Derefter indløber der en ny besked. De samme folk skal alligevel evakueres:

> '… så tændte jeg af og sagde: Ved du hvad, nu holder det… jeg vil ikke stå her og lege klovn og rende frem og tilbage og evakuere folk og… og så ikke evakuere dem, og så evakuere dem igen… altså. Og hvad udviser det ikke?'.

Begge eksempler er i medlemmets øjne udtryk for upassende performance, der udviser alt andet end organisering og overblik.

Et tredje træk, som aktørerne vurderer som et centralt udtryk for organiseringen af indsatsen, er *prioritering*. Beredskabet vurderes også på deres prioriteringer. I interview med borgere er jeg bl.a. interesseret i at få et indtryk af, om de er orienteret om beredskabets vurdering af, at lagerhallerne kan eksplodere i løbet af onsdag eftermiddag:

> 'N: Nåede I at få meget information af den politimand der? (…)
> A: … nej, det tror jeg ikke, jeg tror nærmest kun, at der blev oplyst, at vi skulle flytte…
> B: Jeg tror, at de… de havde travlt med markarbejdet og sørge for at alle kom ind… det må være det væsentlige, prøv at høre…'.

I interviewpersonens forståelse må der prioriteres mellem opgaverne, og politiet skal ikke prioritere de lange forklaringer. Jeg modtager en irettesættelse, da jeg spørger om politiet prioriterede forklaringerne.

Nogle interviewpersoner fravælger møderne på skolen i dagene efter ulykken, fordi de er for uorganiserede. Udtrykket er for rodet. Andre betragter møderne som et omdrejningspunkt i dagene efter ulykken og deltager i dem alle. De giver ikke udtryk for, at møderne er organiserede, men de kritiserer på den anden side ikke det uorganiserede udtryk:

> '… det fungerer sådan set godt, vi fik… jeg synes, at vi fik en ordentlig forklaring. Nu kan man jo ikke gå hen og laste nogen for noget, fordi at… at det hele, det er jo en stor forvirring, også for dem, der skal styre det der. Så jeg synes… nej, jeg har ikke noget at klage over der'.

I dagene, hvor afspærringen bliver opretholdt, udarbejdes der rapporter om husenes tilstande, men de er ikke alle sammen lige præcise. Det betyder, at nogle borgere får uklare og til tider modsatrettede indtryk af skaderne på lige præcis deres hus. Dette forhold leder heller ikke til kritik, hvilket igen understreger borgernes forståelse for, at beredskabet må prioritere opgaverne i dagene efter ulykken, og at rapporterne om hver enkelt hus ikke kan have første prioritet:

> '… det er simpelthen svært, når de skal… så mange husstande, at skulle lave rapporter over hver (…) det synes jeg er et stort stykke arbejde, ikke, så det er ikke noget kritik over, at vi føler, at vi ikke rigtig har fået noget at vide'.

- opsamling

Der er nogle borgere, der lægger mærke til udtryk af organisering, overblik og prioritering. De anerkender at indsatsen følger disse udtryk og i lyset af beredskabets udtryk oplever de deres egne ønsker om information og indsigt som upassende.

Beredskabsaktørerne positionerer sig bl.a. i forhold til borgerne gennem fortællinger om militær organisering, overblik og prioritering (se også Killian 2002). Særligt lederne af indsatsen fremhæver organiseringen af indsatsen, der på nogle punkter sammenlignes med en militær operation. Men indsatsen finder sted i det civile samfund og det betyder, som bl.a. Dynes (1994) og Tierney m.fl. (2001) også påpeger, at indsatsen ikke kan sammenlignes med en militær indsats. Dynes (1994) argumenterer for, at civile indsatser ikke skal følge samme logikker som militære indsatser, fordi borgerne ikke på nogen måde er organiserede og at en kommandostruktur ikke kan anvendes i kommunikation med civil befolkningen.

Udtryk af myndighed og kontrol

- evakueringen

Nogle borgere beskriver en forventning til, at beredskabet performer *kontrol* og *myndighed* i forbindelse med en risiko og efter en ulykke, for at styre situationen og undgå panik. De anser disse udtryk som en nødvendighed.

En borger mener, at folk ikke altid er gode til at høre efter, og det kan være et stort problem, når så mange skal evakueres. I sådan en situation er myndighed et nødvendigt udtryk. Det skal beredskabet have ros for at have udvist. Men der er ikke kun brug for myndighed. Kontrol er også en nødvendighed for at undgå panik. En interviewperson er optaget af betydningen af kontrollens udtryk. Han overvejer, om beredskabet undlader at fortælle om udsigten til at lagerhallerne eksploderer i forbindelse med evakueringen. Han tænker, om der vil opstå panik blandt folk, hvis vurderingen bliver kendt. Hvis det er tilfældet, kan han godt forstå, at de ikke sagde noget i radioen:

> '… om det simpelthen var for at holde os i ro, at hvis de begyndte at lave så stor en evakueringszone, at der så ville opstå panik, for du kan jo ikke evakuere en hel by (…) et eller andet sted så skal de jo også holde os i ro'.

Synspunktet bakkes op af en medieaktør, der siger, at beredskabsaktører altid siger mindre, end de ved for at berolige folk. En begrænset information ses med andre ord som led i en strategi. Udfaldet af evakueringen bliver her kædet sammen med beredskabets performance, der vurderes at være karakteriseret af både myndighed og kontrol.

Medlemmer fra politihjemmeværnet og betjente, der bidrager til den sidste del af evakueringen beskriver betydningen af at performe kontrol og myndighed. De fortæller om interaktioner, hvor de enten vurderer, at deres performance lever op til disse karakteristikker, eller hvor de ikke mener at have ramt dette udtryk. I afsnittet før blev kontakten mellem to betjente og en kvinde, der ikke turde forlade hjemmet med tre små børn gengivet. Kvinden har skrevet om sin oplevelse af politiets indsats. Det sætter betjentene stor pris på. Den ene betjent refererer kvinden for at skrive:

> '… den måde, hun ligesom oplever os på som professionelle, klare og rolige og… og at hun ikke er i tvivl om, hvad hun skulle (…) da hun ser, at der står en politimand i døren, tænker hun: Fint, nu er alt godt, nu kan der ikke ske mere, fordi nu er politiet her. Og det synes jeg var fedt, jo, og det… det er også gerne det, jeg gerne vil have… det indtryk, der ligesom skal være'.

Men det er ikke altid, at det er sådan udtrykket falder ud. Et medlem fra politihjemmeværnet fortæller om sin deltagelse i evakueringen efter de voldsomme eksplosioner lidt i seks. Den kaotiske situation får her betydning for, at medlemmernes udtryk bliver upassende. Adrenalinen pumper, da de løber ned af vejene:

> '… man kan mærke, at pulsen, den kører fuldstændig, helt vildt, samtidig med, at man løber og løber og løber og banker på dørene og… og måske på en eller anden forkert måde får sagt til folk, at de skal forlade deres hjem og køre deres vej (…) jeg tror, at man fik det… fik det sagt på en eller anden panisk måde, så de blev unødvendig angste, ved den måde jeg kom og sagde: Så er det ud. Og det kan jeg godt huske, jeg stoppede på et tidspunkt og tænkte: Det duer ikke, du bliver nødt til at ændre taktik'.

Medlemmet vurderer sit eget udtryk, og får det tilpasset, så det i højere grad står mål med situationen.

- dagene efter

En central fortælling om et beredskab, der performer kontrol og myndighed, knytter sig til dagene efter ulykken, hvor borgerne er forment adgang til deres hjem. Politiet opretholder afspærringen og har politihjemmeværnet til at hjælpe med at bevogte det indhegnede område. Området skal sikres, dels skal ueksploderet fyrværkeri fjernes, og dels skal kommunen gennemgå husene for at vurdere, om det er farligt at opholde sig i dem. Men afspærringen har også en helt anden betydning. Den skal bidrage til, at området ikke bliver en turistattraktion, siger en leder i politiet. Borgerne sætter pris på denne kontrolforanstaltning ud ad til, som de oplever som et 'værn' mod nysgerrighed.

Borgerne får flere gange sat i udsigt, at der snart åbnes op til de forskellige dele af Seest, så de kan komme hjem og få indtryk af hjemmets tilstand, men det sker også, at åbningen udsættes med henvisning til borgernes sikkerhed. En leder i politiet beskriver, at de ikke lader sig presse til at åbne området, til trods for at der er et stort pres på dem for at gøre det. Politiet opretholder med andre ord kontrollen.

Der er forståelse for beredskabets disponering blandt borgerne og tillid til, at det er til deres eget bedste:

> '… de ville jo have det hele kigget efter inden de turde sende os hjem'.

Andre giver udtryk for at beredskabet ’ikke kan have folk rendende’, når de skal gennemgå husene. Det er en god beslutning at opretholde afspærringen, selvom alle gerne ville hjem.

Vicepolitiinspektør Verner Petersen, der forløbet igennem har det overordnede ansvar for møderne på skolerne, er en central person for de borgere, der deltager i møderne. Det er på skolen, at de får både gode og dårlige nyheder. Verner Petersen er den eneste interviewperson, der bliver nævnt ved navn i dette studie. En anonymisering er ikke mulig, for han er en institution både i interviewmaterialet og i mediedækningen. Han kommer i en vis grad til at fungere som en personificering af Kolding Politi i en tid efter ulykken, og borgerne, der kommer til møderne, er på fornavn med ham, ligesom de udtrykker stor anerkendelse af hans håndtering af situationen. Verner Petersen udstråler ro, kontrol og styr på tingene, og hans ord har mere vægt end andres. Fx lyttes der ikke altid ligeså meget til dem, der har trodset afspærringen og været inde i området, som der lyttes til Verner Petersen i spørgsmål om husenes tilstand.

Verner Petersen vurderer i samarbejde med de andre i politiets ledelse, at det er vigtigt, at det er en ’beslutningstager’ fra politiet, der holder møderne for borgerne. Havde de sendt en anden, der ikke var placeret ligeså centralt i ledelsen kunne der være opstået mange tvivlsspørgsmål, og det ville ikke have været hensigtsmæssige for borgerne:

> ’... hvis du sender en anden: Det ved jeg ikke, det skal jeg prøve at spørge om, det ved jeg ikke, det kan jeg prøve at spørge om (…) så bliver folk sure. Men kommer du og siger: Nu skal I høre, sådan er det… det har jeg været med til at beslutte (…) jamen, så tager du også ansvar for de handlinger, der er blevet taget’.

Der er mere myndighed i udtrykket, når aktøren selv har været med til at tage en beslutning, end hvis aktøren står overfor at formidle andres beslutninger. Jeg vil argumentere for, at man kan modstille udtrykkene *myndighed* og *bureaukrati* i denne sammenhæng. En mindre central leder på samme post, der ikke kunne henvise til egne beslutninger, ville sandsynligvis blive vurderet som udtryk for bureaukrati.

Det er Verner Petersen, der flere gange står over for opgaven at meddele, at beredskabet ikke kan holde det, som de har lovet, og som borgene venter på: At få lov til at komme hjem. Borgerne beskriver i den forbindelse, hvordan Verners udtryk af myndighed, får folk til at acceptere, at åbningen udsættes:

> ’… altså, den politimand, der hedder Verner Petersen, han har godt nok gjort det supergodt (…) at have hans personlighed og stille sig op gang på gang og sige til folk: I kommer ikke hjem, og så folk trækker på skulderen og siger: Nå, okay’.

Efter en af disse udsættelser, spørger en journalist folk, om de ikke er skuffede. En interviewperson fortæller, at det får ham til at tage Verner Petersen i forsvar:

> ’Sig mig engang, var du dernede i går, også? Jo, jo, Så hørte du sgu da også, hvad han sagde, ikke, din nar, siger jeg så. Han sagde: Hvis det var muligt. I dag siger han: Det er desværre ikke muligt. Har du mere sludder? (…) Jeg bliver så tosset over sådan noget’.

Gennem sit forsvar af politiets dispositioner positionerer han politiet som myndighed, der har kontrollen, og som borgerne indiskutabelt skal rette sig efter.

De interviewede medieaktører forholder sig ikke helt til samme udlægning som de borgere, der er citeret ovenfor. Nok er der nogle, der giver udtryk for fuldstændig tillid til politiets ledelse. Andre beskriver også, at de ser politiet lede forløbet, men de er ikke overbeviste om, at kontrollen med afspærringen er udtryk for, at det er meget risikabelt at færdes i området. To kollegaer på et medie diskuterer dette forhold i et interview:

> ’A: … de overdramatiserer situationen for at holde folk ude, der bagefter, så man ikke skal gå ind. Altså, fordi ellers så var det jo nemt nok at gå ind, det var jo ikke en skid farligt at gå ind (…) Jeg har en lumsk mistanke om, at de fører os bag lyset for at holde området lidt mere ryddet.
> B: Ah, men der er da ingen tvivl om, at de ikke har underdrevet’.

- kommunens sikkerhedsvurdering

Mens beredskabets performance i forbindelse med indsatsen bliver vurderet som udtryk for kontrol og myndighed, så bliver der på nogle punkter sat spørgsmålstegn ved kommunens performance af samme karakteristikker før ulykken. Det er de fire år gamle forsikringer om fabrikkens sikkerhed, som borgerne tager op og problematiserer. Den gang udtrykte de kommunale myndigheder overblik, ro og kontrol med situationen. De udtrykte så meget kontrol med situationen, så borgere der var bekymrede oplevede at blive karakteriserede som ’pjatrøve’. Kommunen havde forsikret, at hvis der gik ild i fyrværkeriet, så ville taget bare ryge af. En borger tilføjer:

> ’… det gjorde det også, det tog så lige spærene med… og gulvet’.

Det opfattes som upassende, at folk i centrale positioner lover noget, men at der så alligevel sker noget andet. Det er problematisk, når myndigheder signalerer kontrol, og det viser sig, at udtrykket ikke svarer til virkeligheden.

- opsamling

Der er en bred forståelse af, at beredskabet skal udtrykke kontrol og myndighed. Ikke kun fra beredskabets side, men også fra borgernes. Der er fra de fleste sider en forventning om, at specielt politiet håndterer en truende situation gennem disse udtryk og politiet lever op til egne og andres forventninger i forbindelse med ulykken i Kolding. Analysen viser, at langt de fleste bidrager til at opretholde og anerkende udtrykkene. På den baggrund kan man konkludere, at alle er tilfredse, og at der fortsat skal arbejdes med denne performance i forbindelse med truende situationer.

Men forståelsen af, at myndighederne skal udvise kontrol og har kommandoen i forbindelse med en farefuld hændelse støder på modstand i forskningslitteraturen. For det første er sådanne udtryk ikke altid en afspejling af, at beredskabet rent faktisk har kontrol med situationen. Ofte er beredskabsaktører også uvidende om, hvordan en trussel vil udvikle sig. For det andet er forståelsen af, at ledelse af en indsats er lig med kontrol af borgerne ensbetydende med, at borgerne ikke bliver præsenteret for den samlede tilgængelige viden om situationen, og selv får lov til at tage deres forholdsregler. Af den grund peges der i en række tekster på forståelsen af, at der med fordel kan gøres op med kommando- og kontrol forståelsen (Tierney 2003, Tierney m.fl. 2006) og i stedet arbejdes hen mod en mere problemorienteret løsningsmodel (Palen & Liu 2007, Tierney m. fl. 2001).

Udtryk af målrettethed og konfrontation

Betjentenes fortællinger om evakueringsindsatsen indeholder udtryk af målrettethed, hvilket til tider bliver til fortællinger om konfrontation og konflikt.

Målrettethed præger kontakterne til borgerne. En beskriver, at der ikke er meget tid til hver kontakt, og at der slet ikke er tid til lange forklaringer. Folk må selv finde ud af, om de skal tage hund og kat med ud, det afviser betjenten at tage stilling til, de skal bare væk:

> '… jeg giver dem sådan rimelig kolde facts: Hvis det her eksploderer, så dør du, siger jeg til nogle af dem'.

I nogle tilfælde kan betjentene med det samme konstatere, at folk forlader området. Men i andre tilfælde skal de skynde sig videre og er ikke altid sikre på om borgerne efterlever beskeden. Betjentene mener, at det bl.a. kan skyldes, at folk er så bange, at de ikke kan finde ud af, hvad de egentlig skal gøre, efter de er blevet kontaktet. I et tilfælde er en betjent i tvivl om en borger har turde forlade sit hus tæt på fabrikken. Derfor beder hun stationen om at ringe til huset og høre om manden er hjemme og om han i så fald skal ekskorteres ud. Nok er kontakten kortfattet, men indsatsen skal stadig udtrykke målrettethed. Det er et kriterium betjentene vurderer deres egen performance i forhold til. De skal handle, hvis de er tvivl om udfaldet af en kontakt, ellers lever de ikke op til egne forventninger.

En betjent oplever et ældre par, der ikke umiddelbart vil forlade huset, fordi de ikke mener, at politiet skal bestemme over dem:

> '… så siger vi: Vi vil slet ikke diskutere det med jer… I har et valg, og det er sådan set bare at komme ud i den bil, og det skal være nu, og kan I ikke selv finde ud af det, så bliver I båret derud'.

Truslen om at bære ægteparret over i bilen er udtryk for konsekvens, men beskrives ikke i upassende vendinger. Parrets udtryk karakteriseres som upassende.

Nogle betjente oplever, at deres udtryk bliver mere og mere upassende som eftermiddagen skrider frem. Den performance, de vurderer som passende, kommer under pres:

> '… man prøver jo at være tålmodig, og man prøver ligesom på at… selvom vi er jo stressede på det tidspunkt… megastressede (…) vi har jo lige oplevet det voldsomme hernede, føler vi jo selv… så nerverne sidder sådan rimelig langt ude, men (…) man prøver jo at handle professionelt, ikke'.

Senere på eftermiddagen er situationen ikke blevet nemmere:

> '… det bliver sagt med meget hårde stemmer, altså, vi har ikke… vi er ligesom nået til det punkt på dagen, at det der med den professionelle attitude, den er væk nu… vi er

> bare trætte af folk, simpelthen ved at kaste op af, at de ikke fatter en skid, ikke også… så der bliver råbt en del og der bliver skældt ud'.

Det er ikke nødvendigvis upassende at være hård i mælet. Det karakteriseres til gengæld som upassende at tage ved, skubbe, puffe, råbe højt og skrige af folk. Jeg spørger på et tidspunkt en betjent, om en problematisk kontakt betyder, at betjenten bliver nødt til at tage fat i en borger. Det afviser betjenten. Jeg bruger den forkerte karakteristik, og den vil betjenten ikke vurderes i forhold til:

> 'A: Der er vi henne nogle gange og skælde folk ud…
> N: Og tage fat siger du også, eller…?
> A: Ja, han bliver sådan…
> N: … hvad vil du sige?
> A: Ja, ført…
> N: Ført, ja…
> A: … han bliver ikke puffet, han bliver ført'.

Sammen finder vi en mere passende karakteristik for betjentens udtryk i denne interaktion.

Målet om at få alle borgere ud af området er væsentligt i betjentenes fortællinger, og de er optaget af, om de har levet op til egne forventninger. Under de store eksplosioner og i timerne efter på politigården fortæller en betjent om at være optaget af, om indsatsen har ført til, at alle er uskadte. Indtil lederne melder tilbage, at der ikke er fundet nogle sårede eller døde i området, så er betjenten i tvivl om, om opgaven er løst i overensstemmelse med betjentens egne forventninger.

Umiddelbart efter ulykken er der også behov for, at beredskabet tager hånd om borgere, der skal have hjælp til at håndtere situationen. Et medlem fra politihjemmeværnet fortæller om sin indsats uden for det afspærrede område, hvor ældre mennesker inde fra området er havnet, uden at vide hvor de skal tage hen, mens andre kommer til, og fortvivlede beder om lov til at komme ind i området for at finde ud af, om deres børn, forældre eller bedsteforældre stadig er der inde og er kommet til skade. Aktøren fortæller om kontakter, der ender med løsninger på folks problemer, og som derfor vurderes som passende og i overensstemmelse med forventningerne til et målrettet beredskab, der tager hånd om folks situation, når de ikke selv kan. Men aktøren fortæller også om forsøget på at hjælpe en kvinde, hvilket ikke ender i nogen form for løsning:

> 'Mine børn, mine børn, kan jeg huske der er en dame der siger, som virkelig ramte hårdt (…) så snakkede jeg lidt med hende, men kunne slet ikke få hende ned, jeg

> kunne… jeg kunne ikke gøre andet end at holde hende tilbage og sige: Men du må ikke gå derind, det er simpelthen for farligt'.

Der er ikke andet at gøre end at opgive at hjælpe kvinden, og det er upassende performance for en aktør i beredskabet. Kvinden skulle have været et sted henne, hvor nogle kunne tage sig af hende, men i situationen er det ikke muligt for aktøren at håndtere sådan en opgave. Situationen er for kaotisk.

- opsamling

I de fleste fortællinger giver borgene udtryk for, at politiet håndterer indsatsen med passende udtryk både under og efter branden. Og som det er tilfældet i denne analyse af beredskabets udtryk, så er der høj grad af overensstemmelse mellem beredskabets og borgernes oplevelse af, at beredskabet lever op til forventningerne.

Holmberg (1999) skriver om det performative element ved politiets arbejde og politiets ønske om at leve op til egne og andres forventningerne og Finstad (2003) har i forlængelse heraf fremanalyseret, hvilke udtryk, der er upassende. Betjente skal bl.a. undgå at performe hidsighed og frustration (ibid. s. 222). Betjentene i Kolding fortæller, at de er under pres i forbindelse med branden, og at de selv oplever, at der er nogle udtryk, der er på grænsen mellem det passende og det upassende. De arbejder ikke desto mindre på ikke at lade situationen påvirke kontakten til borgerne.

Udtryk af omhyggelighed og sikkerhed

> '… nogle gange så er man jo bare tidligt ude og sørger for, at folk kommer væk'.

Derfor er en borger slet ikke bekymret for branden i løbet af eftermiddagen, selvom dele af Seest er evakueret. Beredskabet er jo tit tidligt ude og sørge for at få folk væk for en sikkerheds skyld. Det er en forståelse, der også spores i politiets rækker. Nogle betjente kommer fra en opgave et stykke uden for byen, så deres første indtryk af branden er det, de hører på politiradioen. De synes indsatsen lyder omfattende, når de tager omfanget af rekvirerede ambulancer i betragtning:

> '… men stadigvæk har vi lidt den holdning der: Okay, de… de kører selvfølgelig skarpt, men lad os nu se, hvor alvorligt det er. Det er en typisk politiholdning, At vi

> presser det ned, ikke også… selvom vi sætter beredskabet højt op, så presser vi forventningerne ned'[8].

Efter ulykken vurderes beredskabet i forhold til samme karakteristik. Borgerne ser ventetiden, inden de kommer tilbage, som udtryk for sikkerhed. Området lukkes ikke op, hvis det er farligt at være derinde, og forløbet kan ikke være anderledes, mener nogle borgere. Arbejdet med at udarbejde rapporter om husenes tilstand, der strækker sig over flere dage, ses også som udtryk for omhyggelighed. Borgerne gør politiets forståelse til deres egen: Det nytter ikke, at personalet kommer til skade, mens de gennemgår, om sikkerheden er i orden for borgerne. Nogle fortæller i lidt undskyldende vendinger om deres utålmodighed efter at komme tilbage. Det er upassende at presse på for at få indsigt i forholdene, fordi det presser personalet til ikke at prioritere sikkerheden.

Men der er også udtryk af tvivl. Kunne uheldet ikke være undgået, når nu sikkerhed og omhyggelighed er prioriteret så højt?

Udtryk af indlevelse

I tilfælde af en ulykke har kommunen ansvar for det civile beredskab, mens politiet har ansvaret for kommunikationen med borgerne i forbindelse med indsatsen. I Kolding varetager politiet kommunikationsopgaven under både branden og i dagene, hvor afspærringen opretholdes.

Den civil beredskabsopgave er prioriteret i Kolding Kommune. Der foreligger en række retningslinjer for, hvordan borgerne skal behandles i en krisesituation. Det er en forståelse, som er passende for en kommune, mener en kommunal leder.

Politiet beskriver på lignende vis, at strategien for håndteringen af kommunikationen til borgerne i de dage, hvor området er afspærret, er nøje tilrettelagt. I politiet betegner en leder, at tilrettelæggelsen er udtryk for en 'etisk strategi' og et ønske om at yde 'borgeromsorg'. Aktøren fortæller, at det efterfølgende har været til diskussion, om det er politiets opgave at stå for den kommunikationsindsats, der foregår i dagene efter branden:

[8] Finstad (2003) skriver i sin analyse af politiets hverdag, at betjentene ønsker at der skal ske noget, samtidig med at det er bedst, når der ikke sker noget. Politiet tilpasser sig begge forventninger på samme tid (ibid. s. 70)

> ’… det var en rigtig beslutning, synes jeg (…) at vi tog hånd om det, og vi havde en kapacitet her, og vi har en… en tryghedsrolle også (…) hvis det ikke skal være vigtigt at tage hånd om borgerne, hvad fanden skal det så være vigtigt at tage hånd om’.

De borgere, der deltager i møderne, er primært optaget af politiets og specielt Verner Petersens håndtering af opgaven. De oplever, at møderne, politiet og Verner Petersen udgør en base i de første dage, hvor de ellers ikke oplever at være hjemme andre steder. Verner Petersen udstråler ro og trygheden og de har tillid til det, han siger. Men der er også et andet vigtigt aspekt ved hans håndtering. De oplever, at han giver plads til, at de kan performe ramthed samtidig med, at han performer ramthed sammen med dem. Han er ’forstående og så medfølende’ siger en, mens et par fortæller, at Verner Petersen selv bliver rørt, mens han står på podiet og skal fortælle om de mange huse, der er brændt. De anerkender ham i høj grad for også at vise den side af sig selv.

Der er andre betjente til stede under møderne, og selvom de ikke fremhæves i fortællingerne, på samme måde som Verner Petersen, så oplever borgerne også dem som indlevende. Politiet positionerer borgerne på en passende måde, mener de borgere, der sætter pris på møderne. De lytter til folk og bliver ikke irriterede, selvom de selv er under hårdt arbejdspres. Heller ikke selvom man stiller de samme spørgsmål igen og igen.

Der er mange dårlige nyheder, der skal formidles til borgerne på møderne, herunder omfanget af eksplosions- og brandskaderne. I Verner Petersens forståelse er der kun en måde at håndtere den opgave på, og det er samme metode som politiet anvender ved dødsbud:

> ’… lad nu være med at pakke tingene ind (…) altså, fortæl det, for der er det, de vil have at vide’.

Han argumenterer for, at politiet er gode til at interagere med folk i sorg, fordi politiet ser handlingsorienteret på tingene. De kan komme med gode råd til folk, så de kan komme i gang igen, for det hjælper ikke bare at sidde og græde over tingene. Sket er sket, og det kan ikke ændres.

I interviewet spørger jeg, hvordan håndteringen bliver opfattet blandt borgerne og karakteriserer i denne forbindelse håndteringen som ’konfronterende’. Verner Petersen synes ikke karakteristikken er passende, han vil hellere tale om at være ’ærlig’. Men uanset karakteristikkens betegnelse, så oplever Verner Petersen, at det er et udtryk, der fungerer, fordi det bidrager til at skabe tillid:

> ’… jeg føler selv, at der blev… opbygget et tillidsforhold mellem beboerne og politiet med, at det vi sagde… det var, hvad vi vidste (…) På nuværende tidspunkt er det sådan, men det kan godt være at vi laver det om’.

Verner Petersen mener, at mødernes form bidrager til at tage trykket af borgernes frustrationer.

Et formål med borgeromsorgen, i dagene efter eksplosionerne i Kolding, er at hjælpe folk til at komme videre. Ifald de ikke kommer videre med håndteringen af deres egen situation, så vil de blive en belastning for politiet, som de vil forvente håndterer både det ene og det andet problem. Så omsorgen har også et formål udover blot at være udtryk for omsorg.

Borgerne har også haft kontakt med andre beredskabsaktører i andre sammenhænge end til møderne på skolen. Under branden og inde i området, da det bliver åbnet op, men der stadig er kontrol med, hvem der kan komme ind, og hvor man må færdes. Der er også fortællinger om interaktioner i disse situationer, som borgerne sætter pris på. Det er både historier om redningsberedskabet, politiet og politihjemmeværnet. Fortællingen herunder er et eksempel på beredskabsaktører, der genkender og anerkender borgernes ramthed. Et par skal ekskorteres ind til deres hjem, der er så ødelagt, at der er fare for sammenstyrtning:

> ’A: Vi fik lige lov til at kigge, og vi skulle følges med dem, og… jamen, de var egentlig…
> B: Ja, de var flinke…
> A: Jamen, de var flinke, fordi da vi kom ind… nej, hvor jeg hylede og du hylede (…) de var søde ved os og de sagde så lige til mig: Er der noget, du meget gerne vil have med ud? Ja, den skuffe dernede. Og den kunne jeg ikke komme til. Så sagde han: Nej, men det kan være, at jeg lige kan hjælpe dig. Og store mand… han tog så skuffen ud for mig (…) han sagde: Klarer du den?’.

Men der er også træk ved beredskabet, som nogle borgere oplever som yderst upassende. Politihjemmeværnets udtryk er så militært, at det ikke hører hjemme i deres forståelse af situationen. Og det hører slet ikke til på skolen, hvor børnene færdes til daglig:

> ’Jeg synes det blev meget mere krigsagtigt af, at de var der (…) jeg synes det var så forfærdeligt… det var ligesom om, at vi var i en krigszone’.

> ’… der var meget militær derovre (ved skolen) det synes jeg var voldsomt at opleve derovre, det brød jeg mig ikke om. Man kommer over på skolen, fordi man fik jo at vide, at det var så vigtigt, at de vendte tilbage så hurtigt som muligt til en daglig gænge. Det var så det eneste, hvor jeg har tænkt: Det var ikke smart med al det militær derovre, der var så mange mennesker derovre, at det må have forekommet børnene snotforvirret. Alle de militærbiler, der holdt deroppe, det… det var ikke godt’.

Men politihjemmeværnets tilstedeværelse deler vandene. Der er også mange, der sætter stor pris på deres tilstedeværelse og oplever, at de bidrager til trygheden og yder omsorg.

Borgerne giver i stor udstrækning udtryk for, at deres ramthed anerkendes i de første dage efter ulykken, og at beredskabet yder en stor indsats. Men de er stadig optaget af, at kommunen har slået deres bekymringer hen som grundløse fire år tidligere. Og nogle oplever nok politiets tilstedeværelse, men synes til gengæld, at de lokale politikere er fraværende. En tilkendegiver, at hendes forventninger til borgmesteren ikke er blevet indfriet. Hun er klar over, at han er sygemeldt før og efter ulykken, men mener alligevel, at borgmesteren har forsømt at udtrykke sin anerkendelse af borgernes situation.

- opsamling

Borgerne oplever at bliver mødt og set specielt af politiet. I interaktionerne efter ulykken er der plads til, at de kan udtrykke ramthed. De møder forståelse for deres situation. Det synes de er lige så passende som de udtryk af organisering, prioritering, kontrol og myndighed, som også præger beredskabets udtryk. Både borgere og beredskab oplever, at der er plads til alle disse udtryk, der også indimellem kan betragtes som modsatrettede. Ramtheden sammenvæver sig med beredskabets udtryk og finder en form, der er gangbar i den situerede praksis efter ulykken i Kolding.

I analysen af beredskabets udtryk i Skive, skal der sammenlignes med resultaterne fra Kolding. Der er overenstemmelse på en række punkter – også mht til beredskabets udtryk af indlevelse. Studier af beredskabets performance i andre sammenhænge peger i forskellige sammenhænge. Linenthal (2001) viser, hvordan beredskabet på mange punkter viser samme udtryk af indlevelse efter terrorbombning i Oklahoma City i USA i 1995 (se også Wachtendorf 2004), mens James & Rashed (2006) refererer til fortællinger om beredskabets ydmygelser af borgerne efter oversvømmelserne i New Orleans i 2005.

Udtryk af forståelse

Medieaktørerne oplever udtryk af forståelse i beredskabet i flere sammenhænge. I forbindelse med branden er der flere, der påpeger, at betjente og ledere i politiet er opmærksomme på mediernes arbejdsbetingelser og beskriver episoder, hvor beredskabet forsøger at hjælpe og ikke vanskeliggør mediernes arbejde. En journalist fortæller om betjentes hjælpsomme performance, da han kommer ud til området for at dække branden først på eftermiddagen. De forklarer ham, hvor han kan stå, så han har et overblik, men samtidig står i sikkerhed. Andre beskriver, at det ikke bliver taget ilde op på politigården, at de ringer til indvalgsnumre, fordi det ikke er muligt at komme i kontakt med nogle, hvis man kontakter politiet på det centrale telefonnummer. Og endelig beskriver en journalist på lokalradioen Radio Scala, at politiets presseofficer lover at holde redaktionen på lokalradioen løbende orienteret og ikke kun privilegerer DRs regionalradio, og at presseofficeren holder sit løfte. Det synes de er yderst passende på lokalradioen.

Men der er også en journalist, der fortæller om at blive afvist af en betjent på baggrund af sit umiddelbare udtryk. Han skal finde den skole, hvor evakuenterne opholder sig, men har brug for lidt vejvisning, da han ikke er bekendt med området:

> '… jeg var ude for en betjent, jeg ville egentlig bare have spurgt ham om vej til Bakkeskolen, som var lidt stresset over det, og sagde, at jeg bare skulle gå væk med den mikrofon og sådan noget. Men jeg havde sådan set ikke tænkt mig at interviewe ham'.

Har man en mikrofon i hånden, så genkendes man som medieaktør. Også selvom ens ærinde ikke er at få et interview.

Der er mange oplevelser af at beredskabet hjælper og ikke mange fortællinger om oplevelser med modstand.

Udtryk af åbenhed og ærlighed

Beredskabsaktørerne tilkendegiver, at de har tilstræbt et udtryk af åbenhed i forløbet omkring ulykken og løbende orienteret om deres dispositioner i forløbet.

En borger kommenterer på en del af beredskabets performance i medierne. I et indslag i Dags Dato, TV2 nogle dage efter ulykken (DVD 1862) er politiinspektøren fra Kolding Politi og beredskabschefen fra Kolding Kommune gæster i studiet, hvor de fortæller om indsatsen. Det er en god udsendelse, mener interviewpersonen. Han vurderer, at de er ærlige omkring deres oplevelse af situationen, om deres beslutninger og ikke mindst om deres tvivl. Han har indtryk af, at deres fortælling afspejler forløbet, og det er et passende udtryk for ledere af store, vanskelige indsatser.

En medieaktør synes, at politiets udnævnelse af en presseofficer tidligt i forløbet bidrager til et godt indtryk af den samlede indsats. Han mener, at det er et udtryk for moderne ledelse at være så opmærksom på medierne. Og derudover synes han, at den valgte presseofficer udfyldte positionen på en god måde. Beredskabet kommunikerer så aktivt i hele forløbet, så man ikke får en fornemmelse af, at de skjuler eller dækker over noget.

En leder i politiet siger, at det tilstræbes, at de ansvarlige for indsatsen går i medierne og fortæller om indsatsen. Verner Petersen, der leder møderne med borgerne på skolen tilkendegiver, som tidligere skrevet, også at trække på samme udtryk af åbenhed og ærlighed i sin kommunikation med borgerne.

Det samme ud tryk tilstræbes i Kolding Kommune, der i flere år har arbejdet med et princip om ’åbenhed’. En leder fortæller:

> ’…vi skulle forsøge at skabe en transparens, hvor vi gav folk tillid til (…) at vi både fortalte om succes og fejltagelser på samme tid (…) præsentere en profil af… af en organisation, en by, et samfund, som vi jo på godt og ondt er… og derfor blev det jo til det der, vi kalder ’åbenheden’… Kolding som en åben kommune’.

I denne forståelse er det upassende performance at forsøge at skjule det, hvis der bliver begået fejl. De kommunale beredskabsaktører synes, at der er flere tegn på, at kommunen efterlever dette princip i forbindelse med ulykken. Der bliver fx peget på det møde, som kom i stand på N. P. Johnsens Fyrværkerifabrik i 2000, hvor der var protester mod at fabrikken udvidede. Det var tiltag, der blev sat i værk for at imødekomme borgerne og kan ses som udtryk for åbenhedspolitikken.

I forbindelse med ulykken beskriver de kommunale beredskabsaktører, at de opretholder samme princip, selvom de også står overfor mange andre store opgaver. Medierne ønsker udtalelser, kommentarer, indsigt i sagsbehandling og meget mere. Henvendelserne, der knytter sig til

forskellige problemstillinger, er for aktørerne at se både vinklet i positive, negative og neutrale retninger.

Kommunens håndtering af protesterne fra Seest bliver fx som også tidligere beskrevet et tema i mediernes dækning kort efter ulykken. Det er forventet, siger de kommunale beredskabsaktører. Derfor er de tidligt gået i gang med at gennemgå sagen for at kunne orientere på detaljeret vis om kommunens rolle i forbindelse med tilladelser mm. De har klare forventninger til, at medierne ville stille spørgsmål til denne sagsbehandling.

Det bedste man kan gøre i en situation, hvor man kritiseres af medierne, det er at tilkendegive, at godkendelserne er blevet givet ud fra beredskabets vurdering på det givne tidspunkt, og at der ikke er nogen, der har haft forudsætninger for at have en anden indsigt. Sådan siger en kommunal leder. Det er udtryk for åbenhed og ærlighed. Samme leder giver udtryk for, at man i sin kommunikation samtidig skal tilstræbe endnu et udtryk: At se frem ad. Der er to udtryk, han mener, er centrale i forhold til medierne. Det er dels at tage imod kritik og kommentere på den for derefter at orientere sig mod fremtiden i stedet for at fastholde fokus på det, der er sket.

En anden leder fortæller om sin egen håndtering af alle de forskellige henvendelser, han modtager i den første tid. Han kontaktes også i stort omfang af journalister og beskriver en af de første kontakter på følgende måde:

> '… jeg kommer så hjem ved to-tiden om natten og har lige lagt mig og skal have et par timers søvn, ikke. Så ringer min telefon og så er det: Goddag, det er TV2 'Godmorgen Danmark'. Så sagde jeg: Godmorgen. Kors, hvor blev jeg sur. Ved du hvad, sagde hun, vi har fået en Seest-borger til at komme over (…) her i morgen kl. 7, og vi vil gerne have, at du kommer. Så sagde jeg: Sig mig, er du rablende åndsvag eller har I fuldstændig mistet… tror du… jeg har døde folk og halvdelen af min styrke ligger på sygehuset, og vi står i lort til halsen her. Tror du så, at jeg vil over og deltage i morgenunderholdning, sammen med en der synger og en, der laver mad? (…) jeg blev sgu gal, fordi nerverne var lidt udenpå huden, ikke, som ellers kan tåle lidt af hvert'.

Udfaldet af samtalen bliver, at han tilbyder at medvirke i et telefoninterview. Henvendelsen bliver ikke afvist på trods af lederens kritiske indstilling, som han tydeligt udtrykker. Det samme gør sig gældende, da medierne beder om aktindsigt. Han udtrykker stor utilfredshed med, at medierne på den måde pålægger kommunen endnu en opgave oven i den krise, de står midt i. Kommunen har ret til at være 10 dage om at behandle en ansøgning om aktindsigt, men han sørger ikke desto mindre

for, at de journalister, der er interesserede, hurtigt får udleveret de papirer, de ønsker. Han lever op til kommunens politik, selvom han oplever, at der er mange andre opgaver, der skal løses.

- opsamling

Beredskabet tilstræber et udtryk af åbenhed. Kommunen har ikke den samme interpersonelle kontakt med borgerne lige efter ulykken som politiet og for kommunens vedkommende retter en stor del af åbenheden sig mod medierne. Kontakten til medierne prioriteres også selvom medierne stiller kritiske spørgsmål og presser lederne i dagene efter ulykken (Boin m. fl. 2005). Åbenheden og tæt kontakt til fx medierne ses som et element i krisehåndteringen (ibid.)

Beredskabet lever på den led op til anbefaling fra Boin m. fl. (ibid.) om, at myndigheder, herunder beredskabet, skal gå ind i mediernes *spil* i tilfælde af en krise. Krisehåndteringen i form af mediehåndteringen kan i den forbindelse betragtes som udtryk for en symbolsk handling (Larsson (red.) 2004, s. 11), der følger efter en ulykke, og som også er et element i beredskabets håndtering. ’t Hart (1993) beskriver myndighedernes opgave efter en krise som en kamp om at få styr på situationen, så de er i stand til at generobre ’dramaturgien’ (ibid. s. 41). Det er med andre ord en central opgave for myndigheder at definere fortællingen og fortolkningen af situationen, når der er sket en ulykke.

SKIVE

De karakteristika ved beredskabets udtryk, der er fremanalyseret på baggrund af interviewmaterialet i Kolding, gør sig på overordnet vis også gældende i interviewene fra Skive. Men de har en egenart taget hændelsen i betragtning. De knytter sig til hinanden i andre konfigurationer end tilfældet er i analysen herover.

Organisering

Beredskabets udtryk af organisering bliver i højere grad vurderet af borgerne i Skive, end tilfældet er i Kolding. I Skive har nogle af borgerne nemlig erfaring med en oversvømmelse mange år tilbage, hvor beredskabets udtryk, var ganske uorganiseret.

Tilbage i 1981 var det borgerne på havnen, der kontaktede beredskabet:

> '… der var der ikke nogen som helst fornuft i, hvad kommunen foretog sig (…) de forlod området hernede med deres maskiner på et tidspunkt, hvor der kun manglede 10 centimeter i at det løb over (…) vores gode ven herovre fra ringede ned til Falcks stationen, er det ikke der, de har kontrollen… og sagde, at nu stod vandet altså så højt, og de siger: Jamen, det måler ikke mere end sådan og sådan. Så siger hun: Jamen, det er da lige meget, for nu kan jeg se det løbe op over vejen (…) at være så dum, så man tror på instrumenter, der er elektronisk styret, mere end på det, man ser lige foran sin næse'.

Det er helt anderledes nu. Borgerne oplever, at kommunen er organiseret på en helt anden måde og baserer deres indsats på andre systemer. Det betyder, ifølge en borger, at de næsten reagerer for tidligt og længe før, der egentlig er en risiko. Men det vurderes som væsentlig mere passende end tidligere.

Der er dog et udtryk, der er uorganiseret, mener en interviewperson. I løbet af eftermiddagen kommer der gentagende gange beredskabsfolk og stiller de samme spørgsmål og de tager hver især udgangspunkt i lister, som ikke synes at blive koordineret på noget tidspunkt.

Kontrol

Beredskabet tager en række forholdsregler, der bidrager til at holde noget vand tilbage og mindske de skader den forhøjede vandstand kan forårsage. Denne kontrol med vandet er ganske synlig for borgerne. De kan se, at folk fra beredskabet 'knokler løs' på digerne, for at forstærke dem med sandsække. Det er imponerende, at de er ude i orkanen og hjælpe folk med at fylde sandsække og læsse dem på bilerne. Det er godt at se, at beredskabet gør alt, hvad de kan. De gør hvad de kan, og så kan man ikke gøre mere.

De er med andre ord trygge ved den indsats, beredskabet yder, for at kontrollere vandet. Men nok så mange foranstaltninger mod højvandet kan stadig ikke sikre dem mod naturkræfterne.

I begge cases bliver der talt om fare for indbrud i hjemmene, i forbindelse med evakueringer. I Kolding er det dog i højere grad en problemstilling, der optager politiet end borgerne. Risikoen for indbrud i forbindelse med evakueringer er til gengæld kendt blandt borgerne i Skive. En borger siger til den betjent, der evakuerer dem:

> 'Så sagde jeg: Og hvad så med vores ting? Og så siger han: Jeg, jeg ved godt hvad du hentyder til (…) dem mandsopdækker vi, siger de, du kan være rolig for, at der ikke sker noget'.

Hun har en forventning til politiet om, at de kontrollerer området og betjenten genkender hendes bekymring. Han forsikrer hende om, at kontrollen med de lokale indbrudstyve bliver prioriteret. Det er en indsats, der også er prioriteret i Skive Politi. Her fortæller en leder, at de foretager en massiv patruljering i området, så der ikke finder nogle indbrud sted. Borgerne skal ikke føle sig usikre i forhold til denne problemstilling.

I Kolding knytter udtryk af kontrol sig overordnet til kontrollen med borgerne. I Skive knytter det sig overordnet til kontrollen med vandet, mens kontrollen med kriminalitet i området også er et udtryk beredskabet vurderes på.

Myndighed

Borgerne i Skive fortæller om politiets myndige udtryk i forbindelse med evakueringen. I løbet af eftermiddagen er der nok nogle borgere, der tvivler på, om de vil forlade deres hjem, hvis det kommer til en evakuering. Men interaktionerne med betjentene får dem til at forlade området. Betjentenes performer nemlig myndighed. En borger fortæller om sit møde med politiet, der får ham til at forlade området, selvom han havde besluttet sig for noget andet:

> 'Jeg oplever rent faktisk, at de gjorde det godt. Jeg havde kun det der med [griner] ham politimanden og han gjorde da sit arbejde skidegodt. Han fik os da alle sammen væk'.

Politiet fortæller, hvordan de har talt om, hvilket udtryk de skal møde borgerne med i forbindelse med evakueringen, der er frivillig, men hvor de ikke desto mindre har et ønske om, at folk forlader området. En betjent understreger, at politiet jo er på 'udebane', når de evakuerer folk fra deres hjem og at det kan forekomme 'uoverskueligt' for mange, at blive evakueret. En anden bakker op om denne forståelse og beskriver, hvordan det skaber nogle særlige krav til interaktionerne under evakueringen:

> 'Det tager noget tid at gå i… i møgvejret der… og skal snakke med dem alle sammen, og høre på alle… de vil gerne snakke, helst længe, alle sammen (…) men du skal nå en masse også, ikke, og der er sådan en… et sted midt imellem'.

Betjentene vil gerne være imødekommende og fremlægge beredskabets vurdering af situationen, men det er på den anden side tidskrævende at udtrykke den imødekommenhed, når der er mange husstande tilbage, og det hele foregår i en orkan.

Udtrykket af myndighed i Skive er ganske anderledes end det der beskrives i forbindelse med branden i Kolding. I Skive taler en leder i politiet om at huske at takke folk for deres samarbejde i dagene efter og rose dem for at bidrage til at indsatsen forløb fredeligt. En betjent bakker op om forståelsen af det gode samspil mellem beredskab og borgere og siger i den forbindelse om politiets udtryk i forbindelse med en evakuering:

> '… fordi jeg nu har polititøj på, så vil jeg jo et eller andet sted forvente, at når vi giver den besked videre, så må folk respektere det, og det gør folk jo for… i hvert fald godt og vel 90 procents vedkommende (…) man bruger en tiendedel af sine kræfter på at holde 90 procent væk, og så bruger vi 90 procent af vores kræfter til at arbejde med de sidste 10 procent'.

Det er dog ikke ensbetydende med, at det er alle beredskabsaktørers udtryk, der ses som passende og at borgerne anerkender alle de udtryk politiet præsenterer dem for. Det kan en anekdote (?) belyse. En borger anerkender beredskabets indsats, men fortæller efterfølgende om en betjent, der performer myndigheds kategorien på upassende vis:

> '… der var kun en morsom episode, det er en sjov historie… en dame, der er ved at læsse sand på en anhænger, og så er der en politimand, der begynder at true hende med en bøde, fordi hun har overlæs på… han var lige ved at blive lynchet. Tænk sig, at man kan være så fuldstændig tåbelig i den diskussion at diskutere overlæs (…) jeg tror sgu historien er rigtig nok, i hvert fald er den sjov'.

Borgernes karakteristikker af beredskabsaktørerne er mere nuancerede i Skive, mens karakteristikkerne er mere entydige og anerkendende i Kolding. Men beredskabsaktørerne er også selv mere nuancerede i fortællingerne om deres performance og forhandler i højere grad end i Kolding, hvilket udtryk, der skal tilstræbes.

Forståelse og indlevelse

Politiet understreger, at evakueringen af borgerne skal foregå nænsomt. Beredskabet er i tvivl om vandstanden bliver ligeså høj som prognosen fra DMI indikerer, og det er en grund til, at de lægger en særlig strategi for evakueringen. De forvarsler borgerne om evakueringen:

> '… skal vi have folk ud af husene, så skal vi gøre det, mens der stadigvæk… mens det kan ske i god ro og orden… vi har tid til at informere folk, og de har tid til ligesom at træffe deres beslutninger (…) sådan at vi ikke skal ud og til at banke folk op om natten, og det giver noget panik og andre ting der… (…) det var sådan mere for, at det kunne ske i god ro og orden og folk havde tid til at… til at ligesom overveje situationen'.

Lederen understreger, at hvis folk mener, at de kan klare sig selv og i fald forholdene er til det i hver enkelt husstand, så accepterer politiet det, men så understreger de også overfor folk, at de har ansvaret for at klare sig selv og ikke kan forvente assistance fra beredskabet som under ordinære vilkår.

Politiets myndighedsperformance afvejes i forhold til en forståelse eller indlevelse i den situation de står i og den modstand borgerne vil have mod at forlade deres hjem. Og forløbet tilrettelægges, så folk har tid til at tage stilling til, hvordan de vil håndtere situationen.

Konklusion

Karakteristikkerne af beredskabsaktørerne i forbindelse med indsatserne i Kolding og Skive peger i flere retninger, men der er ikke desto mindre enighed og sammenfald i vurderingerne et langt stykke af vejen. Både blandt beredskabsaktørerne selv og blandt borgere og medieaktører. Der er både

forventninger om, at beredskabet udtrykker organisering, overblik og prioritering. De skal i denne forbindelse også performe myndighed og kontrol med situationen, ligesom indsatsen skal give indtryk af, at sikkerheden prioriteres. Og på samme tid skal de udtrykke indlevelse og også gerne selv give udtryk for ramthed, ligesom de i både den interpersonelle kommunikation med borgerne og i kontakten med medierne, skal give indtryk af åbenhed og ønske om at fortælle om situationen set fra deres side.

Men der skal igen peges på, at en ulykkes konsekvenser spiller en rolle for, hvordan aktørerne vurderer hinanden, og hvor grænserne går mellem passende og upassende udtryk. I Skive distancerer borgerne sig i højere grad til beredskabets udtryk. Ikke fordi de er kritiske overfor beredskabets håndtering, men fordi at situationen ikke udvikler sig alvorligt. Det giver bedre plads for autonomi i vurderingerne af andres udtryk. Her er der en bredere margen i vurderingerne.

Performanceperspektivet kan forklare udfald af situerede interaktioner, men man kommer til kort, når man ønsker at komme med forklaringer på, hvorfor der i nogle situerede praksisser opstår så udbredt koncensus om, hvad der er hhv passende og upassende udtryk. Hvordan bliver der skabt overensstemmelse i vurderingerne af udtrykkene i Kolding? Gennem mediernes dækning? Ved møderne på skolen? Fordi folk er samlet og sammen skabe mening med det de har oplevet? Det giver analysen ikke svar på.

Jeg vil under alle omstændigheder argumentere for, at vurderingerne afspejler et magtforhold. Specielt i interviewmaterialet i Kolding dominerer fortællingerne om det passende ved beredskabets udtryk, selvom der i nogen grad kan identificeres modfortællinger.

Kategorien medier

I dette afsnit analyseres fortællinger om kategorien medier. Analysen af denne kategori antager en lidt anderledes form end de foregående analyser af kategorier og karakteristikker af kategoriers udtryk. Det er nemlig ikke kun en analyse af de udtryk, der knytter sig til en social kategori. Der indgår også indledningsvis en introduktion til interviewpersonernes kategoriseringer af *medietekster* som avisartikler, webtekster, radio- og fjernsynsprogrammer (Phillips & Schrøder 2004). Her skitseres det, hvordan borgerne har vurderet og brugt det store udbud af medietekster, der knytter sig til perioden efter fyrværkeriulykken i Kolding.

Efterfølgende skal karakteristikkerne af de aktørgrupper, der knytter sig til medieinstitutionerne, analyseres. Her bliver borgernes og beredskabsaktørernes forventninger til medieaktørerne først skitseret og derefter analyseres karakteristikkerne *indlevelse* og *autonomi*. Endelig diskuteres kompleksiteten i forventningerne til, og vurderingerne af, medieaktørernes performance i forbindelse med en ulykke. Mediernes dobbelte funktion som del af beredskabet og som kritiker af indsats, myndigheder og beredskab berøres afslutningsvis.

Analyserne knytter sig alene til forløbet omkring fyrværkeribranden i Kolding. De problemstillinger, der tages op, gør sig gældende i casen i Kolding. Analysen tager udgangspunkt i interviewpersonernes fortællinger om vurderinger af kategorien medier/medieaktører, og sådanne fortællinger er kun sporadiske i det empiriske materiale fra Skive. Jeg vurderer, at dette forhold skyldes, at truslen om højvande bliver ved en trussel. Var husene omkring fjorden blevet oversvømmet, havde medierne sandsynligvis været et omdrejningspunkt i den case også. Oversvømmede huse ville have betydet en større grad af mediedækning, flere interaktioner mellem borgere og medieaktører samt et større omfang af medietekster.

Kategorisering af medietekster

Nogle interviewpersoner ændrer ikke deres praksis for brug af medier efter ulykken i Kolding. De læser og/eller hører og ser det, de plejer. De opsøger heller ikke medier, der ikke er en del af deres mediepraksis før ulykken.

Politiets informationsmøder opleves af nogle som *måden*, man bliver orienteret om situationen, og det er af den grund ikke nødvendigt også at orientere sig i medierne. Skolen er for dem at se midtpunktet i dagene efter ulykken, hvis man vil følge med. Holder man sig blot til medierne, så er det tvivlsomt, om man får alt det at vide, som er værd at vide. Andre anlægger dog den modsatte betragtning. De afviser møderne på skolen som udgangspunkt for opdateringer. Møderne er rodede og uorganiserede, og man får ligeså meget af vide ved at følge med i medierne.

Trods hyppige informationsmøder anbefaler beredskabet alligevel borgerne at orientere sig gennem DRs regionalradio og Kolding Kommunes hjemmeside i den første tid. Det er ikke alle, der trækker på disse medier til daglig, men flere følger alligevel anbefalingerne for ikke at gå glip af vigtige budskaber. Myndighedernes henvisning til kommunens hjemmeside ses dog af flere som en smule malplaceret taget deres status som hjemløse i betragtning.

I disse fortællinger kategoriseres medietekster i høj grad som kilder til information og som redskab til at skabe sig et overblik over, hvad der *skal ske* fremover. Modsætningen til denne forståelse møder man blandt de interviewpersoner, der tilkendegiver, at medietekster bidrager til at skabe forståelse med det, der *er* sket.

Interviewpersoner, der henviser til mediernes dækning som et bidrag til egen vedtagelse af hændelsen, opsøger og orienterer sig i langt flere medier end de plejer. Også medier, de ikke kunne finde på at orientere sig i til hverdag, får betydning. Her er det ikke mindst formiddagsbladene, som interviewpersonerne refererer til.

Nogle opsøger altså nye medier, som de ikke er vant til at orientere sig i og som de ikke har mange erfaringer med. Men de orienterer sig stadig i de velkendte medier. Flere påpeger dog, at deres

forventninger ikke altid bliver indfriet og refererer specielt til DRs tv-avis dækning af ulykken på selve dagen, som de finder meget kritisabel.

Borgernes vurdering af mediernes dækning knytter sig bl.a. til den forud eksisterende tillid til de forskellige medier. En kontroversiel dækning bliver vurderet som passende, når borgerne på forhånd oplever mediet som troværdigt. I Kolding diskuteres det, om det er passende at lægge billederne af de ødelagte huse ud på kommunens hjemmeside, før borgerne får adgang til området:

> '… det var ikke noget der stødte mig overhovedet. Jeg synes også ligesom, at det er lidt mere sagligt, når det ligger sådan et sted, det var noget andet, hvis det var Ekstra Bladet, tror jeg'.

Interviewpersonen tilkendegiver, at det er vanskeligt at vurdere, om det er grænseoverskridende at vise billederne, isoleret set. Mediet får derfor betydning for hendes vurdering af, at det er passende.

Inddragelse eller distance

I den første tid forsøger flere interviewpersoner at følge med i alt. Men det beskrives ikke som noget positivt at være så orienteret mod specielt de elektroniske medier. Det bidrager til fornemmelsen af, at oplevelser fra ulykken er en film, der bliver vist igen og igen. Som tiden går, bliver brugen af medieteksterne dog mere struktureret og målrettet. Flere interviewpersoner fortæller, at det er passende, at dækningen bliver mindre og mere sporadisk. For de har gemt avisudklip, optaget fjernsynsudsendelser på video, og de peger ikke mindst på, at de bliver ved med at vende tilbage til bl.a. Kolding Kommunes og Jyske Vestkystens hjemmesider. Her er der gemt blogindlæg, artikler, billeder og sympatitilkendegivelser. Man kan læse tingene igen og igen, og det hjælper hukommelsen på vej. Det store udvalg af medietekster spiller en rolle for disse interviewpersoners vedtagelser af forløbet.

Andre interviewpersoner fortæller modsat, at de distancerer sig fra mediernes dækning og finder den upassende. Distancen kan dog tage sig forskelligt ud. Et par siger, at de holder medierne ud i strakt arm. De læser kun lige overskrifterne, når det handler om Seest. Undtagelsen er tætte portrætter af udvalgte borgere, der har været involveret i ulykken. Det er 'enkelte skæbner', som de læser om og som bidrager til deres forståelse af hændelsen. Der er enighed et stykke af vejen hos et

andet par. Det er unødvendigt, at medierne bliver ved med at rippe op i ulykken, siger de, men understreger i modsætningen til det første par, at det specielt er de meget tætte portrætter af folk fra Seest, de oplever som overflødige.

- opsamling

Mediernes dækning er for nogle en rapport om situationen. For andre er det tekster, der bidrager til at skabe mening med det pludselige, der er sket i ens liv (se fx Höijer & Rasmussen 2005, Olausson 2005). Det kvalitative interviewmateriale synes at være præget af en forskel mellem de to tilgange til medierne i forbindelse med ulykken. Det er de ældre interviewpersoner, der beskriver medierne som kanaler, der videreformidler budskaber, mens de yngre interviewpersoner beskriver medierne som centrale elementer for betydningsdannelsen. Der synes i høj grad at være tale om en generationsforskel.

Forventninger til mediekategorien

Interviewpersonerne fra beredskabet har erfaringer med medierne, hvilket borgerne ikke har i samme grad. Det er dog ikke en hindring for at have forventninger. Kategorien medier bliver i høj grad vurderet i forhold til nogle forud eksisterende forventninger og forståelser. Fortællingerne herunder knytter sig til forventninger til kategorien medier som *institutionaliseret praksis*. Men ikke til erfarede interaktioner med aktører i form af journalister, fotografer og redaktører i forbindelse med ulykken.

- erfaring

> '… de skal jo have deres historie'.

Sådan siger en borger om sine forventninger til medierne. Hun beskriver ikke nogen erfaringer med medier i tiden før ulykken, men hun har ikke desto mindre en forventning.

Interviewpersonerne fra beredskabet har i kraft af deres erfaring med mediekategorien nogle mere specifikke forventninger til medierne. Og medierne håndterer dækningen som lederne i beredskabet forventer. Politiet konstaterer, at medierne også er optaget af skyldsspørgsmålet i denne sag. Mens en leder i det kommunale beredskab tidligt forudser, at kommunens tidligere forsikringer om fabrikkens sikkerhed, vil blive taget op og føre til en kritik af kommunen generelt og lederen specifikt.

Beredskabsaktørerne og medieaktørerne er enige om, hvordan karakteren af mediernes dækning ændrer sig, som en krise skrider frem. En redaktør giver udtryk for, at dækning, af en hændelse som fyrværkeribranden, falder i to faser:

> '… det er ligesom delt op i to: Der er at skildre ulykken og ulykkens omfang, og så kommer næste fase: Hvem har ansvaret'.

Det er en skabelon, de er bekendt med og forudser i det kommunale beredskab i forbindelse med pressemøderne:

> '…første gang havde vi ikke de store forventninger til det, der regnede vi med, at det bare var et spørgsmål om at fodre dem med faktuelle oplysninger (…) men omvendt vidste vi også at pressemødet som vi skulle have dagen efter, der ville de decideret gå efter sensationerne'.

- bidrag til medierne

Samtidig med at borgerne og beredskabsaktørerne har en forventning til medieaktørernes håndtering af situationen og at mediedækningen ligger i faste rammer, der ikke står til at ændre, så har de også et ønske om at bakke op om medierne og at bidrage i det ene eller det andet omfang.

I beredskabet udtrykker lederne, at det er nødvendigt at bidrage til medierne og forholde sig åbent og imødekommende til de henvendelser, der kommer. Borgerne og beredskabsaktørerne oplever, som det også skal vises herunder, ikke altid, at medieaktørerne håndterer situationen passende, men de tilkendegiver ikke desto mindre forståelse for mediernes logikker. Medierne bidrager til at skabe åbenhed i kommunikationen omkring en ulykke. Det er der enighed om.

Borgerne mener også, at der er behov for medierne. Ulykken skal belyses, og borgernes oplevelse skal formidles videre til andre. I denne sammenhæng kan borgerne medvirke med egne fortællinger

om nogle mere faktuelle forhold, siger en. En anden siger, at medierne kan bidrage til at skabe et mere nuanceret billede af situationen, som er i overensstemmelse med virkeligheden. De understeger begge, at de ikke vil medvirke i alle former for mediedækning. Grænserne går ved fortællinger, hvor der er fokus på udtryk af ramthed. Det vil de ikke være med til. Den ene påpeger, at ønsket om at bidrage til medierne, ikke er helt i overensstemmelse med de anbefalinger, de får af politiet under møderne på skolen:

> '… det var også en ting som politiet kom med nede på skolen, de kunne selvfølgelig ikke nægte os at tale med pressen, men pas på hvad I siger, siger de så, for de laver altså en stor sensation ud af det… kan de få tårer frem på tv-skærmen, så gør de det…'.

Interviewpersonen mener alligevel, at det er vigtigt at holde fast i princippet om at bidrage. Men der kan på samme tid identificeres en distance. Der er en dobbelthed i forventningerne. Herunder skal det vises, at der ikke er den samme dobbelthed i erfaringer med interaktioner med medieaktører.

Indlevelse

Borgere og beredskabsaktører fortæller både om forventninger til den mere diffuse kategori *medier* og om interaktioner og oplevelser med konkrete *medieaktører*. Der er ikke nogen, der tilkendegiver, at de har *forventninger* om, at medieaktører håndterer deres arbejde med indlevelse og forståelse for borgernes situation, men der er til gengæld mange *erfaringer* med disse udtryk.

Borgerne værdsætter, når medieaktørerne lever op til indgåede aftaler. Ingen af interviewpersonerne fortæller om egne oplevelser med medier, der ikke har levet op til det aftalte, eller har sendt og skrevet noget, der ikke var aftalt. De fortæller til gengæld om oplevelser, hvor medieaktører på passende vis har levet op til det aftalte. En betegner det indslag, han deltager i, som sobert, og en anden giver udtryk for at være blevet behandlet godt. Der er ikke sendt eller skrevet mere, end han kan stå inde for. En understreger overfor en journalist, at han gerne vil snakke, hvis det er et seriøst indslag. Han synes tit, man hører, at medierne lægger folk ord i munden, men han får spørgsmålene på forhånd, så han ved, hvad det drejer sig om.

Der er også nogle, der ikke blot giver udtryk for, at medierne lever op til de indgåede aftaler. De betegner tilmed medieaktørernes udtryk som forstående og sympatisk. Flere medieaktører

understreger over for borgerne, at de selv er til stede i Seest under brandudviklingen, og da lagrene eksploderer. Det er en fortælling, der anerkendes af borgerne. Det øger medieaktørernes troværdighed, når de performer ramthed med borgerne. Men der er også andre udtryk, der har betydning:

> '… han ringede så 5 minutter efter det var kørt over skærmen, og spurgte om det var ok, og det synes jeg, det virkede så troværdigt på en eller anden måde, at det var ikke bare for at få sendt noget'.

Den opfølgende opringning afspejler en interesse i interviewpersonens situation, og det er et passende udtryk at vise interesse.

En anden fortæller også om en kontakt, der sættes pris på:

> '… han kunne ikke rigtig lide at jeg sagde: Nej. Og han forsøgte flere gange, men det var på en god måde, det var ikke sådan, at jeg følte, at han forsøgte at true mig til noget, han forsøgte bare sådan: Åh, vil du ikke nok…'.

Det er passende, når medieaktører pænt spørger, om man vil deltage, og man oplever, at man både kan sige til og fra. Og det er specielt passende, at det ikke bliver taget ilde op, hvis man siger nej. Interaktioner som disse skaber en tillid til de pågældende medieaktører.

Samtidig med at borgerne tilkendegiver, at de har forventninger om, at aktører fra medierne performer upassende, så giver de udtryk for oplevelser med passende performance.

Medieaktører trækker overordnet på samme karakteristikker af det passende i at overholde aftaler samt se og forholde sig til de udtryk af ramthed, de møder blandt borgerne. Men de håndterer udfordringen på forskellig vis. En understreger sit princip om ikke at gå hen til de borgere, der udtrykker ramthed igennem fx gråd. Borgere, der giver udtryk af fattethed, bliver til gengæld kontaktet og journalisten oplever, at de gerne vil medvirke og udtale sig. En anden skelner ikke på samme måde mellem borgere, der udtrykker sig forskelligt. Denne journalist beskriver på den anden side sin opgave med både at give udtryk for egen ramthed og professionalisme:

> '… der har jeg været henne, sidde stille og roligt og spørge nogle og sige: Jeg ved godt, at det her, det er enormt svært for jer, det er faktisk også svært for mig, ikke også… men jeg er ligesom nødt til at lave en historie og beskrive… så folk kan finde ud af det (…) Jeg var journalisten. Jeg var socialrådgiveren, men jeg var også lige den, der sådan lige tog armen om og sagde: Det her, det må vi sammen igennem…'.

- opsamling

Kategorien ramthed væver sig ind i interaktionerne mellem borgere og medieaktører og der kan opstå relationer ligesom mellem beredskabsaktører og borgere. I relationerne indgår både medieaktører fra området, men også fra nationale medier. Medieaktørerne tager på forskellig vis højde for, at kategorien ramthed er omdrejningspunkt for borgernes situation, og borgerne oplever forståelse for situationen og anerkendelse af egne udtryk. Indlevelsen beskrives også i forbindelse med andre store ulykker. Fx beskriver Moritz (2006) de bånd der opstår mellem lokale medieaktører og borgere under oversvømmelserne af New Orleans i 2005.

Autonomi

Blandt beredskabsaktørerne er der ikke i samme grad fortællinger om passende performance blandt medieaktører. De positive vurderinger har en mere neutral form, end den man møder blandt borgerne. En leder i politiet giver udtryk for, at der med få undtagelser har været et godt samarbejde med medierne i forløbet, mens en leder fra det kommunale beredskab giver udtryk for, at de forskellige aktører stort set har respekteret hinanden i forløbet.

Alligevel er fortællingerne præget af negative forventninger til mediekategorien. Og fortællingerne om nogle medieaktørers upassende håndtering af forløbet står stærkt i fortællingerne.

- brud på aftaler

Beredskabet har en oplevelse af at have indgået nogle aftaler med medieaktørerne om ikke at forcere afspærringen. Men der er nogle medieaktører, der ikke efterlever den aftale, som beredskabet ellers mener, er ganske eksplicit:

> '… lige pludselig så sker der det, der i bund og grund ikke burde ske, nemlig at pressen… denne her meget sensationslystne presse, BT og Ekstra Bladet, de sådan set, direkte går ind og så gennemhuller de vores pressestrategi ved at sende fotografer direkte ind på fabriksområdet og ringer op til folk og spørger: Kunne du tænke dig at vide, hvordan dit hus ser ud? (…) De bryder også afspærringen og de bryder de aftaler… altså denne her… hvad kan man sige, fælles aftale som vi har forsøgt at lave'.

Nogle af de interviewede medieaktører tager afstand til journalister og fotografer, der overtræder de regler, som beredskabet har defineret både i forbindelse med branden og efter de store eksplosioner. En understreger det upassende i at overskride de grænser, der er defineret af beredskabet ved at pointere, at han ikke går ind i 'nattens mulm og mørke'. Og en henviser til, at regler, der er udstukket af beredskabet, skal overholdes af to grunde:

> '…altså, vi går… når politiet siger det er farligt (…) så går vi sgu ikke ind (…) når de siger det er farligt, så er det farligt og så anfægter vi ikke det (…) altså det er i forhold til medarbejderne, men det er selvfølgelig også i forhold til… at vi er her altid, ikke, og selvfølgelig skal vi spille med i det samfund, og vi efterlever de regler'.

Men der er også medieaktører, der tilkendegiver, at de færdes steder, hvor beredskabet ellers beder dem holde sig fra. Deres fortællinger kategoriserer både håndteringen som passende og på grænsen af det passende. Deres vurdering af egen håndtering afspejler, at det er uhensigtsmæssigt at bryde en aftale, men at det på den anden side ikke er et problematisk udtryk, hvis medieaktørerne passer på sig selv.

- etik

Borgerne i interviewmaterialet fortæller som skrevet ikke om egne oplevelser med upassende performance i interaktioner med medieaktører. De refererer til gengæld til oplevelser, hvor de har været vidne til andres interaktioner eller hørt fortællinger om upassende performance. Flere refererer til den samme historie fra dagene, hvor borgerne endnu ikke har fået adgang til området. De fortæller om en mand fra Seest, der modtager et telefonopkald fra en journalist, der giver udtryk for at stå inde i mandens ødelagte hus og som spørger, om familien vil vide, hvordan der ser ud. Manden har ikke på forhånd tilkendegivet over for journalisten og fotografen, at det er i orden, at de kontakter ham fra hans eget hjem. Det anses som upassende, og det er en historie, der går igen i interview med både borgere, beredskab og medieaktører.

En redaktør giver udtryk for, at den form for journalistisk arbejde havde resulteret i en 'temmelig kammeratlig samtale', hvis det var foregået på hans redaktion. Men blandt borgerne har det ikke nogen betydning, hvilken journalist og hvilket medie, der performer upassende, og om det resulterer i en kammeratlig samtale med redaktøren senere på dagen. Situationen skaber grundlæggende en dårlig stemning mellem medieaktører på den ene side og borgere og beredskab på den anden side.

Politiet kan ligefrem siges at orkestrere en konflikt mellem borgere og medieaktører med udgangspunkt i denne historie. Lederen fra politiet bliver opmærksom på historien under et møde på skolen og opfordrer borgerne til at tilkendegive deres mening om det medie, der har en journalist stående inde i området:

> '… og så hujede og buhede folk (…) og sådan var det, så var den lukket ud, ikke (…) så alle folk kunne tage afstand fra det (…) mens pressen var på også'.

Det tages ilde op af aktørerne fra de lokale og regionale medier, der er til stede. De oplever, at det er medieaktørerne generelt, der bliver hængt ud. Interviewpersoner fra medierne beskriver, at der bliver skabt en 'lynchstemning' blandt borgerne. En journalist fortæller, hvordan de bliver lagt for had af de samme borgere, som de oplever at have arbejdet for at hjælpe, i forbindelse med dækningen af varslingsforløbet, branden og eksplosionerne:

> '…vi har jo ikke generet dem, vi har gjort alt for at belyse en katastrofe, og det vil vi blive ved med (…) jeg synes, det var uretfærdigt, at der blev ligesom opbygget den der… nærmest had overfor journalister'.

- billeder

Et forhold, der synes særlig problematisk for borgerne gennem forløbet, er fotografering og tv optagelser i det offentlige rum. Kontakter en journalist en borger med henblik på deltagelse i et interview, så kan borgeren afvise. Sådan en afvisning kan journalisten håndtere med fx irritation eller forståelse, men hvis en borger ikke ønsker at fortælle en journalist om sine oplevelser, så må journalisten gå videre. Helt så enkelt er det ikke, når fotografer skal producere billedmateriale.

Flere beskriver, at det er en ubehagelig oplevelse at være til møder på skolen, fordi der er så stort et opbud af fotografer:

> '… jeg havde det sådan lidt, at jeg syntes hele tiden, at jeg sådan lige skulle holde øje med … altså de kameraer, der… hvor svinger de nu hen af'.

En beskriver, at hun græder meget på skolen, og det vil hun ikke have bliver fotograferet eller filmet. De oplever, at fotografer står på spring for at finde nogle, der udtrykker fx vrede eller sorg, så man kan se, hvor ekstraordinær situationen er. En fortæller om det upassende ved en fotograf, der beder en mor med to små børn stå stille, så fotografen kan tage et billede på Bakkeskolen i forbindelse med evakueringen onsdag d. 3. november. Heldigvis bliver moderen vred og siger, at fotografen ikke skal tage nogen billeder af dem.

Problematiseringen af det store opbud af fotografer og den negative vurdering af dette udtryk genfindes ikke blandt medieaktørerne. En har stiftet bekendtskab med borgernes utilfredshed, men afviser kritikken og muligheden for at dækningen af sådan en begivenhed kan finde sted på andre måder for aviser og tv, der også er billedbaserede medier:

> '… that's the game, altså vi udstiller ikke enkeltpersoner i den forstand, men altså, vi… vi kan jo ikke lade være med at vise, at der bliver grædt, det var en del af en katastrofe'.

- opsamling

Borgerne ser eller hører om upassende performance i det sociale rum, hvilket bidrager til en forståelse af at medieaktører performer upassende, men de har ikke selv oplevet det i nogen interaktioner. De knytter i nogen udstrækning vurderingerne af upassende performance til nogle specifikke medier. Men ikke kun. Kategorien medieaktører er en samlet kategori, som tillægges en række samlende karakteristikker, til trods for at erfaringer og forventninger favner bredt og på ingen måde er entydige.

Mediekategorien er på den led en *vildledende konstruktion*, som jeg beskriver i den teoretiske introduktion til forståelsen af sociale kategorier (se McCall 2005). Den vanskeliggør plads til flertydigheden og de heterogene praksisser i det sociale rum. Der åbnes ikke op for en diversitet af karakteristikker, selvom der er en række oplevelser, der kan bidrage til åbninger.

Grænse

Der er både mange forventninger og en udtalt skepsis til kategorien medier. Hvad betyder det for interaktionerne, når der er så modsatrettede forventninger til en kategori?

Flere interviewpersoner har en forventning om, at medieaktører performer upassende. Men det afholder dem på den anden side ikke fra at gøre medierne til et omdrejningspunkt, når de skal skabe mening med ulykken. De understreger, at de selv er opmærksomme på dilemmaet. En del af interviewpersonerne ønsker om at høre, læse og se om ulykken. En siger, at de 'slugte' alle former

for dækning i alle medier og ikke kan få nok af mediernes dækning, samtidig med, at de søger at opretholde en kritisk distance til den omfattende mediedækning og det store presseopbud i området. Det er 'dobbeltmoral' siger en borger, mens en anden karakteriserer forholdet til kategorien medieaktører som 'ambivalent'.

> 'Vi lever i et demokrati og et retssamfund, hvor pressen er en del af det, ikke også. Og så kan man sige, jamen en stor del af pressens arbejde, det er jo… når man skal svinge sig op på den hvide hest… Handler om at informere befolkningen om, hvad der sker i deres eget land (…) det man så gerne ville have, at man kunne filtrere fra, det er griskheden, og det kan man så ikke, fordi de to ting er uløseligt forbundet til hinanden'.

Denne leder fra beredskabet synes, at det er kompliceret at interagere med en kategori, der på samme tid trækker på yderst passende udtryk som demokrati og yderst upassende udtryk som griskhed og sensationslyst.

En anden leder i beredskabet differentierer mellem de lokale og regionale medier og andre medier i sin fortælling om forventningerne til dækningen af ulykken. Han vurderer, at de lokale og regionale medier er mere pro-beredskabsorienterede end de nationale. De har et større behov for at:

> '… informere, og det er vigtigt, at der kommer masser af rigtig information ud, og derfor kan man sige, at dem har vi ikke haft store problemer med'.

Det er ikke en karakteristik, der kan genfindes i interview med de lokale og regionale medieaktører i dette studie. De understreger nemlig betydningen af kritik som et udtryk, som de oplever karakteriserer deres håndtering af kriser. De vurderer, at medier, uanset om de er lokale, regionale eller noget andet, har til opgave at agere borgernes vagthund, og at det sker ved at se myndighederne i kortene. Der skal ikke tages særlige hensyn til beredskabsaktører, blot fordi medieaktørerne også er i kontakt med dem til daglig. Borgerne skal kunne stole på, at lokale og regionale medier ikke lader sig diktere af beredskabet.

- opsamling

Der er forventninger om, at medierne distancerer sig til særligt myndighedernes og beredskabets håndtering af en krise og bidrager til at belyse processerne, samtidig med, at der er en distance til de *udtryk*, medieaktørerne bringer i spil. Diskussionen af i hvilken form og grad medierne skal

forholde sig kritisk til forholdene omkring en ulykke diskuteres i flere studier. Berrington & Jemphrey (2003) beskriver en hændelse, hvor medierne ikke er tilstrækkelig kritiske overfor myndighederne, bl.a. på baggrund af en bekymring om, at dækningen bliver uetisk og bliver set som upassende blandt de borgere, der er involveret i krisen. Gawronski m. fl. (2006) påpeger, at kritikken sjældent kommer fra de lokale og regionale medier i tilfælde af en ulykke, men fra medier, der er mindre involverede i det lokale sociale rum. Dette fænomen afviser medieaktørerne, der er interviewet til dette studie.

Konklusion

Medierne betragter sig selv som del af beredskabet i forbindelse med en ulykke. De bidrager til at videreformidle fx varslinger fra beredskabet. Men medierne skal også udvise kritisk distance overfor samme beredskab og myndigheder, som de har haft et samarbejde med i en truende situation. Det er den første dobbelthed, der præger medieaktørernes praksis.

Borgere og beredskabsaktører oplever, at det er af betydning at bidrage til mediernes dækning, fordi mediernes arbejde på fin vis udtrykker, at der er en åbenhed i samfundet, også i tilfælde af stor ulykker. Men de distancerer sig på den anden side til den måde som medieaktørerne håndterer denne opgave på. Det er den anden dobbelthed, der præger medieaktørernes praksis.

Staunæs (2004) skriver om forståelser af sociale forskelle, der knytter sig til kategorier, at de '… udtrykker en essentialiserende og næsten lakonisk opgivelse overfor forandring…' (s. 60). Denne forståelse kommer særligt til udtryk i interviewpersonernes forståelser af medieaktører. Der er en forståelse af, at denne aktørkategori blot er optaget af at skrive fængende historier, der kan skabe overskrifter også selvom de bliver nødt til at bryde regler og overtræder grænser. Men samtidig så beskrives medieaktørers performance som passende i de interaktioner, der har været mellem borgerne og medieaktørerne. Det er den tredje dobbelthed der præger interviewmaterialet.

Kategorien medieaktør er en social kategori, der stiller krav til, at aktørerne er i stand til at kunne gå ind og ud af en række forskellige udtryk i forbindelse med en ulykke. Og på samme tid står tilskuerne til medieaktørernes performance over for at vurdere udtrykkene ud fra en variation af

modsatrettede forhold. Det betyder ikke alene, at medieaktørerne tildeles et meget begrænset repertoire af passende udtryk. Det betyder også, at det er vanskeligt at leve op til de modsatrettede kriterier, der vurderes på baggrund af.

Sammenvævninger med kønskategorien

Analysen har indtil nu fokuseret på nogle udvalgte sociale kategorier, der præger fortællingerne om lokal praksis i Seest før, under og efter ulykken på N.P. Johnsens Fyrværkerifabrik. Ramtheden præsenteres indledningsvis og det vises, hvordan denne lokale kategori sammenvæves med andre mere omnirelevante og velkendte kategorier, der bl.a. knytter sig til familien og til kategorierne borgere, beredskabsaktører og medieaktører, der er udvalgt i forhold til studiets overordnede problemstilling. Det vises, at ramthedskategorien væver sig sammen med andre kategorier, og hvilken betydning sammenvævningerne får for vurderingerne af egen og andres håndtering.

Indtil nu er kategorien ramthed sat i *forgrunden* (Lykke 2005, Mørck 2005) i analysen ud fra et ønske om at belyse praksis i det sociale rum i forhold til studiets problemstilling: At der er indtruffet en ulykke, og der er mangel på erfaring og rutiner i håndtering af praksis på en række områder. Lykke (2005) pointerer, at det er den konkrete analyse og problemstilling, der peger på de kategorier, der udgør omdrejningspunktet eller sættes i fokus i en sammenvævningsanalyse. Ramtheden er den lokale kategori, der er omdrejningspunktet for analysen af ulykken i Kolding.

Men der er også andre kategorier, der kunne være gjort til omdrejningspunkt i en analyse af sammenvævninger i det sociale rum. Kategorien *alder* er en del af fortællingerne om aktørernes forståelser og vurderinger. *Klasse* er også en omnirelevant kategori, som sammenvæves med de andre kategorier og præger dele af fortællingerne, primært i spørgsmålet om borgernes forståelser af muligheder for at influere politiske processer og bidrage til at skabe lokal forandring. Spørgsmålet om *etnicitet* er til gengæld fraværende. Både lokalområdet i Kolding og Skive er præget af dansk-danske beboere og etnisk homogent. Antagelsen er dog, at etnicitet vil være en central kategori i forbindelse med ulykker andre steder i landet i områder med anden etnisk sammensætning.

Det er kategorien *køn*, og sammenvævninger mellem kønskategorien og andre kategorier, der skal skitseres herunder. Kønnet er et af de oprindelige udgangspunkter for teorien om kategorier og sammenvævninger (fx West & Zimmerman 1987, West & Fenstermaker 1995, Butler 1990/2006, Brah & Phoenix 2004), og det viser sig både i det empiriske materiale fra Kolding og i

forskningslitteraturen, at det sociale rum, der er udsat for en trussel eller er ramt af en ulykke, er et kønnet rum.

I studier af store ulykker og alvorlige hændelser påpeges der i flere sammenhænge, at kvinder ekskluderes og undertrykkes i forbindelse med store ulykker, og at der ikke tages højde for kvinders særlige behov og situation (fx Enarson 1998, Fordham & Ketteridge 1998, Fordham 1998). Det er en tilgang, der trækker på forståelsen af en strukturel sårbarhed. I andre tekster (Enarson & Meyreles 2004, Enarson & Scanlon 1999) peges der på, at kategorien *mænd* ikke har været genstand for ligeså uddybende analyse som kategorien *kvinder*, og at man derfor skal være varsom med at definere kvinders som *sårbare* og i opposition til mænd som *robuste* efter en ulykke.

Herunder vises det i en kort analyse, hvordan kønnet også er en differentieringsakse, der gennemskærer den sociale praksis i forbindelse med en ulykke, hvordan kønskategorien sammenvæves med andre kategorier, og hvilke betydning det har for interaktionerne i den lokale kontekst i Kolding.

Crenshaw (1994) skriver, at sammenvævning af kategorier fungerer undertrykkende. Jeg vælger at diskutere kønskategoriens indflydelse på mulighedsrummet i forbindelse med en ulykke. Både i forhold til processer, hvor sammenvævninger af kategorier kan fungere undertrykkende, og til at sammenvævning af kategorier på nogle punkter kan skabe mulighedsrum.

Køn og myndighed

I analysen af karakteristikker ved beredskabskategorien står udtryk af *myndighed* som en karakteristik som både borgere og beredskabsaktører finder passende i tilfælde af en truende situation. Men der er eksempler på, at fx betjente ikke vurderes som myndige, hvis kategorien performes af en kvinde. En borger fortæller om sin kontakt med en betjent i forbindelse med evakueringen d. 3. november. Han deler ikke betjentens opfattelse af truslen ved branden først på eftermiddagen, og vil ikke efterleve beskeden om at gå indenfor i huset, der ligger tæt på fabrikken:

> '… politiet, det var… når jeg snakker om politiet, så er det altså en dame, der havde været… og hun havde bedt os om at gå ind, hvad vi ikke kunne høre på grund af spektaklet. Og der kommer jeg sådan set op at diskutere lidt med hende (…) så

> kommer naboen hjem (…) Så siger jeg: Jamen, der er sgu en eller anden dame, der råber et eller andet helt hysterisk, hun må da være hysterisk sådan som hun råber'.

For interviewpersonen er forhandlingen om truslen ikke kun en forhandling med en betjent. Det er i ligeså høj grad en forhandling med en kvinde. Betjenten er ikke kønsneutral, og betjentens performance bliver ikke vurderet som udtryk for myndighed, men som udtryk for hysteri.

Vurderingen fører til, at borgeren negligerer betjentens ordre og henstilling. I kraft af at borgeren sammenvæver kategorierne *betjent* og *kvinde*, så indskrænkes betjentens mulighedsrum. De karakteristikker *politiet* vurderes på forkastes, og det bliver et andet udtryk, som borgeren bringer i spil i sin karakteristik af betjentens håndtering. Martin & Jurik (1996), der studerer køn i politiet, peger på, at i interaktioner, der minder om den skitserede, der forsøger borgere at få kontakten til at handle om noget andet end et møde mellem en betjent og en borger. Fx et møde mellem en mand og en kvinde, et møde mellem en boligejer og en udefrakommende, et møde mellem en ældre og en yngre.

I dette tilfælde kompliceres varslingen af, at borgeren ikke karakteriserer betjenten som myndig, men som hysterisk. Det er ikke en betjent men en kvinde, som borgeren vurderer.

Panik, forældre og køn

I et andet eksempel kan det diskuteres, om kønnets sammenvævning med kategorien *forældre* udvider eller indskrænker aktørernes mulighedsrum. I analysen af vurderinger af borgeres udtryk beskrives det, at panik er et upassende udtryk, der helst skal undgås. Der dispenseres dog fra vurderingen af det upassende i denne fortælling om *kvinder*, der skal hente deres børn ud af området i forbindelse med branden. En interviewperson fortæller om oplevelser i forbindelse med branden på fyrværkerifabrikken:

> '… jeg kan se… kvinder i panik og det er så tydeligt at se (…) at de ikke kan komme hjem, fordi der holder så mange, der skal op og se hvad der sker (…) og det var bare så tydeligt at se, der holdt en mor der, og hun havde barnesæder bagi… hun trillede bare overfor rødt… hun blev ved og kørte over og over og over, og jeg stoppede så for hende, og hun… suste bare, hun skulle da hjem og hente hendes børn'.

Udtryk af panik er upassende, men der dispenseres, når kategorierne forældre og kvinde væves ind i håndteringen. I fortællingen henvises der umiddelbart til forældrekategorien, men spørgsmålet er om panikken ville blive anerkendt og accepteret, hvis det var en mand, der kørte på samme måde i en bil med barnesæder bagi. Höijer (2004) skriver om betegnelsen 'gendered compassion' (s. 525), at der er en udbredt tendens til at forbarme sig over kvinder i højere grad end mænd. Det kan på den ene side give kvinder et større mulighedsrum for at udtrykke sig, fordi de har større margen for udtryk end mænd. I hvert fald i forhold til udtryk af panik. Men det kan på den anden side også ses som udtryk for en patriarkalsk behandling. Kvinder skærmes på den ene side, men det kan på den anden side betyde, at de afholdes fra at performe en række udtryk, der ikke stemmer overens med at være sårbar og udsat.

Køn og ramthed

Fortællingen herunder rejser også spørgsmålet om kvinder tildeles et større mulighedsrum end mænd i tilfælde af en ulykke. En kvinde fortæller om en samtale med sin læge, hvor lægen spørger, hvordan hun har det efter ulykken. Hun fortæller, at hun svarer, at det går fint:

> 'Ja, for nu skal du trække læsset' siger lægen til hende. Hun svarer: 'Ja, hvad mener du med det?'.

Lægen siger:

> 'Jamen, det er typisk kvinder, ikke også… jamen man render rundt og pylrer om hele familien og tænker, det skal jeg passe på, det her'.

I interviewet fortsætter kvinden sin fortælling om samtalen med lægen:

> 'Og så begyndte jeg bare at græde igen, og så vidste jeg godt, den holder ikke i retten, jeg er jo ikke nogen jernkvinde, der kan gå gennem det uden selv at… blive ked af det'.

Kvinden fortæller om at blive set og anerkendt af lægen. Lægen vurderer hende eksplicit i forhold til nogle kategorier, hun er bekendt med: Kategorierne mor og kvinde. Hun oplever, at samtalen med lægen betyder, at hun kommer i gang med samtaler hos en krisepsykolog. Det er et positivt skridt for hende i arbejdet med at håndtere ramtheden.

Man kan pege på, at lægen skaber et mulighedsrum for kvinden, der får lov til at udtrykke sin ramthed og komme i gang med at håndtere den. Fortællingen skaber på den anden side lidt

bekymring på mændenes vegne. Ville en læge føre den samme samtale med en mandlig patient? Ville en læge understrege, at det er typisk for mænd at trække hele læsset og pylre om andre uden selv at få omsorg. Det er ikke sikkert. Det er muligt, at læger genkender og anerkender mænds udtryk af ramthed, men sandsynligvis ikke på baggrund af samme argumentation.

De kvalitative interview viser et mønster i praksis for sygemeldinger efter ulykken. Mændene fortæller, at de sygemelder sig eller tager fri i nogle ganske få dage eller slet ikke efter ulykken, mens kvinderne til gengæld fortæller om sygemeldinger i flere uger. Kvinderne fortæller, at deres sygemeldinger bliver godt modtaget på arbejdspladserne, der er forstående over for situationen og som viser hensyn.

Kønnene håndterer på den led ramtheden forskelligt, men fortællingerne viser også, at der er vidt forskellige forventninger til de to køns håndtering af ramtheden. Det kan igen umiddelbart se ud som om, at kvinder tildeles større mulighedsrum end mænd. I hvert fald hvis man antager, at det er godt at sygemelde sig for at håndtere ramtheden.

Fordham & Ketteridge (1998) refererer i overskriften til en artikel om kønsstereotyper i forbindelse med ulykker til en gammel talemåde: 'Men must work and women must weep'. De argumenterer for, at der er en forventning om, at kvinder håndterer en ulykke ved at *sørge passivt*, mens mænd *handler* sig ud af den vanskelige situation. I den optik giver fortællingerne om sammenvævningerne mellem ramtheden og kønnet en ny mening. Kvinder tildeles ikke et mulighedsrum, gennem den opmærksomhed de modtager, som jeg indledte med at foreslå herover. De mødes i stedet med en forventning om passivitet. Men Fordham og Ketteridge (1998) forstyrrer billedet af, at kvinder er passive efter en ulykke. Kvinder er på hårdt arbejde efter en ulykke, men deres indsats er ofte skjult. Det er kvinderne, der yder indsatsen i forbindelse med genetablering af rammerne, hverdagen og omsorg for familien, ligesom det vises i analysen af kategorier i familien. Men det er et arbejde, der ikke fremstår tydeligt. Der er altså ikke overensstemmelse mellem forventningerne til kvindernes udtryk af passiv sørgen, og den indsats de faktisk leverer. I det perspektiv privilegeres kvinden af sin læge, der både genkender hendes store arbejdsindsats og hendes ramthed, ligesom kvindernes situation genkendes på arbejdspladsen.

Det efterlader mændene i en position, hvor udtryk af ramthed skal legitimeres, i højere grad end tilfældet er blandt kvinderne. Det er der nogle eksempler på i interviewmaterialet. Fx fortæller kønnene forskelligt om udtryk af gråd. En mand fortæller:

> '… jeg brød tudende sammen (…) korthuset brast sammen lørdag, det må jeg jo tilstå for åben mikrofon (…) men det er fordi, jeg er en tøsedreng'.

Det er ikke alle mænd i interviewmaterialet, der legitimerer gråd på samme distancerende måde. Der er på den anden side ingen kvinder, der på samme måde underskylder deres gråd eller sætter parentes om den. Interviewmaterialet peger på, at der enten er forventninger til mænds udtryk, eller at der er forventninger til eget udtryk af ramthed, der sammenvæves med kønskategorien

Køn, ramthed og beredskab

I citatet ovenfor distancerer en mandlig interviewperson sig til gråden, og jeg diskuterer om der er anderledes vurderinger af mænds udtryk af ramthed end af kvinders. Herunder præsenteres et eksempel på en vurdering af en mands udtryk af ramthed.

En borger er optaget af Verner Petersens performance til møderne på skolen. Borgerne synes, at lederen af møderne udtrykker sig på passende vis dagene igennem. Borgeren beskriver i den forbindelse, hvordan Verner Petersen indimellem bliver rørt, får en klump i halsen eller tårer i øjnene, når han skal fortælle om husenes tilstand og situationen i området. Han udtrykker ramthed ligesom mange andre og det synes borgeren er passende performance. I denne vurdering stilles der ikke spørgsmålstegn ved, at det er en mand, der får tårer i øjnene, på samme måde som interviewpersonen herover stiller spørgsmålstegn ved sine egne tårer. Men i vurderingen af Verner Petersens udtryk tages der højde for nogle særlige forhold:

> 'Han har været ude i Kosovo og så videre… han er altså ikke sådan en… en, der lader… men der var han altså lige ved at… det var flot'.

Höijer (2004) viser, hvordan det vurderes som upassende at mænd udtrykker ramthed gennem gråd. Men der er omstændigheder ved Verner Petersen udtryk af ramthed, der sammenvæves med den autoritet, der knytter sig til at have været udstationeret i Kosovo. I citatet giver borgeren ikke udtryk for at tårer og en klump i halsen pr automatik er passende for en mand, men mænd, der i

udgangspunktet udtrykker autoritet tildeles mulighed for *også* at udtrykke ramthed gennem tårer. Her tildeles der et mulighedsrum.

Køn og myndighed

I analysedel III vises det, hvordan nogle borgere er kritiske overfor myndighedernes håndtering af diskussionen om ansvaret for ulykken i månederne efter eksplosionerne. Her sammenvæves kønskategorien med vurderingen af myndighedernes performance. En borger problematiserer, at ingen myndigheder tager ansvar for ulykken:

> ’Jeg synes der mangler lidt ridderlighed… blandt overvejende de mænd, der var involveret her (…) den der ridderlighed, som jeg nævnte før, så må man stå frem og sige: Ja, vi begik en fejl, vi fik mærket de raketter forkert (…) der synes jeg, de er nogle tøsedrenge de mænd, hvis ikke de tør stå frem og sige: Det var der, at det blå stempel blev givet og ikke skulle være givet’.

I afsnittet ovenfor vises det, at vurderinger af både betjente og ledere i det lokale beredskab under og efter ulykken sammenvæves med kønnet. I dette afsnit vises det, at kønnet også er en differentieringsakse, der gennemskærer vurderingen af de ansvarlige myndigheder, lokalt og nationalt. I forståelserne af beredskab og myndigheder væver kønnet sig også ind.

Konklusion

Det sociale rum er kønnet. Men det er ikke muligt at foretage nogen entydig vurdering af, om det er kategorien mand eller kategorien kvinde, der undertrykkes i de sociale processer eller om de tildeles muligheder. Forventningerne til aktører, der knytter sig til kategorien kvinde om at udtrykke sorg stemmer overens med den store opmærksomhed på udtryk af ramthed i tiden efter ulykken i Kolding.

Kønnet er også en central differentieringsakse i feltet på linie med de kategorier, der er analyseret først i analysedelen. Det vil en række andre kategorier også vise sig at være. En af pointerne med denne sidste analyse er, at der i enhver situeret sammenhæng er en række kategorier, der influerer udfaldet af interaktionerne mellem aktørerne. Nogle af kategorierne er lokale, mens andre har en

mere omnirelevant karakter. Forventninger til udtryk og vurderinger af aktørers performance af forskellige kategorier får betydning for processerne i forbindelse med en trussel og efter en ulykke.

Konklusion – analysedel II

Der er krise i det sociale rum, der er genstand for analyse. Derfor er interaktionerne ikke rutiniserede, men skal i højere grad ses som undtagelser. Af den grund er det kategorien ramthed, der er tildelt forrang i analysen. Det vises, hvordan denne kategori sammenvæver sig med kategorierne borgere, beredskab og medier, der er givet i kraft af studiets overordnede problemstilling. Men også de mere omnirelevante kategorier i familien sammenvæves med ramtheden ligesom en introduktion til kønskategoriens sammenvævning med andre kategorier viser, hvordan man i princippet kan blive ved med at inddrage nye kategorier i analyser af interaktionerne i forbindelse med store ulykker. Omnirelevante kategorier møder lokale kategorier efter en ulykke og udfaldet bliver lokalt, med omnirelevante træk.

I Kolding præger ramtheden alles performance, omend på forskellig vis, og det betyder, at der tages hensyn til denne lokalt omnirelevante kategori, når egen og andres performance vurderes. Udtryk af ramthed muliggør en række forskellige interaktioner og skaber overensstemmelse mellem aktører, med forskellige berøring med ulykken. Jeg vil argumentere for, at ramtheden er den kategori, der knytter beredskab, borgere og medieaktører sammen og muliggør en interaktioner mellem dem i den første tid efter ulykken. Aktører, der ikke kan trække på ramthedskategorien, vurderes anderledes end de aktører, der har oplevet ulykken.

Analysen peger på, at der dels er en række forventninger, der knytter sig til aktørernes performance alt efter, hvilke kategorier de vurderes ud fra og at vurderingerne ikke kun knytter sig til andres udtryk men i ligeså høj grad også til egne udtryk. Om vurderingerne gælder egen eller andres performance er der indimellem ganske snævre rammer for, hvad der vurderes som passende.

På den anden side tager aktørerne højde for omstændighederne ved en given performance, når de vurderer den. Der skelnes til den situering, der danner grundlag for praksis. Analysen viser, at ulykken tages i betragtning, i vurderingerne af andres og egen performance. Analyse bygger på en antagelse om, at de karakteristikker og vurderingsmatricer, der er fremanalyserede kommer et sted fra. De stammer fra generelle forventninger til de analyserede sociale kategorier, som jeg vil

argumentere ikke kun gør sig gældende i Kolding, men også i en række andre sammenhænge. Jeg vil med performanceteorien argumentere, at nok har aktørerne ikke erfaring med store ulykker i boligområder, men der er nogle samfundsmæssige fælles erfaringer, der på nogle punkter guider aktørerne både i forhold til at performe passende og i forhold til at vurdere performance.

Analysen peger på, at det i høj grad er det lokale beredskabs vurderinger, der udgør grundlaget for vurderingerne af kategorierne borgere, beredskab og medier i casen i Kolding. Der er mindre grad af overensstemmelse i vurderingerne af kategorien beredskab og borgere i Skive og højere grad af autonomi i borgernes fortællinger. Casen i Skive er i det hele taget i mindre grad præget af konflikt i sammenligning med casen i Kolding. Efter en stor ulykke med alvorlige konsekvenser er der mulighed for at beredskabet i høj grad definerer rammerne for vurderingerne af kategorierne. Efter en hændelse med mindre alvorlige konsekvenser er der flere heterogene vurderinger på spil i det sociale rum.

I modsætning til den første analysedel, så er der i denne analyse blik for de magtforhold, der gør sig gældende i den enkelte interaktion. Aktørernes performance knytter sig nok til forskellige praksisser, men der er nogle grundlæggende magtforhold mellem forskellige kategorier, der til enhver tid skal forhandles i den enkelte interaktion. Analysen viser vurderingernes betydning for udfaldet af interaktionerne, men er i mindre grad i stand til at svare på, hvordan forventningerne til og vurderingerne af en række kategorier kan ændres i en lokal situeret sammenhæng.

Udover at analysen er i stand til at favne specifikke kommunikationsmæssige problemstillinger af interaktionistisk karakter i tilfælde af kriser, så bidrager den ligeledes til den eksisterende forskning, hvor intra-kategoriale analyse af kategorier er fraværende. Der findes i stedet en lang række studier af mere interkategorial karakter, der er optaget af den strukturelle sårbarhed, der knytter sig til de forskellige sociale kategorier som fx køn, etnicitet, klasse og alder. Den strukturelle sårbarhed analyseres ikke i denne analyse, der på nogle punkter er inspireret af forståelsen af sårbarhed, men i stedet fokuserer på performance og interaktioner og ikke på strukturelle og essentielle forskelligheder mellem kategorier. Jeg vil til gengæld argumentere for, at den i højere grad bidrager til forståelsen af kommunikationsprocesser i forbindelse med en ulykke end en sårbarhedsanalyse kan gøre. I den forstand er den teoretiske ramme tilpasset empirien, fordi det er muligt at begribe

både de lokalt situerede praksisser, såvel som de samfundsmæssigt erfarede praksisser i forbindelse med store ulykker.

Analysen peger på, at nogle aktører tildeles magt i kraft af vurderinger af udtryk, mens andre aktører undertrykkes i kraft af, at deres handlerum indskrænkes. Men undertrykkelsen fremstår ikke tydeligt, den er subtil og kan derfor diskuteres. I nogle sammenhænge undertrykkes borgerne fx af beredskabet. Det sker bl.a. når beredskabet karakteriserer dem som ignorante, fordi de ikke har forstået beredskabets trusselsvurdering i forbindelse med brandens udvikling. I andre tilfælde undertrykker borgerne sig selv. Det sker fx når mødre opstiller høje forventninger til, hvordan kategorien forældre eller mor, skal performes efter en ulykke.

I det praksisteoretiske perspektiv, der udgør den overordnede ramme i studiet, lyder antagelsen, at den performative praksis både skal forstås i kropslig og mental forstand. Det empiriske grundlag for analysen er kvalitative interview og det betyder, at jeg ikke har observeret interaktioner mellem forskellige aktører, der refererer til forskellige sociale kategorier. Af den grund ar jeg mindre mulighed for at analysere de kropslige dimensioner af performance og i højere grad mulighed for at konkluderer om de mentale dimensioner forstået som *vurderinger* af performance.

Kapitel 8

Analysedel III

Kampe om definitionsmagt

Teoretisk indledning

I denne sidste analysedel skitseres det, hvordan kommunikationsprocesser før og efter en ulykke *også* er betinget og indlejret i forhold, der ligger ud over den geografisk lokale situerede praksis. Analysedel I og II knytter sig til de lokale aktørers håndtering i forbindelse med en trussel eller en ulykke, og de første to analyser i afhandlingen er tæt knyttet til fortællingerne fra de kvalitative interview.

I denne tredje analysedel er det til gengæld prioriteret *også* at træde nogle skridt tilbage fra aktørernes egne oplevelser, så der kan skabes blik for forholdet mellem de subjektive oplevelser og de objektive strukturer, der medkonstituerer forståelserne af situationen. Argumentet er, at man kun kan få øje på *dele* af magten ved at forholde sig til aktørernes fortællinger (Bourdieu 1977/2003, s. 21).

Analysen knytter sig for det første til det praksisteoretiske perspektivs betoning af *sprogs* og *diskursers* betydning (Reckwitz 2002). Det er ikke alene de lokalt situerede diskurser, der skal analyseres. Det er også de diskurser, der dominerer i kraft af deres historicitet og som ikke kan siges at være lokalt forankret, der er genstandsfelt. For det andet udfordrer analysen betoningen af *udvikling* og *forandring*, der har domineret de to første analyser. Det vises, at det sociale rum også er præget af en træghed og en reproduktion af diskurser trods krise og forstyrrelser.

Bourdieus teori om praksis i felter fungerer som en central analytisk optik for at forstå mødet mellem nogle af de strukturelle forhold, der er med til at definere situationen på den ene side og borgernes oplevelse af situationen på den anden side i forbindelse med risikoen for en ulykke og efter en ulykke.

I analysen vil det være en central antagelse, at al menneskelig handlen finder sted i felter, og at praksis i høj grad er konstitueret på baggrund af relationer mellem positioner i et felt. Dermed ikke

sagt, at analysen er udtryk for en fuldstændig feltanalyse. Det er i stedet prioriteret at fremanalysere *eksempler* på nogle kampe om definitionsmagten i det sociale rum efter en ulykke, og analysen er disponeret med udgangspunkt i interviewpersonernes fortællinger. Analysen er ikke omfattende nok til at vurdere, om praksis efter en stor ulykke kan siges at leve op til alle teoretiske karakteristikker af et felt (Bourdieu & Wacquant 1996, s. 91). I analysen bliver der derfor refereret til 'det sociale rum' og til 'et socialt rum med feltlignende træk', mens der kun vil blive refereret til 'et felt' i denne indledende teoretiske gennemgang i forbindelse med tekster om feltanalyser[1].

En feltanalyse er udtryk for distance til den ahistoriske etnografis tilgang uden fuldstændig at forlade den etnografiske dimension, hvis styrke er analysen af aktørernes umiddelbare oplevelser. Derfor kobles interviewpersonernes fortællinger, der kan betegnes som øjebliksbilleder, og den relationelle tilgang til at forstå, hvad der konstituerer praksis i feltet (Schultz 2005, s. 6).

I denne teoretiske indledning vil jeg først præsentere feltanalysens pointe om, at aktører er grebet af det, der sker i et socialt felt. Derefter præsenteres Bourdieus begrebsbrug for enigheder og uenigheder i et felt, og mediernes betydning for forståelserne i et felt skitseres. Det følges op af pointen om, at felter er præget af kampe om definitionsret og forståelserne af strukturernes betydning i denne forbindelse. Derefter skitseres Bourdieus kapitalbegreb, der er analysens omdrejningspunkt, og endelig beskrives det, hvordan staten har betydning for forståelsen af store ulykker og alvorlige hændelser.

I analysen inddrages der, udover interviewpersonernes fortællinger, også andre former for empirisk materiale, fx medietekster og officielle dokumenter. De bidrager til at skabe blik for de objektive relationer i feltet. Aktører fra institutioner udenfor det lokale og regionale område er ikke blevet interviewet til studiet, men gennem udvalgte dokumenter og medietekster vises det, at også institutioner og positioner udenfor lokalområdet har en central betydning i det sociale rum.

Mens det empiriske materiale om processerne efter ulykken i Kolding viser en række træk, der lægger op til en feltanalyse, så er det ikke på samme vis tilfældet i Skive. Fordi truslen om

[1] Det, der refereres til som *felt*, er ikke et fænomen, der kan identificeres i den virkelighed, der studeres. Et felt er en analytisk konstruktion, der er resultat af forskerens arbejde. 'På det analytiske plan kan et felt defineres som et netværk eller en konfiguration af objektive relationer mellem forskellige positioner' (Bourdieu & Wacquant 1996, s. 84).

stormflod bliver ved en trussel, opstår der ikke nogen tydelige kampe om definitionsretten efter hændelsen.

Illusio

Interviewmaterialet fra Kolding viser, at ulykken optager interviewpersonerne i den periode efter ulykken, hvor interviewene er gennemført. De er optaget på forskellige måder, men der er ingen, der er uinteresserede. Der er ingen, der afviser betydningen af ulykken. Der er nogle, der ikke har lyst til at deltage i et interview, men ikke ud fra et argument om, at de finder ulykken uinteressant. Alle tilkendegiver med andre ord en *interesse* uden at gøre det eksplicit.

Bourdieu bruger betegnelsen *illusio* (1990/1997) for at beskrive aktørers interesse i det, der sker i et felt. Aktørerne er ikke engageret i et felt, hvis ikke de har interesser i feltet. Aktører og institutioner indgår i *spillet* og er grebet af det, fordi de forventer noget af spillet (Bourdieu 2000, s. 207). Men illusio er en interesse og et engagement, der opretholdes uden en eksplicit italesættelse. Man støder ikke på tilkendegivelser som: ’Vi er enige om, at vi er optaget af fyrværkeriulykken, vi har alle sammen noget på spil efter den ulykke, og det er det, der for en tid knytter alle os vidt forskellige aktører sammen’. Interessen og engagementet sker i højere grad gennem håndteringer, som synes fuldstændig selvfølgelige (Bourdieu 2000, s. 102). Det kommer til udtryk i fortællingerne om praksis og i de officielle dokumenter, der knytter sig til feltet.

Begrebet illusio refererer til, at man er påvirket af det, der sker i feltet, og som optager alle de andre. Deltagelse i feltet forudsætter, at aktøren undergår en *metamorfose* (Bourdieu 1991, s. 8). Det vil sige, at de lokale aktører undergår en *forandring* i kraft af deres oplevelse af branden, de store eksplosioner og de omfattende opgaver, der efterfølgende er stødt til. Men analyserne af fx nyhedsindslag i tv og avisartikler i tiden efter ulykken viser også, at andre aktører og institutioner godt kan være grebet af illusio, uden at være lokale deltagere. Illusio betyder, at man ganske enkelt ikke er en del af feltet, hvis ikke man i en eller anden grad er optaget af det samme som de andre.

Men der er samtidig stor forskel på, hvordan de forskellige aktører og institutioner kæmper, og hvordan man forsøger at gøre sin indflydelse gældende[2].

Når man er en del af spillet, er det ikke længere muligt at betragte spillet udefra. Man er en del af det, der foregår (Bourdieu 2000, s. 97). Det, aktørerne i feltet er optaget af, kan være nok så vilkårligt set udefra, men sådan er forståelsen ikke i feltet. Her betragtes feltets omdrejningspunkt som et helt naturligt fænomen, der nok kan håndteres og anskues forskelligt, men alle aktørerne engagerer sig og spiller med (Bourdieu 1977/2003 s. 164).

Doxa, ortodoxi og heterodoxi

Bourdieu (1977/2003) benytter begreberne *heterodoxi*, *ortodoxi* og *doxa* for at beskrive enigheder og uenigheder i et felt. Der er nogle forhold omkring praksis, der kan debatteres som mening, men andre forhold tages for givet. Tavst eller italesat gennem enighed (Schultz 2005, s. 52).

Der er forståelser i et felt, der italesættes, men som på samme tid er indiskutable. De aktører, der på den ene eller anden måde er involveret i ulykken eller praksis i Seest, er helt enige om, at ulykken ikke måtte ske, at der skal ske tiltag, så sådan en ulykke aldrig sker igen, og at der må gøres noget for at komme videre og få oprettet forholdene, så de bliver som før. Sådanne forståelser er eksempler på feltets *ortodoxi*. Ortodoxien er accepterede måder at tale om den sociale verden, der skaber en skelnen mellem rigtigt og forkert:

> '…the manifest censorship imposed by orthodox discourse, the official way of speaking and thinking the world, conceals another, more radical censorship: the overt opposition between 'right' opinion and 'left' or 'wrong' opinion, which delimits the universe of possible discourse…' (Bourdieu 1977/2003, s. 169).

Der hvor ortodoxien censurerer diskussionerne, der åbner *heterodoxien* op for diskussionerne. Det er spændfeltet mellem grænserne for ortodoxien og heterodoxien, der skal fremanalyseres i denne tredje analysedel. I Kolding er der ikke enighed om alt. Der er også mange diskussioner og

[2] Grænserne for feltet går der, hvor illusio ikke længere giver mening. Der hvor der ikke længere kan identificeres en interesse i at deltage i spillet (Bourdieu 1997, s. 151). I denne analyse kommer jeg ikke med bud på feltets udstrækning og grænser. Det ville kræve en mere omfattende analyse, der inddrager langt flere positioner og relationer, end der bliver gjort i dette studie.

uenigheder. Der er nogle, der er optaget af, hvorfor ulykken skete, mens andre oplever, at spørgsmålet er irrelevant at diskutere. Der er også mange forskellige bud på, hvordan alle kan komme videre, og de diskuteres også. Der rejses altså kritik og føres debat på nogle områder.

Nogle forståelser er helt grundlæggende i et socialt rum, der har været ramt af en større ulykke. Så grundlæggende, at der for det første ikke er nogen, der sætter spørgsmålstegn ved forståelsen. For det andet er der ikke nogen grund til at sætte ord på, fordi enigheden er så tydelig, at en italesættelse er overflødige. Forståelsen eller forståelserne fremstår med andre ord helt naturligt. Der er tale om en *doxa* (Bourdieu 1977/2003. s. 164)[1]. Doxaen udgør baggrundstæppet for både ortodoxien og heterodoxien (Bourdieu 1991, s. 9), og en tilbundsgående analyse af et felt kan pege på feltets *doxa* (1977/2003 s. 168). I dette studie foretages der ikke nogen tilbundsgående feltanalyse.

- mediernes betydning for udvikling af ortodoxi og heterodoxi

Mediernes dækning inddrages også i analysen. Medierne bliver i den forbindelse konstrueret som en position i det sociale rum med feltlignende træk, og det er en antagelse, at der er relationer mellem mediepositionen og de andre positioner i feltet. I analysen skal betydningen af denne relation og mediernes bidrag til definitionerne i det sociale rum diskuteres. Dels fordi det empiriske materiale peger på, at mediernes dækning har en vis betydning for ortodoxierne og heterodoxierne i feltet. Dels fordi der er teoretisk grundlag for at inddrage mediedækningen i en analyse af en krise (Höijer 2004, Höijer & Rasmussen 2005, Odén m.fl. 2005, Olausson 2005).

Kampene om at definere ortodoxien eller influere heterodoxien viser, at medierne til tider udøver symbolsk vold i relationen til andre positioner, mens det til andre tider er myndighedspositionerne, der definerer forståelserne i mediefeltet. Men i Bourdieus feltteori er der ikke nuancerede diskussioner om mediers betydning for doxa, ortodoxi og heterodoxi i forbindelse med en krise[3].

[3] En tekst, der specifikt handler om mediernes betydning for udviklingen i det sociale rum, knytter sig ikke særligt til problemstillinger omkring et socialt rum, der er ramt af krise (Bourdieu 1998). Her argumenteres der for, at medierne tildeles meget stor definitionsmagt over andre kulturelle sfærer, og at denne definitionsmagt ikke fører til noget godt. Mediernes magtudøvelse er bl.a. af negativ karakter, fordi medierne er underlagt markedslogikkerne. Og til trods for sit ellers så kritiske blik på juraen, så påpeger Bourdieu, at juraen undermineres og presses af logikken i mediefeltet (ibid., s. 93).

Det empiriske materiale rejser nogle spørgsmål, som feltteorien ikke umiddelbart kan bidrage til at forklare. Jeg vil derfor inddrage en teoretisk optik, der er særlig optaget af samspillet mellem mediernes dækning og dominerende diskurser, hegemoni og ideologi i krisesituationer (Nohrstedt 2007 og Olausson 2005)[4].

Det er en optik, der ikke helt ligger teoretisk på linie med de teorier, der ellers trækkes på i dette studie, og som knytter sig til et praksisteoretisk perspektiv (Reckwitz 2002)[5]. Der er derfor tale om 'import' af en anden teoretisk optik (Phillips 2001, s. 109), der kan bidrage konstruktivt med nogle pointer til forståelse af en del af bevægelserne i det sociale rum, der studeres.

Begrebet 'ideologiske horisonter' (fx Nohrstedt 2007, s. 17) bringes i spil i tekster, der knytter sig til problemstillinger om mediernes betydning for opretholdelse eller forandring af samfundsideologier. Denne tilgang til at forstå mediernes dækning af en problemstilling kan bidrage til at vise, hvilke diskussioner medierne kaster lys på og bidrager til at definere, og hvilke diskussioner de ikke tager op. Metaforen *horisont* understreger interessen for både at analysere det, der fremstår tydeligt og det der er vanskeligt at få øje på. Horisonten skiller det, vi kan se fra det, der ikke umiddelbart fremtræder for vores blik. En antagelse i denne tilgang lyder, at ideologiske horisonter konsekvent inkluderer og ekskluderer diskurser om en given situation.
I dette studie drejer det sig om forståelserne af risici og alvorlige hændelser og om magtstrukturernes betydning for forståelserne.

Olausson (2005) argumenterer for, at fx mediernes dækning, den interpersonelle kommunikation og en grundlæggende socialt forankret tolkningsramme interagerer og enten understøtter eller udfordrer de eksisterende magtstrukturer og diskuterer, hvordan forståelsen af en ulykke relaterer sig til den ideologiske reproduktion af de dominerende magtstrukturer.

[4] Nohrstedt analyserer mediedækningen af 'the global war on terrorism' (2007, s. 20), mens Olausson (2005) analyserer Göteborgbranden, urolighederne i forbindelse med EU-topmødet i Göteborg og krigen i Kosovo fra et svensk perspektiv.
[5] De tekster, der inddrages i analysen og diskuteres i opsamlingerne, privilegerer diskurser og sprog (Nohrstedt 2007, Olausson 2005, Höijer 2004, Höijer & Rasmussen 2005) i højere grad, end tilfældet er i det praksisteoretiske perspektiv (Reckwitz 2002). Derudover bygger nogle af teksterne også på en kognitivistisk tilgang (Olausson 2005, Höijer & Rasmussen 2005), der ikke er en del af den praksisteoretiske optik (Reckwitz 2002).

Analysen af ulykken i Kolding viser, at de dominerende værdier i det sociale rum i vis grad legitimeres både blandt myndigheder, medier og borgerne. Det handler om værdien af ramthed[6], jura, de tekniske videnskaber og økonomisk midler. Men det skal vise sig, at borgernes forståelser er mere nuancerede og udfoldede end mediernes. I dette studie dækker medierne kun en del af det der foregår, og det er kun en del af kampene, som de er opmærksomme på. Olausson (2005) argumenterer for, at mediernes betydning for legitimering og opretholdelse af magtfeltets logik skal nedtones og nuanceres i stedet. Forholdet mellem mediernes budskaber og borgernes forståelser er ikke liniære og kan bedst betragtes som komplekst.

Kampe om definitionsret

Analysen afspejler en del af dynamikken i det sociale rum i forbindelse med en trussel og i en periode efter en ulykke. Her skitseres uenigheden om den potentielle risiko ved at have en virksomhed med et stort lager af fyrværkeri liggende i et boligkvarter før ulykken. Og det vises også, hvordan uenigheden brat skifter karakter efter eksplosionsbranden, hvorefter der i en periode bliver enighed om det forfærdelige ved ulykken. Enigheden og den fælles front for at genoprette hverdagen fortoner sig dog nogle måneder efter ulykken. Her opstår der divergerende forståelser af, hvordan man skal forstå og skabe betydning med det, der er sket.

Forandringerne i det sociale rum omkring risikoen og ulykken i Kolding bliver set som resultat af kampe om at definere situationen. Kampe skaber nemlig dynamik og udvikling. Det er udtryk for, at det sociale er dynamisk, men ikke at tingene altid bliver bedre. I analysen af ulykken i Kolding bliver diskussionerne og de forskellige blikke på hændelsen udlagt som udtryk for, at der brydes kræfter for at få indflydelse på definitionen af situationen.

Hvis praksis i det sociale rum betragtes som et spil, så kan man sige, at aktørerne ikke deltager, hvis de forventer, at alt det, der står på spil, sandsynligvis bliver tabt på gulvet. De deltager heller ikke, hvis det er fuldstændig givet, at de vinder. Udfaldet af spillet i det sociale rum er ikke sikkert, men det er heller ikke fuldstændig usikkert (Bourdieu 2000, s. 213). Derfor kæmper deltagerne.

[6] I analysedel II refererer begrebet ramthed til en kategori, som aktører udtrykker i interaktioner. Begrebet bringes også i spil i denne analyse, der bygger på en anden teoretisk optik. I denne analysedel skal ramtheden forstås som en værdi, der kan dominere en relation i mere eller mindre grad.

Det kan synes forkert at tale om spil, investeringer og udsigten til at vinde, når man analyserer ulykkelige omstændigheder som en hændelse, der har været en trussel mod mange menneskers liv, og som har skabt store ødelæggelser. Men interviewmaterialet og en række medietekster og officielle dokumenter, der omhandler ulykken i Kolding, peger på, at der er kamp i det sociale rum. Der er kamp om at definere situationen.

Butler (2004) skriver om de hierarkier og klassifikationssystemer, der opstår i forbindelse med fænomener som smerte, sorg og tab. Hun er optaget af, hvordan sorg kan forstås som en differentieringsakse, der skaber dominansforhold i praksisser. Selvom der ikke er fokus på sorg, men på ramthed i denne analyse, så vises det i overensstemmelse med Butlers pointe vist, hvordan der opstår et *ramthedshierarki* efter ulykken i Kolding. I denne analysedel er der ikke fokus på kategorier, men på kampe om definitionsretten. Butlers begreb skal dog alligevel bringes i spil og 'importeres' (Philips 2001) til denne sidste analysedel om kampen om defintionsretten i et socialt rum.

Strukturer

Feltanalysen skal fungere som analytisk tilgang for også at vise, at:

> '… det der sker i situationen *også* må søges uden for situationen' (Mathiesen 2002, s. 46).

Det er et analytisk skridt væk fra den konkrete handlesammenhæng (ibid.). For denne tredje analysedel betyder det, at der skal inddrages en række institutioner udenfor lokalområdet, der bidrager til udviklingen i feltet. Der er bl.a. Folketinget og ministerier, der lovgiver om sikring af borgere mod ulykker. Det er Beredskabsstyrelsen, der er den centrale myndighed med ansvar for forvaltning af lovgivning, som relaterer sig til risikovurderinger og beredskabsindsatser[7]. Så er der en række nationale medier, der også dækker begivenhederne. Og der er forsikringsbranchen, der har

[7] Efter ulykken i Kolding sker der en ændring i myndighedsvaretagelsen af fyrværkeriområdet, og Sikkerhedsstyrelsen overtager ansvaret.

ansvaret for at dække økonomiske tab hos folk, der har tegnet forsikringer. Dette er kun nogle af de institutioner, der er optaget af spillet i det feltlignende sociale rum i forbindelse med en ulykke[8].

I en feltanalytisk tilgang antages det, at forskellige institutioner og aktører positionerer sig forskelligt i feltet, og det er kampene mellem disse positioner, der skaber dynamikken. Mødet mellem positionerne er dog ikke af interaktionistisk karakter; det skal ikke forstås som et møde mellem to aktører, der repræsenterer to forskellige positioner. Det er i højere grad de institutionaliserede *relationer*, der er blik for i den feltanalytiske tilgang. I analysen er der fx fokus på den juridiske relation mellem myndighederne og borgerne. Sådan en relation betegnes som en objektiv relation (Mathiesen 2002, s. 16). Men det er ikke altid tydeligt, hvad der definerer en objektiv relation for aktørerne i de involverede positioner. I den forbindelse skriver Bourdieu om begrebet *miskendelse*, der refererer til, at der er en:

> '… modsigelse mellem den subjektive virkelighed og den objektive realitet' (Bourdieu 1997, s. 177).

Aktørerne kan have en anden opfattelse af, hvad der definerer en relation, end en analyse af den objektive relation kan pege på.

I Bourdieus perspektiv er der to ordner, der holder det sociale rum sammen. Der er en subjektiv orden, som knytter sig til aktørernes forståelse af verden og deres syn på egen og andres praksis i det sociale rum. Men der er også en objektiv orden, der er konstitueret i kraft af relationerne mellem positionerne. Der er nok et vist styrkeforhold i relationerne mellem positionerne, men det tages ikke for givet, for der kæmpes om styrkeforholdet, fordi aktørerne vil opnå noget og tilegne sig nogle privilegier. Metodologisk kan det positionelle felt ikke skilles fra det holdningsmæssige felt, det vil sige fra de praksisformer, perceptionsmatricer og vurderingskriterier, der er internaliseret af aktørerne. De skal nødvendigvis analyseres sammen og opfattes som:

> 'to oversættelser af den samme sætning' med Spinozas ord. Men alt andet lige *har det positionelle felt en tendens til at virke styrende på det holdningsmæssige felt*' (Bourdieu & Wacquant 1996, s. 92).

Analysen skal vise om det holder stik, eller om de subjektive betydninger efter en krise netop er i stand til at skabe nogle strukturelle forandringer (Oliver-Smith 1996, Barnshaw 2006).

[8] Det diskuteres, hvor mange positioner og relationer, der skal inddrages i en feltanalyse, så den kan siges at have tilstrækkelig med udsigelseskraft om det sociale rum, der analyseres (Bourdieu & Wacquant 1996, s. 91). Se fx Mathiesen (2002) for betydningen af også at afgrænse analysen.

Kapital

I analysen skabes der blik for nogle af de forhold, der har betydning for udfaldet af kampene om definitionsretten og andre privilegier. Det vises, at nogle kampe umiddelbart knytter sig til lokale forhold og er af interaktionistisk karakter. Men det er også nødvendigt at inddrage relationer, der er mindre tydelige og indlysende, og som ligger udenfor lokalområdet, for at forstå udviklingen i feltet og de kommunikationsprocesser, der knytter sig til definitionskampene.

Ovenfor bliver der argumenteret for, at *udfaldene* af magtkampe i et felt er udtryk for magtbalancen i relationerne mellem de forskellige positioner. I analysen skal der fremsættes bud på, *hvordan* styrkeforholdet i nogle af relationerne afgøres, og i den sammenhæng skal Bourdieus begreb om *kapitalformer* introduceres. Kapitalbegrebet kan ses som endnu en reference til det sociale liv som et spil. Kapital er den *indsats*, en position har at gøre godt med, når der skal kæmpes om bl.a. definitionsretten. Kapital er en *ressource*, der kan bringes i spil i kamp, og som kan vise sig at være af enten mindre betydning eller have meget stor værdi (Bourdieu & Wacquant 1996, s. 89).

Interviewene fra Kolding peger ikke på, at aktørerne indgår i det feltlignende sociale rum for at få noget ud af spillet og at tilegne sig ressourcer. De aktører, der deltager i interviewene, har netop mistet en lang række privilegier og ressourcer. Der er ikke nogen interviewpersoner, der er involveret i ulykken i Kolding, der har bedt om at være med i det felt, der opstår efter ulykken. Flere tilkendegiver, at deres højeste ønske er at leve videre uden erfaringen med 1200 tons fyrværkeri, der eksploderer, og ødelægger et boligområde. Men de *er* blevet en del af spillet. Der er derfor i ligeså høj grad tale om, at de skal spille for at *minimere* deres tab. Myndigheder i forskellige institutioner har brugt mange personaleressourcer på indsatsen og på evalueringer, redegørelser og gennemgange af forløbet. For nogle borgere har ulykken ført til, at husene har mistet værdi, mens andres hjem måske er steget i værdi. Men de fleste har brugt mange kræfter på at få både hverdagen og de fysiske rammer på plads igen. Alle interviewpersonerne har brugt ressourcer på at komme videre[9].

[9] Det skal understreges, at denne betragtning gælder for *fortællinger* blandt borgere, lokale og regionale medieaktører og myndighedspersoner. Der er mange andre aktører, der har været involveret efter ulykken. Jeg vil ikke her gå ind i en vurdering af, om ulykken samlet set har været en gevinst eller et tab for dem. Kampen om ressourcer kan være faldet anderledes ud blandt fx forsikringsselskaber, skadeservicefirmaer og medier, der fungerer på markedsvilkår og har et produkt, der kan sælges med formål at tjene penge. Det kan nævnes, at jeg i forbindelse med feltarbejdet har hørt tale

De symbolske kapitalformer står som et centralt begreb i feltteorien:

> ’(S)ymboliskt kapital är det som av sociale grupper igenkännes som värdefullt och tillerkännes värde’ (Broady 1990/1991, s. 169).

Det er specielt denne forståelse af symbolsk kapital, som noget der *genkendes som værdifuldt* og som *tilskrives værdi*, der er central i analysen. De materielle og symbolske goder, der kæmpes om, tager sig ud, som om de er sjældne, vanskelige at tilkæmpe sig, værd at opsøge og kæmpe for (Bourdieu 1977/2003, s. 178). Økonomisk kapital ses som en kapitalform på linie med andre kapitalformer. Kampen om ressourcer kan altså knytte sig til privilegier som økonomisk kapital. Økonomiske midler er af værdi i mange sammenhænge, men ikke i alle. Penge har ikke kun en økonomisk men også en symbolsk effekt.

Kapital kan karakteriseres som kulturelle forestillinger om værdier, aktiviteter, midler og ressourcer (Broady 1990/1991, s. 169). Det vil sige, at det kræver en vis opbakning i feltet for at en symbolsk kapitalform kan blive genkendt og anerkendt. Symbolske kapitalformer tager sig forskelligt ud fra felt til felt. Nogle kapitalformer går igen og genfindes som dominerende værdier, der anerkendes bredt i en række felter (Bourdieu 1997). Andre anerkendes og tilskrives kun værdi i lokale sammenhænge.

Der er forskellige kapitalformer på spil i analysen. Aktører i forskellige positioner kæmper om definitionsmagten med forskellige ressourcer, og de kæmper for at opnå forskellige privilegier. I analysen vises det, hvordan myndighederne bl.a gør brug af en ressource med stor udsigelseskraft i relationen til andre positioner i feltet: Juraen. Og juraen får følgeskab af en anden ressource som myndighederne også bringer i spil: De tekniske videnskaber. Men de er blot to ud af flere forskellige ressourcer, der på forskellig vis får betydning for udfaldet af kampen om definitionsretten. En ressource, som borgerne gør brug af i kampen om at definere situationen og tildeling af ressourcer, er *ramtheden*, der også bliver præsenteret i studiets anden analysedel.

Ramtheden legitimerer tildelingen af privilegier. Den er dog langt fra så universelt gangbar som juraen og de tekniske videnskaber, der er ressourcer, der genkendes og tildeles værdi i langt de fleste sammenhænge. Det gør sig ikke på lignende vis gældende for ramtheden. Den udgør ikke en

---

om, at ulykken har været en gevinst for politihjemmeværnet i den forstand, at det efter sigende har gjort det nemmere at rekruttere nye medlemmer, fordi indsatsen har sat fokus på behovet for denne del af det danske beredskab.

magtakse i samfundet på samme måde som de symbolske kapitalformer jura og tekniske videnskaber. Symbolsk kapital skal forstås som kredit i den forstand, at symbolsk kapital kan veksles til privilegier. En symbolsk kapitalform kan garantere mulighed for at veksle til andre ressourcer (Bourdieu 1977/2003, s. 181). Det skal vises i analysen, at symbolske kapitalformer som fx ramthed kun i nogen grad kan legitimere tildelingen af privilegier og definitionen af situationen.

Staten

Analysen bygger på en antagelse om, at risikovurderinger og store ulykker skal forstås på baggrund af relationen mellem stat og borgere. Staten sætter i høj grad rammerne for forståelserne i feltet. Der refereres til beredskaber, myndigheder, ministerier, styrelser, kommuner, amter og andre offentlige instanser mange gange i dette studie. Både i den teoretiske introduktion til forskningsfeltet og i analysedelene. Det er bl.a. mødet mellem offentlige institutioners og borgeres praksis, der er et af studiets omdrejningspunkter. Det gør sig også gældende i denne tredje analyse, hvor de offentlige institutioner bliver analyseret i en teoretisk optik, der i høj grad betoner *statens* betydning for praksis i det sociale rum.

Jeg vil argumentere for, at staten er en central instans for både de objektive relationer i et felt og for aktørernes forståelse af praksis, når det gælder risikovurderingen af fyrværkerifabrikken og forløbet efter ulykken i Kolding. Staten har nemlig en særlig position, når det kommer til at indprente og opstille principper for at opdele og anskue verden. Det gør sig også gældende i denne case (Bourdieu 2000, s. 172 og 186). Koncentrationen og udøvelsen af symbolsk magt over hele samfundet udgår ikke mindst fra staten (Bourdieu 1997, s. 115).

Men statens position er vanskelig at placere til trods for dens så stærke dominans. Den er ikke repræsenteret i særlig grad gennem fx Beredskabssstyrelsen, Folketinget eller Kolding Kommune. Den er noget så abstrakt som:

> '…en ubekendt størrelse (som må bestemmes nærmere) der med succes hævder monopolet på den legitime brug af fysisk *og symbolsk* vold inden for et afgrænset territorium…' (Bourdieu 1997, s. 104).

I denne optik anskues officielle handlinger derfor ofte som udtryk for symbolsk vold, der bakkes op af staten (Wacquant 1993b).

I dette studie kommer staten til syne i bureaukratiet, der har oparbejdet en legitimitet gennem en indsats, der rækker mange år tilbage. Bureaukratiets magt ligger altså ikke mindst i historien. Bureaukratiet har en lang tradition for at fremstå i et lys af autoritet og er bredt anerkendt som ansvarlig for og forpligtet til:

> '… at føre det almenes interesser ud i livet' (Bourdieu 1997, s. 102).

Staten er nationalbanken for den symbolske kredit. Det er staten, der garanterer alle bureaukratiets autoritetshandlinger, herunder sikkerhedsvurderinger. Og det får autoritetshandlingerne til at se alt andet end tilfældige ud, selvom de er det (Bourdieu 1997, s. 121). Analysen bygger på en antagelse om, at den symbolske værdi i feltet i høj grad knytter sig til staten:

> '… official acts, and the agents who carry them out, are backed by the state as the central bank of consecration which guarantees them and which, in a sense, effects them through the mediation of its legitimate intermediaries' (Wacquant 1993b, s. 39).

Statens ressourcer: Jura og teknisk videnskab

Analysen viser, at jura og de tekniske videnskaber er centrale ressourcer i kampen om definitionsretten. De er værdier, der er bredt anerkendt, som genkendes, og derfor bidrager til feltets struktur og indgår i kampene om definitionsmagten.

Det er en central antagelse i analysen, at juraen og de tekniske videnskaber er socialt skabte. Disse tilgange er blot to ud af flere blikke på det sociale. Der er mange andre tilgange til at regulere det sociale. Men analysen viser ikke desto mindre, at når man træder ind i et felt, der har risici og ulykker som omdrejningspunkt, så er der bred anerkendelse af juraen og de tekniske videnskabers bidrag til definitionerne. Det vises, hvordan myndighederne forbinder juraen og de tekniske videnskaber, der er udtryk for vidt forskellige logikker, men som fremstilles i en form, hvor de bakker op om hinanden. Der er ingen sammenfald i *sprogspillene* mellem de to ressourcer, men de refererer til hinanden - ikke mindst i officielle dokumenter.

Juraen er en ressource, myndighederne bringer i spil, og som er legitimeret af staten. Juraen har en historicitet, der giver ressourcen styrke. Den position, der legitimerer sin praksis gennem juraen, står stærkt i feltet. Staten har praktiseret juraen gennem flere hundrede år, og jurister har arbejdet for staten i flere hundrede år. Og i ligeså lang tid har der knyttet sig en særlig ortodoxi til juraen: Dens interesse i det disinteresserede. Det er en central forståelse, at formålet med juraen er at tjene generelle interesser og offentligheden. Juraen refererer til værdier om neutralitet og det universelle. Gennem mange års praksis har juraen fået status som en ressource, der bidrager til at opretholde den magt, der knytter sig til statens autoritet. Så når staten i vid udstrækning trækker på juraen, så understreger den sit monopol på det universelle (Bourdieu 2000, s. 124-125).

Afgrænsning

Det er Bourdieus feltanalyse, der er central i denne analysedel, mens teorier om mediernes betydning for udvikling og opretholdelse af ideologi og teori om sorghierarkier bidrager til at belyse analysens problemstilling om kampe om definitionsmagt i det sociale rum.

Følger man retningslinierne for feltanalyser, som beskrevet hos Bourdieu, så indebærer det (mindst) en yderligere og væsentlig dimension, der ikke er medtaget i dette studie: En analyse af aktørernes dispositioner eller *habitus* (Bourdieu & Wacquant 1996). En mere omfattende feltanalyse fokuserer ikke kun på *historien i tingene*, altså historien i relationerne og de institutioner, der ofte har stor udsigelseskraft i feltet. Der er også fokus på *historien i kroppen* (Wacquant 1993a), altså på den enkelte aktørs samlede erfaringer, ikke mindst erfaringer med strukturer og relationer. Men jeg har fravalgt at fokusere på denne del af feltanalysen i dette studie.

Interessen for objektive strukturer og deres betydning for handlesammenhænge giver Bourdieus prakseologi strukturalistiske træk og kan læses som udtryk for, at der er en *virkelighed*, der fremanalyseres (Bourdieu & Wacquant 1996, s. 48). Det hævder jeg ikke, at denne analyse gør. Jeg skitserer i stedet *nogle mulige* objektive strukturer i et socialt rum, som jeg vil argumentere for *også* har en betydning for de lokale og subjektive processer. Analysen tager overordnet udgangspunkt i borgernes fortællinger, hvilket ikke kan siges at være udtryk for en interesse i strukturalisme eller objektivisme. Tilgangen er til gengæld oplagt i en analyse, der leder efter de lokale logikker, der er

styrende for det enkelte felt, med alle de modsætninger, overraskelser og afvigelser sådan en analyse kan afdække (Bourdieu & Wacquant 1996, s. 45).

Opsamling

Denne tredje og sidste analysedel adskiller sig på flere måder fra de to foregående analyser. I denne del er der mindre fokus på de situerede forhold, mens der til gengæld er fokus på de strukturelle forhold i feltet. Interviewpersonerne kommer til orde, men det er kapitalformerne, der dominere relationerne mellem positionerne, der også kan fremanalyseres i medietekster og dokumenter, der er centrale for analysen.

Det påpeges i litteraturen om store ulykker og alvorlige hændelser, at store ulykker kan bidrage til at skabe forandring og udvikle magtbalancen i et socialt rum (Alexander 2000, Oliver-Smith 1996, Barnshaw 2006). I denne analysedel undersøges det, om det gør sig gældende efter ulykken i Kolding.

Ligesom tilfældet er i de to foregående analysedele i studiet, så bygger Bourdieus feltanalyse også på en forståelse af, at man ikke på forhånd kan forudsige udfaldet af et forløb eller nogle sociale processer. Der er tendens til reproduktion i felter, men det er ikke på forhånd muligt at afgøre, hvilke positioner der besidder stærke ressourcer og som er i stand til at dominere en relation (Bourdieu 1977/2003).

Nok er der nogle, der har mere magt til at definere en situation end andre, men det er ikke ensbetydende med, at der er nogle, der har en masterplan for, hvor feltet bevæger sig hen. Alle spiller med og deltager og har strategier for deltagelsen (Bourdieu & Wacquant 1996, s. 90-91). Der er ikke regler for spillet i et felt. Der sker ting i et felt, der er forventelige, men der sker også ting, der ikke er forventet. Derfor handler det ikke kun om at følge reglerne (Bourdieu 1977/2003).

Det, der specielt kendetegner forløbene omkring store teknologisk relaterede ulykker, er, at der ikke er nogen rutinisererede praksisser, der knytter sig til de involverede positioner. Det betyder, at der kan ske bevægelser i feltet, fordi der er mulighed for at åbne op og stille spørgsmål til de udbredte

forståelser i et felt. Men det sker ikke altid (ibid., s. 196). Analysen er udarbejdet på baggrund af denne antagelse, der kan ses som argumentation for, at der fx kan ske en politiske bevidsthedsvækkelse efter en ulykke og derigennem gøres op med magtfulde definitioner af virkeligheden. Bourdieu skriver:

> ’The relationship between language and experience never appears more clearly than in crisis situations in which the everyday order (…) is challenged, and with it the language of order, situations which call for an extraordinary discourse’ (ibid. s. 170).

Det er med andre ord i kriser, at det er muligt at udfordre dominansen i relationerne.

Tilgangen bygger ikke på en forståelse af, at aktørerne i det sociale rum er bevidste om de dominansforhold og magtfulde sprogspil, de enten dominerer gennem eller domineres af. Synspunktet er til gengæld, at i de samme processer, hvor aktører på den ene eller anden måde bidrager til opretholdelsen af en diskurs, der undertrykkes de samme aktører også af diskursen. Gennem en legitimering af det etablerede sprog medvirker man til, at det etablerede ikke bliver forandret og udfordret. Af den grund er det af betydning at undersøge, hvilke diskurser der opretholdes og forstærkes gennem brug, og hvilke der udfordres.

Analyse

Denne analysedel viser, hvordan definitioner af situationen i det sociale rum, udvikler sig i forbindelse med en trussel eller en ulykke. Analysen er bygget op, så den viser, hvordan kampene om definitionsmagten bl.a. handler om principper for anerkendelse og tildeling af privilegier.

Analysen er disponeret omkring forskellige kapitalformer, der kan identificeres i det empiriske materiale. Indledningsvis introduceres kampen for anerkendelse af den symbolske kapitalform *ramthed*. Derefter er det kampen for anerkendelse af de symbolske kapitalformer *jura* og *de tekniske videnskaber*, der bliver gennemgået. Og endelig skitseres kampene for tildeling af *økonomiske ressourcer*. I den forbindelse vises det, at denne kamp ikke kan forstås uden også at forstå de symbolske træk ved økonomiske værdier. Anerkendelse af de symbolske og økonomiske ressourcer er vævet ind i hinanden i den praksis der analyseres, men de skilles her for at skabe en analytisk distinktion.

Analysen viser, at kriser skaber forskydninger i det sociale rum og at udtryk af ramthed derfor for en tid sætter dagsordenen og udstikker retningslinier for nogle fordelingsprincipper. Men det viser sig også, at der på længere sigt ikke finder nogen markante forandring eller udvikling sted efter ulykken i Kolding. På længere sigt sætter lovgivning og de tekniske videnskaber, der er kapitalformer der knytter sig til myndighedspositionerne, igen dagsordenen. Det betyder at en ulykke i Kolding ikke ændrer ved samfundets forståelse af, hvordan man kommunikerer om risici og trusler. Der stilles ikke grundlæggende spørgsmålstegn ved de udbredte forståelser af ulykken. Medier, myndigheder og borgere har forskellige forståelser, men de bidrager alle til en reproduktion i det sociale rum og derigennem opretholder de de eksisterende horisonter.

Definitionskampene i feltet handler bl.a. om principper for anerkendelse og tildeling af privilegier. De forandringer som definitionskampene afstedkommer fremanalyseres på baggrund af interviewmaterialet men også medietekster, officielle redegørelser og rapporter skal inddrages i analysen for at eksemplificere relationerne mellem positionerne i feltet (Mathiesen 2002).

Analysen afspejler både nogle subjektive processer, der fremanalyseres i interview med borgerne og nogle objektive strukturer i feltet. I analysen er der dog ikke fokus på specifikke positioner, men på *relationerne* mellem positionerne som strukturerer magtfordelingen. Det er en bevægelse bort fra det aktørsyn, der præger de to første analyser.

Symbolske ressourcers værdi

Analysen viser, at praksis omkring definitioner af risici og potentielle trusler af teknologisk karakter i høj grad defineres med udgangspunkt i værdier som jura og de tekniske videnskaber. Men jura og de tekniske videnskaber bliver for en tid mindre dagsordensættende i en periode efter en ulykke. Her synes ramtheden at være en værdi, der i højere grad tildeles opmærksomhed og genkendes. Men hvor ramtheden kun fungerer som ressource og kun priviligerer borgernes position i en begrænset periode, så dominerer de juridisk og de tekniske videnskaber igen magtkampene i feltet og fortrænger ramtheden som ressource efter et stykke tid.

I analysen herunder skal værdierne ramthed, jura og de tekniske videnskaber alle betragtes som symbolske ressourcer, der indgår i kampen om definitionsmagten i feltet.

- ramthed – i relationen mellem borgere

Anerkendelse og genkendelse af værdien ramthed er en symbolsk ressource, der kan bringes i spil, når der forhandles om at definere situationen og i kampen om tildeling af privilerier. Men det er en værdi, der kun *undtagelsesvis* gælder som ressource. Der kan være bred enighed om at anerkende ramtheden i et felt i en periode. Men ortodoxien ændres på et tidspunkt til en heterodoxi (Bourdieu 1977/2003). Det betyder, at værdien af ramthed bliver sat til debat og tildelingen af privilegier med udgangspunkt i ramtheden bliver genstand for forhandling.

- anerkendelse

I perioden umiddelbart efter ulykken er der meget opmærksomhed på borgernes situation og problematiske vilkår. Det kommer til udtryk på mange måder. Familie og venner, selv folk man

ikke har haft kontakt med i flere år, ringer og er bekymrede og meget opmærksomme. De anerkender borgernes situation gennem deres henvendelser. Mange udtrykker ønske om at hjælpe på den ene eller anden måde.

Arbejdspladserne fylder også i fortællingerne om oplevelser med anerkendelse af den vanskelige sitaution. Her tildeles man opmærksomhed og der ydes hjælp på mange niveauer. Der er fx flere historier om chefer, der ringer for at fortælle, at de er orienteret om situationen og gerne vil hjælpe, hvor de kan. Der er også kollegaer, der yder omsorg og privilegerer en. Der tages hensyn til, at man ikke er helt så effektiv som ellers og der er fx forståelse for, at man melder sig syg.

Folk som borgerne ikke har nogen umiddelbar relation til, udtrykker også deres anerkendelse og tildeler derigennem borgernes situation værdi. Det er fx vanskeligt at finde hotelværelser, hvor de hjemløse familier har mulighed for at overnatte i de første nætter, men nogle interviewpersoner fortæller om andre hotelgæster, der rykker sammen på værelserne for at give familierne plads. Det er anerkendelse af ganske praktisk karakter.

Og i dagene efter branden oplever kommune, politi og nødhjælpsorganisationer et stort pres fra folk rundt omkring i landet, der gerne vil donere tøj, legesager, møbler mm til de midlertidig hjemløse og til dem, der har fået deres indbo ødelagt[10].

På Kolding kommunes hjemmeside kan man tilkendegive sin sympati med borger, der er ramt af ulykken og her er der indlæg både fra folk i Kolding og fra folk andre steder i Danmark og i udlandet[11]. Anerkendelsen fra folk uden for området har mange udtryk.

- forhandling

Anerkendelse af de vanskelige vilkår er ikke kun en dynamik i relationer mellem borgere i Seest og borgere uden for området. Der sker også i relationerne mellem borgere, der alle tilknytning til området. Kampene handler om at definere forskellige *grader* og *forståelser* af ramthed. Der

[10] www.kolding.dk/brand/0030937.asp
DVD1878
[11] www.kolding.dk/brand/0046810.asp?sid=32139&uid=46810

forhandles om ramtheds-hierarkiet i det sociale rum (se Butler 2004 for forståelsen af sorghierarkier).

Der er en særlig plads i hierarkiet til den familie fra Seest, der har mistet tre børn og deres hjem i en brand for flere år siden. Nu er deres hjem igen brændt ned til grunden. Interviewpersonerne kender ikke familien, men de kender fortællingen. Flere interviewpersoner understreger, at det er en position, der er helt ubegribelig. Familien er ikke ene om at have mistet deres hjem efter fyrværkeribranden og der er ikke nogen i familien der døde i forbindelse med fyrværkeriulykken. Men deres historie sætter alle andre fortællinger om ramthed i perspektiv.

Det kan bl.a. være blikket for denne families ultimative ramthed, der giver andre oplevelsen af at være privilegeret og få øje på egen relative position i ramthedshierarkiet. Men blik for andre familiers situation kan også sætte ramtheden i relief. I materialet er der fortællinger om at være heldigere sluppet end andre. Det er fx privilegeret, hvis familiebilleder og andet indbo af symbolsk værdi ikke er ødelagt.

Det debatteres på den anden side også, om der er grænser for, hvor små problemer, der kan udløse anerkendelse. Nogle forsøg på at få tildelt anerkendelse afvises med henvisning til de mange og store konsekvenser af ulykken. Det er et forhold, der tages i betragtning i tildelingen af anerkendelse i området. Et par har hørt en familie klage over det problematiske ved at bo i den ene del af huset, mens håndværkere arbejder på at reparere den anden del af huset. De diskuterer denne ramthed:

> ’A: … folk opfatter jo situationen forskelligt, ikke… (…)
> B: … alle dem tæt på fabrikken, deres huse, de er brændt og det hele er ryddet dernede…
> A: … altså, det er… vi mener, det er for småt at jamre sig om (…) en lille ting er for nogle en stor ting’.

Der er på samme tid en hierarkisering og et forsøg på en forståelse af, at forskellige former for ramthed knytter sig til forskellige positioner.

Forhandlinger som disse viser, at det kræver gode argumenter at få tildelt anerkendelse, hvis ikke man umiddelbart er i stand til at fremvise alvorlige tab. En interviewperson, der bor udenfor evakueringsområdet, beskriver sine snakke med nogle venner om det rimelige i at få anerkendt sin

ramthed, når man ikke er i stand til hverken at fremvise store ødelæggelser eller voldsomme konflikter med forsikringsselskabet. Debatten handler om det legitime i at positionere sig selv som ramt, når der objektivt set er andre, der er langt mere ramt. Interviewpersonen oplever, at få sin ramthed anerkendt trods sin tvivl om legitimiteten og sætter derfor stor pris på samtalerne med de gode venner.

Parallelt med at der forhandles i de lokale relationer, så er der nogle af interviewpersonerne, der placerer egen situation i en global ramme. Deres blik rækker væk fra Kolding. De forsøger at placere hændelsen, i forhold til deres forståelse af den ramthed, som mennesker andre steder i verden oplever. En interviewperson sover et stykke udenfor Seest den første nat, men hun kan ikke sove for alle lydene fra ulykken:

> '… jeg lå virkelig og tænkte: Jamen, sådan må det være nede ved de stakler i krigszoner, ikke. Det var en enkelt nat for os, men… sådan har de det jo hyppigt'[12].

En anden beskriver sine rejser rundt omkring i verden, der nok har budt på elendige vilkår og ramthed. Men ramtheden i andre verdensdele synes på nogle punkter at blive matchet i Kolding. Både lydene, lugtene og ødelæggelserne. Her byder Kolding på forhold, der ellers kun ses på andre kontinenter. Det interviewpersonen har været tilskuer til på rejser, er pludselig en del af eget liv.

Kan man lade være med at deltage i denne positionering og hierarkisering? I feltteorien påpeges det, at aktører er en del af feltet, hvis de er grebet af feltets illusio (Bourdieu 1990/1997). En interviewperson ønsker ikke at involvere sig i en positionering på baggrund af ramtheden. Af samme grund afviser borgeren møderne på skolen i de første dage, hvor hierarkierne er tydelige. Men trods afvisningen af at deltage i dette spil, så udtrykker interviewpersonen ikke desto mindre en deltagelse i sin understregning af ikke at have lyst til at deltage i det spil, der synes tydeligt.

- forsvar

Det pointeres indledningsvis, at borgerne oplever anerkendelse af deres situation fra mange kanter lige efter ulykken. Det skal dog uddybes og nuanceres herunder. Nok sker der en priviligering fra

[12] En borger i Skive argumenterer ud fra samme hierarki forståelse: Det er muligt, at boligerne tæt på Skive Fjord kan blive oversvømmet, men der ligger hospitaler og supermarkeder lige rundt om hjørnet. Samfundet bryder ikke sammen, som man ser det mange andre steder i verden, hvor ulykker har langt værre konsekvenser.

mange kanter, men relationerne til andre borgere udenfor Seest kan også falde ud som en kamp om definitionsmagten. Til at starte med udviser folk interesse:

> '… hver gang man snakkede med nogle, så var det sådan noget: Jamen, I er også heldige (…) I er jo i live… det er godt og det ene og det andet. Og jeg kan bare huske, jeg havde det sådan: Jeg følte mig ikke heldig, jeg følte mig på ingen måder heldig'.

Til trods for at borgerne bliver anerkendt, så er der en heterodoxi omkring ramtheden. Ramtheden anerkendes men ikke på de vilkår som borgeren her ønsker sig.

Ovenfor bliver nogle arbejdspladsers anerkendelse af ramtheden beskrevet. Men det er ikke på alle arbejdspladser, at det sker. Nogle fortæller, at de har hørt om fyringer efter ulykken, fordi medarbejdere har haft for meget fravær. Andre fortæller, at deres situation aldrig bliver kommenteret fra ledelsens side.

Arbejdspladsen giver i flere tilfælde en bred kontakt med mange mennesker: Chefer, kollegaer, kunder, klienter, samarbejdspartnere mm. Der er bl.a. i disse sammenhænge, at interviewpersonerne beskriver, at interesse, anerkendelse og positionering begynder at ændre form efter et stykke tid. Fortællingerne handler om, at man ikke længere kan regne med, at andre tildeler en opmærksomhed som ulykken kommer på afstand. Og det betyder, at genkendelsen af ramtheden i stigende grad kun finder sted i kontakten med andre borgere i Seest. Nogle oplever, at der er mindre grad af kamp om anerkendelse borgerne i Seest imellem.

Der er fortællinger om interesse og opmærksomhed, der langsomt forsvinder, uden at ændringen ledsages af forklaringer. Men det sker også, at nogle klart tilkendegiver, at det ikke er forbundet med noget privilegium at være borger i Seest. Et par har hørt om en direktør for et byggefirma, der har været grov overfor en familie, der prøver at komme i kontakt med ham for at høre til deres byggeri:

> '… så sagde direktøren: Ved du hvad, nu skal jeg lige fortælle dig noget, jeg er kraftedeme træt af jer nede fra Seest af. Hvad fanden tror I… I kan kraftedeme da ikke komme i forreste række hver gang'.

Fortællingen afspejler, at ramtheden så langt fra er et privilegium i nogle relationer.

- opsamling

Borgerne kæmper om tildeling af anerkendelse, og om hvordan anerkendelsen skal tage sig ud, for der er knaphed på anerkendelse. Senere i analysen skal det vise sig, at der er kamp om andre privilegier, men anerkendelse af ramtheden er et privilegium i sig selv i en periode, der er præget af tab, underskud og krise.

Borgere er opmærksomme på andre borgere. Folk ude fra tildeler indledningsvis borgerne i Seest anerkendelse, men der er ikke nødvendigvis enighed om grunden til tildelingen af anerkendelsen. Men med tiden udvikler der sig i højere grad en heterodoxi i det sociale rum, og der bliver kamp om at definere borgernes situation. Linenthal (2001) og Larabee (2000) beskriver inklusions og eksklusionskampe efter store ulykker og forskellige opfattelser af, hvem der skal privilegeres. Kampene kan, som analysen også viser, både finde sted i grupper, der er berørt og mellem grupper, hvis praksis er hhv tæt på og langt fra ulykken. Jeg argumenterer for, at der opstår ramthedshierarkier.

Ramtheden er en ny og ukendt værdi i det sociale rum og derfor har hierarkierne ikke nogen selvfølgelig form. Der skal forhandles om, hvilke privilegier der kan tildeles på baggrund af ramtheden som ressource. Derudover er ramtheden kun en værdi efter en ulykke i en periode.

Der er meget opmærksomhed på borgernes situation. Der er bl.a. en høj grad af *konvergens* i form af opmærksomhed lige efter ulykken. Fritz & Mathewson (1957) og Kendra & Wachtendorf (2003) beskriver konvergens som fokus og bevægelser af forskellige karakterer i retning af det sted, hvor der er sket noget, uden dog at nævne opmærksomhed i form af anerkendelse. Folk donerer ikke kun legetøj, møbler og tøj og giver udtryk for ønske om at hjælpe, som beskrevet hos Fritz & Mathewson (1957) og Kendra & Wachtendorf (2003). De donerer også *anerkendelse*.

Ramthed - i institutionaliserede relationer

En analyse af kampene om definitionsmagten i relationerne mellem borgere er ikke tilstrækkelig for at forstå udviklingen og forandringen i tildelingen af anerkendelse og privilegier. Her skal der

fokuseres på relationen mellem myndigheder og borgerne[13]. Det bliver vist, at kampene i denne relation med fordel kan forstås med blik for mediernes mellemkomst. Medierne bidrager i denne forståelse til at skabe horisonter, dvs at de bidrager til opretholde såvel ortodoxi som til at skabe heterodoxi.

I analysedel II beskrives det, hvordan det lokale beredskabs håndtering, i tiden lige efter ulykken, i høj grad handler om at tage vare på borgerne. Borgernes ramthed bliver anerkendt i interaktioner med repræsentanter fra beredskabet.

Men ramtheden er også en ressource, der bidrager til tildelingen af symbolske privilegier. Relationen mellem borgerne og myndigheder understreges på andre måder end gennem interaktioner med andre lokale aktører. Anerkendelsen er i høj grad medialiseret. På kommunens hjemmeside kan man læse en sympatitilkendegivelse fra viceborgmesteren samme dag som ulykken sker. Dagen efter ulykken bliver en udtalelse fra byrådet også lagt på hjemmesiden. Men det er ikke kun *lokalt*, at relationen mellem borgere og politiske beslutningstagere tydeliggøres og medialiseres. På Kolding Kommunes hjemmeside er der også samlet udtalelser med sympatitilkendegivelser fra flere partier og ministre. Dronning Margrethe anerkender borgernes situation i et telegram til byen, der ligeledes bliver lagt ud på kommunens hjemmeside. Og Økonomi- og Erhvervsministeren samt Forsvarsministeren udtaler sig om deres oplevelse af ulykken i nyhedsudsendelser. Nogle uger efter ulykken holder Kolding Kommunes borgmester en tale ved et arrangement i Seest for borgere og indsatspersonel. Udover borgmesteren deltager Kronprinsen og Kronprinsessen i arrangementet. Borgmesteren holder en tale og Kronprinseparret hilser på deltagerne.

Om borgernes situation skriver viceborgmesteren: ’Vi må alle føle med (…) de mennesker, der har mistet deres hjem, eller hvis hjem er ødelagt…’. Byrådet skriver: ’Vores dybeste medfølelse er ligeledes hos (…) de borgere, hvis hjem er ødelagt og skadet’. Dronning Margrethe skriver: ’… jeg beder Borgmesteren viderebringe min oprigtige medfølelse med de mange hårdt ramte familier i

[13] I analysedel I og II er der fokus på *beredskabsaktører*, der er involveret i indsatsen i Kolding, i særlig grad det kommunale redningsberedskab og Kolding Politi. I denne analyse refereres der i ikke til beredskabet og beredskabsaktører, men til *myndigheder*. Politi og kommune er også myndigheder, men nu er der ikke fokus på opgaverne i forbindelse med en indsats, og derfor sker der dette skift i betegnelser. Derudover skal der også refereres til ministerier og styrelser, der er myndigheder med ansvar for sikkerhed, men som ikke er direkte involveret i den lokale indsats.

byen'. I talen til borgerne ved arrangementet på skolen nogle uger efter ulykken, siger borgmesteren: '… I borgere fra Seest må bære den tunge byrde. Nogle af jer har mistet alle ejendele, og det kan være svært at overskue, hvornår tilværelsen bliver normal igen. I er bragt i en situation, som er meget svær for andre at sætte sig ind i. Byrådet i Kolding har en særlig forpligtelse. Vi vil gøre alt, hvad der står i vores mangt, for at hjælpe, og vi vil gøre det på alle fronter'.[14]
På kommunens hjemmeside bliver der skabt fokus på ramtheden og borgerne tildeles opmærksomhed. Dækningen skaber en horisont ved at skabe tydelig fokus på borgernes situation efter ulykken (Nohrstedt 2007). Ramtheden bliver i en tid feltets ortodoxi.

Andre tilkendegivelser genereres i interview med journalister fra bl.a. tv i dagene efter ulykken. Økonomi og Erhvervsministeren udtaler: '… jeg kommer lige nede fra området, og jeg må sige, at jeg er også rystet… det, jeg har set… det ligner nærmest en krigszone (…) når jeg kører nede i det her område, der er værst ramt, så ser vi store metaldragere fra fabrikshaller, der er fløjet hundredvis igennem…. hundredvis af meter igennem… luften og så gå tværs gennem huse… det kan vi ikke byde mennesker' (DVD 1860-177/211). Forsvarsministeren siger: '… det var… det var et forfærdeligt syn, der mødte mig (…) mange huse er totalt ødelagte og nogle er udbrændt… det overgår desværre min vildeste fantasi, det var… det var forfærdeligt' (DVD 1857-23).
Også de nationale politikeres udtalelser i medierne skaber en horisont, hvor borgernes situation inkluderes.

Medierne privilegerer ramtheden i dækningen af ulykken. Det sker både i form af fx vinkling og ordvalg. I TV2 Nyhederne dagen efter ulykken definerer studieværten bl.a. hændelsen som 'en stor menneskelig tragedie (…) det er en katastrofe' (DVD 1860-18). Ligesom forskellige medier er optaget af at interviewe og portrættere borgerne med udgangspunkt i de tab de har lidt og den vanskelige situation de står i[15].

---

[14] www.kolding.dk/brand/0030972.asp?sid=32141&uid=30816
www.kolding.dk/brand/0030817.asp?sid=32141&uid=30816
www.kolding.dk/brand/0030830.asp?sid=32141&uid=30816
www.kolding.dk/brand/0031244.asp?sid=32141&uid=30816
[15] DVD 1857-68, DVD 1860-58/132/143/160, DVD 1861-64, DVD 1878-80
Avisartikler, se fx:
'Kun murene tilbage' i Jydske Vestkysten, Kolding, 7. november 2004
'Skuffet familie kom ikke hjem' i Jydske Vestkysten, Kolding, 6. november 2004
'Janes hus forsvandt i røg' i Jydske Vestkysten, Kolding, 5. november 2004

I en periode efter ulykken er det sociale rum præget af en symbolsk priviligering af borgerne. Myndigheder og medierne bidrager på engageret vis til at opretholde ortodoxien. Men den udbredte og indiskutable overensstemmelse i relationen mellem borgerne på den ene side og myndigheder og medier på den anden aftager med tiden, ligesom anerkendelsen fra borgerne udenfor området mindskes med tiden.

Politiets opgaver, herunder ansvaret for kontakten med borgerne, ophører d. 13. november 2004 (Kolding Politi 2005a). En leder i kommunen tilkendegiver sidst i december måned 2004, at der sker en forandring i opgaverne, som ulykken kommer på afstand:

> ’Fra at det var en katastrofesituation med de… opgaver og de behov, som både virksomheder og beboere har, så kan man jo roligt sige, at vi er flyttet over i en ny fase, der hedder genopbygningsfasen… og genopbygningsfasen, den rummer jo klassiske elementer som … planlægning, myndighedsvaretagelse i byggesager og andet’.

Beredskabsindsatsen er afsluttet. Kommunen fokuserer på opgaverne i forhold til genopbygning.

En medieaktør fortæller også om den forandring der sker i dækningen af ulykken. Interviewpersonen er ansvarlig for tilrettelæggelse af redaktionelle arbejde i dagene efter ulykken:

> ’… altså de fyrværkerihistorier kørte mere eller mindre af sig selv, så det handlede mere også om, at… altså fra det tidspunkt at begynde at få noget mere på banen… og meget at det, der så var min opgave på det tidspunkt, det var faktisk at få nogle folk til at lade være med at beskæftige sig med fyrværkeri og beskæftige sig med noget andet’.

Der er også andre begivenheder, der skal dækkes journalistisk, selvom ulykken fylder. Den massive dækning kan ikke fortsætte. Medierne får nye hændelser at se til. Der sker et skift i den medieskabte horisont.

D. 26. december 2004 bliver flere Sydøstasiatiske landes kyststrækninger ramt af en flodbølge. Ca. 226.000 mennesker omkommer. Heraf 46 danskere der holder ferie i de berørte lande (Udenrigsministeriet 2005). Denne tsunami optager politikere, administration og forvaltning og mange frivillige organisationer engagerer sig i at samle penge ind og yde hjælp. Medierne dækker hændelsen intenst og over en lang periode, bl.a. på grund af et omfattende eftersøgningsarbejde af danskere, der befinder sig i områderne, det store arbejde med at identificere de mange mennesker der er omkommet og genetableringen af de ødelagte områder.

Nogle interviewpersoner i Seest oplever, at denne tsunami skaber konkurrence om opmærksomheden og kamp for tildeling af opmærksomhed. Fortællinger om denne oplevelse understreger knapheden på privilegier (Bourdieu 1977/2003).

> '… vi følte os virkelig skubbet ud i kulden dengang tsunamien kom der mellem jul og nytår (…) der skulle komme et program heroppe fra som stort set alle Seest borgere… vi snakkede stort set ikke om andet, vi havde glædet os utrolig meget til, at det skulle komme, så havde TV2 bare skubbet det ud (…) jamen de synes, at der var katastrofe nok i tsunamien'.

Der stilles krav om forhandling og Seestborgernes ramthed kan ikke veksles til samme symbolske privilegier som tidligere. Interviewpersonen oplever, at det er tsunamien i Sydøstasien, der initierer denne forandring og bidrager til udviklingen af en heterodoxi i det sociale rum. Spørgsmålet er om det er nye hændelser, der fører til heterodoxi omkring ramtheden efter en ulykke, eller om ortodoxien ikke under alle omstændigheder afløses af en heterodoxi.

- opsamling

Jeg vil argumentere for, at den relation der opstår mellem myndigheder og borgere efter ulykken i Kolding, der indledningsvis er domineret af værdien ramtheden, bliver hjulpet på vej af medierne. Medierne bidrager til at konstituere den særlige opmærksomhed på ramtheden. Medierne medvirker til at skabe en horisont (Nohrstedt 2007) ved at understrege borgernes vanskelige situation. Olausson (2005) skriver, hvordan medierne skaber en 'sorgdiskurs' (s. 91) efter en stor ulykke, hvor mange unge svenskere dør. Mediernes fokus på de overlevendes og efterladtes sorg har stor betydning i lokalsamfundet blandt de mennesker, der er berørt af den frygtelige ulykke.

Medierne er under alle omstændigheder optaget af alvorlige hændelser og dækker i nogle tilfælde ulykker i stor udstrækning (Odén m.fl. 2005). Larsen & Marquard (2001) og Arpi (2004) beskriver tv-indslags dramaturgiske opbygning, og hvordan det bl.a. fører til en interesse i at fortælle historier om *ofre*. Jeg vil argumentere for, at det bl.a. er den dramaturgi, der kan skabes omkring ulykker, der medvirke til det store fokus på borgernes situation.

Men anerkendelsen mindskes med tiden. Dels fordi myndighederne oplever at indsatsen er afsluttet og nye opgaver skal løses og dels fordi medierne går i gang med at dække andre begivenheder (se også Button 2006 om borgeres oplevelse af at blive glemt af medierne efter en ulykke).

Jura og de tekniske videnskaber

Ovenfor er det vist, at borgernes situation nok er præget af mangel på ressourcer, men at den alligevel kan føre til tildeling af symbolske privilegier i form af anerkendelse. Der er bred tilslutning omkring ramtheden i det sociale rum kort efter en ulykke. Men ramtheden er ikke den eneste værdi, der regulerer bevægelserne i feltet. Herunder skitseres det, hvordan myndighederne henter legitimitet i juraen og de tekniske videnskaber i kampen om, hvem der skal definere situationen i det sociale rum. De to ressourcer behandles samlet i dette afsnit, fordi myndighederne i høj grad bringer dem i spil som ressourcer, der understøtter hinanden.

Anerkendelse af ramtheden fungerer kun som ressource, der udløser symbolske privilegier, i en tid efter en ulykke. Juraen og de tekniske videnskaber er anderledes universelle og bredt anerkendte værdier i sammenligning. De er gangbare som ressourcer i definitionskampe i mange felter, de har en historicitet og de er legitimeret af staten (Bourdieu 2000).

I det følgende skitseres juraens og de tekniske videnskabers regulerende magt i tiden før ulykken. Og det vises, at disse kapitalformer igen kommer til at dominere relationen et stykke tid efter ulykken.

- forhandling af trussel før ulykken

I 2000 er der debat i Kolding om sikkerheden ved fyrværkerifabrikken. Der er brevudveksling mellem virksomhed, borgere og myndigheder, diskussion bliver dækket i medierne og der afholdes et informationsmøde om virksomhedens sikkerhed. I dette afsnit analyseres en del af brevvekslingen.

Efter ulykken på en fyrværkerifabrik i Enscheede i Holland i foråret 2000 skriver direktøren for N.P Johnsens til borgerne i de nærmeste husstande. Brevet indledes på følgende måde:
’Ganske som I, har vi bekymret fulgt rapporterne om den forfærdelige katastrofe i den hollandske by Enscheede. En hel bydel lagt i ruiner. En tragedie’ (N.P. Johnsens Fyrværkerifabrik A/S, 16. maj 2000).

Fabrikken anerkender borgernes eventuelle usikkerhed. I brevet gøres der efterfølgende rede for, hvordan tilsynsvirksomheden fungere på virksomheden og der gøres meget ud af at beskrive en række sikkerhedsforhold på fabrikken. Sikkerhedsforholdene legitimeres gennem referencer til de tekniske forhold. Men brevet afsluttes på samme måde som det indledes, med en anerkendelse af den utryghed eller skepsis, som borgerne kan opleve:
'Men vi forstås utrygheden og vil gerne bidrage med information' (ibid.). Borgerne stilles i udsigt, at der vil blive afholdt et møde for de nærmeste naboer, hvor kommunens beredskabsforvaltning også vil deltage.

Der er flere borgere, der henvender sig til kommunen i tiden efter ulykken i Holland. Borgere giver bl.a. udtryk for en bekymring over, at N.P. Johnsens Fyrværkerifabrik har fået tilladelse til at udvide lagerkapaciteten. I et brev til borgmesteren skriver en række borgere fra Sandbjergvej, at de er 'imod at der er givet tilladelse' til udvidelsen (brev af 1. juni 2000), mens en borger i et andet brev til borgmesteren skriver om udvidelsen: 'Det lyder ikke så rart for os der bor i Seest indenfor få hundrede meters afstand' (brev af 30. maj 2000). I det ene brev spørges der om det kan 'have sin rigtighed' (ibid.) mens der i det andet brev bl.a. spørges 'Hvorfor har der ikke været nogen offentlig høring? eller information til borgerne?' (brev af 1. juni 2000). Spørgsmålene udtrykker en bekymring og et ønske om mere indsigt i forholdene. I det ene brev udbeder borgerne sig agtindsigt i Beredskabsstyrelsens tilladelser til udvidelsen og spørger til planer i tilfælde af en ulykke. Borgerne efterspørger en juridisk legitimering af forholdene på virksomheden.

I kommunens svar til borgerne refereres der til Beredskabsstyrelsens godkendelse af virksomheden, som også er vedlagt svaret (Kolding Kommune d. 14. juni 2000 og d. 15. juni 2000). Godkendelsen der er holdt i et stringent juridisk og teknisk videnskabeligt sprog, er vedlagt kommunens svar. Derudover gør kommunen rede for tilsynsvirksomhed på fabrikken og der refereres til tekniske vurderinger af forskelle mellem forholdene på fabrikken i Holland og virksomheden i Seest. Udover referencer til jura og tekniske forhold svarer kommunen, at der vil blive indbudt til et informationsmøde om fabrikken. Kommunens svar holdes ikke udelukkende i juridisk og teknisk ramme. Kommunen imødekommer også borgerne med tilbud om et møde. Men der refereres *ikke* til bekymringer og utryghed på samme måde som i brevet fra fabrikken til borgerne. Bekymring bliver ikke en værdi i relationen. Juraen og de tekniske videnskaber er værdierne i relationen

Borgernes bekymringer og usikkerhed anerkendes ikke i særlig udstrakt grad og kun af fyrværkerifabrikken. Ikke af myndighederne. Når omstændighederne ikke er præget af krise, så er det de symbolske ressourcer som staten legitimerer, der dominerer relationen mellem myndigheder og borgere. Det hører til undtagelserne, at borgernes tildeles anerkendelse og bidrager til at definere situationen i det sociale rum omkring risici og ulykke i Kolding.

- beredskabets indsats i forbindelse med ulykken

I tiden lige efter en ulykke er det håndteringen af indsatsopgaverne, der præger myndighedernes praksis. Jura og de tekniske videnskaber har betydning for beredskabets og myndigheders håndtering af hændelsen, men er ikke meget synlige i kampen om definitionsmagten[16].

Den beredskabsmæssige indsats i Kolding efter ulykken kan ikke alene tilskrives lovgivningen. Der er også en række vejledninger, der udstikker retningslinier for, hvordan en stor ulykke kan håndteres i forskellige sektorer. Der er fx en vejledning, der opstiller forslag til tilrettelæggelse af informationsindsatser efter en ulykke[17]. Der er også en national vejledning i håndteringen af sundhedsberedskabet (Beredskabsstyrelsen 1999b) ligesom der foreligger en samordnet amtslig vejledning om sundhedsberedskabet (Fyns Amt m.fl. 2004).

Dele af de lokale myndigheders håndtering i tiden efter ulykken er reguleret af centralt vedtagede love og vejledninger. Men derudover er der også en række tiltag og træk ved indsatsen, der er udtryk for lokale og situationelle beslutninger. Fx bliver familier tilbudt overnatning på hotel, hvis de ikke har lyst til at tilbringe nætterne på en lokal skole. Der tilrettelægges hyppige informationsmøder under ledelse af centralt placerede politifolk. Borgerne får mulighed for at modtage nyheder om situationen i området på sms og på kommunens hjemmeside bliver forløbet dækket indgående. Det er blot nogle få ud af mange tiltag, der vedtages i forbindelse med ulykken, men som hverken er beskrevet i lovgivningen eller vejledninger.

[16] Beredskabsloven er fx i spil med en overordnet beskrivelse af, hvilken opgave en kommune har pligt til at tage sig af efter en ulykke. I §12 påpeges det, at 'Redningsberedskabet skal (…) kunne modtage, indkvartere og forpleje evakuerede og andre nødstedte' (Beredskabsstyrelsen 2004b).
[17] Beredskabsstyrelsen: 'Planlægning af kommunernes og amternes beredskab'.

For politi og kommune håndterer også den omfattende krise med de krav *situationen* stiller til håndteringen. Inklusiv de usædvanlige og uforudsete opgaver, der ikke er lovgivet og vejledt om. Nogle tiltag kan sandsynligvis tilskrives kulturen i politikredsen og kommunen. En nærmere analyse af den lokale kulturs betydning i disse spørgsmål er dog fravalgt i dette studie.

- forståelser af ulykken

Månederne går og ulykken kommer på afstand. Juraen og de tekniske videnskaber dominerer i stigende grad relationen mellem borgere og myndigheder. Gennem en række redegørelser om ulykken søger myndighederne at tilkæmpe sig definitionsmagten i det sociale rum i processen med at skabe mening med hændelsen og forstå, hvorfor ulykken er sket. Jura og de tekniske videnskaber bliver igen de kapitalformer, der dominerer feltet. De fortrænger ramtheden som den ressource, der midlertidig dominerer relationen.

Jura og de tekniske videnskaber er ikke kun ressourcer, som myndigheder bringer i spil, for ikke at overtræde landets love. De er også anerkendte sprogspil, der er legitimeret af staten. Disse kapitalformer kommer på forskellig vis til at definere forståelserne af årsagen til og konsekvenserne af ulykken bl.a. gennem en række redegørelser om ulykken. For som ulykken kommer på afstand, så kommunikerer borgere og myndigheder i høj grad gennem redegørelser.

- myndighedernes redegørelser

D. 4. november 2005 beder Kolding Byråd et advokatfirma om at udarbejde en uvildig undersøgelse af kommunens myndighedsbehandling, dvs. håndtering af godkendelser og tilladelser til fabrikken forud for ulykken. Formålet beskrives på følgende måde: '… (der vil) blive udarbejdet en historisk beskrivelse for forløbet fra virksomheden N. P. Johnsens Fyrværkerifabriks etablering på Kløvkærvej til hændelsen den 3. november 2004. Denne beskrivelse vil danne grundlag for en konklusion vedrørende det retlige grundlag for virksomheden i relation til de lovgivningsområder, hvor Kolding Kommune er myndighed. På grundlag af en gennemgang af det udleverede sagsmateriale vil Kolding Kommunes sagsbehandling blive undersøgt' (Bech-Bruun Dragsted 2004, s. 6-7).

Rapporten undersøger kommunens sagsbehandling af fabrikkens forhold ud fra: Bygningslovgivningen, planlovgivningen, beredskabslovgivningen, fyrværkerilovgivningen, miljølovgivningen samt en erstatningsretlige vurdering (ibid. s. 7). Advokatfirmaet foretager en analyse af kommunens håndtering af de pligter, som kommunen har haft i forhold til virksomheden og i forhold til de forskellige juridiske rammer, der har været gældende gennem årene. Disse rammer har nemlig ændret sig undervejs.

Teksten viser den gældende juridiske kompleksitet, den historiske kompleksitet i udviklingen af ny lovgivning, der afløser eksisterende lovgivning og kompleksiteten omkring de mange myndigheder, der er involveret i godkendelser af og kontrol med virksomheden. I rapporten splittes kommunens sagsbehandling op og behandles i forhold til de forskellige lovgivninger, i historiske perioder og relationerne til andre myndigheder, der medregulerer forholdene omkring en virksomhed, der opbevarer fyrværkeri. Det er summen af disse mange delkonklusioner, der afslutningsvis fører til den samlede vurdering, at der ikke er belæg for at kritisere kommunen for dens håndtering af det *juridiske* ansvar.

Andre redegørelser henter også legitimitet i juraen. Kolding Politi efterforsker bl.a. hændelsen med det formål '…. at afklare om et strafferetlig ansvar kunne gøres gældende mod nogen samt om nogen har tilsidesat givne tilladelser eller overtrådt vedtagne sikkerhedsbestemmelser, eller om nogen på anden måde havde tilsidesat forskrifter på en sådan måde, at strafansvar kunne komme på tale', ligesom man har ønsket '…en forklaring på brandens opståen og årsagerne til denne katastrofale udvikling' (Kolding Politi 2005b).

Kolding Politis undersøgelse (2005b) retter sig alene mod *virksomhedens* betydning for ulykken. Politiet konkluderer, at årsagen til fyrværkeribranden med dens voldsomme ødelæggelser er et hændeligt uheld, der er sket, fordi en medarbejder har tabt en kasse. Politiet vurderer, at der ikke er tegn på, at virksomheden har opbevaret mere fyrværkeri, end de har haft tilladelse til og at de har overholdt andre former for tilladelser, der knyttede sig til deres drift. De har fx ikke tilsidesat nogen sikkerhedsforanstaltninger, som enten myndighederne eller virksomheden selv har defineret, ligesom der ikke er grund til at mistænke virksomheden for at have haft ulovligt fyrværkeri liggende. Redegørelsen henter også legitimitet i juraen, selvom det er helt andre dele af lovgivningen, der er fokus på.

I Vejle Amts redegørelse (2005) står der, at amtet efter ulykken bl.a. har en forpligtelse til: ’En vurdering og akut afhjælpning af de miljømæssige konsekvenser af katastrofen. En fuldstændig gennemgang af omstændighederne ved uheldet i samarbejde med de øvrige risikomyndigheder’ (s. 6).

Der refereres til jura og tekniske videnskaber i redegørelsen, hvor der bl.a. konkluderes på en række både sundhedsmæssige og miljømæssige problemstillinger. Her skal det fremhæves, hvordan redegørelsen forholder sig til om røgen fra branden udgør en sundhedsrisiko for beredskabet og borgerne (en del betjente og brandfolk har indåndet røgen fra branden) ligesom det analyseres og vurderes om jordbunden i området er forurenet som følge af nedfaldet fra branden. Amtet skriver, at der ikke er nogen personer fra beredskabet, der har udviklet ’sen-komplikationer som følge af nitrøse gasser’ (ibid. s. 34) og at borgerne ikke har været udsat for farlig røg i mængder, der er skadelige. Om den potentielle jordbundsforurening skriver amtet: ’I området uden om brandtomterne og selve fabriksområdet er der således ikke konstateret nogen betydende jordforurening. Disse områder kan til foråret bruges til legeplads for børn, grønsagsdyrkning mv som hidtil’ (ibid. s. 36). Redegørelsen afviser potentielle miljømæssige og sundhedsmæssige konsekvenser på lang sigt og legitimerer vurderingerne med udgangspunkt i en række analyser og målinger, der sammenholdes med de vedtagede grænseværdier for hver af de kemiske stoffer, der er analyseret.

Beredskabsstyrelsen (2005a) redegør for styrelsens rolle i vurderingerne af ’farligheden’ (s. 1) ved danske fyrværkerilagre. Denne rapport refererer, ligesom amtets redegørelse både til juraen og de tekniske videnskaber. Beredskabsstyrelsen (ibid.) redegør bl.a. for den eksisterende tekniske viden om fyrværkeris farlighed ligesom de refererer til processerne omkring arbejdet med at foreslå, ændre og udvikle de juridiske regler indenfor området. Også denne redegørelse afspejler kompleksiteten i relationerne mellem en række af institutioner, der meddefinerer ’farligheden’ ved fyrværkeri og som udarbejder de juridiske reguleringer, der knytter sig vurderingerne af ’farligheden’: Europakommissionen, Sikkerhedsstyrelsen, Foreningen af Fyrværkerifabrikanter og –grossister, Finansministeriet mm.

Redegørelserne beskæftiger sig med forskellige myndigheders og virksomhedens håndtering af forholdene omkring virksomheden før og i forbindelse med ulykken. De skaber for det første blik

for den relationelle kompleksitet, der knytter sig til risici og trusselsvurderinger i forbindelse med teknologisk relaterede ulykker (se også Perrow 1984/1999). Fx ændres og udvikles lovgivninger over tid, en række forskellige love og regler regulerer håndteringen af farlige virksomheder og endelig er der mange myndigheder involveret i håndteringen. Den samme kompleksitet gør sig gældende for vurderingerne af fyrværkeris farlighed. En form for kategorisering af fyrværkeri afløses af en anden form for kategorisering. Fyrværkeris farlighed er med andre ord en dynamisk størrelse (Mol 2002/2005). Hele denne kompleksitet omkring regler og farlighed problematiseres ikke.

For det andet skaber redegørelserne blik for, hvordan spørgsmål om risici og trusselsvurderinger samt forståelser af teknologisk relaterede ulykker knytter sig til juraens og de tekniske videnskabers sprogspil. Der skabes mening med udgangspunkt i et bureaukratisk univers. Der er ingen anerkendelse af ramthed, og legitimering af magtforholdet i relationen mellem myndigheder og borgerne sker gennem værdierne *jura* og *de tekniske videnskaber*. Det er de ressourcer myndighederne bringer i spil for at opretholde magten til at definere forståelserne af ulykken, dens årsag og dens konsekvenser.

Herunder skal det vises, at disse sprogspil dels anerkendes, dels diskuteres og dels forkastes af andre positioner i feltet. Men at de ikke desto mindre er så velfunderede og legitimerede i det sociale rum, så de er vanskeligt at yde modspil.

- borgerne

Borgerne forholder sig forskelligt til det redegørelsesarbejde der igangsættes af myndighederne efter ulykken. Der er bred enighed blandt interviewpersonerne om, at branden er opstået, fordi der er en på fabrikken, der har tabt en kasse med fyrværkeri. Det er den umiddelbare årsag til branden. Der er til gengæld ikke enighed i spørgsmålet om det er tilstrækkeligt for at forstå, hvordan ulykken kunne ske.

En interviewperson giver udtryk for ikke at være optaget af spørgsmålet om årsagen til, at branden kunne udvikle sig med så alvorlige følger. Hun tilføjer, at hun godt er klar over, at det optager andre. Hun har tillid til alle de instanser, der har været involveret og tror ikke på, at der er nogle, der

har set gennem fingre med noget. Det er kun med hensyn til spørgsmålet om økonomisk dækning og forsikring, at hun mener, at det giver mening at diskutere fx årsags- og ansvarsspørgsmålet.

Der er andre, der er mere optaget af spørgsmål om ansvar. De adskiller årsag og ansvar. De giver udtryk for, at myndigheder, der har medvirket til at tage beslutninger om det lovlige og sikre ved fabrikkens placering, i en eller anden udstrækning har et ansvar. De efterlyser svar på, hvorfor fabrikken lå hvor den lå, hvorfor den måtte opbevare så meget fyrværkeri, hvorfor der ikke er nogen, der har lært noget efter ulykken i Holland, hvorfor tidligere forsøg med brand i containere med fyrværkeri ikke er blevet taget til efterretning, hvorfor man har overhørt borgernes protester og hvorfor man ikke revurderer sine beslutninger indimellem. Interviewpersonerne har svært ved at identificere om det er en specifik myndighed, eller flere, der bærer ansvaret. De refererer både til kommunen, amtet og Beredskabsstyrelsen. De spørgsmål, de stiller, refererer dels til en juridisk eller teknisk logik, men ikke kun. De er til dels involveret i myndighedernes sprogspil og anerkender dermed til dels de værdier myndighederne bringer i spil for at legitimere deres ret til at definere situationen.

De ansvarlige myndigheder må tage deres ansvar på sig. For man tager sit ansvar på sig, når man har begået en fejl. Sådan argumenterer flere interviewerpersoner. De drager paralleller til deres eget job. Hvis de begår en fejl, så indrømmer de det. I en jobsituation, der fører fejl jo ofte til, at man kan lære noget, lyder argumentet. Det samme må gælde blandt myndighederne:

> '… jeg begår også fejl i mit arbejde… men jeg kan ikke bare sige: Shit happens. Jeg kan ikke bare sige, at det var et hændeligt uheld… den der ridderlighed som jeg nævnte før, så må man stå frem og sige: Ja, vi begik en fejl, vi fik mærket de raketter forkert'.

Disse borgere er nok optaget af spørgsmålet om *ansvar*, men de afviser at være optaget af et spørgsmål om skyld. Ansvaret skal ikke placeres, så der kan 'rulle hoveder', for at nogle skal 'tværes' eller ud fra et ønske om at finde en 'syndebuk'.

Rapporter og udredninger, der er legitimeret i kraft af jura og de tekniske videnskaber, og som offentliggøres fra ulykken indtræffer og til sommeren 2005, hvor feltarbejdet slutter, anerkendes ikke af alle interviewede borgere. Flere giver udtryk for, at myndigheder bare har undersøgt sig selv. Nogle har svært ved at forstå, at det kan passere i det danske samfund:

> ’… kommunen hyrer et advokatfirma (…) til at frikende sig selv (…) jeg får en fornemmelse… det jeg ved er at… alle undersøger sig selv og vasker hænder’.
>
> ’… det er jo undersøgelser, hvor man har undersøgt sig selv, det kan man jo sige, at det er vanvittigt, ikke også. Det burde man jo vide i vores retssamfund, at sådan er det jo ikke skruet sammen, hvis man skal have en undersøgelse og den skal være tilfredsstillende, så er det jo en uvildig, der skal undersøge (…) vi er rystet i vores grundvold, i hvert fald hvad systemet angår. Det er ikke så fedt som vi gik og troede, at det var’.
>
> ’… det er også i forhold til forureningen heroppe… en eller anden dag, der bliver nogle oplysninger lækket ud… fordi vi er sikre på, at de skjuler noget for os (…) vi ved godt, at de har taget nogle prøver, men det er ikke første gang man ser i Danmarkshistorien, at der bliver holdt nogle oplysninger tilbage, vel, for at det ikke skal koste nogle penge…’.

Disse borgere har forventet sig noget andet af juraen og af myndighederne.

- medierne

Redegørelser, der har til formål at vurdere årsagerne til ulykken, har mediernes opmærksomhed. Jeg vil her fremhæve nogle træk ved mediernes dækning i den forbindelse, for at vise, hvordan de er med til at skabe horisonter i forståelserne af ulykken. Det første træk, der skal fremhæves er den form for dækning, hvor redegørelsernes konklusioner alene gengives. Her rejses der ikke nogen form for kritik. I Jydske Vestkysten står der fx om politiets redegørelse, at der ikke kan placeres et strafferetligt ansvar efter ulykke: ’Den slags sker, og det har ikke været muligt for kriminalpolitiet i Kolding at placere et strafferetligt ansvar for de enorme følgevirkninger, som det lille uheld i containeren satte i gang’[18].

I en anden form for dækning fremhæves det, på hvilke punkter redegørelserne påpeger, at der er begået fejl. Advokatrapporten, der er bestilt af Kolding Kommune, og som offentliggøres sidst i december 2004 bliver fx dækket i Berlingske Tidende, der gennemgår konklusionerne i rapporten og som bl.a. skriver, at ’Det fremgår f.eks. af rapporterne, at der for to af de fem bygninger på fabrikken var rod i godkendelserne (…) to af bygningerne (var) officielt registreret til opbevaring af

[18] ’Rapport: Hændeligt uheld startede Seest-katastrofe’ Jydske Vestkysten, d. 29/4 2005. Se også Ritzaus Bureau d. 28/4-2005.

noget helt andet, blandt andet øl'[19] og '… i år 2000 gav kommunen forkerte oplysninger til en gruppe borgere, der var blevet nervøse efter en stor ulykke i Holland, hvor 22 mennesker omkom. Seestborgerne ville have tilbagekaldt en byggetilladelse til et nyt lager på fabrikken og fik det svar, at det kunne kommunen ikke. Men det er forkert konkluderer rapporten'[20]. De fejl, der påpeges i redegørelsen, fremhæves i artiklen.

Så er der medietekster, der viser modsætningerne mellem forståelserne af ulykken i hhv redegørelserne og blandt borgerne i Seest. I en artikel i BT om politiets redegørelse om de strafferetlige forhold omkring ulykken interviewes to borgere i Seest, der udtaler: 'At forskrifterne er overholdt på fabrikken, må vi tage for pålydende, men jeg bebrejder de myndigheder, der gav tilladelsen til udbygningen af fabrikken' og 'Hvis virksomheden har overholdt reglerne (…) (s)å mener jeg, at nogen må stå frem og sige, at vi har skønnet forkert.'[21].

Og endelig tilkendegives der en mistro overfor de myndigheder, der redegør for deres egen rolle i forløbet. I en række medietekster efterlyses en uvildig undersøgelse af ulykken, og der refereres til politikere og fagfolk, der understreger behovet for sådan en form for redegørelse[22].

- opsamling

I litteraturen om kriser og store ulykker er der forskellige forståelser af relationen mellem myndigheder og borgere i tilfælde af en ulykke. Bovens & 't Hart (1996) skriver, at borgerne har store forventninger til politikere og myndigheder om at skærme borgerne mod trusler. Derfor er myndighederne under hårdt pres, når der sker en ulykke og de skal argumentere for deres indsats. Boin m.fl. (2005) skriver, at der ofte opstår det som de betegner som et 'blame-game' (ibid. s. 103) efter en ulykke. Folk, der har været udsat for en ulykke går fra at være ofre det ene øjeblik og gør krav gældende det næste (ibid. s. 111).

Button (1995) beskriver modsat, at borgerne har behov for at skabe mening med det der er sket og det kan involvere, at der placeres et ansvar. Han peger modsat på, at myndigheder ser folks behov

[19] 'Hvad gik galt i Kolding' Berlingske Tidende, d. 26/12 2004.
[20] 'Seest-ulykke: Fyrværkeri lå i øldepot' Berlingske Tidende, d. 26/12 2004.
[21] 'Det hér er ingens skyld' BT, d. 29/4 2005.
[22] 'Seest-ulykken: Fyrværkeri var registreret som øllager' Jydske Vestkysten d. 27/12-2004.
'Seest-ulykken: Fyrværkeri lå i øldepot' Berlingske Tidende d. 26/12-2004.

for meningsdannelse som et administrativt problem og forsøger at undgå at forholde sig til borgere efter en ulykke (se også Irwin & Wynne 1996).

Jeg lægger mig ikke i forlængelse af hverken den ene eller den anden tilgang, men argumenterer for, at magtforholdet i relationen mellem myndigheder og borgere er præget af kamp om at definere relationen, og at definitionen af relationen i en vis grad underbygges af mediediskurserne. Analysen viser, at der er dynamik i det feltlignende sociale rum omkring risikovurderingen og ulykken. Og at det er forskellige værdier, der på skift dominerer relationerne mellem borgere og myndigheder. Men at der trods turbulens i relationen genoprettes en magtbalance, hvor myndighederne besidder definitionsretten. I casen i Kolding er det ressourcer som jura og de tekniske videnskaber, der legitimere myndighederne og dominerer relationen.

Ulykken i Kolding skaber ikke et brud med disse eksisterende forståelser af, hvad der definerer forholdet mellem myndigheder og borgere dels i tilfælde af teknologiske risici og dels i tilfælde af ulykker. Borgere og medier kan stille spørgsmål og udtrykke kritik overfor myndighederne, men de refererer i denne sammenhæng i udstrakt grad til de samme ressourcer som myndighederne: Juraen og de tekniske videnskaber, og det er ressourcer som myndighederne i høj grad behersker (se også Wynne 1996a og 1996b). Derfor antager relationen ikke nogen ny form og der rykkes ikke ved balancen.

Borgerne forventer, at specielt juraen er en ressource *de* kan trække på og som kan bidrage til at privilegere deres position. Jeg vil argumentere for, at det er et udtryk for miskendelse (Bourdieu 1997). På baggrund af studiet i Kolding kan man argumentere, at i tilfælde af store ulykker af teknologisk karakter, der er juraen statens ressource og ikke borgernes. Men det forventer borgerne, og derfor bliver de skuffede, når de oplever, at de ikke også kan definere relationen gennem denne ressource.

Efterspil

Feltarbejdet i Kolding afsluttes i sommeren 2005. Men der skrives flere redegørelser og rapporter efter denne tid. En uafhængig ekspertgruppe udarbejder en rapport om ulykken på foranledning af Økonomi- og Erhvervsministeren og Forsvarsministeren. Den offentliggøres i maj 2006. Der

refereres til den her, fordi der både i medietekster og blandt flere interviewpersoner netop efterlyser en 'uvildig undersøgelse', der ikke er resultat af, at myndighederne har undersøgt deres egen håndtering.

Redegørelsen undersøger: '… de berørte myndigheders aktiviteter på fyrværkeriområdet (…) vidste eller burde [de] have vidst, at fyrværkeri af den pågældende karakter (kategori I og II) kunne indebære sådanne sikkerhedsmæssige risici, at man burde have foranlediget en ændring af de daværende regler og/eller en mere skærpet tilsyns- og kontrolvirksomhed. Ekspertgruppen anmodes på baggrund heraf om at vurdere, om ulykken i Seest kunne være undgået' (ibid. s. 1).

Konklusionen på redegørelsen lyder: 'Om de berørte myndigheders aktiviteter efter ulykken i Enscheede og frem til ulykken i Seest kan ekspertgruppen i enighed udtale, at der ikke ses at være begået lovovertrædelser af de berørte danske myndigheder' (ibid., s. 5). I denne redegørelse beskrives det bl.a., hvordan den tekniske viden om risikoen for masseeksplosion af fyrværkeri til underholdningsbrug udmønter sig i juridiske tiltag blandt de danske myndigheder (ibid., s. 63-64). Der rejses også spørgsmålet om, hvilke forventninger man kan have til centraladministrative enheders beslutninger om at sammenkæde teknisk indsigt med udvikling af nye regler på et område. Og derudover diskuteres det bl.a. om myndighederne har haft tilstrækkelig faglig indsigt sammenlignet med den indsigt myndighederne har haft i andre europæiske lande og i hvilken udstrækning danske myndigheder kan forventes at følge praksis i andre lande i spørgsmålet om håndtering af risikovirksomheder.

Undersøgelsen er uvildig. Den er udarbejdet af en dansk advokat og to ingeniører fra hhv. Sverige og Norge. Men den henter legitimitet samme steder fra som redegørelserne, der er tidligere er udarbejdet og konklusionerne er ikke væsentligt anderledes[23]. Den forholder sig til om myndighederne har fulgt den gældende lovgivning og den gældende *praksis for forvaltning* man kan forvente, at de følger. Myndighedernes risikovurdering i forhold til den tekniske viden om fyrværkeris farlighed diskuteres også. Redegørelsen holder sig ligesom de andre redegørelser til de juridiske og teknisk videnskabelige sprogspil. Jeg vil argumentere for, at den ikke afviger fra de

[23] Dog stilles der i denne redegørelse spørgsmålstegn ved den udbredte forståelse af årsagen til branden. 'Ekspertgruppen mener ikke, at det med sikkerhed kan fastlægges, hvad der antændte branden i den første container. Ekspertgruppen mener ikke, at tabet af en kasse med raketter kan betegnes som værende den overvejende sandsynlige årsag. Der findes mange andre mulige årsager til selve antændelsen (ibid. s. 5)

foregående redegørelser.

Mediernes dækning af denne redegørelse afviger heller ikke fra dækningen af andre redegørelser. I TV-Avisen d. 15/5-2006 fremgår det, at den uafhængige advokatundersøgelse 'at ingen lovgivning blev overtrådt forud for ulykken, selvom der blev begået mindre fodfejl'. En borger interviewes for at vise modsætningen mellem redegørelsens konklusioner og borgernes forståelse. Borgerne giver udtryk for at have haft en forventning om, at rapporten skulle 'gå ud og placere et ansvar', men oplever ikke, at det er tilfældet. Den juridiske vurdering lever ikke op til borgerens forventning til juraen (DVD 1833, 1834, 1835).

Myndighedernes håndtering legitimeres på samme måde som i de tidligere redegørelser gennem jura og de tekniske videnskaber. Borgerne ønsker stadig, at der placeres et ansvar og den teknisk videnskabelige forståelse af ulykken er ligeledes til diskussion. Der refereres til de samme sprogspil som i de foregående diskussioner. Medierne skaber ikke nogen nye horisonter. De bidrager til at opretholde de eksisterende.

Kamp om økonomiske ressourcer

Dette afsluttende afsnit skitserer nogle af kampene om tildeling af økonomiske ressourcer efter ulykken. Ligesom det ovenfor bliver vist, at der er knaphed omkring de symbolske ressourcer efter ulykken, så er der også en del interviewpersoner, der oplever knaphed i ressourcer som fx økonomisk kompensation og dækning (Bourdieu 1977/2003). Det vises, at det er vanskeligt at tale om tildeling af økonomiske ressourcer uden også at forstå den symbolske betydning af kampene om disse privilegier.

- forsikring

Allerede dagen efter ulykken begynder borgerne at forholde sig til spørgsmål om, i hvilken grad deres bolig og indbo er forsikret, og i hvilken grad de kan få dækket de udgifter, de må have i

forbindelse med ulykken, bl.a. i form af genhusning og indkøb af tøj, toiletsager mm i de første dage.

Mange forsikringsselskaber møder op på skolen, hvor der holdes daglige møder for borgerne og her kan folk henvende sig og få råd og vejledning om deres forsikring. Borgerne oplever, at der er forskel på forsikringsselskaberne. Både i forhold til økonomiske bidrag til udgifterne i de første dage, men også i spørgsmålet om, hvordan skaderne på hus og indbo dækkes. Det sidste spørgsmål går dog først hen og bliver aktuelt i månederne efter ulykken, i takt med at afgørelsen bliver udarbejdet.

En interviewperson beskriver, hvordan forsikringsselskabernes dækning af de akutte udgifter, til fx tøj, udvikler sig til en hierarkisering mellem borgerne i de første dage. Nogle får udbetalt mange tusind kroner, som de kan købe tøj og personlige fornødenheder for. Det synes voldsomt for de familier, der ikke får nær så mange penge udbetalt af deres forsikringsselskab. Nogle interviewpersoner fortæller, at det senere viser sig, at den indledende forskel i økonomisk priviligering ikke opretholdes til fordel for de samme familier set over en længere periode.

Nogle husejere står overfor ekstraudgifter i forbindelse med nyt byggeri. Der er huse, der fx skal bygges ovenpå en sandpude, der skal sikre, at husets nye fundament ikke ødelægges med tiden, på grund af den ustabilitet eksplosionerne kan have forårsaget i undergrunden. De ekstra udgifter, der knytter sig til denne konstruktion, afvises af nogle forsikringsselskaber. Andre borgere har fået ødelagt fx campingvogne, både og biler, der har stået i området, da ulykken skete. Men det er ikke alle, der kan få tabet dækket på grund af forskellige forsikringsvilkår.

Blandt de borgere, der oplever at have mistet økonomiske ressourcer som følge af ulykken er der nogle, der tager tabet til efterretning mens andre fører en voldgiftssag. Andre igen taler om muligheden for at fortsætte kampen om tildeling af økonomiske ressourcer. En interviewperson mener ikke, at den enkelte families sag er afgjort, blot fordi forsikringsselskabet mener, at den er afsluttet. Man kan gå til medierne med sin sag. Interviewpersonen fortæller om en familie, der har tabt en voldgiftssag:

> '… hvis det var mig, så var jeg gået til aviserne og til fjernsynet, jeg havde ikke været et sekund i tvivl (…) når vi har været i medierne har det været udelukkende for at lægge pres på forsikringsselskaberne'.

Denne strategi genkendes blandt medieaktørerne. En redaktør beskriver, at der i månederne efter ulykken stadig er borgere, der henvender sig og ønsker at medierne dækker deres sag. På redaktionen tager de indimellem sager op, hvis der tydeligvis er tale om, at fx et forsikringsselskab behandler en familie dårligt.

- politisk involvering

Men spørgsmålet om den økonomiske kompensation efter ulykken bliver ikke alene et forhold mellem forsikringstagere og forsikringsselskaber. Både Kolding Byråd og folketingspolitikere involverer sig i sagen til trods for, at de som udgangspunkt understreger, at dækningen er et anliggende mellem borgerne og forsikringsselskaberne[24]. Spørgsmålet er, om den politiske involvering kan forstås som udtryk for en økonomisk eller en symbolsk priviligering af borgerne i Seest.

Forståelsen blandt en del af interviewpersonerne er, at Økonomi- og Erhvervsministeren i en eller anden udstrækning har involveret sig i relationen mellem forsikringsselskaber og borgere. I hvilket omfang ministeren lover, at borgerne skal holdes skadesfri er vanskelig at afklare på baggrund af mediedækningen. På www.tvsyd.dk står der fx om samrådet i Folketingets erhvervsudvalg d. 17. november 2004: ’Regeringen har kun halve løfter til de beboere i Seest, der er havnet i en dårlig økonomisk situation efter den voldsomme fyrværkeriulykke for godt to uger siden’. Men at Økonomi- og Erhvervsministeren ’lover, at regeringen vil holde et skarpt øje med, at forsikringsselskaberne tager deres ansvar’[25].

Først i 2005 skriver Jydske Vestkysten om ministerens involvering ’Der er formentlig en eller anden form for hjælp på vej til Seest-ofrene, når valgkampen er overstået. Da Jydske Vestkysten fredag fangede økonomi- og erhvervsminister Bendt Bendtsen (K) (…) var han stadig mærket af sit nylige besøg i Seest. ’Jeg må sige, at jeg var rystet over, hvad jeg så (…) Jeg så folk stå og græde’

[24] Se bl.a. DVD 1861-148.
www.kolding.dk/brand/0030958.asp?sid=32141&uid=30816.
’Kritik af regeringens svar om fyrværkerisag’ på www.tvsyd.dk, 17. november 2004.
’Synspunkt: Bendt Bendtsen bør holdes fast på løfte til borgere i Seest’ i Jydske Vestkysten Kolding, d. 9. december 2004.
[25] ’Kritik af regeringens svar om fyrværkerisag’, på www.tvsyd.dk, 17. november 2004

(…) Han mener, at hele forsikringsbranchen står med et problem (…) Han lover, at han vil følge op på sit besøg i Seest, hvis han sidder i ministerstolen efter valget'[26]. Til trods for sin gentagende involvering, så understreger ministeren, at det ikke er muligt for staten at yde økonomisk hjælp til de borgere, der har mistet økonomiske ressourcer som følge af ulykken[27]. Gennem denne involvering anerkender ministeren de borgere, der har mistet økonomiske ressourcer i forbindelse med ulykken. Men han anerkender samtidig den symbolske side af situationen blandt de familier, der er uafklarede omkring muligheden for kompensation. Han påpeger deres ramthed.

Nok oplever flere interviewpersoner, at Økonomi- og Erhvervsministeren lover, at borgerne skal holde sagesløse. Men de oplever til gengæld ikke, at ministeren holder sit løfte. En interviewperson fortæller:

> 'Der står alle forsikringsselskaberne og siger: De skal holdes skadesløse. Og vi har en minister, der kommer drønende herover og siger: Jamen, de skal alle sammen holdes skadesløse (…) 200.000 har det kostet mig… den spøg der…'.

Han har lidt et økonomisk tab og oplever samtidig manglen på symbolsk anerkendelse udover de første dage efter ulykken.

En del af borgerne mener ikke, at det er enestående for denne sag. Ministre giver løfter om det ene og det andet, men løfterne bliver aldrig indfriet. Ministre der er væk, så snart kameraerne er slukket, 'skulle skamme sig'.

- andre former for tildeling af økonomiske ressourcer

Efter ulykken tildeler Folketinget fem millioner kroner til borgerne i Seest, der dels skal bidrage til at dække udgifter, der er øremærket: 'Krisehjælp til børn, unge og voksne, der er direkte berørt af katastrofen' samt 'Ekstraordinære initiativer på det frivillige sociale område'[28]. Organisationer og privatpersoner har også igangsat indsamlinger[29]. Fordelingsprincipperne er ikke helt fastlagt fra starten, så borgerne følger med i, hvilke retningslinier, der udstikkes og hvordan midlerne bruges. Der sker bl.a. en priviligering af børnene gennem tildeling af midler til Bakkeskolen:

---

[26] 'Bendtsen: Forsikringsbranchen har et problem' i Jydske Vestkysten, 30. januar 2005.
Se også 'Minister rystet over kontraster i Seest' i Jydske Vestkysten, 22. januar 2005.
[27] 'Ingen løfter til Seest' i Jydske Vestkysten, 13. september 2005.
[28] http://www.kolding.dk/brand/0030958.asp?sid=32141&uid=30816
[29] http://www.kolding.dk/brand/0030937.asp?sid=32141&uid=30816

> ’…der er en repræsentant (…) fra skolebestyrelsen, der fortæller, at de har gjort meget ud af, at de penge ikke skulle gå kun til dem, der var blevet evakueret, men til alle… fordi alle havde sådan set lige stort behov for det’.

Det har betydning for interviewpersonen, at der også tildeles midler til børn udenfor det evakuerede område, hvor familien bor. Dette fordelingsprincip ses som en anerkendelse af, at ramtheden også er et vilkår, der hvor de bor.

For en anden interviewperson er det også centralt, at så mange mennesker som muligt får del i midlerne. Han er optaget af, at det ikke bliver sådan, at det er dem, der råber højest, der får mest. En af de organisationer, der har samlet penge ind, har et fordelingsprincip, der lyder, at det ikke er enkelte familier, der skal privilegeres. Aktiviteter, der involverer alle borgere bliver støttet, mens det er forsikringsselskabernes opgave at dække familiers tab. Det er et princip, han støtter.

Praksisser for private indsamlinger ses ikke kun som anerkendelse af den vanskelige situation. Indsamlingerne er også et tegn på knaphed på ressourcer i form af anerkendelse. En borger beskriver sin utilfredshed med, at indsamlingerne ikke er udtryk for en national tilrettelagt og koordineret indsats, men udelukkende udtryk for forskellige private fondes eller privatpersoners initiativ.

I denne sammenhæng kan der igen identificeres et hierarki, hvor der kæmpes om tildelingen af ressourcer. Denne gang er det økonomiske ressourcer, men den symbolske betydning er også tilstede.

> ’Phuket dernede med… med flodbølgen, tsunami og jeg ved ikke hvad… og der kan de sende flere milliarder ned. Så sker der noget i ens baghave… det er man ikke interesseret i’.

Der efterlyses en samlet national økonomisk priviligering. Sådan en priviligering vil også have symbolsk værdi.

- legitimering af økonomisk ressourcetildeling

Samtidig med at borgerne kæmper for tildeling af økonomiske privilegier fortæller de også om oplevelser af at blive positioneret som konsekvens af, at de har fået dækket deres udgifter og tab i forbindelse med ulykken. Det er folk, der ikke bor i nærheden af fyrværkerifabrikken og som ikke har oplevet ulykken tæt på, der positionerer Seestborgerne som økonomisk privilegerede og derfor privilegerede.

Deres situation er blevet mødt med forskellige reaktioner:

> ’Hold kæft, hvor er du heldig, du har da scoret mindst en million på det her (er der en, der har sagt) Da var han også lige ved at miste sine bedste tænder (…) han fattede det ikke’.
>
> ’… nu gad de sgu ikke høre de Seest-borgere tude mere, for det var jo blevet et helt kvartersløft, nu havde vi jo alle fået nye huse alle sammen, så nu kunne vi jo godt holde vores mund (…) jeg blev simpelthen så gal og sagde (…) (du kan) stille mig et valg, om jeg vil have mit gamle hus og mit gamle liv tilbage eller om jeg vil have mit nye hus og mit nye liv tilbage, jeg er ikke et sekund i tvivl om, at jeg vil have det gamle… jeg vil for alt i verden undvære det halve år’.

Nogle af borgerne er utilfredse med at blive positioneret som økonomisk privilegerede. De ser ikke sig selv som privilegerede, heller ikke økonomisk. I kampen om definitionsmagten forsøger de at få udvidet definitionerne af privilegier, for de er utilfredse med de definitioner, de bliver mødt med. Seestborgerne oplever, at det største privilegium er at være foruden ulykken.

- opsamling

I Kolding er kampene om tildeling af økonomiske ressourcer efter ulykken i høj grad et anliggende mellem borgere og forsikringsselskaberne, men det er en kamp som dette studie afgrænser sig fra at analysere. Her er der i stedet fokus på forståelser af andre former for tildeling af økonomiske ressourcer bl.a. offentlige midler og privat indsamlede midler.

Analysen viser at borgerne ikke alene ønsker økonomisk kompensation, men også symbolsk. De skelner ikke mellem de forskellige former for kompensation. Men de ønsker først og fremmest selv at have lov til at definere deres situation og behovet for tildelingen af privilegier. Men det er vanskeligt. Analysen herover viser, at folk udenfor Seest sidestiller privilegier med økonomiske ressourcer. Det er ikke på samme måde tilfældet blandt borgerne. Det skaber kamp i feltet.

Fordham (1998) og Kroll-Smith & Couch (1990) beskriver, hvordan der kan opstå kamp og konflikt omkring principperne for tildeling af økonomiske ressourcer efter en ulykke, ikke mindst når der både tildeles ressourcer i kraft af private forsikringsordninger og offentlige midler. Kampene om principper for tildeling og konflikter over samme principper kan i høj grad præge et lokalområde. Casen i Kolding viser, at der er mindre grad af kamp borgerne imellem men højere grad af kamp i forhold til folk udenfor området, forsikringsselskaber og politikere.

Analysen peger på, at politikere både afviser at involvere sig i spørgsmålet om økonomisk kompensation og alligevel involverer sig. Det betyder at involveringen får en symbolsk karakter. Men det er ikke en involvering borgerne er tilfredse med. De forventer, at involveringen fører til tildeling af økonomiske ressourcer. De sætter ikke pris på den symbolske priviligering, der finder sted, når politikerne blander sig i spørgsmål af økonomisk karakter. De forventer, at politikeres involvering i en kamp om økonomisk kompensation skal føre til tildeling af økonomiske midler og ikke symbolske.

Økonomisk priviligering såvel som tab af økonomiske ressourcer og er også et spørgsmål, der optager medierne. De dækker ikke kun tildelingen af symbolsk anerkendelse som vist tidligere i denne analyse, men også kampene om tildeling af økonomiske ressourcer.

Konklusion – analysedel III

En ulykke er et vindue som et samfund kan betragtes gennem, skriver Alexander (2000, s. 21). Denne tredje og sidste analysedel giver mulighed for at se, hvad det er for nogle grundlæggende forståelser, der knytter sig til en stor teknologisk relateret ulykke som fyrværkeriulykken i Kolding i 2004, og hvilke værdier aktørerne i forskellige positioner bringer i spil for at definere situationen. Analysen viser, at definitionskampene i relationerne mellem positionerne handler om værdierne: Jura, de tekniske videnskaber, ramthed og økonomiske kompensation. I forsøget på at skabe mening med det skete refererer alle aktører, i større eller mindre grad til de tekniske videnskaber og til juraen. Myndighederne legitimerer deres handlinger gennem disse diskurser mens medierne og borgerne søger at udfordre myndighederne gennem samme diskurser. Og alle aktører er, om end på forskellig vis, optaget af hvordan der skal tildeles privilegier til borgerne, der stiller krav til anerkendelse og kompensation i forskellig form, som følge af ulykken.

Medierne bidrager til processerne gennem inklusion af værdier og kapitalformer som ramthed, jura, de tekniske videnskaber og økonomisk priviligering. Medierne skaber en horisont, og der stilles ikke spørgsmål, der ikke på den ene eller anden måde refererer til disse værdier. Det er ikke fra denne kant, at der opstår brud og sættes nye problemstillinger på dagsordenen. Medierne fastholder den eksisterende horisont.

Men formålet med analysen er ikke kun at finde frem til de inkluderede forståelser i det sociale rum, der enten italesættes gennem ortodoxier eller heterodoxier, som der enten er udtalt enighed eller uenighed om. Analysen er også en anledning til at diskutere, hvilke forståelser og tilgange, der aldrig bliver en del af feltet, hvorfor det ikke sker, og hvilken betydning det har for de grundlæggende forståelser af teknologiske ulykker i det danske samfund.

Der kommer ikke nye forståelser på banen efter ulykken i Kolding. Hændelsen genererer ikke nye forståelser af store ulykker, der er i stand til at udfordre de eksisterende. På den baggrund vil jeg argumentere for, at forandringspotentialet i krisen ikke udnyttes (Bourdieu 1977/2003). Også

Hewitt (1997) argumenterer for, at en ekstrem situation, som en stor ulykke, kan føre til konflikter, der skaber mulighed for at debattere, hvad der er forventeligt i samfundet som det er konstrueret. Men det sker ikke. Hverken blandt myndighederne, medierne eller borgerne rejser denne debat. Efter ulykken i Kolding er der stadig en udbredt forståelse af, at der ikke kan ske teknologiske ulykker i et gennemreguleret samfund som det danske. Forståelsen er, at ulykken er en undtagelse og aldrig vil ske igen.

Efter en ulykke udarbejdes der typisk en lang række udredninger, der er optaget af, hvordan man kan forstå *årsagen* til lige netop den ulykke, der senest er passeret (Law, set 1997). Det er også tilfældet i Kolding. Jeg vil argumentere for, at den eksisterende praksis for udarbejdelse af redegørelser blokerer for nye blikke på teknologiske ulykker i moderne samfund og lukker fremadrettede diskussioner om risici. Jeg efterlyser i den forbindelse, ligesom Lidskog (1996), en åben debat om, hvilke risici der godtages og accepteres i et samfund.

Men det synes umiddelbart vanskeligt at åbne for andre former for kommunikation mellem myndigheder, medier og borgere om teknologiske ulykker. Spørgsmålet er, hvilke muligheder der er for at kommunikere efter en ulykke uden at forfalde til juridiske sprogspil og sprogspil, der knytter sig til de tekniske videnskaber, som genkendes i de officielle tekster, der er analyseret. Teksterne har ikke en form, der kan danne grundlag for en åben debat. Men så længe både myndigheder men også borgere og medier i udstrakt grad anerkender og refererer til juraen og de tekniske videnskaber, så er det vanskeligt at finde potentialet for en åben debat.

Jeg efterlyser med Law (set 1997) en debat om kompleksitet og systemers betydning for ulykker i et moderne samfund. Efter ulykken i Kolding handler diskussionerne i høj grad om, hvorvidt der er identificerbare personer eller myndigheder, der kan holdes *ansvarlige* for en ulykke. Der er ingen, der diskuterer kompleksiteten i systemerne, herunder kompleksiteten i den tekniske ekspertise og lovgivning. Jeg placerer mig i forlængelse af Perrows (1984/1999) og Vaughans (1996/1997) understregning af, at det er fejl i komplekse systemer, der udløser teknologisk relaterede ulykker i moderne samfund. Forståelsen bygger på en antagelse om, at teknologiske ulykker som den i Kolding vil blive ved med at opstå og ikke kan forhindres. Dertil er moderne samfund for

komplekse og for afhængige af kompleksitet[30]. Men det er en forståelse, der er fraværende i kommunikationen om risikoen for fabrikken og efter ulykken i Kolding.

Picou & Gill (2000) og Edelstein (2000) kritiserer Becks (1992/1994) antagelse om moderne samfund kan karakteriseres som *risikosamfund*, der er kendetegnet ved en refleksivitet omkring risici og trusler. Det er ikke tilfældet påpeger de. Picou & Gill (2000) argumenterer for, at der mangler både bevidsthed og refleksivitet omkring trusler i det moderne samfund, når store ulykker kan komme som en overraskelse. Edelstein (2000) påpeger, med udgangspunkt i et studie af en lokalt situeret teknologisk ulykke, at folk udenfor lokalområdet, der ikke er ramt af ulykken, ikke er i stand til at sætte sig i de ramte borgeres sted. Det er et eksempel på fraværet af refleksivitet og Edelstein (ibid.) forkaster på den baggrund Becks hypotese.

Denne sidste analyse i studiet har på flere måder en anden karakter end de to foregående. Brugen af Bourdieus feltteori giver en række analystiske begreber, der bringes i spil og giver forklaringer på en række problemstillinger, der knytter sig til en analyse af kampe om definitionsmagt. Også til trods for at det teoretiske materiale er af mindre omfang, og der bliver søgt at skabe overensstemmelse og sammenhæng mellem kvalitative interview med borgere, medietekster og officielle redegørelser. Analysen får en mere diskuterende form, samtidig med at den er mere søgende end de to foregående.

Analysen er i stand til at pege på den historicitet og magt, der ligger i den symbolske kapitalform *jura*, men diskuterer kun i mindre grad de tekniske videnskaber som symbolsk kapitalform. Forståelsen af ramtheden som kapitalform kan identificeres i det kvalitative interviewmateriale og i medieteksterne, men historiciteten bag, og den punktvise anerkendelse af denne værdi, forklares kun i mindre grad gennem referencen til mediernes anerkendelse. Analysen kan ikke pege på, hvor ramtheden henter legitimitet.

Endelig henter analysen argumentation for, hvilke problemstillinger og diskussioner, der er fraværende i det sociale rum i en række teoretiske tekster, der er optaget af teknologiske ulykker.

[30] I andre tekster, der på samme vis er optaget af at forstå årsager til store teknologiske ulykker, er der i højere grad fokus på, menneskelige fejls betydning for ulykker. Se fx Weick (1990) og Weick & Sutcliffe (2001) for en personorienterede tilgang.

Argumentet om at diskussionerne af det uundgåelige ved teknologiske ulykker er ekskluderet fra det sociale rum efter en ulykke henter ikke legitimitet i det empiriske materiale, men er et teoretisk argument.

Kapitel 9

Konklusion

Baggrunden for dette studie er at finde frem til nye måder at forstå kommunikation i forbindelse med store ulykker og alvorlige hændelser, så myndighederne kan kvalificere deres indsatser. Det er kommunikationsprocesserne mellem myndigheder, borgere og medier i forbindelse med ulykken på N.P. Johnsens Fyrværkerifabrik i Kolding i 2004 og orkanen og højvandsvarslet i Skive i 2005, der udgør det empiriske omdrejningspunkt for studiet. Ulykken i Kolding er studiets hovedcase, mens hændelsen i Skive fungerer som bicase.

I konklusionen her samles der op på de centrale problemstillinger i studiet. Først præsenteres det, hvordan studiet bibringer nye perspektiver til forståelsen af kommunikationen mellem de tre aktørgrupper: Borgere, myndigheder og medier. Derefter fremhæves de overordnede linier i studiets tre analysedele, og det skitseres, hvorledes resultaterne kan bringes i spil i beredskabsmyndigheders praksis. Efterfølgende konkluderes jeg på brugen af den overordnede teoretiske ramme og valget af de tre ikke-priviligerede analyseoptikker. Så følger en diskussion af casevalgets betydning for studiets resultater, og afslutningsvis peges der på, hvilken indflydelse rekvirentens definition af problemstillingen har haft for udfaldet af studiet.

Trekantsdrama

I analyserne tages der udgangspunkt i forståelsen af, at borgere, beredskab og medier er centrale aktører i kommunikationsprocesserne. Ikke alene på grund af rekvirentens definition af problemstillingen, men også fordi den eksisterende forskning og teori om store ulykker samt det empiriske datamateriale peger på, at det giver mening at skelne mellem disse tre grupper. Men gennem afhandlingen fastholdes det også, at det ikke kun er flowet af *informationer* mellem de tre aktørgrupper, der har betydning for processerne. Afhandlingen tilbyder andre måder at begribe

dramaet på, og er på dette punkt i opposition til fx Nordlunds (1994) fokus. Studiet peger på, at udfordringerne i processerne før, under og efter en hændelse ikke alene er et spørgsmål om at tilstræbe en optimering af udvekslingen af information.

Borgernes oplevelser og blikke på processerne er sat i centrum i analysen, fordi det er den aktørgruppe, der har de dårligste betingelser for at komme til orde i forbindelse med risici, trusler og ulykker. Deres fortællinger om den kompleksitet de navigerer i, når sjældent hverken myndighederne eller medierne. Medierne dækker historier om ulykker og borgere, der er klemt og udsat som følge af myndighedernes dispositioner, uden borgerne får mulighed for at fortælle den nuancerede version af deres historie. Men myndighedernes og mediernes vilkår anerkendes også i studiet og inddrages i analysen for at understrege, hvor forskellige blikke og forståelser der er i spil i forbindelse med en krise.

Studiets analyse af kommunikationsprocesserne bygger på teoretiske optikker, der tager udgangspunkt dels i de tre aktørgruppers *praksisser* i forbindelse med en trussel, dels i aktørgruppernes *kategorisering* og *karakterisering* af sig selv og dels i de *strukturelle relationer* mellem aktørerne, der bl.a. opretholdes diskursivt. Det viser sig, at trekantsdramaet (ibid.) falder forskelligt ud, alt efter hvilken teoretisk optik man vælger at bringe i spil, og alt efter hvilke dele af processerne man vælger at slå ned på og gøre til genstand for analyse.

Analysens resultater

Analyserne tager primært udgangspunkt i kvalitative interview med folk, der på forskellig vis har været involveret i de to cases. I analysedel I og II er det interviewpersonernes egne repræsentationer, der ligger til grund for analysen. I analysedel III inddrages der tillige en række medietekster og officielle redegørelser om ulykken i Kolding, der alene er genstand for denne analyse.

Det er ikke tilstræbt at tegne noget entydigt billede af de tre forskellige problemstillinger, der analyseres. Der peges til gengæld på en kompleksitet i praksisser, ikke mindst fordi de tre aktørgruppers praksisser adskiller sig fra hinanden.

- vedtagelser af trusler

I første analysedel vises det, hvordan aktørerne vedtager en trussel. Det teoretiske udgangspunkt er inspireret af Mols (2002/2005) forståelse af, at materialitet som brand, orkan og højvande skal forstås i relationen til det sociale, dvs. med udgangspunkt i aktørernes praksis.

Analysen peger for det første på, at kommunikation mellem myndigheder, borgere og medier ikke er et redskab, der alene har betydning for borgernes håndtering af en trussel. Myndighedernes budskaber skal i stedet ses som *et element*. I begge cases er de fleste borgere orienteret om beredskabets vurdering af situationen, men de vurderer også selv truslen. Det vises ligeledes, at vedtagelser af trusler er komplicerede processer, som ikke alene kan forstås isoleret i forhold til situationen.

I analysen argumenteres der for, at de forskellige aktørgrupper vedtager trusler på meget forskellig vis. Myndighederne vedtagelser adskiller sig fra borgernes. Derfor kan det være vanskeligt for beredskabsmyndigheder at forstå borgernes håndtering – og omvendt. Medieaktørernes vilkår for vedtagelser af trusler kan på en række punkter sammenlignes med beredskabsmyndighedernes, men på andre punkter vedtager de igen en trussel på en række særlige vilkår. Mediernes formidling af en trussel kan bedst forstå som et møde mellem egne vedtagelser og beredskabets.

Forskellene i aktørgruppernes vedtagelser af en trussel opleves som problematisk af beredskabet, når de har til opgave at varsle store grupper af borgere på kort tid og orientere dem om, hvordan de skal sikre sig mod en fare. Analysedel I kan ses som en anbefaling til beredskabsmyndighederne om at forstå og tilrettelægge varslingsopgaver, så indsatsen målrettes borgernes praksisser. Det betyder bl.a. anerkendelse af, at borgerne ikke entydigt orienterer sig mod bestemte kilder eller medier, men at de vedtager en situation ud fra en række forskellige forhold. Det er anbefalinger, der på mange punkter ligger i tråd med den eksisterende litteratur om håndtering af varslingsopgaver.

Der er yderligere det særlige forhold ved de to geografisk afgrænsede cases, at de skaber blik for, at det er muligt at fremanalysere lokale forhold, der har betydning for borgernes håndtering af en trussel.

- vurdering af sociale kategorier

I analysedel II vises det, hvordan interaktioner mellem aktører i et socialt rum, der er karakteriseret ved enten potentiel fare, en trussel eller en ulykke, kan forstås som et møde mellem sociale kategorier, som der er en række forventninger til. Det er en forståelse, der bygger på poststrukturalistisk feministisk teori (West & Zimmerman 1987, West & Fenstermaker 1995, Lykke 2005, Mørck 2005, Staunæs 2004 og Crenshaw 1994).

De sociale kategorier *borgere*, *beredskab* og *medier* er indledningsvis valgt som omdrejningspunkt for analysen. Men det viser sig yderligere, at der også er andre sociale kategorier og udtryk, der sammenvæver sig med disse tre. Den lokale kategori *ramthed* er fremanalyseret i forbindelse med dette studie, og den er sat i forgrunden i analysen. Ramtheden er et udtryk, som jeg vil argumentere for knytter sig til erfaringer med store ulykker og alvorlige hændelser og til de krav, der stilles til at genetablere og fortsætte hverdagen og rutinerne, uanset om man er borger, beredskabsaktør eller medieaktør.

Ligeledes analyseres forventninger til og vurderingerne af, hvordan man performe kategorier i en familie ligesom kønskategorien er i spil. Analysen bygger på en forståelse af, at man kan fortsætte med at bringe kategorier i spil i en analyse af interaktionerne, og at kategorier sammenvæver sig med hinanden og på kompleks vis får betydning for praksis.

Analyserne af forventninger til og oplevelser med aktører, der knytter sig til forskellige sociale kategorier, peger på, at der på den ene side er dynamik i karakteristikkerne og åbenhed over for at se andre aktører udtrykke sig på måder, der ikke er forventet. Men aktørerne holdes samtidig ansvarlige i forhold til nogle bestemte udtryk, og de har til tider kun en lille margen at bevæge sig indenfor. Forventningerne til de sociale kategorier vanskeliggør, at aktørerne kan møde hinanden, og håndtere en trussel eller en ulykke gennem en bred variation af udtryk.

Der sker med andre ord en naturalisering af kategorierne i det sociale rum. Det fremstår, som om der er en essens, der knytter sig til de forskellige kategorier. Det er på den ene side uhensigtsmæssigt, fordi der sker en fastlåsning af aktørerne. Men analysen viser på den anden side, at kategorierne giver mening og er retningsgivende i en krisesituation, hvor rutine og erfaring sættes ud af kraft i en periode, og interaktionerne og kommunikationen mellem aktørerne har stor

betydning for håndteringen af situationen. Kategorier kan også skabe tryghed, og det kan der være brug for efter en voldsom ulykke.

Analysen peger på, at myndighederne kan arbejde hen mod større opmærksomhed og refleksion omkring, hvordan karakteristikker af sociale kategorier skaber uhensigtsmæssige forventninger til sig selv og andre, og der lægges ligeledes op til et skærpet blik for, hvordan nogle aktører tildeles mulighedsrum, mens andre aktører fastlåses og understrykkes igennem karakteristikker.

- definitionsmagt

Analyse III er et bud på, hvordan de strukturelle relationer mellem de tre aktørgrupper har betydning for udfaldet af kampene om definitionsmagten efter ulykken i Kolding. Med udgangspunkt i Bourdieus feltanalyse (fx 1977/2003) og med bidrag fra Nordstedt (2007) og Olausson (2005) diskuteres det, hvilke problemstillinger og emner, der inkluderes, og hvilke der ekskluderes i debatten i det sociale rum, der opstår efter en ulykke. Det er en kamp som både borgerne, medierne og myndighederne deltager i og bidrager til.

I denne analyse er det ikke længere kun de lokale aktører, der er involveret. Ministerier, styrelser og nationale medier, ses også som bidragydere til debatten og kampene om definitionsretten. Det vises, hvordan der er kamp om tildeling af privilegier og ressourcer af både symbolsk og økonomisk karakter.

På baggrund af den eksisterende litteratur om især teknologiske ulykker diskuteres det, hvilke forståelser af teknologiske ulykker, der er ekskluderede fra debatten om årsagen til fyrværkeriulykken i Kolding. Jeg argumenter for, at denne hændelse er en anledning til at diskutere, hvad borgere og myndigheder vil acceptere af risici. Men anledningen gribes ikke af nogen af aktørerne og debatten udebliver (Lidskog 1996).

På baggrund af den tredje analysedel anbefales myndighederne at arbejde hen imod en bredere forståelse af kommunikationsprocesser i forbindelse med store ulykker. Myndighederne har ikke kun et ansvar for at kommunikere med borgerne i forbindelse med en varslingssituation. Der er også behov for åben og dialogisk kommunikation om *potentielle risici* i et lokal område, lige såvel som

behovet for diskussion og udveksling af forståelser strækker sig over en lang periode *efter en ulykke*.

De tre analyser viser, hvilke forskellige forhold der konstituerer kommunikationen mellem aktørerne i processerne omkring en trussel og en ulykke. Resultaterne kan danne udgangspunkt for videre lokale analyser blandt myndigheder med beredskabsansvar og bringes i spil i arbejdet med strategier for, hvordan kommunikationen med medier og specielt borgere kan gentænkes og planlægges i en form, der i højere grad tager højde for borgernes praksisser, frem for at indsatserne tager udgangspunkt i myndighedernes praksisser.

Teori og teoretisk ramme

Et af formålene med valget af en konfiguration af analyseoptikker er at vise, at praksisserne dels kan forstås som mentale og performative, kropslige elementer, hvor diskurser og materialitet spiller en rolle til forskellige tider. Dels at aktørerne både er medproducenter af praksis, og samtidig underlagt strukturelle og historiske betingelser, der er yderst vanskelige at ændre såvel som at gennemskue. Dels at kommunikationspraksisser omkring en ulykke på samme tid baserer sig på dynamiske såvel som stabile elementer (Reckwitz 2002).

Den eksisterende litteratur om sociale processer i forbindelse med store ulykker og alvorlige hændelser refererer ikke til praksisteorien (ibid.). Men jeg vil argumentere for, at der alligevel er sammenfald på en række punkter mellem de teorier, der præsenteres i kapitel 2 og dette studies teoretiske ramme. Indenfor den anvendelsesorienterede forskning er det hhv. myndighedernes og borgernes praksisser i tilfælde af ulykker, der analyseres med særlig fokus på aktørernes *håndteringer*. Det radikalt kritiske perspektiv er mindre orienteret omkring håndtering, men ser i stedet på *magtforhold*, *ideologi* og *undertrykkelsesmekanismer* i forbindelse med store ulykker. Træk fra begge forskningstraditioner bliver bragt i spil i dette studie. Uagtet forskelle i teoretiske udgangspunkter så er den eksisterende litteratur i store ulykker kendetegnet ved empirisk orienterede studier, der muliggør sammenligninger og diskussion på tværs af teoretiske optikker.

Denne multiperspektivistiske analysetilgang (Phillips 2001) er bl.a. valgt for at favne kompleksiteten i den sociale praksis, der studeres i de to cases, og som er vanskelige at gribe gennem en enkel teoretisk optik. Det praksisteoretiske perspektiv (Reckwitz 2002, Halkier & Jensen 2007) samler de tre analysedele og argumenterer for en grad af kohærens mellem teorierne, der i udgangspunktet er forskellige, og på nogle punkter vanskelige at forene.

Det er ikke mindst i forståelserne af *magt* og *strukturer* og af, hvilke *metoder* der med fordel kan bringes i spil i analyserne af praksisser, at der er forskellige forståelser. Fx sker der fra analysedel I til III en bevægelse fra et fravær af forståelser af strukturer til en udpræget betoning af strukturelle og historiske forhold i et socialt rum. Det samme sker i spørgsmålet om magtforholdene i det sociale rum.

Det sker, fordi de forskellige dele af de analyserede processer er underlagt forskellige vilkår, og af den grund giver det mening at bringe den valgte teoretiske konfiguration i spil. Alt efter hvilken problemstilling ved en ulykke, der er genstand for analyse, så spiller magtforholdet i de strukturelle eller interpersonelle relationer en større eller mindre rolle. Det samme gør sig gældende med hensyn til betydningen af lokal-geografiske forhold. Nogle del-processer er lokalt situerede og foranderlige, mens andre baserer sig på en historisk tradition og præges af en strukturel træghed. Det er den valgte konfiguration i stand til at favne.

Det empiriske materiale, der er produceret gennem kvalitative interview, er udtryk for aktørernes egne repræsentationer, og giver et kvalificeret indblik i de processer, der er genstand for analyserne. Den samme metode er i vid udstrækning udgangspunkt for alle tre analyser. Der kan peges på, at observationer af faktiske trusselssituationer kunne have bibragt andre dimensioner til den første analysedel, mens en mere omfattende dokument- og medieanalyse kunne være bragt i spil i analysedel III. Men de kvalitative løst strukturerede interview er den stærkeste metodiske fællesnævner for de tre analysetilgange.

Den valgte teoretiske konfiguration i analysen af de to cases skaber ikke én orden (Law & Mol 2002). Den skaber flere ordener. Men jeg peger ikke af den grund på, at de tre fremanalyserede ordner er endelige og i stand til at forklare alt. Ordenerne er i stedet blikke ind i et socialt rum. I tilfælde af andre hændelser, ville vedtagelserne af truslerne se anderledes ud. Samspillet mellem

erfaringer samt tegn og umiddelbare forhold ville fx tage sig ud på andre måder. Andre kategorier kunne være sat i forgrunden i analysen af performance i interaktionerne, fx kategorierne alder, klasse eller etnicitet og andre debatter kunne være fremanalyseret i analysen om kampen om definitionsmagten, hvilket ville pege på andre ekskluderede temaer. Havde andre metoder været i spil, havde resultatet på nogle punkter set anderledes ud.

Den kvantitative analyse af kendskabet til sirenevarslingens betydning er til gengæld på afstand af det praksisteoretiske perspektiv i en grad, der gør det vanskeligt at argumentere for, at denne specifikke analyse bidrager med et perspektiv på studiets centrale problemstilling. Hensigten med afhandlingen er at skabe større indsigt i kommunikationsprocesser i forbindelse med en ulykke, men denne problemstilling siger den kvantitative analyse ikke noget om. Folks svarafgivelse i en interviewsituation giver ikke øget indsigt i, hvad der sker i forbindelse med faktiske ulykker.

Casene

Studiet af en naturrelateret og en teknologisk relateret hændelse muliggør, at der kan findes sammenfald og forskelligheder i forhold til hændelsers udløsende faktorer. Analysen viser bl.a., at *erfaringen* med højvandsvarsler spiller en rolle for vedtagelsen af truslen og for håndteringen af situationen i Skive. Her har den udløsende faktor betydning i den forstand, at naturrelaterede hændelser er tilbagevendende fænomener i visse områder i landet. En teknologisk ulykke som ild i fyrværkerifabrikker indtræffer ikke gentagende gange i samme lokalområde, og derfor er der ikke erfaring med håndtering af den form for ulykke.

Men det er ikke kun spørgsmålet om hændelsens udløsende faktor, der har betydning for, at fortællingerne om truslerne i hhv. Kolding og Skive falder forskelligt ud. Ulykken i Kolding har langt større konsekvenser end hændelsen i Skive. Fyrværkeriulykken optager folk i lang tid efter, fordi konsekvenserne er så omfattende. I Skive fortsætter hverdagen.

De voldsomme konsekvenser af eksplosionerne i Kolding betyder, at casen dominerer studiet. Analysen af processerne i Skive bidrager i højere grad som anledning til at udfordre og diskutere

materialet fra Kolding. I flere dele af studiet er det alene processerne i Kolding, der analyseres, fordi der ikke er problemstillinger i materialet fra Skive, der kan bidrage med en perspektivering.

Konsekvenser af de to danske cases kan ikke konkurrere i sammenligning med andre hændelser, med mange dræbte og ødelæggelser af langt større omfang. Men dette studie er ikke desto mindre et bidrag til den eksisterende litteratur. Jeg vil argumentere for, at de teoretiske greb, der anvendes i dette studie også kan bringes i spil i forbindelse med andre cases. Dels fordi teorierne begriber relationen mellem materialitet og socialitet i forbindelse med trusler på en ny måde. Dels gennem diskussionen af det strukturelle sårbarhedsbegreb, der vendes og begribes som udtryk i interaktionsprocesser frem for et grundvilkår. Og dels som skitseringen af kampene om tildeling af både symbolske og økonomiske privilegier samt anerkendelse efter en ulykke.

Optikkerne er målrettet analyserne, og derfor også afgrænsede i den forstand, at del I omhandler problemstillinger omkring *evakueringer*, mens del I og II knytter sig til udfordringerne i forhold til *lokalt afgrænsede* ulykker. Der kan peges på, at der fx vil være andre forhold, der gør sig gældende i tilfælde, hvor folk ikke må forlade deres hjem, ligesom mere diffuse trusler, som fx smitsomme sygdomme, der truer store dele af befolkningen over en længere periode, ikke kan begribes med præcis samme optik.

Rekvireret forskning

Studiet lægger sig på nogle punkter i forlængelse af myndighedernes forståelser af problemstillingen omkring store ulykker og alvorlige hændelser, mens der på andre punkter, foretages nogle brud.

I beredskabsstyrelsens oplæg til studiet er borgerne, medierne og myndighederne nævnt som de aktørgrupper, der indgår i kommunikationsprocesserne. Den forståelse opretholdes studiet igennem. Det betyder, at der sker en afgrænsning i forhold til andre aktørgrupper, der også kan identificeres i det empiriske materiale. Borgernes fortællinger er fx også orienteret omkring relationen til forsikringsselskaberne. Men den problemstilling analyseres ikke nærmere, selvom fortællingerne om relationen mellem borgere og forsikringsselskaber siger meget om betydningen af hjemmets

økonomiske værdi og kompensation i tilfælde af en ulykke. Hvis ikke de overordnede rammer for studiet var udstukket, havde denne problemstilling været mere central i studiet.

Der kan på den anden side peges på, at der bl.a. foretages brud med forståelsen af, at myndigheders kommunikationsopgaver primært knytter sig til trussels- og varslingssituationer. I studiet argumenteres der for, at det også er nødvendigt at se på processerne både før og i lang tid efter en ulykke. Derudover tilbyder studiet et brud med forståelsen af, at en trussel kan forstås som et entydigt og stabilt objekt. Materialiteten skal i stedet forstås som multipel og analyseres gennem den enkelte involverede aktørs praksis. Det brud følges op af et opgør med forståelsen af, at der eksisterer en række naturaliserede sociale kategorier. Den intra-kategoriale analysetilgang åbner og af-naturaliserer de ellers velkendte kategorier; borgere, myndigheder og medier samt kategorier i familien og kønskategorien.

Studiets rekvirent er fokuseret på de perioder, der er præget af en trussel og håndteringen af varslingsopgaverne i denne forbindelse. Med god grund. De har ansvaret for at sikre borgerne i tilfælde af ulykker. Studiet viser også, at det er hensigtsmæssigt at analysere denne del af processerne for at skabe nye blikke på praksis. Men det skal samtidig understreges, at myndighederne gennem dette til tider noget entydige fokus undgår at tage stilling til og håndtere de udfordringer, der er forbundet med kommunikation af potentielle risici, og efter der er indtruffet en ulykke. Det er ikke mindst casen i Kolding, der peger på dette fravær af fokus og på betydningen af, at myndighederne også forstår deres centrale placering i disse processer. Det er i lige så høj grad i disse sammenhænge, at der er behov for involvering, og der bør stræbes mod at bringe andre mere interaktionistiske og dialogiske former for kommunikation i spil.

Resumé

I afhandlingen analyseres kommunikationsprocesser mellem borgere, myndigheder og medier i forbindelse med store ulykker og alvorlige hændelser med udgangspunkt i to danske cases: Fyrværkeribranden på N. P. Johnsens Fyrværkerifabrik i november 2004 samt orkan og højvandsvarslet i Skive i januar 2005.

Kapitel 1 er afhandlingens indledning, hvor problemformuleringen præsenteres. Derudover redegøres der for, hvilke rammer der er udstukket for projektet af Beredskabsstyrelsen, der har finansieret og defineret de overordnede linier i projektet. Der diskuteres, hvilke betydninger det har for forskningsarbejdet, at det er produceret på foranledning af en rekvirent.

Kapitel 2 er en introduktion til den eksisterende forskningslitteratur, der på forskellig vis har relevans for problemstillingerne i afhandlingen. Der argumenteres for, at en del af teksterne knytter sig til en ud af to forskningsretninger. Der er den anvendelsesorienterede retning, der er optaget af at optimere samfundets, og ikke mindst myndighedernes, organisering i tilfælde af store ulykker og alvorlige hændelser, og der er den radikalt kritiske tilgang, der udøver en kritik af myndighedernes ideologiske magtudøvelse over borgerne i forbindelse med både potentielle risici og ulykker. Derefter præsenteres en række empiriske studier, der på forskellig vis fokuserer på problemstillinger, der omhandler hhv. borgeres, myndigheders og mediers praksisser i tilfælde af store ulykker.

Kapitel 3 er en præsentation af de to cases, som studiets analyser bygger på. Det diskuteres, hvilke sammenfaldende træk og forskelligheder, der kan identificeres mellem ulykken i Kolding og hændelsen i Skive. Der peges også på, hvordan de danske cases kan sammenlignes med andre hændelser, der tidligere er blevet studeret, og i hvilken grad denne afhandling kan bidrage til den eksisterende forskningslitteratur.

Kapitel 4 er en introduktion til den overordnede ramme for de tre analysedele, der udgør afhandlingens omdrejningspunkt. Her argumenteres der for, hvordan de tre forskellige teoretiske optikker, der bringes i spil i analyserne, alle relaterer sig til det praksisteoretiske perspektiv. Der peges på, at en konfiguration af teoretiske optikker er velvalgt at bringe i spil i et studie af processer

omkring en stor ulykke eller en alvorlig hændelse, hvor der er en række forskellige problemstillinger, der gør sig gældende, men som vanskeligt kan analyseres ud fra én enkelt teoretisk optik.

I Kapitel 5 introduceres der til studiets metodeovervejelser. Her skitseres brugen af kvalitative løst strukturerede interview som metode til at få indblik i kommunikationsprocesser, der har fundet sted. Forholdet mellem repræsentationer i kvalitative interview og virkelighed diskuteres, og tilrettelæggelsen af interview om kriser og følsomme emner præsenteres. Det er også i dette kapitel, at man kan læse om udvalget af interviewpersoner i forbindelse med de to cases.

Kapitel 6 er den første del af analysen. Her vises det, hvordan de forskellige grupper af aktører, der har været involveret i de to cases, har vedtaget de trusler, de har stået overfor: Branden i Kolding samt orkan eller højvandsvarslet i Skive. I analysen vises det, hvilke forskelle der er mellem borgernes, beredskabsaktørernes og medieaktørernes vedtagelser af de to trusler. Det er forskellige processer og forskellige forhold, der ligger til grund for aktørgruppernes forståelser af en fare. Det er en central pointe i analysen, at man skal tage udgangspunkt i aktørgruppers praksisser, for at opnå forståelse af, hvordan man kan kommunikere om en fare.

Kapitel 7 er anden del i analysen. Her er det fortællingerne om sociale kategorier, der udgør omdrejningspunktet. Borgere, myndigheder og medier er nogle af de sociale kategorier, der står centralt i fortællingerne fra Kolding. Det vises, hvordan aktørerne har en række forventninger til kategorier, der knytter sig til egen og til andres praksis, og hvordan aktørernes vurderinger af egne og andres udtryk får betydning for, hvordan en række interpersonelle interaktioner falder ud. I analysen skitseres det, hvordan den lokale kategori ramthed også er en kategori, der kan identificeres efter ulykken i Kolding. Denne kategori sammenvæves med andre kategorier i interaktionerne mellem aktørerne. Det samme gør sig gældende for fx kategorien forældre og kategorien køn. Det vises, hvordan nogle konstellationer af kategorier skaber mulighedsrum, mens andre fungerer undertrykkende og indsnævrer aktørers muligheder for at udtrykke sig.

Kapitel 8 omhandler alene ulykken i Kolding. Analysen bygger både på kvalitative interview og officielle redegørelser og medietekster, og viser, hvordan aktører fra forskellige positioner i et socialt rum skaber betydning med en ulykke, der er sket. Det skitseres, hvordan aktørerne i de

forskellige positioner tildeles anerkendelse på forskellige tidspunkter før og efter en ulykke. Der peges ligeledes på, hvordan aktører i forskellige positioner tildeles både symbolske men også materielle privilegier. Der argumenteres for, at diskussionerne om årsager, til specielt teknologiske relaterede ulykker, holdes indenfor nogle snævre rammer og begrænser sig til nogle enkelte problemstillinger.

Kapitel 9 er konklusionen, hvor der dels svares på problemformuleringen og det dels diskuteres, hvordan analyseresultaterne kan bringes i spil i myndighedernes videre arbejde med tilrettelæggelsen af den strategiske kommunikation i forbindelse med store ulykker og alvorlige hændelser. Der peges også på, i hvilken grad afhandlingen bryder med myndighedernes eksisterende forståelser af kommunikationsprocesser i kriser, og i hvilken grad afhandlingen opretholder udbredte forståelser af problemstillingen.

Bilag A indeholder de interviewguides som de kvalitative interview er produceret ud fra. Bilag B er en repræsentativ kvantitativ undersøgelse af danskernes kendskab til sirenevarslingssystemet i Danmark. I bilaget argumenteres der for tilrettelæggelsen af undersøgelsen og nogle resultater præsenteres. Men der peges også på, at undersøgelsen er problematisk at bringe i spil i forbindelse med resultaterne af det kvalitative hovedstudie, fordi den kvantitative undersøgelse ikke kan relateres teoretisk til det praksisteoretiske perspektiv.

Abstract

The subject of this dissertation is communication processes that involve citizens, authorities and the media before, during and after a disaster. The analysis concerns two Danish events: A fire in a warehouse storing fireworks in Kolding in 2004 that led to explosions that destroyed large parts of a neighbourhood, and the risk of flood combined with a hurricane in Skive in 2005. The study is based on qualitative interviews with people that have been involved in the two events.

The analyses are based on three theoretical approaches that shed light on three central issues in relation to the dissertations main subject. The first analysis concerns the problem of different actor's different ways of enacting and handling an impending disaster. This part of the analysis is inspired by Mols (2002/2005) approach to understand the relationship between materiality and the social. I argue that a threat like a fire in a warehouse storing fireworks as well as the risk of flood and a hurricane is best understood through an analysis of the *practice* of the actors (ibid.). It is showed how the practices within the authorities, the media and the citizens differ, and I argue that it's the reason why threats are enacted and handled in very different ways. The analysis shows that the warnings from the authorities only play a partly role for the citizens, when they decide their response in the case of a threat.

Stories about interactions are in focus in the second analysis. It is showed how actors understand interactions as meetings between social categories. Stories about social categories like *citizens*, *policeofficers*, *reporters*, *parents*, *women* etc are analysed to show how people involved in a disaster hold them selves and others responsible for their performance of a number of well known social categories (West & Zimmerman 1987, West & Fenstermaker 1995). This is done to show how expectations to one self and others have a strong impact on the outcome of interactions. The analysis shows how actors e.g. can *do police* or *do mother* in either appropriate or inappropriate ways. But not only well known social categories are being performed. In the case of a serious event new categories can be identified as well. I'll argue that the social category *disaster* is being performed after the event in Kolding. *Doing disaster* turns out to be a central performance amongst the people involved in a serious event. The analysis finally discusses how the multiple categories interlock and suppresses some actors (Crenshaw 1994, Mørck 2005, Lykke 2005).

In the third analysis I argue that a disaster creates a field that is structured by relations between different positions; in this case it is the power relations between the positions of the media, the different authorities and the citizens that are in focus. The different positions struggle to define the field of opinion in the time after a disaster (Bourdieu 1977/2003). The positions that are able to define the field of opinion are as well able to define how economical as well as symbolic privileges should be distributed after a disaster. I focus on how the actors involved in the field, struggle through *discursive* means to legitimate their point of view in relation to the distribution of privileges. It is showed how the media both covers the struggle between citizens and the authorities while they at the same time contribute to reproduce the existing horizons in the debate and contribute to exclude other new approaches and perspectives on the issue of disaster in a modern society (Nohrstedt 2007, Olausson 2005).

The three analysis are discussed in relation to the field of disaster research. There are a number of similarities between the empirical findings in this study and others, concerning different kinds of disasters. The theoretical frames offered in this study can't on the other side be recognised in the literature. But I argue that the theoretical approaches presented in this dissertation can be brought into play in future studies, which concerns the communication processes between actors involved in impending disasters as well as disasters.

The research project is commissioned and founded by the Danish Emergency Management Agency.

Litteraturliste

Alexander, David (2000): *Confronting Catastrophe*. Terra Publishing. Herefordshire.

Alexander, David (1993): *Natural Disasters*. UCL Press. London.

Alexander, David (1997): *The Study of Natural Disasters, 1977-1997: Some Reflections on a Changing Field of Knowledge*. I Disasters, 21(4):284-304.

Alvesson & Skjöldberg (1994): *Tolkning och Refleksion. Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod. Studentlitteratur*. Lund.

Appelros, Erica (2005): *Religion och intersektionalitet*. I Kvinnovetenskaplig tidskrift, 2-3:69-80.

Askegaard, Søren (1993): *Livsstilsundersøgelser: Henimod et teoretisk fundament*. Odense Universitet.

Arpi, Susanna (2004): *De nære nyheder – et casestudium af TV2/Nyhedernes casejournalistik*. Studieserie for journalistik på RUC 3. Journalistik, Roskilde Universitetscenter.

Austin & Miles, Duke W. & Michelle (2006): *Crisis in Black and White: Katrina, Rita, and the Construction of Reality*. I 'Learning from Catastrophe. Quick Response Research in the Wake of Hurricane Katrina'. Natural Hazards Center. Special Publication # 40. Institute of Behavioral Science. University of Colorado at Boulder.

Bankoff, Greg (2003): *Cultures of Disaster. Society and natural hazard in the Philippines*. RoutledgeCurzon.

Barnshaw (2006): *Beyond Disaster: Locating Hurricane Katrina within an Inequality Context*. I 'Learning from Catastrophe. Quick Response Research in the Wake of Hurricane Katrina'. Natural Hazards Center. Special Publication # 40. Institute of Behavioral Science. University of Colorado at Boulder.

Barsky, Lauren E. (2006): *Disaster Realities Following Katrina. Revisiting the Looting Myth*. I 'Learning from Catastrophe. Quick Response Research in the Wake of Hurricane Katrina'. Natural Hazards Center. Special Publication # 40. Institute of Behavioral Science. University of Colorado at Boulder.

Beck, Ulrich (1992/1994): *Risk Society. Towards a New Modernity*. Sage Publications. London.

Berrington & Jemphrey, Ellen & Ann (2003): *Pressures on the press. Reflections on reporting tragedy*. I Journalism, 4(2):225-248

Blaikie, Norman (1993): *Approaches to Social Enquiry*. Polity Press. Cambridge.

Blaikie, Piers m.fl. (1994): *At risk. People's vulnerability, and disasters*. Routledge.

Blumer, Herbert (1969): *Symbolic Interactionism. Perspective and Method*. Prentice-Hall. New Jersey.

Boin, Arjen m.fl. (2005): *The Politics of Crisis Management. Public Leadership under Pressure*. Cambridge University Press.

Bolin, Robert m.fl. (1998): *Gender Inequality, Vulnerability, and Disaster: Issues in Theory and Research*. I Enarson & Morrow (red.) 'The Gendered Terrain of Disaster. Through Women's Eyes'. Praeger.

Bourdieu, Pierre (1997): *Af praktiske grunde. Omkring teorien om menneskelig handling*. Hans Reitzels Forlag.

Bourdieu, Pierre (1993): *Concluding Remarks: For a Sociogenetic Understanding of Intellectual Works*. I Calhoun, LiPuma & Postone (red.) 'Bourdieu. Critical Perspectives'. Polity Press.

Bourdeu, Pierre (1998): *Om TV – og journalistikkens magt*. Tiderne Skifter.

Bourdieu, Pierre (1977/2003): *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge University Press.

Bourdieu, Pierre (2000): *Pascalian Meditation*. Polity Press.

Bourdieu, Pierre (1990/1997): *The Logic of Practice*. Polity Press. Cambridge.

Bourdieu, Pierre (1991): *The Peculiar History of Scientific Reason*. I Sociological Forum, 6(1):3-26.

Bourdieu & Wacquant, Pierre & Loïc J.D. (1996): *Refleksiv Sociologi – mål og midler*. Hans Reitzels Forlag.

Bourdieu, Pierre (1999): *Understanding*. I Bourdieu m.fl. 'The Weight of the World. Social Suffering in Contemporary Society'. Polity Press. Cambridge.

Bovens & 't Hart, Mark & Paul (1996): *Understanding Policy Fiascoes*. Transaction Publishers.

Brah & Phoenix, Avtar & Ann (2004): *Ain't I a woman? Revisiting Intersectionality*. I Journal of International Women's Studies 5(3):75-86.

Brinkmann & Kvale, Svend & Steinar (2005): *Confronting the ethics of qualitative research*. I Journal of Constructivist Psychology, 18(2):157-181.

Britton, Neil R. (2005): *What's a word? Opening up the debate*. I Perry & Quarantelli (red.) 'What is a disaster? New Answers to Old Questions'. International Research Committee on Disasters.

Broady, Donald (1990/1991): *Sociologi och epistemologi. Om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin*. HLS Förlag. Stockholm.

Buckle, Philip (2005): *Disaster: Mandated definitions, local knowledge and complexity*. I Perry & Quarantelli (red.) 'What is a disaster? New Answers to Old Questions'. International Research Committee on Disasters.

Butler, Judith (2004): *Precarious Life. The Powers of Mourning and Violence*. Verso.

Butler, Judith (1990/2006): *Gender Trouble*. Routledge. London.

Button, Gregory V. (1995): *'What You Don't Know Can't Hurt You': The Right to Know and the Shetland Island Oil Spill*. I Human Ecology, 23(2):241-257

Button, Gregory V. (2006): *Voices from the Astrodome and Beyond: Counternarrative Accounts of Disaster*. I 'Learning from Catastrophe. Quick Response Research in the Wake of Hurricane Katrina'. Natural Hazards Center. Special Publication # 40. Institute of Behavioral Science. University of Colorado at Boulder.

Chouliaraki, Lilie (2004): *Watching 11 September: the politics of pity*. I Discourse & Society, 15(1-2):185-198.

Clarke, Adele (2005): *Situational analysis: Grounded theory after the postmodern turn*. Sage Publications.

Clarke, Lee (1997/1999): *Supertanker Politics and Rhetorics of Risk. The Wreck of the Exxon Valdez*. I Picou m. fl. (red.) 'The Exxon Valdez Disaster. Readings on a Modern Social Problem'. Kendall/Hunt Publishing Company.

Cox, Helen (1998): *Women in Bushfire Territory*. I Enarson & Morrow, Elaine & Betty Hearn (red.): The Gendered Terrain of disaster. Through women's eyes. Praeger, London.

Crenshaw, Kimberlé Williams: (1994): *Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence Against Women of Color*. I Finneman & Mykitiuk 'The Public Nature of Private Violence'. Routledge. New York.

Cutter, Susan (2005): *Are we asking the right question?*. I Perry & Quarantelli (red.) 'What is a disaster? New answers to old questions'. International Research Committee on Disasters.

Cutter, Susan (2003): *The Vulnerability of Science and the Science of Vulnerability*. I Annals of the Association of American Geographers, 93(1):1-12.

Cutter, Susan m. fl. (2006): *The Long Road Home. Race, Class, and Recovery from Hurricane Katrina*. I Environment, 48(2):8-20.

Danielsen, Oluf (2006): *Atomkraften under pres. Dansk debat om atomkraft 1974-85*. Roskilde Universitetsforlag.

Daley & O'Neill, Patrick & Dan (1997/1999): *'Sad Is Too Mild a Word'. Press coverage of the Exxon Valdez Oil Spill*. I Picou m. fl. (red.) 'The Exxon Valdez Disaster. Readings on a Modern Social Problem'. Kendall/Hunt Publishing Company.

Dean, Mitchell (1998): *Risk, Calculable and Incalculable*. I Soziale Welt, 49(1):25-42.

Dervin, Brenda & Foreman, L. (2003): *Sense-Making Methodology Reader. Selected writings of Brenda Dervin*. Hampton Press Inc.

Deverell. Edward m.fl. (2006): *Terrorattackerna I London den 7 juli 2005. Brittiska lokala och regionala myndigheters agerande och lärdomar för det svenska krishanteringssystemet.* KBM:S Temaserie 2006:4. Krisberedskabsmyndigheten. Stockholm.

Dombrowsky, Wolf R. (1998): *Again and again. Is a disaster what we call a 'disaster'?* I Quarantelli (red.) 'What is Disaster? Perspectives on the question'. Routledge.

Douglas, Mary (1966/2005): *Purity and Danger*. Routledge. London.

Douglas & Wildavsky, Mary & Aaron (1982): *Risk and Culture. An Essay on the Selection of Technical and Environmental Dangers.* University of California Press.

Dynes, Russel R. (1994): *Community Emergency Planning: False Assumptions and Inappropriate Analogies.* I International Journal of Mass Emergencies and Disasters, 12(2):141-158.

Dynes, Russell R. (1998): *Coming to Terms with Community Disaster*. I Quarantelli (red.) 'What is Disaster? Perspectives on the question'. Routledge.

Dynes, Russell R. (1983): *Problems in Emergency Planning*. I Energy, 8(8-9):653-660.

Dynes m. fl. (1994): *Foreword: The Emergence and Importance of Social Organization. The Contributions of E.L. Quarantelli*. I Dynes & Tierney (red.) 'Disasters, Collective Behaviour, and Social Organization'. Associated University Presses.

Edelstein, Michael R. (2000*): 'Outsiders Just Don't Understand': Personalization of Risk and the Boundary Between Modernity and Postmodernity*. I Cohen (red.) 'Risk in the modern age: social theory, science and environmental decision-making'. Macmillan Press Ltd. London.

Elklit & Molin, Ask & Keld (2006): *De psykosociale følger af fyrværkerikatastrofen I Seest. Del 1 – Beboerne 3 måneder efter*. Psykologisk Institut. Aarhus Universitet.

Enarson, Elaine (1998): *Through Women's Eyes: A Gendered Research Agenda for Disaster Social Science*. I Disasters, 22(2):157-173.

Enarson & Meyreles (2004): *International Perspectives on Gender and Disaster. Differences and Possibilities*. I International Journal of Sociology and Social Policy, 24(10/11):49-93.

Enarson & Scanlon, Elaine & Joseph (1999): *Gender Patterns in Flood Evacuation: A Case Study in Canada's Red River Valley*. I Applied Behavioral Science Review, 7(2):103-124.

Erikson, Kai T. (1976): *Everything in it's Path. Destruction of community in the Buffalo Creek Flood*. A Touchstone Book. Simon & Schuster.

Erikson, Kai T. (1994): *A New Species of Trouble. The Human Experience of Modern Disasters*. W.W. Norton & Company.

Finlay, Christine (1998): *'Floods, They're Damned Nuisance': Women's Flood Experiences in Rural Australia*. I Enarson & Morrow (red.) 'The Gendered Terrain of Disaster. Through Women's Eyes'. Praeger, London.

Finstad, Liv (2003): *Politiblikket*. Pax Forlag. Oslo.

Fisker, K. m. fl. (2000): *Praktisk statistik for samfundsvidenskaberne: En indføring i teori og metode*. 4. udgave. Akademisk Forlag.

Fitzpatrick & Mileti, Colleen & Dennis S. (1994): *Public Risk Communication*. I Dynes & Tierney (red.) 'Disasters, Collective Behaviour, and Social Organization'. Associated University Presses.

Fordham, Maureen (1998): *Making Women Visible in Disasters: Problematising the Private Domain*. Disasters, 22(2):126-143.

Fordham & Ketteridge (1998): *'Men must work and woman must weep': Examining Gender Stereotypes in Disaster*. I Enarson & Morrow (red.) 'The Gendered Terrain of Disaster. Through Women's Eyes'. Praeger, London.

Fothergill, Alice (2000): *Knowledge Transfer between Researchers and Practitioners*. I Natural Hazards Review, 1(2):91-98.

Fothergill, Alice (1998): *The neglect of gender in disaster work: An overview of the literature*. I Enarson & Morrow (red.) 'The Gendered Terrain of Disaster. Through Women's Eyes'. Praeger, London.

Fothergill & Peek, Alice & Lori (2006): *Surviving Catastrophe: A study of children in Hurricane Katrina*. I 'Learning from Catastrophe. Quick Response Research in the Wake of Hurricane Katrina'. Natural Hazards Center. Special Publication # 40. Institute of Behavioral Science. University of Colorado at Boulder.

Fritz & Mathewson, Charles E. & J. H (1957): *Convergence Behaviour in Disasters. A Problem In Social Control*. National Academy of Sciences - National Research Council. Washington D.C. Publication 476.

Gad & Jensen, Christopher & Casper Bruun (2007): *Post-ANT*. I Jensen, Lauritsen & Olesen (red.) 'Introduktion til STS: Science, Technology, Society'. Hans Reitzels Forlag.

Gawronski, Vincent T. m. fl. (2006): *Locally Influenced, Distantly Courageous? Exploring Media Constructions of Katrina's Gulf Coast Impacts*. I 'Learning from Catastrophe. Quick Response Research in the Wake of Hurricane Katrina'. Natural Hazards Center. Special Publication # 40. Institute of Behavioral Science. University of Colorado at Boulder.

Gilbert, Claude (1998): *Studying disaster. Changes in the main conceptual tools*. I Quarantelli (red.) 'What is Disaster? Perspectives on the question'. Routledge.

Giddens, Anthony (1990/1995): *The Consequences of Modernity*. Polity Press. Cambridge.

Gubrium & Holstein, Jaber F. og James A. (1997): *The New Language of Qualitative Method*. Oxford University Press. Oxford.

Hadden, Susan G. (1994): *Citizen Participation in Environmental Policy Making*. I Jasanoff (red.) 'Learning from Disaster. Risk Management After Bhopal'. University of Pennsylvania Press. Philadelphia.

Halkier, Bente (2001): *Kan pragmatisme være analytisk? Studiet af miljøhensyn i forbrug som eksempel*. I Pedersen & Nielsen (red.) 'Kvalitative metoder – fra metateori til markarbejde'. Roskilde Universitets Forlag

Halkier, Bente (2002): *Fokusgrupper*. Samfundslitteratur & Roskilde Universitetsforlag. Frederiksberg.

Halkier, Bente (2003): *The Challenge of Qualitative Generalisations in Communication Research*. I Nordicom Review, 24(1):115-124.

Halkier & Jensen, Bente & Iben (2007): *Det sociale som performativitet – Et praksisteoretisk perspektiv på analyse og metode*. Manuskript til Dansk Sociologi. Upubliceret.

Hammersley & Atkinson, Martyn & Paul (1983/1993): *Ethnography. Principles in Practice*. Routledge. London.

Haque, C. Emdad (2000): *Risk Assessment, Emergency Preparedness and Response to Hazards: The Case of the 1997 Red River Valley Flood, Canada*. I Natural Hazards 21:225-245.

Harrington, Lisa M. B. m. fl. (2006): *Souteastern Louisiana evacuation/nonevacuation for Hurricane Katrina*. I 'Learning from Catastrophe. Quick Response Research in the Wake of Hurricane Katrina'. Natural Hazards Center. Special Publication # 40. Institute of Behavioral Science. University of Colorado at Boulder.

't Hart, Paul (1993): *Symbols, Rituals and Power: The Lost Dimensions of Crisis Management*. I Journal of Contingencies and Crisis Management, 1(1):36-50.

Helsloot & Ruitenberg, I. & A. (2004): *Citizen Response to Disasters: a Survey of Literature and Some Practical Implications*. I Journal of Contingencies and Crisis Management, 12(3):98-111.

Hewitt, Kenneth (1983): *The idea of calamity in a technocratic age*. I Hewitt (red.) 'Interpretations of Calamity from the viewpoint of human ecology'. Allen & Unwin inc.

Hewitt, Kenneth (1997): *Regions of Risk. A geographical introduction to disasters*. Addison Wesley Longman Limited.

Hewitt, Kenneth (1998): *Excluded perspectives in the social construction of disaster*. I Quarantelli (red.) 'What is a disaster? Perspectives on the question'. Routledge. New York.

Hillve & Weibull, Peter & Lennart (1996): *Estonia. Estoniakatastrofen, massmedierna och allmänheten*. Rapport 168-6. Styrelsen för psykologiskt försvar. Stockholm.

Hoffmann, Susanna (1998): *Eve and Adam among the Embers: Gender Patterns after the Oakland Berkeley Firestorm*. I Enarson & Morrow (red.) 'The Gendered Terrain of Disaster. Through Women's Eyes'. Praeger.

Holmberg, Lars (1999): *Politiets skøn i retssociologisk belysning*. Ph.d. afhandling. Juridisk Fakultet, Københavns Universitet.

Horlick-Jones, Tom (1995): *Modern Disasters a Outrage and Betrayal*. I International Journal of Mass Emergencies and Disasters, 13(3):305-315.

Höijer, Birgitta (2004): *The discourse of global compassion: the audience and media reporting of human suffering*. I Media, Culture & Society, Vol 26(4):513-531.

Höijer & Rasmussen, Birgitta & Joel (2005): *Medborgare om våldsdåd. Reaktioner efter mordet på Anna Lindh och andra dåd*. KBM:S Temaserie 2005:10. Krisberedskabsmyndigheten. Stockholm.

Irwin, Alan m. fl. (1996): *Science and hell's kitchen: the local understanding of hazard issues*. I Irwin & Wynne (red.) 'Misunderstanding Science? The Public Reconstruction of Science and Technology'. Cambridge University Press.

Irwin & Wynne, Alan & Bryan (red.) (1996): *Misunderstanding science? The public reconstruction of science and technology*. Cambridge University Press.

Jacobsen, Jan Krag (1993): *Interview. Kunsten at lytte og spørge*. Hans Reitzels Forlag.

Jacobsen & Kristiansen, Michael Hviid & Søren (2001): *Farligt feltarbejde – etik og etnografi i sociologien*. Aalborg Universitetsforlag. Aalborg.

James & Rashed, Ann Myatt & Tarek (2006): *In Their Own Words: Utilizing Weblogs in Quick Response Research*. I 'Learning from Catastrophe. Quick Response Research in the Wake of Hurricane Katrina'. Natural Hazards Center. Special Publication # 40. Institute of Behavioral Science. University of Colorado at Boulder.

Jarlbro, Gunilla m. fl. (1997): *Ammoniakolyckan i Kävlinge*. Meddelande 142. Styrelsen för Psykologiskt Försvar. Stockholm.

Jarlbro, Gunilla (2004): *Krisjournalistik eller journalistik i kris? En forskningsöversikt om medier, risker och kriser*. KBM:S Temaserie, 2004:1. Krisberedskapsmyndigheten. Stockholm.

Jensen, Casper Bruun m. fl. (2007): *Introduktion*. I Jensen, Lauritsen & Olesen (red.): Introduktion til STS: Science, Technology, Society. Hans Reitzels Forlag.

Jensen, Iben (1998/2007): *Interkulturel kommunikation i komplekse samfund*. Roskilde Universitetsforlag. Frederiksberg.

Johansen & Frandsen, Winni & Finn (2007): *Krisekommunikation. Når virksomhedens image og omdømme er truet*. Forlaget Samfundslitteratur. Frederiksberg.

Järvinen, Margaretha (2005): *Interview i en interaktionistisk begrebsramme*. I Järvinen & Mik-Meyer (red.) 'Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv'. Hans Reitzels Forlag. København.

Kendra & Wachtendorf, James M. & Tricia (2003): *Reconsidering Convergence and Converger Legitimacy in response to the World Trade Center Disaster*. I Terrorism and Disasters: New Threats, New Ideas. Research in Social Problems and Public Policy, 11:97-122.

Killian, Lewis M. (2002): *An Introduction to Methodological Problems of Field Studies in Disasters*. I Stallings (red.) 'Methods of Disaster Research'. International Research Committee on Disasters.

Kreiner, Svend (1999): *Statistisk Problemløsning. Præmisser, teknik og analyse*. Jurist- og Økonomforbundets Forlag.

Krekula, Clary m. fl. (2005): *Ålder i intersektionell analys*. In Kvinnovetenskaplig tidskrift, 2-3:81-94.

Kreps, Gary A. (1998): *Disaster as systemic event and social catalyst*. I Quarantelli (red.): 'What is Disaster? Perspectives on the question'. Routledge.

Kreps & Drabek, Gary A. & Thomas E. (1996): *Disasters Are Nonroutine Social Problems*. I International Journal of Mass Emergencies and Disasters, 14(2):129-153.

Kroll-Smith & Couch, J. Stephen & Stephen Robert (1990): *The Real Disaster is Above the Ground. A Mine Fire & Social Conflicts*. The University Press of Kentucky.

Kroll-Smith & Couch, J. Stephen & Stephen Robert (1991): *What is a Disaster? An Ecological-Symbolic Approach to Resolving the Definitional Debate*. I International Journal of Mass Emergencies and Disasters, 9(3):355-366.

Kroll-Smith & Gunter, Steve & Valerie (1998): *Legislators, interpreters, and disasters. The importance of how as well as what is a disaster*. I Quarantelli (red.) 'What is Disaster? Perspectives on the question'. Routledge.

Lagedec, Patrick (1982): *Major Technological Risk*. Pergamon Press.

Lagedec, Patrick (1993): *Preventing Chaos in a Crisis. Strategies for prevention, control and damage limitation*. McGraw-Hill Book Company, London.

Larabee, Ann (2000): *Decade of Disaster*. University of Illinois Press.

Larsen & Marquard, Peter Harms & Pia (2001): *Power TV*. DR TV Udvikling.

Larsen & Sabroe, Steen Folke & Knud-Erik (1983): *Varslingssignaler. En psykologisk undersøgelse*. Psykologisk Institut, Århus Universitet, 1983.

Larsson, Larsåke (red.) (2004): *Ministermordet. En studie om myndigheternas kommunikation vid attentatet mot Anna Lindh*. KBM:S Temaserie 2004:4. Krisberedskapsmyndigheten. Stockholm.

Larsson & Nohrstedt, Larsåke & Stig Arne (1996): *'Det ser verkligen illa ut…'. Kommunikationsproblem i samband med Estoniakatastrofen 1994*. Rapport 168-1.Styrelsen för Psykologiskt Försvar. Stockholm.

Latour, Bruno (1999): *On recalling ANT*. I Law & Hassard (red.) 'Actor Network Theory and after'. Blackwell Publishers.

Latour & Woolgar, Bruno & Steve (1979/1986): *Laboratory Life. The Construction of Scientific Facts*. Princeton University Press. Princeton, New Jersey.

Law, John (1999/2006): *After ANT: complexity, naming and topology*. I Law & Hassard (red.): Actor Network Theory and after. Blackwell Publishers.

Law, John (2004): *After Method. Mess in social science research*. Routledge.

Law, John (set 2007): *Ladbroke Grove, or how to think about failing systems.* www.lancs.ac.uk/fass/sociology/papers/law-ladbroke-grove-failing-systems.pdf

Law, John (2002): *On hidden heterogeneities: Complexity, Formalism, and aircraft design*. I Law & Mol (red.): Complexities. Social Studies of Knowledge Practices. Duke University Press.

Law & Mol (2002): *Complexities: An introduction*. I Law & Mol (red.): Complexities. Social Studies of Knowledge Practices. Duke University Press.

Law & Mol, John & Annemarie (1995): *Notes on materiality and sociality*. I Sociological Review, 43:274-94.

Law & Singleton, John & Vicky (set 2007): *A Further Species of Trouble? Disaster and Narrative*. www.lancs.ac.uk/fass/sociology/papers/law-singleton-further-species-of-trouble.pdf

Lidskog, Rolf (1996): *In Science We Trust? On the Relation Between Scientific Knowledge, Risk Consciousness and Public Trust*. I Acta Sociologica, 39:31-56.

Linenthal, Edward T. (2001): *The unfinished bombing. Oklahoma City in American memory*. Oxford University Press. New York.

Lofstedt, Ragnar E. (1999): *Off track in Sweden. An attempt to expand the rail networks ends in an environmental scandal in one of the world's greenest countries*. I Environment, 41(4):16-26.

Luhmann, Niklas (1973/1999): *Tillid - en mekanisme til reduktion af social kompleksitet*. Hans Reitzels Forlag. København.

Lykke, Nina (2005): *Nya perspektiv på intersektionalitet. Problem och möjligheter*. I Kvinnovetenskaplig tidskrift, 2-3:7-18.

Martin & Jurik, Susan Ehrlich & Nancy C. (1996): *Doing Justice, doing gender - women in law and criminal justice occupations*. Sage Publications. London.

Mathiesen, Anders (2002): *Sociologiske feltanalyser*. Research Paper no. 8/02. Research Papers from the Department of Social Sciences. Roskilde University, Denmark.

McCall, Leslie (2005): *Managing the complexity of intersectionality*. In Signs: Journal of Women in Culture and Society, 30(3).

Michaels, Sarah (2003): *Perishable Information, Enduring Insights? Understanding Quick Response Research*. I 'Beyond September 11th. An Account of Post-disaster Research'. Program on Environment and Behaviour. Speciale Publication # 39. Institute of Behavioral Science. Natural Hazards Research and Applications Information Center. University of Colorado.

Mileti, Dennis S. (1999): *Disasters by Design. A Reassessment of Natural Hazards in the United States*. Joseph Henry Press. Washington D.C.

Mileti & Darlington, Dennis S. & Joanne Derouen (1997): *The Role of Searching in Shaping Reactions to Earthquake Risk Information*. I Social Problems, 44(1):89-103.

Mileti & Fitzpatrick, Dennis S. & Colleen (1992): *The Causal Sequence of Risk of Risk Communication in the Parkfield Earthquake Prediction Experiment*. I Risk Analysis, 12(3):393-400.

Mileti & Fitzpatrick, Dennis S. & Colleen (1993): *The Great Earthquake Experiment. Risk Communication and Public Action*. Westview Press. Boulder.

Mogensen, Kirsten (2007): *How U.S. TV Journalists Talk About Objectivity in 9/11 Coverage*. I Pludowski (red.) 'How the World's News Media Reacted to 9/11. Essays from Around the Globe'. Marquette Books LLC, Spokane, Washington.

Mol, Annemarie (2002): *Cutting surgeons, Walking Patients: Some complexitites involved in comparing*. I Law & Mol (red.) 'Complexities. Social Studies of Knowledge Practices'. Duke University Press.

Mol, Annemarie (1999): *Ontological politics. A word and some questions*. I Law & Hassard (red.): 'Actor Network Theory and after'. Blackwell Publishers.

Mol, Annemarie (2002/2005): *The body multiple: ontology in medical practice*. Duke University Press.

Moritz, Marguerite J. (2006): *Covering the News 'come hell and high water': Journalists in Disaster*. I 'Learning from Catastrophe. Quick Response Research in the Wake of Hurricane Katrina'. Natural Hazards Center. Special Publication # 40. Institute of Behavioral Science. University of Colorado at Boulder.

Morren m. fl. (2005): *The health of volunteer firefighters three years after a technological disaster*. I Journal of Occupational Health, 47:523-532.

Mørck, Yvonne (2005): *Intersektionalitet og diversitet – Fadimesagen*. In Bech & Sørensen (red.) 'Kultur på kryds og tværs'. Klim.

Neal & Phillips (1995): *Effective Emergency Management: Reconsidering the Bureaucratic Approach*. I Disasters, 19(4):327-337.

Nielsen, B. Kjærulff (1964/1989): *Engelsk-dansk ordbog*. 3. udgave. Gyldendal.

Nord, Lars (1998): *Gasolyckan i Borlänge*. Meddelande 146. Styrelsen för Psykologiskt Försvar. Stockholm.

Nordlund, Roland (1994): *Ett triangeldrama. Myndigheter, medborgare och medier i kris*. Meddelande 136:a. Styrelsen för psykologiskt försvar. Stockholm

Nohrstedt, Stig A. (2007): *Ideological Horizons. Outline of a Theory on Hegemony in News Discourse*. I Höijer (red.) 'Ideological Horizons in Media and Citizen Discourses. Theoretical and Methodological approaches'. Nordicom. Göteborg.

Nordström, Gert Z. (2002): *Terrorkriget i Kvällspressen*. Rapport 184. Styrelsen för Psykologiskt Försvar. Stockholm.

O'Brien, Paul W. (2003): *Risk Communication and Public Warning Response to the September 11th Attack on the World Trade Center*. I 'Beyond September 11th. An Account of Post-disaster Research'. Program on Environment and Behaviour. Speciale Publication # 39. Institute of Behavioral Science. Natural Hazards Research and Applications Information Center. University of Colorado.

O'Brien & Atchison, Paul & Patricia (1998): *Gender Differentiation and Aftershock Warning Respons*. I Enarson & Morrow (red.) 'The Gendered Terrain of Disaster. Through Women's Eyes'. Praeger.

Odén, Thomas Andersson m. fl. (2005): *Tsunamiens genomslag. En studie av svenska mediers bevakning*. KBM:S Temaserie 2005:13. Krisberedskapsmyndigheten. Stockholm.

Olausson, Ulrika (2005): *Medborgarskap och globalisering. Den diskursiva konstruktion av politisk identitet*. Doktorsavhandling. Örebro Studies in Media and Communication 3. Örebro Universitet.

Olesen, Finn (2007): *SSK - Det sociologiske studie af videnskabelig viden*. I Jensen, Lauritsen & Olesen (red.) 'Introduktion til STS: Science, Technology, Society'. Hans Reitzels Forlag.

Olesen & Kroustrup, Finn & Jonas (2007): *ANT - Beskrivelsen af heterogene aktør-netværk*. I Jensen, Lauritsen & Olesen (red.): Introduktion til STS: Science, Technology, Society. Hans Reitzels Forlag.

Oliver-Smith, Anthony (1996): *Anthropological research on hazards and disasters*. In Annual Review Anthropology, 25:303-328.

Oliver-Smith, Anthony (1998): *Global changes and the definition of disaster*. I Quarantelli (red.) 'What is Disaster? Perspectives on the question'. Routledge.

Ollenburg & Tobin (1998): *Women and postdisaster stress*. I Enarson & Morrow (red.) 'The Gendered Terrain of Disaster. Through Women's Eyes'. Praeger.

Olsen, Henning (1998): *Tallenes talende tavshed. Måleproblemer i surveyundersøgelser*. Akademisk Forlag.

Olsen, Henning (2005): *Fra spørgsmål til svar. Konstruktion og kvalitetssikring af spørgeskemadata.* Akademisk Forlag.

Olson, Richard Stuart (2000): *Toward a Politics of Disaster: Losses, Values, Agendas, and Blame*. I International Journal of Mass Emergencies and Disasters, 18(2) s.265-287.

Palen & Liu, Leysia & Sophia (2007): *Citizen Communication in Crisis: Anticipating a Future of ICT-Supported Public Participation*. Proceedings of the SIGCHI conference on Human factors in computing systems. San Jose, California, USA. s.727 – 736.

Palm, Lars (1998): *Hallandsåstunneln som tvistfråga, kris och förtroendeproblem*. Rapport 175:3. Styrelsen för psykologiskt försvar. Stockholm.

Peek & Sutton, Lori A. & Jeannette N. (2003): *An Explanatory Comparison of Disasters, Riots and Terrorist Acts*. I Disasters 27(4):319-335.

Perrow, Charles (1984/1999): *Normal Accidents. Living with High-Risk Technologies*. Princeton University Press.

Perry, Ronald W. (1994): *A model of Evacuation Compliance Behaviour*. I Dynes & Tierney (red.) 'Disasters, Collective Behaviour, and Social Organization'. Associated University Presses.

Perry, Ronald W. (1998): *Definitions and the development of a theoretical superstructure for disaster research*. I Quarantelli (red.) 'What is Disaster? Perspectives on the question'. Routledge.

Perry, Ronald W. (1983): *Population Evacuation in Volcanic Eruptions, Floods, and Nuclear Power Plant Accidents: Some Elementary Comparisons*. I Journal of Community Psychology, 11(1):36-47.

Perry & Lindell, Ronald W. & Michael K. (2003): *Preparedness for Emergency Response: Guidelines for the Emergency Planning Process*. I Disasters, 27(4):336-350.

Phillips, Brenda (2002): *Qualitative methods and disaster research*. I Stallings (red.) 'Methods of Disaster Research'. International Research Committee on Disasters.

Phillips, Louise (2001): *Multiperspektivistisk diskursanalyse – et studie i unges miljøbevidsthed*. I Pedersen & Nielsen (red.) 'Kvalitative metoder – fra metateori til markarbejde'. Roskilde Universitets Forlag

Phillips & Schrøder, Louise & Kim (2004): *Sådan taler medier og borgere om politik. En diskursanalytisk undersøgelse af politik i det medialiserede samfund*. Magtudredningen. Aarhus Universitetsforlag. Århus.

Picou & Gill, J. Steven & Duane A. (1997/1999): *Commercial Fishers and Stress. Psychological Impacts of the Exxon Valdez Oil Spill*. I Picou m. fl. (red.) 'The Exxon Valdez Disaster. Readings on a Modern Social Problem. Kendall/Hunt Publishing Company.

Picou & Gill, J. Steven & Duane A. (2000): *The Exxon Valdez Disaster as Localised Environmental Catastrophe: Dissimilarities to Risk Society Theory*. I Cohen (red.) 'Risk in the modern age: social theory, science and environmental decision-making'. Macmillan Press Ltd. London.

Prieur, Annick (2002b): *At sætte sig i en andens sted: En diskussion af nærhed, afstand og feltarbejde*. I Jacobsen m.fl. (red.) 'Liv, fortælling, tekst. Strejftog i kvalitativ sociologi.' Aalborg Universitetsforlag. Aalborg.

Prieur, Annick (2002a): *Objektivering og refleksivitet – om Pierre Bourdieus perspektiv på design og interview*. I Jacobsen m.fl. (red.) 'Liv, fortælling, tekst. Strejftog i kvalitativ sociologi'. Aalborg Universitetsforlag. Aalborg.

Quarantelli, E. L. (2005): *A social science research agenda for the disasters of the 21st century: Theoretical, methodological and empirical issues and their professional implementation*. I Perry & Quarantelli (red.) 'What is a Disaster? New Answers to Old Questions'. International Research Committee on Disasters.

Quarantelli, E. L. (1993): *Community Crises: An Exploratory Comparison of the Characteristics and Consequences of Disaster and Riots*. I Journal of Contingencies and Crisis Management, 1(2):67-78.

Quarantelli, E.L. (1998): *Introduction. The basic question, its importance, and how it is addressed in this volume*. I Quarantelli, E.L. (red.): What is Disaster? Perspectives on the question. Routledge.

Quortrup, Lars (2002): *Mediernes og offentlighedens 11. september*. I Quortrup, Lars (red.) 'Mediernes 11. september'. G.E.C. Gads Forlag.

Reckwitz, Andreas (2002): *Toward a Theory of Social Practices. A Development in Culturalist Theorizing*. I European Journal of Social Theory, 5(2):243-263.

Reuss-Ianni, Elizabeth (1983): *Two cultures of Policing. Street cops and Management Cops*. Transaction Books. New Brunswick.

Ronkainen, Suvi (1998): *Impossibility of Reality and Possibility of the Survey as a Construction*. I Nordisk Udkast, 2:251-61.

Rosenthal, Uriel (1998): *Future disasters, future definitions*. I Quarantelli, E.L. (red.) 'What is Disaster? Perspectives on the question'. Routledge.

Rosenthal, Uriel m.fl. (1989): *The world of crisis and crisis management*. I Rosenthal m.fl. (red.): 'Coping with Crisis. The Management of Disasters, Riots and Terrorism'. Charles C Thomas. Springfield.

Rossi, Ino (1993): *Community Reconstruction After an Earthquake*. Dialectical Sociology in Action. Praeger. London.

Sandberg & Thelander, Helena & Åsa (1998): *Miljöhot och medborgaroro. En rapport från Hallnadsås hösten 1997*. Rapport 175:1. Styrelsen för Psykologiskt Försvar. Stockholm.

Santos-Hernández, Jenniffer M. (2006): *'Losing Everything:' Undocumented Latino Workers and Huricane Katrina*. I 'Learning from Catastrophe. Quick Response Research in the Wake of Hurricane Katrina'. Natural Hazards Center. Special Publication # 40. Institute of Behavioral Science. University of Colorado at Boulder.

Sattler, David N. (2003): *Resiliency, Posttraumatic Growth, and Psychological Distress after the Attacks on America*. I 'Beyond September 11th. An Account of Post-disaster Research'. Program on Environment and Behaviour. Speciale Publication # 39. Institute of Behavioral Science. Natural Hazards Research and Applications Information Center. University of Colorado.

Schultz, Ida (2005): *Bag om nyhedskriterierne. En etnografisk feltanalyse af nyhedsværdier i journalistisk praksis*. Ph.d. afhandling. Afdeling for Journalistisk. Institut for Kommunikation, Journalistik og Datalogi. Roskilde Universitetscenter.

Shrivastava (1987): *Preventing industrial crises: The challenge of Bhopal*. I International Journal of Mass Emergencies and Disasters, 5(3):199-221.

Skeggs, Beverly (2004): *Class, Self, Culture*. Routledge. London.

Slovic, Paul (red.) (2000/2004): *The Perception of Risk*. Earthscan. London.

Stallings, Robert A. (1998): *Disaster and the Theory of Social Order*. I Quarantelli (red.) 'What is Disaster? Perspectives on the question'. Routledge.

Staunæs, Dorthe (2004): *Køn, etnicitet og skoleliv*. Forlaget Samfundslitteratur. Frederiksberg.

Staunæs & Søndergard, Dorthe & Dorte Marie (2005): *Interview i en tangotid*. I Järvinen & Mik-Meyer (red.) 'Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv. Interview, observationer og dokumenter'. Hans Reitzels Forlag. København.

Stax, Hanne-Pernille (2005): *Når tekst kommer på tale. Studier af interaktion, tekst- og opgave forståelse i spørgeskemabaserede interview*. Ph.d. afhandling, Institut for Sprog og Kommunikation, Syddansk Universitet, Odense Universitet.

Strauss, Anselm L. (1987): *Qualitative Analysis for Social Scientists*. Cambridge University Press. New York.

Sutton, Jeannette (2003): *A Complex Organizational Adaption to the World Trade Center Disaster: An Analysis of Faith-Based Organizations*. I 'Beyond September 11th: An account of post-disaster research'. Program on Environment and Behaviour. Speciale Publication # 39. Institute of Behavioral Science. Natural Hazards Research and Applications Information Center. University of Colorado.

Sutton, Jeannette N. (2004): *Constructing vulnerability: Legitimating therapeutic religion in the World Trade Center Disaster*. Ph.D. thesis. Department of Sociology. University of Colorado.

Tierney, Kathleen (1999): *Toward a Critical Sociology of Risk*. I Sociological Forum 14(2):215-242.

Tierney, Kathleen (2003): *Disaster Beliefs and Institutional Interests: Recycling Disaster Myths in the Aftermath of 9-11*. I Terrorism and Disasters: New Threats, New Ideas. Research in Social Problems and Public Policy, (11):33-51.

Tierney & Baisden, Kathleen J. & Barbara (1979): *Crisis intervention programs for disaster victims: A source book and manual for smaller communities*. U.S. Department of Health, Education, and Welfare. Public Health Service. DHEW Publication no (ADM) 79-675.

Tierney, Kathleen m. fl. (2006): *Metaphors Matter: Disaster Myths, Media Frames, and Their Consequences in Hurricane Katrina*. I Annals, AAPSS, March 2006.

Tierney, Kathleen m. fl. (2001): *Facing the Unexpected. Disaster Preparedness and Response in the United States*. Joseph Henry Press.

Trainor, Joseph E. m.fl. (2006): *There for the Storm: Warning, Response, and Rescue Among Nonevacuees*. I 'Learning from Catastrophe. Quick Response Research in the Wake of Hurricane Katrina'. Natural Hazards Center. Special Publication # 40. Institute of Behavioral Science. University of Colorado at Boulder.

Vaughan, Diane (1997): *The Challenger Launch Decision. Risky Technology, Culture, and Deviance at NASA*. The University of Chicago Press.

Wachtendorf, Tricia (2004): *Improvising 9/11: Organizational Improvisation Following the World Trade Center Disaster*. Ph.D. dissertation. University of Delaware.

Wacquant, Loïc J. D. (1993b): *From Ruling Class to Field of Power: An Interview with Pierre Bourdieu on La Noblesse d'État*. I Theory, Culture & Society, 10:19-44

Wacquant, Loïc J. D. (1993a): *On the Tracks of Symbolic Power: Prefatory Notes to Bourdieu's 'State Nobility'*. I Theory, Culture & Society, 10:1-17.

Weick, Karl E. (1990): *The vulnerable system: An analysis of the Tenerife Air Disaster*. I Journal of Management, 16(3):571-593.

Weick & Sutcliffe, Karl E. & Kathleen M. (2001): *Managing the Unexpected. Assuring High performance in an Age of Complexity*. Jossey-Bass, San Francisco.

Wenger, Etienne (1998): *Communities of Practice. Learning, Meaning, and Identity*. Cambridge University Press. New York.

West & Zimmermann (1987): *Doing Gender*. I Gender & Society, 1(2):125-151.

West & Fenstermaker (1995): *Doing Difference*. I Gender & Society, 9(1):8-37.

Williams, Harry B. (1964): *Human Factors in Warning-and-Respons Systems*. I Grosser, Wechsler & Greenblatt (red.) 'The Threat of Impending Disaster. Contributions to the Psychology of Stress'. The M.I.T. Press. Massachusetts.

Winther, Ida Wentzel (2006): *Hjemlighed: kulturfænomenologiske studier*. Danmarks Pædagogiske Universitets Forlag.

Wisner, Ben m. fl (2004): *At Risk. Natural hazards, people's vulnerability and disasters*. 2. edition. Routledge.

Wynne, Bryan (1996a): *May the Sheep Safely Graze? A Reflexive View of the Expert-Lay Knowledge Divide*. I Lash, Szerszynski & Wynne (red.) 'Risk, Environment & Modernity'. Sage Publications. London.

Wynne, Bryan (1996b): *Misunderstood misunderstandings: social identities and public uptake of science*. I Irwin & Wynne (red.) 'Misunderstanding science? The public reconstruction of science and technology'. Cambridge University Press.

Østby, Helge m. fl. (1997): *Metodebok for mediefag*. Fakbogsforlaget.

Officielle redegørelser og rapporter

Bech-Bruun Dragsted (december 2004): *Redegørelse om Kolding Kommune og N.P. Johnsens Fyrværkerifabrik A/S.*

Beredskabsstyrelsen (2004b): *Beredskabsloven, herunder ændringer og forarbejder*.

Beredskabsstyrelsen (2003): *Det landsdækkende sirenevarslingssystem – fremtidig drift, organisation m.v.*

Beredskabsstyrelsen (1999a): *Indsatstaktiske retningslinier og samarbejdsprincipper*.

Beredskabsstyrelsen (2004c): *Intern erfaringsopsamling og evaluering af det statslige redningsberedskabs assistancer og indsats ved fyrværkeriulykken på N.P. Johnsens Fyrværkerifabrik i Kolding den 3. november 2004.*

Beredskabsstyrelsen (2005b): *Fyrværkeriulykken i Kolding 2004. En teknisk beredskabsfaglig erfaringsopsamling*

Beredskabsstyrelsen (1999b): *Håndbog om Sundhedsberedskab*.

Beredskabsstyrelsen: *Planlægning af kommunernes & amternes beredskab*.

Beredskabsstyrelsen (2004a): *Rapport om udmøntning af den særlige bevilling i Akt 19 10/10 2001 til Vidensindsamlings- og forskningsaktiviteter vedrørende større ulykker og katastrofer – herunder terrorisme.*

Beredskabsstyrelsen (20. juni 2005a): *Redegørelse om Beredskabsstyrelsens aktiviteter på fyrværkeriområdet i perioden fra Tranum forsøgene i november 2001 til fyrværkeriulykken i Seest ved Kolding den 3. november 2004, herunder en beskrivelse af styrelsens daværende syn på farlighed af det her i landet tilladte fyrværkeri.*

Beredskabsudviklingsenheden (2003): *Beredskab, risikokommunikation og reaktionsmønstre. Et forprojekt om beredskabet for risikokommunikation og reaktionsmønstre i tilfælde af større ulykker eller katastrofer.* Beredskabsstyrelsen.

Brunse, Pernille (2003): *Beredskab, risikokommunikation og reaktionsmønstre. Et forprojekt om beredskabet for risikokommunikation og reaktionsmønstre i tilfælde af større ulykker eller katastrofer.* Beredskabsstyrelsen.

Den tværministerielle arbejdsgruppe om terrorbekæmpelse (2005): *Det danske samfunds indsats og beredskab mod terror.* Statsministeriet.

Fyns Amt m.fl. (2004): *Beredskab Syd. Sundhedsberedskabet – en vejledning.*

Kolding Politi (2005a): *Fyrværkerikatastrofen i Kolding 2004.*

Kolding Politi (28. april 2005b): *Redegørelse. Politiets efterforskning af branden d. 3. november 2004 på N.P. Johnsens Fyrværkerifabrik, Kløvkærvej, Kolding*

Uafhængig ekspertgruppe nedsat af Økonomi- og Erhvervsministeren og Forsvarsministeren (2006): *Rapport vedrørende fyrværkeriulykken i Seest den 3. november 2004.*

Udenrigsministeriet (2005): *Evaluering af den samlede danske håndtering af flodbølgekatastrofen i Asien.*

Udvalget for National Sårbarhedsudredning (2004): *National Sårbarhedsudredning.* Beredskabsstyrelsen.

Vejle Amt (2005): *Fyrværkerikatastrofen i Seest – redegørelse for Vejle Amts indsats.*

Bilag A

Interviewguides

Eksempel på interviewguide til borgere i Kolding

Hvad skete der d. 3. november 2004?

Hvad oplevede du?

Hvad tænkte du?

Hvad gjorde du?

Spørg ind til:

Fare/trussels opfattelse

Varslingen
Evakueringen
Opretholdelse af afspærring
Information om skader på hus
Møder på skolen
Perioden efter afspærringen ophæves
Krisepsykologisk og gejstligt beredskab

Relationer til familie/venner
Kommunikation med andre i området
Brug af medier i forløbet
Oplevelse af beredskabet

Forståelse af fabrikken før ulykken
Forståelse af årsagen til ulykken

Eksempel på interviewguide til borgere i Skive

Hvad skete der d. 8. januar 2005?
Hvad skete der i dagene op til?

Hvad oplevede du?

Hvad tænkte du?

Hvad gjorde du?

Spørg ind til:

Fare/trussels opfattelse

Varslingen
Evakueringen

Relationer til familie/venner
Kommunikation med andre i området
Brug af medier i forløbet
Oplevelse af beredskabet

Erfaringer med højvandsvarsler og oversvømmelse/orkan

Hvad er du glad for at du gjorde?

Hvad er du ærgerlig over at du gjorde?

Eksempel på interviewguide til ledere i beredskabet i Skive

Hvad skete der d. 8. januar 2005?
Hvad skete der i dagene op til?

Hvad oplevede du?

Hvad tænkte du?

Hvad gjorde du?

Spørg ind til:

Fare/trussels opfattelse
Opgaver i forbindelse med højvande og orkan

Forståelse af varsler fra DMI
Kontakt med andre beredskabsaktører
Kontakt med medier
Forståelse af borgere

Erfaringer med højvandsvarsler og oversvømmelse/orkan

Hvad er du glad for at du gjorde?

Hvad er du ærgerlig over at du gjorde?

Eksempel på interviewguide til ledere i beredskabet i Kolding

Hvad skete der d. 3. november 2004?

Hvad oplevede du?
Hvad tænkte du?
Hvad gjorde du?

Spørg ind til:
Fare/trusselsopfattelse
Din funktion
Beslutninger/forhandlinger/diskussion i ledelsen

Kontakt til
- medier
- andre beredskabsaktører
- andre ledere i politiet
- betjente i området
- borgere

Overvejelser over:
- evakuering
- varsling
- sirenevarsling
- krisepsykologisk og gejstligt beredskab

Erfaringer med lignende situationer

Hvad er du glad for at du gjorde?
Hvad er du ærgerlig over at du gjorde?

Eksempel på interviewguide til betjente med evakueringsopgaver

Fortæl om arbejdet med evakueringen? (Fortæl om dagene hhv d. 3. november 2004 i Kolding og d. 8. januar 2005 i Skive)

Hvad oplevede du?
Hvad tænkte du?
Hvad gjorde du?

Spørg ind til:
Fare/trusselsopfattelse
Oplevelse af borgerne som målgruppe

Kontakt til
- borgere
- ledere på stationen
- kollegaer

Fortæl om en kontakt/evakuering der gik godt

Fortæl om en kontakt/evakuering der gik dårligt

Erfaringer med lignende situationer

Hvad er du glad for at du gjorde?
Hvad er du ærgerlig over at du gjorde?

Eksempel på interviewguide til medieaktører

Hvad skete der? (Fortæl om dagene hhv d. 3. november 2004 i Kolding og d. 8. januar 2005 i Skive)

Hvad oplevede du?
Hvad tænkte du?
Hvad gjorde du?

Spørg ind til:
Fare/trusselsopfattelse

Kontakt til
- borgere
- kollegaer
- beredskabsaktører

Håndtering af varslinger (fra hhv. Kolding Politi, Skive Politi og DMI)

Hvem kontaktede du/I?
Hvem kontaktede dig/jer?

Overvejelser over mediers gengivelse af varslinger fra beredskabet
Overvejelser over dækning/redaktionelle forhold

Eksempel på en god beslutning/en mindre god beslutning

Erfaringer fra lignende hændelser

Bilag B

Survey af befolkningens kendskab til myndighedernes intentioner med det danske sirenevarslingssystem

I dette bilag præsenteres en analyse af den danske befolknings kendskab til sirenevarslingssystemet med udgangspunkt i et kvantitativt undersøgelsesdesign. Undersøgelsens epistemologi og metodologi skal præsenteres og nogle af resultaterne af undersøgelsen skal afslutningsvis trækkes frem.

Spørgsmålsformuleringer, svarkategorierne og svarfordelinger (frekvenser) på hvert spørgsmål i surveyet findes bagerst i dette bilag.

Beredskabsstyrelsens krav til ph.d. studiet er primært udtrykt i forhold til nogle overordnede spørgsmål. Men kravet om en kvantitativ undersøgelse af befolkningens kendskab og holdninger til det danske sirenevarslingssystem er anderledes specifikt formuleret. Af grunde, der skal diskuteres herunder, ligger den kvantitative del af studiet ikke umiddelbart i forlængelse af den epistemologi og metodologi, caseanalyserne baserer sig på. Dette forhold betyder, at det skal diskuteres, i hvilken grad denne delundersøgelse kan bidrage til studiets overordnede konklusioner.

Caseanalyser af processer er én tilgang. Analyser af kendskab til afgrænsede teknologier som sirenevarslingen, der blot er et element i en proces, er en anden tilgang til at forstå det sociale. Spørgsmålet er, om viden, der genereres på baggrund af disse forskellige tilgange kan berige hinanden?

Definition af sirenevarsling som problemstilling

Borgernes kendskab til og efterlevelse af sirenernes betydning defineres som en problemstilling af myndigheder (fx Beredskabsstyrelsen 2003, Kolding Politi 2005a) og understreges i analyser, der tager udgangspunkt i myndighedernes håndtering af varslingssituationer (fx Brunse 2003).

Det skal understreges, at Beredskabsstyrelsen ikke er involveret i situationer, hvor teknologien bringes i anvendelse, når geografisk afgrænset grupper af borgere er udsat for en trussel. Det er politimestrene i politikredsene, der har det overordnede ansvar for denne praksis. Men Beredskabsstyrelsen er på linie med politiet optaget af borgernes kendskab og efterlevelse. De har nemlig det overordnede ansvar for *systemet*, da:

> ’(d)rift, vedligeholdelse og udvikling af det landsdækkende sirenevarslingssystem forestås af Beredskabsstyrelsen’ (Beredskabsstyrelsen 2003, s. 5).

Det synes oplagt for Beredskabsstyrelsen at interessere sig for teknologien, men forståelsen af at kunne udskille sirenevarslingen, der blot kan være et element i borgernes betydningsdannelse i forbindelse med en risikabel situation, står i modsætning til to grundlæggende antagelser i studiet.

I casestudierne analyseres borgernes håndtering af en risikabel situation for det første med udgangspunkt i folks praksis. Der fokuseres ikke på nogle særlige teknologier som beredskabet kan gøre brug af i en varslingsproces. Antagelsen er, at en isoleret analyse af kendskabet og efterlevelsen af en teknologi som sirenevarsling giver et for forenklet indblik i komplekse processer, der skal forstås i langt bredere kontekster. De interviewede borgere fra Kolding, hvis fortællinger der analyseres i den kvalitative del af dette studie, problematiserer ikke sirenevarslingen i særlig grad i forhold til deres øvrige erfaringer i forbindelse med fyrværkeribranden på N.P. Johnsens Fyrværkerifabrik d. 3. november 2004. De problematiserer i højere grad myndighedernes samlede håndtering af risikovurderinger, herunder kommunikationen omkring farer og processerne efter en ulykke.

For det andet står det i modsætning til resten af studiet at spørge til borgeres kendskab til betydningen af en teknologi som sirenevarsling i en sammenhæng, hvor folks praksis hverken er præget af en risiko eller en trussel. Studiets caseanalyser bygger netop på en antagelse om, at varslingsprocesser bedst forstås gennem en analyse af borgeres situerede håndteringer af hændelser, der er præget af fare. Beredskabsstyrelsens problematisering af borgernes kendskab til sireners betydning ses ikke i en kontekstforståelse.

Derudover er Beredskabsstyrelsens problematisering vanskelig at forankre teoretisk til en problemstilling om håndteringer i en social kontekst og kommunikationsprocesser. I det omfang varslingsteknologier diskuteres i den eksisterende litteratur, så knytter analyserne sig til borgernes håndteringer af varslinger og på den måde til erfaringer (se fx Jarlbro m.fl. 1997, Mileti & Fitzpatrick 1993, Trainor m. fl. 2006)[1].

[1] Andre analyser af sirenevarslingen, med helt andre formål, er dog gennemført. Folks forståelser af akustiske signaler i en psykologisk optik ses bl.a. i Larsen & Sabroe (1983)

Teoretisk introduktion

- konstruktivistiske blik på surveymetoden

Hvis surveyets konklusioner skal integreres i konklusionerne fra caseanalyserne kræver det en vis grad af kohærens mellem de to dele på. Herunder skal muligheden for at anlægge et konstruktivistisk syn på forskellige niveauer af arbejdet med et survey diskuteres.
Jeg vil indledningsvis argumentere for, at surveymetoden kan forstås som et møde mellem to eller flere situerede praksisser på et epistemologisk plan. Derefter beskrives det, hvordan det er tilstræbt at spørge kontekstualiseret i surveyet ligesom den konstruktivistiske karakter ved selve interviewsituationen skal understreges.

- konstruktivistisk epistemologi

Afspejler et survey om borgernes kendskab til sirenevarslingen respondenternes virkelighed? Ikke kun. Første skridt i retning af en konstruktivistisk blik på den viden, der produceres med udgangspunkt i et survey, er opgøret med antagelsen om, at resultaterne afspejler de adspurgtes virkelighed. Resultaterne afspejler i ligeså høj grad forskerens virkelighed (Ronkainen 1998)[2]. I dette studie er det endda ikke tilstrækkeligt at arbejde ud fra antagelsen om, at både forskerens og respondenters forståelser af virkeligheder er på spil. Beredskabsstyrelsens specifikke krav til definitionen af problemstilling og valg af metode betyder, at resultaterne af sirenevarslingsundersøgelsen også skal læses og forstås som udtryk for endnu en virkelighed: Rekvirentens virkelighed.

[2] Det skal understreges, at der er mange forskellige forståelser af, hvilken viden der genereres ved brug af surveys. Der er ikke kun tale om to polære forståelser i et kontinuum. Fx skriver Olsen hverken om dataindsamling eller datakonstruktion og dataproduktion. Han trækker til gengæld på en forståelse om at surveyresultater er udtryk for *tilvirkning* af data (1998, s. 13). Olsen synes det er at gå for vidt at tale om survey konklusioner som konstruktioner (2005, s. 171) men er på den anden side meget opmærksom på, hvilke måleproblemer, der kan opstå i omgangen med survey metoden.

Der skal derfor trækkes på en epistemologi, der opererer med en forståelse af flere virkeligheder, hvilket stemmer overens med epistemologien i den kvalitative analysedel I (Law 2004). Det er med andre ord nødvendigt at opgive drømmen om, at surveyet er en vej til at opnå transcendens (Ronkainen 1998). Surveyet stiller krav til opmærksom på, hvilke former for situerede vidensformer resultaterne er udtryk for.

Det kan også hævdes, at kvalitative metoder i ligeså høj grad kan være udtryk for mødet mellem forskerens og interviewpersonernes virkelighed – og i nogle tilfælde også rekvirentens. Og at konklusionerne på de to kvalitative caseanalyser skal læses med samme kritiske blik for, hvilke situerede praksisser, der egentlig har defineret rammerne for den producerede viden. Det skal dog understreges, at de kvalitative metoder i udgangspunktet åbner op for mulighederne for at lade interviewpersonerne definere deres virkelighed i langt højere grad end tilfældet er ved brugen af surveys.

Surveyet er hypotesetestende og ikke hypotesegenererende. Forskeren lægger sporene ud og respondenterne følger disse spor, når der gøres brug af kvantitative metoder. Vidensproduktionen følger et *meningsskabende spor*. Den viden der produceres på baggrund af kvalitative metoder følger modsat et *meningstydende spor*. Her er der i højere grad mulighed for at forskeren kan følge interviewpersonernes spor (Olsen 1998, s. 21).

Men problematiseringen af, hvilken virkelighed surveyet afspejler er ikke afsluttet. Det skal yderligere påpeges, at respondenterne primært svarer på kendskab og potentielle håndtering med udgangspunkt i en interview-kontekst, når de tilkendegiver, hvad de vil gøre, hvis de hører en sirene (Olsen 2005). Men i en faktisk varslingssituation vil folks håndteringer tage udgangspunkt i langt flere forskellige virkeligheder (Ronkainen 1998). Surveyet giver ikke svar på om en given respondent vil håndtere situationen primært som byboer, mand, yngre, lavt uddannet, forælder, med dansk kulturel baggrund eller andet. Igen forstyrres antagelsen om at surveyet er i stand til at afdække én virkelighed.

Når vidensproduktionen forstås i en konstruktivistisk optik og der stilles spørgsmålstegn ved eksistensen af en singulær virkelighed (se også teoretisk introduktion til analysedel I), så synes det hverken oplagt at trække på forståelser, der er fokuserede på at teste om resultaterne af en

undersøgelse er fx signifikante eller som bygger på ønsket om at undersøge årsagssammenhænge mellem variable (se nuancerede diskussioner om forståelse af fx kausalitet i Fisker m. fl. 2000 og Kreiner 1999). Afrapporteringen er en præsentation af fordelinger på de enkelte spørgsmål og en række krydstabuleringer mellem to variable. Men tallene er ikke underlagt nogen yderligere statistisk bearbejdning.

- konstruktivistisk metodologi

I dette afsnit præsenteres konstruktionerne af centrale dele af surveyet.

For at vurdere de konklusioner, der drages på baggrund af et survey er det vigtigt at diskutere sammenhængen mellem det nominelle og det operationelle begrebsplan. Det skal til enhver tid diskuteres om undersøgelsens resultater er:

> '… en gyldig indikator på det sociale fænomen, der ønskes belyst' (Olsen 2005, s. 26).

Problemstillingen om kendskab til og efterlevelse af sirenevarslingen er af ganske empirisk karakter og stiller ikke krav til et stort 'oversættelsesarbejde' af teoretiske forståelser (se fx Olsen 1998, s. 21 ff). Men derfor er det stadig en udfordring at sikre, at der er overensstemmelse mellem rekvirentens/forskerens og respondenternes forståelser af genstandsfeltet for undersøgelsen.

Forud for undersøgelsen har det været min hypotese, at *praksis for sirenevarsling* ikke opleves som en særlig relevant problemstilling for langt de fleste mennesker. Det er sandsynligvis ikke noget, der optaget ret mange mennesker ligesom der kun er et fåtal, der har erfaringer med sirenevarslingssituationer. Det er af samme grund sandsynligt, at der ikke er overensstemmelse mellem forskers og respondenters forståelse af begrebet 'sirenevarsling'.

Af denne grund indledes surveyet med, at sirenelyden afspilles i telefonen for respondenterne, hvorefter de bliver spurgt, om de genkender lyden. Lyden kommer til at fungere som en *gestalt* i interviewet (Olsen 2005, s. 182). Afspilningen af lyden har til formål at skabe så få bibetydninger til begrebet 'sirenevarsling' som muligt. I en reel sirenevarslingssituation er der heller ikke nogen der orienterer om betegnelsen for det akustiske signal. Det lyder bare.

Lyden spilles som indledning til første spørgsmål efter at intervieweren har introduceret sig selv og undersøgelsen, og orienteret respondenten om, at der vil blive afspillet en lyd. Afspilningen betyder, at der med det samme er opstillet en kontekst for interviewet. Det betyder med andre ord, at det er en besked til respondenten om, at lyden er surveyets omdrejningspunkt. Den skal sikre overensstemmelse mellem nominelle og oprationelle niveau. Lyden skaber en kontekseffekt i interviewet, og i denne sammenhæng er det tilstræbt at denne effekt opnås (Olsen 2005, s. 181). Det gør ikke noget at respondenten med det samme ledes på sporet af, at surveyet handler om kendskab til sirenevarslingen, da det er undersøgelsens omdrejningspunkt.

Det er oplagt at skabe denne kontekst fra begyndelsen, når omdrejningspunktet for undersøgelsen er enkel og entydig. Var der i stedet tale om et survey, der havde til hensigt at dække flere forskellige problemstillinger, så havde det ikke været hensigtsmæssigt at lægge lige så markant ud (Østby m. fl. 1997)

I spørgsmål 2 bliver respondenterne spurgt, hvad de kalder sirenevarslingslyden. Dette spørgsmål er semistruktureret og besvarelserne er blevet registreret i tekstfiler. Den semistrukturerede form er valgt ud fra en hypotese om, at det akustiske signal kan have mange forskellige betegnelser blandt de respondenter, der tilkendegiver, at de har hørt den før. Spørgsmålet er bl.a. blevet stillet som led i en problematisering af, at lyden ikke fremstår med noget officielt navn i dokumenter eller blandt myndigheder[3]. I fald der er et fremtidigt ønske om at skabe større opmærksomhed omkring det akustiske signal, så synes det oplagt at finde frem til en betegnelse, der i det mindste kan udgøre en fælles ramme for kommunikation om teknologien. *Sirenen* er en betegnelse med meget bredt semantisk felt, hvilket problematiserer muligheden for fælles reference (Olsen 1998).

I spørgsmål 3 bliver respondenterne spurgt, hvad de vil gøre, hvis de hører lyden og ved, at der ikke er tale om en afprøvning. Dette spørgsmål kan betragtes som endnu et centralt omdrejningspunkt i undersøgelsen.

I den oprindelige definition af formålet med undersøgelsen efterspørges en analyse af befolkningens *kendskab* og *holdning* til det danske sirenevarslingsssystem. En undersøgelse af folks holdning er

[3] Teknologien betegnes som sirenevarslingssystemet. (www.brs.dk/dokumentarkiv/Faktaark/Faktaark%20om%20sirenevarsling.pdf). Men lyden har ikke nogen officiel betegnelse.

dog udeladt. Det er ikke tilrådeligt at stille holdningsspørgsmål i forhold til problemstillinger eller forhold, der ikke opleves særlig relevante for respondenten. Det er sandsynligvis kun et fåtal af danskerne, der er optaget af den eksisterende praksis omkring sirenevarslingen.
Det er vanskeligt at vurdere potentiel handleparathed ud af et holdningsspørgsmål (Olsen 2005 s. 38). Folks *holdninger* til sirenevarslingssystemet er sandsynligvis en unøjagtig indikator på, hvordan de vil handle, hvis de en dag hører sirenerne i brug. Specielt de *generelle holdningsspørgsmål* har typisk ingen relevans for respondenter og det genererer typisk behagestrategier eller ikke-holdninger. Mange mennesker har ikke nogen manifeste holdninger og der opnås med andre ord ikke nogen særlig valid viden på baggrund af generelle holdningsspørgsmål (Olsen 2005, s. 89)[4].

Sådan lyder kritikken af holdningsspørgsmålene. *Kendskab* til sirenevarslingen er dog heller ikke nogen præcis indikator for en faktisk håndtering. Den er dog mere præcis end *holdning*. Kendskab til intentioner er ikke udtryk for, hvordan folk rent faktisk handler, hvis de en dag oplever en reel sirenevarsling. Det er påpeget i den kvalitative analyse af truslen i forbindelse med branden i Kolding. Konteksten for en sirenevarsling vil have stor betydning for om folk efterlever myndighedernes handleanvisninger. En ting er at svare på, hvordan man vil handle i tilfælde af en sirenevarsling, når man sidder derhjemme og taler i telefon med en interviewer fra Socialforskningsinstituttet. Her vil det primært være interviewkonteksten, der præger svarene (Østby m. fl. 1997). En anden ting er, hvilken situation folk står i, i tilfælde af en reel varsling. Situationen og konteksten har stor betydning for, hvordan folk handler.

Kendskabet til sirenevarslingens betydning er undersøgt med henblik på at vurdere, hvordan folk vil handle i fremtidige, potentielle situationer. Men karakteren af sådan en hypotetisk situation er ikke til at forudsige. Er det situationer, der har lighedspunkter med fx branden i Kolding eller er der tale om en situation, hvor folk stilles overfor en anderledes opgave, når de søger at forstå truslen? Fx

[4] I en sproganalystisk optik vil spørgsmål 3 blive betegnet som et specifikt holdningsspørgsmål. Formuleringen *'…hvad vil De så gøre?'* vil i denne forstand komme tættere på respondenternes potentielle håndtering end et generelt holdningsspørgsmål, der i stedet ville lyde *'…hvad skal man gøre?'* (Olsen 2005, s. 38). I en sproganalystisk optik betyder forskellen på ordvalget, at besvarelserne kommer tættere på en forudsigelse. Forskellen i formuleringen betyder, at respondenterne i højere grad forestiller sig som selv som aktører, når der spørges '… hvad vil De så gøre?' ligesom den opfølgende markering 'De må gerne gøre flere ting' understreger håndteringen. Spørgsmålet er dog om denne sproglige forskel synes ligeså tydelig for respondenterne som for forskeren.

udslip af gas eller radioaktivt materiale, hvor materialiteten har en anden karakter? Surveyet opstiller ikke nogen kontekster for respondenterne som de kan svare med udgangspunkt i.

I spørgsmål 4 og 5 bliver respondenterne spurgt til eventuelle erfaringer med faktiske sirenevarslinger. Spørgsmålet er stillet for at undersøge om erfaringer med faktiske varslinger har betydning for kendskab til varslingens betydning, men det skal understreges, at hypotesen er, at det kun er ganske få respondenter, der har en erfaring, da sirenevarslinger kun finder sted i afgrænsede lokale kontekster og med lav hyppighed (Beredskabsstyrelsen 2003). Spørgsmål 6 handler om respondenternes kendskab til praksis for afprøvning af sirenerne.

I spørgsmål 7 spørges der til respondenternes kendskab til afvarslingslyden, der betyder, at faren er drevet over. Her afspilles afvarslingslyden i telefonen.

Den sidste del af spørgsmålene handler om mediebrug og respondenternes tilhør til en række sociale kategorier. Spørgsmål om daglig mediebrug er stillet for at undersøge, hvilken samvariation der er med respondenternes forståelser af, hvilke medier, de vil orientere sig gennem i tilfælde af en varsling. Spørgsmål om køn, alder, tilknytning til Danmark, familierelationer og uddannelse er stillet for at give mulighed for senere sammenligninger med undersøgelser, hvordan borgere med forskellige sociale karakteristikker håndterer varslinger (fx Tierney m. fl. 2001, Harrington m. fl. 2006, Mileti & Darlington 1997). Endelig er der stillet spørgsmål til urbaniseringsgraden, hvor respondenterne bor. Spørgsmålet er stillet ud fra en hypotese om, at kendskab til *afprøvning* af sirener kan have betydning for kendskab til *betydningen* af sirener. Det er af betydning, fordi der ikke er opstillet sirener i landdistrikter og det derfor kan formodes at borgere i landdistrikter er mindre orienteret om varslingens betydning.

Interviewet er en kontekst i sig selv. Det er vigtigt at forstå, at denne kontekst har betydning for den viden der produceres. Var resultaterne søgt genereret i en anden kontekst, havde resultaterne set anderledes ud (Olsen 2005). De sproglige formuleringer i et survey kan udvikles og forandres i utallige variationer, hvilket vil få betydning for resultaterne. Skemaet kan konstrueres og bygges op på forskellige måder med forskellige udfald (Østby m. fl. 1997). Surveyet kan tilrettelægges som telefonbaseret undersøgelse, men kunne også være tilrettelagt på andre måder (netbaseret, postenqûete, husstandsinterview mm). Forskellige henvendelsesformer genererer forskellige

kontekster. Metoder, der er baseret på kontakt mellem respondent og interviewer, skaber ofte diskussion om, hvilken kontekst intervieweren bidrager til at producere. Interaktionen mellem interviewer og respondent er bl.a. analyseret i forhold til telefoninterview for at finde frem til, hvilke former for kontekst der skabes i interaktionen (Stax 2005). Disse tilgange kan læses som understregning af betydningen af forskellige former for situeringer.

Analyse

Om surveyet

Socialforskningsinstituttet har gennemført et telefonsurvey med et repræsentativt udsnit af befolkningen i januar og februar 2006. Der er gennemført 1353 interview med borgere mellem 16 og 79 år.

Kendskab til, håndtering af og erfaring med sirenevarslingspraksis

- overordnede formål

Undersøgelsen har til formål at tegne et billede af den danske befolknings kendskab til det danske sirenevarslingssystem. Der er fokus på befolkningens kendskab til *de officielle intentioner* med en sirenevarsling. Når der varsles med sirener, er det myndighedernes intention, at folk skal:

- gå indenfor, lukke døre, vinduer og ventilationsanlæg.
- få nærmere information gennem DR Radio, DR tv, TV2 eller de to kanalers tekst-tv.
- være opmærksomme på om andre mennesker ved, hvordan de skal forholde sig.[5]

Men rapporten viser også, *hvilke andre forståelser* folk har af sirenens betydning. Et delmål med undersøgelsen har været at fremanalysere, hvilke andre forståelser folk har af sirener, der ikke er i overensstemmelse med de officielle. Det giver et indblik i, hvilke betydninger der er på spil blandt borgerne og som ikke er i overensstemmelse med de officielle intentioner.

- kendskab og håndtering

93% af deltagerne i undersøgelsen kender lyden af en sirenevarsling. Det må karakteriseres som et udbredt kendskab. Men er folk også bekendt med sirenens betydning?

[5] www.brs.dk/dokumentarkiv/Faktaark/Faktaark%20om%20sirenevarsling.pdf

11% af de adspurgte svarer, at sirenen betyder, at man *både* skal gå indenfor, lukke døre og vinduer *og* lytte til DR Radio eller se DR TV eller TV2. Det er altså en ud af 10 danskere, der kender til kombinationen af disse mange intentioner. Men ser man på de forskellige delelementer i intentionerne, så viser det sig, at kendskabet er større.

70% af respondenterne svarer, at de vil håndtere en varsling ved at søge nærmere viden - på den ene eller anden måde - i fald de hører en sirenevarsling. En sirenevarsling skal altid følges op af en orientering af myndighederne: Folk skal vide, hvad der er årsag til varslingen og hvordan de skal forholde sig. En sirenevarsling giver ikke i sig selv nogen viden om situationen, men orienterer blot folk om, at de skal opsøge nærmere information om, hvorfor der varsles.

Respondenterne har dog en lang række forskellige strategier for, hvordan de vil opsøge viden. Nogle strategier er i overensstemmelse med myndighedernes intentioner, andre er i strid med de officielle intentioner med en varsling. De fleste mennesker vil søge viden i en varslingssituation, for at skabe mening med det, der sker. Folk vil arbejde på at skabe mening og handle på baggrund af denne mening. Det fører dog ikke altid til håndteringer, der bliver billiget af myndighederne.

55% af respondenterne svarer, at de vil søge nærmere information gennem DR Radio, DR tv, TV2, DRs tekst-tv eller TV2s tekst-tv, hvis de hører en sirenevarsling. Over halvdelen vil altså søge viden gennem de medier, hvor beredskabsmeddelelserne bliver sendt. Selvom en del svarer, at de vil orientere sig gennem DR tv eller TV2, så er det DR Radio, der står stærkest i folks bevidsthed om et medie, hvor de kan få viden om årsagen til en varsling. 1% af de adspurgte vil søge oplysninger på tekst-tv. Tekst-tv på DR og TV2 er ligesom radio og tv forpligtet til at videresende beredskabsmeddelelser fra myndighederne.

En stor del af de adspurgte svarer, at de vil tale med andre om betydningen af sirenevarslingen i fald de hørte den. Det er oplagt - og i tråd med myndighedernes intentioner - at tage kontakt til folk i ens *fysiske nærhed*. Spørgsmålet er tvetydigt og kan læses som udtryk for (mindst) to forhold. Det kan både være udtryk for, at man søger hjælp til at forstå situationen, og det kan også være udtryk for, at man orienterer sig om andre har forstået betydningen af sirenen. Det er dog vigtigt at understrege, at

uanset formen for kontakt med andre mennesker, så er det for en stor del af befolkningen en oplagt håndtering at skabe betydning i kontakt med andre i tilfælde af en sirenevarsling.

Hver fjerde deltager i undersøgelsen svarer, at de vil søge viden på måder, der ikke er i overensstemmelse med myndighedernes intention med en sirenevarsling. De vil lytte til radio stationer eller se tv på kanaler, der *ikke* sender beredskabsmeddelelser, gå på Internettet, zappe rundt mellem forskellige medier eller ringe til myndigheder, familiemedlemmer eller andre.

En del af myndighedernes intention med sirenevarslingen er at gøre folk opmærksomme på, at de skal søge yderligere oplysninger. En anden del af intentionen er, at sirenen skal få folk til at søge beskyttelse. Halvdelen af de adspurgte svarer, at de vil gå inden døre i tilfælde af, at de hørte en sirenevarsling og var klar over, at det ikke var en afprøvning. Betydningen af at lukke døre er dog kun kendt blandt mindre end hver femte. Det samme gælder kendskabet til, at vinduerne skal lukkes. En ud af hundrede svarer, at de ville lukke for eventuelle ventilationsanlæg.

15% af de adspurgte svarer, at de vil søge beskyttelse i den nærmeste bunker, i en kælder eller søge ly under et møbel. Det er ikke de danske myndigheders intention med sirenevarslingen i dag, men forståelsen af at søge denne form for beskyttelse har været en del af de danske intentioner for år tilbage. Nogle respondenter knytter dog disse håndteringsstrategier til betydningen af den eksisterende danske sirenevarsling.

Der er en stor del af respondenterne der har et eller flere bud på, hvordan de ville håndtere en sirenevarsling. Men 7% af respondenterne svarer, at de ikke ved hvad de vil gøre, hvis de hører en sirenevarsling og er klar over, at der ikke er tale om en afprøvning.

Kendskabet til sirenens betydning er et meget centralt omdrejningspunkt i surveyet. Der er yderligere stillet spørgsmål, der knytter sig til respondenternes erfaring med sirenen og til respondenternes kendskab til andre aspekter af praksis omkring varsling udover varslingens betydning.

- erfaring, afprøvning, afvarsling

Respondenter der svarer, at de har hørt en reel sirenevarslingen har i de fleste tilfælde hørt sirenen under 2. Verdenskrig. Erfaringerne med sirenevarslinger i Danmark er meget lille. Håndteringen af en sirenevarsling vil meget sjældent foregå som led i en erfaring, men som udtryk for et generelt kendskab til betydningen.

Halvdelen af respondenterne svarer enten, at sirenen afprøves en gang om året eller første onsdag i maj, hvilket er i overensstemmelse med myndighedernes praksis. Den anden halvdel kender enten ikke til praksis for afprøvning eller også har de en oplevelse af, at sirenerne afprøves hyppigere.

Afvarslingssignalet afspilles også i telefonen. Under hver femte dansker kender til denne lyds betydning.

Betydninger for kendskab

Et udvalg af samvariationerne skal afrapporteres her.

Kun 7% af de adspurgte svarer, at de ikke har hørt sirenevarslingslyden før, så gruppen af respondenter, der svarer, at de ikke har hørt lyden før, er lille. Det er derfor usikkert at udtale sig om en samvariationen mellem det manglende kendskab og en række baggrundskarakteristikker. Der synes ikke at være nogen klar tendens til, at kendskabet til lyden er lavere i nogle aldersgrupper end i andre.

Der er en lille overvægt af kvinder i gruppen, der svarer, at de ikke kender lyden. Folk der bor i landområder, hvor der ikke er opstillet sirener, har mindre kendskab til sirenelyden, end folk der bor i mindre eller større byer. Der er også et lidt mindre kendskab til lyden af en sirenevarsling blandt respondenter, der ikke er født i Danmark og blandt respondenter, hvis forældre ikke er født i Danmark.

Længde af skoleuddannelse har ikke betydning for kendskabet til sirenelyden. Der er heller ikke nogen tydelige sammenhænge mellem kendskabet og respondenternes erhvervsuddannelse eller deres erhvervsmæssige stilling.

Betydninger for håndtering

Det er i udbredt grad folk i alderen 35 til 64 år, der svarer, at de vil håndtere en varsling på måder, der er i overensstemmelse med myndighedernes intentioner. At lytte til DR er den eneste af myndighedernes intentioner, som der også er et udbredt kendskab til blandt de ældste i undersøgelsen, de 65-79 årige.

Gruppen af 35-64 årige, har generelt mange bud på, hvordan de vil håndtere en varslingssituation. Svarene er ikke altid i overensstemmelse med myndighedernes intentioner, men resultatet tyder på, at disse respondenter er opmærksomme på, at de skal håndtere sådan en situation aktivt. Men det kan samtidig tyde på, at de gerne vil give udtryk for, at de oplever, at en varslingssituation skal håndteres aktivt. Det er både muligt, at folk i denne aldersgruppe ikke vil forholde sig passivt i en varslingssituation, men det er også muligt, at interviewkonteksten har betydning for de mange tilkendegivelser af mulige håndteringer. Olsen understreger, at der også er et element i selvpræsentation (2005, s. 108), når respondenter deltager i surveys, og det er muligt at de mange bud på strategier handler om at respondenter i denne aldersgruppe tillægger det værdi, at svarene afspejler handling.

Der er ikke tydelige forskelle mellem mænd og kvinders svar på, hvordan de vil handle, hvis de hørte en sirenevarsling. Der er dog forholdsvis flere mænd end kvinder, der svarer, at de vil gå inden døre og lytte til DR. Til gengæld svarer flere kvinder, at de vil tale med/spørge andre i deres nærhed eller at de vil ringe til et eller flere familiemedlemmer.

Længden af skoleuddannelse har kun mindre betydning for kendskabet til de officielle intentioner. Der er kun en mindre tendens til, at kendskabet knytter sig til længden på skoleuddannelsen, dvs jo længere skoleuddannelse jo bedre kendskab til intentionerne.

Der er til gengæld en tydelig forskel på respondenternes kendskab til myndighedernes officielle intentioner med sirenevarslingen, i forhold til om de har taget en erhvervsuddannelse. Der er et markant større kendskab til de officielle intentioner blandt folk med en eller anden form for erhvervsuddannelse. Denne forskel er ikke mindst markant, når det gælder betydningen af at lytte til DR.

Samvariation mellem kendskab til intentionerne knytter sig ikke til erhvervsuddannelsernes karakter eller længde.

De respondenter, der primært lytter til DR radio i hverdagen, giver i udstrakt grad til kende, at de vil lytte til DR for at få nærmere information om årsagen til sirenevarslingen. Folk der ikke har en DR kanal som en af deres foretrukne radiokanaler giver i mindre grad til kende, at de vil søge nærmere oplysning gennem DR og TV2 i tilfælde af en varslingssituation.

Det er primært de yngste og de ældste af de adspurgte, der svarer, at de vil håndtere en varsling på måder, der ikke er i overensstemmelse med myndighedernes anvisninger. Det er i disse grupper de i primært svarer, at de vil søge ly i kælderen, hvis de hører en sirene. Der er også forholdsvis mange unge, der vil ringe til nogle, de kender, hvis de hører en sirene.

Det er de yngste, der oftest svarer, at de ikke ved, hvad de vil gøre i tilfælde af en varsling.

Det er de 35-64 årige, der er bedst orienterede om procedurer for afprøvning af sirenerne en gang om året: Den første onsdag i maj.

Det er de ældre, der har størst kendskab til afvarslingslydens betydning. Der er markant færre unge, der kender til betydningen af afvarslingslyden.

Opsamling

Undersøgelsen viser, at kendskabet til de forskellige delbetydninger af sirenevarslingen er udbredte. Det skal understreges, at over halvdelen af de adspurgte svarer, at de vil orientere sig i et medie, der

videresender beredskabsmeddelelser i tilfælde af en varsling. 70% svarer, at en sirenevarsling vil få dem til at søge mere information. Strategierne for, hvordan de vil orientere sig, er dog forskellige. Men det er af positiv betydning, at der er så stor en del af respondenterne, der tilkendegiver, at en varsling kræver håndtering.

Svarene er i overensstemmelse med internationale studier af varslingen og studiet af varslingen i forbindelse med branden på N.P. Johnsens Fyrværkerifabrik i Kolding i 2004: I varslingssituationer er de fleste folk aktive. De søger at skabe mening med situationen og de forholder sig og håndterer situationen på baggrund af deres viden. Det er dog ikke altid ensbetydende med, at deres håndtering er i overensstemmelse med myndighedernes anvisninger.

Stikprøve, svarprocent og frafald

Undersøgelsen bygger på telefoninterview med 1353 danskere.

2080 danskere mellem 16 og 79 år er tilfældigt udvalgt i Befolkningsstatistik registeret. SFI har lokaliseret et telefonnummer på 1815. Svarprocenten er på 75, hvilket er forventeligt.

Stikprøven har en fin størrelse, når det gælder analysen af befolkningens overordnede kendskab til varslingens betydning. Det er til gengæld mere problematisk at gennemføre mere detaljerede analyser i undergrupperne. Fx viser analysen, at respondenter der ikke er født i Danmark eller hvis forældre ikke er født i Danmark ikke har et kendskab, der svarer til gennemsnittet. Men fordi disse respondenter udgør en mindre grupper i undersøgelsen, så er det vanskeligt at få bedre indsigt i, hvilke yderligere karakteristika, der gør sig gældende ved de respondenter, der har kendskab og dem der ikke har kendskab og det vanskeliggør indsigt i, hvordan man kan øge kendskabet i denne gruppe. Det giver ikke mening at spørge mere detaljeret til deres baggrund og erfaring, fordi tallene er for små til, at det er muligt at lede efter yderligere mønstre og samvariationer.

Frafaldet fordeler sig således:

258	Ikke truffet hjemme
157	Nægtere, forløbsnægtere, interview delvis gennemført
15	Flytning, død, bortrejse, hospital
15	Handicap, sygdom
17	Andet

Konklusion

Undersøgelsen peger på, at det kun er en mindre del af befolkningen, der har et samlet kendskab til alle betydninger af sirenevarslingen. Der er til gengæld en stor del af befolkningen, der har kendskab til delelementerne, ikke mindst betydningen om at orientere sig nærmere gennem DR eller TV2. Derudover tilkendegiver langt størstedelen, at de vil søge nærmere information ved at opsøge og kommunikere med andre i tilfælde af en sirenevarsling. Kun en lille gruppe har ikke noget bud på, hvordan de vil håndtere en varsling. Konklusionerne ligger umiddelbart i tråd med resultaterne af den kvalitative del af studiet: Folks håndterer situationen, og søger at skabe mening, når de står overfor en trussel.

Jeg vil alligevel med Ronkainen (1998) stille spørgsmålstegn ved, om surveyundersøgelsen bidrager med en *viden* om, hvordan folk vil forholde sig i tilfælde af en faktisk sirenevarsling, eller om der blot er tale om, at undersøgelsen genererer nogle *kendsgerninger* om danskernes kendskab til betydningen. Man kan diskutere, om de producerede kendsgerninger giver en bedre forståelse af myndighedernes udfordringer i en varslingssituation.

Den kvantitative analyse spiller kun begrænset sammen med analyserne og konklusionerne i den kvalitative del af studiet i teoretisk og epistemologisk forstand, også til trods for, at man anlægger en konstruktivistisk perspektiv på den indsigt, den kvantitative analyse bidrager til. Undersøgelsens fokus er for det første for snævert: En situation, der er præget af en trussel, vil i langt de fleste tilfælde være kendetegnet ved flere tegn og umiddelbare forhold end en sirenevarsling, ligesom der også er en historicitet og en erfaring, der vil spille ind på folks håndtering. Og for det andet forstås håndteringen af en varsling i denne kvantitative undersøgelse ikke med udgangspunkt i respondenternes praksis, som tilfældet er i caseanalyserne.

Jeg vil på den baggrund argumentere for, at den kvantitative analyse nok er udarbejdet på et solidt grundlag, der på mange måder kan siges at være repræsentativt for den danske befolknings kendskab til sirenernes betydning. Men de kvalitative casestudier, der tager udgangspunkt i få interviewpersonernes fortællinger, giver ikke desto mindre et større indblik i den kompleksitet og den situerede egenart ved en given trussel, som borgerne skal agere i forhold til.

Frekvenser

Survey om befolkningens kendskab til sirenevarsling

Fordeling af svar på alle undersøgelsens spørgsmål (frekvenser). Fordelingerne er angivet i absolut og i relativ værdi.

Efter den indledende introduktion beder intervieweren respondenten lytte. Sirenevarslingen lyder i telefonen.

Spg. 1: Er det noget, De har hørt før?

Ja	1255	92,7%
Nej	94	6,9%
Ved ikke	5	0,4%

Spg. 2: Hvad ville De kalde det, De hørte, hvis De kun må bruge et ord?

Svarene ligger i tekstfiler.

Spg. 3: Hvis De hørte lyden og var klar over, at det ikke var en afprøvning, hvad ville De så gøre? De må gerne gøre flere ting.

(Respondenterne har svaret uhjulpet. De hyppigste svar optræder øverst i tabellen. Myndighedernes intentioner med sirenevarslingen er markeret med grå skygge)

Lytte til DR - radio	693	51,2%
Gå inden døre, hvis jeg var ude	691	51%
Lukke vinduer, hvis de er åbne	262	19,4%
Lukke døre, hvis de er åbne	235	17,4%
Se fjernsyn på DR	224	16,5%
Ringe til et eller flere familiemedlemmer	135	10%
Lytte til anden radiokanal	113	8,3%
Gå i den nærmeste bunker/beskyttelsesrum	104	7,7%
Gå ned i kælder/kælderen	100	7,4%
Ved ikke hvad jeg ville gøre	97	7,2%
Tale med/spørge andre i min nærhed	65	4,8%
Se fjernsyn på TV2	64	4,7%
Ringe til en myndighed (fx politiet eller 112)	45	3,3%
Ringe til en eller flere andre	44	3,2%
Søge ly indendørs under et møbel, fx bord	28	2,1%
Gå på Internettet	29	2,1%
Ville ikke gøre noget	26	1,9%
Se fjernsyn på anden kanal	22	1,6%
Lukke eventuelle ventilationsanlæg	13	1%
Læse tekst-tv	14	1%
Zappe rundt mellem forskellige medier	6	0,4%
Ville gøre noget andet - *tekstsvar*	93	

Spg. 4: Kan De huske at have hørt lyden, uden at det var en afprøvning?

Ja	150	11,1%
Nej	1199	88,6%
Ved ikke	5	0,4%

Spg. 5: Hvornår hørte De lyden?

Indenfor det seneste år	5	0,4%
For 1-5 år siden	18	1,3%
I 1990'erne	20	1,5%
I 1980'erne	8	0,6%
I 1970'erne	2	0,1%
I 1960'erne	3	0,2%
I 1950'erne	0	
I 1940'erne efter krigen	8	0,6%
Under 2. Verdenskrig	78	5,8%
Før 2. Verdenskrig	0	
Ved ikke	7	0,5%

Spg. 6: Ved De, hvornår lyden De netop hørte, afprøves? (Respondenterne har svaret uhjulpet)

Hver onsdag klokken 12	111	8,2%
Hver onsdag	17	1,3%
En gang om ugen	12	0,9%
En gang om måneden	120	8,9%
Første onsdag i maj klokken 12	250	18,5%
En gang om året	399	29,5%
Andet - *tekstsvar behandles senere*		
Ved ikke	299	22,1%

Intervieweren informerer respondenten om, at der bliver spillet en anden lyd. Afvarslingssignalet lyder i telefonen.

Spg. 7: Ved De, hvad den betyder? (Respondenterne har svaret uhjulpet)

Faren er forbi/man kan forlade den indendørs beskyttelse	225	16,6%
At den første lyd stadig gælder uændret	45	3,3%
At den første lyd gælder endnu mere	12	0,9%
Andet svar - tekstsvar behandles senere	129	
Ville ikke vide det	809	59,7%

Spg. 8: Hvor ofte har De hørt radio indenfor de sidste 12 måneder?

Dagligt	1085	80,1%
En eller flere gange om ugen	152	11,2%
Flere gange om måneden	40	3%
Sjældnere	55	4,1%
Slet ikke	21	1,6%
Ved ikke	1	0,1%

Spg. 9: Hvilken radiokanal hører De oftest/næstoftest/tredjeoftest?

	Oftest	Næstoftest	Tredjeoftest
P1, DR	127/9,4	83/6,1%	39/2,9%
P2, DR	35/2,6%	58/4,3%	22/1,6%
P3, DR	348/25,7%	174/12,9%	68/5%
P4, DRs regionalradio	383/28,3%	118/8,7%	40/3%
DR Klassisk	4/0,3%	15/1,1%	5/0,4%
DR, anden kanal	5/0,4%	4/0,3%	3/0,2
Radio 100FM	59/4,4%	87/6,4%	36/2,7%
The Voice	37/2,7%	54/4%	43/3,2%
Radio 2	7/0,5%	23/1,7%	8/0,6%
Pop FM	2/0,1%	8/0,6%	5/0,4%
Anden dansk lokalradio	215/15,9%	167/12,3%	84/6,2%
Udenlandske stationer	7/0,5%	11/0,8%	15/1,1%
Anden kanal	18/1,3%	51/3,8%	67/4,9%
Det er forskelligt	31/2,3%	66/4,9%	120/8,9%
Hører kun en/to kanaler		359/26,5%	364/26,9%

Spg. 10: Hvor ofte har De set tv indenfor de sidste 12 måneder?

Dagligt	1235	91,2%
En eller flere gange om ugen	102	7,5%
Flere gange om måneden	9	0,7%
Sjældnere	4	0,3%
Slet ikke	3	0,2%
Ved ikke	1	0,1%

Spg. 11: Hvilken tv-kanal ser De oftest/næstoftest/tredjeoftest?

	Oftest	Næstoftest	Tredjeoftest
DR 1	702/51,8%	342/25,3%	71/5,2%
DR 2	41/3%	137/10,1%	164/12,1%
TV 2	451/33,3%	592/43,7%	129/9,5%
TV Zulu	4/0,3%	13/1%	32/2,4%
TV2 Charlie	3/0,2%	5/0,4%	16/1,2%
TV2 Film	2/0,1%	1/0,1%	2/0,1%
Kanal 5	7/0,5%	14/1%	24/1,8%
Tv Danmark	5/0,4%	12/0,9%	67/4,9%
TV 3 (kun Danmark)	43/3,2%	87/6,4%	187/13,8%
3+	7/0,5%	16/1,2%	30/2,2%
Udenlandsk kanal	30/2,2%	32/2,4%	134/9,9%
Anden kanal	15/1,1%	19/1,4%	47/3,5%
Det er forskelligt	37/2,7%	58/4,3%	129/9,5%
Ser kun en/to kanaler		19/1,4%	296/21,9%

Spg. 12: Hvor ofte har De læst tekst-tv indenfor de sidste 12 måneder?

Dagligt	480	35,5%
En eller flere gange om ugen	319	23,6%
Flere gange om måneden	112	8,3%
Sjældnere	200	14,8%
Slet ikke	241	17,8%
Ved ikke	2	0,1%

Spg. 13: På hvilken tv-kanal læser De oftest/næstoftest tekst-tv?

	Oftest	Næstoftest
DR	586/43,3%	194/14,3%
TV 2	267/19,7%	501/37%
Anden dansk tv-kanal	13/1%	30/2,2%
Svensk/norsk kanal	0	1/0,1%
Anden udenlands kanal	3/0,2%	5/0,4%
Det er forskelligt	44/3,2%	61/4,5%
Læser kun på en kanal		121/8,9%

Spg. 14: Hvor ofte har De læst nyheder på Internettet indenfor de sidste 12 måneder? Dvs. avisers hjemmesider, DRs, TV 2s hjemmesider eller andre nyhedssites?

Dagligt	266	19,6%
En eller flere gange om ugen	213	15,7%
Flere gange om måneden	103	7,6%
Sjældnere	133	9,8%
Slet ikke	636	47%
Ved ikke	1	0,1%

Spg. 15: Hvor ofte har De inden for de sidste 12 måneder søgt nyheder ved brug af andre hjælpemidler som fx mobiltelefon, såkaldte Smartphones eller PDA?

Dagligt	2	0,1%
En eller flere gange om ugen	12	0,9%
Flere gange om måneden	9	0,7%
Sjældnere	8	0,6%
Slet ikke	1323	97,7%
Ved ikke	0	

Spg. 16: Er De mand eller kvinde?

Mand	657	48,5%
Kvinde	697	51,5%

Spg. 17: Hvor gammel er De?

16 - 24 år	150	11,1%
25 - 34 år	211	15,6%
35 - 44 år	272	20,1%
45 - 54 år	275	20,3%
55 - 64 år	238	17,6%
65- 74 år	156	11,5%
75 år og derover	52	3,8%

Spg. 18: Er De født i Danmark?

Ja	1282	94,7%
Nej	72	5,3%

Spg. 19: Er Deres forældre født i Danmark?

Ja, begge	1219	90%
Kun den ene	67	4,9%
Nej, ingen af dem	68	5%

Spg. 20: Har De børn - og bor disse hjemme eller ude?

Ja, hjemmeboende børn	399	29,5%
Ja, udeboende børn	476	35,2%
Ja, både hjemme- og udeboende	119	8,8%
Nej, har ikke børn	359	26,5%

Spg. 21: Har De en ægtefælle eller samlever (Gælder også for registrerede partnerskab)

Ja	985	72,7%
Nej	369	27,3%

Spg. 22: Hvordan vil De beskrive bebyggelsen i det område, De bor i?

Parcelhus/-villakvarter	673	49,7%
Lav/tæt byggeri (1-2 etager)	169	12,5%
Blanding af parcelhuse og etagehuse	56	4,1%
Etagehuskvarter (op til og med 5. sal)	217	16%
Højhuskvarter (6. sal eller mere)	22	1,6%
Sommerhus-/kolonihavekvarter	7	0,5%
Landejendom	106	7,8%
Landsby	85	6,3%
Boligen ligger helt for sig selv	14	1%
Anden slags kvarter	4	0,3%
Ved ikke	1	0,1%

Spg. 23: Vil De sige, at De bor på landet eller i en større eller mindre by?

På landet	236	17,4%
I større eller mindre by	1116	82,4%
Ved ikke	2	0,1%

Spg. 23A: Hvor stor er den by, De bor i? (Kun respondenter, der har svaret 'I større eller mindre by i spørgsmål 23, har svaret på dette spørgsmål)

Under 1.000 indbyggere	61	4,5%
1.000 - 5.000 indbyggere	184	13,6%
5.000 - 25.000 indbyggere	261	19,3%
25.000 - 100.000 indbyggere	300	22,2%
Over 100.000 indbyggere	217	16%
Ved ikke	94	6,9%

Spg. 24: Hvilken skoleuddannelse har De?

Ingen skolegang	5	0,4%
Under 7 års skolegang	50	3,7%
7-8 års skolegang	179	13,2%
9-10 års skolegang	558	41,2%
Studentereksamen/HF/HHX/HTX	524	38,7%
Anden skoleuddannelse (herunder udenlandsk skole)	12	0,9%
Går stadig i skole	19	1,4%
Ved ikke	2	0,1%

Spg. 25: Har De en erhvervsuddannelse efter afsluttet skoleuddannelse?

Ja	1016	75%
Nej	336	24,8%
Ved ikke	1	0,1%

Spg. 26: Hvilken erhvervsuddannelse? (stilles til de respondenter, der har svaret ja i spørgsmål 25)

Specialarbejderuddannelse	73	5,4%
Handelsskolens grundudd (HG) efg-basisår, men ikke 2. del	60	4,4%
Lærlinge eller efg-udd (over 1 år)	203	15%
Anden faglig uddannelse (over 1 år)	142	10,5%
KVU (under tre år)	95	7%
MVU	264	19,5%
LVU	171	12,6%
Ved ikke	1	0,1%

Spg: 27 Hvad er Deres erhvervsmæssige stilling?

Selvstændig	74	5,5%
Medhjælpende ægtefælle	7	0,5%
Funktionær/tjenestemand	352	26%
Faglært arbejder	228	16,8%
Ufaglært arbejder	125	9,2%
Arbejdsløs (incl. aktivering, kontanthjælp)	32	2,4%
Pensionist (folke- og førtids)	225	16,6%
Efterlønsmodtager/overgangsydelse	46	3,4%
Hjemmearbejdende husmoder/fader	12	0,9%
Under uddannelse	142	10,5%
Andet	103	7,6%
Ved ikke	2	0,1%